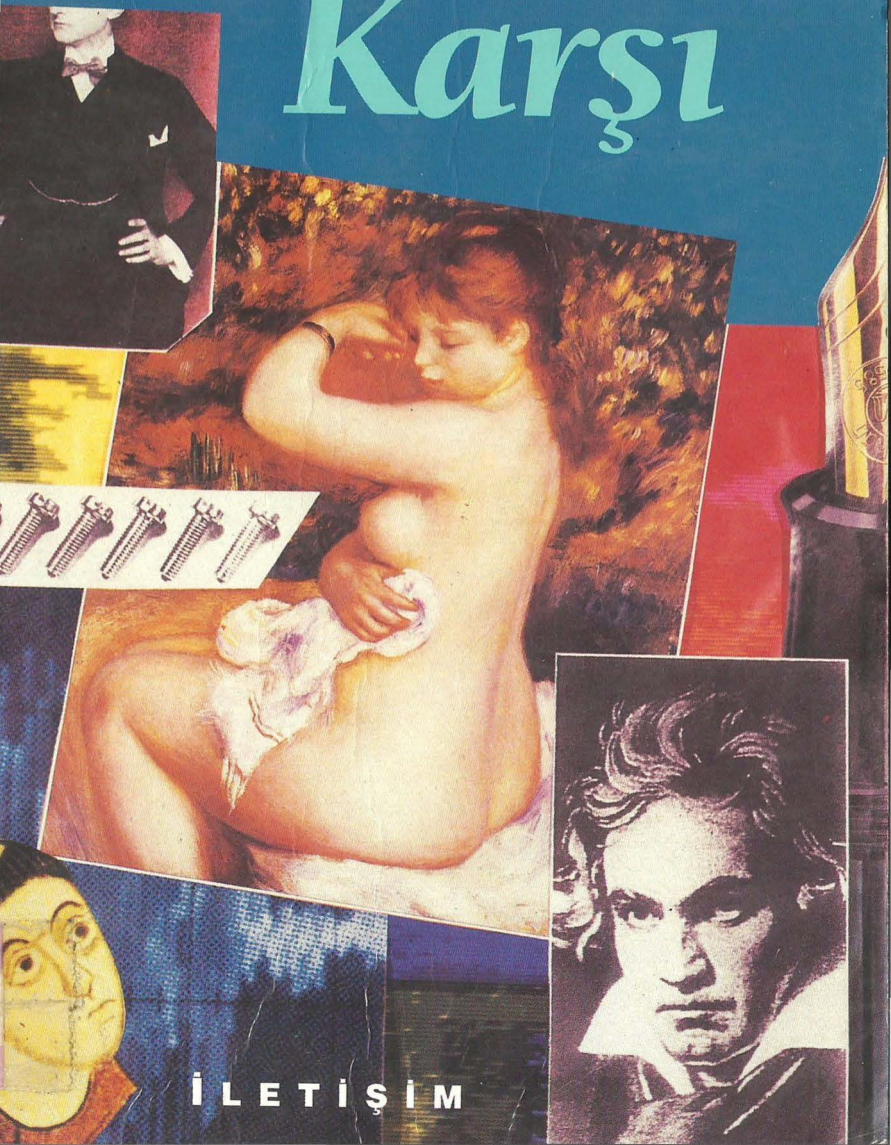
LDOUS HUXLEY

Ses Sese Karşı

İLETİŞİM

İletişim Yayınları 201 • Çağdaş Dünya Edebiyatı 33
ISBN 975-470-176-8

1. BASKI M. E. B. Yayınları 1961-62
2. BASKI Milliyet Yayınları 1978
3. BASKI ©İletişim Yayıncılık A. Ş. Aralık 1992

KAPAK Ümit Kıvanç
DIZGI Maraton Dizgievi
DÜZELTİ İsmail Şallı - Fatih M. Öztan
KAPAK BASKISI Ayhan Matbaası
İÇ BASKI ve CILT Şefik Matbaası

İletişim Yayınları
Klodfarer Cad. İletişim Han No. 7 34400 Cağaloğlu İstanbul
Tel. 516 22 60-61-62 • Fax: 516 12 58

ALDOUS HUXLEY

Ses Sese Karşı

Point Counter Point

ÇEVİREN *Minâ Urgan*

iletişim

ÖNSÖZ

1894 ile 1963 yılları arasında yaşayan Aldous Huxley'nin, seçkin bir aydın olarak yetişmesini doğal karşılamak gerekir; çünkü baba soyunda da ana soyunda da, bilim ve edebiyat alanında ayrıca ün kazanmış birçok kişi vardı. Büyükbabası Thomas Henry Huxley, ondokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, Darwin kadar adı olan bir biyoloji bilgini ve yaşadığı çağı en çok etkileyen düşünürlerden biridir. Babası Leonard Huxley, büyük saygınlığı olan Cornhill Magazine *edebiyat dergisini yıllarca yönetmiştir. Annesi Julia Arnold, Rugby okulunun tanınmış başöğretmeni eğitimci ve tarihçi Thomas Arnold'un torunu, Kraliçe Victoria çağının başlıca şair ve eleştirmenlerinden Matthew Arnold'un yeğeni ve romancı Mrs. Humphry Ward'ın kızkardeşidir. Aldous Huxley'nin erkek kardeşi Julian ise, doğa bilimleri alanında ayrıca ünlüdür.*

İngiltere'nin en gözde okullarından birinde, çoğu öğrencileri soylu ve yüksek tabakadan gelen Eton'da okuyan Huxley, 17 yaşındayken çok ağır bir göz hastalığı geçirdiği için, okuldan ayrılmak zorunda kaldı. Daha sonraları, kaderin görünüşte haşin davranırken bile, insana aslında iyilik ettiğini; bu kibar okulu bitirip, tam anlamıyla bir İngiliz centilmeni olmak felâketinden hastalığı sayesinde kurtulduğunu söylemiştir alay ederek.

İki üç yıl nerdeyse kör olan Huxley, önce Braille yöntemiy-

le, sonra da bir büyüteçle okuyabilecek duruma gelir gelmez, Oxford'da Balliol Koleji'ne yazılıp, İngiliz Edebiyatı okudu. 1915'de üniversiteyi bitirince, bir süre devlet memurluğu ve öğretmenlik yaptı. 1916'da John Middleton Murry'nin çıkardığı Athenaeum*'a girdi. Hem bu dergiye, hem de başka dergilere, edebiyat, tiyatro, müzik ve resim konusunda yazılar yazdı. Bundan sonra da, yazar olarak geçimini sağladı. Huxley, İtalya'da ve Fransa'nın güneyinde uzun süre yaşadıktan, birçok uzak ülkelere yolculuk ettikten sonra, California'ya yerleşti.*

Elliye yakın kitap yayımlayan Huxley, çağımızın en verimli yazarlarından biridir. İşe şiirle başlayarak, bir iki tiyatro oyunu, beş öykü kitabı, yolculuklarını anlatan yapıtlar, antolojiler, bir yığın deneme ve on bir roman yazdı: Chrome Yellow *(1921),* Antic Hay *(1923),* Those Barren Leaves *(1925),* Point Counter Point *(1928),* Brave New World *(1932),* Eyeless in Gaza *(1936),* After Many a Summer Dies the Swan *(1940),* Time Must Have a Stop *(1945),* Ape and Essence *(1948),* The Genius and the Goddess *(1955),* Island *(1962).*

Gerçi Aldous Huxley, bu romanlar sayesinde ünlü olmuştur ama; en azından romanları kadar, belki romanlarından da daha değerli, birçok denemeleri ve başka yapıtları da vardır. Bunlar arasında, dünya edebiyatından seçilmiş parçaları yorumlayan Texts and Pretexts *(1932); siyasal ve toplumsal sorunları gözden geçiren* Ends and Means *(1937); onyedinci yüzyılda yaşayan bir Fransız din adamını ele alan* Grey Eminence *(1941); mistisizm ve dinle ilgili yazıların açıklamalı bir derlemesi olan* The Perennial Philosophy *(1945); bir manastırda ortaya çıkıp tüm çevreye bulaşan bir çılgınlık nöbetini inceleyen* The Devils of Loudun *(1952); maskalin denilen uyuşturucu maddenin etkilerini anlatan* The Doors of Perception *(1954) ayrıca ilginçtir.*

Aldous Huxley, bu kitaplarında ve denemelerinde öylesine başarılıdır ki, David Daiches, onun gerçek yeteneklerinin, deneme alanında görüldüğünü söylemekte haklıdır bizce. Hattâ Huxley, Ses Sese Karşı*'dan da anlaşıldığı gibi, romanlarının içine ikide birde küçük denemeler serpiştirmekten kendini alamaz bir türlü. Huxley, koyunların tiroid guddelerinden tutun da, Kızılderililerin totemlerine kadar; fosforun yeryüzünden eksilmesinden tutun da, Mozart'ın müziğinin en ince noktalarına kadar birçok şeyi bilir. Ve okuyucuyu hiç sıkmadan sunduğu bu geniş bilgi, deneme türüne ayrıca elverişlidir.*

Böyle bir yazarın romanlarında, düşüncenin, romanın öteki ögelerinden daha ağır basacağı besbellidir. Ne var ki, düşünceye dayanan romanın, kendine özgü kusurları vardır; ve Huxley, ne denli usta olursa olsun, bu kusurların önüne geçememiştir. Sean O'Faolain'in The Vanishing Hero *adlı incelemesinde ileri sürdüğüne göre, bu kusurların başlıcası, romanlarındaki kişileri ele alışında ortaya çıkar: Huxley'nin yarattığı kişiler, kendi görüşlerinin ya da düşüncelerinin birer sözcüsü gibidir çoğu zaman. Gerçi Huxley, onlara canlı bir insan kimliği verebilir ama; onları kendi hallerine bırakıp, kendi konuşma ve davranışlarıyla okuyuculara benliklerini anlatmalarını sağlayacağı yerde; Victoria çağı romancıları gibi, hep lâfa karışır, yarattığı kişileri okuyucuya boyuna yorumlar, boyuna açıklar. Böylece, Herbert Muller'in* Modern Fiction*'da dediği gibi, bir elinde neşter, bir elinde not defteri; bir yandan yarattığı kişiler üstünde ustaca ameliyatlar yaparken, bir yandan da bilimsel bir titizlikle not tutarken görür gibi oluruz Huxley'i.*

Huxley'nin nerdeyse her romanında, kendine benzeyen bir kişi bulunur. Örneğin Those Barren Leaves*'de Calamy,* Eyeless in Gaza*'da Anthony Beavis,* Point Counter Point *(yani*

Ses Sese Karşı'da) *Philip Quarles, yaşamının çeşitli aşamalarında yazarın kendini örnek alarak çizdiği portrelerdir. Huxley, kendi gibi bir romancı olan Philip Quarles'ı kullanıp, çok ilginç bir şey yapar bu arada:* Ses Sese Karşı'*nın yirmi ikinci bölümüne, roman türü üstüne bir deneme ekler ve Philip Quarles'ın ağzından konuşarak, kendi romanlarının kusurlu ve eksik yanlarını, onu eleştirenlerin çoğundan daha açık seçik olarak belirtir. Kendini doğuştan bir romancı, gerçek bir romancı saymadığını da aynı açıklıkla söylemekten çekinmez: "Düşün romanı. Sözcülüğünü ettikleri düşüncelerden yararlanarak, romandaki insanların kişiliğinin anlaşılabilmesi için elinden geleni yapmalı.... Düşün romanının başlıca kusuru, dile getirecek düşünceleri olan kişileri ele almak zorunluğudur. Böylece romanınızda, insan soyunun ancak yüzde 0,01'ine yer verebilirsiniz. İşte bu yüzden gerçek romancılar, doğuştan romancı olanlar, bu çeşit kitaplar yazmazlar. Ama şu da var ki, ben doğuştan romancı olmakla övünmedim hiçbir zaman... Düşün romanının büyük kusuru, uydurma bir iş oluşudur. Böyle oluşunun da önüne geçilemez; çünkü derli toplu kavramları, kolayca ve hızla sayıp dökebilen insanlar, tam anlamıyla gerçek değildirler: Canavarlara benzerler biraz."*

Huxley aynı bölümde, gene Philip Quarles'ın ağzından, yazmakta olduğu romanın yapısını anlatır. Bilindiği gibi, "counterpoint", bir ezgiye eşlik etmek üzere eklenen başka bir ezgi ya da başka ezgilerdir. Bir müzik parçasında çeşitli ezgiler kaynaştığı gibi; Ses Sese Karşı'*da da birbirleriyle kaynaşan, çeşitli kişiler, çeşitli görüşler, çeşitli durumlar bulunur. Ne var ki, Huxley romanına yalnız "Counterpoint" demeyip;* Point Counter Point *demekle; "counter" (yani karşı, karşıt) ve "point" sözcüğünden de yararlanmış, daha çapraşık yorumlara uygun düşebilecek bir ad vermiştir romanına. "Point" söz-*

cüğünün, nokta, özellik, başlıca nitelik, en anlamlı nokta, en etkili nokta, görüş açısı gibi birçok anlamları olduğuna göre; Huxley burada çeşitli görüşlerin ya da özelliklerin çatışmasına da değinmektedir. Huxley'nin romanı, "counter" ve "point" sözcükleri üstünde durulmayıp, "Contrepoint" olarak çevrilmiştir Fransızca'ya. Bu müzik deyiminin Türkçe bir karşılığı olmadığı ve "kontrpuan" gibi biçimsiz bir sözcüğü kullanmaktan çekindiğim için, karşıt görüşler anlamını da gözönünde tutarak, bir hayli düşünüp taşındıktan sonra, çevirime Ses Sese Karşı *adını vermekten başka bir çare bulamadım.*

Yazarın sözcüsü Philip Quarles'ın gene yirmi ikinci bölümde anlattığı gibi, Huxley'nin amacı bu romanına bir müzik parçası biçimini vermek; tasarladığını uygulayabilmek için de, çok sayıda kişi kullanmaktır: "Roman türünün müzikleşmesi. Gelgelelim, Simgeci yazarlar gibi, anlamdan fazla sese önem vererek yapmamalı bunu... Müzikleşme, yapıt kurulurken, geniş çapta yapılmalı... Peki, nasıl olacak bu? Beklenmedik geçişler yapmak oldukça kolay. Gereken tek şey, romanda yeterince kişi olması ve kontrpuanı andıran koşut konular bulunması. Jones karısını öldürürken, Smith parkta bebek arabasını sürüyor. Sırayla önce bir temayı, sonra başka bir temayı ele alıyorsunuz." Böylece Ses Sese Karşı*'da da, Walter Bidlake yeni sevgilisinin peşinden koşarken, artık önemsemediği eski sevgilisi, bir süre önce ondan aldığı mektupları okur; Lady Tantamount'un konsere çağırdığı züppeler evin alt katında gevezelik ederken, Lord Tantamount evin üst katındaki laboratuvarında çalışır; küçük Phil haritaya bakarken, annesiyle babası Kızıldeniz'de yolculuk ederler; Webley'nin düzenlediği açık hava toplantısında Elinor görülmedik heyecanlara kapılırken, kocası Philip serinkanlı bir mantıkla, bu toplantıdan algıladıklarını inceler, vb. Ne var ki, tüm bunlara karşın, Huxley'nin, romanına bir müzik parça-*

sının çapraşık olduğu kadar kusursuz yapısını vermekte tam bir başarıya ulaştığını söyleyemeyiz gene de. Bugün çağdaş klasikler arasında yer alan Ses Sese Karşı*'nın gerçek yeniliği, geleneksel romanlar gibi, bir ya da iki kişi üstüne değil, birbirleriyle yakından ya da uzaktan ilgili ve romancının gözünde hepsi aşağı yukarı aynı önemde onbeş yirmi kişi üstüne kurulmuş olmasıdır.*

Bu kişilerin çoğu, can sıkıntısı içinde bunalan, neye inanacaklarını ve hangi değerlere göre kendilerine bir yön seçeceklerini bilmedikleri için, bocalayıp duran, umudunu yitirmiş, orta ya da yüksek sınıfın içi içine sığmayan aydınlarıdır. Örneğin Walter Bidlake, gerçek sevginin ne olduğunu bilmeden, bilmek de istemeden salt eğlenmek uğruna önüne gelen erkekle yatan Lucy'ye kapılır, cinsel tutkusundan ötürü başını taştan taşa vurur. Marjorie, sanat ve edebiyattan hiç mi hiç anlamaz ama, sanat ve edebiyat meraklısı geçinmeye heveslenir; doğuştan soğuk bir kadın olduğu halde, kocasını bırakıp Walter ile bir aşk serüveni yaşamak ister. Ömrü boyunca sanatından ve keyfinden başka hiçbir şeyi umursamayan ressam John Bidlake, yaşlanınca resim yapamaz hale gelir, hastalanınca da ölüm korkusuna göğüs geremez. Can sıkıntısından ötürü kendi canına kıymak üzereyken biyolojiye merak saran Lord Edward, zamanla ünlü bir bilgin olur ama, insan olarak hiç gelişmez, bir çeşit yaşlı çocuk kalır. Lord Edward'ın yardımcısı Illidge, salt kişisel nedenlerden ötürü, yani çocukluğunda yoksul olduğu için, sözümona ilerici siyasal görüşler benimseyen sahte bir devrimcidir. Illidge'in tam tersine, Everard Webley, faşizm yoluyla güçlü olmak hırsına kapılan bir çeşit operet generalidir. Huxley'nin Athenaeum *dergisinde eski patronu ve ünlü öykü yazarı Katherine Mansfield'in bir ara kocası olan John Midlleton Murry'nin kimine göre olumsuz bir portresi olan Dennis Bur-*

lap, insanın nerdeyse midesini bulandıran bir ikiyüzlülük örneğidir. Hiç durmadan yoksulluğun kutsallığını, ruhun yüceliğini savunur; ama aslında kendi çıkarlarından başka hiçbir şeyi düşünmez. Daha önce de söylediğimiz gibi, Huxley'yi temsil eden romancı Philip Quarles, ancak aklını önemser, duygularıyla içgüdülerini bile bile yozlaştırır; ömrü boyunca bir inanca, hattâ bir insana bağlamaktan çekinir, kendi iç dünyasının içinde hapis kalır. Gerçek bir yazar olabilmek için, kafasıyla birlikte duygusal yanını da geliştirmesi gerektiğini bilir ama, bunu bir türlü başaramaz. Elinor Quarles, kocasının salt parlak bir beyin olmaktan vazgeçmesi, biraz olsun insanlaşması uğruna boşuna uğraştıktan sonra; kocasına tutkun olduğu halde, başka bir erkeğe bağlanmak için kendini zorlar. Bu romandaki mutsuz kişilerin en mutsuzlarından biri olan Spandrell, anlamsız bir yaşamı kendine iş edinir, kötü bir adam olmak amacıyla elinden geleni yapar. Ses Sese Karşı*'daki öteki kişilerin çoğu da, her zaman ilginç olmakla beraber, ya bunlar kadar huzursuz ve uyumsuz insanlardır; ya da Molly D'Exergillod, Sidney Quarles ve Carling gibi, okuyucuyu eğlendiren karikatürlerdir.*

Bunların arasında, düşünceleriyle duyguları bağdaşan, kendi inançlarına uyarak yaşayan, özlü ve olumlu olan tek kişi, Mark Rampion'dur kuşkusuz. D. H. Lawrence'i okuyanlar, Huxley'nin bu kişiyi yaratırken onu örnek aldığını hemen anlarlar. Ama ne gariptir ki, Lawrence, ne kendine benzetmiş, ne de beğenmiştir Rampion'u. Ses Sese Karşı *ilk çıktığı sırada Huxley'ye yazdığı bir mektupta, "senin Rampion'un, kitaptaki en can sıkıcı kişi; hiç durmaksızın, boşuna konuşan bir herif," der.*

Geleneksel romanlarda olduğu gibi, belirli bir konuyu işlemeyen, yani bir öyküyü başından sonuna değin anlatmayan Ses Sese Karşı, *yaşamın boşluğunu ve anlamsızlığını açığa*

vurmak istercesine, bir umutsuzluk havası içinde biter: Walter'in, bunca acı çektikten sonra elde ettiğini sandığı Lucy, önüne çıkan ilk erkekle onu aldatır. Yaşlı ve kanser hastası John Bidlake ölümü beklediği halde, bu bencil ihtiyar ölmez de, sevimli torunu küçük Phil, uzun uzun anlatılan bir can çekişmeden sonra, menenjitten ölür. Böylece Elinor ile Philip Quarles, biricik çocuklarını yitirmiş olurlar. Everard Webley, uzun süredir tutkun olduğu kadına tam kavuşacağını umduğu sırada, bir cinayete kurban gider. İç sıkıntısından bunaldığı için bu cinayeti işleyen Spandrell, yaşantısının çirkin saçmalığına artık dayanamayıp, kendi ölümünü kendi eliyle hazırlar. Spandrell'in kandırıp kendine suç ortağı yaptığı Illidge, Webley'nin yok edilmesinin hiçbir işe yaramadığını, faşistlerin bu yüzden güçlendiklerini anlar. Romanın sonunda, ancak Burlap hoşnuttur durumundan; ve Ses Sese Karşı, *bu iğrenç adamla baştan çıkardığı geçkin kız kurusunun aynı banyonun içine girip, kahkahalar atmaları, suları dört bir yana sıçratarak çocuklar gibi oynamalarıyla biter. Huxley, acı acı alay ederek İncil'den aldığı bir sözle son verir romanına: "Böylelerinden oluşur Tanrı'nın cenneti!"*

MÎNA URGAN

BİRİNCİ BÖLÜM

"Gecikmeyeceksin, değil mi?" Marjorie Carling'in sesinde kaygı vardı, yalvarmayı andıran bir şeyler vardı.

Gecikeceğini bildiği için üzülen, kendini suçlu bilen Walter, "Hayır, gecikmem," dedi. Marjorie'nin sesi sinirine dokunuyordu. Marjorie biraz yapmacık konuşurdu; kendi ne denli mutsuz olursa olsun, sesi gereğinden fazla kibardı.

"Gece yarısından sonraya kalma." Marjorie, bir zamanlar akşamları onsuz sokağa çıkmadığını söyleyebilirdi Walter'e. Yapabilirdi bunu; ama yapamadı. Bunu anımsatmak, Marjorie'nin ilkelerine aykırıydı. Walter'in sevgisini zorla elde etmek istemezdi.

"Saat birde diyelim, istersen. Bu çeşit toplantıları bilirsin." Ne var ki, Marjorie o çeşit toplantıları bilmezdi aslında; bilmemesinin de bir nedeni vardı: Walter'in karısı olmadığı için, o toplantılara çağrılmazdı. Walter Bidlake ile yaşamak için kocasından ayrılmıştı. Hıristiyanlara özgü ahlâk kaygıları olan, kendini güçsüz bilen, ama eziyet etmekten biraz hoşlanan, karısından öç almak isteyen Carling; Marjorie'yi

boşamaya yanaşmadı. Walter ile yaşamaya başlayalı iki yıl olmuştu; ancak iki yıl; ama Walter, daha şimdiden ondan soğumuştu; başkasını sevmeye başlamıştı. Walter'in sevgisiyle birlikte, Marjorie'nin işlediği günahı hafifletecek tek özür, çevresinden çektiği sıkıntıyı hafifletecek tek avuntu, yok olmaktaydı artık. Üstelik de gebe kalmıştı Marjorie.

Üstüne düşmekle Walter'i ancak sinirlendireceğini, kendisinden büsbütün soğutacağını bildiği halde, "yarımda," diye yalvardı. Susmak elinde değildi; onu fazla seviyor, ölesiye kıskanıyordu. Bu sözler, ilkelerine karşın, ağzından çıkıvermişti. İlkelerinin sayısını biraz azaltması, duyduklarını gereken güçle anlatması, kendisi için de, belki Walter için de daha hayırlı olurdu. Ne var ki, Marjorie, iyi yetiştirilmiş kendini sıkı sıkı denetlemeye alıştırılmıştı. Ancak görgüsüz insanların hır çıkardığını bilirdi. İlkeleri yüzünden bundan fazlasını yapamazdı, "yarımda, Walter," diye yalvarabilirdi ancak. Marjorie'nin bu zavallı heyecanı, Walter'e dokunmayacak, olsa olsa sinirini bozacaktı onun. Bunu biliyordu Marjorie, gene de dilini tutamadı.

"İdare edebilirsem, gelirim," (İşte, olan olmuştu. Walter'in fena halde öfkelendiği, sesinden belliydi.) "Ama söz veremem; o saatte mutlaka gelirim diye bekleme." Lucy Tantamount'un hayalini bir türlü içinden koparıp atamayan Walter, "elbette yarımda gelemeyeceğim," diye düşünüyordu.

Beyaz kravatını yine düzeltti. Marjorie'nin yüzü, kendi yüzünün yanında, Walter'e bakıyordu aynadan. Solgun bir yüzdü bu; öyle zayıf bir yüzdü ki, tavana asılı elektrik lambasından aşağı doğru süzülen ışık, elmacık kemiklerinin altındaki çukurlarda gölgeler belirtiyordu. Gözlerinin çevresinde koyu koyu halkalar vardı. En iyi günlerinde bile biraz fazla uzun olan düz burnu, soğuk ve kasvetli bir çıkıntıydı sıska yüzünde. Çirkin, yorgun, hasta bir hali vardı Marjorie'nin.

Altı ay sonra, çocuğu dünyaya gelecekti. İlkin tek bir göze, sonra bir göze takımı, küçük bir doku torbası, bir çeşit solucan olan; derken solungaçlı bir balığa benzeyen bir şey, Marjorie'nin dölyatağında kımıldıyordu -günün birinde bir insan olacaktı- dert çeken, haz duyan, seven, nefret eden, düşünen, anımsayan, hayal kuran, yetişkin bir insan olacaktı. Bedeninde bir tutam pelte olan bu nesne, bir tanrı uyduracak, tapacaktı bu tanrıya; bir çeşit balık olan bu nesne, yıldızlara bakacak, müzik dinleyecek, şiir okuyacaktı. Bir nesne, bir insan olacaktı; küçücük bir et parçası, bir insan bedeni, bir insan beyni olacaktı. İnsanı hayretler içinde bırakan bu yaratma süreci, gelişip duruyordu kadının içinde; ama ancak hastalığının ve yorgunluğunun farkındaydı Marjorie. Ona kalırsa, bitkinlik, çirkinlik, geleceği için sürekli bir kaygı, kafasında bir dert, bedeninde bir rahatsızlıktan başka bir şey değildi bu giz. Gebeliğini ilk anladığı sıralarda, bedenen çekeceği acılardan, çevresinde güç duruma düşmekten ödü koptuğu halde, sevinmişti; daha doğrusu sevinmeye çalışmıştı. Bu çocuğun, Walter'le kendi arasında bir bağ olacağına inanıyordu; (çünkü Walter, o sıralarda bile, Marjorie'den uzaklaşmaya başlamıştı). Walter'de yeni duygular uyandıracaktı çocuk; ve bu yeni duygular, sevgisindeki boşlukları dolduracaktı. Çekeceği acıdan korkuyordu Marjorie; önüne geçilemez güçlüklerden, sıkıntılardan korkuyordu. Ne var ki, bu acılar, bu güçlükler sayesinde, Walter'in sevgisi yenilenecek, güçlenecekse; katlanmaya değerdi bunlara. Gene de hoşnuttu Marjorie. İlk günler, böyle düşünmekle yanılmadığını da sandı. Bir çocuğu olacağını duyunca, Walter'in sevgisi canlandı. Marjorie, iki üç hafta mutlu oldu; çektiği acıya, rahatsızlığa katlandı. Sonra, bir gün içinde, her şey değişti: Walter o kadınla tanışmıştı. Lucy'nin peşinden koşmadığı zamanlar, Marjorie'ye düşkünmüş gibi davranabilmek için,

elinden geleni yapıyordu hâlâ. Ama Marjorie, bu sevgide bir garez olduğunu, Walter'in ancak bir görev duygusuyla sevecen ve ince davrandığını, anneye karşı böyle saygı göstermek zorunda kaldığı için çocuğa kin beslediğini seziyordu. Walter bu çocuğa kin duyduğu için, Marjorie de kin duymaya başladı karnındaki bebeğe. Artık mutluluğun örtbas edemediği korkular açığa çıktı; tüm benliğini doldurdu. Acı ve tedirginlik... İşte bunlardan başka bir şey yoktu gelecekte. Şimdi ise, çirkinlik, hastalık, yorgunluk vardı. Bu haliyle, sevgisi uğruna nasıl savaşabilirdi Marjorie?

Birdenbire sordu: "Beni seviyor musun Walter?"

Walter, kahverengi gözlerini kravattan bir an için ayırdı; ve aynada, keskin bir dikkatle onu seyreden dertli elâ gözlere baktı. Gülümsedi. Ama içinden, "beni bir rahat bırakabilse;" diye düşünüyordu. Sanki öpüyormuş gibi, dudaklarını büzüp açtı. Ama Marjorie gülümsemedi. Yoğun bir kederle donan yüzü, gene dertliydi. Gözlerinde bir ışık titredi, kirpiklerinde yaşlar belirdi ansızın.

Walter'in sevgisini baskı altına alıp onu kızdırmamaya, onu istediğini yapmakta özgür bırakmaya yiğitçe karar verdiği halde, "bu akşam burada benimle kalamaz mısın?" diye yalvardı.

Walter bu gözyaşlarını görünce, bu yakınan sesi duyunca, hem vicdan azabına, hem içerlemeye; hem öfkeye, hem acımaya, hem de utanmaya benzer bir heyecana kapıldı.

"Ama anlamıyor musun..." (İşte canı bunu söylemek istiyordu, yürekli olsaydı bunu söyleyecekti) "... anlamıyor musun ki, bu iş eskisi gibi değil, eskisi gibi olamaz? Belki de doğruyu söylemek gerekirse, hiçbir zaman senin sandığın gibi olmadı bu iş -yani aramızdaki sevgi demek istiyorum-. Böyle bir sevgi sözde varmış gibi davrandım ama, aslında hiç de öyle değildi. Seninle dost olalım, arkadaş olalım. Senden

hoşlanıyorum, sana çok düşkünüm. Ama ne olur, aşkınla böyle sımsıkı sarma beni, aşkını zorla verme bana. Bilsen, âşık olmayan bir insan için, aşk ne feci bir şeydir; öyle kötü bir saldırı, öyle ağır bir hakarettir ki!"

Marjorie ağlıyordu. Yaşlar damla damla sızıyordu kapalı gözlerinden. Yüzü titriyor, can çekişircesine allak bullak oluyordu. Ona işkence eden de Walter'di. Walter kendinden nefret ediyordu. "Ama gözyaşlarıyla benden zorla bir şeyler koparmasına neden meydan vereyim?" diye sordu kendi kendine; bunu sorarken Marjorie'den de nefret ediyordu. Marjorie'nin uzun burnundan bir damla yaş yuvarlandı. "Böyle şeyler yapmaya hakkı yok, bu kadar mantıksız olmaya hakkı yok. Neden aklını başına toplamıyor?"

"Beni seviyor da ondan."

"Ama ben onun sevgisini istemiyorum, istemiyorum." Walter, öfkesinin gittikçe arttığını hissetti. Walter'i böyle sevmeye hakkı yoktu; hiç değilse şu sıralarda hakkı yoktu. "Bu bir şantaj," diye kendi kendine tekrarladı, "bir şantaj. beni seviyor diye, vaktiyle ben de onu sevdim diye, bana şantaj yapmasına niçin boyun eğeyim? Zaten ben onu sevmiş miydim hiç? Gerçekten sevmiş miydim acaba?"

Marjorie bir mendil çıkardı, gözlerini silmeye başladı. Walter, bu iğrenç düşüncelerinden utandı. Ama Marjorie idi utanmasının nedeni. Marjorie'nin kabahatıydı bu. Kocasını hiç bırakmayacaktı. O zaman bir aşk serüveninden başka bir şey olmayacaktı aralarında. Öğleüstleri atölyemsi bir apartman katında buluşacaklardı. Romantik bir iş olacaktı bu.

"Ama benimle gelsin diye direnen ben değil miydim?"

"Öyle ama, onun da aklını başına toplayıp olmaz demesi gerekirdi. Bu işin hep böyle sürüp gidemeyeceğini anlaması gerekirdi."

Ne çare ki, Walter'in istediğini yapmıştı Marjorie. Walter

uğruna her şeyden vazgeçmiş, çevresinin gözünden düşmek sıkıntısına katlanmıştı. Al sana bir şantaj daha; Marjorie ona şantaj yapıyordu özverisiyle. Walter içerledi; çünkü Marjorie, kendine böyle kıymakla, Walter'in dürüstlüğüne ve onuruna sığınıyordu.

"Ama onda dürüstlük ve onur diye bir şey olsa," diye düşündü, "benim dürüstlüğümü ve onurumu sömürmezdi böyle."

Bir de bebek durumu vardı.

"Bu bebeğin gelmesine nasıl da razı olabildi?"

Nefret ediyordu bu bebekten. Bu bebek yüzünden, anne olacak kadına karşı Walter'in sorumluluğu artıyor, bu durumda bir kadına eziyet ettiği için de suçu artıyordu. Gözyaşlarıyla ıslanan yüzünü silen Marjorie'ye baktı. Gebeliği onu öyle çirkinleştirmiş, öyle yaşlandırmıştı ki! Bu haliyle bir kadın ne bekleyebilirdi yani... "Ama, yok hayır, hayır!" Walter gözlerini kapadı; belli belirsiz, nerdeyse ürperircesine, başını salladı. Bu aşağılık düşünceyi örtbas etmeli, kovmalıydı.

"Nasıl olur da aklımdan böyle şeyler geçebilir?" diye sordu, kendi kendine.

Marjorie'nin gene, "gitme," dediğini duydu. Yayık yayık konuşan bu kibar sesin tizliği, öyle sinirine dokunuyordu ki! "Rica ederim gitme, Walter!"

Marjorie'nin sesinde hıçkırıklar vardı. Al sana bir şantaj daha! Ah, nasıl bu kadar aşağılık olabilirdi Walter? Ama utandığı halde, hattâ bir bakıma sırf utandığı için, azalacağına büsbütün yoğunlaşıyordu bu utanç verici duygular. Marjorie'den hoşlanmamasından sırf utandığı için, daha da az hoşlanıyordu ondan. Onun yüzünden, utanmak ve kendinden nefret etmek gibi acı duygulara kapıldığı için, daha da çok soğuyordu Marjorie'den. Ona kızdığına utanıyor, utan-

dıkça daha çok kızıyordu.

"Ah, neden rahat bırakmaz beni?" Yoğun bir istekle, kıyasıya istiyordu bunu; baskı altında tutulduğundan ötürü, büsbütün azan bir öfkeyle istiyordu bunu. Ne var ki bunu açıkça söylemek için gereken o kaba cesaretten yoksundu; Marjorie'ye acıyordu; ne olursa olsun, sevgisi vardı ona; düpedüz, açıkça zalim olamıyordu; ancak güçsüzlüğünden ötürü, istemeye istemeye zalimdi.

"Beni neden rahat bırakmıyor?" Rahat bırakılsaydı, çok daha fazla sevecekti Marjorie'yi. Marjorie de daha mutlu olacaktı. Çok, ama çok daha mutlu olacaktı. Bunun hayrı dokunacaktı Marjorie'ye... Ama birdenbire, kendi ikiyüzlülüğünün farkına vardı Walter. "Öyle de olsa, ne diye beni bırakmıyor istediğimi yapayım?"

İstediği mi? İstediği Lucy Tantamount'du. Kendi aklını hiçe sayarak, tüm ülkülerine ve ilkelerine karşı koyarak, delice istiyordu Lucy'yi. Kendi isteklerine karşı koyarak -hattâ Lucy'den hoşlanmadığı için- kendi duygularına karşı koyarak istiyordu Lucy'yi. Aslında nefret ediyordu ondan. Soylu bir amaç uğruna kötü araçlara baş vurulabilir. Ama ya amaç da kötüyse, o zaman ne olur? Lucy yüzünden Marjorie'ye eziyet ediyordu -onu seven, onun uğruna güçlüklere katlanan, mutsuz olan Marjorie'ye- eziyet ediyordu... Gelgelelim, Marjorie'nin mutsuzluğu da bir şantajdı.

Marjorie, "bu akşam benimle kal," diye yalvardı gene. Walter'in kafasının bir bölümü, bu yalvarmalara katılıyor, o toplantıya gitmekten vazgeçmesini, evde kalmasını istiyordu. Ama kafasının öteki bölümü, daha ağır bastı. Marjorie'ye yalanlar, yarı yalan yarı doğru sözler söyledi. Bu yarı yalan yarı doğru sözler, su katılmamış düpedüz yalanlardan da beterdi; çünkü aslında haklı olmadığı halde, Walter'i haklı gösteren bir gerçek payı da vardı bunlarda.

Marjorie'ye sarıldı. Başlı başına bir yalancılıktı bu davranışı. Aklını başına toplasın diye bir çocuğu kandırırcasına, "ama sevgilim," diye direndi "gerçekten gitmeliyim. Babam da orada olacak." Bu doğruydu. İhtiyar Bidlake, Tantamount'ların evinde verilen toplantılarda her zaman bulunurdu. "Onunla konuşmalıyım." Ne olduğunu bildirmeden, sanki önemli bir şeymiş gibi, "iş konusunda" diye ekledi. Ve bu büyülü sözle, Marjorie ile kendi arasına, ancak erkekleri ilgilendiren sorunlardan yapılmış bir çeşit duman perdesi geriverdi. Ne var ki, "bu duman sanki saydammış gibi, yalanım, gözle görülüyordur her halde," diye düşünüyordu.

"Onu başka bir zaman görsen olmaz mı?"

Walter başını sallayarak, "bu önemli bir iş," diye karşılık verdi. Birçok özürün, bir tek özür kadar inandırıcı olmadığını unutarak, konuşmasını sürdürdü: "Üstelik, Lady Edward, sırf benim hatırım için, kitap yayımlayan bir Amerikalıyı çağırdı oraya. Bu adam işe yarayabilir; ne kadar bol para verdiklerini bilirsin onların." Lady Edward, eğer Amerikalı memleketine dönmediyse -ne yazık ki, dönmüştü galiba- onu çağıracağını söylemişti aslında. Walter, konuşulan konuyla ilgisiz sözlerle duman perdesini kalınlaştırarak, "aklın alamayacağı kadar çok para verirler," dedi. "Yeryüzünde bir yazarın, gereğinden fazla para alabileceği tek yerdir orası." Gülmeye çalıştı. "Burada bin sözcüğe karşılık iki gini verildiğine göre, biraz da gereğinden fazla para kazanmam hiç fena olmaz doğrusu." Marjorie'ye daha sıkı sarıldı, onu öpmek için eğildi. Ama Marjorie yüzünü çevirdi. Walter, "Marjorie!" diye yalvardı, "ağlama, ne olur." Kendini suçlu ve mutsuz hissediyordu. Ama niçin, Marjorie niçin onu bir türlü rahat bırakmıyordu?

Marjorie, "ağlamıyorum," dedi. Ne var ki, Walter'in dudağına değen yanağı ıslak ve soğuktu.

"Marjorie, eğer gitmemi istemiyorsan, gitmem."

Marjorie, yüzünü gene yana çevirdi, "gitmeni sahiden istiyorum," dedi.

"Hayır, istemiyorsun, kalacağım."

"Kalmamalısın." Marjorie, Walter'e baktı; gülümsemeye çalıştı. "Sırf aptallığımdan bunlar. Babanı ve o Amerikalıyı kaçırman, saçma bir iş olur." Böyle bir kez daha söylenince, ayrıca boş ve anlamsız görünüyordu Walter'in ileri sürdüğü özürler. Walter'in yüzü bir çeşit tiksintiyle buruştu.

"Bekleyedursunlar," dedi; sesinde öfke seziliyordu. Böylesine asılsız bahaneler uydurduğu için, kendi kendine kızıyordu. (Basit ve kaba gerçeği neden söyleyemiyordu dobra dobra? Her şeyi nasıl olsa biliyordu Marjorie.) Bu bahaneleri tekrarladığı için, Marjorie'ye de kızıyordu. Bunların hemen unutulup yok olmalarını, hiç söylenmemiş olmalarını istiyordu.

"Hayır, hayır; ille istiyorum, gitmelisin. Ben aptallık ettim, o kadar. Özür dilerim."

Önce Walter, Marjorie'ye karşı koydu; gitmeyeceğini, kalmak istediğini söyledi. Kalma tehlikesi olmadığına göre, böyle direnebilirdi artık. Walter'in gitmesi konusunda kararlıydı Marjorie. Walter'in soylu davranması, kendinden bir şeyler verir gibi görünmesi için bir fırsattı bu; pek ucuza, hattâ bedavaya verilen bir fırsat. Ne iğrenç bir güldürü! Ama Walter bu güldürüyü oynadı. Sanki gitmekle, Marjorie'ye ayrıca bir lütufta bulunurcasına, gitmeye katlandı sonunda. Marjorie, onun atkısını bağladı, silindir şapkasını, eldivenlerini getirdi; güle güle derken, mertçe bir neşe gösterisi yaparak, onu hafifçe öptü. Marjorie haysiyetliydi; sevda işlerinde onur kurallarına göre davranmak gerektiğine inanırdı. Mutsuzluğuna, kıskançlığına aldırmadı; ilkelerine bağlı kaldı. Walter özgür olmalıydı; ona karışmaya hakkı yoktu. Zaten en iyi siya-

set de karışmamaktı. Daha doğrusu, en iyi siyasetin bu olduğunu umuyordu.

Walter sokak kapısını arkasından çekti, gecenin serinliğine daldı. Cinayet işlediği yerden kaçan, öldürdüğü insandan kaçan, acıma duygusundan, vicdan azabından kaçan bir katil bile, böylesine rahatlayamazdı. Sokakta derin bir soluk aldı. Özgürdü. Geçmişi anımsamaktan, geleceği hayalinde canlandırmaktan kurtulmuştu. Bir iki saat için, geçmişin de, geleceğin de varlığını yadsıyabilirdi canı isterse. Ancak şu an içinde ve şuracıkta, bir rastlantı sonucu nerede bulunuyorsa orada, yaşamakta özgürdü. Özgürdü -ama özgürlüğü boş bir lâftı aslında- çünkü gene de her şey aklındaydı. O kadar kolay değildi kaçmak. Marjorie'nin sesi peşini bırakmıyordu: "İlle istiyorum, gitmelisin." İşlediği suç, hem düzenbazlık, hem de cinayetti. "İlle istiyorum, gitmelisin." Soylu tavırlar takınıp nasıl da diretmişti! Sonunda ruhunun yüceliğini gösterip nasıl da katlanmıştı gitmeye! Zulmetmekle kalmamış, hile de yapmıştı.

Nerdeyse yüksek sesle konuşarak, "aman Allahım!" dedi. "Nasıl yapabildim bunu?" Kendine hem şaşıyor, hem de tiksiniyordu kendinden. "Ah, beni bir rahat bırakabilse! Neden mantıklı davranmıyor?" Hiçbir işe yaramayan o zavallı öfke, gene patlak verdi içinde.

Bambaşka istekleri olduğu günleri düşündü. Marjorie'nin onu rahat bırakmamasından başka istediği yoktu bir zamanlar. Marjorie'nin sevgisini körüklemişti. Çıplak tepelerdeki köy evinde, aylarca başbaşa oturdukları günleri düşündü. Berkshire'e bakan o manzaranın güzelliği! Gelgelelim en yakın köy bir buçuk mil uzaktaydı. O erzak dolu sırt çantasının ağırlığı yok mu! Yağmur yağdıkça o çamur! Ya kuyudan çekilmesi gereken o kova! Yüz ayaktan fazlaydı kuyunun derinliği. Ama kuyudan su çekmek gibi can sıkıcı işler yapma-

dığı sıralarda bile durumdan hoşlanıyor muydu aslında, Marjorie ile gerçekten mutlu olabilmiş miydi hiç? Yani bu koşullar altında olacağını sandığı kadar, olması gerektiği kadar mutlu olabilmiş miydi? *Epipsychidion*'da* anlatıldığı gibi olmalıydı bu iş; ama öyle olmamıştı; belki de öylę olmasını fazla bilinçle istediği için; Shelley'nin şiirini, duygularına ve yaşantısına bile bile örnek aldığı için, öyle olmamıştı.

"İnsan, sanata harfi harfine inanmamalı." Bir akşam, şiirden söz ederken, eniştesi Philip Quarles'ın bunu söylediğini anımsadı. "Özellikle aşk söz konusu olunca."

Walter sormuştu: "Sanat gerçek olunca bile inanmamalı mı?"

"Sanat gereğinden fazla gerçektir. Tam anlamıyla saftır, imbikten süzülmüş su gibi. Gerçek dediğin, tam anlamıyla gerçek kalınca, doğaya aykırı bir şeydir. Asıl dünyada bulunan şeylere zerre kadar benzemeyen soyut bir kavramdır. Doğada, esas gerçekle kaynaşmış, birbirini tutmayan bir yığın öyle saçma öğeler var ki! İşte sanat, bundan ötürü heyecan verir insana -yani gerçek hayatın tüm saçma yanlarıyle karışıp saflığını yitirmediği için-. Gerçekten uygulanan cinsel eğlenceler, açık saçık kitaplar kadar hiçbir zaman heyecanlandırmaz insanı. Pierre Louys'nin kitaplarında, kızların hepsi gençtir, biçimleri kusursuzdur. Hiç kimse hıçkırığa tutulmaz, nefesi de kokmaz insanın; yorgunluğun, bıkkınlığın ne olduğu bilinmez; insan, coşkunluğunu sekteye uğratan şeyleri, ödemediği hesap pusulalarını, yanıtlamadığı iş mektuplarını anımsamaz ansızın. Sanat, bir duyuyu, bir düşünceyi, bir duyguyu, tam anlamıyla saf olarak verir insana." Sonra gülerek, "ahlâk açısından değil, kimya açısından saf olarak, demek istiyorum," diye eklemişti.

* İngiliz Romantik şairlerinden Shelley'nin, ideal ve platonik aşkı ele alan bir şiiri.

Walter karşı çıkmıştı: "Ama *Epipsychidion* açık saçık değil ki!"

"Değil ama, kimyager gözüyle bakınca, ötekiler kadar saf. O sonnet'inde ne diyordu Shakespeare

Hiç de güneşi andırmıyor sevgilimin gözleri;
Mercan çok daha kırmızıdır onun dudaklarından;
Kar aksa eğer, onun göğsü külrengi;
Saçlar sırmaysa, kara sırmadır onun başında biten,
Güller gördüm, Şam kumaşları gibi allı beyazlı;
Ama böyle güller yok onun yanaklarında;
Ve kimi kokular çok daha tatlı,
Sevgilimin soluğunun kokusundan.

Falan filan... Shakespeare, şairlerin söylediklerine harfi harfine inanmıştı; buna karşı bir tepki gösteriyor burada. Sana ders olsun Shakespeare."

Philip'in hakkı vardı elbette. Köy evinde geçirdikleri o aylar, hiç de *Epipsychidion*'a ya da *La Maison du Berger*'ye* benzememişti. Kuyu faslını ve köye gidişleri bir düşünün hele... Ama kuyu ve köye yürüyüş olmasaydı, Marjorie'den başka hiçbir şey olmasaydı, daha mı iyi olacaktı sanki? Belki de beter olurdu. Tek başına bir Marjorie, birbirini tutmayan saçma şeylerle karışık bir Marjorie'den belki de beter olurdu.

Marjorie'nin kibarlığını düşündü örneğin. O kansız cansız ve bir hayli soğuk ruhsal erdemini... Uzaktan uzağa, kuramsal açıdan hayrandı bunlara. Ya uygulamada, ya burun buruna gelince bunlarla? Oysa, o erdeme tutulmuştu Walter. Bunlara ve Marjorie'nin mutsuzluğuna sevdalanmıştı; çünkü kocası Carling, ağza alınamayacak kadar aşağılık bir adam-

* Fransız romantik şairlerinden Alfred de Vigny'nin ıssız bir yerde yaşayan aşıkları ele alan bir şiiri.

dı. Acıma duygusundan ötürü bir şövalye olmuştu Walter. O sıralarda ancak yirmi iki yaşındaydı; cinsel istekleri ters yüz edilen genç çocukların tümü gibi, coşkulu ve tertemizdi. Oxford'u yeni bitirmişti; filozoflarla mistiklerin o karışık ve ukalâca görüşleriyle, şiirle doluydu tıka basa. Aşkın, ancak konuşmak, ancak bir ruh anlaşması, ancak arkadaşlık olduğunu sanmıştı o sıralarda. Gerçek aşk buydu. Cinsel sorunun aşkla doğrudan doğruya ilişkisi yoktu; insanların ne yazık ki, bedenleri olduğundan, seksin önüne geçilemezdi; ama bu işi elden geldiği kadar arka planda tutmak gerekiyordu. Walter, gençliğinin cinsel isteklerini yapay bir biçimde meleklerden yana tutuşturmayı öğrenenlerin coşkun iffetiyle; Marjorie'de, doğal bir soğukluğun, doğuştan gelen bir cansızlığın sonucu olan o kibar, o durgun iffete hayran kalmıştı.

"Sen öyle iyisin ki!" demişti, "İyi olmak senin için öyle kolay ki! Keşke ben de senin gibi olabilsem!"

Bunu istemenin, yarı yarıya ölü olmayı istemekle bir olduğunu anlamamıştı. Oysa, Walter'in o çekingen, o ürkek ve duygulu teninin altında, coşkun bir canlılık vardı. Marjorie gibi iyi olmak, gerçekten güç bir işti Walter için. Ama Walter elinden geleni yaptı. Marjorie'nin gösterdiği sevgi (sonunda bıktığı, sinirine dokunan o sevgi), Walter'i heyecanlandırmıştı; kadının hayranlığı gururunu okşamıştı.

Şimdi Chalk Fram istasyonuna doğru yürürken, babasının vaktiyle bir İtalyan şoförle aşk üstüne konuştuktan sonra anlattığı öyküyü anımsadı ansızın. (İnsanları konuşturmak açısından bir dâhiydi bu yaşlı adam. Her çeşit insanı, uşakları, işçileri bile konuşturabilirdi. Walter, babasının bu yeteneğine imrenirdi.) Şoföre göre, kimi kadınlar bir elbise dolabına benzermiş: "Sono come cassetoni." İhtiyar Bidlake ne güzel anlatırdı bunu! Bu tür kadınlar ne denli güzel olurlarsa olsunlar, güzel bir elbise dolabını kucaklamanın ne an-

lamı varmış? (Marjorie'nin aslında güzel bile olmadığını düşündü Walter.) Şoför, "ben öteki tür kadınlardan hoşlanırım," demiş, "çirkin olsalar bile." Sonra, bir sır söylercesine, "benimki öteki türden" demiş: "E un frullino, proprio un frullino - benimki, yumurta çalkalayan tel aygıtın ta kendisidir!" Monoklun arkasında John Bidlake'in gözü, sevinç dolu ve yaramaz yaşlı bir Satyr'ın* gözü gibi parlardı bunu anlatırken, Ya kaskatı elbise dolapları, ya da yumurta çalkalayan canlı tel aygıtlar? Şoförün hoşlandığı kadın türünden yana olduğunu kabul etmek zorunda kaldı Walter de. Zaten kişisel deneyleri sayesinde, ("gerçek" aşka seksin tutarsız saçmalıkları karışınca) elbise dolabı türünde kadınlardan hazetmediğini biliyordu. Cinsel erdem, iyilik, ruh inceliği, hayran olunacak şeylerdi uzaktan ve kuramsal açıdan. Ama uygulamada ve yakından bakınca, pek o kadar çekici değildi bunlar. Ve bir kadını çekici bulmayınca, onun güvenilir sevgisine bile, gurur okşayan hayranlığına bile katlanamaz insan. Kafası darmadağan olan Walter, bir yandan Marjorie'nin o sabırlı, o çilekeş soğukluğundan nefret ederken, bir yandan da kendini domuzlara özgü cinsel isteklere kapılmakla suçluyordu. Lucy'ye aşkı, çılgınlıktı, rezaletti ama; Marjorie de kansız cansızdı, yarı ölüydü. Walter hem haklı, hem haksızdı. Ama haklıdan fazla haksızdı; öyle, haklıdan fazla haksızdı ne de olsa. Bu cinsel duygular bayağı şeylerdi, aşağılık şeylerdi. Yumurta çalkalayan tel aygıtla elbise dolabı! Bundan daha bayağı, bundan daha aşağılık bir sınıflandırma olabilir miydi? Babasının o dolgun, o etli butlu kahkahasını duyar gibi oldu. Korkunç! Walter bilinciyle, ömrü boyunca babasına karşı; babasının o keyifli, o kaygısız cinsel isteklerini ayıplamıştı. Bilinciyle her zaman annesinden yana; cinsel er-

* Yarı erkek yarı teke olan ve Yunan mitologyasına göre kadınları avlayan bir yaratık.

demden, incelikten, ruhtan yana olmuştu. Ne var ki, kanının en azından yarısı babasına çekmişti. Ve şimdi, Marjorie ile iki yıl geçirdikten sonra, bilinciyle de hoşlanmıyordu soğuk bir erdemden. Hoşlanmadığı için hâlâ utanıyor, hayvanca cinsel bulduğu isteklerinden utanıyor, Lucy'ye tutkusundan utanıyordu; ama gene de bu soğuk erdemden hoşlanamıyordu. Ah, Marjorie onu bir rahat bıraksa! Walter'in hoş karşılamadığı bir sevgiyi ona zorla vermekten, bu sevgiye karşılık ille sevgi istemekten hele bir vazgeçse; Walter'e böylesine korkunç bağlı olmasa! O zaman, Marjorie'ye dostluk gösterebilirdi Walter; çünkü Marjorie'ye sevgisi vardı; gerçekten vardı. Marjorie öyle iyi yürekli ve sevecen, öyle dürüst ve vefalıydı ki! Marjorie'nin dostluğunu seve seve kabul ederdi Walter. Ama iş aşka gelince... Walter'i sanki boğuyordu bu aşk. Öteki kadının silâhlarını kullanarak onunla başa çıkabileceği hayaline kapılıp, kendi soğuk erdemini ayağı altına alarak, Walter'i cinsel yoldan yeniden elde etmeye çabalaması da vardı Marjorie'nin! İşte bu korkunç bir şeydi, gerçekten korkunç!

Marjorie'nin, o hantal, o duyarsız ağırbaşlılığının, aslında bir hayli can sıkıcı olduğunu da düşündü Walter. Marjorie, tüm kültürüne karşın -belki de kültürü yüzünden- bir hayli aptaldı aslında. Kültürüne diyecek yoktu doğrusu. Gereken kitapları okumuştu, okuduğunu da unutmuyordu. Ama okuduğunu anlıyor muydu? Anlayabilir miydi acaba? Uzun uzun sustuktan sonra söyledikleri -o bilgiç, o ağırbaşlı sözler- incelikten, gülmece duygusundan, anlayıştan öylesine yoksundu ki! Böyle az konuşmakla akıllı davranıyordu Marjorie. Henüz yontulmamış bir mermer parçasında büyük bir heykel gizlenebileceği gibi, sessizlikte de bilgeliğin ve aklın gizlendiği sanılır. Susanlar, kendi kendilerini baltalamazlar. Marjorie, karşısındakine yakınlık göstererek, güzel güzel dinlemesini bilirdi. Gelgelelim bir ağzını açtı mı, söyledikle-

rinin yarısı kitaplardan ezberleyip tekrarladığı sözlerdi; çünkü Marjorie'nin sağlam bir belleği vardı; yüce düşünceleri, şatafatlı lâfları ezberlemeye alışmıştı. Walter'in, bu sessizliğin altında, bu ezbere söylenen lâfların altında gizlenen o ağır, o zavallı, o budalaca anlayışsızlığı görebilmesi bir hayli uzun sürdü. Görebildiği zaman da, iş işten geçmişti artık.

Carling aklına geldi. Sarhoşun biri, üstelik de dindar. Bir yandan dinsel törenlerde papazların giysilerini, ermişleri, Meryem Ana'nın kız oğlan kız olarak gebe kalışını ağzından düşürmez; bir yandan da, iğrenç, sarhoş bir sapık olmaktan geri kalmaz. Herif nefret uyandıracak kadar tiksindirici olmasaydı, Marjorie'yi böylesine mutsuz etmeseydi ne olurdu acaba? O zaman Walter öyle özgür olurdu ki! Marjorie'ye acımamış, onu sevmemiş olurdu. Carling ile Marjorie arasında geçen o iğrenç sahnelerin birinden sonra, kadıncağızın yaşlarla kızarmış, şişmiş gözlerini anımsadı. Pis hayvan herif!

"Ya ben neyim ki!" diye düşündü birdenbire.

Kapı kapanır kapanmaz, Marjorie'nin ağlamaya başladığını biliyordu. Hiç olmazsa Carling'in bir özürü vardı: İçiyordu. "Onları bağışlayın, çünkü ne yaptıklarını bilmezler." Walter ise, her zaman ayıktı. Biliyordu Marjorie'nin şu sırada ağladığını.

Kendi kendine, "geri dönmeliyim," dedi. Ama geri dönecek yerine, daha hızla ilerlemeye başladı; nerdeyse koşuyordu sokakta. Böylece hem vicdanından kaçıyor, hem de isteklerine daha çabuk yaklaşıyordu.

"Geri dönmeliyim; dönmeliyim."

Acele yürüyordu; Marjorie'yi böylesine mutsuz ettiği için, kin duyuyordu ona karşı.

Walter geçerken, bir tütüncü camekânına bakmakta olan adamın biri, bir adım geri attı ansızın. Walter adama fena halde çarptı. Kurulmuş bir makine gibi "özür dilerim," deyip,

yoluna hızla devam etti arkaya dönüp bakmadan.

Öfkelenen adam, "nereye böyle?" diye peşinden bağırdı. "Ne oluyorsun be! At yarışında birinci mi geleceksin yani?"

Serseri serseri dolaşan iki sokak çocuğu, yabansı bir keyifle alay ederek bir yuh çektiler.

Kibar bayların bu üniformasına karşı kin duyan adam, Walter'i hor görürcesine "hey sana söylüyorum, silindir şapkalı!" diye seslendi.

Yapılacak şey geri dönüp, herifin hakkından gelmekti. Walter'in babası, herifi bir tek sözcükle rezil edebilirdi. Ama tek çare kaçmaktı Walter için. Bu çeşit karşılaşmalardan çok çekinir, ayak takımından korkardı. Biraz sonra, adamın savurduğu küfürleri duymaz oldu.

"İğrenç!" diye ürperdi. Sonra gene Marjorie'yi düşünmeye başladı.

"Sanki ne diye aklını başına toplamıyor?" dedi kendi kendine. "Aklını başına toplasın, yeter. Bari yapacak bir işi olsaydı, onu oyalayacak bir şey olsaydı."

Marjorie'nin düşünecek çok vakti vardı; işte buydu derdi. Çok fazla vakit buluyordu Walter'i düşünmeye. Ama bu da Walter'in kabahatiydi. Onu işinden eden, bütün aklını fikrini yalnız Walter'e vermesini sağlayan Walter'di gene. İlk tanıştıkları sırada, Marjorie bir dekorasyon mağazasında ortaktı; Kensington'da, şu kibar bayanlara satış yapan, artistik ve acemi dekorasyon mağazalarından birinde çalışıyordu. Berbat evliliğinde bir avuntuydu bu; abajurlar, abajurları boyayan genç kadınların dostluğu ve özellikle büyük ortağı Mrs. Cole'a duyduğu bağlılık sayesinde avunuyordu. Carling'den uzak, bir küçük dünya yaratmıştı kendine; kız okullarının havasını biraz andıran bir kadınlar dünyası. Orada, giysilerle dükkânlardan söz edebiliyor; dedikodu dinleyebiliyor; okul kızlarına özgü heyecanlarla, kendinden yaşlı bir kadına hay-

ranlık duyabiliyordu. Yeryüzünde bir işe yaradığını, sanatın gelişmesine yardımı dokunduğunu da sanıyordu bu arada.

Walter, onu kandırıp, tüm bunlardan vazgeçirmişti. Pek kolay da olmamıştı vazgeçirebilmesi; çünkü Marjorie, Mrs. Cole'a sevgi ve hayranlık duymakla mutluydu; ve bu mutluluk Carling'den çektiklerini nerdeyse unutturacaktı ona. Ama Carling, öyle berbat bir adamdı ki, ondan kaynaklanan dertlerin tümüne bir çare bulamazdı, Mrs. Cole. Walter ise, Mrs. Cole'un belki de veremeyeceği, her halde vermek de istemediği, şeyleri sağlamıştı Marjorie'ye. Sığınacak bir yer, koruma ve para yardımı. Üstelik de Walter erkekti ve geleneklere göre, bir kadının bir erkeğe sevdalanması gerekirdi. (Oysa Walter, Marjorie'nin aslında erkeklerden hoşlanmadığını, mizacının ancak kadınlarla dostluk kurmaya uygun olduğunu anlamıştı eninde sonunda. Bir erkeğe tutulması, okuduğu kitapların sonucuydu gene. Walter, insan yaşantısına, sanatın ne denli yıkıcı etkileri olabileceği konusunda Philip Quarles'ın söylediklerini anımsadı.) Evet, Walter erkekti; ama sıradan erkeklerden başka idi; Walter'e bunu üst üste söylemekten bir türlü bıkıp usanmamıştı Marjorie. Walter "başka" olmayı, bir iltifat diye kabul etmişti o sıralarda. Ama aslında bir iltifat mıydı bu? Walter pek emin değildi. Her neyse, o sıralarda Marjorie, öteki erkeklerden "başka" bulmuştu onu. Böylece -hem erkek olan hem de erkek olmayan Walter sayesinde- kadınlar dünyasının da, erkekler dünyasının da keyfini sürebilmişti. Walter'in kandırıp büyülediği, Carling'in hırpalayıp itip kaktığı Marjorie, dükkânı ve dükkânla beraber Mrs. Cole'u bırakmaya razı olmuştu; çünkü Walter, Mrs. Cole'dan nefret ediyor; zorbalık yapan, insanı köle gibi çalıştıran, sülük gibi kan emen kadınlara özgü irade gücünün bir örneği sayıyordu onu.

Walter o sıralarda, Marjorie'nin, bir aydın kişi olarak ye-

teneklerine içtenlikle inandığı için, "sen acemi bir döşemeci olacak insan mısın!" diyerek, onun gururunu okşamıştı.

Bu yardımın tam nasıl olacağı belli değildi ama, Marjorie edebiyatla uğraşan Walter'e yardım edecekti; kendi de yazacaktı. Walter'in etkisiyle, denemeler ve kısa öyküler yazmaya başladı. Ama bunların bir şeye benzemediği besbelliydi. Önceleri Marjorie'yi yüreklendiren Walter, sonraları sustu; Marjorie'nin çabalarından söz açmaz oldu. Kısa bir süre sonra da, bu doğaya aykırı ve boş işten vazgeçti Marjorie. Artık işi gücü Walter'di. Artık Walter, varlığının tek anlamı, tüm yaşamının temeli olmuştu. İşte, şimdi bu temel, Marjorie'nin altından kaymaya başlıyordu.

Walter,"ah, bir rahat bırakabilse beni!" diye düşündü.

Metro istasyonuna saptı. İstasyon kapısında bir adam, akşam gazeteleri satıyordu. "Sosyalistlerin soygunculuk planı. Önergenin ilk görüşülmesi." İlân yaftasında göze çarpıyordu bu sözler. Walter, oyalanacak bir şey bulduğuna sevinerek, bir gazete aldı. Liberal-İşçi hükümetinin madenleri devletleştirmek amacıyla, Parlamentoya verdiği önergenin ilk görüşülmesi yapılmış, her zamanki çoğunlukla benimsenmişti. Walter bu haberi keyiflenerek okudu. Siyasette ileri görüşleri vardı. Gelgelelim okumakta olduğu şu akşam gazetesi sahibinin görüşleri hiç de ileri değildi. Kaba ve şirret bir dille kaleme alınmıştı başmakale.

Walter bunu okurken, "haydutlar!" dedi içinden. O makalenin çattığı tüm değerlere karşı canlı bir hayranlık; kapitalistlere karşı, gericilere karşı tatlı bir kin uyandı benliğinde. Bir an için, kişiliğinin sınırlarından çıktı; o çapraşık özel sorunları yok oldu. Siyaset savaşının sevinciyle, kendi sınırlarını aştı, kendi benliğinden daha büyük -hem daha büyük, hem de daha sade- bir varlık oldu.

İnsanlara baskı yapanları, insanları tekelleri altına alan-

ları düşünerek "haydutlar!" dedi gene.

Camden Town istasyonunda, boynunda kırmızı bir mendil olan, yüzü buruş buruş, ufak tefek bir adam, Walter'in yanına oturdu. Yaşlı adamın piposundan çıkan pis koku, öyle boğucuydu ki, başka boş yer var mı diye çevresine bakındı Walter. Boş yer vardı; ama Walter, düşündü, yerinden kalkmamaya karar verdi. Bu pis kokudan kaçmak, yanındakini horlamak sayılabilir, kötü kokular saçan adamın alınıp laf etmesine yol açabilirdi. Keskin duman genzine kaçtı; Walter öksürdü.

"İnsan kendi beğenilerine ve içgüdülerine bağlı kalmalı," derdi Philip Quarles. "Büyük bir mantık temeline dayandığı halde, insanın duygularının özgürce gerçekleşmesine meydan vermeyen bir yaşam felsefesi neye yarar ki? Eğer kendi benliğinde dinin varlığını hiç duymadınsa, Tanrıya inanman deliliktir. İstridye yer yemez hastalandığın halde, istridyenin kusursuz bir besin olduğuna inanman gibi bir şey bu..."

Nikotin dumanlarıyla karışık, ekşi bir ter kokusu yükseldi Walter'in burun deliklerine. Gazeteyi okuyordu: "Sosyalistler devletleştirme diyorlar buna; ama biz, onların yapmak istediklerine daha kısa ve daha basit bir ad taktık: Hırsızlık." Ne var ki, bu hırsızlık, gerçek hırsızların malını çalıyordu hiç olmazsa; gerçek hırsızların soydukları adamların yararınaydı bu hırsızlık. Ufak tefek yaşlı adam, öne doğru eğilerek; aşağı doğru, iki ayağının tam arasına özenle, dikine tükürdü. Balgamı, ayakkabısının topuğuyla ezdi, yere yaydı. Walter başını çevirdi. Ezileni bir kişi olarak da sevmek, ezen zenginden bir kişi olarak da nefret etmek isterdi. İnsan kendi beğenilerine ve içgüdülerine bağlı kalmalı. Ne var ki, bu beğeniler ve içgüdüler rastlantılara bağlıydı. Oysa, hiç değişmeyen ilkeler vardı yeryüzünde. Peki, ya herkesçe benimsenen bu ilkeler sizin kendi mantığınıza uymuyorsa, o zaman

ne olacak?

Walter birdenbire dokuz yaşında oldu. Annesiyle, Gattenden'e yakın çayırlarda yürüyordu. İkisinin de elinde bir demet çuhaçiçeği vardı. Batt's Corner'den dönüyorlardı her halde; çünkü o dolaylarda çuhaçiçeği bulunan tek yerdi orası.

Annesi, "Bir dakika durup, zavallı Wetherington'u görmeye gideceğiz; çünkü çok ağır hasta," dedi. Bir köy evinin kapısına vurdu.

Wetherington, onların bahçıvan yardımcısıydı; ama bir aydan beri çalışmıyordu. Walter onu, solgun yüzlü, çelimsiz, boyuna öksüren, pek az konuşan bir adam olarak anımsıyor, ayrıca ilgi duymuyordu ona karşı. Bir kadın kapıyı açtı. "Günaydın, Mrs. Wetherington." İçeri girdiler.

Sırtı yastıklara dayalı, yatakta yatıyordu Wetherington. Yüzü korkunçtu. Bir mağara gibi oyuk göz çukurlarından, bebekleri büyümüş koskocaman gözleriyle bakıyordu insana. Dışarı doğru fırlayan kemiklerin üstüne gerilen derisi, bembeyazdı, terden yapış yapıştı. Ama boynu, yüzünden de korkunçtu belki. Aklın alamayacağı kadar sıska bir boyundu bu. Geceliğinden çıkan kolları, düğüm düğüm iki değnek gibiydi. Koskocaman iskelet elleri, incecik bir sapa bağlanan bir tırmık gibi, bu değneklerin ucuna bağlıydı. Ya hasta odasındaki o koku! Pencereler sıkı sıkı kapalıydı; küçük ocakta ateş yanıyordu. Hasta bir solukla hasta bir bedenden yükselen o bayat, o iğrenç kokuyla ısınmış, ağırlaşmıştı odanın havası. Sanki o eski ve inatçı koku, odanın sıcak havasında kapalı kala kala olgunlaşmış, insanın midesini bulandıracak kadar ağdalı olmuştu. Yeni ve taze bir koku, ne kadar keskin ve iğrenç de olsa, bu koku kadar tiksindirici olamazdı. Bu konunun kökleşmesi, baygın, çürümüş ve fazla olgunlaşmış oluşu, odanın havasını ayrıca dayanılmaz hale getirmişti. Walter bunu düşündükçe, hâlâ ürperiyordu. Belleğini temizlemek

için bir sigara yaktı. Bol bol banyo yaparak, pencereleri açık odalarda büyümüştü Walter. Çocukluğunda kiliseye ilk götürülüşünde, havasızlık ve insan kokusu midesini bulandırmış, onu çarçabuk dışarı çıkarmak zorunda kalmışlardı. Annesi bir daha kiliseye götürmemişti onu. Belki fazla sağlıklı, fazla mikropsuz büyütülüyoruz bizler, diye düşündü. Öyle bir eğitiliyoruz ki, sonunda öteki insanların, insan kardeşlerimizin yanında midemiz bulanıyor. Böyle bir eğitimden hayır beklenir mi? İnsanları sevmek isterdi Walter. Ne çare ki, seven adamın önleyemediği bir tiksintiyle mideyi bulandıran bir havada gelişemez sevgi dediğin.

Wetherington'un hasta odasında, acıma duygusu bile güçlükle gelişebiliyordu. Annesi can çekişen adamla ve karısıyla konuşurken, Walter oturuyor; iğrenç şeyler de insanı büyülediği için, istemeye istemeye yataktaki korkunç iskelete bakıyor; çuhaçiçeği demeti arasından, o ılık, o mide bulandırıcı kokuyu ciğerlerine çekiyordu. Çuhaçiçeklerinin kokusu ne denli güzel ve taze olursa olsun, hasta odasına sinip kalan kokuları, duyuyordu gene de. Nerdeyse hiç acıma yoktu içinde; ancak dehşet, korku ve tiksinti. Hasta adam gözyaşlarını görmesin diye, Mrs. Wetherington yüzünü çevirip ağlamaya başlayınca bile, Walter, acımadan çok sıkıntı ve utanç duydu. Kadıncağızın kederini görmek, Walter'in kaçmak özlemini, bu iğrenç odadan kurtulup, tertemiz uçsuz bucaksız havaya ve güneşe kavuşmak özlemini büsbütün coşturdu.

O sırada duydukları aklına gelince, kendinden utandı. Ama bunları duymuştu, hâlâ da duyuyordu. "İnsan kendi içgüdülerine bağlı kalmalı." Hayır, tüm içgüdülerine bağlı kalmamalı, kötü içgüdülere bağlı kalmamalı; onlara karşı koymalı insan. Şu da var ki, kolay bir iş değildi, o kötü içgüdüleri yenmek. Yanında oturan yaşlı adam, piposunu yeniden yaktı. Wetherington'un odasındayken, kokuşmuş havayı sık

sık ciğerlerine çekmemek için, soluğunu elinden geldiği kadar tuttuğunu anımsadı Walter. Çiçeklerin arasından derin bir soluk alıyor; kırka kadar saydıktan sonra, ciğerlerini boşaltıyor, sonra bir soluk daha alıyordu. Yaşlı adam, gene öne doğru eğilip tükürdü. "Devletleştirme siyasetinin işçilerin refahını arttıracağı düşüncesi tamamiyle yanlıştır. Son yıllarda vergi ödeyenler, bürokratik bir yönetimin kendilerine pahalıya malolduğunu öğrenmişlerdir. Eğer işçiler sanıyorlarsa ki..." Walter gözlerini kapadı, hasta odasını gördü. Gitme vakti gelince, adamın iskelet elini sıkmıştı. O el, yatak çarşaflarının üstünde kımıldamadan duruyordu. Walter kendi parmaklarını, o kemikli ölü parmakların altına sokmuş bir an için eli kaldırmış, sonra gene bırakmıştı.

Dokunduğu el, soğuk ve nemliceydi. Walter sırtını çevirerek, avucunu ceketine sürüp, gizlice sildi. Gürültülü bir iç çekişiyle, uzun süredir tuttuğu soluğunu koyuverip, mide bulandırıcı havayı ciğerlerine bir kez daha doldurdu. Odada alacağı son soluktu bu. Annesi kapıya doğru ilerliyordu. Küçük pekin köpeği, annesinin çevresinde zıp zıp sıçrıyordu, havlaya, havlaya.

Annesi, o berrak, o güzel sesiyle, "sus, T'ang," dedi. İngiltere'de, belki annesinden başka hiçbir kişinin, "T'ang" adındaki kesme işaretini böyle doğru dürüst belirtmediğini düşündü Walter.

Tarlalar arasında geçen patikadan eve doğru yürüdüler. Küçük Çinli bir ejderi andıracak kadar gerçekdışı ve acayip bir yaratık olan T'ang, önlerinden koşuyor, boyuna göre koskocaman saydığı engeller üzerinden rahatça atlıyordu. Yumuşak tüylü kuyruğu, rüzgârda titriyordu. Bazan otlar çok uzun olunca, sanki şeker dileniyormuş gibi, küçük şişman kıçının üstüne oturuyor, yuvarlak patlak gözleriyle ot yığınlarının üstünden bakıyordu, yolunu bulmak için.

Pırıl pırıl benekli gökyüzünün altında, hapisten kurtulmuş gibiydi Walter. Koşuyor, avaz avaz bağırıyordu. Annesi ağır ağır yürüyor, hiç konuşmuyordu. Ara sıra, bir an duruyor, gözlerini kapıyordu. Düşüncelere dalınca ya da kafası karışınca öyle yapardı. Walter, kendi kendine sevgiyle gülümsedi, "sık sık karışır annemin kafası," diye düşündü. Zavallı Wetherington, annesinin kafasını bir hayli karıştırmış olsa gerek. O gün, eve giderken annesinin ikide bir yolda durduğunu anımsadı Walter.

Sabırsızlanıp bağırmıştı: "Acele etsene, anne. Çaya geç kalacağız."

Aşçıbaşı çay için küçük çörekler pişirmişti fırında; dünden kalan kuru erikli bir pasta, yeni açılmış bir kavanoz kiraz reçeli vardı.

"İnsan, kendi beğenilerine ve içgüdülerine bağlı kalmalı." Ne var ki, bir rastlantı sonucu, doğduğu çevre belirlemişti Walter'in beğenileriyle içgüdülerini. Oysa adalet ölümsüzdür. Yaşlı adamın piposuna, Wetherington'un hastalığına karşın; acımak, insanları kardeşçe sevmek güzel şeylerdir. Hattâ acıma ve sevgi, sırf bu yüzden güzel şeylerdir. Tren yavaşladı. Leicester Square. Trenden çıktı, asansörlere doğru yürüdü. Ama insanın benliğine bağlı büyük gerçeği yadsımak güç, diye düşünüyordu. Benliğe bağlı olmayan büyük gerçeğe ise -bu gerçek ne denli kusursuz olursa olsun- inanmak güç bir işti. Onur, bağlılık - bunlar iyi şeylerdi. Gelgelelim, şimdi inandığı felsefenin büyük gerçeğine göre, Lucy Tantamount dünyanın en güzel, dünyanın en çok özlenilecek...

"Biletler lütfen!"

Gene başlamak üzereydi içindeki tartışma. Walter bu tartışmayı bilinçli olarak önledi. Asansörcü kapıları kapadı. Asansör yükseldi. Sokakta Walter bir taksi çağırdı.

"Pall Mall'a, Tantamount evine."

İKİNCİ BÖLÜM

Pall Mall'un doğu bölümünde, hiç kimsenin gözüne batmayan üç İtalyan hayaleti vardır. Yeni sanayileşen İngiltere'nin servetiyle Charles Barry'nin coşkunluğunun ve mimarlık dehasının birleşmeleri sayesinde, geçmişten ve doğdukları güneşli ülkeden alınıp, oraya yerleştirilmiştir bu hayaletler. Gözleri inanç dolu olanlar, Reform Club'u örten kabuklaşmış kir tabakasının altında, Farnese sarayını andıran hoş bir şeyler sezebilirler. Raphael'in Pandolfini'ler için çizdiği evin planını anımsayarak Sir Charles'ın yaptığı Travellers Club, aynı sokakta, birkaç adım daha ileride, Londra'nın sisli havasında yükselir. Bu ikisinin arasında, Cancellaria'yı örnek alan, bir hapishane kadar kasvetli, isten kararmış, ağırbaşlı ve klasik bir yapı vardır. Cancellaria'dan küçük olmakla beraber, koskocamandır gene de. İşte Tantamount'ların evi budur.

Barry, bu evin planını 1839'da çizdi. Yüze yakın işçi, bir iki yıl uğraştılar. Ailenin üçüncü Markisi de, hesap pusulalarını ödedi. Bir hayli para gerekti. Ne var ki, Leeds ve Shef-

field'in dış mahalleleri, Markinin atalarının üç yüzyıl önce manastırlardan aşırdıkları topraklara doğru yayılmaya başlamıştı. "Katolik Kilisesi, Ruhülkudüsten bilgi edinip, kutsal yazılara ve Kilise Babalarının eski geleneklerine dayanarak, arafın var olduğunu ve orada hapsedilen ruhların, inananların duaları ve özellikle Kiliseye yapılan ve makbule geçen bağışlar sayesinde yardım görebileceğini bize öğretmiştir." Böylece, vicdanı rahat olmayan zenginler, her zaman makbule geçen bağışlar sayesinde ruhlarının araftan kurtulabilmesini sağlamak amacıyla topraklarını papazlara vermişlerdi. Gelgelelim, Henry VIII, genç bir kadına göz koymuş, bir erkek evlât istemişti. Papa Clement VII ise, Henry'nin ilk karısından olan Mary Tudor'un yeğeninden çekindiği için, kralın boşanmasına izin vermemişti. Bunun sonucunda manastırlar kapatıldı. Dilenci, fukara ve sakatlar ordusu; sefalet içinde, açlıktan öldü. Buna karşılık Tantamount'ların eline bol bol sürülecek toprak, orman ve otlak geçti. Tantamount'lar, birkaç yıl sonra, Edward VI'nın saltanatı sırasında, Kiliseden ayrılıp kapatılan iki okulun malını mülkünü aşırdılar. Tantamount'lar zenginleşebilsin diye, çocuklar eğitimsiz kaldı. Büyük kazanç sağlamak için, topraklarını bilimsel bir biçimde işlettiler. Onları, "Tanrı yokmuş gibi yaşayan, her şeye elkoyan, başkasına hiçbir şey bırakmayan, gözü doymak bilmeyen insanlar" sayıyordu çağdaşları. Lever, St. Paul's Kilisesinin kürsüsünden, "Tanrı'ya karşı günah işlemek ve ülkenin toplu servetini toptan yok etmekle" suçladı onları. Tantamount'ların kılı kıpırdamadı. Toprak onlarındı, paralarını tıkır tıkır alıyorlardı.

Buğday yıllar yılı ekildi, yeşerdi, biçildi. Davar doğdu, beslendi, mezbahaya götürüldü. Rençberler, çobanlar, sığırtmaçlar; yıllar yılı, ömürleri boyunca, güneş doğmadan işe başlayıp, güneş batıncaya kadar didinip durdular. Onlar

ölünce, yerlerine çocukları geçti. Tantamount'lar da birbirinin peşi sıra yaşadılar. Elizabeth, baron unvanını verdi onlara; Charles II'nin krallığı sırasında vikont, William ile Mary'nin krallıkları sırasında kont, George II'nin krallığı sırasında marki oldular. Miras bekleyen varlıklı kızlarla, - Nottinghamshire'de on mil kare toprağı, elli bin İngiliz lirası, Bloomsbury'de iki sokağı, bir bira fabrikasının yarısı, bir bankası, Jamaika'da bir çiftliği ve altı yüz kölesi olan kızlarla evlendiler. Derken kimseciklerin tanımadığı adamlar, elle yapılan şeyleri daha çabuk yapabilmek için makinalar icadettiler. Köyler, kasabaya; kasabalar büyük kentlere dönüştü. Eskiden Tantamount'ların otlakları ve tarlaları olan topraklar üstünde, evler yapıldı, fabrikalar kuruldu. Tantamount'ların çayırlarının otları altında, yarı çıplak erkekler, pırıl pırıl kara kömür bloklarını kestiler. Küçük çocuklarla kadınlar, kömür yüklü arabaları çektiler. Tantamount'ların tarlaları daha verimli olsun diye, on bin martı kuşağının gübresi gemilerle getirildi Peru'dan. Buğday gittikçe daha bereketli oldu; yeni yeni insanlar bu buğdayla beslendi. Tantamount'lar, yıldan yıla zenginleştiler; ve Kara Prens'in dindar çağdaşlarının ruhları, makbule geçen bağışlar Kiliseye verilmediği için, arafın bir türlü sönmeyen ateşinde, kıvranıp durdular her halde. Gerektiği gibi kullanılsaydı, onların alevler içinde çektikleri ceza süresini kısaltabilecek olan para, birçok başka işlere, bu arada, Papalık Cancellaria'sının bir örneğinin Pall Mall'da dikilmesine yaradı.

Roma'nın soylu havası, Tantamount'ların evinin ön cephesinde görüldüğü gibi, içinde de görülür. Binanın ortasındaki dört köşe avlunun çevresinde, iki sıra kemer; bu kemerlerin üstündeki duvarda da, dört köşe küçük pencereler vardır. Ama avlu, gökyüzüne açılacağı yerde, camdan bir damla örtülüdür; böylece, binanın damına kadar yükselen koskoca-

man bir hol şeklini alır. Bu hol, kemerleri ve üstü örtülü balkonlarıyla, çok görkemli bir salon olmakla beraber; fazla büyük olduğu, genel bir toplantı yerine benzediği, bir yüzme havuzunu ya da bir patinaj alanını fazlasıyla andırdığı için, oturulacak bir yer sayılamaz. Ama bu gece, holün varlığının nedeni anlaşılıyordu; çünkü Lady Edward Tantamount, müzikli toplantılarından birini veriyordu. Oturan konuklar her yanı doldurmuştu; ve müziğin çapraşık uyumu duyuluyordu tepedeki galeriden.

Yaşlı John Bidlake, evin hanımına, "şu pantomimaya bakın!" dedi: "Kuzum Hilda, bakmalısınız mutlaka."

Lady Edward, tüyden yelpazesinin arkasından "susss!" diye karşı geldi. "Müzik dinlerken gürültü etmeyin. Üstelik bakıyorum n asıl olsa."

Lady Edward'ın fısıldayan sesinde, Britanya'nın sömürgelerine özgü şive vardı; "R" harfini, gırtlağının derinlerinde yuvarlaya yuvarlaya söylüyordu; çünkü Lady Edward, Montreal'den geliyordu, annesi de Fransızdı. 1897'de bilimi ilerletmek amacıyla kurulan Britanyalı Bilginler Birliği, Kanada'da toplandı. Lord Edward Tantamount, birliğin biyoloji bölümünde, herkesçe pek çok beğenilen bir bildiri okudu. Profesörler, Lord Edward için, "ileride başarılı olacak bir adam" demişlerdi. Ama profesör olmayanların gözünde, Tantamount ailesinden bir milyoner, daha şimdiden başarılı sayılırdı. Hilda Sutton da kesinlikle bu görüşü benimsedi. Lord Edward, Montreal'da kaldığı sürece, Hilda'nın babasının evinde konuktu. Hilda bundan yararlandı. Britanyalı Bilginler Birliği, İngiltere'ye döndü; ama Lord Edward, Kanada'da kaldı.

Vaktiyle Hilda, bir dostuna açılmış, "bana inanın ki," demişti, "ne bundan önce, ne de bundan sonra, hiç böylesine ilgilenmemiştim osmosis sorunuyla."

"Osmosis" sorununa gösterilen ilgi, Lord Edward'ın dikkatini çekti. O güne kadar farkına varmadığı bir şeyi, yani Hilda'nın son derece güzel olduğunu gördü. Hilda da, kadın olarak işini biliyordu. Başaracağı iş de güç değildi. Lord Edward kırk yaşındayken, beyni bir yana, her bakımdan bir çeşit çocuktu. Gerçi laboratuvarda, yazı masasının başında, bilim kadar yaşlıydı ama; duyguları, sezişleri, içgüdüleri, küçük bir erkek çocuğunkilerden farksızdı. Ruhsal varlığının çoğu hiç gelişmemişti, çünkü hiç kullanılmamıştı. Bir çocuktu; kırk yıl yaşadığı için, onda iyice kökleşmişti çocuk huyları. Onun elini kolunu bağlayan on iki yaşındaki çocuklara özgü çekingenliği önlemenin çaresini buldu Hilda. Lord Edward korkarak, gereğince ilerleyemeyince, Hilda ilerledi onun yerine; yolun yarısına, hattâ sonuna kadar gitti. Lord Edward'ın aşktan yanıp tutuşmaları da çocuksuydu; hem yoğun hem çekingen, hem azgın hem de dilsizdi bu aşk. Hilda ise, hem kendi adına, hem de Lord Edward adına konuştu; ölçülü bir gözüpeklik gösterdi. Bu gözüpeklik ölçülüydü; çünkü Lord Edward, genç kızların nasıl davranmaları gerektiği konusundaki görüşlerinin çoğunu *Pickwick Papers*'den* almıştı. Ona açıkça yüz vermek, Lord Edward'ın ödünü koparabilir, kaçmasına neden olabilirdi. Hilda, Dickens'ın romanlarındaki genç kızlara yaraşan tavırları takındı; ama gene de, ileri gitmenin, Lord Edward'a birçok fırsat vermenin, konuşmaları sevda konusuna getirmenin çaresini buldu. Muradına da erdi: 1898'in ilkbaharında Lady Edward Tantamount oldu.

Hilda, günün birinde, zavallı Lord Edward ile alay eden John Bidlake'e bir hayli öfkelenerek, "ama bil ki, Edward'ı gerçekten seviyorum; gerçekten," demişti.

Bidlake, "kendi anlayışına göre sevdiğinden kuşkum

* Charles Dickens'in bir yapıtı.

yok," diye alay etmişti. "Kendi anlayışına göre. Ama iyi ki, herkes kocasını aynı biçimde sevmiyor, bunu da kabul et. Şu aynaya bir bak da, halini gör!"

Hilda aynaya bakmış; yumuşak yastıklara yarı yarıya gömülü, divanda yatan kendi çıplak gövdesini görmüştü.

"Seni gidi hayvan!" demişti. "Ama Edward'ı sevmeme engel değil ki bu!"

"Öyle. Senin duyduğun sevgiye engel değil, eminim." John Bidlake gülmüştü. "Ama gene de derim ki, iyi ki, herkes..."

Hilda, eliyle John Bidlake'in ağzını kapamıştı. Bir çeyrek yüzyıl önce olmuştu bunlar. O sıralarda Hilda beş yıllık evli ve otuz yaşındaydı. Lucy dört yaşında bir çocuktu. John Bidlake de kırk yedi yaşındaydı; ressam olarak gücünün ve ününün doruğuna varmıştı. Yakışıklı, iri yarı, coşkun, kaygısız bir adamdı; çok güler, çok çalışır, çok yer, çok içer ve birçok kızı kızlığından ederdi.

Sürdüğü bu hayat yüzünden onu ayıplayanlara, "resim, cinsel yaşantımın bölümlerinden biridir," karşılığını verirdi. "Bir bedeni, elleriyle, dudaklarıyla kendi bedeniyle ezbere bilmeyen adam, çıplak bir insan resmi yapamaz. Ben, sanatımı ciddiye alırım. Hazırlayıcı nitelikteki incelemelerimi hiç savsaklamam." Ve bunları söylerken güldüğü için, monoklun çevresinde derisi kırış kırış olur; gözleri, keyifli bir Satyr'in gözleri gibi ışıldardı.

Hilda, John Bidlake sayesinde, kendi bedenini, bu bedende gizlenen olanakları keşfetti. Lord Edward, bir çocuktan başka bir şey değildi. Laboratuvarda, kafasıyla, cinsiyet sorununa aklı eriyordu. Ama gerçek hayatta ve duygu açısından bir çocuktu. Victoria çağının ortalarında yaşayan, olduğu gibi kalmış bir çocuk fosili! Hiç evlenmeyen iki yaşlı kız - Lord Edward'ın çok sevgili ve son derece erdemli teyzeleri-

ölen annesinin yerini almış; ona, bir çocuğa yakışan doğal çekingenliklerle birlikte, yasak şeylerden kaçmayı öğretmişlerdi. Üstelik Lord Edward, Mr. Pickwick ve Micawber'in * huylarını inceleyerek edindiği o hayret verici ilkelere ve önyargılara da bağlı kalmıştı. Genç karısını seviyordu; ama 1860 yıllarından kalma bir çocuk fosilinin sevebileceği gibi, çekingenlikle ve boyuna özür dileyerek seviyordu onu. Ateşli istekler duyduğu için özür diliyor, bir bedeni olduğu için özür diliyor, karısının bir bedeni olduğu için özür diliyordu. Fosil çocuğun çekingenliği ağzını açmasına engel olduğu için, konuşarak özür dilemiyordu elbette. Bu ateşli isteklerde bedenlerin de bir payı olduğunu sessizce yadsıyarak özür diliyordu. Aslında, ortada ateşli istekler de pek yoktu ya! Lord Edward'ın aşkı, uzun ve sessiz bir özür dilemeden başka bir şey değildi. Ve aşkı özür dilemekten başka bir şey olmadığı için de, hiç mi hiç bağışlanamazdı. Aşk, elde ettiği sonuçlarla kendi varlığının doğruluğunu kanıtlamalı; kafaların ve bedenlerin yakınlığıyla, sıcaklığıyla, sevgi dolu dokunmalarla, haz almak ve haz vermekle bunu kanıtlamalı. Eğer aşkın doğruluğunu kanıtlamak için, benliğin dışında nedenler aranması gerekirse, bu aşk hiçbir bakımdan bağışlanamaz. John Bidlake ise verebileceği aşk için özür dilemiyordu. Zaten kendi varlığının doğruluğunu tamamiyle kanıtlıyordu böyle bir aşk. Sağlıklı bir cinsel yaşantıya düşkün olan Bidlake, bir doğa çocuğunun yabansı keyfiyle hiç sakınmadan, içinden gelerek sevişmesini biliyordu.

"Yıldızlardan, beyaz zambaklardan ve evrenden söz etmemi bekleme," demişti. "Benim tarzım değil bunlar. İnanmam bunlara. Benim inandığım şey..." Ama ne olduğu belli olmayan bir gelenek, Bidlake'in o sırada söylediği sözcüğün yayımlanmasını yasak etmiştir.

* Charles Dickens'in romanlarından kişiler.

İddiasız bir aşktı bu; ama pek fazla bir şey olmamakla beraber, sıcak, doğal ve doğallığından ötürü de iyi bir şeydi: dürüst, güler yüzlü, insana mutluluk veren cinsel bir hazdı. Şimdiye dek bir çocuk fosilinin çekingen özür dilemelerinden başka bir şey bimeyen Hilda için, yepyeni bir yaşantı oldu bu. Hilda'nın benliğinde ölen şeyler yeniden dirildi. Coşup kendinden geçerek, kendini buldu. Ama fazla da çoşmadı. Hiçbir zaman aklı başından gitmedi. Aklı başından gitseydi, Tantamount'ların evi, Tantamount'ların milyonları, Tantamount'ların soylu ünvanı da elinden giderdi. Bunları elden kaçırmak niyetinde değildi. Onun için, soğukkanlılıkla, bile bile aklını başına topladı; aklı, dalgalar arasında yükselen bir kaya gibi, bu coşkun tutkuların arasında yükseldi, sağlam kaldı. Gönlünü eğlendirdi, ama toplumdaki yerini hiç tehlikeye sokmadı. Yüksekten bakabildi bu gönül eğlencesine. Hilda'nın serinkanlı kafası, toplumdaki yerini tutmak için direnişi, bu kargaşalıktan ayrı, bu kargaşalığın üstünde kaldı. John Bidlake, Hilda'nın bu iki fırsattan da elinden geldiğince yararlanmasını beğendi.

Kaç kez, "Allaha şükür, Hilda, " demişti, "aklı başında bir kadınsın sen."

Aşk uğruna tüm dünyayı gözden çıkarmaya kalkan kadınların, korkunç bir baş belâsı kesilebileceklerini kişisel deneyleri sayesinde iyice biliyordu. Kadınlardan hoşlanırdı; sevişmek keyfinden vazgeçemezdi. Ne var ki, hiç kimse uğruna can sıkıcı ve karışık durumlara düşmeye; hiçbir şey uğruna hayatını yıkmaya değmezdi. John Bidlake, aklı başında kalmayan, aşkı fazla önemseyen kadınlara kıyasıya zalim davranmıştı. "Her şey aşk uğruna" diyenlerle, "rahat yaşamak için her şeyi yapın" diyenler arasında bir savaştı bu. Ve bu savaşta hiçbir zaman yenilgiye uğramadı John Bidlake. Rahat yaşamak uğruna verdiği savaş sırasında en korkunç şey-

leri yapmaktan da çekinmedi.

Hilda Tantamount da, John kadar düşkündü rahatına. Aralarındaki hoş serüven birkaç yıl sürdükten sonra, yavaş yavaş sönüp bitmişti. İyi âşıktılar ikisi de; iyi de dost kaldılar. Hatta onların birleşip, suikastler hazırladıklarını; sırf eğlenmek amacıyla, herkesi harcayıp düzenler çevirdiklerini söyleyenler de vardı. Hilda Tantamount ile John Bidlake gülüyorlardı şu sırada. Daha doğrusu, müzikten nefret eden yaşlı John, tek başına gülüyor; Lady Edward ise, görenekleri korumaya çalışıyordu.

"Ne olur, gürültü etmeyin," diye fısıldadı.

Bidlake direndi: "Ama farkında değilsiniz, aklın almayacağı kadar gülünç bunların hali."

"Susss..."

"Fısıldıyorum canım!" sürekli "susss" denilmesine içerlemişti.

"Fısıldıyorsunuz ama, bir aslan gibi."

John Bidlake terslendi: "Ne yapayım, elimde değil." Fısıldamak zahmetine katlanınca, sözlerini ancak karşısındaki insanın duyduğunu sanırdı. Doğru sandığı bir şeyin doğru olmadığını söylemelerinden de hoşlanmazdı. "Aslan ha" diye homurdandı öfkeyle. Derken birden, gene keyiflendi. "Bakın!" dedi. "İşte geç kalan biri daha. İstediğinize bahse girerim ki, bu kadın da ötekiler gibi yapacak?"

Lady Edward, "susss" dedi gene.

Ama kapıya bakan John Bidlake'in ona aldırdığı yoktu. Geç gelenlerin en sonuncusu hâlâ kapıda duruyordu. Bir yandan kalabalığın arasında, dikkati çekmeden sessizce yok olmak isteği; bir yandan da nezaket kurallarına uyarak, geldiğini evin hanımına bildirmek görevi arasında bocalamaktaydı. Geç gelen kadın sıkıla sıkıla çevresine bakındı. Lady Edward onu selâmlamak için, kalabalığın üstünden yelpaze-

sinin uzun tüyünü salladı, gülümsedi. Geç gelen de gülümsedi, eliyle bir öpücük gönderdi; önce parmağını dudaklarına götürdü, sonra odanın öbür ucundaki boş bir iskemleyi gösterdi. Geç geldiği için özür dilediğini, bu durumda Lady Edward ile görüşmeyeceğinden derin bir üzüntü duyduğunu anlatmak istercesine her iki elini havaya kaldırdı; derken omuzlarını silkip, elinden geldiği kadar az yer tutmak için ezilip büzülerek, ayak parmaklarının ucuna basa basa, olağanüstü bir özen göstererek, holün ortasındaki geçitten boş iskemleye doğru yürüdü.

Bidlake, gülmekten kırılıyordu. Kadıncağızın her yaptığını taklit etmişti. Gönderdiği öpücüğü, abartarak geri göndermişti. Kadıncağız parmağını dudağına götürünce, Bidlake kendi ağzını bütün eliyle örtmüştü. Geç gelenin üzüntü gösteren davranışını, aşırı ve tuhaf bir biçimde yeniden yaparak, gülünç bir acının belirtisi haline getirmişti. Kadın, ayak parmaklarının ucuna basa basa yürüyünce, Bidlake el parmaklarıyla saymaya, Napoli'de nazara karşı kullanılan işaretleri yapmaya ve eliyle alnına vurmaya başladı. Sonra da zaferini kutlarcasına, Lady Edward'a döndü.

"Size dememiş miydim?" diye fısıldadı. Kahkahasını tutmaya çalışırken, bütün yüzü kırış kırış oldu. "Sanki sağır ve dilsizler yurdundayız. Ya da Afrika'nın göbeğinde pigme'lerle konuşuyoruz." Bidlake, ağzını açıp, işaret parmağını ağzının içine doğru uzattı; bir bardak su içiyormuş gibi yaptı. "Ben çot aç" dedi. "Ben çot çot susamış."

Lady Edward, devekuşu tüyünden yelpazesiyle Bidlake'e vurur gibi yaptı.

O sırada müzik sürüp gidiyordu: Bach'ın flüt ve yaylı sazlar için Siminör suit'i çalınmaktaydı. Genç Tolley, her zamanki eşsiz inceliğiyle yönetiyordu orkestrayı. Bedeninin üst kısmı, kuğukuşu kıvranışlarıyla eğiliyordu; müzikle dans

edercesine, dalgalanan kollarıyla havada tatlı biçimler çiziyordu. On ya da on iki adı sanı olmayan viyolonist ve viyolonselist, onun buyruklarına göre yay çekiyordu; büyük Pongileoni ise, yapışkan dudaklarla öpüyordu flütünü. Pongileoni flütünü üflüyor, yuvarlak bir hava sütunu flütün içinde titreşiyor ve Bach'ın düşündükleri, Roma mimarisine öykünen avluyu dolduruyordu. Başlangıçtaki largo'da, Pongileoni'nin o pis ağzı ve hava sütununun yardımıyla bir demeç vermişti Johann Sebastian: Dünyada yüce şeyler vardır; soylu şeyler vardır, doğuştan görkemli insanlar vardır; gerçekten birer fatih olan, aslında yeryüzünün efendileri sayılabilecek insanlar vardır. Ama Bach, fugue'e benzeyen allegro bölümünde, bunların egemenliklerini sürdürdükleri dünyanın, karışık ve çok çeşitli olduğunu düşünmüştü. İnsan, gerçeği bulduğunu sanır; kemanlar, bu apaçık, kesin, karşı konulmaz gerçeği müjdeler; bu gerçek elinizdedir, zafer sevinci içinde avucunuzda tutarsınız onu. Ama bu gerçek elinizden kaçıp, önce viyolenseller, daha sonra da Pongileoni'nin titreyen hava sütunu sayesinde, yeni bir biçimde ortaya çıkar. Müziğin çeşitli parçaları ayrı ayrı yaşarlar; birbirlerine dokunurlar, yolları karşılaşır; görünüşte kesin ve kusursuz olan son bir uyum yaratmak için bir an birleşirler, sonra gene ayrılırlar. Her biri tek başınadır, ötekilerden ayrıdır, her birinin kendine özgü bir benliği vardır. Keman, "ben, ben'im; dünya benim çevremde döner," diye direnir; viyolensel, "benim çevremde döner," der; flüt, "benim çevremde," diye dayatır. Her biri de aynı derecede haklı ve aynı derecede haksızdır; ve hiçbiri, ötekini dinlemek istemez.

İnsanlığın fugue'ünde yüz on sekiz milyon parça vardır. Belki istatistikçi için bir anlam taşır bundan çıkan gürültü; ama sanatçı için hiçbir anlamı yoktur bu gürültünün. Sanatçı, bu parçaları ancak birer ikişer ele alarak bir şeyler anla-

yabilir. Örneğin şimdi burada belirli bir parça var; ve Johann Sebastian bize durumu anlatıyor. Rondo bölümü, ince ve sade bir ezgiyle; nerdeyse bir halk türküsü gibi başlar. Tek başına bir genç kız, sevda dolu bir hüzünle, aşk üstüne bir şarkı söylüyordur kendi kendine. Başının üstünde bulutlar uçup giderken, tepelerde şarkı söyleyen bir genç kızdır bu. Gelgelelim, geçen bulutlardan biri kadar yapayalnız bir şair, kızın şarkısını dinlemiştir. Bu şarkının uyandırdığı düşünceler, rondo'dan sonra gelen saraband'da bulunur. Şair, ağır ağır, tatlı tatlı düşünür -dünyadaki güzelliği düşünür (yoksulluk ve aptallık olduğu halde), dünyadaki derin iyiliği düşünür (kötülük olduğu halde), dünyadaki birliği düşünür, (insanı şaşkına çeviren bir çeşitlilik olduğu halde). Bu güzellik, bu iyilik, bu birlik, yalnız akılla aranarak bulunamaz; incelenince de hemen yok olur. Ama zaman zaman, insan ruhu önüne geçilmez bir inançla inanır bunların gerçekliğine. Bulutların altında kendi kendine şarkı söyleyen bir kız bu inancı yaratmaya yeter. Güzel bir sabah bile yeter. Acaba bu bir hayal mi, yoksa en derin gerçeğin açığa vurulması mı? Kim bilir? Pongileoni üflüyor; viyolonistler reçineli at kıllarından yapılmış yaylarını gerilmiş kuzu barsaklarına sürtüyorlardı; ve şair, bu uzun saraband'da, o güzel inancını, o avutan inancını düşünüyordu ağır ağır.

John Bidlake, Lady Edward'a, "bu müzik artık can sıkmaya başladı," diye fısıldadı. "Daha çok sürecek mi?"

Yaşlı Bidlake, müzikten ne anlar, ne de hoşlanırdı; bunu açıkça söylemekten de çekinmezdi. Çekinmesi için bir neden de yoktu. John Bidlake kadar iyi resim yapan bir insan, müziği aslında sevmediği halde, ne diye severmiş görünsün? Oturan dinleyicilere bakıp gülümsedi.

"Bunları gören de kilisede sanır," dedi.

Lady Edward, karşı koyarcasına yelpazesini kaldırdı.

John Bidlake "kendinden geçmiş bir Santa Terasa gibi gözlerini fıldır fıldır döndüren, ileri geri sallanan, karalara bürünmüş şu küçük kadın kim?" diye sordu.

Lady Edward "Fanny Logan" diye fısıldadı. "Ama ne olur, gürültü yapmayın."

John Bidlake, hiç oralı olmadan sürdürdü sözünü: "Ahlâksızlığın, erdem önünde boyun eğdiğini söyleyip dururlar. Ama yaşadığımız çağda, insan her aklına eseni yapabiliyor. Ahlâk alanında ikiyüzlülüğe gerek kalmadı artık. Ancak kafa işlerinde ikiyüzlülük söz konusu. Cahiller ve sanattan anlamayanlar, sanatın önünde dize geliyor. Şunların, dinsel bir sessizlik içinde, yüzlerini acayip acayip buruşturarak, sanata tapmalarına bakın hele!"

Lady Edward, "siz şükredin ki, sanatınıza karşılık İngiliz altını veriyorlar size," dedi. "Ama artık çenenizi tutun, lütfen."

Bidlake, müthiş korkmuş gibi, ağzını eliyle kapadı alay edercesine. Tolley kollarını şehvetle sallıyor; Pongileoni üflüyor; kemanların yayları ileri geri gidiyor. Ve şair Bach, dalmış, gerçeği düşünüyor, güzeli düşünüyordu.

Fanny Logan'ın gözleri yaşla doldu. Ona her şey, özellikle müzik, hemen dokunurdu. Fanny, heyecanlanınca, bu heyecanın önüne geçmeye kalkmaz, kendini iyice koyuverirdi. Ne güzeldi bu müzik! Ne dertliydi, ama nasıl da avutuyordu insanı! Müziğin, benliğinin çapraşık düğümleri arasından, hem önüne geçilmez bir güçle, hem de rahat rahat, aktığını duydu. Gövdesi bile, müziğin temposuna, alçalıp yükselişine uyarak, titreyip sallanıyordu. Kocasını düşündü. Müziğin akışı, kocasının anısını getirdi Fanny'ye. Sevgili, sevgili Eric öleli nerdeyse iki yıl olacaktı. Ne de genç ölmüştü! Yaşlar daha da hızla boşandı gözlerinden. Gözlerini sildi. Müzikte hem sonsuz bir hüzün vardı, hem de avutuyordu insanı. San-

ki her şeye "evet" diyordu, bu müzik -zavallı Eric'in vakitsiz ölümüne, hastayken çektiği acıya, ölmemek için direnişine- her şeye evet diyordu. Dünyanın tüm derdini dile getiriyordu bu müzik; ve bu derdin ta derinliklerinden, bir bakıma her şeyin doğru olduğunu, her şeyin benimsenebileceğini, bilinçli olarak gürültü çıkarmadan, üstünde fazla durmadan bildiriyordu. Tüm derdi, o dertten çok daha büyük, çok daha geniş bir mutluluğun içine alıyordu bu müzik. Mrs. Logan'ın gözlerinden durmadan yaşlar akıyordu, ama ne denli üzülürse üzülsün her nedense mutlu yaşlardı bunlar. Kızına, Polly'ye, duyduklarını söylemek istedi; ama Polly başka bir sırada oturuyordu. Mrs. Logan, iki sıra önde oturan kızının başının arkasını ve incecik ensesindeki incileri görebiliyordu - sevgili Eric'in ölmeden birkaç ay önce, Polly on sekiz yaşına bastığı sırada armağan ettiği incileri... Polly, annesinin kendisine baktığını, annesinin neler duyduğunu sezmişcesine, ansızın dönüp Mrs. Logan'a gülümseyiverdi. Mrs. Logan'ın dertli ve uyumlu mutluluğu tam oldu o zaman.

Yalnız annesinin gözleri değildi Polly'ye bakan. Genç kızın arkasında, yandan onu rahatça görebileceği bir yerde oturan Hugo Brockle, hayran hayran seyrediyordu Polly'nin profilini. Ne sevimli bir kızdı Polly! Çocukken Kensington parkında beraber oynadığımızı ona söylemeyi göze alabilecek miyim acaba? diye düşünüyordu Hugo Brockle. Müzik biter bitmez, ona yaklaşacak, hiç çekinmeden şöyle diyecekti: "Biz, bebek arabalarımızda tanıştık birbirimizle, haberiniz var mı bundan?" Görgü kurallarına boş verip nükteli konuşmak isterse, "benim başıma oyuncak raketle vuran sizdiniz," diyebilirdi.

İçi içine sığmayarak odanın dört bir yanına bakan John Bidlake'in gözü, Mary Betterton'a ilişti birdenbire. Evet, Mary Betterton'du o canavar! John Bidlake, elini iskemlesi-

nin altına uzatıp tahtaya dokundu. Tatsız bir şey görünce, tahtaya dokunabildiği zaman, içine bir güven duygusu gelirdi hep. Tanrıya inanmazdı elbet. Kilise adamlarını gülünç duruma düşüren öyküler anlatmaktan hoşlanırdı. Ama tahtaya, şu tahtaya dokunmak yok mu -bir anlamı vardı tahtaya dokunmanın... Düşünün ki bir zamanlar- yirmi yıl mı olmuştu, yirmi iki yıl mı... Tam kaç yıl olduğunu anımsamak işine gelmiyordu ama, Mary Betterton'a deliler gibi tutkundu bir zamanlar. Şimdi şişman, ne yaşlı, ne iğrençti bu kadın! John Bidlake'in eli, usulcacık iskemlenin ayağına uzandı gene. Gözlerini çevirdi, Mary Betterton'dan başka bir şey düşünmeye çalıştı. Ne var ki Mary Betterton'un genç olduğu günlerin anılarını silkip atamadı. John Bidlake, hâlâ ata binerdi o sıralarda. Kendini kara, Mary'yi de doru bir atın sırtında görür gibi oldu. Sık sık ata binerlerdi beraber. "Yıkanan Kadınlar" adlı tablolarının üçüncüsünü ve en güzelini yapmaktaydı o günler. Tanrım, ne güzel bir resimdi o! Mary, o zaman bile biraz fazla tombulcaydı kimine göre. Ama John Bidlake hiç de öyle düşünmüyordu; tombulluğa karşı olmamıştı hiçbir zaman. Neydi bugünkü kadınların hali, ille de su borularına benzemek istemeleri... Mary Betterton'a gene bir göz attı, ürperdi. Şimdi bu kadar iğrenç, eskiden de o kadar güzel olduğu için, kin duyuyordu Mary Betterton'a. Üstelik, John Bidlake, aşağı yukarı yirmi yaş büyüktü Mary Betterton'dan.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

İki kat üstte, yani belli başlı odaların bulunduğu kat ile, hizmetçi odalarının bulunduğu tavan arasındaki katta, Lord Edward Tantamount laboratuvarında çalışmaktaydı.

Tantamount'ların küçükleri, asker olurlardı genellikle. Ama oğullarının en büyüğü sakat olduğundan, Lord Edward-'ın babası, küçük oğlunu siyasete atmaya karar vermişti. Ailenin büyük oğulları, geleneğe uyarak Avam Kamarasında başladıkları siyasal hayatı, Lordlar Kamarasında görkemle sürdürürlerdi. Lord Edward yirmi bir yaşını bitirir bitirmez, bir seçim bölgesi verildi ona; ve bu seçim bölgesini bağrına basması istendi. Lord Edward görevini yaptı. Gelgelelim, söylev vermekten öyle nefret ederdi ki! İnsan, bir seçmenle karşılaşınca, nereden laf bulur da bir şeyler söyleyebilir? Üstelik Lord Edward, Muhafazakâr Parti programının başlıca maddelerini bile aklında tutamıyordu. Siyasetin onun alanı olmadığı besbelliydi.

"Ama sen neyle ilgilenirsin?" diye sormuştu babası. Neyle

ilgilendiğini bilmiyordu; işte buydu Lord Edward'ın derdi. Konserlere gitmek, yüzde yüz hoşuna giden tek şeydi. Ama insan, ömrünü konserlerde geçiremez ya! Dördüncü Marki, öfkesini ve hayal kırıklığını gizleyemiyor; "bu oğlan salağın biri," diyordu. Lord Edward da babası gibi düşünüyordu. Hiçbir işe yaramayan, hiçbir şey başaramayan bir insandı. Yeryüzünde yeri yoktu. Kendini öldürmeyi düşündüğü de olurdu.

"Hiç olmazsa biraz çapkınlık etse, biraz azsa!" diye yakınırdı babası. Ne var ki, bu çeşit azgınlıklar, siyasetten de daha az ilgilendiriyordu delikanlıyı. Babasının suçlamaları sürüp giderdi: "Ava bile çıkmıyor," derdi. Bu da doğruydu. Kuşların kıyımı -bu kıyım, Britanya İmparatorluğu tahtına geçecek olan Prensle birlikte yapılsa bile- Lord Edward'a hafif bir tiksintiden başka bir şey vermiyordu. Evinde oturup, gelişigüzel, biraz şu kitaptan biraz bu kitaptan okumayı yeğliyordu. Kitap okumasının en olumlu yanı, arpacı kumrusu gibi düşünmesine engel olması, vakit öldürmesiydi. Ama bu da ne işe yarardı ki? Bir kitapla vakit öldürmek, bir tüfekle hem sülünleri hem de vakti öldürmekten daha hayırlı bir iş sayılamazdı aslında. Ömrünün sonuna dek böyle okuyup dururdu; ama bu gidişle hiçbir şey de yapamazdı.

18 Nisan 1887 tarihinde, bir öğle üstü, Lord Edward, Tantamount House'un kitaplığında oturmuş, hayat acaba yaşamaya değer mi, acaba kendimi vursam mı, yoksa boğularak ölmek daha iyi bir ölüm mü, diye düşünüyordu. O gün Times gazetesi, sözde Parnell'ın* yazdığı ve Phoenix Park'ı cinayetlerini haklı gösteren sahte mektubu yayımlamıştı. Dördüncü Marki, sabah kahvaltısından beri öyle heyecanlıy-

* Charles Steward Parnell (1846-1891) İrlanda'nın Büyük Britanya'ya karşı ayaklanmasında önemli rol oynayan hatta "İrlanda'nın taçsız kralı" adı verilen bir siyaset adamı.

dı ki, bir yerine inme inecekti nerdeyse. Bu mektuptan başka hiçbir şeyin sözünü edemiyorlardı kulüptekiler. Lord Edward, "her halde bu iş çok önemli," diye kendi kendine söylenip duruyordu; ama Parnellism'e de, cinayete de fazla ilgi duyamıyordu bir türlü. Kulüptekilerin söylediklerini bir süre dinledikten sonra, umutsuzluk içinde eve döndü. Kitaplığın kapısı açıktı. İçeri girip bir iskemleye çöktü. Yorgunluktan bitkindi. Otuz millik bir yürüyüşten dönmüştü sanki. Siyasal işlerde başkalarının coşkunluğunu ve kendi kayıtsızlığını düşündükçe, "ben her halde aptalım" diyordu içinden. Kendini beğenmiş bir insan olmadığı için, bu aptallığı başkalarına yüklemeyi aklından bile geçiremiyordu. Yüksek sesle inledi: "Benden hayır gelmez, hayır gelmez!" Koca kitaplığın bilgi dolu sessizliği içinde, korkunçtu bu inilti. Ölüm; her şeyin sonu; nehir; tabanca... zaman geçiyordu. Lord Edward, ölümü bile mantıkla ve dikkatle düşünemediğini fark etti. Ölüm bile can sıkıcı bir işti. O ayın *Quarterly* dergisi, yanıbaşındaki masada duruyordu. Bu dergi belki ölümden daha az sıkacaktı onun canını. Dergiyi aldı, gelişigüzel açtı; ve Claude Bernard adlı biriyle ilgili bir makaleyi, ortalardan bir yerinden okumaya koyuldu. Claude Bernard adını hiç duymamıştı o güne değin. Fransızdı her halde. Karaciğerin glikojenik görevi de ne demekti acaba? Her halde bilimsel bir sorundu bu. Lord Edward sayfaya şöyle bir baktı. Tırnak işaretleri vardı. Claude Bernard'ın yazılarından alınmış bir parçaydı bu:

"Canlı bir yaratık, her şeyi birbirine uyarlayan o yüce ve doğal uyumun dışında değildir; uyumu bozmaz; genel kozmik güçlerle ne çarpışır ne de karşıttır onlara. Tam tersine, canlı bir yaratık, evrendeki uyumun bir parçasıdır. Örneğin bir hayvanın yaşamı, evrendeki tüm yaşamın bir parçasından başka bir şey değildir."

Bu sözcükleri önce hiç aldırmadan, sonra daha dikkatle,

daha sonra tüm dikkatini toplayarak üstüste birkaç kez okudu... "Bir hayvanın yaşamı, evrendeki tüm yaşamın bir parçasından başka bir şey değildir." Peki, ya kendini öldürme? Demek ki, kendini öldürürse, evrenin bir parçası kendi kendini yokedecekti? Hayır, yokedemeyecekti. Evrenin bir parçası kendi kendini yoketmeye kalkışsa bile, bunu yapamazdı. Varlığının biçimini değiştirebilirdi ancak. Değişmek... Hayvan ve bitki parçaları, bir insan olabiliyordu. Bugün bir koyunun arka bacağı ya da bir ıspanak yaprağı olan şey, ertesi gün Jüpiter Senfonisinin adagio'sunu yaratan beynin, bu müziğin notasını yazan elin bir parçası oluveriyordu. Günün birindeyse, otuz altı yıllık hazlar, acılar, açlıklar, sevgiler, düşünceler, müzikler, hiçbir zaman gerçekleşemeyecek sonsuz ezgi ve uyum olanaklarıyla birlikte, Viyana'da bir mezarlığın bilinmeyen bir köşesinde gübre olmuştu. Bu gübreden otlar ve hindiba çiçekleri bitmişti; otlar ve hindiba çiçekleri, koyun olmuştu; koyunun arka bacaklarından, başka müzisyenler çıkmıştı; onların bedenlerinden de... Bütün bunlar bilinen şeylerdi; ne var ki, Lord Edward için Tanrısal bir esin olmuştu bu. Ömründe ilk kez, tüm dünyayla bir dayanışma içinde olduğunu kavradı birdenbire. Lord Edward müthiş heyecanlandı. İskemlesinden kalktı, odada bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı içi içine sığmayarak. Kafası karmakarışıktı; ama bu karışıklık, her zamanki gibi sönük, sisli ve cansız değildi; pırıl pırıl, yoğun bir karışıklıktı. "Belki de geçen yıl Viyana'dayken, Mozart'ın özünden bir parça yedim. Kızartılmış dana etinde, ya da bir sucukta, hattâ bir bardak birada olabilirdi bu. Birleşme, bedenen birleşme. Sihirli Flüt'ün çalınması o eşsiz konserde... Bu da başka tür bir birleşme. Aslında aynı birleşme belki de. Biçim değiştirip başka bir varlık olmak, yamyamlık kimya. Elbette, tümü kimyaya dayanıyor eninde sonunda. Koyun bacağı ve ıspanak... Hepsi kim-

ya. Hidrojen, oksijen... öbürleri neydi? Aman tanrım, ne korkunç şey cahillik! Eton'da geçirdiği yıllar. Latince şiirler, Latince şiirler ne işe yarardı sanki! "En! distenta ferunt perpingues ubera vaccae". * Ne diye bana akla yakın bir şeyler öğretmediler? "Evrendeki uyumun bir parçası". Tüm bunlar müzik gibi; uyumlar, kontrpuan, modülasyonlar. Ama dinleyebilmek için, eğitilmek gerek. Çin müziği... Hiçbir şey anlamıyoruz Çin müziğinden. Evrenin uyumu... Eton'da gördüğüm eğitim sayesinde, bu da benim için Çin müziği. Karaciğerin glikojenik görevi... Bantu diliyle yazılsaydı, ancak bu kadar anlayabilirdim. Ne ayıp; ama öğrenebilirim, öğreneceğim de... öğreneceğim."

Lord Edward'ın içi, akıl almaz bir sevinçle doldu; böylesine mutlu olmamıştı ömründe.

O akşam babasına, parlamento üyeliğine adaylığını koymayacağını söyledi. Parnellism ile ilgili sabahleyin duyduğu açıklamaların hâlâ etkisinde olan yaşlı Marki, fena halde öfkelendi. Lord Edward hiç umursamadı; karar vermişti bir kez. Ertesi gün, gazetelere ilân verip bir öğretmen aradı kendine. Bir yıl sonra ilkbaharda Berlin'e gitti, Du Bois Reymond'un yanında çalışmaya başladı.

O günden bu yana kırk yıl geçmişti. Lord Edward'a dolaylı yollardan bir eş sağlayan "osmosis" incelemeleri, ün de sağlamıştı ona. "Benimseme" ve "büyüme" üstüne çalışmaları çok ünlüydü. Ama hayatının gerçek amacı saydığı Fiziksel Biyoloji üstüne büyük kuramsal yapıtı, henüz tamamlanmamıştı. "Bir hayvanın hayatı, evrendeki tüm hayatın bir parçasından başka bir şey değildir." Claude Bernard'ın onu esinlendiren bu sözlerini, ömrü boyunca düşünmüştü. Bunca yıl üstünde çalıştığı kitap, bu sözlerin işlenmesinden, geniş ve matematiksel bir biçimde açıklanmasından başka bir şey değildi.

* Metinde Latince; "Son derece şişman olan ineklerin memeleri gerilmiştir."

Yukarıda laboratuvarda, günlük çalışma henüz başlamıştı. Lord Edward, gece çalışmayı yeğlerdi. Gündüz saatlerinin gürültüsünü tatsız bulurdu. Sabah kahvaltısını saat bir buçukta yapar, öğle üstü bir iki saat yürürdü; sonra eve dönüp, saat sekizde yediği öğle yemeğine kadar, okuyup yazardı. Saat dokuzda veya dokuz buçukta, asistanıyla birlikte, laboratuvar çalışmaları yapar; bu da bittikten sonra oturup, ya büyük kitap üstünde çalışırlar, ya da kitapla ilgili sorunları tartışırlardı. Gecenin saat birinde, Lord Edward akşam yemeği yer; saat dört ya da beşte yatmaya giderdi.

Büyük salondan, yükselen müziğin hafif sesi, laboratuvardaki iki adamın kulağına geliyordu. İşlerine öylesine dalmışlardı ki, müziği duyduklarının farkında bile değillerdi.

Lord Edward, asistanına, "forseps", dedi. Çok boğuk, güç anlaşılan, belirsiz denilebilecek bir sesi vardı. Kızı Lucy, çocukken, "kürklü bir ses" demişti babasının sesi için.

Illidge, pırıl pırıl parlayan ince aygıtı verdi ona. Lord Edward, "sağ ol" anlamına gelen boğuk bir homurtuyla, forsepsi aldı; küçücük ameliyat masasında, anestezi ile uyutulan semendere döndü. Illidge, Lord Edward'ı eleştiren gözlerle süzüp, beğendi. Lord Edward, olağanüstü bir ustalıkla yapıyordu bu işi. Lord Edward'ın becerikliliğine öteden beri şaşardı Illidge. Böylesine iri, yarma gibi bir ihtiyarın, bu denli düzenli, bu denli derli toplu bir biçimde ellerini kullanabilmesi, hayret uyandırırdı insanda. En ince işleri yapabilirdi iri elleri; o ellere bakmak kıvanç verirdi seyredene.

Lord Edward sonunda, "işte!" diyerek romatizmadan ötürü kamburlaşan sırtını, doğrultmaya çalıştı. "Bu iş iyi oldu galiba, ne dersiniz?"

Illidge, Evet dercesine başını salladı. Eski ve pahalı okullarda elde edilmediği besbelli olan bir şiveyle, "kusursuz," dedi. Lancashire'den geldiği dilinden seziliyordu. Çilli, çocuk

yüzlü, kızıl saçlı, ufak tefek bir adamdı Illidge.

Semender uyanmaya başladı. Illidge onu güvenilir bir yere koydu. Hayvanın kuyruğu yoktu. Kuyruk sekiz gün önce kesilmişti; normal olarak yeni bir kuyruk biçiminde gelişecek olan canlı küçük doku tomurcuğu, bu gece ameliyat edilerek alınmış, hayvanın kesilen sağ ön bacağının ucuna aşılanmıştı. Tomurcuk bu yeni yere konulunca, acaba bir ön bacak olarak gelişecek miydi, yoksa uygunsuz bir kuyruk olarak gelişimini sürdürecek miydi? İlk deneylerini, yeni biçimlenmiş bir kuyruk dokusuyla yapmışlardı; bu kuyruk, bacak olarak gelişmişti. Bundan sonraki deneylerinde, parçaların aşılanmadan önce bir hayli büyümesini beklemişlerdi; ne var ki, tamamiyle kuyruklaşan parça, yeni koşullara uyamamıştı. Illidge ile Lord Edward, kol yerine kuyruğu olan bir canavar yaratmışlardı böylece. Bu gece, ne çok yeni, ne de çok eski olan bir parçayla deneyler yapıyorlardı.

Lord Edward, semendere dalgın dalgın bakarken, cebinden bir pipo çıkarıp doldurmaya başladı. O boğuk, güç anlaşılan sesiyle, "bu sefer ne olacağını merak ediyorum," dedi. "Her halde ikisinin tam ortalarındayız..." Sözünü tamamlamadı, ne demek istediğini anlatmak için sözcük bulmakta güçlük çekerdi hep. "Nasıl gelişeceğine, kolay kolay karar veremeyecek bu tomurcuk."

Illidge, şakacı bir tavırla, "var olmak, ya da yok olmak," diyerek gülmeye başladı. Ama Lord Edward'ın, şakayı hoş karşılamadığını farkedince, sustu. Gene bir pot kıracaktı az kalsın. Kendi kendine kızmıştı; ihtiyara da kızmıştı, hakkı olmadan.

Lord Edward piposunu doldurdu. Dalgın dalgın konuşuyordu: "Kuyruk bacak oluyor. Nedir bu işin sebebi? Çevredeki kimyasal özellikler mi? Kandan ötürü olmayacağı besbelli. Elektriğin basıncıyla bir ilgisi var mı dersiniz? Bedenin ayrı

ayrı yerlerinde basınç da değişiyor elbet. Ama hepimiz, birer kanser gibi, neden karmakarışık gelişmiyoruz acaba... İnsan düşünüyor da, belirli bir biçimde gelişme olasılığı pek az aslında. Bu çok gizemli ve..." Sesi, derinlerden gelen boğuk bir mırıltı halinde söndü.

Illidge, hiç beğenmeden dinliyordu bu sözleri. Yaşlı adam, biyolojinin büyük temel sorunları üstüne böyle konuşmaya başlayınca, hiç kimse kestiremezdi işin nereye varacağını. Hatta Tanrıdan bile söz etmeye kalkabilirdi. İnsanın gerçekten yüzü kızarırdı utancından. Illidge kararlıydı; böyle ayıp şeylerin olmasını engelleyecekti bu kez. Günlük gerçeklerle ilgilenen bir kişi olduğunu gösteren bir tavır takınarak, kesip attı: "Bundan sonra bu hayvanlarla yapılacak şey, sinir sistemleriyle oynayarak, bunun aşılamaları etkileyip etkilemediğini anlamaktır. Örneğin bel kemiğinden bir parça kesip..."

Ama Lord Edward, asistanını dinlemiyordu. Piposunu ağzından çıkarmış, başını kaldırıp hafifçe yana eğmişti. Bir şeyi anımsayıp yakalamaya çalışırcasına kaşlarını çatıyordu. Asistanına susmasını emredercesine, elini kaldırdı. Illidge, sözünü kesip, dinledi. Sessizliğin içinde, müzik hafifçe yükseldi.

Lord Edward, "Bach?" diye fısıldadı.

Pongileoni'nin üflemesi, adı bilinmeyen viyolonistlerin yaylarını çekmeleri, büyük salondaki havayı sarsmış, pencereleri titretmişti, bu da, Lord Edward'ın dairesindeki havayı sarsmıştı. Sarsılan hava, Lord Edward'ın "menbrana tympani"sinde çınlamıştı; birbirlerine kenetlenmiş çekiç, örs ve özengi kemiklerini kımıldatarak, söbe deliğinin zarına çarpmış ve dolambaçlı yolların suyunda küçücük bir fırtına yaratmıştı. Dinleme sinirinin kıllı uçları, dalgalı bir denizde yosunlar gibi ürpermiş; beyinde birçok karanlık mucizeler meydana gelmiş ve Lord Edward, kendinden geçerek, "Bach" diye fısıldamıştı. Yaşlı adam sevinçle gülümsedi, gözleri ışıldadı. Genç

kız, akan bulutların altında, ıssızlığın içinde şarkı söylüyordu kendi kendine. Bulutların ıssız filozofu, derin ve şiirsel bir düşünceye daldı bundan sonra.

Lord Edward, "aşağı inip dinlemeliyiz," dedi. Ayağa kalktı. "Gelin; sonra da çalışabiliriz. Böyle bir şeyi her gece dinleyemez insan."

Illidge durakladı: "Peki ama, ya kılığımız ne olacak. Böyle inemem aşağı." Kendi kendine baktı. Yeniyken bile bayağıydı giysisi. Zamanla daha da külüstür olmuştu.

"Hiç önemi yok bunun!" Pongileoni'nin flütünü duyunca Lord Edward'ın gösterdiği hayasızca telâş, tavşan kokusu alan bir köpeğin gösterdiği telâştan pek farklı değildi. Yaşlı adam, asistanın kolundan tutup, kapının dışına çekti; koridoru geçerek merdivene doğru sürükledi. "Bu küçük bir toplantıdan başka bir şey değil," diyordu. "Karım söylemişti galiba... Resmî bir şey değil." Müziğe duyduğu azgın istek bağışlansın diye, yeni bahaneler uydurdu: "Hem, içeri usulcacık giriveririz," dedi; "hiç kimse farkına bile varmaz."

Bu konuda kuşkuluydu Illidge. "Öyle küçük bir toplantıya benzemiyor korkarım," diye söze başladı. Gelen otomobilleri görmüştü.

Bach'a karşı önüne geçilmez bir şehvete kapılan Lord Edward, asistanının sözünü kesti: "Aldırmayın, aldırmayın."

Illidge, razı oldu. Yer yer parlayan lacivert şayak giysiyle herkesin gözünde maskara olacağını biliyordu. Ama biraz düşündükten sonra, yünlü spor bir ceket giyen ev sahibinin yanında yer yer parlayan lacivert takımıyla doğru laboratuvardan çıkıp gelivermenin, o eski püskü, son derece külüstür, fena biçilmiş smokin ile görünmekten daha hayırlı olacağına inandı. Lady Edward'ın görkemli dünyasında eskiden yaptığı gezintilerde, kendi smokininin kepazeliğini anlamıştı. Dördüncü sınıf züppe bir taklitçi olmaktansa, bu şık ve varlıklı in-

sanlardan bambaşka olsun, bir aydınlar gezegeninden çıkıp gelen bir konuğa benzesin. Gerçi lacivert giysili bir kişi acayip bir yaratık sayılabilir ama; bir garson gibi, fena biçilmiş siyah smokinli bir kişiye tepeden bakılır, olduğundan başka türlü görünmeye çalıştığı, bu işi de başaramadığı için adam yerine konulmaz.

Illidge, Merih'ten gelen konuk rolünü ustaca oynayabilmek için olanca gücünü topladı.

Salona girişleri, Illidge'in sandığından bile daha çok dikkati çekti; güç duruma düşürdü onları: Tantamount evinin büyük merdiveni, birinci kattan iki kola bölünüp aşağı iner; bu iki kol, aynı uzunlukta iki nehir gibi birleşip, mimari sanatının yarattığı Verona mermerinden yapılmış bir şelale gibi salona akar. Bu şelale, üstü kapalı dört köşe salonun bir kenarına, holün ve sokak kapısının karşısındaki sıra kemerlerin altına iner. İnsan sokaktan gelip de salona bakınca, karşı kemerin ortasındaki kavisin altında, pırıl pırıl parmaklığıyla yükselen geniş merdiveni görür. Merdivenin üst kısmındaki sahanlıkta, üçüncü Marki'nin koleksiyonunun en seçkin parçası olan Venüs heykeli vardır. Canova'nın bu heykeli, mermerden güzelliklerini, çekingen ama cilveli bir davranışla iki eliyle gizleyerek, daha doğrusu gizlemeyi beceremeyerek, kaidesinin üstünde durur. Orkestrayı, bu görkemli mermer yamacın altına yerleştirmişti Lady Edward. Konuklar, orkestranın karşısında birbirine bitişik sıra sıra iskemlelerde oturuyorlardı. Müziğe ve dinleyen kalabalığa yaklaşmakta olan Illidge ile Lord Edward, bir suikast yapmaya gidercesine ayaklarının ucuna basa basa, usul usul yürüyerek, Canova'nın Venüs heykelinin önündeki köşeyi dönünce, birdenbire, yüzlerce gözün dikildiği bir noktada buldular kendilerini. Bir merak rüzgârı sarstı salondaki konukları. Pipo içen, yün spor ceketli bu iri yarı, kamburu çıkmış yaşlı adamın, kendi dünyalarından

apayrı bir dünyadan belirivermesi, konuklara çok garip, olağanüstü bir durum gibi göründü. Sıkı sıkı gizlenen bir sırrın açığa çıkması gibi bir şeydi Lord Edward'ın gelişi. Lord Edward, ancak en büyük ve en soylu ailelerin saraylarına dadanan canavarları andırıyordu. *Glamis Canavarı* * hatta *Minotaur* ** bile, Lord Edward'dan daha büyük bir merak uyandıramazdı belki de. Konuklar, uzun saplı opera dürbünleriyle baktılar; önlerindeki iyi beslenmiş engelleri aşarak geleni görebilmek için, boyunlarını sağa sola çevirdiler hepsi. Bunca merak dolu bakışın ansızın farkına varan Lord Edward'ın ödü koptu. Yüksek sosyetenin gözünde suçlu olduğunu sandı. Tüten piposunu ağzından çıkardı, söndürmeden ceketinin cebine tıktı. Kararsız durakladı. Kaçsın mı, yoksa ilerlesin mi? Bir deve boynunun ağır ve sıkıntılı sallanışını andıran acayip bir sallantıyla, kamburu çıkmış bedeninin üst kısmını, bir bu yana, bir o yana döndürdü. Kaçmak istedi bir ara. Ne var ki, Bach'a olan tutkusu, korkusundan ağır bastı. Lord Edward, pekmezin kokusunu aldığı için, ne denli ürkerse ürksün, avcıların çadırlarına girmek zorunluluğu duyan bir ayı gibiydi; sevgilisinin kolları arasında bir saat geçirebilmek uğruna silâhlı ve öfkeli bir kocayla karşılaşmayı, boşanma mahkemelerine düşmeyi göze alan bir âşık gibiydi. Bir suikasta gidercesine, ayak parmaklarının ucuna gittikçe artan bir dikkatle basarak, merdivenleri indi. Suçu meydana çıktığı halde, saçma bir umuda kapılarak, Barut Suikastı*** tasarladığı biçimde gelişiyormuş gibi davranan, hiç kimsenin dikkatini çekmediğini sanan bir Guy Fawkes'u andırıyordu. Illidge, Lord Ed-

* İskoçya'da Glamis şatosunda, aile reisinden başka kimsenin giremediği bir odada kapalı olduğu sanılan, gizemli varlık.

** Yunan mitolojisinin efsanevi canavarlarından biri. Girit Adası'nda Pasiphae ile beyaz bir boğanın birleşmesinden doğmuştur.

*** Guy Fawkes, 1605 yılında bazı Katoliklerle birleşerek İngiliz Parlamentosu'nun altına barut yerleştirip, binayı havaya uçurmaya kalkmıştır. "Gunpowder Plot" yani "Barut Suikastı" denilen bu suikast, başarısızlığa uğramıştır.

ward'ın peşinden geliyordu. Göze görünür görünmez, utancından yüzü kıpkırmızı kesilmişti; ama utandığı halde daha doğrusu utandığı için, Lord Edward'ın arkasından, merdivenleri fiyakayla, eli cebinde, dudaklarında bir gülümsemeyle indi. Aşağıdaki kalabalığı, soğukkanlı bakışlarla süzdü. Her şeyi hor görerek eğlenen bir adam halleri takındı. Ne var ki, Merih'ten gelen konuk rolüne kendini fazlasıyla kaptıran Illidge, önüne bakmadan bir adım attı; ve yassı kısmı son derece geniş, dik kısmı gerektiğinden kısa basamakları olan bu görkemli merdivene alışık olmadığı için, ansızın dengesi bozuldu. Ayağı kaydı; kollarını sallayarak, ha düştü, ha düşecek, çılgınca sendeledi; ama iki ya da üç basamak atladıktan sonra, mucize kabilinden, yere yuvarlanmadan toparlanabildi. Elinden geldiği kadar vakur bir tavır takınarak, merdivenleri inmeye devam etti. Korkunç bir öfkeye kapılmıştı. Lady Edward'ın tüm konuklarından, bu konukların ayrı ayrı her birinden, nefret ediyordu.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Pongileoni, suite'in son ve alaycı bölümünü, öteki parçalardan daha da iyi çaldı. Öklid'in belitleri, statik biliminin temel kurallarıyla şakalaştı. Aritmetik, coşkun ve çılgınca bir panayır eğlencesine daldı; cebir, havada taklalar attı. Müzik, matematiksel bir cümbüşün coşkunluğu içinde sona erdi. Dinleyenler alkışladı. Tolley, her zamanki zarif halleriyle selâm verdi; Pongileoni de selâm verdi; adı bilinmeyen viyolonistler bile selâm verdiler. Konuklar, iskemlelerini iterek ayağa kalktılar. Konser boyunca zor tuttukları gevezelikleri, seller gibi aktı.

Polly Logan bir arkadaşını bulmuştu: "İhtiyarın hali ne kadar tuhaftı, değil mi?"

"Peki, yanındaki havuca benzeyen o küçük adama ne buyrulur?"

"Mutt ile Jeff gibi." *

"Gülmekten nerdeyse ölecektim," dedi Norah.

"Müthiş bir sihirbaz bu ihtiyar!" Polly, sihirbaz ihtiyarın o

* Sessiz filmler döneminde oynayan, iki komiğin adı.

gizemli halini, yalnız sözle değil, dramatik bir pandomimayla da anlatmaya çalışarak, öne eğilip gözlerini kocaman kocaman açtı. Heyecanla fısıldadı: "Büyücü!"

"Acaba neler yapıyor yukarıda?"

Polly, "ödlübağaları, semenderleri filan kesiyordur," diye karşılık verdi.

"Semenderin gözü ile kurbağanın ayak parmağı,

Yarasanın tüyü ile köpeğin dili..." *

Bu sözcüklerle coşmuş, zevkle okuyordu ezbere. "Sonra, kobayları yılanlarla çiftleştiriyor. Aklın alıyor mu bunu? Bir kobra ile bir kobaydan doğacak olan o yaratığı?"

Öteki kız, "ooof;" dedi, ürperdi. "Ama yalnız böyle şeylerle ilgileniyordu da, neden evlendi o kadınla? Ben hep bunu merak ederim."

"Asıl merak edilecek şey, kadının onunla niçin evlendiği." Polly'nin sesi, sanki sahnedeymiş de fısıltı halinde konuşuyormuş gibi, gene alçaldı. Her şeye bir heyecan çeşnisi vermekten hoşlanırdı, çünkü her şey heyecan verirdi ona. Henüz yirmi yaşındaydı. "Kadının onunla evlenmesi için bir yığın neden vardı."

"Öyle, her halde."

"Üstelik, biliyorsun, kadın Kanadalı. Bu bakımdan onunla evlenmesi büsbütün zorunluydu."

"Nasıl oldu da, Lucy..."

"Suuus!"

Öteki kız arkasına baktı. Bağıra bağıra, gereğinden fazla pişkin davranarak konuştu: "Pongileoni müthişti, değil mi?"

Polly de, sanki Drury Lane Tiyatrosu'nun sahnesindeymiş gibi, "öyle müthiş ki!" diye avaz avaz bağırdı. "A! İşte Lady Edward!" Kızların ikisi de, son derece şaşmış ve sevinmiş gibi tavırlar takındılar. "Pongileoni fevkalâde çaldı diyorduk."

* Shakespeare, *Macbeth* (IV, 1,14).

Lady Edward, gülümsedi; kızların önce birine, sonra ötekine baktı, "ya! öyle mi diyordunuz?" dedi. Kalın, güzel bir sesi vardı. Her söylediği çok ağırbaşlı ve önemli bir sözmüş gibi, yavaş yavaş konuşurdu. "Son derece naziksiniz," derken R'leri vurgulaya vurgulaya çatlatıyordu. Yüzündeki gülümsemeyi ansızın silerek, daha da ağırbaşlı bir tavırla, "üstelik de İtalyan. Bu bakımdan büsbütün fevkalâde," diyerek geçip yürüdü. Gözlerini fal taşı gibi açan iki genç kız, birbirinin kızaran yüzüne bakakaldılar.

Lady Edward, ufak tefek, zayıf bir kadındı. Giydiği yakası açık elbise, biçimli vücudunun, artık göze batacak kadar kemikli ve köşeli olmaya başladığını gösteriyordu. Kartallara özgü bir güzelliği olan uzunca ve dar yüzü için de, aynı şey söylenebilirdi. Saçının kapkara oluşunu bir Fransız anadan doğmasına, belki de berberinin ustalığına borçluydu şu sıralarda. Mat beyaz bir teni vardı. Yay biçiminde kaşları siyahtı. Solgun yüzlü, çok koyu renk gözlü insanlarda dikkati çeken o yılmaz ve inatçı bakış vardı gözlerinde. Lady Edward doğuştan gelen bu yılmak nedir bilmeyen bakışa çocuksu bir küstahlıkla pırıl pırıl bir saflık eklemişti. Onda çocuk gözleri vardı; ama John Bidlake'in bir Fransız meslektaşına dediği gibi, bir "en fant terrible" * in gözleriydi bu gözler. Bidlake, onu Lady Edward'a götürmeden önce, uyarmıştı meslektaşını. Fransız ressamı, Lady Edward'ın yaramazlığını keşfetmek fırsatını buldu hemen. Çünkü öğle yemeğinde, masada yanına oturtulan adam, resimleri için, "bunları yapan ya bir aptaldır, ya da şakadan hoşlanan biridir;" diye yazan eleştirmenin ta kendisiydi. Lady Edward, gözlerini saf saf açıp, sanat üstüne tartışmaya başlamıştı... John Bidlake, öfkeden köpürdü. yemekten sonra Lady Edward'ı bir kenara çekip, azarladı.

* Metinde Fransızca: Ağzına geleni söyleyerek ve aklına geleni yaparak, büyükleri güç duruma sokan yaramaz bir çocuk.

"Allah kahretsin!" dedi. "Herif benim dostum. Onu sizi görsün diye getiriyorum. Siz de böyle şeyler yapıyorsunuz ona. Bu kadarı da fazla!"

Lady Edward'ın ışıl ışıl kara gözleri, hiçbir zaman böylesine saf olmamıştı; İngilizcesi, Fransız asıllı Kanadalıların o hoş şivesine böylesine benzememişti hiçbir zaman. (Çünkü Lady Edward, şivesini istediği gibi değiştirebilirdi. İşine gelince, Kuzey Amerika bozkırlarının saf yürekli bir çocuğu gibi sömürge şivesiyle; işine gelince de, soylu bir İngiliz gibi konuşurdu.) "Fazla olan ne ki?" diye sordu. "Gene ne yaptım acaba?"

Bidlake, "bana da rol oynamaya kalkmayın sakın," dedi.

"Ama rol oynamıyorum ki! Yaptığım fena şey nedir, bilmiyorum. Hiç bilmiyorum."

Bidlake, eleştirmenin kim olduğunu açıkladı. "Bunu, benim gibi, siz de biliyordunuz pekâlâ," dedi. "Şimdi aklıma geldi, daha geçen hafta sözetmiştik bu adamın makalesinden."

Lady Edward, unuttuğu bir şeyi anımsamaya çalışırcasına, kaşlarını çattı. Sonunda, "evet, doğru; sözetmiştik bundan!" dedi. John Bidlake'e korkusunu ve pişmanlığını belirten bir yüzle baktı. "Aman ne feci! Ama ne denli unutkan olduğumu bilirsiniz."

Bidlake, "tanıdıklarım arasında hiç kimse sizin kadar az unutkan değildir," dedi.

"Ama ben her zaman unuturum."

"Ancak aklınızda tutmanız gereken şeyleri unutursunuz. Bu işi öylesine düzenle yaparsınız ki, yalnız rastlantı olamaz bu. Bile bile unutursunuz."

Lady Edward, "aman ne saçma!" diye bağırdı.

Bidlake sözünü sürdürdü: "Eğer unutkan olsaydınız, kocaları, kendi karılarının herkesçe bilinen âşıklarıyla karşı karşıya getirmeyi de unuturdunuz arasıra; anarşistlerle *Morning*

Post * gazetesinde başmakale yazanların sıkı fıkı dost olamayacaklarını da unuturdunuz; dindar Katoliklerin, dinsizliği meslek edinmiş adamların küfürlerini dinlemekten kıvanç duymayacaklarını da unuturdunuz. Eğer unutkan olsaydınız, arasıra unuturdunuz bunları. Ama bana kalırsa, kusursuz bir bellek gerek bunları her zaman unutabilmek için. Hem kusursuz bir bellek, hem de herkesi birbirine düşürmeyi başarmak açısından kusursuz bir yetenek."

Lady Edward, konuşma başladığından beri takındığı o saf ve ağırbaşlı halinden vazgeçti artık. Güldü; "öyle saçma şeyler söylüyorsunuz ki, John dostum," dedi.

Konuşurken, Bidlake'in de keyfi yerine gelmişti. O da güldü: "Başkalarına oyun oynamanıza hiç karşı değilim. Hoşuma da gidiyor. Ama bana oyun oynamanıza katlanamam."

Lady Edward, uslu bir hal aldı. "Bunu unutmamak için elimden geleni yaparım," derken, Bidlake'e öylesine küstah bir saflıkla baktı ki, ressam kendini tutamadı, kahkahayı bastı.

O günden bu yana birçok yıl geçmişti. Lady Edward sözünü tutmuş, Bidlake'e bir daha oyun oynamamıştı. Ama, herkesi güç duruma düşüren o saf ve unutkan tutumları sürüp gidiyordu başkalarına karşı. Yaşadığı çevrede, Lady Edward'ın marifetleri ün salmıştı. Gülüyorlardı ama, fazlaydı kurban sayısı. Lady Edward'dan çekiniyorlardı; onu sevmiyorlardı. Ne var ki, toplantılarına üşüşürlerdi gene de. Lady Edward'ın aşçıbaşısı, evine şarap ve yiyecek sağlayan esnaf birinci sınıftı. Lady Edward'ın birçok kusuru hoş görülürdü kocasının zenginliğinden ötürü. Üstelik Tantamount'ların evine çeşit çeşit konuklar, herkesten bambaşka, hepsi seçkin konuklar gelirdi. Böylece herkes Lady Edward'ın evine gider; sonra arkasından kötü kötü konuşarak hıncını alırdı ondan. Bu arada, ne züp-

* Tutucu bir İngiliz gazetesi.

peliği kalırdı, ne de ünlü adamların peşinden koştuğu. Ne var ki, Lady Edward'ı kınayanlarla koruyanlar, şunu kabul etmek zorunda kalırlardı tartışmaları sırasında: Bu kadın, gösteriş ve tantana uğruna yaşadığı halde, gösterişle de alay ederdi, tantanayla da. Ünlü adamların peşinden koşmasının başlıcanedeni de onlara eziyet etmekti. Orta sınıflardan bir İngiliz kadını, bazı ıvır zıvır şeyleri, kendini küçük düşürmek pahasına da olsa, önemser. Lady Edward ise, saygısızca alay ederdi bu çeşit şeylerle. Lady Edward, Yeni Dünya'dan geliyordu, onun gözünde, toplumun geleneksel ünvanları bir şakadan - ama boş bir şakadan, uğruna yaşamaya değer bir şakadan başka bir şey değildi.

İhtiyar Bidlake, Lady Edward'dan söz ederken şöyle demişti bir gün: "Lady Edward, o öykünün -hani bir Amerikalıyla iki İngiliz lordunu anlatan öykünün- baş kişisi olabilirdi. Anımsadınız mı öyküyü? Trende bir Amerikalı, iki İngilizle sohbete başlar. Onlardan pek hoşlanır. Yeniden görüşmek ister ve adlarını sorar. İngilizlerden biri, "Benim adım Duke of Hampshire" der; "bu da arkadaşım Master of Ballantrae."* Amerikalı, "memnun oldum," der; "izin verin de size oğlum Hazreti İsa'yı tanıtayım." İşte, tam Hilda bu! Ama gene de Hilda, ünvanlarını bu denli gülünç bulduğu adamları, kendi evine çağırmakla ve onların evine çağrılmakla geçirir tüm ömrünü. "Garip!" Bidlake başını salladı. "Gerçekten çok garip!"

Terslediği iki genç kızın yanından ayrıldıktan sonra, çok uzun boylu ve iri yarı bir adam, az kalsın ezecekti Lady Edward'ı. Kalabalık odada, tehlikeli bir hızla ilerliyordu bu adam.

Çarptığı ve nerdeyse yere düşürdüğü kişinin kim olduğunun farkına bile varmadan "kusura bakmayın," dedi. Odanın

* İngiliz tarihinden alınmış ve ancak masallarda ve efsanelerde duyulan adlar.

öbür ucunda bulunan birini izliyordu gözleri. Önüne küçük bir engel çıkmıştı. Çevresindeki tüm engeller insan olduğuna göre, bu da bir insandı her halde. Engeli aşabilmek için, hızını kesip, yana doğru bir adım attı. Ne var ki, öyle kolayca aşılacak türden değildi bu engel.

Lady Edward, elini uzattı, adamın koluna yapıştı: "Webley!" Everard Webley, kolundaki eli görmemiş, adını duymamış gibi, yürüdü gene. Lady Edward ile konuşmaya ne vakti vardı, ne de isteği. Ama onu silkip atamadı. Lady Edward, adamın koluna asılıp, onunla sürüklenmeye katlandı bir süre.

"Webley!" dedi gene. "Dur! Çüş!" Lady Edward, köylü arabacının sesini, öylesine bağıra bağıra, öylesine gerçek bir köylü şivesiyle taklit etmişti ki, Webley, konuklar duyarlar da alay ederler korkusuyla, durup dinlemek zorunda kalmıştı.

Lady Edward'a tepeden bakarak, ters ters, "ha, siz misiniz?" dedi. "Kusura bakmayın, farkında değildim." Çatık kaşlarında, kaba sözlerinde beliren öfke, kısmen içten geliyordu, kısmen de yapmacıktı. Webley, birçoklarının öfkeden çekindiklerini sezmiş; doğuştan gelen saldırganlığını geliştirmişti. İnsanları uzaklaştırıyor, başına ekşimelerine engel oluyordu bu saldırganlıkla.

Lady Edward ödü kopan bir insanın gülünç bir taklidini yaparak, "aman Tanrım!" diye bağırdı.

"Bir şey mi istiyorsunuz?" Everard Webley bu soruyu, sokakta peşine takılan bir dilenciye soruyordu sanki.

"Amma da öfkelisiniz!"

"Bana söyleyecekleriniz bu kadarsa, bence...."

"Lady Edward, saf ve küstah bakışlarla, inceden inceye süzüyordu Webley'i.

Ansızın bir şey bulmuş, bu büyük buluşun açıklanmasını

bir dakika bile geciktirmek elinde değilmiş gibi, adamın sözünü kesti; "biliyor musunuz," dedi, "siz *Peter Pan*'de Kaptan Hook rolünü oynamalısınız. Evet, vallahi öyle. Korsanlar kralının suratı var sizde. Doğru değil mi Mr. Babbage?" Tanımadığı insan kalabalığı arasında sıkıla sıkıla, bir yabancı gibi yürüyen Illidge'i yakalamıştı.

Illidge selâm verdi. Lady Edward, dostça gülümsüyordu ama, adını yanlış söylemekle, gene de küçük düşürmüştü Illidge'i.

"Webley, işte kocama yardım eden Mr. Babbage."

Webley, Illidge'in varlığını, ancak uzaktan kabul edercesine başını salladı.

Lady Edward, "Sizce korsanların kralına benzemiyor mu, Mr. Babbage?" dedi gene. "Şu haline bakın şimdi!"

Illidge sıkılarak güldü. "Korsanların kralını sık sık gördüğüm yok ya..."

Lady Edward, "ama, unutmuştum!" diye bağırdı. "Sahiden korsanların kralıdır o. Gerçek hayatında da korsanların kralıdır. Öyle değil mi, Webley?"

Everard güldü: "Ya öyle, öyle elbette."

Lady Edward, bir sır verircesine, Illidge'e döndü: "Anlarsınız ya, Mr. Everard Webley'di bu; Britanyalı Hür Adamların başkanı. Hani şu yeşil üniformalı adamlar yok mu? Operetlerdeki erkekler korosuna benzeyenler."

Illidge kötü kötü gülümsedi, başını salladı. "Demek ki, Everard Webley bu," diye düşündü içinden. Britanyalı Hür Adamlar Birliği'nin kurucusu ve başı. Düşmanları, birliğin ilk harflerini alıp, bu adı bir küfür haline sokarlardı.* Bunun önüne geçilmesinin de yolu yoktu; çünkü *Figaro* gazetesinin son derece bilgili muhabirinin, Hür Adamlar üstüne bir ma-

* Bu birliğin İngilizce adı "Brotherhood of British Freemen"dir. Bunun ilk harfleri, yani B.B.F., düşmanları tarafından "B-y, B-ing, F-s" olarak yorumlanır.

kalede vaktiyle yazdığı gibi: "İngiliz halkı için B.B.F. harfleri oldukça olumsuz bir anlam taşır." * Hür Adamlarına bir ad verirken, bunu hiç aklına getirmemişti Webley. Şimdi ise, bu ilk harflerin anlamını sık sık anımsamak zorunda kalırdı. Illidge sevindi bunu düşünerek.

Everard Webley, "tuhaflıklarınız bittiyse eğer, izin verin de gideyim," dedi.

Illidge, "tenekeden yapılmış bir Mussolini," diyordu kendi kendine. "Ne mal olduğu halinden belli." (Illidge, uzun boylu ve yakışıklı olan, seçkin bir kişiliği varmış izlenimini veren her insana karşı kişisel bir kin duyardı. Kendi ufak tefekti; çok zeki bir sokak çocuğuna benzerdi.) "Koca enayi!" diyordu içinden.

Lady Edward, pek üzülmüş, pişman olmuş gibi haller takınarak, Webley'e sordu: "Söylediklerime gücendiniz mi yoksa?"

Daily Herald gazetesinde çıkan bir karikatür geldi Illidge'in aklına. Webley, "insan zekâsı güven içinde yaşasın, diye Britanyalı Hür Adamlar yeryüzüne geldiler" demek küstahlığında bulunmuştu. Karikatürde, Webley ile üniformalı haydutlarından beş altısı, bir işçiyi öldüresiye tekmeliyor, sopalarla dövüyordu. Arkalarında, silindir şapkalı bir şirket müdürü, keyiflenerek seyrediyordu bu durumu. Şirket müdürünün koskocaman göbeğine "Zekâ" sözcüğü yazılıydı.

Lady Edward tekrar sordu: "Gücenmediniz ya, Webley?"

"Hiç gücenmedim. Yalnız oldukça meşgulüm." Webley en tatlı sesiyle açıkladı: "Bilirsiniz ya, yapılacak işlerim var benim. Çalışıyorum ben. Çalışmanın ne demek olduğunun; bilmem farkında mısınız siz?"

Illidge, "keşke bu lafı başkası söyleseydi! Pis haydut!" diye geçirdi içinden. Illidge komünistti.

* Bu cümle metinde Fransızcadır.

Webley onların yanından ayrıldı. Kalabalık arasında kendine yol açarken, Lady Edward onu seyrediyordu. "Bir lokomotif gibi," dedi. "O ne enerji. Ama öyle de alıngan ki! Bu siyaset adamları yok mu - kadın tiyatro oyuncularından bile beter bunlar, kendilerini beğenmek konusunda! Üstelik, sevgili Webley'imiz, bir şeyin gülünç yanını görebilmek yeteneğinden de yoksundur biraz. Kendi kendisinin heykeli oldu sanki; hayranlık ve minnet dolu bir milletin diktiği, dev boylu heykeline karşı nasıl davranılması gerekirse, kendine karşı da öyle davranılmasını ister." (Bunları söylerken, "R" harfleri, arslanların kükremesi gibi çıkıyordu Lady Edward'ın ağzından.) "Yani şunu demek istiyorum: Kendini şimdiden ölmüş görmek istiyor. Tarihe geçmiş büyük bir kişi olarak görmek istiyor kendini. Oysa ona bakınca, Büyük İskender olduğunu hep unutuyorum. Onu ancak Webley olarak görmek yanılgısına düşüyorum her nedense."

Illidge güldü. Lady Edward'dan hoşlanmaya başlamıştı. Her şeyi doğru görüyordu bu kadın. Hatta siyasal açıdan bile doğru yolu tutmuşa benziyordu.

Lady Edward, "Ama Webley'in Hür Adamlar Örgütü, hiç de fena bir şey değil" diye sözünü sürdürünce, Illidge'in kadına hızla duyduğu yakınlık aynı hızla yokolmaya başladı. "Siz de benim gibi düşünmüyor musunuz Mr. Babbage?"

Illidge hafif yüzünü buruşturdu. "Eh..." diye söze girdi.

Lady Edward, Hür Adamları rezil etmek amacıyla Illidge'in ağzından çıkmak üzere olan o eşsiz alaycı sözleri keserek, "sırası gelmişken söyleyeyim," dedi. "O merdivenlerden inerken dikkat edin. Korkunç kaygandır o merdivenler."

Illidge kızardı. "Hiç de öyle değil," diye homurdandı. Ne aptalca bir laf ettiğinin farkına varınca, daha da çok kızardı. Havuç renkli saçlarının diplerine kadar pancar kesilmişti. Lady Edward'dan daha da az hoşlanıyordu şimdi.

Lady Edward, sözlerini gırtlağında yuvarlaya yuvarlaya, "eh oldukça tehlikelidir o merdivenler," diye direndi nezaketle. "Bu akşam Edward'la ne üzerine çalıştınız? İşinizle öyle ilgileniyorum ki, ben!"

Illidge gülümsedi. "Merak ettinizse söyleyeyim bari," dedi. "Semenderlerin bünyesinde yitirilen parçaların yeniden canlanması üzerinde çalışıyorduk." Semenderler konusu açılınca, daha rahat etmişti. Gene biraz hoşlanmaya başlamıştı Lady Edward'dan.

"Semenderler mi? Yani şu yüzen şeyler mi?" Illidge, evet dercesine başını salladı. "Ama bazı parçalarını nasıl yitirirler bunlar?"

Illidge, "Laboratuvarda yitirirler," diye açıkladı. "Biz keseriz de ondan."

"Peki, sonra gene mi büyüyor o parçalar?"

"Gene büyüyor."

Lady Edward, "vay, vay!" dedi. "Benim bunlardan hiç haberim yoktu. Bu işler insanı öyle bir sarıyor ki! Biraz daha anlatın bana, ne olur."

Bu kadın kötü bir insan değildi ne de olsa. Illidge açıklamaya başladı. Anlattığı konuya karşı ilgisi arttıkça, Lady Edward'a da ısınıyordu. Deneylerinin en can alıcı, en önemli, en anlamlı noktasını -yani aşılanan kuyruk parçasının, bacak biçiminde gelişmesini- tam anlatacağı sırada, şuraya buraya göz gezdiren Lady Edward, elini Illidge'in koluna koydu. "Benimle gelin," dedi. "Sizi General Knoyle'a tanıştırayım. Öyle eğlenceli bir ihtiyar ki! Ama insanı istemeyerek eğlendirdiği oluyor arasıra."

Illidge'in açıklaması, sanki düğümlenip kaldı gırtlağında. Lady Edward'ın, söylediklerivle hiç mi hiç ilgilenmediğini, hattâ birazcık olsun dikkat etmek zahmetine bile katlanmadığını anladı. Kadına karşı kin duyarak, onun peşinden gitti

sesini çıkarmadan.

General Knoyle, asker kılıklı biriyle konuşuyordu. Tık nefeslilikle savaşseverlik vardı General'in sesinde. Lady Edward ile Illidge yaklaşınca, söylediklerini duydular: "Azizim, dedim ona azizim atı şimdilik yarışa sokmaya kalkma. Bu bir cinayet olur, dedim. Bu bir delilik olur, dedim. Onun adını yarıştan sil dedim. O da atı yarışa sokmadı."

Lady Edward, General ile ahbabının yanına vardı. Her iki asker de son derece nazik davrandılar; bu akşam çok hoş vakit geçirdiklerini söylediler.

Lady Edward aşkını açığa vuran genç bir kızın sevimli utangaçlığıyla, "Bach'ı özellikle sizin için seçtim, General Knoyle," dedi.

"Ya... şey... sahiden pek naziksiniz." General Knoyle gerçekten şaşkına dönmüştü. Evin hanımının sunduğu bu müzik armağanını ne yapacağını bilemiyordu.

Lady Edward, aynı anlamlı ve candan sesiyle konuşmasını sürdürdü: "Handels'in Su Müziği ile Pongileoni'nin çaldığı Si Minör Suite'i arasında duraksadım bir süre. Sonra siz aklıma geldiniz, Bach'da karar kıldım." General'in kanlı canlı yüzündeki afallama belirtilerini görüyordu Lady Edward.

General Knoyle, "çok naziksiniz," dedi. "Müzikten pek anladığımı söyleyemem. Ama neden hoşlandığımı bilirim ben, neden hoşlandığımı bilirim." Sanki bu sözler sayesinde yeniden güvenmeye başlamıştı benliğine. Öksürüp, gırtlağını temizledikten sonra, gene söze başladı: "Ben hep derim ki..."

Lady Edward, yaptığı işi, bir zafer edasıyla tamamladı: "Şimdi sizi Mr. Babbage ile tanıştırmak isterim. Mr. Babbage, Edward'a yardım eder; semenderler konusunda gerçekten bilgilidir. Mr. Babbage; General Knoyle ve Albay Pilchard." Lady Edward, son bir kez gülümseyip gitti.

General "vay canına!" dedi. Albay ise, Lady Edward'ın

korkunç bir yaratık olduğunu söyledi.

Illidge, "ondan daha korkuncu olamaz," diye onayladı içtenlikle.

İki subay, Illidge'e şöyle bir baktıktan sonra, aşağı sınıftan geldiği besbelli olan bir adamın böyle bir söz söylemekle küstahlık ettiği kararına vardılar. İnanmış katolikler, ermişler ve din adamları üstüne az buz şakalaşabilir. Gelgelelim, dinsizlerin aynı şakaları yapması, öfkeden kudurtur onları. General, hiçbir şey söylemedi; bu sözü beğenmediği, yüzünden okunuyordu Albay'ın. Birbirlerine dönüp, sanki yanlarında başka biri yokmuş gibi, yarış atlarıyla ilgili yarım kalan konuşmalarını sürdürmelerinde öylesine açık bir hor görme vardı ki, Illidge'in, onları tekmelemek geldi içinden.

"Lucy, çocuğum!"

"John Dayı!" Lucy Tantamount döndü, dayı olarak benimsediği John Bidlake'e gülümsedi. Lucy orta boylu, annesi gibi ince yapılıydı. Koyu renkli kısa kesilmiş saçlarını, iyice yağlayarak kapkara yapmış, arkaya taramıştı. Teni doğuştan solgundu; allık da sürmezdi. Yalnız ince dudakları boyalıydı; gözlerinin çevresinde de biraz mavi boya vardı. Siyah bir giysi, kollarının ve omuzlarının beyazlığını büsbütün belirtiyordu. Henry Tantamount öleli iki yılı geçmişti. (Lucy, pek yakın olmayan bir akrabasıyla evlenmişti.) Ne var ki, karalar ona ayrıca yakıştığı için, Lucy özellikle geceleri, hâlâ yas tutardı.

Lucy, "nasılsınız?" dedi. Bunu sorarken de, John Bidlake'in artık iyice çökmeye başladığını düşündü.

John Bidlake, "bittim," dedi. Teklifsiz davranarak Lucy'nin kolunu yakaladı; mavi damarlı iri eliyle, bu kolu dirseğin tam üstünden tuttu. "Bir bahane uydur da, yemeğe gideyim. Açlıktan ölüyorum."

"Ama ben acıkmadım ki!"

Yaşlı Bidlake, "zararı yok," dedi. "Sir Philip Sidney'in haklı olarak dediği gibi, benim senden fazla gereksinmem var buna." *

"Ama ben yemek istemiyorum ki!" Başkasına boyun eğmeye yanaşmazdı Lucy. Kendi yol göstereceği yerde, başkasının onu sürüklemesine katlanamazdı. Ama John Dayıyla başa çıkmasının da yolu yoktu.

Bidlake, "yiyecek olan sen değilsin, benim," dedi. "İki kişi yerine yerim." Keyifle gülerek, Lucy'yi yemek odasına doğru çekti.

Lucy, karşı koymaktan vazgeçti. Kalabalık arasında ilerlediler. Esneyen bir yılan başına benziyordu John Bidlake'in yakasındaki yeşilimtrak sarı, çilli orkide. Gözündeki monokl pırıl pırıl ışıldıyordu.

Onlar geçerken, Polly Logan sordu: "Lucy'nin yanındaki yaşlı adam kim?"

"Bidlake'dir o."

"Bidlake mi? Yani şu.. Şu resimleri yapan adam mı?" Ne denli bilgisiz olduğunu bildiği için, gülünç bir yanlış yapmaktan korkarcasına, çekinerek konuşuyordu Polly. "Yani şu Bidlake mi demek istiyorsun?" Arkadaşı, evet dercesine, başını salladı. Polly iyice rahatladı. Kaşlarını kaldırıp, gözlerini açа açа konuştu: "Ne tuhaf. Onu ölmüş ünlü üstatlardan sayıyordum ben. Herhalde yüz yaşındadır artık, ne dersin?"

"Öyledir bence." Norah da henüz yirmisine basmamıştı.

Polly cömert davrandı: "Yaşını göstermediğini kabul ediyorum. Yaşına göre, hâlâ yakışıklı, fiyakalı, parlak."

* Sir Philip Sidney (1554-1586) Elizabeth Çağının en ünlü kişilerinden biriydi. Ünlü bir şair ve asker olan Sidney, Zutphen meydan savaşında aldığı yaralardan ölmek üzereyken, "senin, benden fazla gereksinmen var buna" diyerek, elindeki suyu yaralı bir askere vermiştir. John Bidlake, bu ünlü sözü tersyüz ederek, "benim senden fazla gereksinmem var buna" diyor.

Norah, "aşağı yukarı on beş tane de karısı varmış," dedi.

İşte tam o sırada, Hugo Brockle, yüreklenip kendini tanıttı: "Beni anımsamıyorsunuz ama, bebek arabalarımızdayken tanışmıştık sizinle," dedi. Bu ne budalaca sözdü. Yüzünün kıpkırmızı kesildiğini sezdi.

John Bidlake'in "Yıkanan Kadınlar"ının üçüncüsü ve en güzeli, Tantamount'ların yemek odasındaki şöminenin üstüne asılıydı. Renkleri çok açık, tertemiz, pırıl pırıl, sevinç dolu bir resimdi bu. Tombul, inci gibi ak sekiz kadın, bir çayın kıyısında, suyun içinde, birbirlerine sokulmuş, devinen gövdeleri, bacakları ve kollarıyla, tablonun tam ortasında bir çeşit çelenk oluşturuyorlardı. Tepedeki ağacın dallarıyle yaprakları, bu çelengi tamamlıyordu. Bu yıkanan kadınların yüzleri bile, gülümseyen birer ten parçasından başka bir şey değildi; o güzeller güzeli gövdeleri ve o gövdeler arasındaki ilişkiyi insana bir an için olsun unutturacak ruhun, en küçük bir izi bile yoktu onlarda. Sedefî andıran bu ten yığını arkasında, yumuşak yumuşak kabaran yamaçları ve bulutları gösteren solgun ışıklı bir manzara vardı.

Yaşlı Bidlake, elinde tabak, Lucy ile durmuş, kendi yapıtını seyrediyordu havyarlı sandviçleri kemire kemire. Sevincin ve kederin birbirine karıştığı bir heyecana kapılmıştı.

"Güzel," dedi, "müthiş güzel. Şu kompozisyona bak. Kusursuz bir denge kurulduğu halde, tekrarlama da yok, yapay bir düzenleme de yok." Bu tablonun, aklına getirdiği öteki düşünce ve duyguları söylemedi. Bu düşünce ve duygular öyle çok, öylesine karışıktı ki, kolay değildi bunları dile getirmek. Üstelik, dertli düşünceler, dertli duygulardı bunlar. Yaşlı ressamın işine gelmiyordu bunların üstünde durmak. Parmağını uzatıp, büfeye dokundu. Gerçek tahtadan, maundan yapılmıştı büfe. "Sağda kollarını kaldırana bak." İstemediği düşüncelerin ortaya çıkmaması, uzaklaşması için, tablo-

nun tekniğini açıkladı: "O kadının, sol yanda eğilen şu irice kadınla denk gelişine bak. Uzun bir manivelanın ağır bir yükü kaldırışı gibi." Ama kollarını kaldıran Jenny Smith idi; modellerinin en güzeli. Hem bir güzellik örneği, hem de bir aptallık ve bayağılık örneği. Çıplak olduğu sürece, ağzını açmadığı ya da ağzı öpücüklerle kapalı kaldığı sürece bir Tanrıçaydı bu kadın. Ama ağzını açınca, giyininçe, o korkunç şapkaları başına geçirince!.. Jenny'yi Paris'e götürüşünü anımsadı. Bir hafta sonra geri göndermek zorunda kalmıştı. "Senin ağzını tıkamalı, Jenny" demişti. Jenny de ağlamıştı. "Paris'e gitmemiz yanlış oldu," diye sürdürmüştü konuşmasını. "Paris'te fazla güneş var, fazla ışık var. Bir daha sefere Spitzbergen'e gideriz. Kışın gideriz. Oralarda geceler altı ay sürüyor." Jenny bunu duyunca, bu kez bağıra bağıra ağlamaya başlamıştı. Yalnız bir güzellik bolluğu değil, bir şehvet bolluğu da vardı bu kızda. Daha sonraları içmeye başlamıştı, bozulmuştu. Gelip dilenir, verilen sadakayı da içkiye harcardı. Nasılsa yarı ölü olan Jenny, büsbütün öldü gitti sonunda. Ama gerçek Jenny, havada kollarıyle, göğüs kaslarının gerdiği küçük memeleriyle kalmıştı bu tabloda. John Bidlake de vardı bu tabloda; yirmi beş yıl önceki John Bidlake'den kalanlar. Başka bir John Bidlake ise; kendi hayalini seyrediyordu şimdi. Yakında o da yokolacaktı. Zaten gerçek Bidlake o muydu? Gerçek Jenny, içkiden boğulmuş, içkiden şişmiş ölen kadın mıydı? İnci gibi ak, inci gibi saydam, yıkanan kadınlar arasında yaşıyordu gerçek Jenny. Onları yaratan gerçek John Bidlake de, yarattığı resimdeydi.

John Bidlake, konuşmasını bitirdikten sonra, bir daha, "güzel bu," dedi. Sesi yaslı, tablosuna bakan yüzü dertliydi. Bir an durakladıktan sonra, zorla bir kahkaha attı birdenbire: "Ama eninde sonunda, benim yaptığım her şey güzel, hattâ çok güzel," dedi. Son tablolarında bir gerileme gören aptal

eleştirmenlere bir meydan okuyuştu bu; kendi geçmişine, zamana, yaşlılığa, gerçek Jenny'nin resmini yapan, onu öpe öpe susturan gerçek John Bidlake'e bir meydan okuyuştu bu.

Lucy, "elbette güzel," dedi; ve yaşlı adamın resimlerinin son zamanlarda böylesine bozulmasının nedenlerini düşündü. Berbat bir şeydi o son sergi. Oysa öteki yaşlılarla karşılaştırınca, oldukça genç kalmıştı Bidlake. Ressama baktı: "Ama son birkaç ay içinde iyice çöktü," diye düşündü.

John Bidlake, "elbette güzel! Aferin sana!" dedi gene.

Lucy, lafı değiştirmek için, "ama doğrusunu isterseniz," dedi, "bizi hor gören bir şeyler var sizin şu yıkanan kadınlarınızda."

"Hor gören mi?"

"Yani bir kadın olduğum için söylüyorum bunu. Bizleri gerçekten böylesine aptal, resimlerinizde gösterdiğiniz kadar aptal mı görüyorsunuz?"

Başka bir ses, "evet, öyle mi görüyorsunuz?" dedi. "Gerçekten, öyle mi görüyorsunuz?" Sözcükleri vurgulayan, sözcüklerin üstünde direnen bir sesti bu. Sanki her söz, konuşanın gırtlağından kesik kesik fışkırıyor, pathyor, heyecanının baskısı altında zorla çıkıyordu dar bir delikten.

Lucy ile John Bidlake dönüp Mrs. Betterton'u gördüler. Rengi kumru kuşunun tüylerini andıran bir kumaşa bürünmüştü; dev anası gibi iriydi. Yaşlı Bidlake, kollarının birer kalça kalınlığında olduğunu, şişman yanaklarıyla katmer katmer çenesinin yanında, saçlarının gülünç denecek kadar kızılımsı kumral, kıvırcık ve kısa kaldığını düşündü. Bidlake'in kara ata, onun da doru ata binip gezdikleri sırada, sevimli bir biçimde havaya kalkık olan burnu, şimdi uygunsuz bir şeydi, orta yaşlı bu yüzün ortasında; gülünç ve yakışıksız bir şeydi. Yıkanan kadınların resmini yapmadan kısa bir süre önce, Bidlake, gerçek Bidlake, onunla ata binmişti. Mary

Betterton'un saflıkla, bir öğrenci kızın ağırbaşlılığıyla sanattan söz edişini, eğlenceli ve sevimli bulmuştu. Mary'nin, Burne-Jones'a duyduğu azgın tutkuya karşı koyabildiğini anımsıyordu. Ama ne yazık ki, Mary'nin erdeme karşı beslediği yersiz düşkünlüğünü önleyememişti. Mary Betterton, şimdi o eski candanlığıyla konuşuyordu Bidlake ile. Geçmiş günleri anımsayan ve yalnız sıradan düşüncelerinden değil, anılarından da karşılıklı söz etmek isteyen bir insanın anlamlı ve içli halleriyle konuşuyordu. Bidlake, bunca yıl sonra görüştüklerine sevinmiş gibi bir tavır takınmak zorunda kaldı. Mary'nin elini tutarken, bugüne kadar onunla karşılaşmamak için gösterdiği çabalarda ne denli başarılı olduğunu düşündü. Kadıncağızı, bir çeşit "öleceğini unutma" simgesi haline getiren şu çeyrek yüzyılda, ancak üç ya da dört kez konuşmuştu onunla.

"Sevgili Mrs. Betterton," dedi, "sizi görebilmek ne hoş şey!" Ne var ki, pek acemice gizliyordu tiksintisini. Mary Betterton, teklifsizce, onun ilk adını kullanarak, "haydi John, sorumuzu yanıtlamalısınız," deyip, bu isteğinde Lucy ile birleşmek istercesine, elini genç kadının koluna koyunca, Bidlake'in tepesi attı. Bir "öleceğini unutma" simgesiyle böyle yüz göz olmaya katlanamazdı. Bu kadına bir ders vermeliydi. Mary Betterton'un sorduğu soru da işine geldi. Böyle bir soruya karşılık vermek bir zorunluktu nerdeyse. Kadın, aydın geçinmek isterdi; hayran hayran "ruh" dan söz ederdi. Bunu hesaba katan Bidlake, bir çift bacak ve bir gövde dışında, değerli sayılabilecek başka şeyleri de olan bir tek kadına şimdiye dek rastlamadığını ileri sürdü. "Ne demek istediğimi anlarsınız ya" dercesine, kimi kadınlarda bu zorunlu şeylerin bile bulunmadığını ekledi sözlerine. Gerçi birçok kadının ilgi çeken yüzleri vardı ama; aslında önemi yoktu bunun. Çünkü tazı köpekleri, bilgili yargıçlara benzeyebilirler;

geviş getiren öküzler, metafizik sorunları derin derin düşünüyormuş izlenimini verebilirler; peygamberdevesi böceğinin dua ediyormuş gibi bir hali olabilir. Ne var ki bu görüntüler, tümüyle aldatıcıdır. Kadınlar için de aynı şeyi söyleyebilir. Yıkanan kadınlarını, yalnız çıplak değil, maskesiz de göstermeyi yeğlemişti bu yüzden. Onlara, var olmayan ruhun aldatıcı bir simgesi olan yüzler değil de, güzel bedenlerinin ancak bir uzantısı olan yüzler vermeyi yeğlemişti. Daha doğru, temel gerçeklere daha uygun bulmuştu bunu. Konuştukça, keyfi yerine geliyordu John Bidlake'in; keyfi yerine geldikçe de, Mary Betterton'a kini sanki azalıyordu. Çünkü keyfi yerinde olanlara pek bir şey anımsatamaz "ölümü unutma" simgeleri.

Mrs. Betterton hoşgörüyle konuştu: "Siz adam olmazsınız, John." Sonra, gülümseyerek, Lucy'ye döndü: "Ama söylediklerine inanmıyor kendi de."

Lucy karşı çıktı buna: "Tam tersine, bence bütün söylediklerine inanıyor. Kadınları en çok küçümseyen erkekler, kadınlara en düşkün olan erkeklerdir bana kalırsa."

Bidlake güldü. "Çünkü kadınları en iyi bilen onlardır."

"Belki de, kadınlara kolayca kapıldıkları için, bizlere içerleyen erkeklerdir onlar."

Mrs. Betterton direniyordu: "Ama emin olun, söylediklerine kendi de inanmıyor. Ben onu, siz daha dünyada yokken tanırdım, şekerim."

John Bidlake'in yüzündeki neşe dağılıverdi. Mary Betterton'un pörsümüş maskesinin ardında, "ölümü unutma" sanki gene sırıtıyordu ona.

Lucy, "belki eskiden böyle değildi," dedi. "Genç kuşağın hiçbir şeye inanmayışı, ona da bulaştı bence. Bizimle dostluk etmek tehlikelidir, John Dayı. Dikkatli olun."

Lucy, Mrs. Betterton'un en çok hoşlandığı konulardan bi-

rini açmıştı. Kadıncağız, büyük bir ağırbaşlılıkla bu konuya daldı: "Bu bir eğitim sorunudur," diye açıkladı. "Çocuklar şu sıralarda öyle aptalca eğitiliyor ki, hiçbir şeye inanmıyorlar; buna şaşmamalı." Mary Betterton'un söylevi sürüp gidiyordu: Çocuklara her istedikleri, vaktinden önce, fazlasıyla veriliyordu. Daha beşikteyken, eğlenceden bıkıp usanıyor, tüm hazlara alışıyorlardı. Mrs. Betterton, "ben on sekiz yaşıma kadar, tiyatroya adım bile atmamıştım," diye övündü.

Lucy: "Vay zavallı bayan!" dedi. "Ben altı yaşında tiyatroya gitmeye başladım."

Mrs. Betterton, boyuna konuşuyordu: "Ya balolar! Büyük avdan sonraki balo, nasıl da heyecanlandırırdı beni! Çünkü yılda bir verilirdi o balo." Kadıncağız, Shakespeare'den okumaya başladı:

"Bunun için şölenler görkemli ve ender;
Uzun yıl içinde öyle sık sık gelmezler;
*Kıymetli mücevherler gibi seyrek dizilirler sıraya."**

"Oysa şimdi, şölenler bir sıra inci gibi," dedi.

Lucy, "üstelik de sahte inciler," diye ekledi.

Mrs. Betterton bir zafer kazanmıştı: "Sahte inciler... Gördünüz mü ya? Ama eğlenceler ender olduklarından, gerçektiler bizim için. Biz, 'nadiren duyulan zevkin ince ucunu' hergün aşındıra aşındıra körletmiyorduk. Oysa bugünün gençleri, daha ergin olmadan her şeyden bıkıyor, dünyadan usanıyorlar. Sık sık yenilenen bir haz insanı uyuşturur; haz olmaktan çıkar artık."

John Bidlake sordu: "Peki, buna ne çare buldunuz?" Sonra, alay ederek ekledi: "Eğer cemaatten birine soru sormak hakkını tanıyorsanız, sorabilir miyim size bunu?"

* Shakespeare'in 52'nci Sonnet'inden.

Mrs. Betterton, insanın tüylerini diken diken edercesine cilveleşerek, "seni gidi yaramaz seni!" diye haykırdı. Sonra, gene ağırbaşlı oldu: "Çare, eğlenceyi azaltmak."

John Bidlake karşı çıktı: "Ama ben eğlencenin azalmasını istemiyorum ki!"

Lucy, "öyleyse eğlenceler gittikçe daha yoğunlaşmalı," dedi.

Mrs. Betterton, "gittikçe mi?" diye sordu; "Ama gittikçe yoğunlaşan bu eğlencelerin sonu neye varır?"

John Bidlake, "belki boğa güreşlerine varır," dedi; "ya da gladyatör oyunlarına? Belki de herkesin seyredebileceği idâmlara? Ya da Marquis de Sade'in eğlencelerine? Daha nelere? Nelere?"

Lucy omuz silkti: "Kim bilir?" dedi.

Hugo Brockle ile Polly, daha şimdiden kavgaya başlamışlardı.

Polly'nin yüzü öfkeden kıpkırmızı kesilmişti: "Yoksullara karşı savaş açmak, iğrenç bir şey bence," diyordu.

"Ama Hür Adamlar, yoksullara karşı savaşmıyorlar ki!"

"Savaşıyorlar."

Hugo, "savaşmıyorlar," dedi. "Webley'nin söylevlerini okuyun."

"Ben yalnız onun yaptıklarını okudum."

"Ama yaptıkları, söylediklerini tutuyor."

"Hayır, tutmuyor."

"Tutuyor; Webley'nin karşı çıktığı tek şey, sınıf diktatörlüğüdür."

"Yoksul sınıfın diktatörlüğü."

Hugo, içtenlikle direniyordu: "Herhangi bir sınıfın diktatörlüğü. Onun başlıca sorunu bu. Sınıflar aynı güçte olmalı. Yüksek ücret isteyen güçlü bir işçi sınıfı, serbest meslekli or-

ta sınıfı canlı tutar."

Polly, "bir köpeğin sırtındaki pireler gibi," dedi, güldü. Keyfi biraz yerine gelmişti gene. Ağırbaşlı olması, ya da şimdiki gibi, öfkeden kudurması gerektiği sıralarda bile aklına gelen tuhaf şeyleri söylemekten kendini alamazdı bir türlü.

Hugo, düşündüklerini açık seçik anlatmanın güçlüğünü yenmeye çalışarak, sözünü sürdürdü: "Orta sınıf, yeni yeni icatlar yapmak, ilerlemek zorunda. Yoksa, işçilerin para isteklerini yerine getiremedikleri gibi, kendilerine de kazanç sağlayamazlar. Şu da var: Güçlü ve akıllı bir orta sınıfın varlığı işçiler için hayırlı bir şey; çünkü o zaman işçilerin önderleri de, örgütleri de olur. Onlar da bu sayede daha yüksek ücret alırlar. Rahat ve mutlu yaşarlar."

Polly "amin!" dedi.

"Demek ki, tek bir sınıfın diktatörlüğü saçma bir şey. Webley, sınıfların hepsini korumak ve güçlendirmek istiyor. Sınıfların gerginlik içinde yaşamalarını istiyor. Böylece her sınıfın, olanca gücüyle devleti kendi yönüne çekmesiyle, devlet de dengesini bulacak. Bilim adamları, bedenin çeşitli organlarının da böyle olduğunu söylerler. Onlar..." Hugo durakladı; yüzü kızardı. "Onlar.. düşmanca bir simbiosis içinde yaşarlar."

"Vay!"

Hugo özür diledi: "Kusuruma bakmayın."

Polly, "ama Webley, işçilerin grev yapmalarına izin vermiyor," dedi.

"Grev saçma bir şey de ondan."

"Demokrasi düşmanı Webley."

"Demokrasi, kötülerin egemen olmasına yol açıyor da ondan. En iyi insanların egemen olmalarını istiyor Webley."

Polly, alaycı, "örneğin, kendinin," dedi.

"Elbette, ne diye egemen olmayacakmış Webley? Bilseniz

ne eşsiz bir insandır!" Hugo coştu. Son üç aydır, Webley'nin yaverliğini yapanlardan biriydi. "Onun gibisini görmedim ben!"

Polly, gülümseyerek, Hugo'nun içini dökmesini dinledi. Ondan yaşlı ve üstün görüyordu kendini. Polly de okuldayken, ev bakımı öğretmenini böyle sevmiş, böyle coşkunlukla söz etmişti o kadından... Hugo'dan hoşlanıyordu gene de; çünkü Hugo sevdiklerine bağlı bir insandı.

BEŞİNCİ BÖLÜM

Walter Bidlake, öteden beri vahşi bir orman olarak hayal ederdi bu çeşit toplantıları. Sayısız ağaçlarla, sallanan sarmaşıklarla dolu bir orman; gürültülü bir orman. Ve bu vahşi ormanda yolunu yitirmişti. Her yandan fışkıran karmakarışık bitkiler arasında, kendine bir yol açmaya çılışıyordu. İnsanlar, bu ağaçların kökleriydi; ağaç gövdeleri, sallanan dallar, sarmaş dolaş sarkan sarmaşıklar da, sesleriydi onların. Evet, papağanlar, geveze geveze bağırışan maymunlar da onların sesleriydi.

Bu ağaçlar tavana kadar yükseliyor; sonra, mangrov ağaçları gibi, bükülüp yere eğiliyordu gene. Kew bahçelerindeki Palmiyeler Eviyle Roma avlularının garip bir karması olan bu odada, hiç kesilmeden üç kat boyunca fışkıran gürültü bitkileri, hız alıp, kendilerini dışardaki geceden ayıran incecik cam damı belki kırarlar diye düşündü Walter. Bu gürültü bitkilerinin, peri masallarında devleri öldüren yiğidin büyülü fasulye sapları gibi, gökyüzüne doğru boyuna yükselişlerini gözünün önüne getirdi. Hiç durmadan yukarı, daha

yukarı... Orkide çiçekleri ve pırıl pırıl papağanlarla yüklü dallar , Londra'nın bitmez tükenmez sisini deliyor, dumanlı havayı aşıyor, berrak ay ışığına kavuşuyordu. En son, en ince, hava gibi hafif, küçük gürültü dallarının orada, ay ışığında sallanışını görüyordu Walter. Örneğin, şu patırtılı gülüş, soldaki şişman adamın ağzından patlarcasına çıkan şu kaba kahkaha, boyuna yükselecek, yükseldikçe hafifleyecek ve sonunda incecik bir çınlama olacaktı ayın altında. Bütün bu sesler (ne diyordu bunlar? "...çok güzel bir söylev..."; "...zayıflatan o lastik korseleri giymedikçe, ne rahat olduğunu anlayamazsınız onların..."; "...öyle can sıkıcı ki..."; "...şoförle kaçmış..."). Bütün bu sesler, ne güzel, ne küçücük olacaklar, ta yukarlarda! Ama şimdilik, burada aşağıda, vahşi ormanda... Ah, ne gürültülü, ne ahmakça, ne bayağı, ne boş seslerdi bunlar!

Walter, çevresini saranların başları üstünden baktı, tek başına bir sütuna dayanmış duran Illidge'i gördü. Illidge'in duruşu, gülümseyişi, Byron'umsuydu; bıkmış usanmış, dünyayı küçük gören bir hali vardı. Bir maymun sürüsünün tuhaflıklarını seyreder gibi, bezgin ve alaycı bir yüzle, çevresine bakıyordu. Walter, kalabalık arasından ona doğru ilerlerken, "yazık ki, zavallı Illidge'in dış görünüşü, bu üstün Byron tavırlarına hiç de uygun değil," diye düşündü. Çevreleriyle alay eden romantik insanların, ağır ağır kımıldamaları, uzun boylu, zarif ve yakışıklı olmaları gerekirdi. Illidge ise, uyumsuz ve sert bir biçimde el kol sallayan, ufak tefek, uyanık bir adamdı. Yüzü de ne tuhaftı! Kalkık burnu, geniş ağzıyla bir sokak çocuğunun yüzü vardı onda. Ne denli akıllı ve keskin zekâlı olursa olsun, canından bıkmış alaycı bir hal almaya pek elverişli değildi Illidge. Nasıl olur da üstün haller takınabilir çilli bir kişi? Illidge'in teni, sarımtrak kırmızı, kum gibi bir renk almıştı çilden. Illidge'i koruyup gizleyen

bir renkti bu. Rengi sayesinde, bir arslan çölde nasıl kaybolup erirse; Illidge'in kahverengiye çalan kum rengi gözleri, portakala çalan kum rengi kaşlarıyla kirpikleri, biraz uzaktan bakınca, derisinde kaybolup eriyordu. Bir odada uzaktan görülünce, Illidge'in yüzü, kum taşından oyulmuş bir heykelin yüzü gibi, çizgisiz ve gözsüzdü sanki. Byron rolünde bir hayli gülünçtü zavallı Illidge.

Illidge'e sesini duyurabilecek kadar yaklaşınca, "merhaba," diye seslendi Walter. İki delikanlı el sıkıştılar. "Bilimden ne haber?" Bu söz ağzından çıkar çıkmaz, "ne ahmakça bir soru!" dedi Walter kendi kendine.

Illidge omuz silkti: "Bilimin sanat kadar moda olmadığı anlaşılıyor bu toplantıdan," Çevresine bir göz attı. "Edebiyat ve resimde ün yapmışların yarısını gördüm bu akşam. Sanattan geçilmiyor burada."

Walter, "Bilim için daha hayırlı değil mi bu?" dedi. "Zaten sanat da moda haline gelmekten hoşlanmaz"

"Ya, öyle mi! Sizin burada ne işiniz var öyleyse?"

Walter bu soruyu gülerek karşıladı: "Sahi, ne işim var burada?"

Lucy nereye gitti acaba, diye düşünüyordu çevresine bakınırken. Müzik biteli beri görememişti onu.

Illidge, hıncını biraz olsun alabilmek amacıyla, "buraya marifetlerinizi dökmeye, pohpohlanmaya geldiniz," dedi. Merdivende ayağı kaymasının, Lady Edward'ın semenderlere gösterdiği kayıtsızlığın, savaşçı bayların küstahlığının açtığı yaralar sızlıyordu hâlâ. "Gümüş rengi giysili, kıvır kıvır siyah saçlı şu kıza bakın hele. Küçük beyaz bir zenciye benziyor. Şu kıza ne dersiniz örneğin? Böyle bir yaratığın sizi pohpohlaması hoş olmaz mı yani?"

"Bilmem, siz ne dersiniz?"

Illidge güldü: "Filozofca yüce tavırlar takınıyorsunuz, öy-

le mi? Ama dostum, bunların baştan aşağı palavra olduğunu kabul etmelisiniz. Aynı tavırları ben de takınıyorum; onun için bilirim. Eğer doğruyu söylemek gerekirse, sizin gibi sanat satıcılarının başarısını kıskanıyorum. Hiddetten küplere biniyorum, çünkü aptal, salak bir küçük yazar..."

"Örneğin, benim gibi biri."

Illidge, "hayır, siz onların çoğundan biraz üstünsünüz," dedi. "Ama bana metelik vermezlerken, benden on kat daha aptal, berbat bir yazar müsveddesinin paralar kazandığını, pohpohlandığını görmek, çileden çıkarıyor beni zaman zaman."

"Bununla övünmelisiniz siz. Bizleri pohpohluyorlar; çünkü yapmak istediğimizi az çok anlıyorlar. Oysa sizleri anlayamıyorlar; sizler onlardan üstünsünüz. Sizleri önemsememeleri, aklınıza bir iltifattır."

"Olabilir; ama bedenime korkunç bir hakarettir bu." Dış görünüşünden ötürü, çok üzülürdü Illidge. Çirkin olduğunu, sıradan bir insana benzediğini bilirdi. İşte bunu bildiği için de, diş ağrısı çeken bir adam, dişi hâlâ ağrıyor mu diye ikide bir elini ağzına nasıl götürürse, Illidge de bu tatsız gerçeği anımsamaktan hoşlanırdı. "Eğer şu koca hödük Webley'ye benzeseydim, aklım Newton'unkinin dengi bile olsa, beni önemserlerdi o zaman." Bu kez, ağrıyan dişi iyice kurcalayarak, "gerçek şu, ben bir anarşiste benziyorum," dedi. "Siz talihli adamsınız, biliyor musunuz? Kibar bir baya, hiç olmazsa bir sanatçıya benziyorsunuz. Aşağı sınıftan gelen bir aydına benzemenin ne baş belâsı bir şey olduğunu bilemezsiniz." Diş, korkunç sızlıyordu; Illidge, sızlayan dişi daha da fena kurcaladı. "Kadınların -yani şu kadınların- beni önemsememeleriyle bitmiyor iş. (Bu bile yeter artar ya!) Bir yandan da polislerin önemsemesi var; polisler, iğrenç bir merak duyarlar bana karşı. Bilmem inanacak mısınız, iki kez tutuklan-

dım; sırf bomba yapan adamlara benzediğim için."

Walter, pek inanmadan, "hoş bir öykü," dedi.

"Ama yemin ederim ki, doğru. Birincisi bu ülkede oldu; Chesterfield yakınlarında. Kömür ocaklarında grev vardı. Grevcilerle greve katılmayanların çarpışmalarını seyrediyordum. Polisler, yüzümü beğenmeyip, beni yakaladılar. Saatlerce uğraştıktan sonra, ellerinden zor kurtulabildim. Bir kez de İtalya'da tutuklandım. Herifin biri, Mussolini'yi havaya uçurmaya kalkmıştı galiba. Her neyse, kara gömlekli bir haydut sürüsü, Cenova'da beni trenden indirdiler, tepeden tırnağa kadar aradılar üstümü başımı. İnsan deli olur! Sırf siyasal açıdan tehlikeli görünen yüzümden ötürü!"

"Yüzünüz düşüncelerinize benzemiyor mu yani?"

"Öyle ama, bir kanıt sayılamaz insanın yüzü; cinayet sayılamaz insanın yüzü." Bir an sustuktan sonra, "ama bazı yüzler gerçekten bir cinayettir belki de," dedi. "General Knoyle'u tanıyor musunuz?" Walter, evet dercesine başını salladı. "Ölüm cezasını gerektiren bir cinayettir onun yüzü. Böyle bir adamı asmaktan başka çare yoktur. Hey Tanrım! Onların topunu birden öldürmeyi öyle isterdim ki!" Merdivenlerde ayağı kaymamış mıydı? Geri zekâlı bir insan kasabı terslememiş miydi onu? "Zenginlerden öylesine nefret ediyorum ki! Siz de onları iğrenç bulmuyor musunuz?"

"Yoksullardan daha mı iğrenç buluyorsunuz zenginleri?" Walter, bunu sorar sormaz Wetherington'un hasta odasını anımsadığı için bir hayli utandı.

"Evet, evet. Ayrıca bayağı, aşağılık ve sağlıksız bir yanları var zenginlerin. Para, bir çeşit kangrenli vurdumduymazlık geliştiriyor onlarda. Bunun önüne geçmenin yolu yok. İsa bunu anlamıştı. Deve ve iğnenin deliği üstüne söylediği* tam

* *Kutsal Kitap* (St. Matthew, XIX, 24) "Bir devenin bir iğne deliğinden geçmesi, zengin bir adamın cennete girebilmesinden daha kolaydır."

bir gerçeği yansıtıyor. Kendini sevdiğin kadar, komşularını da sevmek konusunda söylediğini de unutmayın". Illidge, özür dilercesine, "bu gidişle beni Hıristiyan sanacaksınız," dedi. "Ne var ki, onurlanması gerekenden, onur esirgenmedi. İsa, aklı başında bir adamdı. Her şeyi olduğu gibi görürdü. Komşuluk kavramı, zenginlerin ne mal olduğunu ortaya koyan bir mihenk taşı: Zenginlerin komşuları yok."

"Amma da yaptınız! Dünyadan el etek çekmiş değiller ya onlar!"

"Evet ama, yoksulların komşuları olduğu anlamda, zenginlerin yoktur komşuları. Annem sokağa çıkmak zorunda kalınca, sağımızdaki komşumuz Mrs. Cradock, biz çocuklara göz kulak olurdu. Mrs. Cradock'a sokağa çıkmak sırası gelince de, aynı şeyi annem yapardı. Birinin bacağı kırılınca, ya da işsiz kalınca, ötekiler para ve yiyecek göndererek yardım ederlerdi ona. Çok iyi anımsıyorum, küçük bir çocuktum, evimizin solunda oturan komşumuz genç Mrs. Foster, vaktinden önce birdenbire sancılanınca, hastabakıcıyı bul diye beni göndermişlerdi; ben de köyde koşup durmuştum hastabakıcıyı bulmak için. İnsanın geliri haftada dört İngiliz lirasından az olunca, insan bir Hıristiyan gibi davranmak, komşusunu sevmek zorundadır bal gibi. Zaten yolu yoktur komşunuzdan kurtulmanızın; o, evinizin arka bahçesinde oturur sanki. Kibar ve filozofça haller takınıp, komşunuzun varlığını görmemezlikten gelemezsiniz. Ya nefret edeceksiniz ondan, ya seveceksiniz onu. Onu sevmeye çalışmanız çok daha hayırlı olur; çünkü başınız sıkışınca, onun yardımını istemek zorunda kalabilirsiniz; o da sizin yardımınızı istemek zorunda kalabilir. Hem de çoğu zaman, komşunuz öylesine ister ki sizin yardımınızı, bu yardımı ondan esirgemeniz söz konusu bile olamaz. Mademki yardım etmek zorundasınız, mademki insansınız, yardım etmemek elinizde değildir. Nasıl olsa yar-

dım edeceğiniz adamı sevmek için bir çaba göstermeniz ise, çok daha hayırlı olur."

Walter, evet dercesine başını salladı: "Elbette."

"Ama siz, zenginlerin, gerçek komşuları yoktur. Komşuluğa yaraşan bir tutumu, hiçbir zaman benimseyemezsiniz siz. Komşularınızın da size bir iyilik yapmalarını bekleyemezsiniz. Bunun gereği yoktur size. Size bakmaları için, birilerine para verebilirsiniz. Ayda üç İngiliz lirası, yiyecek ve içecek vererek, size sözde iyi davranan adamlar tutabilirsiniz. Siz sokağa çıkınca, bitişik evdeki Mrs. Cradock, bebeklerinize göz kulak olmak zorunda değildir. Paraya karşılık bunu yapan dadılarınız, mürebbiyeleriniz vardır. Hayır, komşularınızın varlığından haberiniz bile yoktur çoğu zaman. Uzak yaşıyorsunuz onlardan. Kendi gizli evinizde, sıkı sıkı kapalısınız her biriniz. Pancurların ardında felâketler olabilir; ama bitişik evde oturanların, ruhu bile duymaz."

Walter, "Allah'a şükür," dedi.

"Allah'a şükredin elbette. İnsanın özel yaşantısının gizliliği büyük bir lükstür. Çok hoş bir şeydir, kabul. Ama her lüks, pahalıya malolur insana. Bilmediğimiz acılar, bize dokunmaz. Vurdum duymaz bir mutluluk içindeyizdir başkalarının acılarını bilmediğimizden. Ama, yoksul bir sokakta, acılar gizlenemez. Yaşam fazlasıyla uluortadır orada. Komşuluk duygularını hep geliştirmek zorundadır insan. Oysa kendi eşitlerine komşuluk göstermek açısından hiçbir fırsat geçmez zenginlerin eline. Ellerinden gelebilen tek şey, kendilerinden yoksul olanların dertlerini (hiçbir zaman anlayamayacakları dertleri) sulu bir duygusallıkla düşünmek, yoksulları hor görürcesine korumaktır. İğrenç! Üstelik de bu zenginlerin en iyi halleri. En kötü halleri de bu işte!" Eliyle kalabalık odayı gösterdi. "En kötü halleriyle onlar, Lady Edward gibi -yani cehennemin dibi- gibi. En kötü halleriyle on-

lar, Lady Edward'ın şu kızı gibi..." Illidge yüzünü buruşturdu, omuz silkti.

Walter, olanca dikkatiyle, acı çekerek dinliyordu.

Illidge, kötülükleri açığa vuran bir peygamber edâsıyla suçlamalarını sürdürdü: "Lânetlenmiş, mahvolmuş, temelli kokuşmuş..." Lucy Tantamount ile bir kez, ancak bir saniye konuşmuştu. Lucy, Illidge'in varlığının farkında bile değilmiş gibi davranmıştı.

Walter, doğru diye düşünüyordu. Lucy'yi kıskanan ya da beğenmeyenlerin söyledikleri tümüyle doğru. Ama gene de dünyanın en güzel, en eşsiz varlığıydı Lucy. Walter her şeyi bildiği için, onun üstüne söylenebilecek her sözü de dinleyebilirdi. Ve söylenenler ne kadar kötü olursa, o kadar artıyordu Lucy'ye umutsuz tutkusu. *Credo quia absurdum. Amo quia turpe, quia indignum...* *

Illidge, tumturaklı sözlerle konuşmasını sürdürüyordu: "Aman o ne kokuşmuş iğrenç şey! Şu sevimli uygarlığımızın kusursuz bir çiçeği! Yabansı bir yaratığın ya da bir hayvanın zarif ve güzel kokulu bir taklidi bu kadın! İşte, çoğu insanlar açısından, paralı olmanın, boş zamanı olmanın mantıklı sonucu."

Walter, gözleri kapalı dinliyor, Lucy'yi düşünüyordu. "Yabansı bir yaratığın ya da bir hayvanın zarif ve güzel kokulu bir taklidi." Bu söz doğruydu, korkunç acıydı bu söz. Ne var ki, çektiği acı yüzünden, iğrenç gerçek yüzünden, daha da çok seviyordu Lucy'yi.

Illidge, sesi değişerek, "eh, artık gidip öğrenmeliyim, ihtiyar bu gece çalışmaya devam edecek mi, etmeyecek mi," dedi. "Çoğu zaman, sabahın birinden ya da ikisinden önce paydos etmeyiz. Böyle tersine yaşamak oldukça hoş." Elini uzat-

* Saçma olduğu için inanıyorum. Kötü olduğu için, beni küçük düşürdüğü için, seviyorum.

tı. "Hoşça kalın."

Walter, söylediğine kendi de pek inanmayarak, "bir akşam beraber yemek yiyelim," dedi.

Illidge, başını salladı. "Yakında bir gün kararlaştıralım," dedikten sonra, uzaklaştı.

Walter, kalabalık arasında kendine yol açtı. Hep arıyordu.

Everard Webley, Lord Edward'ı bir köşeye sıkıştırmış, Britanyalı Hür Adamları desteklemesi için onu kandırmaya çalışıyordu.

"Ama benim siyasetle ilgim yok ki!" Yaşlı adam, boğuk sesiyle karşı koyuyordu: "Benim siyasetle ilgim yok ki!" Webley ne derse desin, Lord Edward direniyor, bir katır inadıyla, bunu söyleyip duruyordu.

Webley, güzel söylevler çekiyordu: Ülkenin iyi niyetli, toplumda yeri olan kişileri, yıkıcı güçlere karşı koyabilmek için bir araya gelmeliydi. Tehlikede olan, yalnız mal mülk değildi; yalnız bir sınıfın çıkarları değildi. İngiliz gelenekleri tehlikeye düşmüştü, bireysel girişimler tehlikeye düşmüştü, akıl tehlikeye düşmüştü, insanları birbirinden ayıran doğal ayrımlar tehlikeye düşmüştü. Hür Adamlar, aptalların diktatörlüğüne karşı koyabilmek uğruna birleşmişlerdi; bireyleri, kitle adamından, ayak takımından korumak uğruna silâhlanmışlardı; her alanda doğuştan gelen üstünlüğün benimsenmesi uğruna savaşıyorlardı. Çok etkin ve sayısız düşmanları vardı Hür Adamların.

Ne var ki, tehlikeyi önceden sezenler, zamanında silahlanmasını bilirler. Haydutların yaklaştığını görünce, savaşa hazırlanarak saf saf olur, kılıçlarınızı çekersiniz. (Webley, kılıçlara pek düşkündü. Hür Adamlar yürüyüş yaparken, Webley kılıç kuşanırdı; söylevlerinde kılıç lafını hep kullanır, evi-

nin duvarlarına çifter çifter kılıçlar asardı.) Örgütlenme, disiplin, güç, gerekiyordu. Artık anayasa yoluyla sürdürülemezdi savaş. İki siyasal parti ana sorunlarda anlaşıp, ancak önemsiz ayrıntılar konusunda çekiştikleri sürece, parlamenter yöntemler elverişlidir. Gelgelelim, ana ilkeler tehlikeye girince, politikanın bir parlamento oyunu olarak sürüp gitmesine göz yumamazsınız. Ya doğrudan doğruya eyleme geçmek, ya da eyleme geçmek tehdidini ileri sürmek zorunda kalırsınız.

Webley, "Ben beş yıl parlamentoda bulundum," dedi. "Şu sıralarda parlamentoyla bir şey yapmanın yolu olmadığı inancına varmam için bu beş yıl yetti. Konuşarak yangın söndürmeye benziyor bu iş. İngiltere, ancak doğrudan doğruya eyleme geçmekle kurtulur. İngiltere kurtulduktan sonra, parlamentoyu gene düşünmeye başlayabiliriz. (O parlamento bambaşka olmalı, ayak takımının seçtiği zengin adamlardan oluşan şimdiki gülünç topluluktan tamamiyle başka olmalı.) Bu arada yapılacak tek şey, savaşa hazırlanmak. Savaşa hazırlanırken, barış yoluyla da zafer kazanabiliriz. Tek umut bu. İnanın bana Lord Edward, tek umut bu."

Bir çukurun içinde köpeklerin saldırısına uğrayan bir ayı gibi, Lord Edward canından bıkmış, tedirginlik içinde, bir o yana bir bu yana dönüyor, kamburu çıkmış gövdesini çevirip duruyordu. "Ama benim ilgim yok ki siya..." O kadar sinirlenmişti ki, sözünü tamamlayamadı.

Webley, onu kandırmak istiyordu: "Siyasetle ilginiz olmasa bile, paranıza, toplumdaki yerinize, ailenizin geleceğine ilgi duymanız gerek. Toptan yıkılış sırasında, bunların da, yokolacağını unutmayın."

"Evet ama... hayır..." Lord Edward artık umutsuzluğa düşmüştü. "Ben... ben parayla ilgilenmem."

Lord Edward, para işlerinin tüm yönetimini hukuk da-

nışmanlarına bırakmıştı. Bu çeşit sorunlarla hiç rahatsız edilmemesi için Lord Edward kesinlikle emir verdiği halde, yıllarca önce bu hukuk danışmanlarının başı, bir yatırım işiyle ilgili olarak, onunla konuşmaya gelmişti. Aşağı yukarı seksen bin İngiliz lirası sözkonusuydu. Canlı dizgelerin denge halindeyken ilişkileriyle ilgili temel denklemler sorununa dalmış olan Lord Edward'a, haber verdiler. Genellikle pek uysal olan yaşlı adam, bu kadar ıvır zıvır bir iş için rahatsız edildiğini öğrenince, öyle bir öfkeye kapıldı ki, çevresindekiler, onu tanımaz oldu. Kendine güvenen, yüksek sesli Mr. Figgins, bundan önceki görüşmelerinde, her şeyin tam istediği gibi olmasına alışmıştı. Lord Edward'ın öfkesi hayret ve dehşet içinde bıraktı onu. Hiddetten köpüren yaşlı adam, birdenbire atalarına benzemiş, derebeyi geçmişine geri dönmüş, parayla tutulmuş bir kuluyla konuşan Tantamount soyundan soylu bir kişi olduğunu anımsamıştı sanki. Lord Edward emirler vermişti; bu emirler yerine getirilmemiş, durup dururken rahatsız edilmişti. Buna katlanamazdı. Eğer böyle bir şey gene olursa, işlerini başka bir hukuk danışmanına devredecekti. Bunları söyledikten sonra, Mr. Figgins'e hayırlı akşamlar diledi.

Şimdi Lord Edward, "ben parayla ilgilenmem," diyordu gene.

İhtiyar adamla konuşmak için fırsat kollayarak yakınlarda dolaşan Illidge, bu sözü duydu, içinden bir kahkaha attı. "Şu zenginler yok mu! Şu kahrolası zenginler! Hepsi aynı mal!" diye düşündü.

Webley başka bir yönden saldırıya geçti: "Kendiniz için olmasa bile, uygarlık uğruna, ilerleme uğruna..."

Lord Edward bu sözcüğü duyunca irkildi. Bu sözcük bir tetiği çekmiş, bir enerji selini salıvermişti. "İlerleme!" dedi gene; ve o mutsuz, sıkıntılı hali geçti. Kendine güveniyordu

artık: "İlerleme! Siz politikacılar hep bundan söz edersiniz. Sanki ilerleme sürüp gidecekmiş gibi. Sonsuza dek sürüp gidecekmiş gibi. Daha çok motor, daha çok bebek, daha çok yiyecek, daha çok reklâm, daha çok para, daha çok her şey sonsuza dek. Benim alanımdan, fiziksel biyolojiden bir iki ders almanız gerek. İlerleme ha! Fosfor sorunuyla nasıl başa çıkacaksınız örneğin?" Kişisel bir suçlamaydı Lord Edward-'ın bu sorusu.

Webley sabırsızlandı: "Ama bütün bunların benim söylediklerimle hiçbir ilişkisi yok ki!"

Lord Edward, "tam tersine," diye karşılık verdi, "öyle bir ilişkisi var ki!" Sesi yükselmiş, sertleşmişti. Sözleri birbirini tutuyor, üstün bir mantıkla konuşuyordu. Lord Edward'ı yepyeni bir adam yapıvermişti fosfor. Fosfor konusunda güçlü inançları vardı; inançları güçlü olduğu için, kendi de güçlenmişti. Eziyet edilen bir ayıyken eziyet eden bir adam halini almıştı Lord Edward. "Yoğun tarımınızla toprağı düpedüz fosforsuz bırakıyorsunuz. Bir yılda, fosforun yüzde birinin yarısından fazlasını çekiyorsunuz topraktan. Bu fosfor ortadan yok oluveriyor. Ya yüz binlerce ton fosfor pentoxide'ini lağımlarınızla mahvetmenize ne denir? Bunu denize dökmenize ne denir? İşte ilerleme dediğiniz şey! Ah, sizin o çağdaş lağım sistemleriniz yok mu!" Ezici bir hor görme vardı sesinde. "Fosforu nereden aldınızsa, oraya geri vermelisiniz, yani toprağa." Lord Edward, azarlarcasına parmağını havada sallayıp, kaşlarını çattı. "Toprağa diyorum size!"

Webley, "ama bunların benimle hiçbir ilişkisi yok ki!" diye savundu kendini.

Lord Edward'ın karşılığı sert oldu: "Yoksa, olmalı! İşte siz siyaset adamlarının, kusuru bu. Önemli şeyleri aklınızdan bile geçirmiyorsunuz. İlerlemeden, oylardan, bolşeviklikten laf edip, her yıl, bir milyon ton fosfor pentoxide'inin deni-

ze dökülmesine göz yumuyorsunuz. Bu aptallık, bu cinayet, bu... Roma yanarken keman çalmak gibi bir şey bu." Lord Edward, Webley'nin konuşmak için ağzını açtığını gördü; onun hangi açıdan karşı çıkacağını sanki önceden anlamış gibi, sözünü hızla sürdürdü. "Bu kaybı, fosfatlı kayalarla önleyebileceğinizi sanıyorsunuz her halde. Ama onlar da tükenince ne yapacaksınız?" Everard Webley'nin gömleğinin ön kısmını parmağıyla dürtükledi. "O zaman ne olacak? İki yüz yıl sonra onlar da bitecek. Anamalınızla yaşadığımız için, ileri olduğumuzu sanıyorsunuz. Fosfatlar, kömür, petrol, nitratlar-hepsini boşuna harcayalım. İşte sizin siyasetiniz. Bu arada, şuraya buraya gidip, ihtilâl lafı ederek, tüylerimizi diken diken etmeye kalkıyorsunuz."

Webley, yarı kızgın, yarı gülerek, "aman Allah kahretsin!" dedi. "Sizin şu fosforunuzun acelesi yok. Ama öteki tehlike bir an meselesi. Yoksa siyasal ve toplumsal bir ihtilâl mi istiyorsunuz siz?"

Lord Edward, "böyle bir ihtilâl nüfusu azaltıp, üretimin önüne geçebilir mi?" diye sordu.

"Elbette."

"Öyleyse elbette ihtilâl istiyorum." Yaşlı adam, bu sorunu jeoloji açısından düşünüyordu; ve böyle düşünmenin mantıksal sonuçlarından çekinmiyordu. "Elbette!" Illidge, kahkahalarla gülmemek için kendini zor tuttu.

Webley, "eh, sizin görüşünüz buysa..." diye konuşmaya başlayınca, Lord Edward, gene sözünü kesti.

"Sizin ilerlemenizin tek sonucu şu olacak," dedi: "Birkaç kuşak sonra, gerçek bir ihtilâl kopacak, doğal bir ihtilâl, kozmik bir ihtilâl. Sizler dengeyi altüst ediyorsunuz. Sonunda doğa gene kuracak dengeyi. Ve bu süreç sizin için pek tatsız olacak. Ne denli çabuk yükseldinizse, o denli çabuk düşeceksiniz. Yükselişinizden daha da çabuk düşeceksiniz; çünkü if-

lâs etmiş, anamalınızı boşuna harcamış olacaksınız. Zengin bir adama, tüm olanaklarını gerçekleştirmesi için pek az zaman gerek. Ama hepsini gerçekleştirdikten sonra da, açlıktan ölmesi için hiç zaman gerekmez."

Webley omuz silkti. İçinden, "bunamış koca kaçık!" dedi. Yüksek sesle de, "birbirine koşut düz çizgiler hiçbir zaman birleşemez, Lord Edward, onun için size hayırlı geceler dilerim," diyerek uzaklaştı.

Bir dakika sonra, yaşlı adamla asistanı, görkemli merdivenden çıkıp, kendi ayrı dünyalarına yollanmışlardı.

Lord Edward, laboratuvarın kapısını açarken, "hele şükür!" dedi. Hayvan örnekleri alkol içinde turşu gibi duruyordu. Saf alkolün hafif kokusunu keyifle içine çekti. "Bu toplantılar yok mu! Bilime dönünce içi açılıyor insanın. Ama gene de, müzik gerçekten..." Hayranlığını sözle dile getiremedi.

Illidge omuz silkti: "Toplantılar, müzik, bilim! Bütün bunlar, boş vakti olan insanlar için değişik eğlenceler. Parayı öder, istediğinizi seçersiniz. Asıl sorun, insanın ödeyecek parası olmasında." Illidge pis pis güldü.

Zenginlerin kötü yanlarından çok, iyi yanlarına içerlerdi Illidge. Örneğin oburluğu, tembelliği, cinsel eğlencelere düşkünlüğü; yani boş zamanı ve bağımsız bir geliri olmanın çirkince sonuçlarını, sıf kötü oldukları için bağışlamanın yolu vardı. Ama çıkarını düşünmemek, yüce değerlere önem vermek, dürüst ahlâklı, ince duygulu olmak, güzeli beğenmek, çoğunlukla hayranlık uyandıran niteliklerdi. İşte Illidge bu yüzden, ayrıca nefret ederdi bunlardan; çünkü Illidge'e göre bunların tümü -tıpkı sürekli içki içmek ya da sabahın on birinde kahvaltı etmek gibi- zenginliğin kaçınılmaz sonuçlarıydı.

Illidge, "şu burjuvalar yok mu!" diye söylenirdi; "çıkarlarını hiç düşünmediklerini kutlamak için, boyuna buketler

sunarlar birbirlerine; ama onların, çıkarlarını düşünmemelerinin nedeni çalışmak zorunda kalmadan, para sıkıntısı çekmeden geçinebilmeleridir aslında. Kendilerine verilen bahşişe sırt çevirecek durumda oldukları için, birbirlerine buketler sunarlar. Kültürlü bir inceliğin takım taklavatını satınalabilecek kadar paraları olduğu için, bir buket daha; sanata, okumaya, uzun ve çapraşık aşk serüvenlerine ayıracak zamanları olduğu için bir buket daha! Neden dürüst davranıp, her zaman akıllarında olan şeyi açıkça söylemiyorlar; yani bütün erdemlerinin temelinde, yüzde beş kâr getiren güvenilir hisse senetleri bulunduğunu?"

Lord Edward'ın tüm kafa ve ahlâk erdemlerinin, tüm cana yakın acayipliklerin, tüm şirin saçmalıklarının, ancak banka hesabının gerçekten utanç verici durumu sayesinde oluşabildiğini düşündükçe; Illidge'in Lord Edward'a karşı beslediği biraz alaycı sevgiye, sürekli bir kızgınlık karışıyordu. Başkaları Lord Edward'ı övünce, ona hayranlık gösterince, hatta onunla alay edince, Illidge'in duyduğu bu gizli kızgınlık büsbütün artıyordu. Lord Edward'a gülmeye, ondan hoşlanmaya, ona hayran olmaya ancak Illidge'in hakkı vardı; çünkü Illidge anlayabiliyor, bağışlayabiliyordu. Ötekiler bağışlanacak bir şey olduğunu bile sezemiyorlardı. Illidge, Lord Edward'da bağışlanması gereken şeyleri, hiç vakit kaybetmeden bildiriyordu onlara.

Lord Edward'ı övenlere, ona hayran olanlara, "eğer bu ihtiyar, manastırları soyan haydutlar soyundan gelmeseydi, şimdi ya düşkünler evinde olurdu, ya tımarhanede," diyordu.

Gene de gerçekten seviyordu Lord Edward'ı; onun yeteneklerine ve ahlâkına gerçekten hayrandı. Ama hiç kimse, farkında değildi bu hayranlığın; farkında olmamalarını ,da hoş görmeli; çünkü Lord Edward'ın asistanından söz ederken, "tatsız bir adam," denilirdi genellikle.

Ne var ki, zenginlere tatsız görünmek, zenginlere tatsız davranmak, Illidge için yalnız bir haz kaynağı değil, kutsal bir görevdi aynı zamanda. Bağlı olduğu sınıf uğruna, toplum uğruna, gelecek uğruna, adalet uğruna, zenginlere tatsız davranması gerekiyordu. Illidge, Lord Edward'a bile kıymaktan çekinmezdi. Yaşlı adamın ağzından ruhtan yana bir tek sözcük çıkar çıkmaz (Lord Edward'ın, idealist metafiziğe karşı, asistanının ayıp ve yasa dışı saydığı bir tutkusu vardı) Illidge, kapitalist felsefeye ve burjuva dinine bir küfür savurarak, hemen saldırırdı patronuna. Lord Edward, aklı başında iş adamlarından hoşlanmadığını, maddesel çıkarlara kayıtsız kaldığını, yoksulların halinden anladığını gösteren bir söz söyler söylemez; Illidge, Tantamount ailesinin milyonlarına, az çok kapalı, ama hep alaycı ve acı bir taş atardı hemen. Kimi günler (merdivenden kayması ve General'in onu terslemesi yüzünden bugün de öyle bir gündü) Lord Edward'ın su katılmamış bilimden söz etmesi bile, Illidge'in alaycı bir söz söylemesine neden olurdu. Illidge, biyolojiye son derece düşkündü; ne var ki, sınıf bilincini iyice kavramış bir yurttaş olarak -ince beğeniler, can sıkıntısı, cinsel sapıklık ve platonik aşk gibi- su katılmamış bilimin de, paranın ve boş zamanın bir ürünü olduğunu kabul etmek zorundaydı. Mantıklı olmaktan, taptığı şeyi bile rezil etmekten çekinmezdi Illidge.

Illidge tekrarladı: "Ödeyecek parası olmak. Asıl iş burada."

Yaşlı adam, kendini biraz suçlu görerek, asistanına baktı. Bu dolaylı terslemeler rahatını kaçırıyordu. Konuyu değiştirmeye çalıştı. "Ya şu bizim kurbağa yavruları?" diye sordu; "asimetrik kurbağa yavruları?"

Ellerindeki kurbağa yavruları, bir yanı aşırı sıcakta, bir yanı da aşırı soğukta tutulan yumurtalardan çıkmıştı. Lord

Edward, kurbağa yavrularının bulunduğu cam kaba doğru yürüdü. Illidge peşinden gitti.

Kendi kendine, "asimetrik kurbağa yavruları!" diye söylendi. "Asimetrik kurbağa yavruları! Aman ne incelikler! Flüt ile Bach çalmak, ya da şarap çeşnisinden anlamak kadar yaman bir iş nerdeyse!" Kardeşi Tom'u düşündü, ciğerleri zayıf olan ve Manchester'de bir motor fabrikasında delgi makinası işleten kardeşi Tom'u. Çamaşır günlerini, annesinin ıslak ellerinin buruş buruş pembe derisini anımsadı. "Asimetrik kurbağa yavruları!" dedi gene ve güldü.

Mrs. Betterton, "garip", dedi, "büyük bir sanatçının, duygudan böylesine yoksun oluşu, garip." John Bidlake'in içtenlikle konuştuğuna inanmayı yeğliyordu Burlap'ın yanındayken. Duygudan yoksunluk konusu açılınca, Burlap insanın ruhunu yüceltirdi; Mrs. Betterton ise, ruhunun yüceltilmesinden hoşlanırdı. Burlap, büyüklük konusunda da, sanat konusunda da insanın ruhunu yüceltirdi. Mrs. Betterton, "bunu kabul etmelisiniz; gerçekten büyük bir sanatçıdır o," diye ekledi.

Burlap, evet dercesine, başını ağır ağır salladı. Doğrudan doğruya Mrs. Betterton'a bakmıyordu. Mrs. Betterton'un yanında duran ve Burlap'dan başka hiç kimsenin göremediği küçük bir insana bakıyormuş gibi, gözlerini çevirmiş, yere dikmişti. Bu küçük insan, belki de onun hep yanında bulunan, benliğine bağlı bir cin; kendi içinden çıkan bir hayalet, küçük bir "doppelgänger" * idi. Burlap, orta boylu, hafif kamburu çıkmış, şapşalca yürüyen bir adamdı. Koyu renk, gür, kıvırcık saçları vardı. Ama başının tepesinde saçları dökülmüş, rahiplerde olduğu gibi, bir madalya büyüklüğünde

* Metinde Almanca: Bir insanın eşi olan hayalet. Bunu rüyada ya da hayal olarak görenin, yakında öleceği ya da yeni öldüğü sanılırdı.

pembe çıplak bir yer kalmıştı. Kurşun rengi gözleri, iyice çukura kaçmıştı. Burnu ve çenesi biçimli olmakla beraber fazlaca belirgindi. Kalın dudaklı ağzı bir hayli büyüktü. Yalnız kalemiyle değil, sözleriyle de karikatür çizmesini bilen yaşlı Bidlake'e göre, Burlap, filmlerdeki hain adam tipiyle Baroque çağından bir ressamın yaptığı Padua'lı Ermiş Antonio portresinin bir karışımı, kumarda hile yapan bir çapkınla, kendinden geçmiş bir dindarın bir karışımıydı.

Burlap kabul etti: "Evet, büyük bir sanatçı. Ama en büyüklerinden değil." Derin derin düşünürcesine, kendi kendine konuşurcasına, ağır ağır laf ediyordu. Tüm konuşmaları, ya kendisiyle, ya da konuştuğu insanın yanında duran ve gözle görülmeyen o küçük "doppelgänger" ile yaptığı bir diyalogdu. Burlap, kendinden başka hiç kimseyi hesaba katmayan, benliğine düşkün bir insandı. Ağır ağır yineledi: "En büyük sanatçılardan biri değil." *Edebiyat Dünyası*'nın gelecek haftaki sayısı için sanat üstüne yazısını yeni bitirmişti. "İşte, sırf duygudan yoksun olduğu için en büyük sanatçılardan biri değil." Düşünüyordu; acaba kendi makalesinden aktararak konuşsun mu, konuşmasın mı?

"Aman, ne doğru!" Mrs. Betterton'un hayranlığı, biraz vaktinden önce patlayıvermişti. Kadıncağızın coşkunluğu, fıkır fıkır kaynar dururdu. Ellerini kavuşturdu. "Ne doğru!" Burlap'ın başka yere çevrilen yüzüne baktı; ve bu yüzü, öylesine ruhlu, kendine özgü bir biçimde öyle güzel buldu ki!

Burlap, "duygudan yoksun bir kişi nasıl büyük bir sanatçı olabilir?" diye sürdürdü konuşmasını. Gelecek perşembe yazısı yayımlanınca, Mrs. Betterton'un işin farkına varmasını göze alarak, yazdıklarıyla bir söylev çekmeye karar vermişti. Mrs. Betterton işin farkına varsa bile, söylev çekmekle yapacağı kişisel etki, silinemezdi. O sırada alaycı bir şeytan lafa karışmıştı: "Onu neden etkilemek istersin acaba? Kadı-

nın zengin ve sana yararlı oluşundan başka bir nedeni var mı bunun?" Burlap, nereden geldiyse oraya atıverdi şeytanı. Derken, bir melek, acele açıklamaya girişti: "İnsanın sorumlulukları vardır. İnsan başkalarına örnek olmaktan kaçınmamalı; ışık saçan lambayı saklamamalı. İnsan, lambanın ışık saçmasını, özellikle iyi niyetli adamlara ışık saçmasını sağlamalı." Mrs. Betterton meleklerden yanaydı; onun bu sadakatını desteklemeliydi. Burlap yüksek sesle gene konuştu: "Tüm yaşantıların bileşimini yapabilen bir insandır büyük bir sanatçı. Oysa, duygudan yoksun bir adam, gerçeklerin yarısını yadsımakla işe başlar; ruh gerçeğini, ülküler gerçeğini, Tanrı gerçeğini! Ne var ki, maddesel gerçekleri ne denli kesinlikle ve kuşkusuz olarak seziyorsak, ruh gerçeklerini de aynı kesinlikle ve kuşkusuz olarak sezmekteyiz."

Mrs. Betterton, "elbette, elbette!" diye haykırdı.

"Bu gerçeklerin her iki çeşidini de yadsımak saçmadır." Burlap'ın bilincinin içine başını sokuveren şeytan, "beni de yadsımak saçmadır," dedi.

"Evet, saçma!"

"Duygudan yoksun insan, yaşantıların ancak yarısıyla sınırlar kendini. Yarısından bile azıyla; çünkü ruhtan gelen yaşantı sayısı, bedenden gelen yaşantı sayısından çok daha fazladır."

"Sonsuza dek daha fazla!"

"Bu çeşit sanatçıların, ellerindeki sınırlı yaşantıyı çok iyi kullanmalarının yolu vardır. Bidlake'in de bunu iyi kullandığını kabul ediyorum. Hem de çok çok iyi kullanıyor. Onda, en usta, sanatçılarda görülen tam bir yetenek var. Ya da vardı."

Mrs. Betterton, "vardı," diye içini çekti. "Onu ilk tanıdığım sıralarda vardı." Bidlake'in kendi etkisinde kaldığı için iyi resim yaptığını söylemek istiyordu kapalı olarak.

"Ne var ki, gücünü hep küçük şeylere harcadı. Sanatında

bileşimini yaptığı şeyler sınırlıydı, az çok önemsiz şeylerdi."

Mrs. Betterton, gençliğinde Bidlake ile Pre-Raphaelitism'e ilişkin tartışmalarını, bambaşka ve kendi açısından daha olumlu bir ışık altında yeniden yorumlayarak, "ben de ona bunu hep söyledim," dedi. "Hele Burne-Jones'u bir düşünün, derdim." John Bidlake'in o gürültülü, o kaba ve canlı kahkahasını duyar gibi oldu. Acele acele ekledi: "Burne-Jones ayrıca iyi bir ressam olduğu için değil yani." (John Bidlake'in Burne-Jones için söylediklerini duyunca, nasıl gücenmişti, nasıl yüreğine inmişti! "Bu herif, ömrü boyunca bir insan kızı görmemiş gibi resim yapıyor," demişti Bidlake.) "Ama Burne-Jones, soylu konuları ele alıyor. Eğer onun düşleri, onun ülküleri sizde olsaydı, gerçekten büyük bir sanatçı olurdunuz, derdim John Bidlake'e."

Burlap başını eğdi, gülümseyerek doğruladı. Evet, bu kadıncağız meleklerden yana diye düşünüyordu; onu yüreklendirmek gerek. İnsanın sorumlulukları var. Şeytan o sırada göz kırptı. Mrs. Betterton, Burlap'ın gülümsemesinde, Leonardo'nun ya da Sodoma'nın portrelerini andıran bir şey var; gizemli, çok ince, çok içten bir şey diye düşünüyordu.

Burlap makalesini, ağır ağır, tümce tümce kusarak, "şunu da unutmayın," diyordu, "bir sanat yapıtını oluşturan şey yalnız konusu değildir. Whittier ile Longfellow, yüce düşüncelerle tıka basa doluydular; ama yazdıklarının hiçbir ilişkisi yoktu yüce şiirle."

"Aman ne doğru!"

"İleri sürebileceğimiz bir tek genelleme var; o da şu: En büyük sanat yapıtlarının, büyük konuları olmuştur öteden beri; ve küçük konulu yapıtlar, ne denli ustaca olurlarsa olsunlar, hiçbir zaman büyük konulu yapıtlar kadar..."

Mrs. Betterton, Burlap'ın sözünü keserek, "işte Walter," dedi. "Huzursuz bir hayalet gibi dolaşıyor ortalıkta! Walter!"

Walter, adını duyunca dönüp baktı. Eyvah, Betterton karısı! Burlap da yanında! Sahte sahte gülümsedi. Ama, Mrs. Betterton da *Edebiyat Dünyası*'ndaki meslektaşı Burlap'ı da hiç görmek istemiyordu şu sırada.

Mrs. Betterton, "sanatta yücelik konusunu tartışıyorduk," diye açıkladı. "Mr. Burlap öyle derin sözler söylüyordu ki!" Walter'in yararlanması için, bu derinlikleri yeniden anlatmaya koyuldu.

Walter ise, acaba Burlap bana karşı niçin bu kadar soğuk, bu kadar yabancı, bu kadar kapalı, hatta bu kadar düşman diye düşünüyordu. Burlap'ın bu kusuru vardı. İnsan, onunla arasının iyi olup olmadığını bir türlü kestiremezdi. Ya severdi, ya nefret ederdi insandan. Onunla yaşamak, bir sürü sahnelerden oluşurdu. Ya düşmanlık sahneleri ya da, Walter'e göre çok daha sinir bozucu olan sevgi sahneleri. Burlap'ın heyecanı, ya şu yana, ya bu yana, hep akış halindeydi. Suların rahatça durgun olduğu anlar yoktu nerdeyse. Sular hep akıyordu. Şu sırada neden düşmanlığa doğru akıyordu acaba?

Mrs. Betterton, Burlap'ın söylediği derin sözleri anlatıyordu hâlâ. Bu sözlerle Burlap'ın yazısındaki bazı parçalar arasında garip bir benzerlik görüyordu Walter. O yazının düzeltmelerini, basımevine göndermeden önce, daha bu sabah gözden geçirmişti. Burlap'ın konuşmasından alınıp, birbirini izleyen coşkun patlamalar halinde aktarılan yazı, bir hayli gülünç izlenimini veriyordu. Walter işi sezer gibi oldu. Acaba bu muydu nedeni? Burlap'a baktı. Burlap'ın yüzü sanki taş kesilmişti.

Mrs. Betterton susunca, Burlap birdenbire, "ne yazık ki, gitmeliyim," dedi.

Mrs. Betterton karşı koydu bu gidişe: "Yok olmaz. Niçin gidecekmişsiniz?"

Burlap kendini zorlayarak, Sodoma'nın portrelerini andıran gülümsemesiyle gülümsedi. Alıntı yoluyla gizemli bir söz söyledi: "Dünya bize fazla karışıyor." * Gizemli sözler söylemekten, durup dururken bu gizemli sözleri konuşmanın ortasına atmaktan pek hoşlanırdı.

Mrs. Betterton dalkavukluk etti: "Ama siz bizim aramıza yeterince karışmıyorsunuz."

Burlap, "fazla kalabalık da ondan," diye açıkladı. "Bir süre sonra akıllara sığmaz bir korkuya kapılıyorum. Kalabalık, ruhumu ölesiye eziyor sanki. Eğer burada kalırsam bağırmaya başlayacağım." Bunun üzerine vedâ etti.

Burlap daha duyabilecek kadar yakınken, Mrs. Betterton bağırdı: "Öyle olağanüstü bir adam ki! Onunla çalışmak sizin için eşsiz bir şey olsa gerek!"

Walter, "iyi bir dergi müdürüdür," dedi.

"Ama ben onun kişiliğinden söz ediyorum. Bilmem nasıl söyleyeyim. Onun ruhsal niteliklerinden."

Walter başını eğdi, belli belirsiz bir "evet" dedi. Walter'in hoşuna gitmeyen bir şey varsa, o da Burlap'ın ruhsal nitelikleriydi.

Mrs. Betterton, "bizimki gibi bir çağda, aptalca bir hafiflik ve duygusuzluk çölü ortasında, yeşil ve verimli bir alan gibidir o," dedi.

Walter, sakınarak onayladı: "Bazı düşünceleri çok iyidir."

Terbiyesizlik etmeden bir an önce nasıl kaçabileceğini düşünüyordu

Lady Edward, "işte Walter," dedi.

Bidlake, "hangi Walter?" diye sordu.

* "The World is too much with us" William Wordsworth'ün bir sonnet'inin başlangıcı.

Bir yerden bir yere giden konukların akıntısına kapılan John Bidlake ile Lady Edward, gene bir araya gelmişlerdi.

"Sizin Walter."

"Ha, benim Walter mi?" Pek ilgi duymamakla beraber, Lady Edward'ın baktığı yana döndü. "Amma da boy atıyor bu oğlan!" dedi. Büyüdükleri için çocuklarından hoşlanmazdı. Çocukları büyümekle, onu yıldan yıla geriye doğru itiyorlardı sanki; geriye doğru, uçuruma ve karanlığa doğru. Şu Walter'e bakın; dünkü çocuk. Oysa herif en azından yirmi beş yaşındaydı.

"Zavallı Walter; hali hiç iyi değil."

Bidlake öfkeyle homurdandı: "Sanki solucanı varmış gibi."

Lady Edward sordu: "Onun o hazin serüveni ne âlemde?"

Bidlake omuzlarını silkti: "Aynı durum sürüp gidiyor her halde."

"Kadıncağızla hiç tanışmadım."

"Ben tanıştım. Berbat bir yaratık!"

"Nasıl yani? Bayağı mı?"

Bidlake, "yok, canım. Keşke bayağı olsa," dedi. "Kibar, aklın almayacağı kadar kibar. Üstelik de böyle konuşuyor." Marjorie'nin sesini taklit etmek için, çok ince, sahte bir sesle, mızmızca konuştu: "Tatlı ve saf bir kızcağız gibi. Öyle de ağırbaşlı ki, kültüre öylesine düşkün ki!" Derinden bir kahkaha attığı için, taklide devam edemedi. "Bana bir gün ne buyurduğunu biliyor musunuz? Ha, şunu söyleyeyim ki, benimle hep sanattan söz eder. Büyük bir "S" harfi ile başlayan Sanattan." (Sesini gene inceltip, sahte bir bebek sesiyle konuştu): Dedi ki: "Yalnız Fra Angelico'nun değil, Rubens'in de bir yeri olmalı, bana kalırsa." Gene gümbürtülü bir kahkaha attı. "Aman ne salak şey! Bu da yetmiyormuş gibi, burnu gerektiğinden en azından üç parmak daha uzun."

Marjorie, özel kâğıtlarını sakladığı kutuyu açmıştı. Walter'in bütün mektupları buradaydı. Kurdeleyi çözdü, mektuplara birer birer baktı. "Sayın Mrs. Carling, Keats'in bugün sözünü ettiğim mektuplarını size ayrı bir paket olarak gönderiyorum. Lütfen kitabı geri göndermek zahmetine katlanmayın. Bende bir nüshası daha var. Aynı ruhsal serüvende, uzaktan bile olsa, size eşlik edebilmek hazzını tatmak için, kitabı ben de yeniden okuyacağım."

Bu ilk mektuptu. Marjorie mektubu sonuna kadar okuyunca, "ruhsal serüven" tümcesini ilk gördüğü sırada duyduğu sevinci ve hayreti, biraz olsun, yeniden duyar gibi oldu. Konuştukları zaman, ona yaklaşmaktan sanki çekinir gibi bir hali vardı Walter'in; aşırı utangaçtı. Delikanlının böyle bir mektup yazacağını, hiç ummamıştı Marjorie. Daha sonraları, Walter'den birçok mektup aldıktan sonra, onun garipliklerine alıştı. Yüzyüze geldikleri zaman değil de, kalemi eline alınca atılgan davranmasını, doğal buldu. Walter'in büyük aşkı -daha doğrusu aşkının dile getirilen ve Marjorie ile ilgilenmeye başladığı o ilk günlerde az çok coşkun olan yanları- mektuplarındaydı. Bu durum, ayrıca işine geliyordu Marjorie'nin. Marjorie, bu kültürlü ve lafla yanıp tutuşan sevdanın, posta yoluyla hep sürüp gitmesini isterdi. Aşk kavramından hoşlanırdı; âşıklardan ise, ancak uzakta ve hayal ürünü oldukları zaman hoşlanırdı. Marjorie'ye göre, erkeklerle ilişkilerin en güzeli, en kusursuzu, mektuplaşma yolu ile aşk dersleriydi. Kadınlarla dostluk ise, bundan da daha iyiydi; çünkü uzaktaki erkeklerin bütün iyi yanları vardı kadınlarda, üstelik de yakında olabiliyorlardı. Kadınlar sizinle hem bir odada bulunabilir; hem de bir takım postahanelerin tâ öteki ucunda bulunan bir erkeğin isteyeceğinden fazla bir şey istemezler sizden. Yüz yüze geldiklerinde çekingenliği ve

posta yoluyla coşkulu atılganlığı sayesinde, Walter, Marjorie'nin gözünde, her iki cinsin de en güzel niteliklerini birleştirmiş gibiydi. Üstelik, Marjorie'nin yaptığı, düşündüğü, duyduğu her şeye karşı, kadıncağızın benliğini okşayan derin bir ilgi duyuyordu. Başkalarının onunla ilgilenmelerine pek alışık değildi zavallı Marjorie.

Walter'in üçüncü mektubunda "sfenks" sözcüğünü okudu. (Walter, Marjorie'nin gizemli sessizliklerinden ötürü, bu adı takmıştı ona. Carling ise, aynı nedenden ötürü salak ve aptal demişti karısına.) "Sfenks, böyle bir sessizliğin içinde neden saklıyorsunuz kendinizi? İyiliğinizden, sevimliliğinizden, zekânızdan utanıyorsunuz sanki. Ama bunlar, siz istemeseniz de, meydana çıkıyor gene."

Marjorie'nin gözleri doldu. Öyle iyi yürekli, öyle sevecen, öyle tatlı davranmıştı ki Walter! Oysa şimdi...

Bundan sonraki mektubu, gözyaşları arasından güçlükle okuyabildi: "Sevda, bedenin isteğini değiştirip ruhun isteğine dönüştürür. Sevdada büyülü bir güç vardır, bedeni salt ruh yapmak gücü..."

Evet, Walter'de de o istekler vardı. Onda bile. Her halde her erkekte vardı. Oldukça korkunç bir şeydi bu! Carling'i anımsadı, ürperdi. Walter'i bile, az çok aynı tiksintiyle düşündü. Evet, Walter bile. O kadar tatlı ve anlayışlı olduğu halde, Walter bile. Walter onun duygularını anlamıştı. Şimdi böyle davranışı, işte bu yüzden de hiç beklenilmeyen bir şeydi. Sanki Walter ansızın başka bir insan oluvermişti; hayvanlara özgü yırtıcılığı, hayvanlara özgü cinsel istekleri olan yabansı bir çeşit hayvan oluvermişti.

"Nasıl böylesine zalim olabiliyor?" diye şaştı Marjorie. "Bile bile, nasıl böylesine zalim olabiliyor Walter?" Onun Walter'i, gerçek Walter, öyle anlayışlı, öyle saygılıydı ki! Kendini hiç düşünmeyişi, iyiliği öyle eşsizdi ki! Bir erkek ol-

duğu ve o biçim istekleri olduğu halde; Marjorie iyiliğinden ve tatlılığından ötürü sevmişti onu. Beraber yaşamaya başladıktan sonra tanıdığı ve beğendiği o sevecen, o kendini düşünmeyen, o saygılı Walter'e bağlanmıştı. Walter'in çevresine duyduğu saygının güçsüz yanlarını, hayranlık uyandırmayan yanlarını bile sevmişti. Şoförlerin ve hamalların, ondan fazla ücret almalarına göz yummasını bile sevmişti. Ülkenin öteki ucunda iş bulduk ama, oraya gidecek paramız yok diye, uydurma olduğu besbelli masallar anlatan serserilere, avuç avuç gümüş para dağıtmasını bile sevmişti. Walter, aşırı bir duygusallıkla, karşısındaki adamın açısından görürdü her şeyi. Başkalarına doğru davranmaya öyle can atardı ki, çoğu zaman kendine haksız davranırdı bu yüzden. Başkalarının haklarını çiğnemeyi göze almaktansa, kendi haklarından vazgeçmeye hep hazırdı. Marjorie, Walter'in başkalarına gösterdiği bu saygının, bir güçsüzlük, nerdeyse büyük bir kusur olduğunu biliyordu. Üstelik bu saygı, Walter'in çekingenliğinden; herhangi bir çatışmadan, hattâ her tatsız alışverişten titizlikle, tiksinircesine kaçmasından ileri geliyordu. Gene de onun bu huyunu seviyordu Marjorie. Walter bu huyu yüzünden Marjorie'ye biraz haksızlık ettiği zaman bile, onu seviyordu. Walter, Marjorie'yi kendi dünyasının sınırları içinde bildiği için; bu sınırların dışında kalanlara aşırı saygı gösterirken, yalnız kendi haklarına değil, Marjorie'nin haklarına da kıyardı ara sıra. Örneğin *Edebiyat Dünyası*'ndaki işi için gereğinden az para aldığını, ona kaç kez söylemişti. Marjorie, Walter'in konuların en iğrenci saydığı bu durumla ilgili son konuşmalarını düşündü.

Marjorie, "Burlap seni sömürüyor, Walter," demişti.

"Dergi para sıkıntısı içinde." Walter, başkalarının kendine karşı işledikleri suçları hoş görmek için, özürler uydururdu hep.

"Ama sana kazık atılmasına niçin göz yumuyorsun?"

"Bana kazık atılmıyor." Walter'in sesinde öfke vardı; haksız olduğunu bilen bir adamın öfkesi. "Çekişe çekişe pazarlık edeceğime, bana kazık atsınlar daha iyi. Hem, bu benim bileceğim iş."

Marjorie, "benim de bileceğim iş," demiş, konuşmaya başladığı sırada uğraştığı hesap defterini göstermişti. "Zerzevat fiyatlarını bir bilsen sen!"

Walter'in yüzü kızarmış; karşılık vermeden odadan çıkmıştı. Böyle birçok konuşma, birçok durum olmuştu. Walter, isteyerek fena davranmamıştı Marjorie'ye. Ancak yanılarak, başkalarına aşırı saygı gösterdiği için, kendine karşı fena davranırken, ona da haksızlık etmişti. Marjorie bu haksızlıklara hiçbir zaman gücenmemişti. Walter'in Marjorie'ye yakınlığının bir deliliydi bunlar. Ama şimdi, Walter'in yaptığı haksızlık bir rastlantı sonucu değildi hiç. Tatlı, saygılı Walter ortadan yok olmuştu; ve başka biri -amansız, kin dolu bir erkek- bile bile eziyet ediyordu Marjorie'ye.

Lady Edward güldü: "Kadıncağız sizin söylediğiniz kadar berbatsa, acaba Walter ne buldu onda?"

"Bir insan, başka bir insanda ne bulabilir ki zaten?" John Bidlake'in sesi üzgündü. Birden kendini fena hissetmişti. Midesinde bir baskı, bir bulantı, hıçkırık tutacakmış gibi bir hal. Bunlar artık sık sık olan şeylerdi. Yemek yer yemez başlıyordu. Karbonat pek işe yaramıyordu. Bidlake, "bu işlerde hepimiz aynı derecede deliyiz," diye ekledi.

Lady Edward güldü: "Teşekkür ederim."

John Bidlake, çapkınca bir kibarlık göstermeye çabalayarak, gülümsedi; hafifçe eğilip, "şimdi yanımda bulunan bir yana," dedi. Hıçkırmamak için kendini gene zor tuttu. Öyle fenalaşmıştı ki! "Oturabilir miyim? Bu ayakta durmak yok

mu..." Bir iskemleye lök gibi çöktü.

Lady Edward, ona biraz kaygıyla baktı; ama bir şey söylemedi. Yaşlılık, hastalık, ya da beden güçsüzlükleri konusundan John Bidlake'in nasıl nefret ettiğini bilirdi.

Bidlake, "o havyar yüzündendir herhalde," diye düşünüyordu. "O pis havyar!" Havyara korkunç bir kin duydu. Karadeniz'deki her mersinbalığı, onun kişisel düşmanı oluvermişti.

Lady Edward, bıraktıkları konuyu yeniden ele alarak, "zavallı Walter," dedi. "Hem öyle de yetenekli ki!"

John Bidlake, küçümseyerek homurdandı.

Lady Edward, bir pot kırdığını anladı; bu kez yanlışlıkla pot kırmıştı, gerçekten yanlışlıkla. Konuyu gene değiştirdi.

"Ya Elinor?" diye sordu. "Sizin Elinor ne zaman dönüyor? Elinor ile Quarles?"

John Bidlake, telgraf çekercesine, kısa keserek "yarın Bombay'dan ayrılıyorlar," dedi. Havyar ve barsaklarında olup bitenler kafasını öylesine kurcalıyordu ki, uzun uzun konuşacak hali yoktu.

ALTINCI BÖLÜM

Mr. Sita Ram, Meclis'te verdiği söylevlerin birinden aktararak, "Hintliler, liberalizmi sizin çeşmelerinizden içtiler," dedi. Suçlarcasına Philip Quarles'a dikti parmağını. Ter damlaları, şişkin ve sarkık kahverengi yanaklarında, birbirini kovalıyordu. Sanki ağlıyordu anavatanı Hindistan için. Bir ter damlası, lambanın ışığında bir elmas gibi ışıl ışıl parlayarak, burnunun ucuna asılıp kalmıştı. Mr. Sita Ram konuşurken, o ter damlası da, yurtseverlik duygularına katılırcasına, parlayıp titriyordu. Ter damlası sonunda bu duyguların yoğunluğuna dayanamadı. "Çeşme" sözcüğünün söylenmesiyle birlikte, son bir kez fena halde sarsıldı ve Mr. Sita Ram'ın tabağındaki didiklenmiş balık parçalarının arasına düştü.

Mr. Sita Ram'ın gümbür gümbürdü sesi: "Burke ile Bacon; Milton ile Macaulay..."

"Ayyy! Bakın!" Elinor Quarles'ın sesi, korkudan sipsivri çıkmıştı. Ansızın öyle bir fırlamıştı ki yerinden, iskemlesi arkaya düşmüştü. Mr. Sita Ram, Elinor'a döndü.

Canı sıkılmıştı: "Ne oluyor?" Söylev verirken sözünün ke-

silmesi, insanın sinirine dokunur.

Elinor parmağıyla gösterdi. Koskocaman, kül rengi bir kurbağa, güç belâ hoplaya hoplaya, verandada ilerliyordu. Kurbağanın devinimleri sessizliğin içinde duyulabiliyordu: Sanki nemli bir sünger boyuna yere düşürülüyormuş gibi, hafif bir pat pat.

Tropikal ülkelerin hayvanlarına alışık olan Mr. Sita Ram, "bu zararlı değildir," dedi.

Elinor, yalvarırcasına kocasına baktı. Kocasının bu telâşı beğenmediği gözlerinden belliydi.

Philip Quarles, "olur mu ya, sevgilim!" diye karşı çıktı. Bu pelte gibi hayvanlardan kendi de tiksinirdi ama; dişini sıkıp, tiksintisini gizlemeyi bilirdi. Yiyecekler konusunda da durum aynıydı. Balıkta kurbağamsı bir tad vardı. (Tam yerinde olan, bu tadı en iyi belirten "kurbağamsı" sözcüğü, şimdi aklına gelmişti.) Elinor, ilk lokmadan sonra, balığa dokunmamış, tabağında olduğu gibi bırakmıştı.

Elinor, "ne olur, şunu kovamaz mısın?" diye fısıldadı. İçin için kahrolduğu, yüzünden belli oluyordu. "Bunlardan nasıl tiksindiğimi bilirsin."

Kocası güldü; Mr. Sita Ram'dan özür dileyerek ayağa kalktı. Çok uzun boylu, ince yapılıydı. Verandada topallaya topallaya ilerledi. Özel yapılmış biçimsiz ayakkabısının burnuyla, hayvanı yavaş yavaş verandanın ucuna doğru itti. Kurbağa, aşağıdaki bahçeye bir külçe gibi yuvarlandı. Philip Quarles, çevresine bakınca, palmiye dalları arasından, ışıl ışıl denizi gördü. Ay çıkmış, demet demet bitkiler gökyüzüne karşı kapkara kesilmişti. Bir yaprak bile kımıldamıyordu. Hava korkunç sıcaktı, ve geceleyin, saatler geçtikçe daha da sıcak oluyordu sanki. Güneşin altında o denli kötü bir şey değildi sıcak; havanın sıcak olacağını bilirdiniz nasıl olsa. Ama bu boğucu karanlık... Philip, yüzünün terini silip, ma-

sadaki yerine döndü.

"Ne diyordunuz, Mr. Sita Ram?"

Ne var ki, Mr. Sita Ram'ın, o ilk kaygısız, güzel coşkunluğu sönüvermişti. "Bugün Morley'nin bazı kitaplarını yeniden gözden geçiriyordum," diye buyurdu.

Philip Quarles, "vay canına!" dedi. Tamamiyle bilinçli olarak, bir okul öğrencisine yakışan ağzı kullanmaktan hoşlanırdı sırası gelince. Ağırbaşlı bir konuşmanın ortasında bu gibi deyimler öyle bir etkilerdi ki karşısındakini!

Ne var ki, Mr. Sita Ram'ın bu "vay canına"nın anlamını tam olarak kavraması beklenemezdi: "O ne düşünür! Ne büyük bir düşünür! Üslubu da öylesine edepli ki!"

"Öyledir herhalde."

Mr. Sita Ram, "güzel tümceleri var," dedi. "Onları yazdım." Ceplerini aradı, ama defterini bulamadı. "Ziyanı yok. Ama çok güzel tümcelerdi. Kimi zaman insan bir kitabı başından sonuna kadar okur da, aklında tutabileceği ya da alıp konuşmasına aktarabileceği bir tek tümce bulamaz içinde. Böyle bir kitap ne işe yarar, sorarım size?"

"Gerçekten ne işe yarar?"

Evden çıkan dört beş kılıksız uşak, tabakları değiştirdiler. İnsanda kuşkular uyandıran, köfteye benzer bir yemek kondu sofraya. Elinor, kocasına umutsuz gözlerle baktı; sonra, ağzına asla et koymadığını söyledi Mr. Sita Ram'a. Dişini sıkıp önündekini yiyen Philip, karısının bu aklını beğendi. Nerdeyse çay kadar ılık, tatlı bir şampanya içtiler. Köftelerden sonra, ne olduğu pek belli olmayan bir nesneden yapılmış şekerlemeler getirildi. (Bu irice, renksiz, yuvarlak nesnelerin çok ellendiği, avuçlar arasında uzun uzun sevgiyle yoğrulduğu besbelliydi.) Şekerlemeler hem yapış yapış yumuşak hem de kum taneleriyle karışmış gibi dişin altında gıcır gıcırdı; tatlı oldukları halde, bir koyun yağı tadı vardı onlarda.

Şampanyanın etkisiyle, Mr. Sita Ram'ın dili gene çözüldü. Meclisteki son söylevini yeniden çekti:

"İngilizler için bir yasa var, Hintliler için başka bir yasa," dedi. "Ezenler için bir yasa var, ezilenler için başka bir yasa. Adalet sözü, sizin sözlüğünüzden ya yok oldu, ya da başka bir anlam aldı."

Philip, "bana kalırsa başka bir anlam aldı," dedi.

Mr. Sita Ram, hiç oralarda olmadı. Kutsal bir öfkeyle dolup taşıyordu. Tamamiyle güçsüz olduğu için büsbütün azgındı bu öfkesi. Sesinin titremesini önleyemeyerek, "Bhowanipore'daki o mutsuz istasyon şefinin halini bir düşünün hele!" dedi.

Ama Philip, bunu düşünmeye yanaşmadı. Adalet sözcüğünün nasıl anlam değiştirdiğini düşünüyordu. Bu ülkeye gelmeden önce, Hindistan açısından adalet sözcüğünün belirli bir anlamı vardı. Şimdi ülkeden ayrılmak üzereyken, bu sözcük bambaşka bir anlam almıştı.

Bhowanipore istasyon şefinin lekesiz bir sicili ve dokuz çocuğu olduğu anlaşıldı.

Elinor, "ama onlara, doğum kontrolu neden öğretilmiyor, Mr. Sita Ram?" diye sordu. Çok çocuklu ailelerden söz edilince, hep fena olurdu. Küçük Phil'i doğururken çektikleri aklına gelirdi. Üstelik ona kloroform verilmişti; başında Sir Claude Aglet ve iki hastabakıcı vardı. Oysa Bhowanipore istasyon şefinin karısı... Hintli ebelerle ilgili bazı öyküler duymuştu. Ürperdi. "Hindistan için tek umut bu değil mi?"

Ne var ki, Mr. Sita Ram'a göre, tek umut herkese oy hakkı verilmesi ve bağımsız bir hükümetin kurulmasıydı. İstasyon şefinin öyküsünü sürdürdü: Adamcağız, tüm sınavlarını iyi not alarak geçmişti; ondan daha yetkili olmanın yolu yoktu. Gene de, bir üst dereceye yükselmesine dört kez engel olmuşlardı. Her defasında, Avrupalı ya da Avrupalı kanı olan

memurlara torpil yapıp, dört kez engel olmuşlardı adama. İngilizlerin, Bhowanipore istasyon şefinin kişiliğinde, Hintlilerin beş bin yıllık uygarlığını, Hintlilerin ruhunu, Hintlilerin ahlâk üstünlüğünü, pervasızca ayak altına alıp ezdiklerini düşündükçe, Mr. Sita Ram öfkeden köpürüyordu.

"Adalet bu mu, soruyorum size?" Masaya yumruğunu indirdi.

Philip, "kimbilir?" diye düşündü. "Belki de adalet budur."

Elinor'un aklı fikri dokuz çocuktaydı hâlâ. Doğumu hızlandırmak amacıyla, ebelerin, doğuran kadını, ayakları altına alıp çiğnediklerini duymuştu. Çavdar mahmuzu yerine de, inek pisliği ile cam kırığından yapılmış bir macun kullanıyorlarmış.

Mr. Sita Ram, "siz buna adalet mi dersiniz?" diye sordu gene.

Philip, kendinden karşılık beklendiğini anlayarak, başını salladı, "hayır," dedi.

Mr. Sita Ram, "bu konuda bir şeyler yazmalısınız," dedi; "bu kepazeliği açığa vurmalısınız."

Philip özür diledi. Bir romancıydı o, siyaset adamı değildi, gazeteci değildi. Konuştukları konuyla görünüşte hiç ilgisi olmayan bir soru sordu: "İhtiyar Daulat Singh'i tanıyor musunuz; Ajmere'de oturanı?"

Mr. Sita Ram; "o adamı tanıdım," dedi. Daulat Singh'den hoşlanmadığı; belki de (Philip bunun daha doğru olduğunu sanıyordu) Daulat Singh'in ondan hoşlanmadığı, onu beğenmediği sesinden açıkça belliydi.

Philip, "bana kalırsa, çok hoş bir insan," dedi. Adalet sözcüğü, Daulat Singh gibi adamlar için, Mr. Sita Ram ya da Bhowanipore istasyon şefi için taşıdığı anlamdan çok farklı bir anlam taşısa gerek. Daulat Singh'in o soylu yaşlı yüzünü, pırıl pırıl gözlerini, konuşurken önlemeye çalıştığı heye-

canını anımsadı. Bir de "pan" * çiğnemekten vazgeçebilse...

Gitme zamanı geldi sonunda. Nerdeyse aşırı bir içtenlikle vedâlaşıp, bekleyen otomobile binerek uzaklaştılar. Joohoo'nun palmiye ağaçları altındaki toprağa, pırıl pırıl gümüş paralar serpilmişti, yer yer cıva dökülmüştü sanki. Otomobil -yirmi yıl önceki filmlerde olduğu gibi- birbirini hızla izleyen ışıklar ve karanlıklar arasından geçerek, palmiye ağaçlarının gölgesinden sıyrıldı, koskocaman ayın parıltısı altında buldular kendilerini.

Philip Quarles gözleri kamaşarak yuvarlak parıltıya baktı, "üç biçimli Hecate,"** diye düşündü. "Peki ama, Sita Ram, Daulat Singh ve istasyon şefi ne olacaklar? Şu köhne, berbat Hindistan'ın hali ne olacak? Adalet ve özgürlük ne olacak? İlerleme ve gelecek ne olacak? Doğrusunu isterseniz, bunlar bana vız geliyor; bunlara metelik vermiyorum. Çok ayıp ama, metelik vermiyorum. Hem Hecate'nin biçimi üç değil. Onun binlerce biçimi, milyonlarca biçimi var. Gelgitler, Nemorensia Tanrıçası ve Tifatinia Tanrıçası. Bunlar kitlelerin ürünü olarak doğrudan doğruya değişiyorlar ve mesafelerin karesi olarak tersine değişiyorlardı. Elin yetişeceği mesafeden bakınca, bir gümüş para büyüklüğünde, ama aslında Rus İmparatorluğu kadar büyük. Hindistan'dan daha da büyük. Avrupa'ya geri dönmek ne rahat olacak! Oysa bir zamanlar, "yoga" üstüne kitaplar okurdum soluk alma eğitimi yapardım ve gerçekte var olmadığıma kendi kendimi inandırmaya çalışırdım! Ne aptalmışım! O Burlap budalasıyla konuşmanın sonucuydu bu. Ama çok şükür, insanlar beni uzun süre etkilemezler. Suyun üstünden geçen gemi gibi, ko-

* Kimi Hintlilerin çiğnediği bir çeşit fındık yaprağı.

** Eski Yunan mitolojisinde Hecate adlı Tanrıçanın üç ayrı biçimi vardı: 1- Ay ve gece tanrıçası, 2- Doğumları yöneten tanrıça, 3- Yeraltı, dünyasının ve büyülerin tanrıçası. Hecate'nin üç ayrı biçimi olması, ayın üç ayrı dönemine de bağlı olabilir.

layca iz bırakırlar. Ama sonra, sular gene eski haline döner. Yarın bineceğimiz şu İtalyan gemisi ne biçim şey acaba? Lloyd Triestino şirketi vapurlarının hep iyi oldukları söylenir. Çok şükür, beni uzun zaman etkilemezler dedim; ama bir insanın kendi kayıtsızlığından utanması gerekmez mi? Eken adamın anlamlı öyküsü. Derinliği olmayan toprağa düşen tohum. Bununla beraber, insanın olduğundan başka türlü görünmeye kalkışması da hiçbir işe yaramıyor besbelli. İşte, Burlap'ın hali meydanda. Aman ne aktör! Ama birçoklarına da yutturuyor. Kendi kendine de yutturuyor her halde. Bile bile ikiyüzlülük yapan adam yok bence. Belirli durumlarda, insan bile bile ikiyüzlülük yapabilir. Ama ikiyüzlülüğü boyuna sürdüremez. Gene de güzel bir şey olacak inancın, ne olduğunu bilmek -inandığın şey uğruna başkalarını öldürmeyi ya da kendi canına kıymayı göze alacak kadar- inancın ne olduğunu bilmek. Bu öyle bir deney olacak ki..."

Elinor da yüzünü pırıl pırıl yuvarlak aya doğru kaldırmıştı. Ay, dolunay... Ve bir anda, zaman ve yer değiştirdi sanki. Başını indirip, kocasına döndü. Philip'in elini tuttu, ona sevgiyle sokuldu.

"O akşamları anımsıyor musun?" diye sordu. "Gattenden'deki bahçede. Anımsıyor musun, Phil?"

Elinor'un sözleri, Philip'in kulağına çok uzaklardan geldi; onu şu sıralarda hiç ilgilendirmeyen bir dünyadan. Philip, isteksiz isteksiz toparlandı. Sanki aralarında uçurumlar varmış gibi, telefonda can sıkıcı birine karşılık veren bir insanın donuk ve renksiz sesiyle, "hangi akşamlar?" diye sordu.

Bu telefon sesini duyar duymaz, kocasından hemen uzaklaştı Elinor. Aslında orada olmayan bir adama sokulmak, yalnız hayal kırıklığına uğratmaz, biraz da küçük düşürür insanı. Nasıl sorabilir "hangi akşamlar?" diye!

Elinor, umutsuz bir acıyla, "beni artık niçin sevmiyor-

sun?" dedi. Evlendikten hemen sonra, annesinin evinde geçirdikleri o eşsiz yaz akşamlarından başka hangi akşamlardan söz edebilirdi sanki? "Artık benimle ilgilenmiyorsun bile; bir eşya parçasına gösterdiğin ilgiden daha az, bir kitaba gösterdiğin ilgiden çok daha az ilgi gösteriyorsun bana."

"Kuzum Elinor, sen ne diyorsun?" Philip, aslında duyduğu hayretten çok daha fazlasını kattı sesine. İlk şaşkınlık anından sonra, daldığı düşüncelerin derinliğinden sıyrılıp kendine gelince, karısının ne demek istediğini anlamış; bu Hint ayıyla, sekiz yıl önce Hertfordshire'daki bahçeyi aydınlatan ay arasındaki bağı bulmuştu. Bunu söyleyebilirdi elbette; söylemesi durumu düzeltebilirdi. Ne var ki, düşünceleri engellendiği için, içerlemişti. Kendisine çatılmasından hoşlanmazdı; karısıyla tartışıp, ona üstün çıkmak hevesini yenmek kolay değildi: "Ben basit bir soru soruyorum sana; ne demek istediğini anlamak istiyorum sadece. Sense, seni sevmediğimden yakınıyorsun buna karşılık. Bu iki şey arasında mantığa uygun bir bağ göremiyorum."

Elinor, "ama ne demek istediğimi pek iyi biliyorsun," dedi. "Üstelik söylediğim de doğru: Beni artık sevmiyorsun."

Philip, "işte bunda yanılıyorsun," dedi; ve bunu boşuna yaptığını bildiği halde hâlâ diyalektik alanda çekişerek, küçük bir Sokrates gibi sorgulamasını sürdürdü: "Ama benim asıl öğrenmek istediğim şey, o noktadan çıkıp bu noktaya nasıl vardığımız. Akşamlardan söz ederek başladık, şimdiyse..."

Ne var ki Elinor, mantıktan fazla aşkla ilgilenmekteydi. "Yoo, biliyorum," diye kocasının sözünü kesti, "beni sevmediğini söylemek işine gelmez. Yani bunu açıkça söylemek istemezsin. Beni gücendirmek istemezsin. Ama şimdi yaptığın gibi tüm sorunu örtbas edeceğine, açıkça konuşsan, o kadar acı duymam. Zaten ister yok de, ister açıkça kabul et, durum meydanda. Üstelik, bunu örtbas etmekle, daha çok kötülük

yapmış oluyorsun bana; çünkü her şey uzayıp gidiyor, insan korkulu bir bekleme ve kararsızlık içinde yaşıyor, insanın çektiği acı ikide birde yenileniyor. Kimi sözler doğrudan doğruya söylenmedikçe, bunların dolaylı olarak söylenmediğini de umabiliriz. Dolaylı olarak söylendiklerini kesinlikle bilsek de, gene az buçuk umutlanabiliriz; hâlâ umut edebiliriz. Umut ettikçe de hayal kırıklığına uğrarız. Konudan kaçmakla daha iyi davranmıyorsun. Phil; daha kötü davranıyorsun."

Philip, "ama ben bu konudan kaçmıyorum ki," diye karşılık verdi. "Seni sevdiğime göre, ne diye kaçacakmışım?"

"Evet, seviyorsun ama, nasıl? Beni nasıl seviyorsun? Başlangıçta sevdiğin gibi değil. Belki o sıralarda nasıl sevdiğini unuttun bile. İlk evlendiğimiz zamanı belki anımsamıyorsun bile."

Philip, "ama sevgili çocuğum" diye karşı koydu, "ne olur, doğru konuş. Yalnız o akşamla" dedin; hangi akşamları düşündüğünü anlamamı istedin."

Elinor, "elbette istedim," dedi. "Anlaman gerekirdi. Eğer ilgilenseydin, anlardın da. İşte ben bundan yakınıyorum. Artık öylesine kayıtsızsın ki, kayıtsız olmadığın zamanın hiçbir anlamı kalmadı senin gözünde. Benim unutacağımı mı sanıyorsun?"

Buram buram kokan, görülmeyen çiçekleriyle bahçeyi anımsadı; çimenin üstündeki koskocaman kara çam ağacını; doğan ayı; beraber oturdukları alçak taraça duvarının her bir ucundaki kartal başlı, kanatlı, aslan gövdeli iki taş heykeli anımsadı. Philip'in söylediklerini öpücüklerini, ellerinin dokunuşunu anımsadı. Her şeyi anımsadı. Geçmişi araştırıp hayallerinde yeniden canlandırmaktan hoşlananlar, mutluluk anılarının her kıymetli ayrıntısını, sevgiyle hep evirip çevirip, gerçek olup olmadığını incelerler. Elinor da, bu tür insanların titiz özeniyle canlandırdı geçmişi.

Dertli dertli yakınarak, "bütün bunlar senin kafandan silinip gitti," diye ekledi. O akşamlar, şu sıradaki yaşantısından daha gerçek, daha canlıydı Elinor için.

Philip sabırsızlıkla, "elbette anımsıyorum," dedi. "Ama insan aklını bir anda ayarlayamaz ki! Sen konuştuğun sırada, ben başka bir şey düşünüyordum. İşte bu kadar."

Elinor içini çekti. "Keşke benim de düşünecek başka şeylerim olsaydı," dedi. "Ne yazık ki, benim düşünecek başka şeylerim yok. Seni niçin bu kadar çok seviyorum. Neden? Haksızlık bu! Seni koruyan bir yeteneğin var, bir aklın var. İstediğin zaman işinin içine kapanırsın; düşüncelerin seni korur. Ama benim hiçbir şeyim yok. Duygularıma karşı beni koruyan hiçbir şey yok; sana karşı koyabileceğim hiçbir şey yok. Oysa korunmak, hep seni düşünmemek, senin için değil, asıl benim için zorunlu; çünkü asıl seven benim. Senin kendini korumana gerek yok. Sen sevmiyorsun. Hayır haksızlık bu, haksızlık!"

Zaten, eskiden beri hep böyleydi diye düşünüyordu Elinor. Philip onu hiçbir zaman gerçekten sevmemişti. Ta başlangıçta bile. Derin ve tam bir sevgiyle, kendini koyuvererek sevmemişti. Başlangıçta bile, karısının isteklerinden kaçmış, tüm benliğini ona vermeye yanaşmamıştı. Elinor ise, her şeyi, her şeyi vermişti ona. Philip, hep almış, karşılık olarak hiçbir şey vermemişti. Ruhunu, benliğinin gizli yanlarını, hep esirgemişti karısından; ilk günlerde bile, Elinor'u en çok sevdiği sıralarda bile. Gerçi Elinor o sırada mutluydu; ama gerçek mutluluğun ne olduğunu bilmediği için, toyluğundan, sevginin bambaşka ve çok daha güzel bir şey olabileceğini aklı almadığı için mutluydu. Elinor, geçmişe dönüp, eski mutluluğunu küçümsemekten, anılarını yıkmaktan acı bir haz duydu. Ay ışığı, karanlık ve güzel kokulu bahçe, koskocaman kara ağaç ve ağacın çimende kadife gölgesi... Bunları

yok sayıyordu. Bunlar bir mutluluğun simgeleriydi anılarında; o mutluluğu tepiyordu şimdi.

Philip Quarles susuyordu. Söyleyecek hiçbir şey yoktu aslında. Bir kolunu karısının beline dolayıp, onu kendine doğru çekti. Alnını, titreyerek açılıp kapanan gözkapaklarını öptü. Elinor'un gözleri ıslaktı.

Bombay'ın yoksul ve çirkin kenar mahalleleri, yanlarından akıp geçiyordu: Fabrikalar, küçük kulübeler, fakirlerin oturdukları ve ay ışığında kemik gibi bembeyaz görünen korkunç ve kocaman apartmanlar. Yolda yürüyen kahverengi tenli, sıska bacaklı adamlar, akıl ve düşünceye gerek kalmadan, hemen ve kesinlikle sezilen gerçekler gibi, farların göz kamaştırıcı ışığında bir an için beliriyor, sonra dışardaki karanlığın boşluğu içinde yeniden çabucak yok oluyordu. Yol kenarında yer yer yakılan ateşler sayesinde, karanlık bedenlerle karanlık yüzler, gizemli bir biçimde seziliyordu. Otomobil şimşek gibi geçerken, gıcırdayan kağnıların içinden Philip ile Elinor'a bakanlar vardı. Bu düş dünyasında oturanlar, yıldızlar kadar uzaktılar Philip ile Elinor'un dünyasından.

Philip, üstüste "sevgilim... sevgilim..." diyordu.

Elinor kocasının onu avutmasına katlandı: "Beni biraz olsun seviyor musun?"

"Seni öyle çok seviyorum ki!"

Elinor güldü. Hıçkırır gibi gülüyordu ama gülüyordu gene de: "Bana karşı iyi davranmak için elinden geleni yapıyorsun."

Ne olursa olsun Gattenden'deki o günlerin gerçekten mutlu geçtiğini düşündü. O mutlu günler Elinor'undu; onları yaşamıştı, onları yadsıyamazdı.

"Elinden geleni gerçekten yapıyorsun. Çok iyi davranıyorsun" dedi.

Philip, "saçmalıyorsun," diye karşı koydu. "Biliyorsun se-

ni sevdiğimi."

Elinor gülümsedi, kocasının yanağını okşadı: "Evet, sevdiğini biliyorum. Vaktin olunca ve Atlantik Okyanusunun öteki kıyısından telsizle seviyorsun beni."

"Hayır, doğru değil söylediğin."

Ne çare ki, Philip, doğru olduğunu biliyordu bunun. Ömrü boyunca, kendine özgü bir boşluk içinde, tek başına yürümüştü. Bu boşluğa, ne annesinin, ne arkadaşlarının, ne sevиştiği kadınların, ne de hiç kimsenin girmesine izin vermemişti hiçbir zaman. Elinor'a böyle sıkı sıkı sarılırken bile, karısının dediği gibi, sanki Atlantik Okyanusunun öteki kıyısından, ancak telsizle bir bağ kurabiliyordu onunla.

Elinor, sevecenlikle şakalaştı: "Doğru değilmiş ha? Benim zavallı Philip'im, sen bir çocuğa bile yutturamazsın bunu. İnsanı kandıracak yalanlar söylemesini bilmiyorsun. Fazla dürüstsün. Seni sevmemin nedenlerinden biri de bu. Bir bilsen her şeyi nasıl belli ettiğini!"

Philip susuyordu. Kişisel ilişkilerin böyle tartışılması, onu tedirgin ederdi öteden beri. Yalnızlığını tehlikeye sokardı bu tartışmalar. Denemek istediği birçok şeyle ilgisini kestiği için, bir bakıma ayıplıyordu yalnızlığını. Ama ne olursa olsun, ruhu ancak bu yalnızlıkta huzura varabilirdi, ancak bu yalnızlıkta özgür duyabilirdi kendini. İnsan, içinde yaşadığı havayı nasıl benimserse, Philip de, içinin bu yalnızlığını doğal sayardı çoğu zaman. Ne var ki, yalnızlığı tehlikeye düşünce, bunun önemini büyük bir acıyla kavrardı. Boğulan bir adam, soluk almak için nasıl çırpınırsa, o da yalnızlığı uğruna çırpınırdı. Ama eylemden uzak bir savaştı bu. Kendi kabuğuna çekilen, kendi kendini korumaya çalışan bir adamın olumsuz savaşıydı. Şimdi de Philip, sessizliğin içine kapadı kendini. Elinor'un, bu durgun, uzak, buz gibi soğuk sessizliği bozmayacağından emindi; çünkü Elinor, böyle bir çabanın

sonuçsuz kalacağını bilirdi. Nitekim öyle oldu. Elinor, Philip'e bir an baktıktan sonra, gözlerini ay ışığının aydınlattığı manzaraya çevirdi. Birbirine koşut iki çizgi gibi, hiç birleşmeden zamanın içinde akıp gitti ikisinin de sessizliği.

Hindistan'ın karanlıklarında hızla sürüklenip durdular. Yüzlerine nerdeyse serin serin çarpan, kımıldayan havada; tropikal çiçeklerin, lağımların, baharatların, yanan gübrelerin kokuları vardı yer yer.

Elinor, içerlediğini uzun süre gizleyemeyerek, ansızın konuştu: "Ama gene de bensiz yapamazsın. Seni bıraksam, tüm verdiklerime karşılık bana bir şeyler vermeye hazır olan birine gitsem, nice olur senin halin? Nice olur?"

Bu soru sessizliğe gömüldü. Philip hiçbir şey söylemedi. Ama gerçekten nice olurdu hali? Bunu kendi de merak ediyordu; çünkü Philip, herkesin birbiriyle alışverişi olduğu bu dünyada, garip bir yabancılık içindeydi. İnsanlar arasında hiç de rahat hissetmezdi kendini. Philip'in anadili olan ve düşünceye dayanan o aydın dilini konuşanlar bir yana, ötekilerle ilişki kurmayı, ya çok güç ya da olanaksız bulurdu. Duygu alanında bir yabancıydı Philip. Başkalarına onu açıklayan, yorumlayan Elinor'du. Tıpkı babasında olduğu gibi, Elinor Bidlake'de de her şeyi duygularıyla sezivermek, toplumda sıkıntı çekmemek yeteneği vardı. Herkesle çabucak bağdaşırdı. Yaşlı John gibi, Elinor da, her çeşit insana -belki kocasına benzemeyenlerden başka her çeşit insana- tam ne söylenmesi gerektiğini içgüdüleriyle sezerdi. Ne var ki, sizin söylediğinize karşılık hiçbir şey söylemeyen, kişisel bir soruya kişisel olmayan bir karşılık veren, özel ve duygulu bir söze soyut bir genelleme ile karşı çıkan biri karşısında kolay kolay söyleyecek söz bulamaz insan. Ama ne de olsa, Elinor kocasına tutkundu. Bu yüzden onunla doğrudan doğruya ilişki kurabilmek için direnip duruyordu. Bu iş, sağır ve dil-

sizlere şarkı söylemek, ya da boş bir salonda şiir okumak gibi, bir hayli cesaret kırıcı olduğu halde, Philip'e en içten düşüncelerini ve duygularını durmadan sunuyordu Elinor. Philip de, buna karşılık, büyük bir çaba göstererek, karısını kendi iç dünyasına almak için elinden geleni yapıyordu ara sıra. Ne var ki, Philip'in huy edindiği bu gizlilik, ya içten gelen duygularını söylemesini engellediğinden; ya da sürekli sessizlik ve baskının duygu yeteneğini bile yozlaştırdığından, pek seyrek olan bu içtenlik anları karşısında, Elinor hayal kırıklığına uğruyordu. Romalı saldırganlar, kutsallığına saygı duymadan Kudüs'deki tapınağa girince, tapınağı çıplak ve boş bulup şaşırmışlardı. Elinor da, Philip'in kutsal saydığı yere bunca zahmetten sonra ayak basınca, nerdeyse çıplak ve boş buluyordu orasını. Gerçi Philip'de yakından tanınmaya değer bir duygusal yaşantı yoktu; ama iyi davranıp gizli duygularını açıkladığı için, Elinor kocasına gönül borcu duyuyordu gene de. Hem sürekli bir nezakete ve iyi yürekliliğe uyan, hem de cinsel tutkunun daha yoğunlaştığı gelip geçici anlarına göre biçim değiştiren, felsefî kuşkuculuğa dayanan bir çeşit kayıtsızlık... Philip Quarles'ın tutumu buydu işte. Philip Quarles hem doğuştan öyleydi, hem de onda huy haline gelmişti bu tutum. Elinor, mantıklı düşününce, durumun böyle olduğunu biliyordu; ama kuramsal açıdan bunu iyice bilmekle beraber, duygularıyla katlanamıyordu buna. Sanki Philip'in kayıtsızlığı yalnız karısına gösterilen bir soğukluk muş gibi; Elinor'un benliğinde canlı, duyarlı ve mantıksız ne varsa, acı çekiyordu bu kayıtsızlık karşısında. Oysa Elinor, ne duyarsa duysun, bu kayıtsızlığın yalnız kendisine yönelmediğini, Philip'in herkesle böyle olduğunu, sevme gücü ne kadarsa karısını o kadar sevdiğini, aslında sevgisi hiçbir zaman daha fazla olmadığı için, şimdi azalmış olamayacağını da biliyordu. Philip eskiden belki daha tutkuyla sevmişti ka-

rısını. Ama en tutkulu olduğu sıralarda bile, duygu yakınlığı ve kendini koyuverme bakımından şimdikiden hiç farklı değildi. Ne var ki, Elinor gene de güceniyor, öfkeleniyordu. Philip'in böyle olmaması gerekirdi. Böyle olmaması gerekirdi ama, böyleydi işte. Elinor, her öfke nöbetinden sonra gene durgunlaşıyor; onun iyi yüreğinden, oldukça kayıtsız ve bağımsız cinsel tutkularından, duygu açısından içtenlikle davranmak için ara sıra gösterdiği çabadan ve özellikle zekâsından (kendi duymadığı heyecanları anlayabildiği gibi, kendi kapılmadığı içgüdüleri de, her şeyi de anlayabilen; o canlı, geniş kapsamlı, her yerde hazır ve nazır olan zekâsından) elinden geldiği kadar yararlanarak, kocasını ölçülü bir biçimde sevmeye çalışıyordu.

Günün birinde Philip ona Koehler'in maymunlar üstüne yazdığı kitaptan söz ederken, Elinor, "sen, insanlık açısından, insanüstü bir maymun gibisin," demişti. "Şu zavallı şempanzeler gibi, sen de bir insansın nerdeyse. Aranızdaki tek fark şu: Onlar, duygularının ve içgüdülerinin yardımıyla, düşüncelerini yüceltmeye çalışırlar. Oysa sen, kafanın yardımıyla duygularını alçaltmaya çalışıyorsun. Bir insansın nerdeyse; insanlığın başladığı sınırda sallanıp duruyorsun, zavallı Philip'im."

Philip her şeyi öyle iyi anlardı ki! İşte bu yüzden kocasının çevirmeni olmak, ona öteki insanları yorumlayıp anlatmak, çok eğlenceli bir işti. (Ne var ki, kendini de anlatmak zorunda kalınca, insanın keyfi kaçıyordu biraz.) Philip, aklın sezebileceği her şeyi sezerdi. Elinor, duygular ülkesinin yerlileriyle ilişkilerini anlatırdı ona. Philip, hemen anlar; karısının edindiği deneylerden genel sonuçlar çıkarır, bu deneyleri başka deneylere bağlar, sınıflara ayırır, aralarında ilişkiler ve benzerlikler bulurdu. Tek ve bireysel olan öğeler, Philip'in elinde bir yöntemin parçası halini alırdı. Elinor, kendisiyle

dostlarının, farkına bile varmadan, bir kuramın doğruluğunu kanıtladıklarını, ya da ilginç bir genellemeye örnek olduklarını anlayınca, şaşırıp kalırdı. Elinor'un çevirmen olarak görevleri, yalnız çevreyi araştırmak ve rapor vermek değildi. Elinor aynı zamanda Philip ile Philip'in ilişki kurmak istediği herhangi bir üçüncü kişi arasında, doğrudan doğruya özel çevirmen görevini görür, bu iki kişinin karşılıklı görüşebilmeleri için gereken havayı yaratır, görüşmenin düşünce açısından fazla kuru olmamasını sağlardı. Philip tek başına bırakılsaydı, kişisel bir ilişki kuramazdı hiçbir zaman; kursa bile, bu ilişkiyi sürdüremezdi. Ama Elinor yanında bulunup, ilişkileri kendi kurup sürdürünce, Philip durumu sezer, aklını kullanarak anlayışlı davranabilirdi; ve Elinor'a göre, tam insanca değilse bile, nerdeyse insancaydı bu tutumu. Philip karısı sayesinde elde edebildiği deneyi, daha sonraları genellemelere dönüştürünce, kuşku götürmez biçimde insanüstü bir yaratık olurdu yeniden.

Evet, kafası böylesine üstün bir turiste duygular ülkesinde rehberlik etmek, eğlenceli bir işti. Üstelik, bu bir eğlence değildi sadece; Elinor için bir görevdi; çünkü Philip'in yazar olduğunu da gözönünde tutmak gerekiyordu.

Elinor, "ah, Phil," derdi; "sen böylesine insanüstü bir yaratık olmasaydın, ne güzel romanlar yazardın!"

Philip, biraz dertlenerek, bu görüşe katılırdı. Kusurlarını bilecek kadar akıllıydı. Elinor, kocasının eksiklerini tamamlamak için elinden geleni yapar; duygular ülkesinin yerlilerinin töreleri üstüne ona doğrudan doğruya bilgi verir; yerlilerden biriyle kişisel bir ilişki kurmak isteyince, arabuluculuk yapardı. Yalnız kendini düşündüğü için değil, kocasının romancı olarak gelişmesi için de başkalarıyla kaynaşmasını diler; onun yalnız kafasıyla değil; sezgileri, duyguları ve içgüdüleriyle yaşamasını isterdi. Elinor, bağrına taş basarak,

kocasının başka kadınlara duyduğu gelip geçici hevesleri destekleyecek kadar ileri gitmişti. Bir iki aşk serüveni hayırlı olabilirdi Philip'e. Kocasının romancı olarak gelişmesini öylesine candan istiyordu ki, şu ya da bu genç kadına hayran hayran baktığını görünce, onun hiçbir zaman kendiliğinden kuramayacağı kişisel ilişkiyi gerçekleştirebilmek için, ayrıca uğraşmıştı. Tehlikeli bir işti bu elbette. Philip, gerçekten âşık olabilir, kafasıyla davranmayı unutup değişebilir ve başka bir kadın yararlanabilirdi bu değişiklikten. Elinor, hem kocasının yazarlığını her şeyden, hattâ kendi mutluluğundan bile önemli saydığı için; hem de aslında hiçbir tehlike olmadığına, Philip'in başka bir kadınla kaçacak kadar aklını hiçbir zaman yitirmeyeceğine gizlice inandığı için, bu tehlikeyi göze aldı. Aşk yoluyla yapılacak tedavi etkili olsa bile, büyük bir yıkıntıya neden olamazdı. Bu tedavi eğer Philip'e iyi gelirse, Elinor, kendine bundan pay çıkarmasını bilecekti. Her neyse, bu tedavi işe yaramamıştı şimdilik. Kocasının çapkınlıkları ıvır zıvır şeylerdi ve Philip'de sezilir bir değişiklik yoktu. Philip'in değişmemesi, insanın sinirine dokunuyor, hattâ insanı delirtiyordu. Nerdeyse insan denilecek kadar akıllı, başkalarına karşı uzaktan uzağa iyi yürekli, duyduklarını başkasıyla paylaşmadan tutkulu ve şehvetli, çevresiyle kaynaşmadan tatlı huylu kalmıştı hep. İnsan deli olurdu! Elinor onu hâlâ niçin seviyordu acaba? Bunu merak ederdi. Kitap dolu bir dolabı sevmek gibi bir şeydi Philip'i sevmek. Elinor, günün birinde onu gerçekten bırakacaktı. Kendini hiç düşünmemek, başkasına fazlasıyla bağlanmak doğru değildi. İnsanın arasıra kendi mutluluğunu da düşünmesi gerekirdi. Hep kendi seveceğine biraz da sevilmek; durmadan vereceğine, almak... Evet, günün birinde Philip'i gerçekten bırakacaktı. Kendini düşünmesi gerekirdi. Aslında Philip'e de iyi bir ceza olurdu bu. Bir ceza olurdu; çünkü onu

bırakırsa, kocasının gerçekten mutsuz olacağına inanıyordu. Kendine özgü bir biçimde mutsuz olacak Philip; onun gibi bir insan ne denli mutsuz olabilirse, o denli mutsuz olacaktı. Ve belki de bu mutsuzluk, Elinor'un yıllardır özlediği, gerçekleştirmek için uğraştığı mucizeyi yaratacaktı. Belki de Philip daha duygulu, daha insan olacaktı bu sayede. Belki bu sayede, Philip büyük bir yazar olacaktı. Hattâ onu mutsuz kılmak belki de göreviydi Elinor'un, görevlerin en kutsalıydı...

Elinor, otomobilin tam önünden koşarak geçen bir köpeği görünce, daldığı düşüncelerden silkindi. Köpek, farların dar dünyasına, nasıl da insanı şaşırtırcasına fırlayıvermişti ansızın! Umutsuz bir telâşla koşarak, bir saniyecik göründü; sonra, ışıklı dünyanın kıyısındaki karanlıkta yok olup gitti. Peşinden gelen başka bir köpek, onun yerini aldı birdenbire.

Elinor bağırdı: "Ah! Ezil..."

Farların ışığı yana savrulup gene doğruldu. Tekerleklerin biri, bir taşın üstünden geçmiş gibi, hafifçe sarsıldı. Ne var ki, taş, acı acı havladı.

Elinor sözünü tamamladı: "Ezilecek."

"Ezildi bile."

Hintli şoför döndü; sırıtarak onlara baktı. Dişlerinin parıltısını gördüler. "Köpek," dedi. İngilizce konuşabildiği için övünüyordu.

Elinor ürperdi: "Zavallı hayvan!"

Philip, "kendi kabahati," dedi. "Önüne baksaydı. Kendi cinsinden dişilerin peşinden koşarsa, işte böyle olur sonu."

Gene bir sessizlik. Bu sessizliği Philip bozdu.

Yüksek sesle düşünürcesine konuştu: "Bütün yıl boyunca değil de, belirli bir mevsimde sevişseydik, ahlâk kavramı çok garip bir şey olurdu. O zaman, ahlâka uygun ve ahlâkdışı dediğimiz şeyler, aydan aya değişirdi. Kültürlü toplumlardan fazla, ilkel toplumlar mevsimlere bağlıdır. Sicilya'da bile,

Ocak'ta doğanların sayısı Ağustos'ta doğanların sayısından iki kat fazladır. Delikanlıların ilkyazda sevdalandıklarının kesin bir kanıtıdır bu. Ne var ki dünyanın hiçbir yerinde, bu iş yalnız ilkyazda olmuyor. Kısrakların ya da dişi köpeklerin kızışma dönemine tam benzeyen, bir dönem yok insanlarda. Ama bunun dışında kalan bir şey var: Ahlâk alanında bir şey: Dişilerinin kızışma belirtileri, erkek köpekleri nasıl çekerse, bir kadının adının kötüye çıkması da öyle çeker erkekleri. Bir kadının adının kötüye çıkması, o kadının kolayca elde edilebileceğini belirtir. Oysa namuslu kadınların huyları ve ahlâk ilkeleri, bir hayvanın cinsel açıdan durgunluk döneminde olması gibi bir etki yapar..."

Elinor, hem ilgiyle, hem de bir çeşit tiksintiyle dinliyordu kocasını. Zavallı bir hayvanın ezilmesi bile, hiç durup dinlenmeden hızla işleyen bu kafayı harekete geçirmeye yetmişti. Aç ve perişan bir sokak köpeğinin beli kırılmıştı tekerleklerin altında. Ve bu durum karşısında Philip, Sicilya'nın doğum istatistiklerinden sayılar vermiş, ahlâk kavramının koşullara göre değişebileceğinden söz etmiş, ruhbilimi alanında parlak bir genelleme ileri sürmüştü. Bu, eğlenceli bir şeydi, beklenilmeyen bir şeydi, çok ilginç bir şeydi ama; avaz avaz bağırmak geliyordu Elinor'un içinden.

YEDİNCİ BÖLÜM

Walter, Mrs. Betterton'u yakasından silkip atmış; babasıyla Lady Edward'a uzaktan el sallayıp, onları da atlatmıştı. Aramasını sürdürebilirdi canı istediği gibi. Ve sonunda aradığını buldu: Lucy Tantamount, yemek odasından yeni çıkmış, şuraya buraya kararsız bakarak, kemerlerin altında duruyordu. Siyah giysisinin içinde, teni aktı, ışıl ışıldı. Göğsüne bir demet gardenya çiçeği iliştirmişti. Düz kara saçlarına dokunmak için elini kaldırınca yüzüğündeki zümrütün parıltısı, odanın bir ucundan öteki ucuna, Walter'e yeşil bir işaret verdi. Walter, eleştiren bir gözle, kafasından gelen bir çeşit soğuk kinle ona baktı; onu niçin sevdiğini merak etti. Niçin? Bunun bir nedeni yoktu; bu tutkuyu haklı gösterecek bir şey de yoktu. Oysa binbir neden vardı Lucy'yi sevmemesi için.

Lucy birden kımıldadı, yürüdü, gözden yokoldu. Walter, onun peşinden gitti. Yemek odasının kapısının önünden geçerken, gözü Burlap'a iliştı. Burlap, dünyaya küskün bir tavır takınmaktan vazgeçmişti; şampanya içiyor, Kontes D'Exergillod'u dinliyordu. Walter, Molly D'Exergillod'dan neler

çektiğini düşünerek, "vay canına!" dedi kendi kendine. "Ama Burlap bu kadıncağıza bayılıyordur her halde. Bayılır da... O..." İşte Lucy gene ortaya çıktı. Allah kahretsin! General Knoyle ile konuşuyor. Walter, Lucy'ye bir çift söz söyleyebilmek için sabırsızlıkla bir fırsat kollayarak, oralardan uzaklaşmadan beklemeye başladı.

General, Lucy'nin elini okşayıp, "sonunda yakalayabildim seni," dedi. "Arayıp duruyordum bütün akşam."

Yarı amca, yarı ırz düşmanı halleri vardı yaşlı adamın. Lucy'ye pek düşkündü. Kendisini dinleyenlere, "nefis bir küçük kız," derdi. "Nefis bir küçük vücut! O ne gözler!" General, Lucy'den daha körpe olanları yeğlerdi çoğunlukla. "Gençlik gibi şey yok!" deyip dururdu ikide birde. Altmış beş yaşında Kaliforniya'ya gidip, Hollywood'daki kızları ve Pasifik Okyanusu plajlarında mayolu güzelleri gördükten sonra, Amerika'ya ve Amerikalılara karşı ömrü boyunca beslediği olumsuz önyargı, coşkun bir hayranlığa dönüşmüştü. Gerçi Lucy, otuzuna yakındı ama, General onu yıllardır tanıdığı için, hâlâ ilk anılarının genç kızı sayıyordu Lucy'yi. O, hâlâ on yedi yaşlarındaydı General'in gözünde. Lucy'nin elini gene okşadı.

"Uzun uzun konuşacağız," dedi.

Lucy, alaycı bir nezaketle karşılık verdi: "Çok hoş olacak konuşmamız."

Walter, gözetlemek için çekildiği yerden, onları seyrediyordu. General vaktiyle yakışıklı bir erkekti. Uzun boyu, korseli beliyle, hâlâ da bir asker hali vardı onda. Kadınlara düşkün bir muhafız alayı subayı gibi gülümsüyor, beyaz bıyığıyla oynuyordu. Derken bir anda değişiveriyor, karşısındakini koruyan, sır dinleyen yaşlı bir amca oluveriyordu. Kayıtsız ve amansız bir alay vardı ona hafifçe gülümseyerek bakan Lucy'nin solgun elâ gözlerinde. Walter, Lucy'yi inceledi.

Ayrıca güzel bile sayılmazdı. Öyleyse niçin, niçin? Onu sevmek için gerekçeler arıyordu, haklı çıkmak istiyordu. Niçin? İçinde çınlayıp duruyordu bu soru. Karşılığı yoktu bunun. Lucy'ye sevdalanıvermişti, işte bu kadar! Onu görür görmez, deliler gibi sevdalanıvermişti.

Lucy, başını çevirip Walter'i gördü. işaret etti. "Walter!" diye seslendi. Walter, sözde hayrete düşmüş gibi, sevinçli ve şaşkın bir hal takındı.

Delikanlı, "buluşacağımızı unutmamışsınızdır umarım," dedi.

"Ben bir şeyi unutur muyum hiç?" Sonra, küçük bir kahkaha attı: "Ama ara sıra mahsus unuttuğum da olur," dedi. General'e döndü: "Walter ile ben, üvey oğlunuzu görmeye gideceğiz bu akşam."

Bu haberi verirken, sesinde ve gülümsemesinde, General'in çok sevdiği bir kişiden söz edercesine bir hal vardı. Oysa Spandrell ile üvey babasının birbirleriyle ölesiye dargın olduklarını pekâlâ biliyordu. Annesinin, bile bile çam devirmek merakı, olduğu gibi Lucy'ye de geçmişti. Üstelik babasının yan tutmayan bilimsel merakından da bir şeyler vardı Lucy'de. Kurbağalar ve kobaylarla değil de, insanlarla deneyler yapmak hoşuna giderdi. İnsanlara beklenmedik şeyler yaparsınız, onları garip durumlara düşürürsünüz, sonra da ne olacağını görmek için beklersiniz. Darwin ile Pasteur'ün yöntemiydi bu.

Bu deney sırasında, General Knoyle'un yüzü kıpkırmızı kesildi. İyice kasılarak, "onu bir hayli zamandır görmedim," dedi.

Lucy kendi kendine, "güzel!" diye düşündü. "Tepkiye başladı." Yüksek sesle, "üvey oğlunuz öyle eğlenceli bir insandır ki!" dedi.

General'in yüzü daha da kızardı, kaşları çatıldı. O oğlan

için neler yapmamıştı! Buna karşılık ne kadar nankörlük etmişti o oğlan, ne kadar kötü davranmıştı! General'in, türlü dolaplar çevirerek bulduğu her işten tekmeyi yemiş, kovulmuştu. Hiçbir işe yaramaz, tembelin biriydi. İçer, zamparalık eder, annesini üzer, kadıncağızdan para sızdırır, ailenin adını lekelerdi. Ya herifin küstahlığı! Son karşılaştıkları ve her zaman olduğu gibi kavga ettikleri sırada söyledikleri! "Erkekliğini yitirmiş beceriksiz moruk!" lafını kolay kolay unutamazdı General!

Lucy, "öyle akıllıdır ki o," diyordu. Spandrell'in, üvey babasının meslek hayatını nasıl özetlediği aklına geldi; için için gülümsedi. Bu özet, "Harrow okulundan, yaşı fazla ilerlediğinden ötürü emekliye ayrıldı," diye başlıyor ve şöyle sürüp gidiyordu: "Sandhurst Askerî Kolejinden, sondan birinci olarak diploma alıp, orduda son derece parlak bir meslek hayatı oldu. Sonunda, savaş sırasında, askerî Intelligence* Service'de yüksek bir yer elde etti." Üvey babasının ölümünden sonra yazılacak olan bu kısa yaşam öyküsünü, Spandrell'in gürleye gürleye okuyuşu, gerçekten eşsiz bir şeydi. Ha Spandrell'i dinlemişsin ha *Times* gazetesini okumuşsun! Hele Spandrell'in askerî Intelligence üstüne sözleri! *"Encyclopaedia Britannica*'nın yeni ciltlerinde, 'Intelligence' sözcüğünü ararsınız," demişti, "bu sözcüğün üç ayrı bölüme ayrıldığını görürsünüz: Intelligence insanî, Intelligence hayvanî, Intelligence askerî. Benim üvey babam ise, Intelligence askerî'nin kusursuz bir örneğidir."

Lucy, "öyle akıllıdır ki!" dedi gene.

General Knoyle, kasılarak, "bazı kişilerin onu akıllı sandıklarından haberim var," dedi. "Ama bana kalırsa..." Gürültüyle öksürüp gırtlağını temizledi. Böylece belirtmiş oldu

* "Intelligence" sözcüğü, burada olduğu gibi "Intelligence" servis için "istihbarat" anlamında kullanılmakla beraber, "zeka" anlamını da taşır.

üvey oğlu konusunda düşündüklerini.

Biraz sonra, General, hâlâ kaskatı, hâlâ öfkeli bir saygınlık içinde uzaklaştı. Lucy'nin onu küçük düşürdüğünü biliyordu. Lucy gençti, omuzları çıplaktı; ama General, Spandrell'i, o küstah, o soysuz sıpayı övmesini bağışlayamazdı gene de. Spandrell yüzünden, hep diş biliyordu karısına. Böyle bir oğul doğurmaya hakkı yoktu bir kadının, hakkı yoktu! Zavallı Mrs. Knoyle, oğlunun işlediği günahların kefaretini defalarca ödedi. General'in eline düşmüştü, cezalandırılabilirdi; karşı koyamayacak kadar da güçsüzdü. Öfkeden küplere binen General, karısından çıkarıyordu üvey oğlunun günahlarının acısını.

Lucy, uzaklaşan General'e şöyle bir baktıktan sonra, Walter'e döndü.

"Böyle bir şeyin bir daha olmasını göze alamam," dedi. "General'in böylesine tatsız bir kokusu olmasa bile, gene de çekemem onu. Buradan gidelim mi?"

Walter gitmeye can atıyordu. "Ama anneniz ne der sonra? Ev sahibesi olarak burada kalmanız gerekmez mi?" diye sordu.

Lucy omuz silkti: "Annem kendi hayvanat bahçesine bakabilir nasıl olsa."

Walter birden umuda kapıldı. "Hayvanat bahçesi tam yerinde bir deyim," dedi. "Buradan usulcacık kaçıp sessiz bir yere gidelim."

"Ah, zavallı Walter!" Lucy'nin gözlerinde alay vardı. "Sizin kadar sessizlik meraklısı bir adam ömrümde görmedim. Ama ben sessizlik istemiyorum ki!"

Walter'in umutları uçup gitti. Kala kala ancak güçsüz bir küçük acı, yararsız bir öfke kaldı içinde. Alay etmeye çabalayarak, "öyleyse, niçin burada kalmıyoruz?" diye sordu. "Yeterince gürültülü değil mi burası?"

Lucy, "öyle ama, benim istediğim bu çeşit bir gürültü değil," diye açıkladı. "Şu yaratıklar gibi kültürlü, saygıdeğer, ünlü kişilerin gürültüsünden nefret ettiğim kadar hiçbir şeyden nefret etmem."

Genç kadın "şu yaratıklar" derken, elini sallayıp, odada bulunanların tümünü göstermişti. Walter, bu sözleri, duyunca saygıdeğer olmayan, kültürsüz, üstelik de sarhoş kişiler arasında Lucy ile geçirdikleri o iğrenç akşamları anımsadı. Gerçi Lady Edward'ın konukları oldukça tatsızdı ama, ötekiler daha da beterdi. Lucy nasıl dayanabiliyordu onları görmeye?

Lucy, Walter'in aklından geçenleri sezmişti sanki. Gülümsedi; ona güven vermek istercesine, delikanlının koluna dokundu.

"Keyfiniz kaçmasın," dedi. "Bu kez bayağı kişiler arasına götürmeyeceğim sizi. Gideceğimiz yerde Spandrell var."

Walter, yüzünü buruşturdu: "Spandrell, ha!"

"Spandrell'i yeterince kibar saymıyorsanız, her halde Mark Rampion ile karısını da bulacağız orada. Eğer fazla gecikmezsek."

Ressam ve yazar Rampion'un adını duyunca, Walter sevindiğini belli etti:

"Rampion'un gürültüsünü dinlemeye razıyım," dedi. Sonra, duyduklarını dile getirmek sırası gelince, konuşmasına hep engel olan o çekingenliği önlemeye çalışarak, "ama sizinle başbaşa kalıp, sizin gürültünüzü dinlemek çok daha hoş olurdu benim için," diye ekledi.

Bu sözleriyle fazla ileri gittiğini sandığı için, şakalaşırcasına konuşmuştu.

Lucy gülümsedi, ama hiçbir şey söylemedi. Walter, Lucy'nin gözlerini görünce, büyük bir korkuya kapıldı. Sanki önceden her şeyi görmüş, gördükleriyle de fazla ilgilenmemiş gi-

gibi, ancak biraz eğleniyormuş gibi -kayıtsızca biraz eğleniyormuş gibi- delikanlıya durgun durgun, soğuk soğuk bakıyordu bu gözler.

Walter, "peki, gidelim," dedi.

Alınyazısına boyun eğdiği, mutsuz olduğu, sesinden anlaşılıyordu.

Lucy, "usulcacık sıvışmalıyız," dedi. "Tam anlamıyla sinsice. Yakalanıp geri çevrilmek, hiçbir işe yaramaz."

Ama hiç kimse farkına varmadan kaçamadılar. Kapıya tam yaklaştıkları sırada, bir giysinin hışırtısını, peşlerinden telâşla gelen ayak seslerini duydular. Biri Lucy'ye seslendi. Dönüp, General'in karısını, Mrs. Knoyle'u gördüler. Kadın, elini Lucy'nin koluna koydu.

"Bu akşam Maurice'i göreceğinizi demin duydum," dedi. General'in, karısına terslenmek için, kabalığına karşı koyamayacak durumda olan karısından hıncını almak için bunu bildirdiğini açıklamadı. "Bir haber verebilir misiniz ona?" Yalvarırcasına Lucy'ye doğru eğildi. "Verirsiniz, değil mi?" Mrs. Knoyle'un davranışları, insanda acıma duyguları uyandıracak kadar çocuksu ve çaresizdi. Orta yaşlı olduğu halde, çok genç, çok yumuşak bir hali vardı. Kendinden daha yaşlı, daha güçlü bir insana yalvarırcasına, kızı yaşında olan Lucy'ye yalvarıyordu: "Ne olur!"

Lucy, "elbette," dedi.

Mrs. Knoyle, teşekkür edercesine gülümsedi: "Yarın öğleden sonra, onu görmeye geleceğimi söyleyin."

"Peki, yarın öğleden sonra."

"Dörtle dört buçuk arasında." Mrs. Knoyle bir an çekingenlikle durakladıktan sonra, "hiç kimseye de bundan söz etmeyin," dedi.

"Elbette etmem."

Mrs. Knoyle, "size nasıl teşekkür edeceğimi bilemiyorum"

dedi; ve içinden gelerek, birden eğilip, Lucy'yi çekine çekine öptü. "İyi geceler, şekerim."

General'in karısı, kalabalığın içinde yokoldu.

Holden geçerlerken, Lucy, "sanki oğluyla değil de, âşığıyla buluşacak kadıncağız," dedi.

İki uşak, makineleşmiş ve dalkavukça bir saygıyla, Lucy ile Walter'e kapıyı açtılar. Kapıyı kapatırken, uşaklardan biri, anlamlı anlamlı göz kırptı ötekine. Bir an için, insan olduklarını açığa vuruverdiler bu makineler.

Walter, taksinin şoförüne Sbisa lokantasının adresini verip, karanlık arabaya bindi: Lucy, köşeye yerleşmişti bile.

O sırada yemek odasında, Molly D'Exergillod, hâlâ konuşmaktaydı. Güzel konuşmasıyla övünürdü Molly. Ailesinin bir marifetiydi bu. Molly'nin annesi, Dublin'in ünlü Miss Geoghegan'larından biriydi. Babasıysa, sofra konuşmalarıyla ve mahkemede savurduğu nükteleriyle ün salmış olan Yargıç Brabant'di. Üstelik Molly, güzel konuşan biriyle de evlenmişti. D'Exergillod, Robert de Montesquiou'nün çömezlerinden biriydi vaktiyle; ve Marcel Proust'un *Sodome et Gomorh'e*'unda sözü edilmek onurunu elde etmişti. Doğuştan olmasa bile, evliliği sayesinde güzel konuşması gerekirdi Molly'nin. Doğayla çevresi, bir araya gelerek, onu profesyonel bir dil atleti haline sokmuşlardı. İşine düşkün tüm profesyoneller gibi, yalnız iyi konuşmakla yetinmiyordu Molly. Üstelik çalışkandı. Doğuştan gelen yeteneklerini geliştirmek için, canla başla uğraşırdı. Kötü niyetli dostlarına inanmak gerekirse, sabahleyin kalkmadan önce, söyleyeceği aykırı düşünceleri, yatakta tekrarlaya tekrarlaya yüksek sesle ezberlerdi. Molly, bir günlük tuttuğunu; bu günlüğe duygu ve duyularının çapraşık öyküsünden başka, hoşuna giden her mecazı, her fıkrayı, her nükteyi yazdığını kabul ederdi. Yemeğe çağrılınca, giyinirken belleğini tazelemek için, bu deftere bir göz atar mıydı

acaba? Molly'yi yatakta nükte ezberlerken gören tanıdıkları, onun, sınavdan bir gece önce canla başla çalışan bir öğrenci gibi, Jean Cocteau'nun sanat üstüne özdeyişlerini, Mr. Birell'in yemekten sonra anlattığı öyküleri, W. B. Yeats'in George Moore ile ilgili fıkralarını, Hollywood'a son gidişinde Charlie Chaplin'in Molly'ye ya da Molly'nin kişiliği üstüne söylediklerini dikkatle gözden geçirdiğini de görmüşlerdi. Güzel konuşmayı meslek edinenlerin hepsi gibi, mizahını ve bilgeliğini çok hesaplı harcardı Molly de. Yeryüzünde bol bol nükte olmadığından, titizlikle iş gören bir konuşma uzmanı, toplumsal yaşantının her çeşit toplantı ve şölenine uygun yeni bir anamal bulmakta güçlük çeker. Geniş olmakla beraber, Molly'nin repertuvarı da, kendinden daha ünlü öteki konuşma ustalarınınki gibi, sınırlıydı. İdareli bir ev hanımı olduğu için, dün geceki yemeğin konuşma artıklarını yeniden kotarıp, bugünün öğle yemeğini bu artıklarla sağlamasını bilirdi. Pazartesi günü cenazeden sonra verilen şölen için kızartılan etler, salı gününün düğün sofrasında işe yarardı. *

Şu sırada Molly, Lady Benger'in öğle yemeğinde bulunanların, Gobley'de hafta sonunu geçirenlerin, hoşlandığı delikanlılardan biri olan Tommy Fitton'un, hoşlandığı delikanlılardan bir başkası olan Vladimir Pavloff'un, Amerikan elçisinin ve Baron Benito Cohen'in, çok beğenerek dinledikleri sözleri, Denis Burlap'a yeniden sunmaktaydı. Molly, en hoşlandığı konuyu ele alıyordu şu sırada.

"Jean'ın (Jean, Molly'nin kocasıydı) benim için ne dediğini biliyor musunuz?" Molly'nin garip bir huyu vardı: Karşılığı beklenilmeyen, salt etkili olsun diye sorulan sorulara bir yanıt isterdi. Şimdi de, "ne dediğini biliyor musunuz?" diye direnip, koyu renk gözlerini, dişlerini, dekolte göğsünü suna-

* Hamlet'ten bir parçaya değinme: "İdare, idare, Haratio! Cenaze için kızartılan etler, düğün sofrasına söğüş oldu."

rak, Burlap'a doğru eğiliyordu.

Burlap, gereken karşılığı verdi, Jean'ın ne dediğini bilmediğini söyledi.

"Jean, benim tam anlamıyla bir insan olmadığımı; bir kadından fazla doğanın bir parçası; bir çeşit peri olduğumu söyledi. Ne dersiniz, beni acaba övüyor mu, yoksa yeriyor mu bunu demekle?"

Oldukça gözüpek, nükteli ve aynı zamanda derin anlamlı bir söz söylercesine, çapkın ve gizemli bir hal aldı Burlap'ın yüzü: "İnsanın beğenilerine göre değişir bunun yorumu."

Molly, konuşmasını sürdürdü: "Ama bu, doğru bile değil bence. Doğanın bir parçası ya da bir peri olarak hiç de göremiyorum kendimi. Ben öteden beri, doğanın çok basit, düpedüz bir çocuğu saydım kendimi. Köylü gibi bir kadınım ben aslında."

Molly, gösterisinin bu noktasına gelince, öteki dinleyicilerin tümü gülerek karşı çıkmışlardı. Baron Benito Cohen, peltek peltek konuşup, Molly'nin, "doğanın yarattığı Roma İmparatoriçelerinden biri" olduğunu ileri sürmüştü kendinden geçerek.

Burlap'ın tepkisi, insanı şaşırtacak kadar ayrı oldu öteki dinleyicilerin tepkisinden. Burlap başını salladı, dalgın acayip bir gülümsemeyle, "öyle," dedi, "bence bu doğru. *Malgré tout,* * doğanın bir çocuğusunuz siz. Gizlenmek için çeşitli kılıklara giriyorsunuz ama; içinizdeki sade ve gerçek insan, gene de çıkıyor meydana."

Burlap'ın onu göklere çıkardığını sezen Molly, bu söze bayıldı. Ötekilerin köylülüğünü onaylamamalarına da bayılmıştı; çünkü onun köylülüğünü onaylamamakla da Molly'yi göklere çıkarıyorlardı. Molly için önemli olan onun kişiliğine ilgi gösterilmesi, ona dalkavukluk edilmesiydi. Hayranları-

* Metinde Fransızca: "Her şeye karşın."

nın gerçekten ne düşündüklerine pek aldırdığı yoktu.

O sırada Burlap, "insan" ile "yurttaş" arasında Rousseau'nun gördüğü karşıtlığı işlemekteydi. Molly, onun sözünü kesip, konuşmayı gene ilk konuya getirdi.

"İnsanlar ve periler... Bence bu çok güzel bir ayırım, öyle değil mi?"

Molly, yüzünü ve göğsünü sunarak, teklifsizce Burlap'a doğru eğiliyordu. Karşılığı beklenilmeyen soruyu yeniden sordu: "Öyle değil mi?"

Burlap, sözü kesildiği için içerlemişti: "Belki de."

"Bir yanda sıradan insanlar var -evet, bunu kabul edelim- gereğinden fazla sıradan insanlar var bir yanda. Bir yanda da, doğanın bir parçası olan varlıklar var. Sıradan insan, her şeye bağlı, her şeyle içli dışlı ve duygusal; ben de müthiş duygusal olduğumu söyleyebilirim." (Baron Benito, eski klasik edebiyata değinerek, "*Odyssea*'daki denizkızları ne denli duygusalsa, siz de o denli duygusalsınız," demişti peltek peltek.) "Öteki tür insansa, doğanın bir parçası... Bir kedi gibi, tamamiyle özgür; hiçbir şeye bağlı değil; gelir ve gider; nasıl kaygısızca geldiyse, öyle kaygısızca gider; herkesi büyüler ama, kendi hiçbir zaman büyülenmez; başkalarını duygulandırır ama, kendi hiçbir şey duymaz. Ah, onların hava gibi özgür olmalarına öyle imreniyorum ki!"

Burlap, ağırbaşlı bir tavırla, "ha onlara imrenmişsiniz, ha bir balona," dedi.

Hep duygudan yanaydı Burlap.

"Ama onlar öyle eğleniyorlar ki!"

"Yeterince duyamadıkları için, eğlenemezler de. Ben böyle düşünüyorum."

Molly, bu düşünceyi biraz değiştirdi: "Eğlenebilecek kadar duyguları var onların. Ama mutlu olabilecek kadar yok belki. Mutsuz olabilecek kadar duyguları olmadığı da, su gö-

türmez. İşte bu yüzden imrenmek gerek onlara. Özellikle onlar zeki olunca. Örneğin Philip Quarles'ı düşünün. İşte buyrun size tam anlamıyla bir peri." Moly, Philip'i anlatmak için önceden düzenlediği betimlemeye girişti. "Roman türünün zoolojisti," "bilgin bir cin, bilimsel bir Puck,"* gibi deyimler kullandı. Ne var ki, bu deyimlerden en güzellerini unutuvermişti. Onları anımsayabilmek için, boşuna çabaladı durdu. Ne çare ki, bu Theophrastus'umsu** betimleme, en parlak, en etkili bölümlerinden yoksun olarak dünyaya sunulacaktı. Üstelik, Molly bu eksikliğin farkına vardığı, diller dökerek durumu düzeltmeye canla başla çabaladığı için betimlemesi ayrıca bozulmuştu. Burlap'ın gerektiği kadar sık sık gülümsemediğini farkedince bir hayli acı duydu; sözlerine bir son verdi: "Oysa, Philip Quarles'ın karısı, bir perinin tam karşıtı. Ne bir cini andırıyor, ne bilgili, ne de ayrıca akıllı." Molly Elinor'u oldukça küçümseyerek, gülümsedi: "Philip gibi bir erkek, onu zaman zaman biraz yetersiz bulsa gerek." Molly hâlâ gülümsüyordu. Artık kendini beğenmiş bir gülümsemeydi bu. Vaktiyle Philip'in ona karşı bir *faible*'i*** olmuştu. Hâlâ da vardı. Öyle eğlenceli mektuplar yazardı ki Philip! Nerdeyse Molly'nin mektupları kadar eğlenceliydi bunlar. D'Exergillod demişti ki (kocası onu övünce, bu övgüleri başkalarına anlatmaktan hoşlanırdı Molly): *"Quand je veux briller dans le monde, je cite des phrases de tes lettres."* **** Zavallı Elinor! "Ara sıra can sıkıcıdır, Elinor," diye konuşmasını sürdürdü: "Ama çok hoş bir yaratık olduğunu da unutmamalı. Onunla çocukluğumuzdan beri tanışırız. Hoştur ama,

* Shakespeare'in *Bir Yaz Dönümü Gecesi Rüyası*'nda, periler kralının buyruklarını yerine getiren cinin adı.

** Çeşitli insan tipleri anlatan Yunanlı bir felsefeci.

*** Metinde Fransızca: "Zaaf."

**** Metinde Fransızca: "Sosyete hayatında parlamak istediğim zaman senin mektuplarından parçalar alıp söylüyorum.

tam anlamıyla bir Hypatia* olduğunu da söyleyemeyiz." Hattâ Elinor öyle aptaldı ki, Philip'in kafa bakımından dengi olan, eşit koşullar içinde konuşabileceği bir kadına ergeç kapılacağını bile anlayamamıştı. Philip ile Molly'yi bir araya getirince, kocasının nasıl içi titrediğini sezemeyecek kadar aptaldı; kıskançlık duyamayacak kadar aptaldı. Elinor'un kıskanmamasını, biraz da kendine hakaret saymıştı Molly. Ama Elinor'un kıskançlık duyması için bir neden de yoktu aslında. Molly, başkalarının kocalarıyla yatmazdı; yalnız konuşurdu onlarla. Ne var ki, çok çok konuşurdu; kadınlar da kıskanırdı onu. Elinor'un saflığını gösteren bu güven, Molly'yi öyle bir kışkırtmıştı ki, Philip'e ayrıca yüz vermişti. Ama bol bol konuşmaya vakit kalmadan, dünyanın bir ucundan öteki ucuna gitmek amacıyla bir yolculuğa çıkmıştı Philip. Philip geri dönünce, konuşmalarını güzel güzel sürdüreceklerini umuyordu Molly. Acıyarak, "zavallı Elinor" diye düşündü. Zavallı Elinor'un, Philip'in gözlerindeki hayran bakışı, Molly'den bile daha önce farkettiğini; bunu farkettikten sonra da, kocasıyla arkadaşı arasında çevirmenlik ve arabuluculuk yapmayı kendine iş edindiğini anlasaydı, böylesine Hıristiyanca bir acıma duygusuna kapılmazdı her halde. Bununla beraber, Molly bir mucize yaratıp Philip'i değiştirecek diye, ne fazla bir umut besliyor, ne de ayrıca korkuyordu Elinor. Ne kadar güzel olursa olsun, ne kadar sıkı etli ve tombul olursa olsun, (Philip'in beğenileri eski modaya uygundu) poposu ne kadar çekici olursa olsun, gene de hiç kimse umutsuzca sevdalanamaz bir hoparlöre. Molly'nin tek umudu şuydu: Molly'nin güzelliğinin ve tombulluğunun uyandırdığı duygular, Molly'nin konuşmasıyla yeterince doymayacak (çünkü söylentilere göre, Molly, söyleşilerinden başka bir şey vermezmiş erkeklere); böylece zavallı Philip, öfkelere ve acı-

* Yunanlı Neo-Platonik bir kadın felsefecinin adı.

lara kapılacak; bu öfkeler ve acılar sayesinde de daha iyi yazı yazacaktı.

Molly, konuşmasını sürdürüyordu: "Ama şu da var ki, zeki insanlar birbirleriyle aslâ evlenmemeli. İşte bu yüzden Jean, seni boşayacağım diye ikide birde gözdağı verir bana. Fazlasıyla işletiyormuşum beynini. *Tu ne m'ennuies pas assez,* diyor; *une femme sédative* * gerekirmiş ona. Jean'ın gerçekten haklı olduğuna inanıyorum. Philip Quarles akıllı davrandı. Bir düşünün hele! Ya Philip gibi zeki, cin gibi bir erkek; aynı zekâda, peri gibi bir kadınla -örneğin Lucy Tantamount ile- evlense, ne olurdu! Bu bir felâket olurdu, öyle değil mi?"

"Peri gibi olsa da olmasa da, her erkek için bir felâket olmaz mı Lucy?"

"Hayır, ben Lucy'yi severim, doğrusu." Molly, Theophrastus'umsu tümcelerle dolu gizli deposuna başvurdu: "Lucy'nin, ağır ağır, güçlükle yürüyeceğine, havalarda uçmasını seviyorum. Çiçekten çiçeğe konmasını seviyorum. Ne var ki, bu çiçek deyimi biraz fazla botanik ve şiirsel. Bentley'e, Jim Conklin'e, zavallı Reggie Tantamount'a, Maurice Spandrell'e, Tom Trivet'e, Poniatovsky'ye -canım, adı neydi onun- hani oyun yazan şu Fransız delikanlısına ve adını unuttuğumuz ya da hiç anımsamadığımız tüm ötekilere, pek uygun düşmüyor bu çiçek sözü." Burlap gülümsedi. Molly bu parçayı söylerken, dinleyicilerin hepsi gülümserdi. "İşte Lucy, oradan oraya uçuveriyor. Çiçeklere oldukça zarar verdiğini kabul ediyorum." Burlap gene gülümsedi. "Ama kendisi için eğlenceden başka bir şey değil bu. Gerçekten biraz kıskanıyorum onu. Keşke ben de bir peri olsam, havalarda uçabilsem."

Burlap, gene derin, ince ve Hıristiyanca haller takınarak,

* Metinde Fransızca: "Yeterince can sıkıcıdeğilsin;" "sinirleri uyuşturan bir kadın."

başını salladı: "Asıl onun sizi kıskanması gerekir."

"Mutsuz olduğum için mi beni kıskanacak?"

O sırada Lady Edward, aralarına girerek, "mutsuz olan kim?" diye sordu.

Bu sorusuna bir karşılık beklemeden, "nasılsınız, Mr. Burlap," dedi.

Burlap, konserden ne kadar hoşlandığını anlattı Lady Edward'a.

Molly D'Exergillod, Burlap'ın sözünü kesti: "Demin Lucy'den söz ediyorduk" dedi. "İkimiz de onun bir periyi andırdığını, uçup gidecekmişcesine hafif, her şeyden kopmuş olduğunu söylüyorduk."

Lady Edward, "R" harfini gırtlağında yuvarlayarak, "peri ha?" dedi. O bir ecinnidir. Bir ecinniyi büyütmenin ne denli çetin bir iş olduğunu aklınız almaz, Mr. Burlap." Lady Edward başını salladı: "Bazen gerçekten korkuturdu beni."

Molly, "öyle mi?" dedi. "Ama bana kalırsa, siz de biraz peri gibisiniz, Lady Edward."

Lady Edward, "evet, biraz," diye kabul etti. "Ama ben hiçbir zaman ecinni olacak dereceye varmadım."

Walter takside yanına oturunca, "ya!" dedi Lucy. Sanki meydan okuyordu. "Ya!"

Şoför taksiyi sürdü. Walter, Lucy'nin elini aldı, öptü. Genç kadının meydan okuyuşuna vereceği karşılık buydu:

"Sizi seviyorum. İşte o kadar."

"Öyle mi, Walter?" Lucy, Walter'e doğru döndü. Delikanlının başını elleri arasına aldı, alacakaranlıkta ona yoğun bir dikkatle baktı. "Öyle mi?" dedi yeniden. Bunu sorarken, başını ağır ağır sallıyor, gülümsüyordu. Sonra öne doğru eğilip, onu ağzından öptü. Walter, Lucy'ye sarıldı; ama kadın, onun

kolları arasından sıyrıldı. "Hayır, hayır," diye karşı koyarak, gene kendi köşesine çekildi. "Hayır."

Walter sözünü dinleyip, onu bıraktı. Bir sessizlik oldu. Lucy, gardenya kokulu bir lavanta kullanırdı. Onun varlığını simgeleyen bu koku, tropikal ülkelerin tatlı kokusu, Walter'i sarmıştı. Walter, "direnmeliydim," diye düşünüyordu. "Hayvanca davranmalıydım. Onu üstüste öpmeliydim. Beni sevmeye zorlamalıydım. Niçin yapmadım bunu? Niçin?" Niçin yapmadığını bilmiyordu. Lucy'nin onu niçin öptüğünü de bilmiyordu. Her halde kışkırtmak içindi; Walter onu daha da fazla istesin diye; ona daha da umutsuzca köle olsun diye. Bunun farkında olduğu halde, Walter onu niçin hâlâ seviyordu? Bunu da bilmiyordu. "Niçin? Niçin?" diye kendi kendine sorup duruyordu. Walter'in aklından geçenleri yüksek sesle yankılarcasına, Lucy'nin sesi yükseldi ansızın.

Lucy, çekildiği köşeden, "beni niçin seviyorsunuz?" diye sordu.

Walter, gözlerini açtı. Bir sokak fenerinin yanından geçiyorlardı. Fenerin ışığı, taksinin penceresinden Lucy'nin yüzüne vurdu. Bir an için bu yüz, karanlığın içinde belirdi; sonra gene yok oldu. Alaycı bir kayıtsızlığı, oldukça haşin bir bezginliği, her şeyi önceden görmüş gibi bir hali vardı bu solgun maskenin.

Walter, "sizi niçin sevdiğimi ben de kendi kendime soruyordum," diye karşılık verdi. "Keşke sevmesem diyordum."

"Biliyor musunuz, ben de aynı şeyi, yani keşke beni sevmese diyebilirim. Ayrıca eğlenceli değil sizin bu haliniz."

Lucy, "kendilerinden önce yeryüzünde hiç kimsenin sevdalanmadığını sanan erkekler, öyle tatsızdırlar ki!" diye düşünüyordu. Ama ne de olsa, gene hoşlanıyordu Walter'den. Walter çekiciydi. Hayır, "çekici" sözü uygun değildi Walter'e. Günün birinde Lucy'nin âşığı durumunda bulunacak bir er-

kek olarak, hiç de çekici değildi. "Dokunaklı" sözü daha uygundu Walter'e. Dokunaklı bir âşık? Bu da Lucy'nin tarzı değildi. Ama ondan hoşlanıyordu. Walter'in çok hoş bir yanı vardı. Üstelik de akıllıydı. İstese, eğlenceli bir dost olabilirdi. Ondaki aşk hastalığı can sıkıcı olmakla beraber, hiç olmazsa Lucy'ye çok bağlı kalmasını sağlıyordu. Bu ise, önemliydi Lucy için. Lucy yalnızlıktan korkardı. Kavalyelerinin her an el pençe divan durmalarını isterdi. Walter, köpeklere özgü bir bağlılıkla, onun buyruklarını bekliyordu. Ama neden dövülmüş bir köpek hali vardı onda? O kadar miskindi ki! Aman ne aptal şey! Walter'in miskinliği sinirine dokundu ansızın.

Elini, delikanlının elinin üstüne koydu; alay edercesine, "hadi, Walter," dedi, "benimle neden konuşmuyorsunuz?"

Walter karşılık vermedi.

"Yoksa susacak mısınız hep?" Lucy'nin parmakları, bir elektrik akımı gibi, delikanlının elinin üstünden geçti; sonra bileğini kavradı. Biraz sonra Lucy, "nabzınız nerede?" diye sordu. "Hiçbir yerde bulamıyorum nabzınızı." Yumuşak derinin üstünde, damarın atışını aradı parmaklarıyla. Walter, kadının parmak uçlarının, hafif, heyecan verici ve biraz soğuk dokunuşunu bileğinde duydu. Lucy, "bana kalırsa sizin nabzınız yok," dedi. "Bana kalırsa, sizin kanınız durgun bir su gibi." Walter'i hor gördüğü anlaşılıyordu Lucy'nin sesinden. "Aman ne aptal!" diye düşünüyordu. "Ne miskin aptal!" "Tamamiyle durgun bir su gibi," dedi gene. Ve ansızın, kötü bir hırsa kapılarak, törpülene törpülene uçları sivrilmiş, o keskin tırnaklarını, Walter'in etine batırdı. Şaşkına dönen, canı acıyan Walter, bağırıverdi.

Lucy, meydan okurcasına gülerek, "bunu hakettin," dedi.

Walter, kadını omuzlarından yakaladığı gibi, hırsla öpmeye başladı. Öfke, cinsel isteğini kamçılamıştı. Öç alırcası-

na öpüyordu. Lucy, gözlerini kapadı, hiç karşı koymadan kendini bırakıverdi. Duyacağı hazzın küçük müjdecileri, uçuşan pervaneler gibi, bir çeşit telâşla gelip gidiyordu teninin içinde. Sonra birdenbire, keskin parmaklar, *pizzicato* çalınan bir kemanın telleri gibi, sinirlerini sanki kopardı. Lucy'nin, kendi de farkında olmadan, tepeden tırnağa kıvrandığını, birdenbire canı yanmış gibi kıvrandığını hissetti Walter. Lucy'yi öperken düşünüyordu; acaba Walter'i kışkırtarak, delikanlının böyle davranmasını mı beklemişti Lucy? Bunu mu ummuştu? Kadının ince boynunu iki eli arasına aldı. Başparmakları, solunum borusunun üstündeydi. Hafifçe bastırdı. Dişlerinin arasından, "senin gırtlağını sıkacağım günün birinde," dedi.

Lucy, gülmekle yetindi. Walter eğildi, onun gülen ağzını öptü. Delikanlının dudaklarının kendi dudaklarına değmesiyle, Lucy, nerdeyse acıya benzeyen, ince keskin, dayanılmaz bir haz duydu. O telâşlı pervanelerin kanatları uçuştu teninin üstünde. Böylesine yabansı, böylesine yırtıcı bir istek ummuyordu Walter'den. Lucy, hoş bir hayret içindeydi.

Taksi, Soho meydanına yöneldi, ağırlaştı, durdu. Gelmişlerdi. Walter ellerini çekti, kadından uzaklaştı.

Lucy, gözlerini açtı, ona baktı. O akşam ikinci kez meydan okurcasına, "Eh?" diye sordu.

Bir an gene sessizlik oldu.

Walter, "Lucy," dedi, "başka bir yere gidelim. Buraya, bu iğrenç yere gitmeyelim. Başbaşa kalabileceğimiz bir yere gidelim."

Walter'in sesi titriyor, gözleri yalvarıyordu. İsteğinin yabansı bir yanı kalmamıştı artık. Yeniden miskinleşmiş, köpekleşmişti bu istek.

"Şoföre söyleyeyim, gene sürsün," diye yalvardı.

Lucy gülümsedi, başını salladı. Ne diye böyle sızlanıyor-

du? Niçin böylesine miskindi? Aptal! Dövülmüş köpek!

Walter, "ne olur, ne olur!" diye yalvardı.

Ne var ki, yalvarması değil, buyurması gerekirdi. Şoföre taksiyi gene sürmesini söylemesi, Lucy'yi gene kolları arasına alması gerekirdi.

Lucy, "hayır, olmaz," dedi.

Taksiden indi. Madem ki Walter dövülmüş bir köpekti, Lucy de, dövülmüş bir köpeğe nasıl davranılırsa öyle davranacaktı ona karşı.

Walter, rezil olmuş, perişan bir halde, Lucy'nin peşinden yürüdü.

Kapının eşiğinde, Sbisa karşıladı onları. Eğildi; tombul ellerini havada salladı. Gittikçe genişleyen gülümseyişi, çok şişman yanaklarının etinde, birçok dalgalar meydana getirdi. Lucy gelince, şampanya tüketimi artmaya başlardı. Saygıdeğer bir müşteriydi Lucy.

Genç kadın, "Mr. Spandrell burada mı?" diye sordu, "Mr. ve Mrs. Rampion buradalar mı?"

Yaşlı Sbisa, Napoli'lilere özgü ve genellikle Doğululara özgü bir biçimde sözcüklere basa basa, "Oo! Evet! Oo! Evet!" deyip duruyordu. Yalnız onların lokantada bulunduklarını söylemekle kalmıyor, elinde olsa, Lucy'ye yaranmak için, çifter çifter Spandrell'ler, çifter çifter Rampion'lar sağlayacağını söylüyordu sanki. "Ya siz? İyisiniz inşallah, iyisiniz inşallah? Bu gence öyle bir istakoz var ki! Aman, öyle bir istakoz ki!" Sbisa, bozuk şivesiyle boyuna konuşarak, Lucy ile Walter'i lokantaya aldı.

SEKİZİNCİ BÖLÜM

Mark Rampion, "şu dünyamızın, iğrenç bir biçimde sağlıksız bir biçimde evcilleşmesinden yakınıyorum ben," dedi.

Mary Rampion, tâ derinlerinden gelen bir kahkaha atarak, içtenlikle güldü. Öyle bir kahkahaydı ki bu, bunu duyan da gülerdi elinde olmadan.

"Sen sen olmayıp da kendi karın olaydın, böyle söylemezdin," dedi. "Evcilleşmiş, ha? Evcilleşmenin ne olduğunu ben sana anlatayım."

Aslında pek evcilleşmiş bir insana benzemiyordu Mark Rampion. Keskin bir bıçağı andıran, yabansı gaga burunlu, sivri çeneli, sert bir profili vardı. Mavi gözleri, baktığı yeri sanki delerdi. Biraz kızıla çalan, altın renginde, çok ince saçları; her kıpırdanışında, ufacık bir hava akımıyla rüzgârda titreyen küçük alevler gibi, hemen oynayıverirdi.

Rampion, "eh, sen de pek kuzu sayılmazsın ya!" dedi. "Gelgelelim iki kişi dünyanın tümü değildir. Ben dünyadan söz ediyordum, bizden değil. Dünyanın evcilleşmiş olduğunu söylüyordum. Hani o iğrenç, koskocaman, enenmiş kediler

vardır ya, onlara benzediğini söylüyordum."

"Savaşta vahşet yok muydu?"

Oturdukları masanın pembe ışıklı lambalarının aydınlattığı küçük dünyanın dışından, alaca karanlıktan geliyordu Spandrell'in sesi. Geriye doğru yaslanan Spandrell, yalnız iki ayağı üstünde duran iskemlesinin arkalığını duvara dayamıştı.

Rampion, "savaş bile öyleydi," dedi. "Evcilleşmiş bir felâketti. İnsanlar, kanları kızıştığı için savaşa girmediler. Onlara git diye buyruk verildiği için gittiler; iyi yurttaş oldukları için gittiler. Senin üvey babanın, söylevlerinde ikide birde belirttiği gibi, savaşan bir hayvandır insan. Ne var ki, bu hayvanın evcilleşmiş oluşundan yakınıyorum ben..."

Mary Rampion, "günden güne daha da evcilleşiyor," dedi.

Mary, kocasının düşüncelerini paylaşırdı. Daha doğrusu, kocasının duygularının çoğunu paylaşırdı; ve bu duyguları belirtmek isteyince, bilinçli ya da bilinçsiz olarak Mark'ın görüşlerinden yararlanırdı.

Mary, "bunun nedenini fabrikalarda aramalı," diye açıklıyordu; "Hıristiyanlıkta aramalı, bilimde aramalı, saygıdeğer olmak isteğinde aramalı, eğitimimizde aramalı. Tüm bunlar, çağımızın ruhunu eziyor, kanını emiyor. Bunlar..."

Rampion, "Allahaşkına sus!" dedi.

"Ama bunları söyleyen sen değil misin?"

"Benim söylediğim şey, benim söylediğim şeydir. Ama aynı şeyi sen söyleyince, bambaşka oluveriyor."

Mary Rampion'un yüzünde beliren kızgınlık yokoluverdi. Genç kadın güldü.

"Eh, ne yapalım," dedi. "Mantık yürütmek konusunda pek marifetli sayılmam. Ama sen de, herkesin önünde, birazcık daha terbiyeli davranabilirsin benimle konuşurken."

"Aptallara gönül rahatlığıyla katlanamıyorum."

Mary Rampion, gülerek gözdağı verdi: "Eğer dikkat etmezsen, canın yana yana katlanmak zorunda kalacaksın bir aptala."

Spandrell, bir tabağı Mary'ye doğru itti: "Şunu başına atmak içinizden geliyorsa, buyrun," dedi. "Benim burada olmama aldırmayın."

Mary teşekkür etti: "Onun yararına olur bunu yapmam; çünkü fazla beğeniyor kendini."

Rampion, "ben de buna karşılık, gözünü bir güzel patlatırsam, zararı dokunmaz sana," dedi.

"Hele bir dene bakalım. Bir elimi arkama bağlasalar bile, gene de başa çıkabilirim seninle."

Herkes katıla katıla gülmeye başladı.

Spandrell, arkaya doğru yaslanıp, iskemlesinin iki ön ayağını yerden kaldırarak, "ben Mary üstüne para koyup bahse girerim," dedi.

Kolayca açıklayamayacağı bir hazla gülümseyerek; önce iri yarı, altın sarısı kadına; sonra da zayıf, yabansı, boyun eğmez, ufak tefek erkeğe baktı. Teker teker ele alındıklarında, ikisi de iyiydi; ama beraber, bir çift olarak, daha da iyi oluyorlardı. Hiç farkına varmadan, ansızın mutlu olmaya başlamıştı Spandrell.

Rampion, "bugünlerde boy ölçüşürüz," dedi.

Bir an için, elini, karısının elinin üstüne koydu. İnce, duyarlı, çok şey söyleyen bir eldi bu. Spandrell, "işte soylu eli dediğin böyle olur," diye düşündü. Kadının kaba, güçlü, dürüst eliyse, bir köylünün eliydi. Oysa, doğuştan köylü olan Rampion, soylu olan da Mary idi. Bu da, soyları ve aile kütüklerini inceleyen bilim adamlarının ne denli saçmaladıklarını kanıtlar.

Rampion, "on raunt; eldivensiz," dedi. Sonra Spandrell'e döndü: "Biliyor musunuz, siz de evlenmelisiniz."

Spandrell'in mutluluğu birden yıkılıverdi. Sanki iyice sarsılmış da, aklı başına gelmişti. Nerdeyse içerliyordu kendine. Ona ne oluyordu da, mutlu bir çifte bakarak, gereksiz bir duygusallığa kapılıyordu böyle?

Spandrell, "ben boks bilmem," diye karşılık verince; Rampion, arkadaşının böyle şakalaşmasında, bir burukluk, içten gelen bir katılaşma sezdi.

Rampion, "şaka etmiyorum," dedi.

Spandrell'in ne düşündüğünü yüzünden anlamaya çalıştı. Ne var ki, Spandrell'in başı gölgede kalmıştı, ikisini ayıran lambanın ışığı da, Rampion'un gözlerini kamaştırıyordu.

Mary, "evet, şaka etmiyor," diye yankıladı. "Evlenmelisiniz. Bambaşka bir insan olursunuz o zaman."

Spandrell, burnundan soluyarak, kısa bir kahkaha attı; iskemlesini düzeltti, masanın üstünde öne doğru eğildi. Kahve fincanıyla yarı dolu likör kadehini bir yana itti; dirseklerini masaya, ellerini de çenesine dayadı. Yüzü, lambanın pembe ışığında meydana çıktı. Gotik kiliseleri süsleyen korkunç ve gülünç insan ya da hayvan başlarını andıran bir yüz diye düşündü Mary. Pembe bir yatak odasında, korkunç ve gülünç bir baş. Notre-dame katedralinde, tıpkı Spandrell'in şimdiki haline benzeyen bir baş vardı; şeytanca yüzü pençelerinin arasında, ileriye doğru eğilirdi. Ne var ki, katedraldeki baş, güldürücü bir şeytanın başıydı. Öylesine abartarak bir şeytana benziyordu ki, pek ciddiye alamazdınız onun şeytanlığını. Spandrell ise, bir karikatür değildi; canlı bir insandı. İşte bundan ötürü, daha korkunç ve acılıydı onun yüzü. Çok zayıf, solgun bir karikatür değildi; canlı bir insandı. İşte bundan ötürü çene kemiği, keskin çizgilerle beliriyordu. Kül rengi gözleri çukura kaçmıştı. Bir cesedin yüzünü andıran bu maskede, yalnız ağızdı etli olan. Kamçılana kamçılana şişmiş, kabarık iki yara izini andıran dudaklarıyla büyük bir ağız.

Lucy Tantamount, Spandrell için, "gülümseyince, alaycı çizgileri olan bir apandisit ameliyatı yarası görür gibi olursunuz," demişti eskiden. Bu kırmızı yara izi, hem şehvetli, hem de Spandrell'in yuvarlak çenesi gibi sert ve kararlıydı. Gözlerinin çevresinde ve dudaklarının kenarlarında kırışıklık vardı. Kumral, gür saçları, alnından dökülmeye başlamıştı.

Mary Rampion, "elli yaşında görünüyor," diye düşünüyordu. "Oysa kaç yaşında?" Hesap etti, Spandrell'in otuz iki ya da otuz üç yaşından fazla olamayacağına karar verdi. Çoluk çocuk edinmenin tam zamanı.

Mary Rampion, "bambaşka bir insan olursunuz," dedi gene.

"Ama ben bambaşka olmayı ayrıca istemiyorum ki!"

Mark Rampion başını salladı: "Evet. İşte senin derdin de bu, Spandrell. Kendi iğrenç, kokuşmuş iç dünyanda kalmanın keyfini sürüyorsun. İyileşmek istemiyorsun sen. Sağlıksızlığının keyfini sürüyorsun. Hattâ bununla övünüyorsun biraz."

Her şeyini, tüm mutluluğunu evliliğe borçlu olan, bu kutsal bağı durmadan dinlenmeden öven Mary, "bunun tek çaresi evlenmektir," diye diretti.

Rampion, "ama bir de bakarsınız, karısı mahvolur," dedi. "Kendi kangrenli yaralarını ona da aşılayabilir."

Spandrell, başını arkaya devirip, derin derin güldü; ama her zaman olduğu gibi, kahkahası duyulmuyordu nerdeyse; sessiz bir patlama gibiydi bu gülüş.

"Çok güzel!" dedi. "Çok güzel! Evlilik kurumunu savunan ilk inandırıcı söz. Beni nerdeyse kandırdın, Rampion. Ben hiçbir zaman evlenmeye kadar götürmemiştim bu işi."

Rampion, kaşlarını hafifçe çatarak, "hangi işi?" diye sordu.

Spandrell'in rol keserek, hiçbir şeye inanmıyormuş gibi

konuşmasından hoşlanmıyordu. Spandrell, kendi yaramazlıklarından öyle hoşnuttu ki! Aptal bir çocuğa benziyordu aslında.

"Hastalığımı başkalarına aşılama işini demek istiyorum. Nikâh dairesinin kapısına varınca, bu işe bir son vermiştim öteden beri. Ama bir daha sefere kapının eşiğini aşacağım." Spandrell biraz daha konyak içti. "Ben Sokrates gibiyim," diye sürdürdü konuşmasını. "Tanrı bir görev verdi bana: Dişileri, özellikle genç dişileri baştan çıkarmak görevi. Benim işim, onları eğitip yanlış yola sürmek."

Sessizce gülmek için başını arkaya attı. Rampion, tatsız bir şeye bakarcasına, Spandrell'e baktı.

Yapmacık bir tiyatro oyunu! Spandrell kendi varlığına inanabilmek için, rol kesiyordu sanki.

Mary, içtenlikle lafa karıştı: "Ah, evlenmenin insana neler verebileceğini siz bir bilseniz! Bir bilseniz..."

Rampion, sabırsızlanarak Mary'nin sözünü kesti: "Ama karıcığım bunu biliyor elbette."

Mary'nin propagandacılığı coşmuştu: "Biz evleneli on beş yılı geçti, inanın bana..."

"Senin yerinde olsam, boşuna nefes tüketmezdim."

Mary, bir şey sorarcasına kocasına baktı. İnsanlar arasındaki ilişkiler söz konusu olunca yüzde yüz güveni vardı Rampion'un aklına. Rampion, bu dolambaçlı yollarda, hiç yanılmadan, ince bir anlayışla ilerlerdi. Mary, kocası gibi olmak ister, ama ona öykünmeye kalkmazdı. "İnsan ruhunun kokusunu alır o," derdi. Ruhların kokusunu almak konusunda, pek duyarlı bir burnu yoktu Mary'nin. Akıllı davranıp, Rampion'un ona yol göstermesini beklerdi. Kocasına baktı. Rampion, gözlerini kahve fincanına dikmişti. Alnı buruşmuş, çatılmıştı. Durumu şakaya almadığı besbelliydi. Mary, "peki öyle olsun," deyip, bir sigara daha yaktı.

Spandrell, nerdeyse zafer kazanmışcasına, önce Rampion'a, sonra da Mary'ye baktı. Gene aşırı kaşarlanmış bir erkek halleri takınarak, "genç kızlarla düzenli kullandığım teknik bir yöntem vardır," diye konuşmasını sürdürdü. Mary, gözlerini kapadı, Rampion ile beraber genç oldukları günleri düşündü.

DOKUZUNCU BÖLÜM

Tâ tepeye varıp da aşağıdaki vadiyi görünce, genç Mary "şu biçimsiz, leke gibi şeye bakın! dedi.

Kayrakla örtülü damlarıyla kurumlu bacalarıyla, dumanıyla, Stanton-in Teesdale, kapkara seriliyordu aşağılarda. Kasabanın ötesinde, çıplak kırlar yükseliyor, dalga dalga kabarıyordu tâ uzaklarda. Güneş parlıyor; koskocaman gölgeler sürüklüyordu bulutlar.

"Şu bizim zavallı manzaramıza bakın. Yeryüzünde böyle şeyler olmamalı. Gerçekten olmamalı."

Mary'nin kardeşi George bir dize okudu: "Her manzara hoştur; ancak insan aşağılıktır." *

Öteki delikanlının kafası daha pratik bir biçimde işliyordu. Şöyle bir öneride bulundu: "İnsan şuraya bir batarya yerleştirebilse de aşağıya birkaç yüz mermi yağdırabilse..."

Mary coştu: "İyi bir şey olur, gerçekten iyi bir şey olur."

Mary'nin bu tasarıyı beğenmesi, asker delikanlıyı çok sevindirdi. Mary'ye fena halde tutkundu. Tasarısını geliştirme-

* Ondokuzuncu yüzyılbaşında yaşayan Reginald Heber'ın bir şiirinden.

ye çalışarak, "ağır havan topları," diye konuşmasını sürdürdü. Ama George, onun sözünü kesti.

"Allahaşkına, şu gelen de kim?"

George'un gösterdiği yöne baktılar. Yabancının biri, yokuşu çıkıyor, onlara doğru ilerliyordu.

Mary, gelene baktı; "tanımıyorum," dedi.

Yabancı yaklaştı. Gaga burunlu, mavi gözlü, şapka giymediği için rüzgârda uçan ipek gibi ince açık renk saçlı, yirmi, yirmi beş yaşlarında bir delikanlıydı. İyi biçilmemiş, ucuz kumaştan bol bir ceket; ütüsüz, gri, yünlü bir pantolon giyiyordu. Kravatı kırmızıydı. Bastonsuz yürüyordu.

George, "sanırım, bizimle konuşmak niyetinde," dedi.

Delikanlı onlara doğru yürüyordu. Çok önemli bir işi varmış gibi, hızla, kararlı adımlarla ilerliyordu.

Delikanlı yaklaşırken, Mary, "ne eşsiz bir yüz bu!" diye düşündü. "Ama öyle hasta bir hali var ki! Nasıl da zayıf! Nasıl da solgun!"

Gelgelelim delikanlının gözleri, Mary'nin acımasına engel oluyordu sanki. Işıl ışıl bir güç vardı bu gözlerde.

Delikanlı, onların önüne gelince, bir geçit resmindeymiş gibi, zayıf gövdesini dimdik tutarak, durakladı. Meydan okurcasına bir şey vardı davranışında; içtenlikle meydan okurcasına bir şey vardı yüzünde. Işıl ışıl gözlerini hiç kırpmadan, her üçüne de sırayla baktı dik dik.

"Hayırlı akşamlar," dedi.

Çok büyük bir çaba gösteriyordu konuşabilmek için. Ne var ki, üç zengin gencin bomboş yüzlerinde gördüğü o küstah kayıtsızlık karşısında, artık bir zorunluk olmuştu konuşması.

Ötekiler adına Mary karşılık verdi: "Hayırlı akşamlar."

Yabancı, "buraya gelmeye hakkım yok." dedi. "Söyleyeceğiniz bir şey var mı bu konuda?"

Meydan okuyuşu gittikçe daha yoğunlaşıyordu. Onlara karanlık gözlerle baktı. İki delikanlı, sanki tâ uzaklardan, bir parmaklığın arkasından, başka bir sınıftan gelmenin sağladığı yüksek bir noktadan süzüyorlardı yabancıyı. Onun kılığını kıyafetini görmüşlerdi. Delikanlıların gözlerinde düşmanlık vardı, küçümseme vardı. Bir çeşit korku da vardı.

Yabancı, "hakkım olmadan buraya geldim," dedi gene.

Sesi oldukça tiz, ama uyumluydu. Bölgenin şivesiyle konuşuyordu.

George, "yerli itlerden biridir," diye düşündü.

Hakkı olmadan buraya gelmişti. Hiç kimse farkına varmadan sıvışıvermesi, çok daha kolay, çok daha rahat olurdu. İşte bu yüzden onlara meydan okumak zorunluğunu duymuştu.

Bir sessizlik oldu. Asker delikanlı, sırtını çevirdi. Bu tatsız işe hiç karışmak niyetinde değildi. Zaten onu ilgilendirmezdi bu. Park, Mary'nin babasının malıydı. Kendi bir konuktu burada. Vadideki kapkara kasabaya bakarak bir şarkı mırıldandı: "Şiarım budur benim: Hep keyifli ve neşeli ol!"

Sessizliği bozan George oldu. Yabancının söylediğini yankılayarak, "söyleyeceğimiz bir şey var mıymış!" dedi. Yüzü kıpkırmızı kesilmişti.

Mary, kardeşine baktı. "Amma da aptal bir hali var şunun," diye düşündü. "Bir buzağıya benziyor. Yüzü kızaran bir buzağıya."

"George söyleyecek bir şeyimiz var mıymış! Allahın belâsı, küstah, görgüsüz herif!" diye düşündü. Öfkesinin haklı olduğunu sanarak, işi büsbütün azıtıyordu: "Ne sandınız yani!" dedi.

"Elbette var. Daha neler!"

Mary bir kahkaha attı: "Hiç içerlemiyoruz buraya gelmenize. Hiç mi hiç içerlemiyoruz."

Kardeşinin yüzü daha da çok kızardı. "Ne demek istiyorsun, Mary?" diye sordu öfkeden köpürerek. (Asker delikanlı, gezegenlerde yaşarcasına, "hep keyifli ve neşeli ol!" diye mırıldanıyordu.) George,"burası halka açık değil," dedi.

Mary, "öyle ama, içerlemiyoruz buraya gelmenize," dedi. Kardeşine değil, delikanlıya bakıyordu. "Yabancılar gelip, sizin gibi açıkça konuşunca, hiç mi hiç içerlemiyoruz."

Yabancıya gülümsedi; ama yüzü hep gururlu ve ağırbaşlı kaldı. Bu ışıl ışıl, ağırbaşlı gözlere bakınca, Mary de gülümsemekten vazgeçti hemen. Bunun bir şaka olmadığını, hiç de şaka olmadığını hemen anlayıverdi. şakaya alınamayacak sonuçları, önemli sonuçları olabilirdi bunun. Neden ve hangi açıdan önemli sonuçları olabileceğini bilmiyordu. Ama seziyordu bunun bir şaka olmadığını.

"Güle güle," diyerek elini uzattığı sırada, sesi değişmişti Mary'nin.

Yabancı, bir an durakladı, sonra Mary'nin elini sıktı.

"Hoşça kalın," dedi, "elimden geldiği kadar çabuk çıkacağım parktan."

Sırtını çevirip, hızla uzaklaştı.

George, öfkeyle kız kardeşine döndü, "Bu da ne demek oluyor!" diye söylenmeye başladı.

Mary terslendi: "Of! Çeneni tutsana sen!"

George hâlâ söyleniyordu: "Üstelik, herifin elini de sıktın..."

Asker dostları, lafa karıştı: "Aşağı tabakadan bir adamcağız, değil mi?"

Mary, delikanlıların önce birine, sonra ötekine baktı; hiçbir şey söylemeden basıp yürüdü. Ne ahmak şeylerdi şunlar! Delikanlılar onun peşinden gittiler.

Hâlâ öfkeden köpüren George, "Allah verse de, şu Mary doğru dürüst davranmasını öğrenebilse," dedi.

Asker delikanlı, bu konuda Mary'yi ayıpladığını gösteren sesler çıkardı. Gerçi Mary'ye tutkundu ama; bu kız arasıra toplum kurallarını çiğneyerek, insanı güç duruma düşürdüğünü kabul etmek zorundaydı. Bundan başka kusuru da yoktu Mary'nin.

George, homurdanıyordu hâlâ: "O bayağı herifin elini de sıktı!"

Onların ilk karşılaşmaları böyle oldu. O sıralarda Mary yirmi iki yaşında; Mark Rampion ise, ondan bir yaş daha küçüktü. Sheffield Üniversitesi'nde ikinci yılını tamamlamış, yaz tatilini geçirmek üzere Stanton'a dönmüştü. Annesi, istasyonun yanındaki sıra sıra küçük evlerden birinde otururdu. Kocası vaktiyle postacı olduğu için, Mrs. Rampion küçük bir dul maaşı alır; dikiş dikerek de birkaç kuruş daha kazanırdı. Mark, burslu öğrenciydi. Ondan daha yeteneksiz olan küçük erkek kardeşleri, işe girmişlerdi bile.

Birkaç gün sonra, kasabanın rahibi, Mark Rampion'un başarılarını kısaca anlatırken; "eşsiz bir delikanlı," diyordu ikide birde.

Din adamları, yoksullar yararına, rahibin bahçesinde bir eğlence düzenlemişler, çeşitli eşyaları satışa çıkarmışlardı. Pazar günleri din derslerine giden çocuklardan birkaçı, açık havada küçük bir tiyatro oyunu oynamışlardı. Bu oyunun yazarı Mark Rampion'du.

Rahip, orada bulunan kibar ailelere, "başkasından hiç yardım görmeden bunu yazdı," diyordu. "Üstelik resim de yapar bu genç. Resimleri belki biraz gariptir, biraz... şey..."

Rahip durakladı.

Rahibin kızı, kendi anlayışsızlığıyla gururlanırcasına, orta sınıfın yüksek tabakalarına özgü gülümsemeyle, "yani, acayip acayip şeyler mi demek istiyorsunuz?" diye sordu.

Rahip, "ama çocuk çok yetenekli," diye konuşmasını sür-

dürdü. "Tees ırmağının küçük bir kuğukuşudur bu delikanlı!"

Bunu söylerken utandı, bir suç işlemişcesine güldü. Konuşurken edebiyattan alıntılar yapmaktan hoşlanırdı. Orada bulunan kibarlar, terbiye gereği gülümsediler. Harika delikanlı konuklara tanıştırıldı. Mary, bu delikanlının, hakkı olmadan parka giren yabancı olduğunu gördü.

"Sizinle önceden tanışmıştık," dedi.

"İzinsiz gelip, manzaranızı aşırmıştım."

"Buyrun, sizin olsun o manzara."

Delikanlı, bu sözü duyunca gülümsedi. Mary'ye göre biraz da alay vardı bu gülümsemede. Genç kızın yüzü kızardı. Karşısındakini küçümsercesine konuşuyormuş izlenimini vermekten korkuyordu.

Sinirli sinirli bir küçük kahkaha atarak, "ama bana kalırsa, buyrun desem de, demesem de, gene bildiğinizi yaparsınız siz," diye ekledi.

Mark Rampion bir şey söylemeden gülümsedi, başını salladı.

O sırada Mary'nin babası, delikanlıyı kutlamaya geldi. O ince küçük oyunu bir fil sürüsü gibi eziyordu övgüleri. Mary sıkıntıdan kıvrandı. Böyle konuşmak yanlıştı, baştan aşağı yanlıştı. Bunu seziyordu. Ne var ki, kendi de daha güzel sözler söyleyemeyeceğini biliyordu; asıl derdi de buydu. O alaycı gülümseme, Mark Rampion'un dudaklarından hâlâ silinmemişti. Mary, kendi kendine, "kim bilir ne kadar aptal buluyor hepimizi," dedi.

Şimdi sıra, Mary'nin annesine gelmişti. Babası, "yaman bir şey" demişti; annesiyse, "anlatamayacağım kadar cici" diyordu. Birbirinden beterdi bu iki söz. Bu iki sözün de övülmek istenilen oyunla uzaktan yakından hiçbir ilişkisi yoktu.

Mrs. Felpham, Rampion'u çaya çağırınca, delikanlı git-

memek istedi. Amak bunu kabalık etmeden, karşısındakini gücendirmeden yapmak istiyordu; çünkü, ne de olsa, hiç de kötü niyetli değildi zavallı kadın. Biraz gülünçtü ancak. Köyün dişi sanat koruyucusuydu. İki fincan çayla bir dilim pasta sunarak, sanatçıların üstüne kanatlarını geriyordu. Kadıncağızın oynadığı rol gülünçtü. Mark Rampion duraklarken, Mary de gelmesini istedi.

"Ne olur, gelin," dedi.

Genç kızın gözlerinde, gülümsemesinde, kendi ailesiyle biraz üzülerek alay ediyormuş gibi, delikanlıdan özür diliyormuş gibi bir hal vardı. Mary, durumun ne denli saçma olduğunun farkındaydı. "Ama ben buna engel olamam" diyordu sanki. "Elimden bir şey gelmez, özür dileyebilirim ancak."

Mark Rampion, Mrs. Felpham'a döndü, "çok isterim gelmek," dedi.

Kararlaştırılan gün, Rampion, her zamanki gibi, kıpkırmızı bir boyunbağıyla Felpham'lara geldi. Evin erkekleri balığa çıkmışlardı. Delikanlıyı, Mary ile annesi karşıladılar. Mrs. Felpham, kendini gösterebilmek için elinden geleni yaptı. Köyün Shakespeare'i olan bu gencin tiyatro edebiyatıyla ilgileneceği besbelliydi.

Mrs. Felpham, "Barrie'nin oyunlarını çok seversiniz, değil mi?" diye sordu. "Ben bayılırım onlara."

Kadıncağız boyuna konuşup durdu. Rampion bir tek söz söylemiyordu. Daha sonraları Mrs. Felpham, bu delikanlıyla uğraşmaya değmez, diye düşündü, Mark Rampion'dan vazgeçti. Onu bahçede gezdirmesini söyledi Mary'ye. İşte Rampion ancak o zaman ağzını açıp bir şeyler söyledi.

Yassı, iri taşlarla döşenmiş dümdüz patikalarda, güllerin arasında yürürlerken, "korkarım ki, anneniz beni çok kaba bir insan sandı," dedi delikanlı.

Mary, aşırı bir candanlıkla, "hiç de öyle değil," dedi.

Rampion güldü: "Sağ olun. Ama anneniz elbette beni kaba buldu; gerçekten kaba davrandım da ondan. Konuşarak daha da büyük kabalık etmemek için, susarak kabalık ettim. Barrie konusunda neler düşündüğümü söylemektense, hiçbir şey söylemeyeyim dedim."

"Barrie'nin oyunlarından hoşlanmıyor musunuz?"

"Hoşlanmıyor muyum? Ben, ha?"

Mark Rampion durdu, kıza baktı. Mary'nin yüzü kıpkırmızı kesildi. Acaba ne pot kırmıştı gene?

"Bunu burada sormak kolay."

Mark Rampion, eliyle, çiçekleri, fıskıyeli küçük havuzu, taşları arasından çiçekler fışkıran yüksek taraçayı; bahçenin bittiği yerde görünen, kül renginde, ağırbaşlı bir hali olan Kral George çağından kalma evi gösterdi:

"Benimle Stanton'a gelip de, bunu bana orada sorsanıza! Orada sert gerçeklerin üstünde oturuyoruz. Oturduğumuz yerle gerçekler arasında, içi hava dolu yastıklar yok orada. İnsanın haftada en azından beş İngiliz lirası olmalı ki, Barrie'nin keyfine varmaya başlayabilsin. Eğer çıplak gerçekler üstünde oturuyorsanız, Barrie, ancak bir hakarettir insana."

Bir sessizlik oldu. Güllerin arasında, bir aşağı bir yukarı yürüyorlardı. Mary, bu gülleri yadsıması, bu güller için özür dilemesi gerektiğini düşünüyordu. Ama yadsımak da, özür dilemek de bir suç olacaktı. İri bir av köpeği yavrusu, patikada beceriksizce zıplaya zıplaya, onlara doğru koştu. Mary, köpeği çağırdı. Hayvan, art ayaklarının üstüne kalkıp, genç kıza yaltaklanmaya başladı.

Mary, yavru köpeğin kaba saba oyunlarından korunurken, "ben insanlardan çok hayvanları seviyorum galiba," dedi.

Rampion, Mary'nin şimdi söylediği sözle daha önce söylenen sözler arasındaki belli belirsiz bağı bularak, "eh, hay-

vanlar hiç olmazsa gerçektirler," dedi: "Sizin görüştüğünüz insanlar gibi, içi hava dolu yastıklar üstünde yaşamazlar onlar."

Mary, delikanlının bunu anlamasına hem şaştı, hem de çok sevindi.

"Sizin çevrenizin insanlarını daha iyi tanımak isterdim" dedi; "gerçek insanları, hava dolu yastıkları olmayan insanları."

Mark Rampion, alay edercesine karşılık verdi: "Yolcu acentasından tutulmuş bir rehber gibi sizi gezdireceğimi sanmayın. Bilirsiniz ya, biz hayvanat bahçesi değiliz; acayip kılıklı yerliler de değiliz; yani bu çeşit şeyler değiliz biz. Eğer ayak takımının yaşadığı mahallelere şöyle bir göz atmak istiyorsanız, rahibe başvurun."

Mary, kıpkırmızı kesildi. "Böyle bir şeyin aklımdan bile geçmediğini biliyorsunuz," diye karşı koydu.

Mark Rampion, "buna gerçekten inanıyor musunuz?" dedi. "İnsan zengin olunca güçtür, böyle şeylerin aklından geçmemesi. Sizin gibi bir kız, yoksulluğun ne olduğunu hayal bile edemez. Tıpkı balıklar gibi. Sudan çıkınca, durumun ne biçim bir şey olduğunu nereden anlayabilsin bir balık?"

"Ama bir çaba gösterirse, bunu sezemez mi insan?"

Mark Rampion, "arada büyük bir uçurum var," dedi.

"Bu uçurumu aşmanın yolu da var."

Delikanlının sesi kuşkuluydu, "evet, yolu var her halde" derken.

Birkaç dakika daha güllerin arasında gezinip konuştular. Sonra, Rampion saatine baktı, gitmesi gerektiğini söyledi.

"Ama gene geleceksiniz, değil mi?"

Mark Rampion, "gene gelmemin pek anlamı var mı?" diye sordu. "Benim gelişim ayrı ayrı gezegenlerde oturanların birbirlerine konuk gitmelerine benzemeyecek mi biraz?"

Mary, "bence öyle değil," dedi. Bir an durakladıktan sonra, "herhalde hepimizi çok aptal buldunuz, öyle değil mi?" diye sordu.

Delikanlıya baktı. Mark Rampion, kaşlarını kaldırmış, hayır demek üzereydi. Mary, onun sırf terbiye gereği, hayır demesine meydan vermedi:

"Çünkü biliyorsunuz ya, gerçekten aptalız bizler."

Biraz dertlenerek güldü. Kendi çevresinde, bir kusurdan çok bir erdem sayılırdı aptallık. Aklı fazla gelişen kişi, bir centilmen olmamak tehlikesine düşerdi. Güvenilir bir mal değildi akıl. Ne var ki, Mark Rampion'u tanıdıktan sonra, "acaba centilmenlere özgü güven duygusundan daha güzel şeyler yok mu yeryüzünde?" diye, kendi kendine merak etmeye başlamıştı. Bu delikanlının yanındayken, hiç de övünemiyordu aptallığıyla.

Rampion, Mary'ye gülümsedi. Onun açık sözlülüğünden hoşlanmıştı. Genç kızın gerçek bir yanı vardı. Bozulmamıştı -daha doğrusu, şimdilik bozulmamıştı...

"Bana kalırsa, siz kışkırtıcı bir ajansınız," dedi. "Kendimden üstün olanlara karşı, küstahça sözler, tehlikeli sözler söyleyeyim diye, kışkırtmaya çalışıyorsunuz beni. Ama görüşlerim hiç de küstah değil aslında. Öteki insanlardan daha aptal değilsiniz sizler. Yani yaradılış olarak daha aptal değilsiniz. Yaşayış biçiminizin kurbanlarısınız ancak. Yaşayış biçiminiz yüzünden, sanki benliğiniz kabuk bağlamış, gözleriniz her yanı göremez olmuş. Doğuştan, bir kuştan daha aptal değildir bir kaplumbağa. Ama bir kaplumbağanın yaşayış biçiminin, aklının gelişmesine ayrıca elverişli olmadığını da kabul etmeniz gerekir."

O yaz birçok kez buluştular. Kırlarda beraber yürürlerdi çoğu zaman. Nemli rüzgâra karşı başını eğip kendine yol açan Mary'yi seyrederken, "doğanın bir gücüne benziyor bu

kız" diye düşünürdü Mark Rampion. Bedenden gelen bu büyük güç, bu canlılık, bu gürbüzlük, görkemli bir şeydi. Rampion ise, çocukluğunda cılızdı, ikide birde hastalanırdı. Kendinde eksik olan bu beden gücüne hayrandı. Mary, yabansı bir güçle çarpışan Kuzeyli bir savaşçı gibi, Tanrıça Diana gibi bir şeydi bu kırlarda. Mark Rampion, günün birinde bunu Mary'ye söyledi. Genç kız bu sözden hoşlandı:

"Was für ein Atavismus, * yaşlı Alman mürebbiyem böyle derdi benim için. Hakkı da vardı galiba. Ben gerçekten biraz ilkelim."

Rampion güldü: "Almanca söyleyince biraz gülünç oluyor ama, aslında hiç de saçma değil. İlkel bir tip! İşte öyle olmalıyız hepimiz. Çağımızın tüm maddesel rahatlığı içinde ilkel tipler. Aklı gelişmiş ilkel yaratıklar. Ruhu olan büyük yaban hayvanlar."

Yağmurlu, soğuk bir yazdı. Gene buluşacakları günün sabahı, Rampion'dan bir mektup aldı Mary. "Sevgili Miss Felpham" sözcüklerini okudu. Mark Rampion'un el yazısını ilk kez görmek, ona garip bir haz verdi:

"Aptal gibi gidip soğuk aldım. Kendi kendimden nasıl tiksindiğimi, kendi kendime nasıl kızdığımı size anlatamam. Benden daha hoşgörülü olup, gelecek hafta aynı gün buluşmak üzere beni bağışlayın."

Mary, Mark Rampion ile yeniden buluştuğu zaman, delikanlı solgun ve zayıftı; hâlâ öksürüyordu. Mary, sağlık durumunu sorunca, Rampion nerdeyse öfkeyle, kızın sözünü kesti. Haşin bir sesle "çok iyiyim" diyerek lafı değiştirdi. "Blake'i yeniden okudum," dedi; *Gökyüzü ile Cehennemin Evliliği*'nden söz etmeye başladı.

"Blake uygar bir insandı." Sözcüğün üstünde durdu: "Uygar!" dedi. "Uygarlık demek, uyumlu olmak, bir bütün olmak

* Metinde Almanca: "Ne ilkel bir tip bu!"

demektir. Akıl, duygu, içgüdü, bedenin yaşantısı... Blake, her şeyle bütünleşmenin, her şeyle bir uyum kurmanın yolunu buldu. Barbarlık, insanın bir yanının gelişmemesidir, insanın uyumsuz kalmasıdır. İnsan, beden açısından barbar olabileceği gibi, kafa açısından da barbar olabilir. Cinsel tutkular açısından barbar olabileceği gibi, ruh ve duygu açısından da barbar olabilir. Hıristiyanlık, ruhumuzu barbar yapmıştı. Şimdi de bilim, kafamızı barbar yapıyor. Son uygar insandı Blake."

Mark Rampion, eski Yunanlılardan söz etti. Mezar duvarlarına çizilen resimlerdeki, güneşten yanmış, çıplak Etrüsklerden söz etti.

"Demek, Etrüsk resimlerinin aslını gördünüz?" dedi. "Sizi kıskanıyorum doğrusu."

Mary, fena halde utandı. Gerçi Tarquinia'daki resimli mezarları görmüştü, ama pek bir şeyler kalmamıştı aklında. Mary için, geçen yıl annesiyle İtalya'da yolculuk ederken, sırf iş olsun diye gördüğü, bir yığın acayip eski sanat yapıtlarından hiç de farklı değildi bu resimler. Sanki boşuna görmüştü bunları. Mark Rampion, para bulup da İtalya'ya gidebilseydi.

Delikanlı, "onlar uygardı," diyordu. "Uyumlu bir biçimde, bir bütün olarak, tüm varlıklarıyla yaşamasını biliyorlardı." Mark Rampion, dünyaya kızarcasına, belki de kendine kızarcasına, tutkuyla konuşuyordu. "Hepimiz barbarız," diye lafa başladı; ama öksürüğe tutulduğu için, sözü yarıda kaldı. Mary, bu öksürük nöbetinin bitmesini bekledi. Hem kaygılıydı, hem de üzülmüş, utanmıştı. Çoğunlukla gizlediği bir güçsüzlüğü, boş bulunup tam açığa vurduğu sırada, en beklenmedik bir anda delikanlıyı yakalamıştı sanki.

"Öksürdüğü için üzüldüğümü söyleyeyim mi acaba, yoksa hiç farkına varmamış gibi mi davranayım?" diye düşünü-

yordu. Mark Rampion, öksürüğünden kendi söz ederek, Mary'yi düşündüren sorunu çözdü.

Öksürük nöbeti bitince, "bir de barbarlık diyorduk!" dedi. Tiksinircesine konuşuyor, öfkeyle çarpık çarpık gülümsüyordu. "Bu öksürüğümden daha barbar bir şey duydunuz mu hiç? Uygar bir toplumda hiç kimsenin böyle öksürmesine izin verilmez."

Mary, delikanlının üstüne düşmeye, öğüt vermeye başladı. Mark Rampion, sabırsızlanarak güldü.

"Tıpkı annemin sözleri," dedi, "harfi harfine! Siz kadınlar, hep birbirinize benzersiniz. Civcivlerinin peşinden gıdaklayan tavuklar gibisiniz."

"Ama bizler gıdaklamazsak, sizlerin hali ne olur, bir düşünün hele!"

Birkaç gün sonra, Mark Rampion biraz çekinerek, Mary'yi annesine götürdü. Ama kaygıları boş çıktı: Mary ile Mrs. Rampion, hiçbir zorluk çekmeden anlaşıverdiler. Mrs. Rampion, elli yaşlarında, hâlâ güzel bir kadındı. Alınyazısına onurlu bir sessizlikle katlandığı yüzünden okunuyordu. Ağır ağır, alçak sesle konuşuyordu. Mary, Mrs. Rampion'un davranışının, ancak bir tek kez -Mark çay hazırlamak için odadan çıkıp da oğlundan söz etmeye başladığı zaman- değiştiğini gördü.

Mark'ın annesi, konuğa doğru eğilip, gözleri birden parlayarak, "Nasıl buluyorsunuz onu?" diye sordu.

Mary güldü: "nasıl mı buluyorum? Kendimden üstün insanları yargılayacak kadar küstah değilim ben. Ama onun bir kişiliği olduğu, önemli bir kişiliği olduğu besbelli."

Mrs. Rampion, başını eğerek bu sözü doğruladı, sevinçle gülümsedi: "Evet, onun bir kişiliği vardır," dedi. "Ben de öteden beri söylerim bunu." Yüzü gene ağırbaşlı oldu "Ah, keşke biraz daha sağlıklı olsaydı! Param olsaydı da, onu daha iyi

yetiştirebilseydim! Sağlığı hep bozuktu. Daha iyi bakılarak büyütülmesi gerekirdi. Hayır, daha iyi bakılarak değil; çünkü elimden geldiği kadar iyi baktım ona. Ama daha rahat, daha sağlıklı koşullar içinde büyümesi gerekirdi. Ama nerede! Benim param yoktu ki!" Mrs. Rampion başını salladı. "İşte böyle," dedi. Hafifçe içini çekti, iskemlesine yaslanarak kollarını kavuşturdu; gözleri yere dikildi, sessiz kaldı.

Mary hiçbir şey söylemedi. Ne diyeceğini bilemiyordu. Gene utanmıştı; hem fena üzülmüş, hem de utanmıştı.

Daha sonra, Mary'yi evine götürürken, Mark Rampion, "annemi nasıl buldunuz?" diye sordu.

Mary, "sevdim," dedi; "gerçekten çok sevdim. Annenizin yanında, kendi küçüklüğümün, bayağılığımın, kötülüğümün farkına vardığım halde, onu gene de çok sevdim. Yani demek istiyorum ki, ona hayran kaldım; hayran kaldığım için de sevdim."

Rampion, evet der gibi başını salladı: "Gerçekten hayran olunacak bir insandır o," dedi. "Yiğittir, güçlüdür, dayanıklıdır. Ama fazlasıyla boyun eğer alınyazısına."

"Ama bu, annenizin en güzel yanlarından biri, bana kalırsa."

Mark Rampion kaşlarını çattı: "Alınyazısına boyun eğmeye hakkı yok. Hiç hakkı yok. Onun gibi yaşayanlar, kadere boyun eğmemeli. Baş kaldırmalı. O kahrolası din yüzünden baş kaldırmıyor. Annemin Hıristiyanlığa inandığını söylemiş miydim size?"

"Hayır ama, onu görünce anladım."

"Annem, ruh açısından bir barbardır. Ancak ruha ve geleceğe inanır. Yaşadığımız bugün yok, geçmiş yok, beden yok, kafa yok. Ancak ruh var, gelecek var. Alınyazısına katlanma var bu arada. Bundan daha barbarca bir iş olabilir mi hiç? Annemin baş kaldırması gerekmektedir."

Mary, "sizin yerinizde olsam, onu kendi haline bırakırdım," dedi. "Daha mutlu olur o zaman. Zaten sizin baş kaldırmanız, iki kişinin baş kaldırmasına bedeldir."

Rampion güldü: "Benim baş kaldırmam, milyonlarca kişinin baş kaldırmasına bedeldir."

Rampion, yaz sonunda Sheffield'e geri döndü. Bir süre sonra da Felpham'lar, güneye, yani Londra'daki evlerine gittiler. İlk mektubu yazan Mary oldu. Mark Rampion'dan haber alacağını sanmıştı; ama delikanlı yazmamıştı. Yazması için bir neden yoktu doğrusu. Ama her nedense, Mary, yazacağını ummuştu; yazmayınca da, hayal kırıklığına uğradı. Haftalar geçti. Sonunda Mary, konuşmaları sırasında Mark Rampion'un sözünü ettiği bir kitabın adını sormak için, bir mektup yazdı. Bu bahane, entipüften olduğu halde, işe yaradı. Delikanlı cevap yazdı. Mary teşekkür etti. Mektuplaşmaya başladılar.

Noel'de Rampion, Londra'ya geldi. Bazı yazıları gazetelerde çıkmıştı. Şimdiye kadar hiç bu kadar para girmemişti delikanlının cebine. On İngiliz lirası vardı ve bu parayla canının istediğini yapabilirdi. Londra'da olduğunu, geri dönmeden ancak bir gün önce Mary'ye bildirdi.

Mary, onun günlerdir Londra'da bulunduğunu öğrenince, gücendi: "Ama niçin bana daha önce haber vermediniz?"

Mark Rampion, "başınıza belâ olmak istemedim de ondan," diye karşılık verdi.

"Ama çok sevineceğimi biliyordunuz."

"Kendi dostlarınız vardır burada."

Delikanlının, alaycı gülümseyişinden, "zengin dostlarınız vardır" demek istediği anlaşılıyordu.

Mary, bunu anlamamazlıktan geldi: "Ama siz de benim dostum değil misiniz?"

"Sağ olun bunu söylediğiniz için."

Mary, sahte tavırlar takınmadan, cilve yapmadan konuştu. "Siz de sağ olun benim dostum olduğunuz için."

Genç kızın bunu açıkça söylemesi, duygusunun içtenliği ve yalınlığı, Mark Rampion'a dokunmuştu. Mary'nin, ondan hoşlandığını, onu beğendiğini biliyordu elbette. Ama bunu bilmek başka şey, duymak başka şeydi.

Mark Rampion, "öyleyse size daha önce yazmadığıma pişmanım," dedi.

Bunu söyler söylemez de pişman oldu, çünkü ikiyüzlülük etmişti böyle konuşmakla. Fena karşılanmak korkusu değil, gururdu Mary'den uzak kalmasının gerçek nedeni. Mary'yi gezdirecek parası yoktu; ondan bir şey kabul etmek de istemiyordu.

Mary ile Mark Rampion öğle sonrasını beraber geçirdiler; ve mantığa sığmayan, ölçüsüz bir mutluluk duydular.

Mary, delikanlıdan ayrılmak zamanı gelince, "keşke bana önceden haber verseydiniz; akşam şu can sıkıcı toplantıya gitmeye söz vermezdim," dedi birkaç kez.

"Orada eğlenirsiniz,"

Paralı sınıfın bir üyesi olarak Mary'nin yaşantısına her değinişinde olduğu gibi, gene alay vardı sesinde. Delikanlının yüzündeki mutluluk silindi. Mary'nin yanında böylesine mutlu olduğu için, ansızın biraz içerlemişti sanki. Aptallıktı böyle bir şey duyması. Aralarında bir uçurum olduğuna; bu uçurumun bir kenarında kendi, öteki kenarında da Mary bulunduğuna göre ne anlamı vardı mutluluk duymanın?

Daha buruk bir sesle, "eğleneceksiniz orada," dedi gene. "Güzel yemekler, şaraplar, kibar insanlar, parlak konuşmalar, sonra da tiyatro. Gecelerin en güzeli değil mi bu?"

Yabansı bir küçümseme seziliyordu delikanlının sesinde.

Mary üzgün, dertli gözlerle Mark Rampion'a baktı. Delikanlının, beraber geçirdikleri bu öğleden sonrasını, şimdi du-

rup dururken, neden zehir etmeye kalktığını merak ediyordu.

"Niçin böyle konuştuğunuzu ben bilmiyorum," dedi; "Siz kendiniz biliyor musunuz?"

Mary'den ayrıldıktan sonra, bu soru, Mark Rampion'un kafasında çınlayıp durdu: "Siz kendiniz biliyor musunuz?" Elbette biliyordu ama, aralarında bir uçurum olduğunu da biliyordu.

Paskalya haftasında, Stanton'da gene buluştular. Bu arada bir hayli mektuplaşmışlardı; ve Mary, havan toplarıyla Stanton'u haritadan silip süpürmeye kalkan asker dostundan bir evlenme önerisi almıştı. Bu evliliğe yanaşmayarak, eşini dostunu hayretler içinde bırakmış, biraz da üzmüştü.

Mary'nin annesi, "öyle iyi bir genç ki!" diye direnmişti.

"Biliyorum ama, insan onu adam yerine koyabilir mi hiç?"

"Ne diye koymasın?"

Mary, "o gerçekten var olan bir insan değil ki!" demişti. "Tam anlamıyla bir varlık değil. Bir yığın et. İşte o kadar. Var olmayan biriyle evlenilemez ki!"

Mark Rampion'un yoğun bir canlılıkla yaşayan yüzünü düşündü. Bu yüz yanıyordu sanki; keskin ve ışıl ışıldı.

"İnsan bir hortlakla evlenemez ya. Bu hortlak, elle tutulur, biçimsiz bir yığın et de olsa! Hele biçimsiz bir yığın et olunca, insan büsbütün evlenemez onunla."

Mary, katıla katıla güldü.

Mrs. Felpham, "ne demek istediğini anlamıyorum," dedi azametle.

Mary, "ama ben ne demek istediğimi biliyorum," diye karşılık verdi. " Ben biliyorum ya! Bu durumda önemli olan da benim bilmem."

Rampion ile kırlarda yürürken, Mary, bu sağlam, bu sa-

pasağlam asker hortlağının ortadan nasıl yokedildiğini delikanlıya anlattı. Mark Rampion, bir yorumda bulunmadı. Uzun bir sessizlik oldu. Mary, hem hayal kırıklığına uğramış, hem de hayal kırıklığına uğradığı için utanmıştı. "Seninle evlenmek istiyorum desin diye, onu zorlamaya kalktım galiba" diye düşündü kendi kendine.

Günler geçti. Rampion sessiz ve dertliydi. Mary bunun nedenini sorunca, delikanlı üzüntüyle söz etti gelecek günlerden. Yaz sonunda üniversiteyi bitirecekti. Bir meslek edinmesi gerekiyordu. Bekleyecek kadar parası da olmadığından, hemen bulabileceği tek meslek öğretmenlikti.

"Öğretmenlik!" Mark Rampion, abartmalı bir dehşet içinde "Öğretmenlik" dedi gene. "Üzülmeme şaşıyor musunuz hâlâ?"

Gelgelelim, delikanlının mutsuzluğunun tek nedeni öğretmenlik değildi; başka nedenler de vardı. Kendi kendine düşünüyordu: "Onunla evlenmek istediğimi söylesem, acaba güler mi bana?" Güleceğini sanmıyordu. Ama Mary kabul etse bile, doğru muydu ondan böyle bir şey istemek? Kendisiyle birlikte Mary'nin de böyle bir hayata katlanması doğru muydu? Belki de Mary'nin özel serveti vardı. O zaman da Mark Rampion'un onuru lekelenebilirdi.

Delikanlı, yüksek sesle sordu: "Beni bir eğitimci oarak düşünebiliyor musunuz hiç?"

Anlaşılan, bu eğitimcinin sırtına yüklenecekti tüm günahlar.

"Sizde yazmak ve resim yapmak yeteneği varken, ne diye öğretmen olacaksınız? Aklınız sayesinde geçinebilirsiniz."

"Acaba? Hiç olmazsa güvenilir bir iştir öğretmenlik."

Mary, karşısındakini nerdeyse küçümsercesine sordu: "Ne diye güven istiyorsunuz ille?"

Rampion güldü: "Siz de haftalık bir ücretle yaşamak zo-

runda kalsaydınız, bir hafta önceden uyarılarak, kovulmak tehlikesinde olsaydınız, bunu sormazdınız hiç. İnsanın yürekliliğini, kendine güvenini arttıran şeylerin başında gelir para."

"Eh, öyleyse para iyi bir şeydir bir bakıma; çünkü yüreklilik ve kendine güvenme, erdem sayılır insanda."

Uzun süre hiç konuşmadan yürüdüler. Sonunda Rampion, Mary'ye baktı, "eh, ne yapalım. Bunu kendiniz istediniz," dedi. Gülmeye çabaladı. "Yüreklilik ve kendine güvenme erdemmiş; bunu siz söylediniz. Ben de yücelip, sizin ahlâk ölçülerinize erişmekten başka bir şey istemiyorum. Yürekli ol, kendine güven! Sizi sevdiğimi söyleyeceğim öyleyse."

Gene uzun bir sessizlik oldu. Mark Rampion bekliyordu. Yüreği korku içindeydi.

Sonunda, "ne dersiniz?" diye sordu.

Mary, delikanlıya doğru döndü; onun elini aldı, öptü.

Mark Rampion, hem evlenmelerinden önce, hem de evlenmelerinden sonra, zenginliğin geliştirdiği iki erdeme, birçok kez hayran kalmak fırsatını buldu. Mary'nin zoruyla, öğretmenlikten vazgeçti; yetenekleri sayesinde geçinmek yolunu seçti. Mary'nin kendine güveni, iki kişiye yetecek kadar boldu.

Mary, "ben bir öğretmenle evlenmem," diye direnmişti. Evlenmedi de. Stanton-in-Teesdale'deki kilise yararına verilen müsamerenin dışında, oyunları hiçbir yerde oynanmamış bir tiyatro yazarıyla; bir tek resmi satılmamış bir ressamla evlendi.

Mark Rampion, "açlıktan öleceğiz," diye falcılık etti. Bir hortlak gibi peşini bırakmıyordu açlık korkusu. Öyle sık karşılaşmıştı ki bu hortlakla, varlığını yadsıyamazdı.

Mary, "saçma!" dedi. Aklı hiç almıyordu insanların açlıktan ölebileceklerini. Tanıdıkları arasında, hiç kimsenin aç

kaldığını görmemişti. "Saçma!" dedi. Sonunda istediği oldu; Mark öğretmenlikten caydı.

Güvencesiz bir yola saparsa, kabak Mary'nin başına patlayacaktı. Mark, bunu bildiği için, "senin sırtından geçinemem," dedi. "Senin paranı yiyemem."

Mary, "ama benim paramı yemiyorsun ki!" diye dayattı. "Ben ancak para yatırıyorum sana. İyi kâr sağlamak umuduyla, sermaye yatırıyorum sana. Bir iki yıl sen benim sırtımdan geçineceksin ki, ben de ömrümün sonuna kadar senin sırtından geçinebileyim. Bir iş anlaşmasıdır bu. Düpedüz dalavere!"

Mark Rampion'un elinde değildi gülmemek.

Mark konuşmasını sürdürdü: "Uzun süre benim sırtımdan geçinemezsin nasıl olsa. Sekiz yüz İngiliz lirasını bitip tükenmez sanma."

Sonunda Mark Rampion, yasal faiz yüzdesiyle, Mary'den sekiz yüz İngiliz lirasını ödünç almaya razı oldu. Her nedense, kendi çevresine karşı sanki haince davranıyormuş gibi, istemeye istemeye yaptı bunu. Hayata sekiz yüz İngiliz lirasıyla atılmak! Pek kolay bir işti bu! Zorluklardan kaçınmak, haksız bir üstünlük sağlamaktı bu! Eğer kendi sanat yeteneklerine karşı bir sorumluluk duymasaydı, bu parayı almaya yanaşmayıp; ya cebinde bir tek metelik olmadan edebiyat alanına atılmak tehlikesini umutsuzca göze alır; ya da güvenilir bir iş olan öğretmenliği seçerdi. Sonunda parayı almaya razı olunca, Mary'nin, akrabalarından hiç yardım görmemesini şart koştu. Mary de kabul etti bunu.

"Bana bir şeyler vermeye can atacaklarını hiç sanmam ya!" dedi gülerek.

Mary haklı çıktı. Babası, bu uygunsuz evlilik karşısında derin bir tiksinti duydu. Böylece, Mary için, babası sayesinde zengin olmak tehlikesi ortadan kalkmıştı.

Ağustosta evlenip, hemen Avrupa'da yolculuğa çıktılar. Dijon'a kadar trenle gittikten sonra, güney-doğu yönünde, İtalya'ya doğru yürüdüler, ilk kez İngiltere'nin dışına çıkmıştı Rampion. Fransa'nın renkli garipliği, yeni başlayan bir yaşantının, yeni elde ettiği bir özgürlüğün simgesi göründü ona. Gezdikleri bu ülke gibi, Mary de yepyeni bir insan oluvermişti. Yalnız kendine güvenme değil, Mark Rampion'a çok olağanüstü, çok acayip görünen belâlı bir umursamazlık da vardı Mary'de. Kimi davranışları çok etkilemişti Rampion'u. Örneğin günün birinde Mary, geceyi geçirdikleri çiftlikte yedek ayakkabılarını unutmuştu. Ancak ertesi akşam geç vakit farkına vardı bunun. Rampion geri dönüp ayakkabıları almalarını önerdi. Mary, buna yanaşmadı.

"O ayakkabılar gitti artık," dedi. "Telâşa gerek yok. Unutalım o ayakkabıları."

Mark Rampion, Mary'ye bir hayli kızdı."Artık zengin olmadığını unutma," diye direndi. "Sağlam bir çift ayakkabıyı sokağa atacak durumda değilsin. Memlekete geri dönünceye dek, yenisini alamayız sana."

Yolculukları için biraz para almışlardı yanlarına; ve ne olursa olsun, bundan fazlasını harcamamaya karar vermişlerdi. Onun için Rampion, "memlekete geri dönünceye kadar" dedi üstüste.

Mary sabırsızlandı: "Biliyorum, biliyorum. Yalınayak yürümesini öğrenirim."

Gerçekten de öğrendi.

Bir akşam, bir çiftliğin ambarında, samanların üstünde yatarken, Mary, "meğer ben serseri olmak için dünyaya gelmişim," dedi. "Saygıdeğer bir bayan olmamak öyle hoşuma gidiyor ki, anlatamam sana! İlkel oluşum meydana çıkıyor işte. Sen her şeye fazla aldırıyorsun Mark. Kırlarda yetişen

zambakları* hele bir düşünsene!"

Rampion düşüncelere daldı: "Oysa Hazreti İsa yoksul bir adamdı," dedi. "Yarının ekmeğini ve ayakkabısını sağlamak, herhalde çok önemli bir iş sayılırdı onun ailesinde. Nasıl oluyor da, bir milyoner ağzıyla söz edebiliyor gelecek günlerden?"

Mary, "Hazreti İsa, doğanın yarattığı düklerden biriydi de ondan," diye karşılık verdi. "Doğuştan düktü. Tanrının, krallara bağışladığı ayrıcalıkları ona da bağışladığını seziyordu. Para kazanarak milyoner olanlar, hep düşünüp dururlar o parayı; geleceklerinin ne olacağı, korkunç kurcalar onların kafalarını. Oysa İsa'da, gerçek düklere özgü bir güven vardı: Hiçbir zaman güç duruma düşmeyeceğini bilirdi. Sonradan soyluluk ünvanı elde eden iş adamlarına, fabrikatörlere filan benzemezdi o. Gerçek bir soyluydu. Üstelik de bir sanatçıydı, bir dâhiydi. Düşüneceği çok önemli şeyler vardı; ekmekten, ayakkabıdan ve yarın nasıl geçineceğinden çok daha önemli şeyler."

Mary, bir an sustuktan sonra, aklına sonradan gelmiş gibi ekledi:

"Üstelik İsa, saygıdeğer bir adam da değildi. Dış görünüşe hiç aldırmazdı. Dış görünüşe önem verenler, bunun karşılığını görürler. Ama biz ikimizin, bostan korkuluğuna benzememiz, vız gelir bana!"

Mark Rampion, "kendini bir güzel övdün," dedi.

Ama karısının sözlerini; onun, kendini hiç zorlamadan, içinden gelerek kayıtsızca yaşamasını, uzun uzun düşündü. Mary gibi "ilkel bir tip" olmak istedi Mark da.

Yalnız özgürce yaşamak değildi Mary'nin sevdiği. Serse-

* Bak İncil (St. Matthew vi, 28) "Kırlarda yetişen zambakları düşün nasıl da serpilirler. Oysa ne çalışırlar, ne de iplik bükerler. Ama gene de size söylüyorum: En görkemli kılığında Hazreti Süleyman bile, bunlardan biri kadar süslü değildir."

rilikten ne denli hoşlanıyorsa, İngiltere'ye döndükten sonra bir yere yerleşip kocasıyla sürdüğü hiç de şiirsel olmayan yaşantıdan da, nerdeyse aynı biçimde hoşlanıyordu. Mary, öylesine çocuksu bir hevesle yemek pişiriyordu ki, kocası onu bu işi yaparken görünce, "Trianon Şatosu'nda Marie-Antoinette" demişti ona.

Delikanlı, evlenmeden önce, Mary'yi uyarmıştı. "İyice düşün taşın," demişti; "yoksul olacaksın. Gerçekten yoksul. Senin züğürt dostların gibi, yılda bin İngiliz lirasıyla geçinen yoksullardan değil yani. Hizmetçin, uşağın olmayacak. Yemek pişireceksin, sökük dikeceksin, ev işi göreceksin. Hoşuna gitmeyecek bunlar."

Mary, gülüp geçmişti. "Asıl senin hoşuna gitmeyecek bunlar," diye karşılık vermişti. "Ben yemek pişirmesini öğreninceye kadar, asıl senin hoşuna gitmeyecek."

Mary, Mark Rampion ile evlendiği sırada, tavada yumurta pişirmesini bile bilmiyordu.

Ne gariptir ki, Mary'nin bir şeyler yapmak hevesi -gerçek bir ocakta yemek pişirmek, gerçek bir halı süpürgesi, gerçek bir dikiş makinesi kullanmak hevesi, bu çocuksu, Marie - Antoinette'imsi heves- ilk ayların yeniliğinden ve heyecanından sonra da geçmedi. Mary hâlâ keyiflenirdi bunları yaparken.

"Artık geri dönüp, kusursuz bir hanımefendi olamam hiçbir zaman," derdi. "Kusursuz bir hanımefendi olsam, patlarım sıkıntıdan. Ev işini düzenlemenin, çocuklara bakmanın bir hayli sıkıntılı, bir hayli sinir bozucu olduğunu biliyorum. Ama her günün sıradan olaylarıyla bağı koparmak, elle tutulur gerçekler dünyasından bambaşka bir gezegende yaşamak... İşte bu daha beter olurdu."

Rampion da karısı gibi düşünüyordu. Sanatı ve düşünceyi bahane ederek günlük yaşamın gerçeklerinden uzaklaş-

mak istemiyordu. Resim yapıyor, yazı yazıyor; bu arada ev işlerinde yardım ediyordu Mary'ye.

Mark Rampion, "çiçekler, güzel ve temiz bir boşluk içinde yetişmez" görüşünü savunuyordu. "Çiçeklere, ince toprak, balçık ve gübre gerek. Sanata da bunlar gerek," derdi.

Mark Rampion için, yoksullar gibi yaşamak, ahlâk açısından bir çeşit zorunluktu. Rampion, rahat rahat geçinebilecek bir gelir sağlayınca bile, karı kocanın ancak bir tek hizmetçileri vardı; ev işinin çoğunu kendileri yaparlardı. Rampion için bir *noblesse oblige,* daha doğrusu bir *roture oblige** sorunuydu bu. Zenginler gibi yaşamak, para sıkıntılarından uzak, rahat bir hayat sürmek; kendi sınıfına karşı, kendi çevresine karşı haince bir davranış olurdu. Yerinden kıpırdamayıp, adamlarına para vererek onları kendi hesabına çalıştırmakla, sanki ölen annesinin anısına sövmüş, ölen annesine, "ben senden üstünüm, senin yaşadığın gibi yaşayamam ben" demiş olacaktı.

Ara sıra Rampion, ahlâk açısından bir zorunluk saydığı bu duruma karşı kin duyardı. Bu yüzden saçma ve gülünç şeyler yapmak zorunda kaldığını bilir, nefret ettiği bu zorunluğa karşı baş kaldırmayla çalışırdı. Örneğin Mary'nin, sabahları geç vakitlere kadar yatakta yatmak huyunu böylesine ayıplaması gülünç bir şeydi. Mary, üşendiği sabahlar yataktan kalkmazdı; hiç de dert edinmezdi kalkmayışını. Mary'nin kalkamadığını ilk gördüğünde, gerçekten üzülmüştü Rampion.

"Ama bütün gün yatakta yatamazsın ya!" diye karşı çıkmıştı.

"Ne diye yatmayacak mışım?"

"Ne diyesi var mı? Yatamazsın da ondan."

* Metinde Fransızca: "Noblesse oblige" soylu olan kişi, soyluca davranmalıdır anlamında. "Roture oblige" ise, aşağı sınıflardan gelen kişi, kendi sınıfına uygun bir biçimde davranmalı anlamında.

Mary, kılını kıpırdatmadan, "pekâlâ yatabilirim. Yatıyorum da," demişti.

Rampion bunu ayıpladı. Düşünüp taşınınca, ayıplamasının doğru olmadığını sezdi. Ama gene de ayıpladı. Kendi hep erken kalktığı, çevresindekiler hep erken kalkmak zorunda oldukları için, Mary'yi ayıplıyordu. Başkaları kalkıp çalışırlarken bir insanın yatakta yatmasını ayıp buluyordu. Her nedense geç kalkmak, toplumsal haksızlığa tüy dikmek gibi bir şey görünüyordu ona. Bununla beraber, gereği yokken kendi erken kalkmakla, erken kalkmak zorunda olanlara hiç mi hiç yardım etmediği de besbelliydi. Hiçbir nedeni yokken erken kalkmak, kilisede şapkasını çıkarmak gibi, bir saygı belirtisiydi ancak. Aynı zamanda bir çeşit kefaret ödemekti bu; kurban vererek, vicdanını huzura kavuşturmanın bir yoluydu.

Rampion, "insanın içinden böyle şeyler gelmemeli." dedi kendi kendine. "Eski bir Yunanlının, aklına bile gelmezdi böyle şeyler."

Akla sığmaz bir işti bu! Gelgelelim, kendini beğense de, beğenmese de, aynı şeyi duyuyordu gene de.

"Mary, benden daha sağlıklı bir insan," diye düşündü. Walt Whitman'ın hayvanlarla ilgili dizelerini anımsadı: "Didinip, sızlanmazlar durumlarından ötürü; karanlıklarda uykusuz kalıp; gözyaşları dökmezler işledikleri günahlar için." İşte Mary de böyleydi; ve iyi bir şeydi bu. Hem kusursuz bir hayvan olmak, hem de kusursuz bir insan! İşte bunun ülkü edinilmesi gerekirdi. Ne var ki, Mary, sabahları yataktan kalkmayınca, gene de ayıplıyordu onu. Ayıplamamaya çabalıyor ama, gene de ayıplıyordu. Ara sıra baş kaldırıyor, kendi de zorla öğlelere kadar yatakta kalıyordu. Vicdan açısından barbar olmamak bir görevdi. Ama tembelliğinin keyfini gerçekten sürebilmesi için uzun zaman geçmesi gerekti.

Mary'nin yatakta tembellik etmek huyundan başka şeyler de vardı Rampion'u üzen. Evliliklerinin ilk aylarında, elinde olmadan, ikide birde gizlice ayıpladı Mary'yi. Genç kadın, gizlenen bu tedirginliğin belirtilerini sezdi çok geçmeden. Kocasının onu ayıpladığını görünce, daha da çok ayıplaması için, elinden geleni yaptı. Böyle davranmakla, Mark Rampion'a ayrıca yararlı olacağına inanıyordu.

Mary, "seni gidi akılsız koca softa!" dedi Mark Rampion'a.

Mark Rampion, bu alaycı söze içerledi; çünkü karısının doğru söylediğini biliyordu. Biraz doğuştan, ama daha da çok gördüğü eğitimden ötürü, gerçekten oldukça softaydı. Babası öldüğü sırada küçük bir çocuktu. Erdeme ve dine bağlı annesinden başka hiç kimse karışmamıştı onun eğitimine. Annesi, onun varlığındaki, içgüdülerin, bedenle ilgili tüm öğelerin yokedilmesi için, oğlunun bunları yadsıması için elinden geleni yapmıştı. Gerçi Mark Rampion büyüyünce, annesinin öğrettiklerine karşı başkaldırmıştı ama, tüm davranışlarıyla değil, ancak aklıyla başkaldırmıştı. Karşı çıktığı bu görüşler, benliğinin birer parçasıydı. Mark Rampion, kendi kendine karşı savaşıyordu. Bunun korkunç bir günah olduğunu annesi ona öğrettiği halde, Mary'nin ahlâk sorunlarında gösterdiği hoşgörüyü, yüksek tabakalara özgü o rahat hoşgörüyü, kuramsal açıdan beğeniyordu. Hayrandı Mary'nin, yemekten, içmekten, öpüşmekten, dansetmekten, şarkı söylemekten, panayırlardan, tiyatrolardan ve her türlü eğlencelerden candan hoşlanmasına. Ne var ki, evliliklerinin ilk günlerinde, Mary'nin kılı bile kıpırdamadan bazı sorunlardan söz edişi karşısında, gene de çarpılmıştı kocası. Çünkü o sorunların, dehşet ve korkuyla, yasadışı cinsel ilişkiler ve zina diye anıldığını duymuştu o güne dek. Gerçi Mark Rampion'un aklı için bir darbe değildi bu (çünkü bir an düşündükten sonra, aklıyla benimsiyordu böyle şeyleri); ama benliğinin çok daha

derinlerine bir darbeydi bunlar. Mary, yaşamaktan büyük haz alabilen, her şeyin keyfini sürebilen bir insandı. Genç kadının bunu açıkça söylemesi, rahat rahat gülebilmesi, sağlıklı iştahı, yapmacıksız cinsel tutkusu Mark Rampion'a benliğinin ta derinlerinde gizli bir acı veriyordu. Çocukluğunda kendisine aşılanan softalıktan vazgeçebilmesi için, çok uzun zaman geçmesi gerekti. Annesine duyduğu sevginin, nerdeyse kine dönüştüğü anlar da oldu bu arada.

"Beni böyle yetiştirmeye hakkı yoktu," dedi. "Japon bahçıvanlarının, bir ağacı budayıp budayıp bodur bırakmaları gibi bir şeydi bu. Hakkı yoktu."

Bununla beraber, Mary gibi doğuştan soylu bir vahşi olmadığından hoşnuttu. İçinde bulunduğu koşullar, bu soylu vahşiliği ona zorla ve güçlükle öğretebildiğinden hoşnuttu. Daha sonraları, evlendikten yıllarca sonra; yenilikler, şaşkınlıklar ve beklenmedik durumlarla dolu o ilk aylarda olanaksız görünen içten ilişkiyi sonunda kurabildikleri zaman, Mark Rampion, bu sorunları konuşabildi karısıyla.

Düşündüklerini anlatmaya çalıştı: "Yaşamak, sana kolay geliyor," dedi. "İçgüdülerinle yaşıyorsun. Kozasından çıkan bir böcek gibi, nasıl davranacağını doğuştan biliyorsun. Bu çok basit, fazla basit!" Mark Rampion başını salladı: "Bilgini kendi çabanla elde etmedin. Başka seçenekler de olabileceğini aklından hiç geçirmedin."

Mary, "yani ben aptalın biriyim," dedi.

"Hayır, bir kadınsın."

"Aynı şeyi söylemenin terbiyeli bir biçimidir bu."

Mary'nin sözleri ancak görünüşte mantıksızdı: "Ama ben olmasaydım, senin halin nice olurdu, bunu merak ediyorum. Benimle hiç karşılaşmasaydın, Şimdi ne yapardın merak ediyorum."

Mary, duygu açısından mantıklı olan bir savın aşamala-

rını birer birer ele aldı.

Mark Rampion, "şimdi halim neyse, gene o olurdu, şimdi ne yapıyorsam, gene onu yapardım," dedi.

Gelgelelim, söylediklerine kendi de inanmıyordu. Karısına ne denli borçlu olduğunu; onun verdiği örnekler, ileri sürdüğü düşünceler sayesinde ne kadar çok şey öğrendiğini herkesten iyi biliyordu elbette. Ama hoşuna gidiyordu Mary'yi kızdırmak.

Mary öfkelendi: "Biliyorsun bunun doğru olmadığını."

"Bal gibi doğru."

"Hayır, yalan. Yalan olduğunu kanıtlamak için, çocukları alıp gitmek, birkaç ay seni kendi haline bırakmak isterdim. Bensiz ne hallere düştüğünü görmek isterdim."

Mark Rampion, karşısındakini çileden çıkarırcasına kılı kıpırdamadan, "halim çok güzel olurdu," dedi.

Mary'nin yüzü kızardı, gerçekten içerlemeye başlamıştı. "Peki, öyle olsun," dedi; "sahiden gideceğim. Bu kez sahiden gideceğim."

Mary, daha önceleri de böyle gözdağı vermişti. İkisi de çabucak öfkelendikleri için, bir hayli kavga ederlerdi.

Rampion, "git" dedi. "Ama unutma ki, bu gidiş oyununu iki kişi de oynayabilir. Sen beni bırakıp gidince, ben de seni bırakıp giderim."

Mary, tehditlerini sürdürdü: "Bensiz ne hallere düşeceğini göreceğiz."

Mark Rampion, "ya sen?" diye sordu.

"Ya ben ne demek?"

"Bensiz senin halinin, sensiz benim halimden daha güzel mi olacağını sanıyorsun?"

Mary ile Mark Rampion, bir süre sessizce baktılar birbirlerine. Sonra, aynı anda, katıla katıla gülmeye başladılar ikisi de.

Onuncu Bölüm

Spandrell, "düzenle kullandığım teknik bir yöntem vardır," dedi gene. "Mutsuz olanları, yaşantılarından memnun olmayanları, tiyatro oyuncusu olmak isteyenleri, ya da dergilerde yazılar yazmaya kalkıp yazıları yayımlanmadığı için kendilerini *âmes incomprises** sananları seçerim." Spandrell, o zavallı küçük Harriet Watkins olayını ele alıp, bir genelleme yapıyordu övüne övüne. Hiç süslemeden, olduğu gibi anlatsaydı, pek yaman bir iş sayılmayacaktı Harriet ile serüveni. Harriet, öyle yürekler acısı, öyle cesaretsiz bir küçük yaratıktı ki, herkes onun canına okuyabilirdi nasıl olsa. Ne var ki, yüzlerce olay arasından seçilmiş bir tek örnekmiş gibi ele alınınca, yemek kitaplarına özgü bir dille anlatılınca (mutfak uzmanı Mrs. Beeton'un, bir yemeğin nasıl pişirileceğini açıklaması gibi: "Mutsuz olanları seçmeli"), kızın öyküsü pek buruk, pek çarpıcı oluyordu. "İlkin onlara karşı sevecen, çok sevecen olmalı. Tıpkı bir ağabey gibi, aklı başında ve cinsel na-

* Metinde Fransızca: "Anlaşılmayan ruhlar", yani değerli oldukları halde, kimsenin anlayıp beğenmediği kişiler.

mus açısından tertemiz olmalı. O zaman sizi gerçekten eşsiz bir insan sanırlar; çünkü iş adamlarına özgü görüşleri, iş adamlarına özgü hırsları olan sıradan erkeklerden başka kimsecikleri tanımamışlardır ömürleri boyunca. Siz sanattan anladığınız, tüm ünlü kişilerle tanıştığınız için; yalnız para düşünmediğiniz, görüşlerinizi sabah gazetelerine göre ayarlamadığınız için, gerçekten eşsiz bir insan sanırlar sizi." Küçük Harriet'in yüzündeki ürkek hayranlığı anımsadı: "Aynı zamanda biraz da korkarlar sizden," diye ekledi. "Siz, hiç de saygıdeğer geçinmemekle beraber, öylesine yüksek bir tabakadan geliyorsunuz ki! Yüce yapıtlara ve yüce kişilere öylesine alışık, onlarla öylesine içlidışlısınız ki! Hem öyle iyi bir insan, hem de öyle yaramazsınız ki! Öyle bilgili, dünyayı öyle gezmiş tozmuş, öyle parlak bir kozmopolit ve West-End'lisiniz ki!* (Kenar mahallelerde oturanların, West-End'den nasıl söz ettiklerini bilmem hiç duydunuz mu?) Siz, De Reszke sigaralarının ilânlarında Golden Fleece** nişanıyla resmi çıkan baylara benziyorsunuz tıpkı. Evet, karşınızda dehşet içinde kalırlar ama, taparlar da size. Siz öyle anlayışlısınız; genellikle yaşam konusunda, özellikle onların ruhu konusunda bilginiz öylesine derin ki! Üstelik, sıradan erkekler gibi çapkın ve yüzsüz değilsiniz, hiç mi hiç öyle değilsiniz. Size yüzde yüz güvenebileceklerini bilirler; ilk haftalar güvenebilirler de. Onları tuzağa alıştırmanız gerek. Onları iyice evcilleştiriyorsunuz, bir güven duygusu aşılıyorsunuz onlara. Öyle bir eğitiyorsunuz ki onları, ara sıra sırtlarını şöyle kardeşçe okşadığınızda ya da bir amca gibi alınlarını şöyle bir öptüğünüzde, ürkmüyorlar artık. Bu arada, onları güzel güzel kandırıp, ufak tefek sırlarını öğreniyorsunuz; aşk üstüne konuşturuyorsunuz onları. Derken, bir erkekle konuşurcası-

* Londra'nın tiyatro, sinema ve büyük mağazalarının bulunduğu mahalle.

** "Altın Post." 1429 yılında Burgonya Dükü Philip'in kurduğu bir şovalyelik örgütünün adı.

na, sanki onlar da sizin yaşınızda, sizin kadar kötü hayal kırıklıklarına uğramış, acı günler yaşamış gibi, siz de aşktan söz ediyorsunuz. Siz böyle yapınca, onlar hem korkunç utanıyorlar (ama utandıklarını söylemiyorlar elbette), hem de fena halde heyecanlanıyorlar. Onlara duyduğunuz büyük hayranlığın bir kanıtı sayıyorlar böyle konuşmanızı. Bu yüzden bayılıyorlar size. Sonunda, zamanı gelince, onlar iyice evcilleşip korkularını yitirince, son perdeyi sahneye koyuyorsunuz: Odanızda çay içeceksiniz. (Hiç çekinmeden odanıza gidip gelmeye iyice alıştırılmışlardır artık.) Çaydan sonra sizinle yemeğe çıkacaklarından, aceleye gerek yoktur. Alacakaranlık gittikçe koyulaşır. Siz, hem hayal kırıklığına uğramışcasına, hem de duygulanarak, sevdanın gizlerinden söz edersiniz. Ortaya kokteyller çıkarırsınız - çok sert kokteyller. Boyuna konuşursunuz ki, onlar da dalgın dalgın, hiç düşünmeden yuvarlasınlar kokteylleri. Sonra, ayaklarının dibine oturup, tamamiyle platonik bir biçimde, ayak bileklerini okşamaya başlarsınız tatlı tatlı. Kendi elinizin ne yaptığından sanki hiç haberiniz yokmuş gibi! Bir yandan da aşk felsefesini anlatıp durursunuz. Eğer buna içerlemezse, kokteyller de işini gördüyse, bundan sonrası güç olmasa gerek. Yani bana güç gelmedi bundan sonrası." Spandrell, kadehine biraz daha konyak koyup içti. "Ama asıl eğlence, bundan sonra, yani onlar metresiniz olduktan sonra başlar. İşte o zaman ortaya dökersiniz Sokrates'e özgü tüm marifetlerinizi. Onların cinsel yeteneklerini geliştirirsiniz. Hep uslu uslu, hep tatlı tatlı ve çok sabırlı davranarak, cinsel tutkunun tüm rezaletlerine alıştırırsınız onları. Biliyorsunuz ya, yapılabilir bu. Onlar ne denli safsa, bunun yapılması da o denli kolay olur. Olanca saflıklarıyla, aklın alamayacağı bir ahlâksızlık düzeyine getirebilirsiniz onları."

Mary öfkelendi: "Bundan hiç kuşkum yok ama, anlamı

ne böyle şeyler yapmanın?"

Spandrell, rol oynarcasına, kaşarlanmış haller alarak, "bu bir eğlencedir," dedi. "İnsana vakit geçirtir, can sıkıntısını giderir."

Mark Rampion, gözlerini kahve fincanından ayırmadan konuştu: "Her şeyden fazla bu bir öç almadır; kadınlardan hıncını almanın bir yoludur bu. Kadın oldukları için, ayrıca çekici oldukları için onları cezalandırmanın bir yoludur. Kadınlara karşı, kadınların temsil ettikleri şeylere karşı duyduğun kini belirtmenin bir yoludur. Kendi kendine karşı duyduğun kini belirtmenin de bir yoludur bu." Mark Rampion, o ışıl ışıl açık renk gözlerini, Spandrell'in yüzüne suçlarcasına dikti ansızın: "Spandrell, sen gerçekten nefret ediyorsun kendinden. İşte senin derdin de bu. Kendi yaşamının kaynağından, ana temelinden nefret ediyorsun. Çünkü bu yadsınamaz, cinsel eylemin bir ana temel olduğu yadsınamaz. Oysa sen nefret ediyorsun cinsel eylemden, nefret ediyorsun."

"Ben mi?"

Kadınlara ve cinsel hazlara aşırı düşkünlüğünden ötürü ayıplanmaya alışık Spandrell, yepyeni bir suçlamayla karşılaşmıştı.

"Yalnız sen değil, bu adamların tümü." Mark Rampion, başını sert sert sallayarak, lokantadakileri gösterdi. "Saygıdeğer kişiler! Neredeyse herkes nefret ediyor cinsel eylemden. Çağımızın bir hastalığı bu. Bright hastalığı* derler ya; ben de Hazreti İsa hastalığı diyorum buna. Daha doğrusu, İsa ile Newton hastalığı, çünkü Hıristiyanlar kadar bilim adamları da sorumlu bundan. Büyük iş adamları da sorumlu. Hazreti İsa'nın, Newton'un ve Henry Ford'un hastalığı bu. Üçü bir araya gelip, nerdeyse öldürdüler bizi. Canımızı çekip kopardılar bedenimizden; tıka basa nefret doldurdular içimize."

* Adını Dr. R. Bright'dan alan bir böbrek hastalığı.

Rampion'un aklı fikri bu konudaydı. Bunu simgesel biçimde gösteren bir resim çizmekle geçirmişti bütün gününü. Ellerinde neşterler, bir ameliyat masasının bir ucunda Hazreti İsa, öteki ucunda da önlüklü bir cerrah gösteriliyordu bu resimde. İdam edildiği sabah beline sarılan kısa bez vardı İsa'nın üstünde. Ameliyat masasında, perspektife uygun biçimde kısaltılmış, tabanları seyirciye dönük, yarı kesilmiş bir adam, çarmıha gerilmiş gibi yatıyordu. Karnındaki korkunç yaradan dışarıya sarkıp, yere dökülen barsakları; ön planda yatan, delik deşik edilmiş, kanlar içindeki kadının barsaklarına karışıyordu. Bu barsaklar, simgesel bir değişimle; bir yığın canlı yılana dönüşüyordu. Kara kömür ocakları ve bacalarla dolu tepelerin gittikçe uzaklaşan manzarası görülüyordu arkalarda. Resmin bir kenarında, İsa'nın arkasında, canlı insanları böyle kesip biçmenin ruhsal ürünleri olan iki melek vardı. Bu melekler, kanatlarını germiş, uçmaya çalışıyorlardı; ama boşunaydı uğraşmaları; çünkü ayaklarını yılanların düğümlerinden kurtaramıyorlar, ne denli çabalarlarsa çabalasınlar, yeryüzünden yükselemiyorlardı.

Mark Rampion, resmini düşünerek, "İsa ile bilim adamları, canlı canlı kesiyorlar bizi," dedi. "Gövdelerimizi delik deşik ediyorlar bıçaklarıyla."

Spandrell, "ama ne diye delik deşik etmeyeceklermiş bizi?" diye karşı çıktı. "Belki de canlı canlı kesilmek için yaratıldı gövdelerimiz. Utanma denilen şeyin var oluşu çok anlamlıdır. Bedenden ve bedenin yaptıklarından hep utanırız elimizde olmadan. Bedenin kesinlikle ve doğal olarak alçaklığını gösteren bir belirtidir bu."

Rampion öfkelendi: "Kesinlikle ve doğal olarakmış! Saçma! Önce şunu bil ki, kendiliğinden içimizden gelen bir duygu değildir utanma. Yapay bir şeydir, bize sonradan aşılanan bir şeydir. İnsanlar herhangi bir şeyden utandırılabilir. Kara

bir ceketle kahverengi ayakkabı giymekten, bozuk bir şiveyle konuşmaktan, burunlarının ucunda bir su damlası bulunmasından ölesiye utanabilirler. Herhangi bir şeyden, bu arada bedenle bedenin yaptıklarından utanabilirler. Ne var ki, tıpkı öteki utanmalar kadar uydurma bir iştir bedenden utanma. Savile Row'daki* terziler, kara ceketle kahverengi ayakkabı giymekten utanmayı uydurdukları gibi, Hıristiyanlar da bedenden utanmayı uydurdular. Bu çeşit bir utanma, nerdeyse hiç yoktu Hıristiyanlıktan önce. Eski Yunanlıları düşünün, Etrüskleri düşünün."

Yunanlılarla, Etrüskler, Stanton'un tepelerindeki kırları anımsattı Mary'ye. Mark Rampion tıpkı eskisi gibiydi. Tek fark, şimdi daha güçlü oluşuydu. Ne hasta bir hali vardı o gün! Sağlıklı olduğu, varlıklı olduğu için, kendinden utanmıştı Mary. Acaba şimdi sevdiği kadar o zaman da sevmiş miydi Mark'ı?

Spandrell, uzun, kemikli elini kaldırdı: "Biliyorum, biliyorum. Eski çağların soylu ve çıplak insanları. Ama bana kalırsa, bizim çağımız uydurdu İsveç jimnastiğiyle yetişmiş o putperestleri. Hıristiyanlara eziyet etmek istedikçe, öne sürüyoruz onları. Ama onlar gerçekten var mıydı? Kuşkuluyum bu konuda."

Mary, Tarquinia'daki resimleri düşünerek, "ama onların sanatına baksanıza," dedi. Mark ile birlikte, resimleri yeniden görmüştü. Bu kez gerçekten görmüştü.

Spandrell, "evet, bizim sanatımıza da bir bakın," diye karşılık verdi. "Üç bin yıl sonraki kazıda, Royal Academy'nin yontular odası bulununca, yirminci yüzyılda yaşayan Londralıların, mahrem yerlerini incir yaprağıyla örttüklerini, bebeklerine herkesin önünde meme verdiklerini ve parklarda çırılçıplak birbirlerine sarıldıklarını söyleyecekler."

* Londra'nın ünlü terzilerinin oturdukları sokağın adı.

"Keşke Londralılar tüm bunları yapabilseler," dedi Rampion.

"Öyle ama, yapmıyorlar. Şu utanma sorununu şimdilik bir yana bırakalım da, mistik deneyin ilk koşulu olarak, din uğruna dünya hazlarından vazgeçmek konusunda ne düşündüğünü söyle bana."

Rampion ellerini birbirine çarptı; iskemlesinde arkaya doğru yaslanarak, gözlerini tavana dikti. "Vay vay!" dedi. "Demek iş bu hale döküldü, ha? Mistik deney ve din uğruna dünyanın tüm hazlarından vazgeçmek! Zamparanın yaşamaya karşı duyduğu kinin yeni bir biçimi de buymuş!"

Spandrell, "ama ben şaka etmiyorum..." diye söze başladı.

"Yoo, ben de şaka etmiyorum. Anatole France'ın *Thais*'ini okudun mu?"

Spandrell, "hayır" dedi başıyla.

Rampion, "oku," dedi. "Oku. İlkel bir kitaptır, elbette. Bir erkek çocuğu kitabı. Ama insan, erkek çocuğu kitaplarını okumadan büyümemeli. Onu oku da, sonra gel, din uğruna tüm dünya hazlarından vazgeçmekten ve mistik deneylerden gene söz et bana."

Spandrell, "okuyacağım," dedi. "Bu arada benim söylemek istediğim şuydu: Din uğruna dünya hazlarından vazgeçmeyenler bilemezler bunları."

"Kuşkusuz öyledir. Ama bedeninizi doğanın gerektirdiği gibi kullanırsanız, yani bedeninizi kendinizle özdeş sayarsanız, din uğruna dünya hazlarından vazgeçip, insanları canlı canlı kesenlerin hiçbir zaman bilemeyeceği durumlara da erişebilirsiniz."

"Ne var ki, insanları canlı canlı kesenlerin durumları, kendilerini bedenin hazlarına verenlerin durumlarından daha iyidir."

"Yani deliler, aklı başında olanlardan daha iyidir demek istiyorsun. Ben bunu kabul edemem. Aklı başında, uyumlu bir insan olan eski Yunanlı, her iki durumdan da en iyi biçimde yararlanmasını bilirdi. Kendi benliğinin bir parçasını öldürecek kadar aptal değildi o. Bir denge kurdu. Bu kolay değil, elbette. Hattâ çok, çok zor. Bağdaştırılması gereken güçler, temelden düşman birbirlerine. Bilinçli olan ruh; benliğin bilinçdışı bedene bağlı, içgüdüsel bölümünün yaptıklarına içerliyor. Ruhun yaşaması, ötekilerin ölümü demek; ötekilerin ölümü ruhun yaşaması demek. Ama aklı başında bir insan, bir denge kurmaya çalışır hiç olmazsa. Aklı başında olmayan Hıristiyanlar, benliğimizin yarısını çöp tenekesine atmamızı istediler. Şimdi de bilim adamlarıyla iş adamları gelip, Hıristiyanların bize bıraktığının öteki yarısını atmamızı istiyorlar çöp tenekesine. Ama benliğimin dörtte üçünün ölü olmasını istemiyorum ben. Canlı olmayı, tümüyle canlı olmayı yeğliyorum. Yaşama uğruna, benliğin bütünlüğü uğruna baş kaldırmanın zamanı geldi."

Spandrell, "ama senin açından, bu çağı yola getirmek gibi bir sorun olmasa gerek," dedi. "Çünkü yiyip içmenin, eğlenip gülmenin, önüne gelenle yatıp kalkmanın altın çağıdır bu."

Mary güldü: "Siz Mark'ın aslında ne denli softa olduğunu hele bir bilseniz! Ne koca bir softa olduğunu!"

Kocası, "ben softa değilim," dedi, "aklı başında bir insanım sadece." Sonra Spandrell'e döndü: "Sen de herkes gibisin: Çağımızın şu soğuk ve uygar cinselliğe düşkünlüğünü, eski insanlarda gördüğümüz cinsel yaşantıyla eş sanıyorsun. Eski insanlarda sağlıklı bir duygu vardı -bilmem ki, buna ne demeli- 'cinsel yaşantıya tapma' diyelim. Geçmişte hayata dinsel bir hava veren de buydu işte. *Akarnyalılar*'ı okudun, değil mi?"

Spandrell, homurdanarak başını salladı: "Şu İsveç jim-

nastiği meraklılarını ikide birde başımıza kakma, ne olur!"

Rampion, "ama bu iki şey aynı değil," dedi. "Çağımızın cinselliğe düşkünlüğü, Hıristiyanlığın ters yüz edilmesinden başka bir şey değil. Din uğruna dünya hazlarından vazgeçenlerin, bedeni hor görmelerinin değişik bir biçiminden başka bir şey değil. Hor görmek, kin duymak! Demin söylediğim buydu işte. Kendi kendinize kin duyuyorsunuz, hayata kin duyuyorsunuz. Ancak iki seçenek var sizler için: Ya önünüze gelenle yatıp kalkmak, ya da dünya hazlarından vazgeçmek. Ölümün iki ayrı biçimi. Hıristiyanlar bile, cinsel yaşantıya tapmanın ne olduğunu, bu tanrısız kuşaktan çok daha iyi anlamışlardı. Neydi evlenme törenindeki o söz? 'Bedenimle sana tapıyorum.' Bedeniyle tapmak! İşte budur gerçek cinsel yaşantı. Bu gerçek cinsel yaşantının, bizim ileri görüşlü gençlerimizin, tutkusuz ve uygar bir biçimde birbirleriyle yatıp kalkmalarıyla aynı şey olduğunu sanıyorsan, fena halde yanılıyorsun."

Spandrell, "bizim uygar eğlencelerimizde ölümsü bir şeyler olduğunu kabul etmeye hazırım," diye karşılık verdi. Soluğunu içine çekerek, sönen purosunu yeniden yakmaya uğraştığı için, kesik kesik konuşuyordu: "Eğlencelerimizde... bir ucuz lavanta kokusu var... yıkanmayanların bayat ter kokusu... sık sık düşünürüm de... cehennemin havası... böyle koksa gerek." Kibriti attı. "Ama öteki seçeneğe gelince, onda ölüm olmadığı su götürmez. Hazreti İsa'da ölüm yok, örneğin. San Francesco'da da yok."

Rampion, "yer yer var," dedi. "Onlar da yer yer ölüydü. Yer yer de çok canlıydılar, bunu kabul ediyorum. Ama yaşantının yarısını hesaba katmadılar hiç. Yok, yok, onlar da işe yaramazlar. Artık onların sözü edilmemesi gerekir. İsa'dan da bıktım, San Francesco'dan da. Ölesiye bıktım onlardan."

Spandrell, "peki, şairlere ne dersin?" diye sordu. "Shelley'nin bir ceset olduğunu söyleyemezsin ya!"

Rampion,"Shelley mi!" diye bağırdı. "Sakın Shelley'nin lafını etme bana." Hayır dercesine başını salladı. "Yoo, yoo, çok korkunç bir şeyler var Shelley'de. İnsan değil o bir erkek değil. Bir periyle kabuksuz beyaz bir sümüklü böceğin karışımıdır o."

"Haydi canım, haydi canım," diye karşı çıktı Spandrell.

"Evet, Shelley pek hoş filan ama, kan yok bedeninde. İçi, yapışkan ve sulu bir çamurla dolu sanki. Kanı yok, gerçek kemikleri, barsakları yok. Ancak yumuşak lapamsı bir şeyler, beyaz bir sıvı var. Ya Shelley'nin ruhundaki o korkunç yalan! Hem kendi kendine, hem de herkese karşı, dünya gerçekte dünya değilmiş de, ya cennet ya da cehennemmiş gibi haller takınması! Kadınlarla yatmanın, gerçekte kadınlarla yatmak değil de, iki meleğin elele tutuşmasıymış gibi davranışı! Of! Bir düşün hele, kadınlara karşı nasıl davrandığını! Ayıp, gerçekten ayıp! Kadınlar bu davranışa bayılıyorlardı elbette; yani bir süre için bayılıyorlardı. Kendilerini salt ruh sanıyorlardı bundan ötürü. Ama bir süre sonra da, öldürmek istiyorlardı kendilerini. Salt ruh! Oysa Shelley de, herkes gibi, cinsel isteklerle kaşınıp duran bir erkek çocuktan başka bir şey değildi. Ama Dante ile Beatrice'nin bir karışımı olduğunu, hatta onlardan da daha 'salt ruh' olduğunu kendine de, başkalarına da yutturmaya kalkıyordu. Korkunç bir şey, korkunç! Her halde elinde değildi böyle olmamak; başka bir özür düşünemiyorum Shelley için. Bir erkek olarak dünyaya gelmemişti o. Bir erkek çocuğun cinsel isteklerini duyan, peri cinsinden bir çeşit kabuksuz sümüklüböcekten başka bir şey değildi Shelley. Bir de Shelley'nin o korkunç illetini düşünün -herhangi bir şeye açık açık adını vermemek illetini. Her şey, ya bir meleğin harpı, ya da Platon'a özgü bir hayal-

di onun gözünde. Tarlakuşu için yazdığı şiiri anımsıyor musun? 'Selâm sana, sevinç dolu ruh! Sen bir kuş değilsin aslâ!" Rampion, sözümona "anlamlı" şiir okuyanların gülünç bir taklidini yaptı. "Shelley, gene sahte tavırlar takınıyor, gene yalan söylüyor kendi kendine, her zaman olduğu gibi. Tarlakuşunun düpedüz bir kuş olmasına; kanı, tüyleri, yuvası olmasına; tırtıl böceklerini iştahla yemesine katlanamazdı. Yok, olmaz! Böyle şeyler gereğince şiirsel değil; hem de fazlasıyla kaba! Tarlakuşunun bedensiz bir ruh olması gerekiyordu. Kansız, kemiksiz. Havalarda uçuşan bir çeşit kabuksuz sümüklüböcek. Başka bir şey de beklenemezdi aslında. Çünkü Shelley'nin kendi de, havalarda uçan bir çeşit kabuksuz sümüklüböcekti; insanın, kendi benliğinin dışında kalan bir şeyi yazmasının da yolu yoktur. Eğer kabuksuz bir sümüklüböcekseniz, konunuz tarlakuşu da olsa, kabuksuz sümüklüböceği yazarsınız gene de. Allah verse de..." Rampion, aşırı ve güldürücü bir öfkeyle ekledi: "Allah verse de, o tarlakuşu, Tobit'in kitabındaki* serçeler kadar akıllı olsa! Shelley'nin tam gözünün içine, koskocaman güzel bir pislik düşürüverse! Tarlakuşunun bir kuş olmadığını söylediği için, doğrusu haketti bunu Shelley! Sevinç dolu ruhmuş! Sevinç dolu ruh!"

* Kutsal Kitaba alınmamakla birlikte, kimi mezheplerin kutsal saydıkları bir kitabın adı.

ON BİRİNCİ BÖLÜM

Lucy'nin çevresinde yaşantı, herkesin rahatça girip çıkabileceği açık bir yere benzerdi her zaman. Çevresi ne denli kalabalık olursa, o denli de eğlenceli olacağına inanırdı Lucy. "Eğlenceli" sözcüğü yerinde olmasa bile; her şey daha patırtılı gürültülü olur, kargaşalık onu oyalardı hiç olmazsa. Genç kadın lokantaya ayak bastıktan beş dakika sonra, Spandrell ile Rampion'ların bütün akşam kendi kendilerine oturup sessizce konuştukları köşe, bitişik odadan gelen gürültülü ve içkili bir kalabalığın baskınına uğradı. Bu kalabalığın arasında, en gürültülü, en sarhoş olan kişi Cuthbert Arkwright'dı. Hem alkole, hem de sanata düşkünlüğünden ötürü, gürültüyü ve sarhoşluğu ilke edinmişti kendine. Bağırıp çağırınca, sağı solu tedirgin edince, sanattan anlamayanlara karşı çıktığını, sanatı koruduğunu sanırdı. Sarhoş olunca, meleklerden yana, Baudelaire'den, Edgar Poe'dan, De Quincey'den yana olduğuna; akılsız ve ruhsuz ayak takımına karşı çıktığına inanırdı. Saygıdeğer kişiler Blake'i deli sandıkları için; Bowdler, Shakespeare'in oyunlarından ahlâka aykırı buldu-

ğu parçaları çıkardığı için; *Madame Bovary*'nin yazarı mahkemeye verildiği için; gerçekten edebiyat araştırmaları yaptığınızı belgeleyen bir kâğıt göstermeden, Bodleian kitaplığının memurları, Earl of Rochester'in *Sodom*'unu okumanıza izin vermedikleri için; Cuthbert Arkwright, zamparalıklarıyla övünüp dururdu. Arkwright, yerli ve yabancı edebiyatların bazı açık saçık örneklerini az sayıda ve pahalıya basarak geçinir; bunu yaparken de, sanata hizmet ediyorum diye aldatırdı kendi kendini. Yüzü sığır eti gibi kırmızı, patlak yeşil gözlü, sarışın bir adamdı. Ablak yüzü sevinç içinde, bağıra çağıra hatır sorarak, yaklaşıyordu şimdi. Willie Weaver, hoplaya zıplaya, peşinden geliyordu Arkwright'ın. Willie Weaver, uzun burnunun üstünde gözlükler, boyuna gülümseyen, keyfinden fıkır fıkır kaynayan, gevezeliği bir türlü tükenmeyen ufak tefek bir adamdı. Willie Weaver'in arkasından gelen Peter Slipe, boyu ve gözlükleri bakımından onun ikizi gibi olmakla beraber; teni kül rengi, sönük, büzülmüş, sessiz bir adamdı.

Üçü yaklaşırken, Spandrell, "reçetesiz satılan bir ilâcın ilânına benziyor bunlar," dedi. "Slipe, hastanın ilacı almadan önceki halini; Weaver, bir şişe içtikten sonraki halini; Cuthbert ise, sürekli tedavinin korkunç sonuçlarını gösteriyor."

Lucy, bu şakaya daha gülmekteyken, Cuthbert onun elini yakaladı. "Lucy!" diye bağırdı avaz avaz. "Meleğim benim! Ama Allah aşkına, niçin kurşunkalemle yazarsınız hep? Yazdıklarınızı okuyamıyorum bir türlü. Salt bir rastlantıdır bu gece buraya gelmem."

Walter, "demek burada buluşmaları için herife yazmış," diye düşündü. "Bu bayağı, ahmak, maskara herife!"

Willie Weaver, Mark Rampion ile Mary'nin elini sıkmaktaydı. "Hiç bilmiyordum büyük adamlarla karşılaşacağımı," dedi. Mary'nin önünde eğildi: "Üstelik güzeller de buraday-

mış." Mary, erkekçesine, gürültülü bir kahkaha attı. Willie Weaver, kızacağına, sevindi buna. "Vallahi, Denizkızı Meyhanesi* burası," diye ekledi.

Spandrell eğildi, Walter'in yanında oturan Peter Slipe'a sordu: "Hâlâ şu antikalarla mı uğraşıyorsunuz siz?"

Peter Slipe, British Museum'un Asur uygarlığı uzmanlarından biriydi.

Cuthbert, avazı çıktığı kadar bağırıyordu: "Ama niçin kurşunkalemle, niçin kurşunkalemle?"

"Mürekkeple parmaklarım öyle bir kirlenir ki!"

Cuthbert, "o mürekkebi öpe öpe temizlerim ben," dedi; ve hâlâ tutmakta olduğu elin üstüne yumularak, Lucy'nin ince parmaklarını öpmeye başladı.

Lucy güldü: "Bir dolmakalem satın almam, daha iyi olur bence."

Walter, acılar içinde seyrediyordu bu durumu. Olur mu böyle şey? Bu kaba saba, iğrenç soytarıyla?

Lucy'ye, "hey gidi nankör!" dedi Cuthbert. "Ama şimdi Rampion ile konuşmalıyım ben."

Döndü, Rampion'un omuzuna şak diye vurdu; öteki elini de Mary'ye sallıyordu aynı anda.

"Aman ne görkemli bir şölen!" Willie Weaver, bir çay ibriği gibi, hafif hafif kaynayıp duruyordu. İbriğin ucunu Lucy'ye doğru çevirmişti şimdi: "Ne yaman bir sofra söyleşisi! Ne..." Bir an durakladı. Tam yerinde olan tümceyi, herkesi afallatacak olan tümceyi arıyordu: "Atina'ya özgü ne genişlemeler. Platon'u gölgede bırakan ne müthiş bir cümbüş!"

Lucy, "Atina'ya özgü genişlemeler ne demek?" diye sordu.

Willie oturup, açıklamaya başladı: "Yani bizim burjuva

* Kraliçe Elizabeth çağında, Shakespeare ile öteki oyun yazarlarının buluştukları meyhanenin adı.

ve Pecksniff'imsi* dar kafamıza karşıt bir genişleme demek istiyorum..."

Cuthbert, Rampion'u kandırmak istercesine soruyordu:

"Yayımlamam için ne diye bir yazınızı vermiyorsunuz bana?"

Rampion, ters ters baktı Cuthbert'e: "Kitaplarımın, müstehcen yayın ticareti yapan dükkânlarda satılmasını istediğimi mi sanıyorsunuz?"

Spandrell, "ama o zaman, kitapların değerli kitaplarla satılır." dedi. "Örneğin, Aristo'nun yapıtlarıyla."

Cuthbert, avaz avaz bağırarak, karşı çıktı buna.

Willie Weaver, "Victoria çağının ünlü bir adamını, Perikles çağının ünlü bir adamıyla karşılaştırın," dedi. Gülümsedi; mutluydu, coşkuyla konuşuyordu.

Burgonya şarabı, Peter Slipe'ı coşturacağı yerde üzmüştü. Şarap, onun doğuştan gelen sönüklüğünü ve derdini yoğunlaştırmıştı sanki.

Peter Slipe, "Beatrice'den ne haber?" diye sordu Walter'e. "Beatrice Gilray'den ne haber?" Hıçkırdı, hıçkırdığını belli etmemek için de, öksürüyormuş gibi yaptı. "Artık *Edebiyat Dünyası*'nda çalıştığına göre, onu sık sık görüyorsunuz her halde."

Walter, Beatrice Gilray'i haftada üç kez gördüğünü, her zaman da iyi bulduğunu söyledi.

Slipe, "bir daha görüşünüzde benden selâm söyleyin ona," dedi.

Willie Weaver, "sindirimi bozuk Carlyle'ın horultulu geğirmeleri," diye nutuklar çekiyordu. Gözleri sevinçle parlıyordu gözlüklerinin ardından. Bu parlak sözün tam anlamıyla yerine oturduğuna güveni vardı. En güzel sözlerini söyle-

* Charles Dickens'in *Martin Chuzzlewit* adlı romanında, hep iyiliksever geçinen, ama aslında kötü yürekli ve iki yüzlü olan birkişinin adı.

dikten sonra, her zaman yaptığı gibi, hafifçe bir öksürdü. "Bu sözüme gülmek isterdim, bu sözümü alkışlamak isterdim ama, alçak gönüllülüğüm bunu engelliyor" diye yorumlanabilirdi o hafif öksürük.

Lucy, "horultulu neler?" diye sordu. "Kara cahil olduğumu unutmayın, ne olur."

Willie, "demek ki, ormanda bir kuş gibi doğuştan yabansı şakıyorsunuz,"* dedi. "Bu soylu konyaktan biraz daha alabilir miyim? Yüzü kızaran Hippocrene'den."**

"Bana karşı kötü davrandı; çok, çok kötü davrandı," diye sızlanıyordu Peter Slipe. "Ama ona içerlediğimi sanmasını istemem."

Willie Weaver, konyağı içip, dudaklarını şapırdattı. Dinsel bir şarkının iki dizesini yanlış söyleyerek,*** "sağlıklı sevinçleri ve su gibi akan hazları, İsrael kavminin çocukları bilir ancak," dedi. Kendini beğendiğini gösteren o hafif öksürük gene duyuldu.

"Cuthbert'in derdi, sanat ile müstehcen yayını birbirinden ayırt etmesini bir türlü öğrenemeyişidir," diyordu Spandrell.

Peter Slipe, "elbette," diye sözünü sürdürüyordu, "kendi evidir, canının istediğini yapar; ama önceden haber vermeden beni kapı dışarı edişi..."

Şu sırada anlatmasaydı, bu acayip öyküyü bir de zavallı küçük Slipe'ın ağzından dinlemekten çok hoşlanabilirdi Walter. Ama Lucy yanındayken, bunlarla ilgilenmek zor geliyordu ona.

Lucy, "Victoria çağında yaşayanlar, acaba bizlerden daha

* John Milton'un *L'Allegro* adlı şiirinden bir dize.

** Hippocrene, güzel sanatların ve şiirin kutsal sayıldığı Helicon dağında bir çeşmenin adıdır.

*** Bu iki dizenin aslı, "sağlıklı sevinçleri ve tükenmeyen hazineleri, ancak İsrael kavminin çocukları bilir"dir.

çok eğlenmiyorlar mıydı diye merak ederim bazen," diyordu. "Yasaklar ne denli artarsa, eğlenceler de o denli artar. İnsanların gerçekten keyifle içtiğini görmek istiyorsanız, Amerika'ya* gidin. Victoria çağı İngilteresi'nde, her şey yasaktı. Örneğin sevişmek yasak olduğundan, Amerikalılar viskiyi nasıl coşarak içiyorlarsa, her halde aynı coşkunlukla sevişiyorlardı Victoria çağı insanları. 'Atina'ya özgü genişlemeler'e pek inanmıyorum galiba. Yani bu genişlemelerde bizim de payımız varsa, demek istiyorum."

Willie Weaver bir sonuca vardı: "Demek, Alcibiades'den çok Pecksniff'i tutuyorsunuz."

Lucy omuz silkti: "Pecksniff ile bir alışverişim olmadı ki!"

Peter Slipe, "bilmem, bir kaz sizi gagaladı mı hiç?" diyordu.

Walter, dikkatini toplayarak sordu: "Ne yaptı mı?"

"Bir kaz gagaladı mı sizi?"

"Hayır, öyle bir şey anımsamıyorum."

"Katı ve kuru bir dokunuştur bu." Slipe, nikotinle lekeli işaret parmağıyla havada sert bir hareket yaptı. "Beatrice de öyledir işte. Gagalar insanı. Gagalarken keyiflenir. Ama çok da iyi yürekli olabilir. Kendine özgü bir biçimde iyi yürekli olmak için direnir. Eğer bunu beğenmezseniz, gagalar sizi. İyi yüreğinden ötürüdür gagalaması. Bence öyle. Ona karşı koymadım hiç. Peki, neden beni evinden kovdu, bir katili kovar gibi? Üstelik şu sıralarda oturacak bir yer bulmak öyle güç ki! Bir pansiyonda oturmak zorunda kaldım üç hafta... Oradaki yemekler..." Peter Slipe ürperdi.

Walter, kendini tutamayıp gülümsedi: "Her halde acelesi vardı Beatrice'in. Burlap'ı bir an önce sizin yerinize yerleştirmek istiyordu."

"Ama neden bu acele?"

* 1919 ile 1933 yılları arasında Amerika'da içki yasağı vardı.

"Neden olacak, gitsin eski sevda, gelsin yenisi..."

Slipe, "ama sevdanın ne ilgisi var bununla?" diye sordu. "Yani Beatrice'in durumuyla demek istiyorum."

Willie Weaver söze karıştı: "Çok ilgisi var. Yüzde yüz ilgisi var. O emekliye ayrılan yaşlı kızlar yok mu! Hep onlardır tutkuyla sevdalanan."

"Ama ömründe bir aşk serüveni olmadı ki Beatrice'in!"

Willie, bir zafer kazanmışcasına konuştu: "İşte bu yüzden tutkuyla sevdalanır. Beatrice, emniyet supabını sıkı sıkı kapamış, baskı altında tutuyor kendi duygularını. Ve karımın anlattığına göre, Phryne'ye* yakışacak şeylermiş iç çamaşırları. Tüyler ürpertici bir durum!"

Lucy, "belki de iyi giyinmekten hoşlanıyordur," dedi.

Willie Weaver başını salladı. Fazla basit buldu bu varsayımı. "O kadın, karanlık bir çukur kadar bilinçsizdir," dedi. Willie bir an durakladı. Sonra, "kurbağaların karanlıkta boğuştuğu bir çukur kadar," diye ekledi. Ve bu başarısını kutlamak için, alçakgönüllülükle öksürdü.

Beatrice Gilray, pembe ipekten bir gömleğin söküklerini dikiyordu. Otuz beş yaşındaydı ama, daha genç görünüyordu; daha doğrusu, belirli bir yaşı olmayan bir insana benziyordu. Teni pürüzsüz ve tazeydi. Çukura kaçmayan, çevresinde kırışıklar olmayan gözleri, pırıl pırıl parlıyordu. Keskin çizgili ve kararlı yüzü, çirkin sayılamazdı. Ama burnunun biçimi, yukarı doğru kalkışı aslında biraz komikti. Gözlerinin parlak birer boncuğu andırması, büzülen ağzı, yuvarlak ve inatçı çenesi de, oldukça saçmaydı. Ama insan, Beatrice Gilray ile alay edebileceği gibi, onunla bir olup, başka şeylerle de alay edebilirdi. Çünkü herhangi bir şeyin güldürücü

* Phryne, eski Yunanlıların en ünlü kibar fahişelerinden biridir. Hem Praxiteles'in, hem de Apelles'in Venüs'üne modellik ettiği söylenir.

yanını görebildiği, Beatrice'in dudaklarının biçiminden anlaşılıyordu. Şaşkın şaşkın bakan yuvarlak gözlerindeyse, alaycı ve yaramaz bir merak vardı.

Beatrice dikiyor, saat tıkır tıkır işliyordu. Isaac Newton'a göre, sonsuz geçmişi sonsuz gelecekten ayıran devinimli saniye, önüne geçilmez bir hızla ilerliyordu zaman boyutu içinde. Aristo'ya bakılacak olursa da, gerçekleşebilecek olanlar, her saniye gerçekleşiyor; ve şu yaşadığımız an, hiç kıpırdamadan yerinde duruyor, sonu gelmeyen bir makarna parçasını boyuna yutan bir adam gibi, geleceği içine çekiyordu. Beatrice, ara sıra esniyor; böylece gerçekleşebilecek bir esnemeyi, bir gerçeğe dönüştürüyordu. Şöminenin yanında bir sepette yan yatan kara dişi kedi, mırıl mırıl mırıldıyor, alacalı bulacalı dört yavrusunu emziriyordu. Çuhaçiçeği sarısıydı odanın duvarları. Kitaplığın en üst rafında duran Asur uygarlığıyla ilgili kitapların üstündeki toz tabakası, günden güne kalınlaşıyordu. Peter Slipe üst katta kiracıyken, bunları satın almıştı Beatrice. Burlap'ın kurşunkalemle sayfalarına notlar yazdığı Pascal'ın *Düşünceler*'i, masanın üstünde açık duruyordu. Saat tıkır tıkır hep işliyordu.

Birden sokak kapısı çarpılarak kapatıldı. Beatrice, pembe ipek gömleği bırakıp ayağa fırladı.

Kapıdan hole baktı, "sıcak sütünüzü içmeyi sakın unutmayın, Denis," dedi. Açık seçik, sert bir sesle, emir verircesine konuşuyordu.

Burlap, paltosunu asıp, kapıya yaklaştı. O ağırbaşlı ve çapraşık "Sodoma" gülümsemelerinden birini sunarak, sevecenlikle azarladı Beatrice'i: "Oturup beni beklemeyecektiniz," dedi.

Beatrice yalan söyledi: "Bitirmem gereken bir iş vardı da, ondan oturdum."

"Çok şeker bir şeysiniz, doğrusu." Burlap'ın, sözlerine bi-

ber eker gibi, yer yer serpmekten hoşlandığı bu sevimli halk deyimleri, pek acayip gelirdi dikkatle dinlemesini bilenlere. Mark Rampion, "Burlap, argo deyimleri, İngilizceyi kusursuz konuşan, ama yabancı olduğu gene de anlaşılan biri gibi kullanıyor," demişti vaktiyle. "Bir Hint'linin 'yaman bir adamdır' dediğini bilmem hiç duydunuz mu? İşte, bunu anımsatıyor bana Burlap'ın argo deyimleri."

Ne var ki, bu "çok şekersiniz" sözü hiç de acayip ve yabancı gelmedi Beatrice'e. Çekingen bir sevinçle, bir genç kız gibi kızardı. Ama gene de emir verircesine, "içeri girin, kapıyı kapatın," diye ters ters konuştu. Kaskatı bir kabukla örtülüydü Beatrice'in taze ve yumuşak çekingenliği. Benliğinin bir bölümüyse, insanı gagalardı, becerikliydi. "Şuraya oturun," diye emretti. Süt çanağı, kap ve gazocağıyla çabuk çabuk uğraşırken, gittiği toplantıda eğlenip eğlenmediğini sordu Burlap'a.

Burlap başını salladı: "Fascinatio nugacitatis,"* dedi. "Fascinatio nugacitatis." Picadilly Circus'den yola çıkalı beri, uzun uzun düşünmüştü boş şeylerin insanı nasıl büyülediğini. Beatrice, Latince anlamazdı. Ama bu sözlerin olumsuz bir anlamı olduğunu, Burlap'ın yüzünden sezdi. "Bu çeşit eğlenceler biraz da boşuna zaman harcamak değil mi?" diye sordu.

Burlap başını salladı. Boş boş bakan dalgın gözlerini, Beatrice'in biraz solundaki, gözle görülmeyen şeytana dikerek, derin derin düşünürcesine, ağır bir sesle yankıladı Beatrice'in söylediğini: "Boşuna zaman harcamak. Kırk yaşına gelmişsin. Ömrünün yarısından fazlası. Eşsiz güzellikte, gizemli bir dünya var karşında. Gene de tutup, dört saat boşuna çene çalıyorsun Tantamount'ların evinde. Acaba boş şeyler neden böylesine büyülüyor insanı? Yoksa bu boşluğun dışında, insanı bu toplantılara çeken başka bir şey mi var?

* Metinde latince: "Boş şeylerin çekiciliği."

Hep arayıp durduğun Mesih gibi bir insanla orada karşılaşacağın, her şeyi açıklayan sözleri orada duyacağın diye, belli belirsiz, düşümsü bir umut mu var içinde?" Burlap konuşurken, sanki boynunun kasları tutmuyormuş gibi, acayip ve gevşek bir biçimde, boyuna sallanıyordu başı. Beatrice, Burlap'a öyle alışmıştı ki, bu hallerde bir acayiplik görmüyordu artık. Sütün kaynamasını beklerken, hayran hayran dinliyor; kilisede oturan bir insanın ağırbaşlı yüzüyle Burlap'ı seyrediyordu. Zenginlerin salonlarında bulunurken bile, ömrü boyunca aradığı ruh değerlerinin peşinden koşan bir adamı dinlemekle, pazar sabahları kiliseye gitmek arasında pek fark yoktu nasıl olsa.

Burlap, biraz önceki "Sodoma" gülümsemesinden insanı afallatacak kadar değişik, yaramaz bir sokak çocuğu sırıtmasıyla, ansızın Beatrice'e baktı, "ama şampanyayla havyar nefisti doğrusu," dedi. İçindeki şeytan, felsefe düşüncelerine dalan meleğin sözünü kesivermişti birdenbire. Burlap, şeytanın konuşmasına izin vermişti. Neden vermesin? Çevresindekileri şaşkına çevirmek, hoşuna giderdi Burlap'ın. Beatrice'e baktı.

Beatrice, gerçekten de şaşırmıştı. Kilisede takındığı yüzü, bu sırıtmaya uysun diye, yeniden ayarlarken, "şampanyayla havyarın güzel olduğundan hiç kuşkum yok," dedi. Biraz sinirli sinirli güldü; sütü fincana dökmek için sırtını çevirdi. Sonra, şaşkınlığını önlemek amacıyla, emir verircesine, ters ters konuştu: "İşte sütünüz. Çabuk olun. Sıcakken için."

Uzun bir sessizlik oldu. Burlap, dumanı tüten sütünü, ağır ağır yudumluyordu. Boş şöminenin önünde, bir minderde oturan Beatrice, ne beklediğinin pek farkında olmadan, soluk soluğa bekliyordu.

Sonunda Burlap, "tepeciğinde oturan küçük Miss

Muffett'e* benziyorsunuz" dedi.

Beatrice gülümsedi: "İyi ki kocaman bir örümcek yok."

"Eğer bu bir övgüyse bana, teşekkür ederim."

Beatrice, "evet, bu bir övgü," dedi. "İşte Denis'in en hoş yanı," diye düşünüyordu. İnsan güvenebilirdi Denis'e. Öteki erkekler, insanın üstüne saldırırlar, o kaba pençeleriyle insanı ellemeye, insanı öpmeye kalkarlardı. Ne iğrenç bir şeydi bu, aman ne iğrenç! Çok gençken geçirdiği korkuyu bir türlü unutamıyordu Beatrice: Maggie teyzesinin kayınbiraderi, öteden beri amca saydığı bir adam, bir atlı arabanın içinde, durup dururken elle sarkıntılık etmişti Beatrice'e. Beatrice, öylesine korkmuş, öylesine tiksinmişti ki, gerçekten hoşlandığı Tom Field onunla evlenmek isteyince, delikanlıyı reddetmişti. Tom Field de, o iğrenç Ben Amca gibi bir erkek olduğu için reddetmişti; sevişmekten ödü koptuğu için, kendisine dokunacaklar korkusuyla paniğe kapıldığı için reddetmişti. Artık otuzunu geçtiği halde, gene de hiç kimsenin ona dokunmasına katlanamıyordu. Beatrice'in becerikli izlenimini veren katı kabuğunun içinde; titreyen yumuşacık bir küçük kız vardı ve bu küçük kız kaç kez sevdalanmıştı. Ne var ki, kabaca ellenmek korkusu, hattâ dokunulmak korkusu, sevdadan ağır basmıştı hep. Beatrice, ilk tehlike belirtilerini görür görmez, şiddetle gagalamış, kabuğunu sertleştirmiş, kaçmıştı. Güvene kavuşunca, rahat bir soluk almıştı ödü kopan küçük kız. Ama bu rahat soluğa, hayal kırıklığını gösteren, küçücük bir iç çekişi de karışırdı hep. Keşke korkmasam derdi. Elle sarkıntılık başlamadan önceki güzel ilişkinin hep sürmesini, sonu gelmeden sürmesini isterdi. Arasıra kendi kendine kızdığı da olurdu; ama aşkta temelden bir bozukluk olduğunu, erkeklerin doğuştan korkunç bir yanı olduğunu dü-

* Ünlü bir çocuk şiirine değinme: "Küçük Miss Muffett / Bir tepecikte oturuyordu. / Kocaman bir örümcek gelip / Yanına oturunca / Miss Muffett korkudan kaçtı."

şünürdü genellikle. İşte Denis Burlap'ın üstünlüğü de buydu: Denis Burlap, kadınlara saldıran, kadınlara el atan bir erkek değildi. Bunu bilmek, insana bir güven duygusu veriyordu. Hiç çekinmeden ona tapabilirdi Beatrice.

Burlap, bir an durakladıktan sonra konuşmasını sürdürdü; "Susan da, küçük Miss Muffett gibi minderlere otururdu." Burlap'ın sesi dertliydi. Son birkaç dakikayı ölen karısını düşünmekle geçirmişti. Susan grip salgınında öleli, nerdeyse iki yıl olmuştu. Nerdeyse iki yıl! Ama acısının azalmadığına, karısının ölümünün onu eskiden olduğu gibi kahrettiğine inanmak istiyordu Burlap. Susan, Susan, Susan! Bu adı için için, durmadan dinlenmeden, üstüste söylemişti. Onu bir daha göremeyecekti. Bir milyon yıl yaşasa bile, göremeyecekti artık. Bir milyon yıl, bir milyon yıl. Sanki uçurumlar açılıyordu bu sözcüklerin çevresinde. Elinden geldiğince çabaladı ölen karısının anısını canlandırmak için. "Yere de otururdu," dedi. "En çok yere oturmaktan hoşlanırdı galiba. Tıpkı bir çocuk gibi." Bir çocuk, bir çocuk, diye yineledi kendi kendine. Öylesine gençti ki Susan!

Beatrice, sessizce oturuyor, boş ocağa bakıyordu. Burlap'a bakmanın uygunsuz bir şey, nerdeyse ayıp bir şey olacağına inanıyordu. Zavallı adamcağız! Sonunda Beatrice ona doğru dönünce, gözyaşları gördü Burlap'ın yanaklarında. Analara özgü tutkulu acıma duygusuna kapıldı birden. Burlap, "bir çocuk gibi" demişti, ama kendi de bir çocuktu aslında. Zavallı, mutsuz bir çocuk. Beatrice öne doğru eğildi, Burlap'ın sarkan elini hafif hafif okşadı.

Lucy, "kurbağaların boğuşması!" dedi gene gülerek. "Dâhice bir buluş. Willie."

Willie, "benim tüm buluşlarım dahice buluşlardır," dedi alçakgönüllülükle. Willie kendini oynuyordu. Ünlü Willie

Weaver rolünü oynuyordu Willie Weaver. Güzel konuşmaya düşkünlüğünü; dolgun, çın çın öten tümcelere tutkusunu, bir sanatçı ustalığıyla sömürüyordu. Bu yetenekler doğuştan vardı Willie Weaver'de. Ne çare ki, dünyaya üç yüzyıl geç gelmişti. Shakespeare'in gençliğinde yaşasaydı, ün salardı edebiyat alanında. Çağdaşlarıysa, ancak gülüyorlardı Willie'nin süslü ve abartmalı diline. Ama alkış alaycı da olsa, Willie gene de hoşlanıyordu alkışlanmaktan. Üstelik hiç kötülük yoktu bu alaylarda; çünkü Willie Weaver, öylesine iyi huyluydu, yardım etmeye öylesine can atardı ki, herkes hoşlanırdı ondan. Onu beğenen kahkahadan kırılan seyirciler önünde, rolünü oynadı; kahkaha atanların onu, beğendiğini sezdiğinden, canla başla oynadı. "Benim tüm buluşlarım dâhice buluşlardır." Bu söz, Willie Weaver'in kişiliğine tam anlamıyla uygundu. Belki de doğruydu bu söz? Willie Weaver şakalaşıyordu ama, gizli bir inanç da vardı içinde. "Şimdi söylediklerimi sakın unutmayın," diye ekledi. "O kurbağalar baş kaldıracaklar, ortaya çıkacaklar yakında."

Slipe, "ama niçin kurbağadan söz ediyorsun?" diye sordu. "Kurbağaya hiç mi hiç benzemeyen bir kadın varsa, o da Beatrice'dir..."

Spandrell lafa karıştı: "Neden ortaya çıkacakmış kurbağalar?"

Slipe, "kurbağalar insanı gagalamaz ki," diye söze başladı.

Ama Mary Rampion Slipe'ın ince sesini bastırarak, "günün birinde her şey ortaya çıkar da ondan," diye bağırdı. "Mutlaka ortaya çıkar."

Cuthbert, "bundan alacağımız ders de şudur," dedi: "Hiçbir şeyi içinize atmayın. Ben hiç atmam."

Lucy, "ama işin en eğlenceli yanı da, bu içe atılan şeylerin ortaya çıkmalarıdır belki," diye bir görüş ileri sürdü.

Rampion, "ama besbelli ki," diyordu, "devrimler, yalnız insanın dışında değil, içinde de olabilir. Yoksullar, varlıklılara karşı ayaklanırlar bir ulusta. Bir bireyin içindeyse, baskıya uğrayan beden ve içgüdüler, akla karşı ayaklanabilir. Akıl, manevî açıdan yüksek sınıf sayıldı, üstünlük verildi ona; aşağı tabakadan sayılan beden ve içgüdüler, ayaklanır akla karşı."

Cuthbert, "aferin! Aferin!" diye bağırdı, masayı yumrukladı.

Rampion kaşlarını çattı. Cuthbert'in bu sözü beğenmesini, bir hakaret saydı.

Spandrell, "devrim düşmanıyım ben," dedi. "Manevî açıdan aşağı tabakadan sayılan şeylere yüz vermemeli."

Cuthbert sırıttı: "Ama sizin kendi bedeninizi ve içgüdülerinizi, bunun dışında, saymıyor musunuz?

"İnsan kuramsal açıdan konuşamaz mı yani?"

Rampion, "beden ve içgüdüler, yüzyıllardır baskı altında tutuluyor," dedi: "buyrun, görün bunun sonucunu. Sonuçlardan biri de sensin." Rampion, Spandrell'e baktı. Spandrell, başını arkaya devirip, ses çıkarmadan güldü. Rampion yineledi: "Buyrun, görün bunun sonucunu. İnsanın içinde kişisel devrim; buna bağlı olarak da, dış dünyada toplumsal devrim."

"Hadi canım!" dedi Willie Weaver. "Fransız Devimi'nde öldürülenleri taşıyan el arabalarının gümbürtüsünü duyarcasına konuşuyorsunuz. Oysa, İngiltere eskiden neyse, bugün de aynı şey aşağı yukarı."

Rampion, "siz İngiltere'yi, İngilizleri nereden bilirsiniz ki?" diye karşılık verdi. "Londra'nın dışına hiç çıkmadınız, kendi sınıfınızın dışına da hiç çıkmadınız. Kuzeye doğru bir gitsenize."

Willie, "Allah vermesin!" diye ünledi dua edercesine.

"Kömür ve demir bölgesine gitsenize. Çelik işçileriyle biraz konuşsanıza. Oradaki ayaklanma bir dava uğruna değil. Sırf ayaklanmak için ayaklanıyorlar, sırf yıkmak için yıkıyorlar."

Lucy, "oldukça hoş bir şeye benziyor bu," dedi.

"Korkunç bir şey. İnsanlıkla hiç ilgisi yok. Uygarca yaşaya yaşaya, insanlıktan en küçük bir iz kalmadı onlarda. Kömür ve demirin ağırlığı altında ezildi insanlıkları. Onların ayaklanması, insanların ayaklanmasına benzemeyecek. Doğanın kötü güçlerinin, canavarların, insanlıktan önce yaşayan canavarların ayaklanmaları gibi bir şey olacak. Oysa siz-ler, gözlerinizi yumup, her şey yolunda diye kendinizi aldatıyorsunuz."

Lord Edward, piposunu içerken, "orantı bozukluğunu düşünün," diyordu. "Bu gerçekten..." Sesi duyulmaz oldu. "Örneğin, kömürü ele alalım. 1800'de kullanılan kömürün, yüz on kat fazlası kullanılıyor bugün. Oysa dünya nüfusunun sayısı ancak iki buçuk kat çoğaldı. Öteki hayvanlara gelince... durumun bambaşka olduğu su götürmez. Tüketim, tüketenlerin sayısıyla orantılı."

Illidge, bu görüşe karşı çıktı: "Ama hayvanlar da, yaşamaları için gerekenden fazlasını bulunca, almıyorlar mı sanki? Bir savaştan ya da bir salgından sonra sırtlanlarla, akbabalar, bolluktan yararlanırlar; gereğinden fazla insan leşi yerler. Biz de öyle değil miyiz? Birkaç milyon yıl önce, yığınla orman kurudu. İnsanlar, bu kuruyan ormanların cesetlerini, toprağı kazıp çıkardılar, bunların işe yarayacağını anladılar. Yiyecek orman leşi kaldığı sürece, keyifle tıka basa yiyecekler, yutacaklar. Bu tükenince, savaş ve salgın olmadığı sıralarda sırtlanların yaptığını yapacaklar, daha az yiyecekler." Illidge keyifle anlatıyordu. İnsanlarla sinek kurtları

arasında hiçbir ayrım yokmuş gibi konuşmak, garip bir haz veriyordu ona. "Bir kömür ocağı bulunuyor, bir petrol kuyusu kazılıyor. Kasabalar ortaya çıkıyor, demir yolları yapılıyor, gemiler gidip geliyor. Uzun süredir ayda yaşayıp aşağıda olup bitenleri gözetleyen bir varlığa, tüm bu kaynaşmalar, bu yerlerde sürünmeler, karıncalarla sineklerin bir köpek leşine üşüşmesini anımsatır her halde. Şili'de nitrat, Meksika'da petrol, Tunus'da fosfat... Bir şeyler bulur bulmaz, böcekler üşüşüveriyor üstüne. Aydaki bilginler, her halde şöyle derler bu durumu görünce: 'Fosilleşmiş leşlere karşı, dikkate değer bir yönelişleri var şu yaratıkların; ve ancak onlarda görülür böylesine bir yöneliş'"

Mary Rampion, "devekuşları gibi," dedi. "Devekuşları gibi yaşıyorsunuz."

Spandrell, "üstelik, devekuşu gibi davranmamız, yalnız devrim konusunda değil," dedi. Aynı anda, Willie Weaver, "devekuşuyla deve karışımı felsefeler" üstüne bir şeyler yumurtluyordu. Spandrell, sözünü sürdürdü: "Hoşunuza gitmeyen tüm önemli şeyler karşısında devekuşları gibi davranıyorsunuz. Eskiden insanlar, sanki ölüm diye bir şey yokmuş, günah diye bir şey yokmuş gibi haller takınıp, dolaşmazlardı ortada." Baudelaire'den bir dize söyledi: "Au détour d'un sentier une charogne infâme!* Baudelaire, hem Ortaçağın son şairi, hem de bizim çağımızın ilk şairiydi."

Sonra, kadehini kaldırıp, Lucy'ye gülümseyerek baktı: "Et pourtant...

Et pourtant vous serez semblable á cette ordure,
A cette horrible infection,
Etoile de mes yeux, soleil de ma nature,
Vous, mon ange et ma passion!

* Metinde Fransızca: "Yolun dönemecinde iğrenç bir leş."

Alors, ó ma beauté, dite á la vermine
Qui vous mangera de baisers.*"

Lucy, karşı koyarcasına elini kaldırdı: "Aman yapmayın Spandrell dostum!"

Willie Weaver, "bir cesede karşı cinsel isteğin böylesi de fazla doğrusu!" dedi.

Rampion düşünüyordu: "Yaşama karşı hep aynı kin. Yalnız iki seçenek var önünde: İkisi de ölüm. Ya birini seçecek, ya da ötekini." Spandrell'in yüzüne dikkatle baktı.

Illidge, "hele bir düşünün," diyordu: "Kaliforniya'da yetişen dünyanın en yüksek ağacı Sequoia'nın yaşadığı süreyi, önce çürüten bakterilerin bir kuşağıyla böler; sonra da içinde madenkömürü bulunan toprak tabakasının oluşması için gereken süreyi, bir insan ömrü ile bölerseniz; bu iki süre arasında pek büyük bir ayrım olmadığını görürsünüz."

Cuthbert, saatine baktı. "Aman Tanrım!" diye bağırdı avaz avaz. "Saat bire yirmi beş var." Ayağa fırladı. "Widdicombe'un toplantısına geleceğimize söz vermiştim. Peter, Willie! Çabuk, marş!"

Lucy karşı çıktı: "Ama olmaz, gidemezsiniz. Gülünç böylesine erken gitmeniz."

Willie Weaver açıkladı: "Görev çağırıyor bizi. Tanrının sesinin haşin kızı!" ** Bu sözünü beğenerek, gene hafifçe öksürdü.

"Ama gülünç bu! Olmaz böyle şey!"

Lucy, öfkeli bir kaygıyla, çevresindekilere birer birer bakıyordu. Yalnız kalmak korkusu, sürekli bir dert olmuştu

* Baudelaire'in "La Charogne" adlı aynı şiirinin devamı: "Oysa siz de bu pisliğe döneceksiniz, bu iğrenç kokuşmaya; siz, gözümün nuru, güneşim, siz meleğim, aşkım! O zaman ey benim güzelim, sizi öpe öpe kemiren kurtlara deyin ki..."

** William Wordsworth'un "Göreve Kaside" adlı şiirinin bir dizesi, "Stern daughter of the voice of God."

Lucy için. Beş dakika daha geç yatmakla, eğlenceli bir durumla karşılaşabilirdi her an. Üstelik, başkalarının Lucy'nin canının istemediği şeyleri yapmaya kalkmalarına, kolay kolay katlanamazdı.

Mary Rampion ayağa kalktı.

"Ne yazık ki, biz de gitmeliyiz," dedi.

Walter, içinden Tanrıya şükrediyor, Spandrell'in de herkes gibi gideceğini umuyordu.

Lucy, "ama olmaz böyle şey!" diye bağırdı. "Rampion, izin veremem gitmenize!"

Rampion gülüp geçti. "Herkesi baştan çıkarmayı meslek edinen şu kadınlar yok mu!" diyordu içinden. Lucy'ye karşı buz gibi soğuktu. Tiksiniyordu ondan.

Umutsuzluğa kapılan Lucy, sofradaki tek kadına yalvarmaya bile razı oldu.

Mary'nin gönlünü almak istercesine, "Mrs. Rampion, kalmalısınız," dedi. "Beş dakika daha. Yalnız beş dakika."

Boşunaydı yalvarması. Garson yan kapıyı açtı. Sofradan kalkanlar, usulcacık karanlığa karıştılar.

Lucy, "niçin ille de gitmek isterler yani?" diye sordu yana yakıla.

Spandrell, Lucy'yi yankılarcasına, "biz de niçin ille de kalmak istiyoruz yani?" diye karşılık verdi.

Walter'in yüreğine indi. Demek, gitmeye niyeti yoktu herifin.

Spandrell, "bizim kalmamız, hiç kuşkusuz, daha anlaşılmaz bir şey," dedi.

Hiç mi hiç anlaşılmaz bir şey! Sıcak ve alkol, her zamanki etkisini yapmıştı Walter'e. Hem mutsuzdu, hem de hasta gibiydi. Bu zehirli ortamda umutsuzcasına oturup kalmanın ne anlamı vardı? Ne diye evine hemen dönmesin. Marjorie sevinirdi dönerse.

"Hiç olmazsa siz bana bağlı kaldınız, Walter."

Lucy, Walter'e gülümsedi. Walter şimdilik gitmemeye karar verdi. Bir sessizlik oldu.

Cuthbert ile dostları bir taksiye binmişlerdi. Rampion'lar, onların çağrılarına karşı koyarak, yürümeyi yeğlediler.

Taksi uzaklaşırken, Mary, "hele şükür!" dedi. "Şu Arkwright yok mu! Korkunç bir yaratık!"

Mark Rampion, "öyle ama, o kadın Arkwright'dan da beter," dedi. "Tüylerim diken diken oluyor onu görünce. Ya o Bidlake, o zavallı oğlancağız! Bir sansarın karşısında bir tavşancık gibi tıpkı!"

"Siz erkekler, birbirlerinizi tutarsınız hep. Sizlere biraz eziyet ettiği için, o kadından bir hayli hoşlandım ben. Oh olsun sizlere!"

"Ha o kadından hoşlanmışsın, ha bir kobra yılanından."

Rampion'un hayvanlar konusunda bilgisi tamamiyle simgeseldi.

"Ya Spandrell'e ne dersin? İşte benim de, onu görünce diken diken oluyor tüylerim. Katedrallere oluk diye konulan o korkunç ve gülünç başları andırıyor; bir şeytana benziyor."

Rampion, sözcüklerin üstüne basa basa, "aptal bir çocuğa benziyor," dedi. "Büyüyememiş bir türlü. Bunu anlayamadın mı sen? On beş ile yirmi yaşları arasında takılıp kalmış. O yaştakilerin kafasını kurcalayan şeyler, onun da kafasını kurcalayıp duruyor. Ölümü, Tanrıyı, gerçeği, gizemciliği ve bunlara benzer şeyleri düşünmekle öylesine uğraşıyor ki, yaşamaya gücü yok. Aklı fikri günahda. Günah işleyebilmek için elinden geleni yapıyor. Bu işi bir türlü beceremediği için de hayal kırıklığına uğruyor. Yürekler acısı! Herif, bir çeşit Peter Pan! * Barrie'nin o iğrenç küçük fırlamasından da be-

* Sir J.M. Barrie'nin hiç büyümeyen bir çocuğu ele alan ve 1904'de yazılan bir oyununun baş kişisi.

ter; çünkü daha aptal bir yaşta takılıp kalmış. O bir Peter Pan ama, işin içinde Dostoyevski var, Musset var, 1890 yılları var, Bunyan var, Byron var, Marquis de Sade var. Gerçekten yürekler acısı; çünkü pek iyi bir insan da olabilirdi Spandrell."

Mary güldü: "Her halde sana inanmak zorundayım bu konuda."

Lucy, Spandrell'e döndü: "Aklıma gelmişken söyleyeyim. Anneniz size bir haber gönderdi."

Spandrell, hiçbir şey söylemeden, evet der gibi başını salladı. Ama Lucy sözünü bitirir bitirmez, Spandrell hemen sordu:

"Ya Generalden ne haber?"

"Annesinden söz etmek istemiyordu.

"Ah, o General yok mu!" Lucy yüzünü buruşturdu. "Bu akşam, en azından yarım saat askerlik bilgisi edindim. Onun böyle ortalarda gezinmesine vallahi engel olmalı. General'leri ortadan kaldırmak için bir dernek kuralım mı, ne dersiniz?"

"Hem kurucu, hem de onur üyesiyim ben."

Lucy, konuşmasını sürdürdü: "Mademki bu işe başladık, yaşlıları ortadan kaldırmak için bir dernek de kuramaz mıyız? Gerçekten çekilmez şu yaşlılar. Sizin babanız bunun dışında, Walter. Babanıza diyecek yok, doğrusu. Gerçekten yok. Çekilebilecek tek yaşlı kişi."

"Çekilemeyecek tek yaşlı kişi! Siz bilmezsiniz!"

Walter'in yaşıtı Bidlake'ler arasında, ihtiyar John'un çekilmez bir yaratık olduğu, kanıtlanması gerekmeden, herkesçe benimsenmiş bir gerçekti nerdeyse.

"Onun karısı ya da kızı olsaydınız, pek öyle kusursuz bul-

mazdınız onu."

Walter, daha sözünü tamamlayamadan, Marjorie aklına geldi. Yüzü kıpkırmızı kesildi.

Lucy, "eh elbette," diyordu, "gidip onu kendinize koca ya da baba seçerseniz, ne olacağı belli! John Bidlake'in hoş bir ihtiyar olmasının tek nedeni, kötü bir koca ve kötü bir baba oluşudur. Çoğu kişiler, sorumluluk yükünün altında ezilirler, canları çıkar. Ama babanız, hiçbir zaman ezdirmedi kendini. Karıları vardı, çocukları vardı, şusu busu vardı. Ama gene de, bir delikanlı gibi, cümbüş içinde yaşadı hep. Karıları ve çocukları için pek hoş bir şey değildi bu, kabul. Ama bizler için öyle hoş ki!"

Walter, "öyle her halde," dedi.

Öteden beri babasından bambaşka sanmıştı kendini. Ne var ki, tıpkı babası gibi davranıyordu.

"Bir oğul gözüyle bakmayın ona."

"Elimden geleni yaparım."

Ya kendine ne gözle bakmalıydı Walter?

"Öyle yapın, haklı olduğumu anlarsınız o zaman. İnsanın çekebileceği tek tük yaşlılardan biridir o. Bir de ötekilerle karşılaştırın onu." Lucy başını salladı: "Boşuna. Öteki yaşlılarla alışverişi olamaz insanın."

Spandrell güldü: "Sanki Kâfiristan'dan geliyorlarmış, ya da Eskimolarmış gibi söz ediyorsunuz yaşlılardan."

"Ama aslında biraz da öyle değil mi yaşlılar? Biliyoruz, iyi yüreklidirler. Filan falan. Son derece de akıllıdırlar; kendilerine özgü bir biçimde elbette. Ama gene de bizim uygarlığımızda yeri yoktur onların. Yabancı onlar. Hiç unutmam, eskiden Tunus'da, Arap kadınları beni çaya çağırmışlardı. Öyle nazik, öyle konukseverdiler ki! Ama yenilemeyecek kadar kötü pastalarını, ille de yedirdiler bana. Fransızcaları berbattı; onlara söyleyecek bir tek söz bulamıyordum. Benim

kısacık eteklerim, çoluksuz çocuksuz oluşum, onların yüreğine inmişti. İşte, yaşlı kişiler, Arap kadınlarının bu çay toplantısını bana anımsatır hep. Yaşlanınca, böyle bir çay toplantısına acaba benzeyecek miyiz biz de?"

Spandrell, "evet" dedi. "Üstelik de, hep ölümü anımsatacağız çevremize. Sertleşen damarlar sorunudur yaşlanmak."

"Ama yaşlılar, görüşlerinden ötürü Arapların çay toplantısına benzerler. Damarlarım sertleşti diye, günün birinde Tanrıya, ahlâka ve bu çeşit şeylere inanacağımı hiç sanmam. Savaş sırasında dünyaya açıldı benim gözüm. Her şeyin çürüklüğü ortaya çıktığı sırada. Bizim torunlarımız, ne yaparlarsa yapsınlar, hiçbir şeyi o sıralarda olduğundan daha berbat bir hale sokamazlar bence. Böyle olduğuna göre, onlarla ne diye anlaşamayayım ben?"

Spandrell, "peki, ya onlar bozuk şeyleri onarırlarsa" dedi.

Lucy bir an için sustu: "İşte hiç aklıma gelmemişti bu!"

"Belki de, bozuk şeyleri siz kendiniz onarırsınız. Yaşlıların geleneksel işlerinden biridir onarmak."

Saat biri çaldı; ve saatın içinden çıkan guguk kuşu gibi, Simmons, elinde tepsi, kitaplığa girdi. Orta yaşlı Simmons'da, devlet adamlarına özgü saygıdeğer bir hal vardı. Dilini tutmak, sinirine kapılmamak, gerçek düşüncelerini hiçbir zaman açığa vurmamak, görünüşleri korumak zorunluğu; diplomatlara, krallara, kral ailesinden gelenlere, yüksek devlet memurlarına ve uşaklara bu saygıdeğer hali verir her zaman. Simmons, hiç gürültü etmeden iki kişilik sofrayı kurdu; Lord Hazretlerinin akşam yemeğinin hazır olduğunu bildirerek, çekildi. Çarşamba günüydü: Lord Edward, gümüş kapağı kaldırınca, iki ızgara koyun pirzolası meydana çıktı. Pazartesi, çarşamba ve cuma, pirzola günüydü. Salı ve perşembe, kızarmış patatesle biftek vardı. Cumartesi de, özel

bir ikram olarak, Simmons, karışık ızgara etler hazırlardı.

Pazarları, Simmons gezmeye giderdi. Lord Edward, soğuk jambon, dil ve salatayla yetinmek zorunda kalırdı.

Lord Edward, Illidge'e pirzolasını verirken, "garip," dedi, "koyun sayısının artmaması garip. Artsa bile, insan nüfusu oranında artmıyor. Oysa bence.... üstelik simbiosis öyle..."

Sessizlik içinde çiğnemeye başladı.

Illidge, "koyun etinin modası geçiyor galiba," dedi. Sonra karşısındakini kışkırtırcasına, "Tanrının modası geçtiği gibi, ölümsüz ruhun modası geçtiği gibi," diye ekledi.

"Lord Edward, hiç oralarda olmadı.

"Victoria çağı romancılarının da modası geçtiği gibi."

Illidge'in merdivenlerde ayağı kaymıştı; ve Lord Edward, edebiyat alanında ancak Dickens ile Thackeray'nin romanlarını okurdu. Yaşlı adam, hiç istifini bozmadan çiğniyordu.

"Saf genç kızların da modası geçtiği gibi."

Lord Edward, semenderlerin, tavukların, kobayların ve kurbağaların cinsel uğraşlarına karşı bilimsel bir ilgi duyardı. Ne var ki, insanların aynı uğraşlarına değinilmesi, onu fena halde tedirgin ederdi.

Illidge, yaşlı adamın yüzüne keskin gözlerle bakarak, konuşmasını sürdürdü: "Cinsel açıdan tertemiz kalmanın modası geçtiği gibi, kız oğlan kızlığın ve..."

Telefon zilinin çalmasıyla, Illidge'in sözü kesildi, Lord Edward eziyetten kurtulmuş oldu.

Illidge, oturduğu yerden fırladı, "ben bakarım," dedi.

Alıcıyı kulağına götürdü: "Allo!"

Lord Edward'ın sesine benzeyen kalın bir ses, "Edward, sen misin?" diyordu. "Ben'im. Tanrının varlığının matematiksel bir kanıtını buldum demin, Edward. Daha doğrusu..."

Illidge, "ama ben Lord Edward değilim ki!" diye bağırdı. "Bekleyin, onu çağırayım." Yaşlı adama döndü: "Lord Gat-

tenden," dedi. "Tanrının varlığının yeni bir kanıtını demin bulmuş."

Illidge gülümsemiyordu; ağırbaşlı bir hal almıştı. Bu durumda, en yaman alay, ağırbaşlı bir hal takınmaktı. Lord Gattenden'in söylediğinin gülünçlüğü, kendiliğinden ortaya çıkıyordu. Bunu gülerek yorumlamak, Lord Gattenden'in buluşunu, daha çok değil, daha az gülünç yapardı. Ne eşsiz koca bir salaktı şu Lord Gattenden! Illidge, bütün gece küçük düşürülmesinin hıncını artık almıştı.

Gittikçe daha ağırbaşlı bir hal takınarak, "matematiksel bir kanıtmış," diye ekledi.

Lord Edward, sanki korkunç bir şey olmuş gibi, "eyvah!" dedi. Telefonda konuşmak sinirine dokunurdu öteden beri. Acele acele telefona yaklaştı. "Charles, sen misin..."

Kırk mil uzaktan, Gattenden'den, aile büyüğünün sesi, "Ah Edward!" diye bağırıyordu. "Gerçekten öyle ilginç bir buluş ki! Bu konuda senin görüşünü almak istiyordum. Yani Tanrı konusunda. Sıfır üstünde *m* sonsuza eşittir formülünü biliyorsun. *m* ise, herhangi kesin bir sayı olabilir. Şimdi, her iki yanı da sıfırla çarparak, denkleme niçin daha basit bir biçim vermeyelim? O zaman durum şöyle oluyor: Sonsuz kere sıfır *m*'ye eşit oluyor. Yani sıfırla sonsuzun birleşmesinden kesin bir sayı çıkıyor ortaya. Sonsuz bir gücün, boşluk içinden evreni yarattığını kanıtlamıyor mu bu? Kanıtlamıyor mu?"

Kırk mil uzaktan, Lord Gattenden'in heyecanı, sanki telefon alıcısına geçmişti. Telefon, soluk kesen bir hızla konuşuyordu. Direnerek, içtenlikle soruyordu soruları: "Öyle değil mi, Edward?"

Beşinci Marki, ömrü boyunca mutlak varlığı aramıştı. Sakat bir adam için ava çıkmanın tek biçimiydi bu. Elli yıldır tekerlekli koltuğuyla, bu kaçan avın peşinden yuvarlanıp

gitmişti. Şimdi mutlak varlığı böyle kolayca yakalayıvermesinin; beklenmedik bir yerde, tam kesri bulunmayan sayılar üstüne basit bir ders kitabında yakalayıvermesinin yolu var mıydı?

Heyecanlanmakta haklıydı Lord Gattenden: "Bu konuda senin görüşün ne, Edward?"

Lord Edward, "eh," diye söze başladı. Lord Edward'ın kardeşi, kırk mil uzaktan, elektrikli telin öteki ucundan bu tek hecenin söyleyişiyle durumun parlak olmadığını anladı: Gene kıstıramamıştı mutlak varlığın kuyruğunu.

Lucy, "yaşlılardan söz açıldı da aklıma geldi" dedi. "Babamla ilgili gerçekten eşsiz bir öykü var. Sizlere anlattım mı onu?"

"Hangi öykü?"

"Limonluklar öyküsü."

Bunu anımsamak bile gülümsetiyordu Lucy'yi.

Spandrell, "limonluklarla ilgili bir şey anımsamıyorum," dedi.

Walter de, "hayır" dedi başıyla.

Lucy anlatmaya başladı: "Savaş yıllarındaydı. On sekiz yaşına basmak üzereydim galiba. Denize indirilen yepyeni bir tekne gibi, daha yeni çıkmıştım ortalığa. Denize yeni indirilen bir tekne dedim de, aklıma geldi: Adamın biri az kalsın bir şampanya şişesini gerçekten kıracaktı kafamda. Bilirsiniz ya, toplantılar oldukça cümbüşlüydü o sıralarda."

Spandrell, başını sallayarak, "evet" dedi. Savaş yıllarında okulda olduğu halde, Walter de başını salladı, sanki o günleri bilirmiş gibi.

Lucy, anlatıyordu: "Günün birinde bana bir haber getirdiler. 'Lütfen yukarı çıkıp, Lord Hazretlerini görür müsünüz' diye. Şimdiye dek hiç olmamıştı böyle bir şey. Epeyce kork-

tum. Bilirsiniz, bizlerin yaşantıları konusunda bazı inançları vardır yaşlıların. Yanıldıklarını anlayınca da, akılları başlarından gider. Gene Arap kadınlarının çay toplantısına döner durum."

Lucy güldü. Ve bu gülüş, Lucy'yi tanımadan önce geçen o yılları yıktı mahvetti Walter'in gözünde. Walter'in başlıca avuntularından biri, Lucy'nin gençlik yıllarında yaşadığı saf ve temiz aşk serüvenleri üstüne masallar uydurmaktı. Ama Lucy gülmüştü. Artık Walter'in hayal gücü, bu aşk masallarıyla avunamazdı.

Spandrell başını salladı: "Demek, içinde darağacına tırmanırcasına bir korkuyla, yukarı kata çıktın..."

"Babamı kitaplığında buldum. Sözde kitap okuyordu. Ben odaya girince, gerçekten ödü koptu. Zavallı adamcağız! Bir insanın böylesine utandığını, sıkıldığını ömrümde görmemiştim. Onun korkusu, benim korkumu büsbütün arttırdı. Bunca heyecanın önemli bir nedeni olsa gerek. Ne oluyordu acaba? Babam sanki can çekişiyordu sıkıntıdan. Görev duygusu onda bunca güçlü olmasaydı, bana hemen çıkıp gitmemi söyleyecekti her halde. Yüzünü hele bir görseydiniz!"

Lucy, bu gülünç durumu anımsayınca, dayanamadı, güldü.

Walter, dirseğini masaya dayamış, başını eline yaslamıştı. Gözleri şarap kadehinin içine dikiliydi. Küçücük pırıl pırıl kabarcıklar, bir amaçları varmışcasına, ne pahasına olursa olsun özgür ve mutlu yaşamaya karar vermişcesine, şarabın yüzeyine saldırıyorlardı teker teker. Walter, Lucy'ye bakmayı göze alamıyordu. Lucy'nin gülmekten çarpılmış yüzünü görürse, ahmakça bir şeyler yapacağından, bağıracağından, ya da hüngür hüngür ağlamaya başlayacağından korkuyordu.

Lucy, kendini tutamayıp bir kahkaha atarken, "zavallı

adamcağız!" dedi gene. "Korkusundan nerdeyse konuşamıyordu." Lucy, ansızın sesini değiştirdi; Lord Edward'ın o kalın, boğuk sesi çıktı gırtlağından; ve bu sesle, kekeleyerek, acıklı bir biçimde duraklaya duraklaya, "otur lütfen, seninle konuşacaklarım var." dedi.

Hayran olunacak bir taklitti bu. Lord Edward'ın utangaç hayaleti, sofralarına oturmuştu sanki.

Spandrell alkışladı: "Çok güzel!"

Walter bile, kendini tutamadı, güldü; ama mutsuzluğunun derinlerinde hiçbir kıpırtı olmadı.

Lucy, "en azından beş dakika uğraştı konuşacak hale gelebilmek için," dedi. "Ben de fenalıklar geçiriyordum elbette. Şimdi bilin bakalım bana ne söylemek istediğini!"

"Ne söylemek istiyormuş?"

"Bilin bakalım."

Lucy, kendini tutamayıp, katıla katıla gülmeye başladı gene. Hıçkırarak ağlarcasına, yüzünü elleriyle kapattı, tüm gövdesi sarsıldı. Sonra, ellerini yüzünden çekip, iskemlesinin arkasına yaslandı, soluk soluğa konuştu: "Öyle tuhaf ki!" Hâlâ kahkahalar atıyormuş gibiydi yüzü; yanaklarında gözyaşları vardı. "Öyle tuhaf ki!" Önünde, masanın üstünde duran boncuklu küçük çantayı açtı, bir mendil aldı, gözlerini silmeye başladı. Mendil çıkar çıkmaz, bir lavanta kokusu yayıldı ortalığa. Lucy'yi saran hayalimsi bir ikinci kişi gibi, nereye giderse onunla birlikte giden gardenya kokusu burcu burcu esti. Walter gözlerini kaldırdı, çevresine bakındı. O güçlü gardenya kokusunu almıştı. Lucy'nin benliğinin tam özü saydığı kokuyu; Lucy'nin çekiciliğini, kendi çılgınca isteklerini simgeleyen kokuyu içine çekiyordu. Korkuya benzer bir duyguyla Lucy'ye baktı.

Lucy, konuşmasını sürdürdü: "Bana dedi ki..." Elinde olmadan, hâlâ gülüyor, mendiliyle gözlerini siliyordu. "Bana

dedi ki... bunu başkalarından duymuş: Danslı toplantılarda, delikanlıların beni limonluklarda öpmelerine izin veriyormuşum. Limonluklar!" dedi gene. "Düşünün, ne hârika bir söz! O eski günlerin havasını tam veriyor. 1880 yılları. Yaşlı Gal Prensi. Zola'nın romanları. Limonluklar! Zavallı adamcağız! Böyle bir şeye bir daha meydan vermeyeceğimi umuyormuş. Annem bunu duyarsa, pek fena üzülürmüş. Ay aman! Aman!"

Lucy, derin bir soluk aldı. Gülmesi geçti sonunda.

Walter, Lucy'ye baktı; onun kokusunu içine çekti. Kendi isteklerinin, kadının çekiciliğinin korkunç gücünü içine çekti. Lucy'yi ömründe ilk kez görüyordu sanki. Önünde yarı boşalmış kadeh, şişe, pis kül tablası, iskemlesinin arkasına yaslanmış, kahkahalar ata ata bitkin düşmüş, gülmekten yaşaran gözlerini silen Lucy'yi sanki şu anda ilk kez görüyordu.

Spandrell, "Limonluklar! Limonluklar!" dedi üstüste. "Evet, çok hoş. Sahiden çok hoş."

Lucy, "hârika!" dedi. "Yaşlılar gerçekten hârika. Ama onlara katlanmanın pek kolay olmadığını kabul edersiniz. Walter'in babası bir yana elbette."

John Bidlake, ağır ağır çıkıyordu merdivenleri. Çok yorgundu. "Bu korkunç toplantılar yok mu!" diye söyleniyordu içinden. Yatak odasının ışığını yaktı. Şöminenin üstünde Degas'nın, gerçek oldukları kadar da sevimsiz kadınlarından biri, tenekeden yuvarlak bir banyonun içine oturmuş, sırtını yıkamaya çalışıyordu. Karşıki duvarda, kendi peyzajlarından biriyle Walter Sickert'in Dieppe kenti manzaralarından biri arasında, Renoir'ın bir küçük kızı piyano çalıyordu. Yatağın üstünde, John Bidlake'in iki karikatürü asılıydı; birini Max Beerbohm, ötekini de Rouveyre yapmıştı. Masanın üs-

tünde konyak dolu bir sürahi, bir sifon ve bir bardak vardı. Tepsinin kenarına, dikkati çekecek biçimde, iki mektup konmuştu. John Bidlake, mektupları açtı. Birincisinde, son sergisiyle ilgili, dergilerle gazetelerden kesilmiş yazılar vardı. *Daily Mail* gazetesi, ona, "Britanya sanatının eski eri" adını takıyor, John Bidlake'in elinin "ustalığından hiçbir şey yitirmediği" konusunda direniyordu. Yaşlı adam, gazete parçasını buruşturup, öfkeyle ocağın içine fırlattı. Bundan sonra eline aldığı yazı, ağırbaşlı haftalık dergilerden birinden kesilmişti. John Bidlake'i nerdeyse küçümsercesine bir tutumu vardı bu yazının. Şu sıralarda yaptığı resimler, ilk yaptıklarıyla karşılaştırılıyor, olumsuz bir yargıya varılıyordu: "Tate galerisindeki 'Tırpancılar,' bundan da görkemli olan ve Tantamount ailesinin evinde bulunan 'Yıkanan Kadınlar' ressamının, şimdiki sergide gösterilen tablolar kadar bayağı ve şatafatlı resimler yaptığına inanmak güç bir şeydir. Bu anlamsız ve entipüften tablolarda, ressamın eski yeteneklerini boşuna arıyoruz: O uyumlu dengeyi, o ritmik kaligrafiyi, o üç boyutlu plastik değeri ki..." Aman ne abuk sabuk lâflar! Gazetelerden ve dergilerden kesilmiş yazıların tümünü ocağa fırlattı. Ne var ki, eleştirmenleri hor gördüğü halde, eleştirilerin etkisini tamamiyle silemiyordu aklından. "Britanya sanatının eski eri!" Aslında, zavallı kocamış Bidlake demekti bu. Elinin ustalığından hiçbir şey yitirmediğini ileri sürerek, onu pohpohladıkları zaman, aslında ona tepeden bakıyorlar; bunak bir ihtiyar olduğu halde, John Bidlake'in hâlâ pek güzel resim yaptığını söylemek istiyorlardı. John Bidlake'i tutan eleştirmenle tutmayanı arasında tek ayrım şuydu: Birisinin hor görürcesine överek, gizli kapaklı söylediğini; ötekisi, dobra dobra, açıkça söylüyordu. John Bidlake, o yıkanan kadınların resmini yaptığına nerdeyse pişman olacaktı.

Öteki zarfı açtı. Kızı Elinor'dan bir mektup çıktı içinden.

Mektup, Lahore'dan yazılmıştı:

"Buranın çarşıları pek yaman yerler. Kurtlanmış gibi sanki. Öyle kalabalık ve öyle bir kokuyor ki, bir peynirin içini oya oya ilerlediğini sanıyor insan. Sanatçı gözüyle bakınca, Doğu'nun üzücü yanı, On Dokuzuncu Yüzyılın ortalarına doğru Fransa'da yapılan Doğu tablolarını andırmasıdır. Bu tabloların ne biçim şeyler olduğunu bilirsiniz. Eskiden çay kutularının üstünü süsleyen resimler gibi, pürüzsüz, parlak tablolar. İnsan buralara gelince, bu tür resimler yapmanın zorunlu olduğunu anlıyor. Kahverengi tenlerinden ötürü tüm yüzler birbirlerine benziyor; ter, cildin üstüne bir cila sürüyor sanki. İnsan, Ingres'in tablolarının yüzeyi kadar pürüzsüz bir yüzeyi boyamak zorunda kalıyor."

John Bidlake, keyifle okumasını sürdürdü. Mektuplarında hep eğlenceli şeyler bulup yazar şu kız; gözleri her şeyi doğru görür, diye düşünürken, birden kaşları çatıldı:

"Dün bize gele gele kim geldi dersiniz? John Bidlake Junior! Biz onu Waziristan'da biliyorduk. Meğer izinli olarak buraya gelmiş. Çocukluğumdan beri görmemiştim onu. Bıyığı ağarmış, devler gibi bir subay, sert adımlarla içeri dalıp beni adımla çağırınca, nasıl şaşırdığımı anlarsınız. John Bidlake Junior, Phil'i hiç tanımıyordu. Uzun süre yokolduktan sonra yuvasına dönen bu ağabeyi kutlamak için, kaldığımız otelde düzenlenebilecek şölenlerin en güzelini verdik."

John Bidlake, iskemlesinin arkasına yaslanıp, gözlerini kapadı. Bıyığı ağarmış, devler gibi subay, kendi oğluydu. Küçük John elli yaşındaydı şimdi. Elli yaşında John Bidlake için elli yaşında olmak, aklın alamayacağı kadar yaşlı olmaktı eskiden. "Eğer Manet vaktinden önce ölmeseydi..." Paris'teki resim akademisinde, yaşlı hocasının sözü aklına geldi. "Ama Manet o kadar genç mi öldü?" diye sormuştu. İhtiyar hoca başını sallamıştı. (John Bidlake, "acaba hocam da

yaşlı mıydı?" diye düşündü şimdi. Pek yaşlı görünmüştü o sıralarda; ama altmış yaşından fazla değildi her halde.) Hoca, "Manet ancak elli bir yaşındaydı," demişti. John Bidlake, gülmemek için kendini zor tutmuştu. Şimdi kendi oğlu, Manet'in öldüğü yaşa varmıştı oysa. Bıyığı ağarmış, devler gibi bir subay. Onun kardeşi, yani öteki oğlu da ölmüş, dünyanın öbür ucunda, Kaliforniya'da toprağa verilmişti. Bağırsak kanseri. Elinor, Santa Barbara'da, ölenin oğluyla tanışmıştı. Torunu, zengin bir kadınla evlenmiş; karısıyla beraber günde bir şişe cin içerek, içki yasağına boşveren bir delikanlıymış.

John Bidlake, birinci karısını düşündü, subayın ve bağırsak kanserinden ölen Kaliforniya'lının annesini. John Bidlake ilk evlendiği sıralarda ancak yirmi iki yaşındaydı. Rose ise, daha yirmisine bile basmamıştı. Deliler gibi, kaplanlara özgü bir tutkuyla sevişmişlerdi. Çok da kavga etmişlerdi. Bu kavgalardan oldukça hoşlanmışlardı önceleri; çünkü barıştıkları zaman, öfkelerini yatıştıran cinsel haz, öfkeleri kadar taşkın olurdu. Ama çocuklar doğduktan sonra, büyü bozulmaya başladı. Yirmi beş ay içinde iki çocuk dünyaya geldi. Paraları yetmediği için, veletlerle başa çıkmak zorunda kaldılar; yorucu ve pis işleri yapacak dadıları tutamadılar. Baba olmak, John Bidlake'e kolay gelmedi. Atölyesi bir bebek odasına döndü. Çok geçmeden aşkın sonuçları -yani viyaklamalar, çişli bezler, uykusuzluk, pis kokular- John Bidlake'i aşktan tiksindirdi. Üstelik, tutkun olduğu kadın, eskisi gibi değildi. Rose, bebekleri doğurduktan sonra şişmanlamaya başladı. Yüzü inceliğini yitirdi, bedeni şişti, etleri sarktı. Kavgalardan sonra, pek öyle kolay kolay barışamıyorlardı artık. John Bidlake'in sinirine dokunmuştu babalık. Sanatını bahane ederek, Paris'e gitti. Sözde on beş gün için gitmişti Paris'e; orada dört ay kaldı. Geri dönünce, kavgalar gene başla-

dı. Rose'dan düpedüz tiksiniyordu artık. Modelleriyle kolayca avunmak, işten bile değildi. Portresini yaptırmak için gelen evli bir kadınla, daha uzun süren bir aşk serüveni oldu. Kavgalarla karışık bir iç sıkıntısından başka bir şey değildi evdeki yaşantısı. Ayrıca gürültülü bir kavgadan sonra, Rose pılısını pırtısını toplayıp, annesiyle babasının evine döndü. Giderken çocukları da beraber götürdü. Oğullarından da kurtulduğu için bayram etti John Bidlake. Viyaklayarak, bezlerine çiş eden o bebeklerin büyüğü, bıyığı ağaran, devler gibi bir subay olmuştu şimdi. Öteki de bağırsak kanserinden ölmüştü. Onları son gördüğünde, yirmi beş yaşlarında birer delikanlıydılar. Oğullar, analarını tutmuşlardı. Anaları da ölmüştü artık, on beş yıl oluyordu mezara gireli.

Sütten ağzı yanan yoğurdu üfleyerek yermiş. John Bidlake boşandıktan sonra, bir daha evlenmemeye söz vermişti kendi kendine. Ama insan, iyi bir aileden gelen, erdemli bir genç kıza deliler gibi vurulursa, evlenmeyecek de ne yapacak? John Bidlake de evlenmişti; ve İsabel ile geçirdiği o kısacık iki yıl, ömrünün, en olağanüstü, en güzel, en mutlu günleri olmuştu. Sonra Isabel anlamsız bir biçimde, çocuk doğururken ölüvermişti. Isabel'i hiç düşünmemek için elinden geleni yapardı. Onu anımsamak fazla acı verirdi John Bidlake'e. Onun anımsanan hayaliyle anımsama dakikası arasındaki zaman ve ayrılık uçurumları, bugünle geçmiş günler arasındaki tüm uçurumlardan daha büyüktü: Isabel ile yaşadığı geçmiş günlerle karşılaştırılınca da, bugünün her anı sönük görünüyordu. Isabel'in ölümünün, gelecekte kendinin de öleceğini anımsatması da korkunçtu. Isabel'in hiç sözünü etmezdi John Bidlake. Onun anısını canlandırabilecek her şeyi -Isabel'in mektuplarını, kitaplarını, odasının eşyasını- yoketmiş ya da satmıştı. John Bidlake, şu sırada yaşadığı anın, şu sırada yaşadığı yerin dışında hiçbir şeyi

bilmek istemiyordu. Dünyaya daha demin geldiğine, her zaman yaşayacağına inanmak istiyordu. Ama anılarını bilinçli olarak hiç anımsamak istemediği halde, bu anılar gene de canlılığını yitirmiyordu. Isabel'in eşyalarını yokettiği halde, ölen kadını bir rastlantı sonucu aklına getiren şeylerden kaçamıyordu. Bu akşam da birçok rastlantı, çevresine diktiği korunma hattını yarmıştı. En büyük yarığı açan da, Elinor'un şu mektubuydu. John Bidlake, koltuğuna gömüldü, uzun süre kımıldamadan oturdu.

Polly Logan, aynanın önünde oturuyordu. Küçücük elektrik kıvılcımları çıtır çıtır ediyordu saçını tararken.

"Küçücük kıvılcımlar, küçücük bir savaş gibi, küçük... Ateş eden küçücük hayaletler gibi. Küçücük bir savaş. Küçücük savaş takırtısının küçük hayaleti."

Polly, sanki seyircilerin önünde okurcasına, bu sözcükleri çınlayan bir sesle, tekdüze bir biçimde söylüyordu. Sözcüklerin üstünde sevgiyle duruyor, "r" harflerini yuvarlıyor, "s"lerde ıslık çalıyormuş gibi yapıyor, "m"lerde bir arı gibi vızıldıyor, uzun sesli harfleri uyumlu ve pürüzsüz olarak, çeke çeke söylüyordu. "Hayal tüfeklerinin hayalimsi takırtısı. Kü-çücük hayalimsi top atışı." Ne güzel sözcüklerdi bunlar! Bu sözcükleri gürleye gürleye söyleyebilmek; sessizliğe gömülen hecelerin gümbürtüsünü, nerdeyse bir çeşit hırsla, keyfine tam vararak dinleyebilmek, Polly'ye ayrıca haz veriyordu. Kendi kendine konuşmaktan öteden beri hoşlanırdı Polly. Vazgeçemediği çocuksu bir huydu bu. Bu yüzden onunla alay edilince, "ama kendi kendime konuşmak beni eğlendiriyor," diye direnirdi; "ne diye yapmayacak mışım bunu? Hiç kimseye zararı dokunmuyor ki?" Polly'ye çok güldükleri halde, bu huyundan vazgeçmedi.

Sesini alçaltıp, dramatik bir fısıltıyla konuştu: "Elektrik-

li. Elektrikli. Elektrikli tüfekler, sıra sıra bisküviler. Ay!" Tarak, karışan saçlarına takılmıştı. Daha iyi görebilmek için, öne doğru eğildi. Aynadaki yüze yaklaştı. Polly'nin tonu değişti: "*Ma chére, tu as l'air fatigué. Tu es vieille.* * Kendinden utan. Bu yaşta ha? Ççç, ççç!" dilini dişlerine dayayarak, ayıplamış gibi sesler çıkardı; başını salladı. "Böyle şey olmaz! Böyle şey olmaz! Ama gene de fena değildin bu gece." Mrs. Betterton'un sözcükleri vurgulayan, yapmacık sesini taklit etti: "Şekerim, beyaz öyle yakışıyor ki size!" Sonra, kendi doğal sesiyle konuştu: "Size de, onların çoğuna da, hiç farketmez. Altmış yaşıma gelince, ben de bir file benzeyecek miyim dersiniz? Ama seni pohpohlayan bir fil de olsa, gene sevinmelisin belki de," Yavaş bir sesle, şarkı söylercesine konuşmasını sürdürdü: "Mutluluklarını say, mutluluklarını birer birer say. Tanrının sana neler bağışladığını görünce, şaşacaksın... Aman Tanrım, Tanrım!" Polly, tarağını bıraktı, ürperdi, yüzünü elleriyle örttü. "Tanrım!" Kanı yanaklarına üşüştü. "Neydi o kırdığım pot! Kırdığım o koskocaman, korkunç pot!" Ansızın Lady Edward aklına gelmişti. Polly'nin söylediğini duymuştu kadın, "Lady Edward'ın Kanadalı olduğunu nasıl da söyleyebildim?" diye inledi. Bunu anımsayınca, utançtan ve sıkıntıdan kahroldu. "Ne pahasına olursa olsun, parlak lâflar etmek sevdasına kapılmanın sonu budur işte. Üstelik, sanki anlarmış gibi, Norah'nın önünde parlak konuşmaya kalktım! Düşünün, Norah! Aman Tanrım! Tanrım!" Polly ayağa fırladı, sabahlığa sarılarak, koridordan geçti, telâşla annesinin odasına daldı. Mrs. Logan, yatağa yatmış, ışığı söndürmüştü bile. Polly kapıyı açtı, karanlıkta ilerledi.

"Anne," diye seslendi, "anne!" Polly'nin sesi telâşlıydı, korkunç bir acı çekiyormuş gibiydi.

Mrs. Logan, karanlıkta, kaygıyla sordu: "Ne oldu?" Otu-

* Metinde Fransızca: "Sevgili dostum, yorgun bir halin var. Yaşlısın sen."

rup, yatağının yanındaki elektrik lambasının düğmesini el yordamıyla aradı. "Ne oldu?" Elektrik, "klik" diye yandı. "Ne oldu, yavrum?"

Polly kendini yatağa attı; annesinin dizlerine kapanarak, yüzünü gizledi. "Ah anneciğim, Lady Edward'a karşı ne korkunç bir pot kırdığımı bilsen! Ah, bir bilsen! Sana söylemeyi unutmuştum."

Mrs. Logan, boşuna telâşlandığı için kızar gibi oldu. Son derece ağır sandığı bir şeyi kaldırmak için bütün gücünü topladıktan sonra, güllenin mukavvadan yapıldığını, iki parmağın ucuyla kaldırabileceğini gören bir insan içerler elbette. Mrs. Logan ters ters sordu: "Bunu söylemek için, uykuya yeni dalmışken, gelip beni uyandırmanın anlamı var mı yani?"

Polly, başını kaldırıp annesine baktı. Pişman olmuşcasına, "kusuruma bakma, anne," dedi. "Ama ne korkunç bir pot kırdığımı bir bilsen!"

Mrs. Logan, kendini tutamayıp güldü.

"Sana bunu söylemezsem, uyuyamayacağım."

"Sen bunu bana söylemeden önce de, ben uyuyamayacağım anlaşılan." Mrs. Logan, sert ve alaycı bir tavır takınmaya çalıştı. Ama gözlerinden, gülümsemesinden anlaşılıyordu kızmadığı.

Polly, annesinin elini alıp, öptü: "Kızmayacağını biliyordum."

"Kızıyorum. Fena halde kızıyorum."

Polly; "bana yutturamazsın," dedi. "Ama şimdi bırak da, sana kırdığım potu anlatayım."

Mrs. Logan, yalandan içini çekerek, sözde kaderine katlandı; çok uykusu varmış gibi gözlerini kapadı. Polly anlatmaya başladı.

Kendi odasına döndüğünde saat iki buçuğu geçmişti. Yalnız Polly'nin kırdığı potu ve Lady Edward'ı değil, toplantıyı,

orada bulunan herkesi konuştular. Daha doğrusu, Polly konuştu; Mrs. Logan da dinledi, güldü. Kızı coşup fazla ileri gidince de, Mrs. Logan gülerek karşı koydu Polly'ye.

"Yok, Polly, yok," dedi; "olmaz böyle şey; insanları file benzetemezsin."

Polly, "öyle ama, Mrs. Betterton gerçekten file benziyor," diye karşılık verdi. "Bu, bir gerçek."

Genç kız, hayal gücünü biraz zorlayıp, gittikçe daha saçma benzetmeler yaparak, sahnede rol oynarmışçasına, yüksek sesle fısıldadı:

"Burnu bir hortuma benziyor."

"Ama Mrs. Betterton'un burnu büyük değil ki!"

Polly'nin fısıltısı daha da korkunçlaştı:

"Kesilmiş bir hortuma benziyor burnu. Kadın bebekken, ısırıp koparmışlar bu hortumu; tıpkı köpek yavrularının kuyruklarını kopardıkları gibi."

ONİKİNCİ BÖLÜM

Kıymetli müşteriler gelince, Sbisa hiç kapatmazdı lokantasını. Bu müşteriler, yasalara karşı koyarak, orada oturabilirler, sabahlara kadar sarhoş eden zehirler içebilirlerdi canları isterse. Yasalara karşı çıkmak isteyen kıymetli müşterilere hizmet etmek için, gece yarısından sonra bir garson daha çalıştırılırdı lokantada. Yaşlı Sbisa, bu müşterilerden çok para koparmak amacıyla, gerekeni yapardı. Sbisa'nın lokantasındaki alkollü içkiler, Ritz'dekilerden daha pahalıydı.

Lucy, Walter ve Spandrell, lokantadan çıktıkları sırada, saat bir buçuktu.

Lucy, "daha bir buçuk ancak," diye sızlanmıştı.

Spandrell, "gece henüz genç," demişti. "Genç ve oldukça tatsız. Geceler, insanlara benzerler. Hiç ilginç olmazlar büyümedikçe. Gece yarısına doğru erginlik çağı başlar. Saat birden sonra ergindirler artık. Olgunluk ve güzellik çağları, ikiyle iki buçuk arasındadır. Bundan bir saat sonra, gecelerin umutları biraz kırılır. Yaşlanmadıklarını kendi kendilerine yutturmak için, her zamankinden iki kat fazla hoplayıp

zıplayan erkeğe düşkün kadınlara ve kocamaya yüz tutmuş orta yaşlı erkeklere benzerler. Saat dörtten sonra, tam bir çürüme ve çöküntü başlar. Ölümleri ise, iğrençtir. Gün doğmak üzereyken, şişeler boşalmışken, insanlar ölüye benzemişken, istekler tükenip tiksintiye dönüşmüşken, gerçekten iğrençtir gecelerin ölümü. Ama ne yalan söyleyeyim, can çekişme sahnelerinden oldukça hoşlanırım ben."

Lucy, "hoşlandığınızdan hiç kuşkum yok," dedi.

"Üstelik, insan ancak sonunu bildikten sonra, bir şeyin başlangıcı ve ortası üstüne bir karara varabilir. Daha yeni erginliğe girdi bu gece. Bakalım nasıl ölecek. Ölünceye değin yargılayamayız onu."

Walter, kendi açısından bu gecenin nasıl öleceğini biliyordu. Marjorie'nin gözyaşları arasında, Walter'in karmakarışık acısı ve öfkesi arasında; hem kendine karşı, hem de eziyet ettiği kadına karşı duyduğu kinin patlak vermesiyle ölecekti bu gece. Bunu biliyordu, ama bildiğini kabul edemiyordu. Saatin bir buçuğu geçtiğini, Marjorie'nin uyanık olduğunu, Walter hâlâ dönmediği için meraklandığını da kabul edemiyordu.

Bire beş kala, Walter saatine bakmış, gitmesi gerektiğini söylemişti. Ne işe yarardı burada kalması? Spandrell, oturduğu yere mıhlanmıştı sanki. Lucy ile, bir dakika olsun başbaşa kalabilmek umudu yoktu. Marjorie'ye acı çektirmesinin bir nedeni de yoktu. Mutlu olabilmek için değil; kendi canını sıkmak, hastalanmak, sinirden deliye dönmek, sabrını tüketip mutsuz olmak için Marjorie'ye işkence ediyordu.

Ayağa kalkarak, "gerçekten gitmeliyim," demişti.

Ama Lucy, karşı koymuş, yaltaklanmış, emirler vermişti. Walter gene oturmuştu sonunda. Bunlar olalı yarım saat geçmişti. Şimdi Soho meydanındaydılar. Lucy ile Spandrell'e göre, gece ancak başlamıştı.

Spandrell, Lucy'ye, "ihtilâlci bir komünistin ne biçim bir yaratık olduğunu göstermenin sırası geldi, bana kalırsa," demişti.

Lucy, can atıyordu bunu görmeye.

Spandrell, "ben bir çeşit derneğe üyeyim," diye açıklamış; oraya hep beraber gitmelerini önermişti.

Serin karanlığa çıktıklarında, Spandrell konuşuyordu: "Geç ama, birkaç toplum düşmanını gene de görebileceğiz her halde. İyi adamlardır çoğu. Ne var ki, aptalcasına çocuk kalmışlar. Bir ihtilâlin, insanları daha mutlu kılacağına gerçekten inananlar var aralarında. Pek hoş bir şey bu. İnsana dokunan bir şey vallahi." Güldü sessizce. "Ama bu işlerde bir estetik meraklısıyım ben: Dinamit uğruna dinamit."

Lucy, "ama mademki bir ütopyaya inanmıyorsun, dinamitin anlamı ne o zaman?" diye sordu.

"Anlamı mı ne? Senin gözün yok mu, yahu?"

Lucy, çevresine bakındı: "Ayrıca korkunç bir şey göremiyorum ben."

"Gözleri var da göremiyorlar."

Spandrell durdu; bir eliyle Lucy'nin kolunu tuttu, öteki eliyle de Soho alanını gösterdi:

"Dans salonuna dönüşen terkedilmiş turşu fabrikası, doğum hastanesi, Sbisa'nın lokantası ve *Kim Kimdir*'in yayımlandığı basımevi. Eskiden Duke of Monmouth'un sarayı da vardı burada. Bir düşün bu hayaletleri:

Belki de daha tanrısal bir cinsel istekle esinlenerek.

Babası daha keskin bir tutkuyla peydahladı onu.

Ve saire. Duke of Monmouth'un idamından sonra yapılan portresini bilirsiniz. Hani yatakta yatıyordur; ensesinin kesik olduğu görülmesin diye de, çarşaf çenesine kadar çekilmiştir. Kneller'in yaptığı portreyi. Yoksa Lely miydi bunu yapan? Monmouth, turşular, doğum, *Kim kimdir,* dans, Sbi-

sa'nın şampanyası... Bunları düşün biraz, düşün bunları."

Lucy, "düşünüyorum bunları," dedi. "Derin derin düşünüyorum."

"Peki, dinamitin anlamını ne diye soruyorsun hâlâ?"

Yürümeye devam ettiler. Spandrell, St. Giles'da küçük birevin önünde durdu. Lucy ile Walter'e, karanlığa çekilmeleri için işaret ederek, "bir dakika bekleyin" dedi. Kapıyı çaldı. Kapı hemen açıldı. Alacakaranlıkta kısa bir konuşma oldu. Sonra, Spandrell döndü, arkadaşlarını çağırdı. Lucy ile Walter, Spandrell'in peşinden gittiler, karanlık bir holden geçip bir kat merdiven çıktılar; birinci katta pırıl pırıl aydınlık bir odaya girdiler. Şöminenin yanında iki kişi duruyordu; sarıklı bir Hintli ile kızıl saçlı ufak tefek bir adam. Bunlar ayak seslerini duyunca, dönüp baktılar. Kızıl saçlı adam Illidge idi.

Illidge, gözle görülmeyen o kum rengi kaşlarını hayretle kaldırdı: "Spandrell? Bidlake?" Kendi kendine, "ya bu kadının burada işi ne?" diye düşünüyordu.

Lucy, elini uzattı, ilerledi. Illidge'i tanıdığını gösteren dostça bir gülümsemeyle, "eski dostuz biz," dedi.

Soğuk ve düşmanca bir yüz takınmaya hazırlanan Illidge de, farkına varmadan, Lucy'ye gülümsedi.

Bir taksi, insanı irkiltircesine sessizliği bozarak, sokağa girdi ansızın. Marjorie, yatağında doğruldu, dinledi. Motörün gürültüsü gittikçe artıyordu. Walter'i getiren taksiydi bu. Marjorie emindi bu kez; biliyordu. Taksi yaklaştı, yaklaştı. Evin sağındaki küçük tepenin altına varınca, şoför vites değiştirdi; motör, öfkeli bir eşekarısı gibi, daha tiz bir sesle vızıldıyordu. Ses, gittikçe daha yakından, daha yakından geliyordu. Marjorie'nin kafası da, bedeni de büyük bir bunalım içindeydi. Soluğu kesiliyor; yüreği, güçlü ve düzensiz küt küt

çarpıyor, sonra duruveriyordu sanki. Beklediği vuruşu duyamıyordu; gövdesinin altında, bir kapak, boşluğa açılmış gibiydi. Boşluğun içinde boyuna düşmenin, hep düşmenin, korkusunu duyuyordu. Yüreğinin geciken vuruşuyla da, bedeni sert toprağa çarpıyordu sanki. Taksi gittikçe yaklaşıyor, gittikçe yaklaşıyordu. Acıdan kıvranarak, Walter'in dönmesini özlemişti; ama şimdi, korkuyordu nerdeyse. Onu görünce duyacağı heyecandan korkuyordu; dökeceği gözyaşlarından; kendini tutamayıp, istemeye istemeye yakınacağından korkuyordu. Ya Walter ne diyecekti, ne yapacaktı, neler geçirecekti aklından? Bunları düşünmekten korkuyordu Marjorie. Taksi yaklaşmıştı. Motörün gürültüsü, pencerenin tam altındaydı. Ses uzaklaştı, sonra azaldı. Oysa Walter'in taksisi olduğuna öyle emindi ki! Yeniden yatağa uzandı. Ah, bir uyuyabilse! Ama bedenindeki sıkıntı, uyumasını engelliyordu. Kanı kulaklarında uğulduyordu. Derisi sıcak ve kuruydu. Gözleri ağrıyordu. Gömülmeye hazır ölü bir kadın gibi, kollarını göğsünün üstünde kavuşturup, hiç kıpırdamadan sırt üstü yattı. "Uyu, uyu" diye fısıldıyordu kendi kendine. Gevşemiş, rahat, uykuda görüyordu kendini. Sonra kötü bir el, gergin sinirlerini sanki koparıveriyordu ansızın. Kollarının ve bacaklarının kasları şiddetle geriliyor; büyük bir korkuya kapılmış gibi irkiliyordu. Derken, bedenini etkileyen korku, kafasına da yayılıyordu. Bu korku, serinkanlı olmak için gösterdiği tüm bilinçli çabaların altında, gizlenen mutsuzluğu ve sıkıntıyı büsbütün canlandırıyor, büsbütün yoğunlaştırıyordu. "Uyu, uyu, koyver kendini..." Boşunaydı, dingin olmaya, uyumaya, unutmaya çalışması. Duyduğu acının, bilinç yüzeyine çıkmasına göz yumdu. "Acaba neden böylesine mutsuz etmek istiyor beni?" Başını çevirdi. Yatağının yanındaki küçük masada duran saatin fosforlu yelkovanıyla akrebi üçe çeyrek kala olduğunu gösteriyordu. Üçe çeyrek kala...

O eve dönmeden, Marjorie'nin uyuyamayacağını da biliyordu. Marjorie yüksek sesle konuştu: "Hasta olduğumu biliyor benim. Hiç aldırdığı yok mu?"

Marjorie'nin aklına yeni bir şey geldi ansızın: "Belki de benim ölmemi istiyor." Ölmek, yok olmak,Walter'in yüzünü bir daha görememek, Walter'i öteki kadına bırakmak. Marjorie'nin gözleri yaşla doldu. Belki de onu öldürmekti Walter'in amacı. Marjorie hasta olduğu halde böyle davranmıyordu; Marjorie ayrıca acı çeksin diye, Marjorie büsbütün hasta olsun diye böyle davranıyordu. Eziyet ederken bir amaç güdüyordu Walter. Marjorie'nin öleceğini umuyor, ölmesini bekliyordu. Marjorie ölsün ki Walter rahat etsin o kadınla. Marjorie yüzünü yastığa gömdü, hıçkıra hıçkıra ağladı. Walter'i bir daha görememek, artık hiç görememek. Sonsuz karanlık, yalnızlık, ölüm. Sonsuz, sonsuz... Üstelik öyle büyük haksızlıktı ki bu! Doğru dürüst giyinecek kadar parası olmayışı Marjorie'nin kabahati miydi sanki?

"O kadının satın aldığı giysileri ben de alabilecek durumda olsam!" Chanel, Lanvin... *Vogue* dergisinin sayfaları gözünün önünde canlandı. Molyneux, Groult... Shaftesbury Avenue'ya açılan bir sokakta, kokotların alışveriş yaptıkları, hem ucuz hem de şık sayılan şu dükkânların birinde, on altı giniye bir model vardı. "O kadın çekici olduğu için, Walter ondan hoşlanıyor. Ama benim de param olsaydı..." Haksızlıktı bu! Walter, Marjorie'den çıkarıyordu kendisinin yoksul oluşunun acısını. Marjorie'ye güzel giysiler alabilecek kadar para kazanmamasının acısını, Marjorie çekecekti gene.

Bir de bebek sorunu vardı. Bunun da acısını Marjorie'den çıkarıyordu. Walter'in çocuğuydu bu. Marjorie hep hasta ve yorgun diye, bıkmıştı Walter; artık hoşlanmıyordu ondan. İşte buydu haksızlıkların en büyüğü.

Bir göze çoğalmış, bir kurt biçimini almıştı. Kurt, balığa

dönüşmüştü; şimdi de balık, memeli bir hayvanın dölütüne dönüşmekteydi. Marjorie, hasta ve yorgundu. Bundan on beş yıl sonra, kilise dinsel bir törenle, bağrına kabul edecekti bir erkek çocuğunu. Yelkenleriyle iyice donanmış bir gemiye benzeyen cübbelerinin içinde koskocaman görünen piskopos, şöyle soracaktı: "Burada, Tanrının ve bu topluluğun önünde, vaftiz edildiğin sırada adına verilen kutsal sözü ve yemini yeniliyor musun?" Eski balık da, tutkulu bir inançla, "yeniliyorum" diyecekti.

Marjorie, birinci kez, "keşke gebe olmasaydım," diye düşündü. Walter, onu şimdi öldürmeyecekti belki. Ama nasıl olsa ölebilirdi çocuk dünyaya gelirken. Doktor, onun güç doğuracağını söylemişti. Havsalada darlık vardı. Ayaklarının dibinde açılan kocaman bir çukur gibi, gene Marjorie'nin karşısına çıktı ölüm.

Marjorie bir ses duydu, irkildi. Apartmanın dış kapısı usulcacık açılıyordu. Menteşeler gıcırdadı. Dikkatle yürüyen ayak sesleri duyuldu. Arkadan bir gıcırtı daha. Kapının zemberekli mandalı hafifçe yerine konulurken, "klik" diye nerdeyse işitilmeyen bir ses çıktı. Sonra gene ayak sesleri. Bunların arkasından, "klik" diye bir ses daha. Ve aynı anda, Marjorie'nin odasını Walter'in odasından ayıran kapının altından, sarı bir ışık çizgisi sızdı. Acaba Walter, Marjorie'ye gelip "iyi geceler" demeden yatağa girmek niyetinde miydi? Marjorie, hiç kıpırdamadan yatıyordu; uyanıktı; için için titriyordu. Gözleri kocaman kocaman açılmış, bitişik odadan gelen sesleri dinliyor, kendi yüreğinin korkudan hızlı hızlı çarptığını duyuyordu.

Walter, yatağa oturmuş, ayakkabılarının bağını çözüyordu. Sokağa neden çıktığını; üç saat önce eve neden dönmediğini düşünüyordu. Kalabalıktan nefret ederdi. Alkol ona yaramazdı. Lokantaların kirli havası, kokusu, sigara dumanı,

sinir bozucu bir zehir gibi etkilerdi onu. Boşuna acı çekmişti: Taksideki o öfkelendirici ve buruk saniyeler dışında, Lucy ile başbaşa kalamamıştı bütün gece. Onun yanında geçirdiği saatler, iç sıkıntısı ve sabırsızlık saatleriydi; sonu gelmeyen, sürüp giden işkence anlarıydı. Cinsel özlemin ve kıskançlığın acıları, suçlu olduğunu bildiği için çektikleriyle birleşerek, daha da yoğun bir işkenceye dönüşmüştü. Sbisa'da geçen her dakika, ihtilâlciler arasında geçen her dakika, Walter'in isteklerinin gerçekleşmesini ertelemiş, Marjorie'nin mutsuzluğunu arttırmış; böylece Walter'in vicdan azabıyla utancını da çoğaltmıştı. Sonunda, kulüpten ayrıldıklarında, gecenin üçünü geçmişti. Lucy, Spandrell'i savacak, Walter'in onu taksiyle evine kadar götürmesine razı olacak mıydı acaba? Walter, Lucy'ye baktı; gözleri sanki konuşuyor; istiyor, emrediyordu.

Sokağa çıkınca, "benim evimde sandviç ve içki bulunur," dedi Lucy.

Spandrell, "çok hoş bir haber bu" dedi.

Lucy, Walter'in elini tuttu, sevecenlikle. "Haydi gelin, Walter sevgilim."

Walter başını salladı: "Eve gitmeliyim." Mutsuzluk insanı öldürebilse, oracıkta, sokakta ölüverirdi Walter.

Lucy karşı koydu: "Ama şu sırada bırakamazsınız bizi! Mademki bu kadar kaldınız, sonuna kadar kalmalısınız artık. Haydi, gelin." Walter'i elinden çekti.

"Olmaz, olmaz." Ne var ki Lucy'nin söylediği doğruydu. Marjorie'ye öyle çok çektirmişti ki, bir süre daha kalmakla, nasıl olsa daha mutsuz edemezdi onu. Marjorie ortadan kalksa diye düşündü; ölse, çocuğunu düşürse, kanı zehirlense...

Spandrell saatine baktı: "Üç buçuk. Gecenin ölüm hırıltısı nerdeyse başlayacak." Walter dehşet içinde dinliyordu. Bu herif Walter'in aklından geçenleri okuyor muydu yoksa?

*"Munie des comforts de notre sainte religion** Sizin yeriniz yatağın baş ucunda, Walter. Gidip bırakamazsınız bu geceyi; bir hendeğin içinde can çekişen bir köpek gibi ölmesine göz yumamazsınız."

Bir hendeğin içinde can çekişen bir köpek gibi. Korkunçtu bu söz; Walter'i mahkûm ediyordu bu söz. "Gerçekten gitmeliyim." Walter, iş işten geçtikten üç saat sonra kararlı davrandı. Çekip gitti. Oxford Street'de bir taksi buldu. Marjorie farkına varmadan eve gelebileceğini umarak. (Bu umudun boşuna olduğunu da biliyordu.) Chalk Farm istasyonunda taksiyi savdı. Marjorie ile birlikte, en üst iki katında oturdukları evin kapısına kadar süren son iki yüz metreyi yürüdü. Bir katil gibi dikkatli davranarak, merdivenleri usulcacık çıkmış, kapıyı açmıştı. Marjorie'nin odasından hiç ses seda gelmiyordu. Walter, tehlikeli bir iş yaparcasına, dikkatle soyundu, yıkandı. Elektriği kapayıp yatağa girdi. Karanlıkta çıt çıkmıyordu. Walter kurtulmuştu.

"Walter!"

Walter, ölüm cezasına çarptırılacağı sabah, gardiyanların uyandırdıkları bir mahkûmun duygularıyle, sözümona şaşmış gibi sordu: "Sen uyanık mıydın, Marjorie?" Ayağa kalktı, ölüm hücresinden darağacına yürüyen mahkûm gibi, kendi odasından Marjorie'nin odasına geçti.

"Sen beni öldürmek mi istiyorsun, Walter?"

Bir hendeğin içinde can çekişen bir köpek gibi, yapayalnız, Walter, Marjorie'yi kolları arasına alacakmış gibi davrandı. Marjorie onu itti. Kadının mutsuzluğu öfkeye dönüşmüştü; sevgisi, bir çeşit kin ve gareze dönüşmüştü.

Majorie, "bütün yaptıkların yetmiyormuş gibi, üstelik de iki yüzlü olma," dedi. "Benden nefret ettiğini, beni başından

* Metinde Fransızca: "Kutsal dinimizin avuntularıyla beraber" Can çekişen Katoliklerle ilgili dinsel törene bir değinme.

savmak istediğini, ölürsem sevineceğini ne diye bana açıkça söylemiyorsun? Ne diye dürüst davranıp bunu söylemiyorsun?"

Walter karşı koydu: "Ama neden doğru olmayan bir şeyi söyleyeyim sana?"

Marjorie, acı bir alayla sordu: "Beni sevdiğini mi söyleyeceksin yoksa?"

Walter, Marjorie'yi sevdiğini söylerken, nerdeyse inanacaktı kendi sözlerine. Onu sevdiği doğruydu da bir bakıma:

"Ama seni seviyorum, gerçekten seviyorum. Bir çeşit çılgınlık öteki iş. İstemiyorum onu. Ama elimde değil. Bir bilsen neler çektiğimi, ne kadar aşağılık bir hayvan olduğumu!"

Bu sözler, Walter'in tüm çektiklerini, doyuramadığı istekleri, vicdan azabını, utanmasını, kendine karşı duyduğu nefreti, bir tek acı içinde billûrlaştırmıştı. Walter hem acı çekiyor, hem de kendine acıyordu.

"Bir bilsen, Marjorie!"

Sonra, gövdesinde bir şeyler kopuverir gibi oldu ansızın. Görülmeyen bir el gırtlağına sarıldı; yaşlarla dolan gözleri görmez oldu; kendi benliğinde bulunan, ama kendisi olmayan bir varlık, tüm bedenini sarstı; boğazından, nerdeyse insana yakışmayan boğuk bir ses çıktı elinde olmadan.

Karanlığın içinde, yanı başında bu korkunç hıçkırıkları duyan Marjorie'nin öfkesi, birden geçiverdi. Onun bildiği birtek şey vardı: Walter mutsuzdu, Walter'i seviyordu. Kızdığına, acı sözler söylediğine pişman bile oldu.

"Walter! Sevgilim!"

Marjorie ellerini uzattı, onu kendine doğru çekti. Walter, kucağa alınarak avutulan bir çocuk gibi, Marjorie'nin kolları arasında yatıyordu.

Charing Cross Road'a doğru yürürlerken, Spandrell sor-

du: "Ona eziyet etmekten hoşlanıyor musun?"

Lucy, "kime eziyet etmekten?" dedi. "Walter'e mi? Ama eziyet etmiyorum ki ona."

Spandrell, "öyle ama, seninle yatmasına da izin vermiyorsun," dedi. Lucy, başını salladı. "Bir de ona eziyet etmediğini söylüyorsun! Zavallı herif!"

"Ama canım istemiyorsa, neden yatayım onunla?"

"Gerçekten neden yatacaksın onunla? Ne var ki, işi bir karara bağlamamakla, düpedüz işkence ediyorsun adama."

Lucy, "ama ben Walter'den hoşlanıyorum," dedi."Onunla ahbaplık etmek çok hoş. Biraz genç ama, gerçekten oldukça kusursuz bir insan. İnan bana, ona eziyet eden ben değilim. O kendi kendine eziyet ediyor."

Spandrell, sokağın başında duran taksiyi çağırıncaya kadar gülmesini tuttu. Taksi, bir kavis çizip önlerinde durdu. Arabaya binerlerken, sesizce gülmekteydi Spandrell. Oturduğu karanlık köşeden sesi yükseldi: "Şu da var ki, Walter bu eziyeti haketti: O gerçekten kurbanımsı bir insan."

"Kurbanımsı bir insan mı?"

"Bir cinayetin gerçekleşmesi için iki kişi gerek. Anadan doğma kurbanlar vardır yeryüzünüde. Gırtlak kesenlerin asılmak için dünyaya geldikleri gibi, onlar da gırtlakları kesilsin diye doğmuşlardır. Yüzlerinden anlaşılır bu. Katil tipi diye bir şey olduğu gibi, kurban tipi diye de bir şey vardır. Walter'in bir kurban olduğu besbelli; gelin, beni hırpalayın diyor sanki."

"Zavallı Walter!" "Hırpalanmasını sağlamak da insanın görevi."

"Zavallıyı hırpalanmaktan korusak olmaz mı?"

"Hayır, hep alınyazısından yana olmalıyız. Şamarı yemek için dünyaya geldiği besbelli Walter'in. Onun bu alınyazısının gerçekleşmesine yardım etmek görevimizdir. Bu göre-

vi yerine getirdiğin için memnunum."

"Ama öyle bir şey yaptığım yok vallahi. Ateşin var mı?"

Spandrell bir kibrit çaktı. Lucy, ince dudakları arasında bir sigara, alevi içmek için öne doğru eğildi. Spandrell, Lucy'nin daha önceleri de böyle eğildiğini görmüştü; aynı hızla, aynı zarif hareketle ve aynı açıklıkla Spandrell'in dudaklarını öpmek için ona doğru eğildiğini görmüştü. Spandrell'e doğru eğilen yüz, eskiden, olanca dikkatini yaklaşan haz anının içten gelen ışığı üstünde topladığı, yoğunlaştırdığı gibi, şimdi de aynı dikkati alevin üstünde toplamış, yoğunlaştırmıştı. İnsanın çeşit çeşit düşünceleri ve duyguları; ama ancak birkaç tane davranışı vardır. Binbir şeyi anlatmak için, insan maskesini ancak beş altı kez değiştirebilir. Lucy geri çekildi. Spandrell, kibrit çöpünü takşinin penceresinden attı. Sigaranın ateşli ucu, karanlıkta bir parlıyor, bir sönüyordu.

Spandrell, Lucy'nin o dikkat kesilmiş, istekli yüzünü düşünerek sordu: "Paris'te geçirdiğimiz o garip günleri anımsıyor musun?"

Spandrell üç yıl önce, bir aralık Lucy'nin âşığı olmuştu; aşağı yukarı bir ay sürmüştü bu serüven.

Lucy, evet dercesine başını salladı: "Sürdüğü kadar epeyce hoş bir şeydi. Ama sen öyle maymun iştahlıydın ki!"

"Yani sen Tom Trivet ile basıp gidince, umduğun gibi kıyametler koparmadığımı mı söylemek istiyorsun?"

Lucy kızdı: "Yalan! Daha Tom benim aklımdan bile geçmezken, bu işten çoktan caymaya başlamıştın sen."

"Peki, öyle olsun. İşin gerçeği şu ki, benim beğenilerime pek uygun değildin sen. Yani kurban türünden bir insan değildin."

Kurbana benzeyen hiçbir yanı yoktu Lucy'nin. Hattâ Spandrell, onun bir kadına bile pek benzemediğini düşünmüştü çoğu kez. Lucy, pişmanlık duymadan, düşünceleriyle

duygularını bu işe karıştırmadan, tıpkı bir erkek gibi iradesini kullanır, cinsel isteklerini yerine getirirdi. Spandrell ise, bir başkasının eğlencesi uğruna kullanılmaktan, sömürülmekten hoşlanmaz; başkalarını kullanmak isterdi. Oysa Lucy'yi köle etmenin yolu yoktu.

Spandrell, "ben de senin gibiyim," diye ekledi. "Kurbanlar gerek bana da."

"Yani benim katil soyundan olduğumu mu söylemek istiyorsun?"

"Bunu çoktandır kabul ettiğini sanıyordum, sevgili Lucy."

Lucy direndi: "Ben ömrümde hiçbir şey kabul etmedim; etmek niyetinde de değilim! Yani bir şeyi kabul etsem bile, ancak yarım saat için kabul edebilirim."

"Paris'teydi, anımsadın mı? *Chaumiere*'de. Bitişik masada dudaklarını boyayan bir delikanlı oturuyordu."

"Delikanlının platinli ve pırlantalı bir bileziği vardı." Lucy, gülümseyerek başını salladı. "Sen de benim bir melek olduğumu; ya da buna benzer bir şey olduğumu söylemiştin."

Spandrell açıkladı: "Kötü bir melek, dedim. Doğuştan kötü bir melek."

"Maurice, sen akıllı bir adamsın ama pek abuk sabuk lâflar ediyorsun. Bazı şeylerin iyi, bazı şeylerin de kötü olduğuna gerçekten inanıyor musun sen?"

Spandrell, Lucy'nin elini alıp öptü: "Sevgili Lucy," dedi, "Yamansın! Yeteneklerini de kullanmalısın hep. Yaşa ey güzel ve inançlı şeytan! Geceleri erkeklerin düşlerine girip onları baştan çıkaran dişi şeytan!" Lucy'nin elini yeniden öptü. "Şimdiye değin yaptığın gibi, görevini görmeye devam et. Budur Tanrının senden istediği tek şey."

"Ben yalnız gönlümü eğlendirmeye çalışıyorum." Taksi, Lucy'nin Bruton Street'teki küçük evinin önünde durdu.

Lucy taksiden çıkarken, "ama bu işi pek başaramadığım da besbelli," dedi. "İşte para." Şoföre on şiling verdi. Lucy, yanında erkekler olduğu zaman, harcanan paranın çoğunu ödemek için direnirdi. Parayı kendi verdiği sürece bağımsızdı, aklına eseni yapabilirdi. Anahtarıyla kapıyı açmaya çalışırken sözünü sürdürdü: "Üstelik eğlenmem için hiç kimsenin bana pek yardım ettiği yok. Şaşılacak kadar can sıkıcısınız hepiniz."

Yemek odasında; şişeler, meyveler ve sandviçlerden yapılmış güzel bir natürmort onları bekliyordu. Termos şişesinin parlak yüzeyine yansıyan bu şişeler, meyveler ve sandviçler; Öklid'in evren görüşüne uymayan acayip biçimlere giriyordu. Lucy'nin çorbası sabahlara kadar sıcak kalabilsin diye, Profesör Deward, hidrojeni sıvılaştırmıştı. Büfenin üstünde, John Bidlake'in tiyatro tablolarından biri asılıydı: Balkonun çizdiği kavis, altalta sıralanan yüzler, sahnenin ışıklı ön kısmının bir köşesi.

Spandrell tabloyu daha iyi görebilmek için, elini gözlerine siper ederek, "ne kadar güzel bu!" dedi.

Lucy bir şey söylemedi. Kül rengi eski bir aynada kendini seyrediyordu.

Ansızın sordu: "Yaşlanınca ne yapacağım ben?"

Ağzı ekmek ve Strasbourg'dan gelen kaz ciğeriyle dolu olan Spandrell bir öneride bulundu: "Ölürsün daha olmazsa."

"Babam gibi, kendimi bilime veririm belki de. İnsan zoolojisi diye bir şey yok mu acaba? Çünkü kurbağalardan biraz çabuk bıkarım her halde. Kurbağa dedim de aklıma geldi: Havuç rengindeki o küçük adamdan bir hayli hoşlandım ben. Neydi adı onun? Ha, Illidge'di. Zengin olduğumuz için amma da nefret ediyor bizlerden."

"Zenginlerin arasına beni de katma sakın. Bir bilsen..." Spandrell başını salladı. Annesinin Lucy ile gönderdiği haber

aklına geldi, "yarın gelirken inşallah biraz da para getirir," diye düşündü. Güç durumda olduğunu annesine yazmıştı.

Lucy, "nefret etmesini bilen insanlardan hoşlanırım," dedi.

"Illidge nefret etmesini bilir. Kuramlarla, öfkelerle, kıskançlıklarla tıka basa doludur. Hepinizi havaya uçurabilmek için can atar."

"Öyleyse ne diye uçurmuyor? Sen ne diye yapmıyorsun bunu? Bu iş için kurulmadı mı kulübünüz?"

Spandrell omuz silkti: "Kuramla uygulama arasında hafif bir fark vardır, bilirsin. İnsan eylemden yana bir komünist, bilime inanan bir materyalist ve Rus İhtilalinin bir hayranı olunca da, bu kuram son derece garip bir biçim alır. Genç dostumuzun adam öldürmekten nasıl sözettiğini duymanızı isterdim. Onu, asıl ilgilendiren şey, siyasal cinayetlerdir elbette; ama katil mesleğinin çeşitli kolları arasında pek fark görmüyor. Siyasal bir cinayet ne denli zararsız, ahlâk kavramıyla ne denli ilişkisiz bir işse; başka bir cinayet de o denli zararsız, ahlâk kavramıyla o denli ilişkisizdir ona göre. Kendimizi bir mal sandığımız için, insan yaşamının önemini büyütüyoruz gözümüzde. Birey bir hiçtir; doğa, ancak insan türüne değer verir ve buna benzer şeyler." Spandrell, lâf arasında konuşurcasına, "çok garip!" diye ekledi. "Sanatın ve politikanın en yeni belirtileri bile, genellikle öylesine modası geçmiş öylesine ilkel şeyler ki! Bir yandan Lord Tennyson'un *In Memoriam*'da söylediklerini; bir yandan da Meksikalı bir Kızılderilinin, ya da azgın bir deliliğe kapılmaya, yani amok olup sağa sola saldırmaya karar vermeye çalışan bir Malakka'lının söylediklerini, sanki birbirine karıştırmış gibi konuşuyor genç Illidge. Modası geçmiş bilimsel savlar ileri sürüp, yaşama ve bireylere karşı en ilkel, en yabansı, en hayvanca bir kayıtsızlığı haklı göstermeye çalışmak! Gerçek-

ten pek acayip!"

Lucy, "ama modası ne diye geçmiş olsun onun biliminin?" diye sordu. "Bir bilim adamı olduğuna göre..."

"Gerçi Illidge bilim adamı ama, aynı zamanda komünist. Demek ki, ondokuzuncu yüzyılın maddeciliğine inanıyor. Mekanikçi olmadan gerçekten komünist olamazsınız. Temel gerçeklerin mekân, zaman ve madde olduğuna; bunların dışında her şeyin saçmalığına, sırf hayal ürünü -hem de burjuva bir hayal ürünü- olduğuna inanmamız gerek. Zavallı Illidge! Einstein ile Eddington fena halde üzüyor onu. Henry Poincaré'den öyle bir nefret ediyor, koca Mach'a öyle içerliyor ki! Illidge'in o basit inancını sarsıyor bu adamlar. Doğa yasalarının insanların uydurdukları yararlı gelenekler olduğunu; mekân, zaman ve maddenin, Newton'un ve Newton'dan sonra gelenlerin yarattıkları tüm evrenin, bizim bir uydurmamızdan başka bir şey olmadığını söyleyip duruyorlar bu adamlar. Hazreti İsa'nın var olmadığını düşünmek bir Hıristiyanı nasıl sarsar, nasıl üzerse, bu adamların tutumu da öyle sarsıyor, öyle üzüyor Illidge'i. Gerçe Illidge bir bilgin ama, ilkeleri uğruna, son elli yılda gelişen tüm bilim kuramlarına karşı savaşması gerek. Aklın alamayacağı kadar gülünç bir durum bu."

Lucy, esneyerek, "öyle olduğundan hiç kuşkum yok," dedi. "Yani kuramlarla ilgilenenler için pek gülünç. Bense kuramlarla ilgilenenlerden değilim."

Spandrell, "ama ben ilgilenenlerdenim," diye karşılık verdi. "İlgilendiğim için de senden özür dilemeye niyetim yok. Ama, eğer istersen, Illidge'in uygulama alanında tutarsızlıklarından örnekler verebilirim sana. Son zamanlarda, Illidge'in ailesine bağlılığının pek dokunaklı yanları olduğunu, bir rastlantı sonucu öğreniverdim: Meğer annesine bakarmış, küçük erkek kardeşinin öğretim ücretini ödermiş, kız-

kardeşini evlendirirken, ona elli İngiliz lirası bağışlamış."

"Bunlar kusur mu yani?"

"Kusur muymuş? Yahu iğrenç burjuva davranışlarıdır bunlar! Kuramsal açıdan, kendi anasıyla yaşlı herhangi bir dişi arasında hiçbir ayrım yok Illidge'e göre. Doğru dürüst örgütlenmiş bir toplumda, anasının, romatizmadan her yanı tutulduğu için, bir odaya bırakılıp uyutularak öldürüleceğini biliyor. Gene de, anasının yararsız yaşamı sürüp gitsin diye, haftada bilmem kaç para gönderiyor ona. Geçenlerde, bundan ötürü sataştım Illidge'e. Sanki kumarda mızıkçılık yaparken yakalanmış gibi, yüzü kızardı, allak bullak oldu. Saygınlığı yerine gelsin diye, lâfı değiştirmek zorunda kaldı. Çok soğukkanlı ve kayıtsız bilimsel bir saldırganlıkla siyasal cinayetlerden, bu çeşit cinayetlerin yararlarından sözetmeye başladı. Bense, gülüp geçtim. Gözdağı da verdim ona: Günün birinde bu sözlerini ciddiye alacağım; insan vurmak için bir şölene çağıracağım seni, dedim. Gerçekten de yapacağım bunu."

"Belki yapmazsın da, herkes gibi gevezelik edip durursun gene."

Spandrell, "olabilir, belki de gevezelik edip dururum," dedi.

"Eğer gevezelikten vazgeçer de, bir şeyler yaparsan haber ver bana. Canlı bir iş olabilir bu."

"Tam tersine, ölümlü bir iş olur."

"Ama aslında en canlı şey, ölümlü bir canlılıktır." Lucy kaşlarını çattı. "Sıradan, basmakalıp canlılık çeşitlerinden öylesine bıktım usandım ki! Geminin başında gençlik, dümeninde de eğlence, bilirsin ya! Aptalca bir şey, tekdüze bir şey bu! Gücünü göstermek olanakları öylesine sınırlı ki şu sıralarda! Bana kalırsa, eskiden başka türlüydü durum."

"Eskiden hem şiddet vardı, hem de sevişme. Bu mu söy-

lemek istediğin?"

"Tamam." Lucy, başıyla evet dedi. "Eskiden... Kaba konuşuyorum ama, eskiden yalnız kalleşliklerinden gelmiyordu insanların canlılıkları."

"Sina dağında Hazreti Musa'ya verilen on buyruğun altıncısına, yani "öldürmeyeceksin" buyruğuna da aldırdıkları yoktu eskiden. Şimdi fazla sayıda polis var ortalıkta."

"Gereğinden fazla! Göz açtırmıyorlar insana. Oysa her çeşit deneyden geçmemiz gerek."

"Ama ahlâk açısından bu deneylerin kimi iyi, kimi de kötü sayılmıyorsa -sence fark yok sanırım iyisiyle kötüsü arasında- bu deneylerden geçmenin anlamı nedir o zaman?"

"Anlamı mı nedir? Eğlenceli olabilir bu deneyler. Heyecan verebilir insana."

"Ahlâk açısından kötü olduklarını bilmezsen, pek heyecan da veremezler insana."

Zamanla ve alışkanlıkla, Spandrell'in eskiden günah saydığı davranışların nerdeyse tümü kötülüğünü yitirmişti gözünde. Kente inmek için sabah trenine yetişirken coşmadığı gibi, bunları yaparken de hiç coşmuyordu artık.

"Kimi kişiler..." Kendi karışık ve karanlık duygularını biçimlendirmeye çalışarak, düşünceli düşünceli konuşmasını sürdürdü: "Kimi kişiler, ancak iyiliğe karşı çıkınca, iyiliğin gerçek anlamını kavrayabilirler."

Ama eskiden kötü sayılan şey, artık kötü sayılmazsa, o zaman ne olur? Bunu tartışıyordu için için. Tek çözüm yolu, gittikçe daha ağır yeni günahlar işlemekti her halde; Lucy'nin deyimiyle, her çeşit deneyden geçmekti.

Spandrell, ağır ağır konuşarak sözünü tamamladı: "Tanrıyı bilmenin bir yolu da, Tanrıyı yadsımaktır."

Lucy karşı koydu: "Aman Maurice, yapma!"

"Peki, sustum." Spandrell güldü. Lucy'yi taklit ederek,

"eğer aman Maurice, yapma diyeceksen; eğer iyiliğin de, iyiliğe karşı yapılan kötülüğün de farkında değilsen, polisin yasakladığı deneylerden geçmenin anlamı ne?"

Lucy omuz silkti: "Merak. Canı sıkılıyor insanın."

"Ne yazık ki öyle." Spandrell gene güldü. "Ama ne olursa olsun, herkes kendi işiyle uğraşmalı bana kalırsa."

"Ama benim uğraşacağım iş nedir acaba?"

Spandrell sırıtarak söze başladı: "Gerçi utanırım senin işinin ne olduğunu söylemeye ama..."

ONÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Walter, Fleet Street'e giderken, tam anlamıyla mutlu değildi. Ama hiç olmazsa durulmuştu; artık her şeyin çözümlendiğini bildiği için, durulmuştu. Evet, her şey çözümlenmişti; her şey... Çünkü dün geceki duygu kargaşası içinde, her şey su yüzüne çıkmıştı. Lucy'yi artık hiç görmeyecekti. Hem kendi, hem de Marjorie'nin iyiliği için, bunu kesinlikle kararlaştırmıştı; buna söz vermişti. Sonra akşamlarını Marjorie ile beraber geçirecekti. Son olarak da, Burlap'dan daha çok para isteyecekti. Her şey kararlaştırılmıştı. O günkü hava bile bunu biliyordu sanki. Sürekli sisli, beyaz bir gündü bu. Öyle bir sessizlik vardı ki günün özünde, Londra'nın tüm gürültüleri anlamsız geliyordu insana. Araçlar gürleye gürleye hızla geçiyor; ama günün özündeki dinginliği ve sessizliği bozamıyordu gene de. Her şey kararlaştırılmıştı. Yeniden başlayacaktı dünya. Yaşantısı pek sevinçli olmayacaktı belki; hiç de parlak olmayacaktı belki. Ama alınyazısına katlanacaktı; hiçbir şeyin bozamayacağı kararlı bir sessizlik içinde, yeniden yaşamaya başlayacaktı.

Walter, bir akşam önceki olayı düşünerek, büroda soğuk karşılanacağını sanmıştı. Ama tam tersine, Burlap ayrıca güleryüzlüydü. O da bir gece önce olanları anımsıyor; Walter'in olup bitenleri unutmasını ayrıca istiyordu. Walter'e, "dostum" dedi; ahbapça kolunu sıktı delikanlının. Kafasının içindeki karanlığa açılan iki delikten başka bir şey olmayan, hiçbir şey söylemeyen gözleriyle, oturduğu yerden Walter'e baktı. Bir yandan da, güzel ve ince bir gülümseme vardı ağzında. Walter, kendi içtensizliğinin bilinci içinde, sıkılarak karşılık verdi "dostum" sözüne ve bu gülümsemeye. Walter'in durumu hep böyleydi Burlap ile. Walter, onun yanındayken, hiçbir zaman tamamiyle dürüst ve candan davranamazdı. İnsanı fena halde tedirgin eden bir durumdu bu. Nedenini açıkça bilmiyordu ama, Burlap'ın yanındayken, Walter, yalan söyleyen, rol oynayan bir adam durumuna düşerdi. O sırada tüm söyledikleri, hattâ en içten inançları bile, bir çeşit yalana dönüşürdü.

Burlap, Walter'in kolunu bırakmadan, döner iskemlesinde geriye doğru yaslandı, boyuna gülümseyerek, "Rimbaud için yazınızı beğendim," dedi.

Walter, "beğendiğinize sevindim," diye karşılık verdi.

Ne var ki, bu sözün aslında kendine söylenmediğine inandığı için, tedirgindi: Burlap'ın beyninin bir bölümü, "şunun yazısı üstüne hoş bir şey söylemelisin," diye fısıldamış; beyninin başka bir bölümü de, bu buyruğu gerektiği gibi yerine getirmişti.

Burlap coştu: "Ne yamandır şu Rimbaud! Al sana yaşamaya inanan bir insan!"

Burlap, *Edebiyat Dünyası*'nın başına geçtiğinden beri, nerdeyse her hafta yaşamaya inanmak gerektiğini ileri sürüyordu. Walter'i en çok tedirgin eden şeylerden biri de, Burlap'ın yaşamaya inanmasıydı. "Yaşamaya inanmak" ne de-

mekti? Walter, hâlâ anlayamamıştı bunun ne demek olduğunu. Burlap, hiçbir zaman açıklamamıştı bunu. Duygularımızla bunu sezmemiz gerekirmiş; eğer sezmezsek, cehennemlik olduğumuz belliymiş. Her halde Walter de cehennemlik olanlar arasındaydı. Patronuyla ilk görüşmesini kolay kolay unutamazdı.

Walter, çekinerek, söze başlamıştı: "Size bir yayın müdürü yardımcısı gerektiğini duydum."

Burlap, evet dercesine başını sallamış, "öyle, doğru," demişti.

Çok uzun süren korkunç bir sessizlikten sonra, o bomboş gözleriyle Walter'e bakmış, sormuştu: "Yaşamaya inanır mısınız?"

Walter, saçlarının dibine kadar kızararak,"evet," demişti.

Böyle bir soruya başka türlü karşılık vermenin yolu yoktu. Çöl gibi uzayıp giden bir sessizlik daha olmuştu.

Sonra Burlap, Walter'e gene bakmış, "bir kadınla hiç yatmadınız mı?" diye sormuştu.

Walter, daha da fena kızarmış, duraksamış, sonunda "yattım" der gibi başını sallamıştı.

Daha sonraları, Burlap'ın yazılarından birini okurken, insan ruhunu kurtarmak meraklısı yaşlı Tolstoy'un o duygusal küstahlıklarını, "yüce, sade ve temel gerçeklerin üstüne gitmek" diye anlatan Burlap'ın, Tolstoy'un davranışlarına öykündüğünü anladı.

Şimdi Walter, kendi söylediğine pek inanmadan, Burlap'ın sözünü onayladı: "Evet, Rimbaud'nun yaşamaya inandığı su götürmez."

Ölen birinin yakınlarına resmî bir başsağlığı mektubu yazmak gibi bir şeydi bunu söylemek. Yaşama inançtan sözetmek, "büyük acınızı paylaşıyorum" demek kadar tatsız bir şeydi.

Burlap yere baktı (artık gözlerini delikanlıya dikmediği için, Walter çok rahatladı); başını sallaya sallaya, derin derin düşünürcesine, konuşmasını sürdürdü:

"Yaşama öylesine inanıyordu ki, öylesine derin bir inancı vardı ki, yaşamaktan vazgeçmeye katlanabilirdi. Rimbaud'nun edebiyatı bırakmasını böyle yorumluyorum ben -yani bilinçli bir özveri olarak." (Walter, "bu adam, amma da kolay kolay büyük lâflar ediyor," diye düşündü.) "Yaşamını kurtarmak isteyen, yaşamını yitirmeye hazır olmalı." (Walter, içinden, "oho!" dedi.) "Kendi kuşağının en iyi şairi olmak ve bunu bile bile şiirden vazgeçmek... İşte, yaşamınızı kurtarmak için yaşamınızı yitirmek buna derler! Rimbaud'nun inancı öylesine güçlüydü ki, daha iyi ve daha yeni bir yaşama kavuşacağına inandığından, bu yaşamını yıkıp yoketmeye hazırdı." (Bunu söylemek öyle kolay ki! Walter çok utandı.) "Gizemci düşünceler ve sezgilerle dolu bir yaşantı! Ah, bir bilebilsek! Rimbaud'nun Afrika'da ne yaptığını, ne düşündüğünü bir bilebilsek!"

Walter, "ne yaptığını biliyoruz: İmparator Menelik hesabına silâh kaçakçılığı yapıyordu," demek yiğitliğini gösterdi. "Mektuplarına bakacak olursak, başlıca düşüncesi de bir yere yerleşip, yaşayabilecek kadar para kazanmaktı. Kırk bin frank taşıyordu kuşağında. Yani nerdeyse on kilo ağırlığında altın vardı belinde."

Kendi kendine, "hazır altın lafı açılmışken, ona şu maaş işimi söylemeliyim," diye düşündü.

Burlap, Menelik'in silâhları ve kırk bin frank sözünü duyunca, Hıristiyanlığa yakışır bir yüz takınarak, Walter'i bağışlarcasına gülümsedi:

"Siz Rimbaud'nun çöllerde yalnız para ve silâh kaçakçılığını düşündüğüne gerçekten inanıyor musunuz?" diye sordu. "*İlluminations* yazarının yalnız bunları düşündüğüne ger-

çekten inanıyor musunuz siz?"

Walter, sanki berbat bir yanlış yapmış gibi kızardı.

Özür dilercesine,"bu kadarını biliyoruz ancak," dedi.

"Ama bu basit gerçeklerin içyüzünü görebilen daha derin bir seziş vardır." Burlap, kendi görüşlerine "derin seziş" adını vermekten pek hoşlanırdı. "Rimbaud, yeni bir yaşantıyı gerçekleştiriyordu; Tanrının ülkesine ulaşıyordu."

Walter, "bu bir varsayım," dedi.

Rahatı kaçmıştı. "Keşke şu Burlap, İncil'i hiç okumasaydı!" diye düşünüyordu.

Burlap, "benim için bir varsayım değil bu; kesinlikle bildiğim bir şey," dedi gene. Sanki bu tümceyi üstüste söyleyerek kendi kendini hipnotizma ediyor, inancını uydurma bir hırsla güçlendiriyordu. "Yüzde yüz ve kesinlikle."

Burlap sustu. Ne var ki, gizemci bir öfkeye kapılabilmek amacıyla, kendini sanki kamçılıyordu için için. Rimbaud'yu öyle çok düşünüyordu ki, sonunda Rimbaud oluyordu kendi. Ama Burlap'ın içindeki şeytan, sırıtan yüzünü ansızın ortaya çıkarıp, fısıldadı: "Belinde on kilo altın!" Burlap lâfı değiştirdi, söküp attı içindeki şeytanı.

Masanın köşesinde duran, üstüste konmuş iki ayrı kitap yığınını göstererek, "okunup eleştirilecek yeni kitapları gördünüz mü?" dedi. "Metrelerce uzayan çağdaş edebiyat." Burlap, şakacı bir öfkeye kapıldı: "Yazarlar ne diye duramıyorlar bir türlü? Bir illet bu. On iki yıldır kan kaybeden kadıncağızın hali gibi-hani Kutsal Kitap'ta anlatılır, bildiniz mi?"

Bu nükteyi ilkin Philip Quarles yapmıştı. İşte buydu Walter'in asıl bildiği.

Burlap ayağa kalktı, kitapları karıştırmaya başladı.

"Bunları eleştirecek olan zavallıya acımalı," dedi içini çekerek.

Bunları eleştirecek olan zavallı! Maaşı konusunda çeke-

ceği kısa söylevin tam sırası değil miydi şimdi?

Walter, cesaretini topladı, iradesini güçlendirdi, "acaba ben..." diye söze başladı.

Ne var ki, Burlap da konuşmaya başlamıştı aynı anda.

"Beatrice'i çağırıyorum artık," dedi. Zile üç kez bastı. "Kusura bakmayın, ne diyordunuz?"

"Hiçbir şey."

İsteğini geciktirmek zorundaydı. Bunu başkasının önünde söyleyemezdi. Hele o başkası Beatrice olunca, hiç söyleyemezdi. "Allah kahretsin Beatrice'i!" diye düşündü haksızlık ederek. Şu Beatrice, neden acaba bedava çalışır dergide? Kısa Haberler Bölümünü neden acaba bedavaya hazırlar? Nedeni ortada: Kişisel bir geliri olduğu için ve Burlap'a bayıldığı için.

Walter, işi şakaya vurarak, o sefil altı İngiliz liralık haftalığından Beatrice'e yakınmıştı günün birinde.

Beatrice, "ama bu dergi, özveriye değer," diye karşılık vermişti ters ters. "İnsanlara karşı sorumluyuz; onlara yardım etmek için, bir şeyler yapmak zorundayız."

Burlap'ın Hıristiyanca duyguları, Beatrice'in o açık seçik ve ters sesiyle yeniden söylenince, ayrıca acayipleşiyordu Walter'in gözünde.

Beatrice, *"Edebiyat Dünyası* bir şeyler yapıyor; biz de bu dergiye yardım etmeliyiz," demişti.

Buna karşılık vermek kolaydı: Walter'in kişisel geliri pek azdı; Burlap'a da tutkun değildi. Gelgelelim Walter bunu söyleyemedi; Beatrice'in onu gagalamasına göz yumdu. Allah kahretsin şu Beatrice'i!

Beatrice odaya girdi. Derli toplu, işten anlar gibi davranan, tombulca, biçimli, ufak tefek bir kadındı.

"Günaydın, Walter."

Beatrice'in ağzından çıkan her sözcük, fildişinden ufak

bir tokmakla, insanın parmak oynaklarına indirilen, küçük ve sert bir vuruşa benzerdi. Beatrice, kahverengi, biraz patlakca, parlayan gözleriyle Walter'i süzdü:

"Yorgun görünüyorsunuz," dedi. "Halsiz düşmüşsünüz. Dün gece azıttınız galiba." Walter'i durmadan gagalıyordu: "Öyle değil mi?"

Walter kızardı. "Dün gece fena uyudum," diye homurdandı; bir kitaba dalmış gibi yaptı.

Burlap, Beatrice ve Walter, okunacak kitapları eleştirmenlere göre ayırdılar: Bilim uzmanına küçük bir yığın; metafizik alanında yetkili sayılana, küçük bir yığın daha; roman ve kısa öykü uzmanına, büyük bir yığın. En kocaman yığın da "Ivır Zıvır". "Ivır Zıvır" ya hiç eleştirilmez, ya da Kısa Haberlerde ele alınırdı.

Burlap, eli açık davranarak, "işte Walter, Polinezya ile ilgili bir kitap size," dedi. "Yeni bir Fransız şiiri antolojisi de veriyorum. Hayır, düşündüm, bu antolojiyi ben alacağım galiba."

Burlap, çoğu zaman böyle düşünür, taşınır; sonra ilginç kitapları kendine ayırırdı hep.

Beatrice sordu: "Çocuklar için San Francesco'nun yaşamı. Tanrıbilim mi bu, yoksa Ivır Zıvır mı?"

Walter, Beatrice'in omuzunun üstünden baktı: "Ivır Zıvır," dedi.

Burlap lâfa karıştı: "Öyle ama, San Francesco ile ilgili küçük bir yazı yazmama bahane olur."

Burlap, hem dergiyle uğraşır, hem de bu ermiş üstüne uzun bir kitap hazırlardı. "San Francesco ve Çağdaş Ruh" olacaktı bu yapıtın adı. Burlap, küçük kitabı Beatrice'in elinden aldı, sayfaları parmağıyla hızla çevirdi.

"Gerçi biraz ıvır zıvırımsı ama," dedi, "San Francesco, ne eşsiz bir insan! Ne eşsiz!"

Burlap, kendi kendini hipnotizma etmeye, kendi kendini kamçılayıp San Francesco havasına girmeye başladı.

Beatrice, gözleri Burlap'a dikili, "eşsiz!" dedi sert sert.

Walter, Beatrice'e merakla baktı. Sanki iki ayrı kişi vardı ortada: Biri böyle görüşler ileri sürüyor; biri de, kaz gibi gagalıyordu. Bu iki ayrı kişi arasında, gözle görülür tek bağ Burlap'dı. İçten de bir bağ var mıydı acaba?

Burlap, kendi sözleriyle kendinden geçti: "Her şeyi kırıp geçiren bir dürüstlük onunkisi!"

Sonra başını salladı, içini çekti ve o sabah görülmesi gereken işlerle uğraşabilecek kadar aklını başına topladı.

Walter, istemeye istemeye, sıkıla sıkıla maaşından sözetmek fırsatını bulunca, olağanüstü bir anlayış gösterdi Burlap.

Walter'in omuzuna elini koyup, "biliyorum, dostum," diye söze başlaması, delikanlıya tatsız bir durumu anımsattı: Okuldayken, *Venedik Taciri*'nde Antonio rolünü oynamıştı. Bassanio kılığında olan nefret ettiği Porter Major da, rol gereği, Walter'e dostluk gösterilerinde bulunmuştu.

Burlap, "parasızlığın ne olduğunu bilirim ben," dedi.

Yoksulluk konusunda, San Francesco'ya bağlı papazlar kadar uzmanlaştığı halde, alçakgönüllülüğü yüzünden, bunun üstünde durmadığını açığa vurmak istiyordu hafifçe gülerek.

"Bilirim ben, dostum."

Burlap bunu söylerken, *Edebiyat Dünyası* dergisinin yarı yarıya sahibi ve ücretli başyazarı olmadığına, bir tek meteliklik yatırım yapmadığına, yıllardır haftada iki İngiliz lirası kazanarak geçindiğine gerçekten inanır gibiydi.

"Keşke durumumuz elverse de, aldığınız ücretin üç kat fazlasını verebilsek size. Bu, sizin hakkınızdır, dostum."

Burlap, Walter'in omuzunu hafiften gene bir okşadı.

Walter, ne dediği pek anlaşılmadan, böylesine övülmeye hak kazanmamışcasına, bir şeyler homurdandı. Omuzuna

dokunulması, Antonio rolünde söze başlaması için bir işaret gibi geldi ona:

"Ben ölüme en yakın bir kurbanlık koyunum."*

Burlap, dertli dertli güldü. Para açısından Walter kadar güç durumdaymış gibi davranarak, konuşmasını sürdürdü:

"Hem sizi hem de kendimi düşünerek, derginin daha çok para kazanmasını isterdim. Eğer siz daha fena yazsaydınız, belki de dergi daha çok satılırdı."

Hoş bir övgüydü bu. Övgüsünü daha çok değerlendirmek isteyen Burlap, Walter'in omuzunu dostça bir kez daha okşadı, gülümsedi. Ne var ki, gözleri bomboştu. Walter bir aralık Burlap ile gözgöze gelince, garip bir duyguya kapıldı: Burlap'ın gözleri sanki ona bakmıyordu; sanki hiçbir yere bakmıyordu bu gözler.

"Dergi fazla güzel çıkıyor. Bundan da en çok siz suçlusunuz. Hem Tanrıya hizmet edip, hem de para peşinden koşamaz insan."

Walter bunu kabul etti: "Elbette."

Ne var ki, Burlap'ın kolayca büyük lâflar ettiğini düşünüyordu gene.

"Keşke insan ikisini birden yapabilse."

Burlap, kendi inançlarıyla alay ediyor görünen şakacı bir San Francesco gibi konuşuyordu.

Walter, Burlap ile birlikte, keyifsiz keyifsiz güldü. "Keşke ücret lafı ağzımdan hiç çıkmasaydı," diye düşünüyordu.

Burlap, "gidip, Mr. Chivers ile konuşurum," dedi.

Mr. Chivers, derginin idare memuruydu. Romalı devlet adamları, kendi siyasal amaçlarını gerçekleştirmek için, kâhinleri ve falcıları kullandıkları gibi, Burlap da aynı amaçla Mr. Chivers'i kullanırdı. Burlap'ın herkesçe beğenilmeyen kararları, Mr. Chivers'in sırtına yüklenirdi hep. Gelgelelim

* Shakespeare, Venedik Taciri (Perde IV. Sahne 1)

Burlap, idare memurunun sözümona haince zorbalığına karşı koyarak verirdi herkesçe beğenilen kararlarını. Çok işe yarayan uydurma bir varlıktı Mr. Chivers.

"Bu sabah gidip konuşurum."

Walter, "zahmet etmeyin," dedi.

"Eğer sizin için bir şeyler koparabilmenin yolu varsa..."

"Hayır, rica ederim."

Ona fazla para verilmemesi için, nerdeyse yalvarıyordu Walter:

"Bütün zorlukları biliyorum. Sanmayın ki ben..."

"Ama sizi sömürüyoruz, Walter, düpedüz sömürüyoruz."

Walter karşı koydukça, Burlap'ın yüce gönüllülüğü artıyordu:

"Bunun farkında olmadığımı sanmayın. Uzun süredir üzülüyorum bu duruma."

Burlap'ın gönül yüceliği Walter'e de bulaşmış gibiydi. Walter, fazla para almamaya karar vermişti. Derginin bu parayı verebileceğini bildiği halde, kesin kararını vermişti. Nerdeyse yalvarıyordu:

"Yapmayın Burlap, her şeyi olduğu gibi bırakın bence."

Sonra ansızın Marjorie'yi düşündü. Nasıl da haksız davranıyordu Marjorie'ye! Kendi rahatı uğruna Marjorie'nin rahatına kıyıyordu. Walter pazarlıktan hoşlanmadığı için; uğraşmaktan da, lütuf kabul etmekten de nefret ettiği için; zavallı Marjorie yeni giysiler diktiremeyecek, evine ikinci bir hizmetçi tutamayacaktı.

Walter'in karşı koymalarına kulak astığı yoktu Burlap'ın. Eliaçık davranmakta direniyordu: "Gidip Chivers ile hemen konuşacağım. Size yılda yirmi beş İngiliz lirası daha vermesi için onu kandırabilirim her halde."

Yirmi beş İngiliz lirası. Haftada on şiling ederdi. Bir hiçti bu. En azından yüz İngiliz lirası daha istemesini söylemişti

Marjorie. Walter, "sağ olun," dedi, ve bunu söylediği için de kendini hor gördü.

"Korkarım ki, gülünç bir zam bu. Çok gülünç!"

Walter, "bu sözü onun değil, benim söylemem gerekirdi," diye düşündü.

"Size ancak bu kadar verebildiği için insan utanıyor düpedüz. Ama elden ne gelir ki?" "İnsan"ın elinden bir şey gelmeyeceği besbelliydi; bunun da bir nedeni vardı: Burlap'ın "insan" dediği belirli bir kişi değildi; böyle bir "insan" yoktu.

Walter, minnettarlığı konusunda bir şeyler mırıldandı. Küçük düşürüldüğünü seziyor; kabahatı Marjorie'ye yüklüyordu.

Walter dergide çalıştığı günler, yani haftada üç gün, Beatrice ile aynı odada otururdu. Burlap, başyazarlara yakışan yalnızlık içinde, bir odaya tek başına kurulurdu. Kısa Haberler günüydü bugün. Walter ile Beatrice'in arasındaki masada, yığın yığın "Ivır Zıvır" vardı. Walter ile Beatrice, kitapları aldılar. Bu bir edebiyat şöleniydi - bir süprüntü şöleni. Kötü romanlar, değersiz şiirler, ahmakça felsefe yöntemleri, basmakalıp ahlâk dersleri, anlamsız yaşam öyküleri, can sıkıcı yolculuk öyküleri, okuyanları insan soyundan utandıracak kadar mide bulandırıcı din kitapları, aşağılık ve saçma çocuk kitapları... Kocaman bir yığındı bu. Her hafta daha da çok yükseliyordu bu kitap yığını. Beatrice, bir karınca gibi harıl harıl çalıştığı halde; Walter, okuduğunu kolayca ve çabucak sezdiği halde; gittikçe yükselen bu Ivır Zıvır deniziyle başa çıkamıyorlardı. Walter'in deyimiyle, "sessizlik kulelerinde akbabalar gibi" * işe koyuldular. O sabah Walter'in yazdıkları, ayrıca sert ve acıydı.

Walter, yaşamında yapamadıklarını, yazılarında yapar-

* Akbabalar onları yesin diye, Hindistan'ın bazı yörelerinde ölüler, özel biçimde yapılmış kulelere bırakılırdı.

dı. Eleştirileri kısa ve acımasızdı. Tanrının, aşkın, doğanın güzellikleri üstüne yürekten gelen şiirler yazan, evde kalmış, ağırbaşlı kızcağızlar; Walter'in haşin bir küçümsemeyle dolu eleştirilerini okuyunca, fenalıklar geçirirlerdi. Afrika yolculuklarında o kadar keyiflenen aslan ve kaplan avcıları, anlattıkları ilginç öykülerin can sıkıcı bulunmasına şaşarlardı. Anlatımlarında ve epik görüşlerinde en iyi yazarları örnek alan, en gizli ve en cinsel sırları hiç yılmadan açığa vuran genç romancılar; yazılarının zorlama ve sahte olduğunu, romanlarının kötü kurulduğunu, ruhbilimsel incelemelerinin gerçek sayılamayacağını, ele aldıkları acıklı olayların yapay göründüğünü ve melodrama kaçtığını okuyunca; üzülürler, hayretlere düşerler, öfkelenirlerdi. İyi bir kitap yazmak ne denli güç bir işse, kötü bir kitap yazmak da o denli güç bir iştir. İyi bir kitap gibi, kötü bir kitap da içtenlikle kopup gelir yazarın ruhundan. Ne var ki, yeteneksiz bir yazarın ruhu, sanat açısından bayağı olduğu için, bu ruhun içtenlikle belirttiği duygular, aslında can sıkıcı olmasalar bile, can sıkıcı bir biçimde kaleme alınır ve bunları yazarken harcanan çaba da boşuna gider. Korkunçtur doğanın haksızlığı. Hiçbir şey yeteneğin yerini tutamaz. Çalışkanlık da işe yaramaz, tüm öteki erdemler de. Walter, gırtlağına kadar "Ivır Zıvır" kitapların arasına gömülüp, acımasızca eleştirirdi yeteneksizleri. Kendi çalışkanlıklarını, içtenliklerini, sanat alanında iyi niyetlerini bilen bu Ivır Zıvır yazarları; fena halde hor görüldüklerini, haksızlığa uğradıklarını sanırlardı.

Beatrice'in eleştiri yöntemi basitti: Herhangi bir kitap karşısında Burlap'ın ne söyleyeceğini düşünür, kendi de aynı şeyi yazmaya çalışırdı. Böylece Beatrice, yaşamın ve yaşamla ilgili sorunların ağırbaşlılıkla ele alındığını sandığı tüm kitapları över; bunu yapmayanları da yererdi. Burlap ya da yetkili başka biri, görevinin, *Candide'i Festus*'a yeğlemek ol-

duğunu Beatrice'e önceden öğretmeseydi; kadıncağız, Bailey'nin *Festus*'ünü Voltaire'in *Candide*'inden üstün tutacaktı. Beatrice'e Ivır Zıvırdan başka hiçbir kitap verilmediği için, eleştirme yeteneğinden tamamiyle yoksun oluşu, hiç de önemli değildi.

Walter ile Beatrice çalıştılar; öğle yemeğine dışarı çıktılar; geri döndüler ve gene çalışmaya koyuldular. On bir tane yeni kitap gelmişti bu arada.

Walter, "Zerduştiler arasında salgın bir hastalık olunca, Bombay akbabaları ne duyarlarsa, ben de aynı şeyi duyuyorum," dedi.

Bombay ile Zerduştiler, kız kardeşi Elinor'u aklına getirdi. Elinor ile Philip, Hindistan'dan bugün yola çıkacaklardı. Döneceklerine seviniyordu. Walter'in içtenlikle konuşabileceği bir insan pek yoktu onların dışında. Walter, kişisel sorunlarını tartışabilecekti Elinor ve Philip ile. Walter böylece avunacak, sorumluluğu azalacaktı. Her şeyin çözümlendiğini, artık hiçbir sorun kalmadığını ansızın anımsadı o sırada. Hiçbir sorun kalmamıştı artık. Derken, telefon çaldı. Walter alıcıyı kaldırdı, "Alo," dedi.

"Sen misin, Walter şekerim?"

Lucy'nin sesiydi bu. Walter'in yüreğine indi. Ne olacağını biliyordu.

Lucy, "yeni uyandım," dedi. "Yapayalnızım."

Walter'in çaya gelmesini istiyordu. Walter, gelemeyeceğini söyledi. Öyleyse çaydan sonra gelmeliydi.

Walter direndi: "Gelemem."

"Saçmalama! Elbette gelebilirsin."

"Hayır, gelemem."

"Ama niçin?"

"İşim var."

"Altıdan sonra işin yok. Gel diyorum."

Walter düşündü; Lucy'yi görmesi, verdiği kararı ona anlatması belki de daha iyi olurdu.

"Eğer gelmezsen, seni hiçbir zaman bağışlamam."

Walter, "peki," dedi, "elimden geleni yaparım. Eğer yolunu bulursam, gelirim."

Walter telefonu kapatırken, Beatrice onunla alay etti: "Amma da çapkınsınız ha! Sırf üstünüze düşsünler, yalvarsınlar diye hayır diyorsunuz."

Walter, Londra Kitaplığı kapanmadan önce oraya yetişmek bahanesiyle, beşi bir iki dakika gece bürodan çıkarken, Beatrice onunla alay etti, hoş vakit geçirmesini diledi. Beatrice'in son sözleri *"bon amusement!"* * oldu.

Burlap, başyazar odasında mektupları dikte ediyordu sekreterine. Bir mektubu bitirince, "saygılarımla falan filan," dedi; eline bir kâğıt tomarı daha aldı. Mektuplara bir an baktıktan sonra, "Sayın Miss Saville," diye başladı. Sonra bu tümceyi değiştirdi: "Hayır. Sayın Miss Romola Saville. Mektubunuz ve ilişik olarak gönderdiğiniz yazılar için çok teşekkür ederim." Burlap durdu; iskemlesinin arkasına yaslandı; bir iki dakika düşünmek için gözlerini kapadı. Sonra, yumuşak, uzaklardan geliyormuş gibi bir sesle, "dergiye yazı gönderen tanımadığım kimselere kişisel mektuplar yazmaya alışık değilim," dedi. Burlap gözlerini açtı; karşısında oturan sekreterinin parlayan, koyu renk gözlerini gördü. Miss Cobbett'in gözlerinde acı bir alay vardı, ağzının kenarlarında, nerdeyse belirsiz küçük bir gülümseme görülüyordu. Burlap içerledi; ama duygularını açığa vurmadı. Sanki Miss Cobbett karşısında oturmuyormuş da, dalgın dalgın bir eşya parçasına bakıyormuş gibi, dosdoğru önüne baktı. Miss Cobbett'in gözleri gene defterine döndü.

* Metinde Fransızca: "İyi eğlenceler."

Miss Cobbett içinden, "ne aşağılık bir şey!" diyordu. "Anlatılamayacak kadar bayağı bir şey!"

Miss Cobbett, kara saçlı, üst dudağının kenarları koyu renk tüylü, ufak tefek bir kadındı. Zayıf ve oldukça sağlıksız küçük yüzünde, kahverengi gözleri gereğinden büyük görünüyordu. Nerdeyse her zaman bir yakınma vardı bu karanlık, tutkulu gözlerde. Bu yakınma, ansızın öfkeyle parlayabilir; ya da şimdi olduğu gibi, acı bir alaya dönüşebilirdi. Dünyaya içerleyerek bakmaya hakkı vardı Miss Cobbett'in. Kötü, çok kötüydü alınyazısı. Oldukça refah içinde doğmuş ve büyümüşken, babasının ölümüyle bir tek günde görülmedik bir yoksulluğa düşüvermişti. Sonraları Harry Markham ile nişanlandı. Yeniden yaşamaya başlayacak gibi oldu. Derken, araya savaş girdi. Harry cepheye gitti, orada öldü. Nişanlısının ölümü, ömrünün sonuna dek daktiloya ve stenografiye mahkûm etti Miss Cobbett'i. Onu seven tek erkek, onu sevmek tehlikesini göze alabilen tek erkek Harry idi. Öteki erkekler, kendilerini tedirgin edecek kadar hem ölçüsüz ve tutkulu, hem de ağırbaşlı buluyorlardı onu. O, fazlasıyla ciddiye alıyordu her şeyi. Onun yanında delikanlıların rahatı kaçıyor, aptal durumuna düşüyorlardı. Delikanlılar, onun "mizah duygusu"ndan yoksun oluşundan, ukalâlığından söz eder, hınçlarını almak için onunla alay ederlerdi. Daha sonraları evde kalmış, erkek özleyen bir kız olduğu için de Miss Cobbett ile alay ettiler. Onu bir cadıya benzettiler. Miss Cobbett birçok kez âşık olmuştu; olanca içtenliğiyle, umutsuz bir tutkuyla sevmişti. Tutulduğu erkeklerin, bunun farkına bile varmadıkları olmuştu; farkına varınca da, ya telâşa düşüp kaçmışlar, ya alay etmişler, ya da ...belki daha da beter olan bir şey yapmışlardı; Ethel Cobbett'i, başlarına belâ kesilebilecek, yolunu şaşırmış, zavallı bir yaratık saydıkları halde, ona acımak gerektiğini düşünmüşler, üstün haller takınarak

terbiyeli davranmışlardı ona. Dünyaya içerleyen gözlerle bakmaya yüzde yüz hakkı vardı Ethel Cobbett'in.

Miss Cobbett, eski varlıklı günlerinde, Susan Pailey'nin okul arkadaşı olduğu, bu kız da daha sonraları Burlap ile evlendiği için, şimdiki patronunu tanımak fırsatını bulmuştu. Susan ölünce, Burlap duyduğu, ya da duyduğunu bağıra çağıra ilân ettiği acıyı sömüren birtakım yazılar yazmıştı. Burlap'ın tüm yazıları, insanı tedirgin edecek kadar kişiseldi öteden beri. Ama karısının ölümü dolayısıyla yazdıkları, daha da beterdi bu açıdan. Büyük okuyucu kitleleri, kişilerin özel yaşantılarına karşı sürekli ve yamyamca bir iştah duydukları için, Burlap gazeteci olarak, bu kişisel yazılar sayesinde başarı sağlamıştı. İşte o sıralarda Ethel Cobbett bir başsağlığı mektubu yazmış, uzun uzun Susan'ın çocukluğunu anlatmıştı. Buna karşılık Burlap'ın hemen yazdığı dokunaklı mektup Ethel'i pek duygulandırmıştı: "Susan ile ilgili anılarınız için teşekkür ederim, çok teşekkür ederim size. En gerçek Susan'ın sizin anlattığınız Susan olduğunu sezmiştim öteden beri: Kadın yaşına gelen Susan'da, olanca güzelliğiyle, olanca saflığıyla sonuna dek yaşayan o küçük kızdır gerçek Susan! Zaman içinde yaşayan, maddesel bir varlık olan Susan'ın ruhunda, onunla birlikte yaşayan bir ikinci Susan vardı. O ikinci Susan, cana yakın bir çocuktu. Takvimlere göre yetişkin olan benliğine, pek inanmıyordu o. Büyük kadın rolü oynayan küçük bir kız çocuğu olduğunu, bir türlü aklından çıkaramıyordu." Mektup, böylece sürüp gidiyordu: Ölen "çocuk-kadın" üstüne sayfalar dolusu, ölçüsüz, taşkın ve şiirsel birtakım sözler. Burlap, bu mektubun büyük bir bölümünü, o haftaki makalesine aktardı. Yazının adı, "Böylelerinden Oluşur Tanrı'nın Cenneti" idi.* Bir iki gün sonra, Bur-

* Kutsal Kitap'dan (Mark, X, 14): "Bırakın da küçük çocuklar yanıma gelsinler; engel olmayın onlara; çünkü böylelerinden oluşur Tanrı'nın cenneti."

lap, en gerçek Susan'ı tanıyan, Susan, ruhuyla da, takvimlere göre de çocukken Susan'ı tanıyan bu kadınla karşı karşıya gelip görüşebilmek için, Birmingham'a gitti. Birbirlerini beğendiler. Kasvetli pansiyonuyla memur olarak çalıştığı ve nefret ettiği o sigorta şirketi arasında gidip gelerek yakınmalarla dolu acı bir yaşam süren Ethell Cobbett için, Burlap'ın mektubunun, sonra da kendinin gelişi, büyük ve olağanüstü bir olay sayılırdı. Onun gözünde Burlap, gerçek bir yazardı, hem kafası hem de ruhu olan bir erkekti. Burlap ise, o sıralarda kendini zorlaya zorlaya, öyle bir hale gelmişti ki, Susan'ın çocukluğundan sözeden herhangi bir kadından hoşlanabilirdi; kuştüyünden bir yastığa rahatça gömülürcesine, çocuklaşıp, sıcak ana sevecenliğine sığınabileceği herhangi bir kadından hoşlanabilirdi. Ethel Cobbett, yalnız anlayışlı davranmakla ve Susan'ın arkadaşı olmakla kalmıyordu; aynı zamanda akıllıydı, gerçekten kültürlüydü; Burlap'a da hayrandı. Burlap'ın da, Ethel'in de ilk izlenimleri olumlu oldu.

Burlap ağladı, sızladı, aşağılık bir insan oldu. Susan'a ettiği tüm kötülükler için, ona söylediği tüm o ağır sözler için, artık ondan hiç, ama hiçbir zaman özür dileyemeyeceğini düşünerek, can çekişircesine acı çektirdi kendi kendine. Pişmanlıktan kıvranarak, Susan'ı bir kez aldattığını da açıkladı. Aralarındaki kavgaları anlattı. Susan artık ölmüştü. Ondan asla özür dileyemeyecekti. Aslâ, aslâ! Bu durum Ethel'e dokundu. Kendi ölünce, hiç kimsenin böyle üzülmeyeceğini düşündü. Ama yaşarken sevilmek, öldükten sonra sevilmekten daha hoş bir şeydi. Burlap, düşüncelerinin tümünü, ölen karısı ve duyduğu keder üstünde iyice yoğunlaştırarak, kendini zorlaya zorlaya can çekişir hale gelmeyi başarabilmişti. Ne var ki, bu can çekişmeler, yaşayan Susan'a karşı beslediği duygulara pek uygun değildi; hattâ bir ilişki bile yoktu bu can çekişmelerle Susan'a eskiden duydukları arasında. Loyo-

la, her Cizvit papaz adayının, bir süre tek başına kalıp, Hazreti İsâ'nın çarmıha gerildiği anı uzun uzun düşünmesini isterdi. Hazreti İsâ'nın gerçek varlığını ve gerçek acılarını, canlı ve gizemci bir biçimde kavrayabilmesi için, birkaç gün bunu yaparak, bir yandan da oruç tutması, çoğu zaman yetiyordu papaz adayına. Burlap da aynı yöntemi kullandı; ama İsâ'yı düşüneceğine, hattâ Susan'ı düşüneceğine, kendini düşünüyordu; kendi derin acılarını, kendi yalnızlığını, kendi pişmanlığını düşünüyordu. Böylece birkaç gün durup dinlenmeden kendi ruhunu elledikten sonra, hiç kimseninkine benzemeyen, kendi eşsiz acısını, gizemci bir yolla kavrayabilmişti. Burlap, görkemli bir hayal içinde, İsâ gibi çeşitli acılar çeken bir insan olarak görmüştü kendini. (Konuşurken de, yazarken de, İncil'in dilini kullanırdı: "Dayanma gücümüze göre, benliğimizi kusurlardan arıtmak yeteneğimize göre, İsâ'nın çarmıha gerildiği yerin yolcusuyuz her birimiz," gibi tümceler yazardı. İsâ'nın çarmıha gerilmeden önce çektiği acılardan, ona sunulan acı kadehden, geveze geveze sözederdi sıradan şeylermiş gibi.) Kendini böyle düşlemek, Burlap'ın yüreğini parçalardı. Kendi kendine ölesiye acırdı. Ne var ki, Burlap'ın bu Hazreti İsâ'msı acılariyle zavallı Susan'ın nerdeyse hiçbir ilişkisi yoktu aslında. Susan öldükten sonra, Burlap kendini zorlayarak, duygularını yoğunlaştırarak nasıl acı duyduysa; Susan yaşarken de, gene kendini zorlayarak, duygularını yoğunlaştırarak sevgi duymuştu, karısına. Aslında Susan değildi sevdiği. Kafasında kurduğu Susan kavramına, aşk kavramına tutkundu aslında. En kusursuz Cizvit yöntemiyle, tüm düşüncelerini Susan ve aşk üstünde yoğunlaştırınca, bunlar, uyanıkken görülen düşler gibi, gerçek duygusunu vermişti Burlap'a. Ne yapıp yapıp kendi içinden zorla çekip çıkarabildiği bu duygu, bir düş uğruna yanıp tutuşması, sevgi kavramını sevmesi, aşk kavramına âşık ol-

ması Susan'ı baştan çıkarmıştı. Susan, kendiyle ilişkili sanmıştı bunları. En çok hoşuna giden şey, Burlap'ın duygularının "temiz" oluşu; erkeğimsi duygulara benzemeyişiydi. Burlap'ın cinsel istekleri, bir çocuğun annesini istemesi gibi bir şeydi. (Anasına tutkun bir çocuğun istekleri elbette! Gelgelelim Burlap, küçük Oidipus rolünü, öyle bir incelikle, öyle bir anlayışla oynuyordu ki!) Hem bir bebeğin, hem de bir ananın sevgisi gibiydi onun sevgisi. Çocukça sokulup sarılmak gibiydi onun sevişmesi. Güçsüz ve vesveseli olan, tamamiyle canlanamadığı için, tam anlamıyla da büyüyemeyen, bir türlü yetişkin olamayan Susan; Burlap'ı üstün ve nerdeyse kutsal bir âşık sayıyor, ona tapıyordu. Buna karşılık Burlap da, kendi uydurduğu düşe tapıyor, Hıristiyanlığa yakışan o güzel evlilik kavramına tapıyor, koca olarak kendi eşsizliğine tapıyordu. Evliliği öven şiirsel yazılar yazıyordu ikide birde. Bununla beraber, karısını da aldatıyordu sık sık. Ama kadınlarla yatması öyle temiz, öyle çocuksu, öyle platonikti ki; kendi de kadınlar da, bu işi gerçekten yatmak saymıyorlardı hiç. Burlap'ın Susan ile beraberliği, çeşit çeşit duygular üstüne kurulu, değişik sahnelerden oluşurdu. Burlap bir şeye içerleyince, onu ağzında geveler durur, sonunda zehirlenerek, bir öfke ya da bir kıskançlık nöbetine kapılırdı. Kimi zaman, kendi kusurlarını uzun uzun düşünür, aşağılık bir pişmanlık duyardı. Kimi zaman da, bir çocuğun anasına duyduğu yasak aşkla kendinden geçer, gerçek Susan ile özdeşleştirip düşlerinde canlandırdığı o "bebek-anne" karısının ayaklarına kapanırdı. Zavallı Susan'ın telâşlandığı da olurdu arasıra; çünkü Burlap, hiç beklenmedik bir anda, garip, duygusuz küçük bir kahkahayla bu heyecanlardan vazgeçer; bir süre için bambaşka bir insan oluverirdi. "Ben hiç kimseye metelik vermem. Yoo, vermem hiç? Kimse de, bana metelik vermez!" şarkısındaki Şen Değirmenciyi andırırdı o zaman.

Kendini zorlaya zorlaya ruhsal heyecanlara yeniden dönünce, vurdum duymaz hallerini, "insanın şeytana uyması" diye anlatır: Coleridge'in şiirindeki yaşlı gemicinin "yüreğini toz gibi kupkuru yapan o kötü fısıltı"dan söz ederdi. "İnsanın şeytana uyması!" Bu şeytan, Burlap'ın yanında bulunan şeytan mıydı? Yoksa Burlap'ın kendisi miydi? İçinden gelerek duymadığı heyecanları benliğinde çalkalayıp durmaktan bıkan; aslında olduğundan başka türlü görünmeye uğraşmaktan bıkan gerçek Burlap, asıl Burlap, bir süre için kendini böylece koyuveriyor muydu acaba?

Susan ölünce, Burlap, uzun süren derin bir kedere düştü. Ama şu da var ki, karısını ölmüş, kendini de acılar içinde, yapayalnız hayal etmek Burlap'ın aklına esseydi; bu acıyı Susan yaşarken de uydurabilir, nerdeyse aynı güçle duyabilirdi. Duygularının yoğunluğu, daha doğrusu bu duygularını bağıra çağıra, durmadan dinlenmeden söyleyişi, Ethel'e dokunmuştu. Duyduğu kedeř, Burlap'ın bedenini de, ruhunu da, tamamiyle yıkmış gibiydi. Onu düşündükçe, Ethel'in yüreği parçalanıyordu. Ethel'in gösterdiği anlayıştan ve yakınlıktan yüz bulan Burlap, üzüntüsü ve pişmanlığıyla çevresini velveleye verdi. Acı çekmeye ayrıca özenmesi, duyduğu acıyı büsbütün arttırıyordu; iş işten geçtikten sonra pişman olduğu için, pişmanlığı ayrıca yoğunlaşıyordu. Bu arada gereksiz açıklamalar yapıyor, durup dururken küçük düşürüyordu kendini. Duygular, beyinden soyutlanıp, tek başına kışkırtılamaz. İnsanın duyguları bir açıdan coşunca, başka bir açıdan da kolayca coşabilir. Böylece kederi, soylu ve yüce gönüllü bir insan halini vermişti Burlap'a. Kendine acıdığı için, başkalarına karşı da Hıristiyanca duygular beslemesi kolaylaşıyordu. Ethel'e, "siz de mutsuzsunuz, bunun farkındayım," demişti. Ethel, mutsuz olduğunu kabul etmişti. İşinden, yaşadığı yerden, çevresindeki insanlardan nasıl nefret

ettiğini söylemişti; başına gelenleri anlatmıştı. Burlap kendini zorlaya zorlaya anlayış gösterdi. Ethel Cobbett, Burlap'ın bağırıp çağırmalarının korkunçluğunu anımsayarak, "sizinkilerle karşılaştırılınca, benim bu ıvır zıvır dertlerimin önemi olur mu hiç?" dedi. Burlap, acı çekenlerin birbirlerini tutmaları gerektiğinden sözetti. Sonra, kendi gönül yüceliğine hayran kalarak, *Edebiyat Dünyası*'nda bir sekreterlik önerdi Miss Cobbett'e. Londra ve *Edebiyat Dünyası,* Birmingham ve sigorta şirketinden çok daha çekici olduğu halde, Ethel hemen kararını veremedi. Sigorta işi sıkıntılıydı ama, güvenilir bir işti, sürekliydi, emekliliği vardı. Bunun üzerine Burlap, daha da ulu gönüllü davranarak, daha da coşarak, Ethel Cobbett'in işinin sürekli olacağına söz verdi. İyilik yapmanın rahatlığı içindeydi.

Miss Cobbett kabul etti. Londra'ya geldi. Eğer Burlap, yavaş yavaş, belli belirsiz bir biçimde Ethel'in yatağına yerleşeceğini umduysa, umudu boşa çıkacaktı. Yüreği paramparça bir çocuk gibi davranan, avunmak isteyen Burlap; kendini avutanı kandırarak, sırf ruhlardan doğan son derece platonik bir duyguyla, çocukla anası arasında yasak olan o tatlı ve güzel ilişkiyi kurmak isterdi onunla. Ne var ki, Ethel Cobbett'in aklı almıyordu böyle bir şeyi. Ethel, ilkeleri olan bir kadındı. Aşkı ne kadar coşkun ve yoğunsa, inandığı ahlâk kurallarına bağlılığı da aynı oranda coşkun, aynı oranda yoğundu. Ethel Cobbett, Burlap'ın kederini ciddiye almış, gerçekten inanmıştı bu kedere. Ethel ile Burlap, gözyaşları dökerek, zavallı Susan'a tapmak amacıyla bir çeşit özel din kurmaya, benliklerinde onun anısına bir tapınak dikip, bu tapınağı hep aydınlatmaya ve süslemeye karar verdikleri sırada; Ethel candan konuştuklarını, söylediklerine kendilerinin de inandıklarını sanmıştı. Ethel buna gerçekten inanmıştı. Aklından bile geçmemişti Burlap'ın bunları lâf olsun

diye söylediği. Burlap'ın bundan sonraki davranışını görünce, hayretler içinde kalmış, fena halde üzülmüştü. Kadınlarla gelişigüzel, gizliden gizliye, pis pis düşüp kalkan, üstelik tüm bunları sözümona platonik ve ruhsal bir biçimde yaptığına inanmak isteyen Burlap'ın yaşantısını gören Ethel Cobbett, "acaba aynı adam mı bu?" diye sorardı kendi kendine. Zavallı küçük Susan'ı anmak için kurulan tapınakta mumların hep yanacağına yemin eden adam, bu adam mıydı acaba? Burlap'ı beğenmediği Ethel Cobbett'in her bakışından, her sözünden anlaşılıyordu. Burlap, Ethel Cobbett'i kandırıp sigorta şirketinden ayırdığı için, akılsızlığını daha da ileri götürerek ona sürekli bir iş sağlayacağına söz verdiği için, kendi aptallığına lânet ediyordu. Ah, kendiliğinden bir gidiverse şu kadın! Burlap, Ethel Cobbett'i sırf mektup yazan ve makale kopye eden bir makineymiş gibi, hor görüp insan yerine koymayarak, ona soğuk davranarak, sekreterinin hayatını zehir etmeye çalışıyordu. Ama Ethel Cobbett, dişini sıkıp işini sürdürdü. Onsekiz aydır *Edebiyat Dünyası*'nda çalışıyor, istifa edeceğe de benzemiyordu. Çekilmez bir durumdu bu! Bu böyle sürüp gidemezdi. Ama bu işe nasıl bir son verebilirdi Burlap? Yasalara göre, Ethel Cobbett'e ömrü boyunca iş vermek zorunda değildi elbette. Bu konuda herhangi bir belge imzalamamıştı. Daha olmazsa...

Burlap, Ethel Cobbett'in bakışının, belli belirsiz bir alayla gülümseyişinin farkında değilmiş gibi, buz gibi soğuk bir hal alarak, diktesini sürdürdü. İnsan, bir makineye dikkat edecek kadar alçalmaz; bir makineyi kullanır ancak. Ama ne olursa olsun, böyle sürüp gidemezdi bu durum.

Burlap, kararlı, kesin bir sesle yineledi: "Dergiye yazı gönderen tanımadığım kimselere kişisel mektuplar yazmaya alışık değilim. Ne var ki, size şunu söylemeden de yapamayacağım... Hayır, hayır... Ne var ki, şiirlerinizin bana verdiği

büyük haz için size teşekkür etmemek elimde değil. Şiirinizin lirik tazeliği, tutkulu içtenliği, coşkun ve nerdeyse yabansı parıltısı, beni hayrete düşürdü, içimi serinletti. Bir derginin yazı işleri müdürü, öyle kötü edebiyat örnekleri okumak zorundadır ki, ta yürekten gelen bir gönül borcu duyar sizin gibilerine... Hayır, şöyle yazın: Alışılagelmiş maden süprüntüsü yerine, altın sunan seçkin ve kıymetli ruhlara ta yürekten gelen bir gönül borcu duyar. Şey için sağ olun..." Kâğıtlara gene baktı. *"Ormanda Aşk* ve *Çarkıfelek Çiçekleri*'ni bana sunduğunuz için sağolun. Bu şiirlerin coşkun, pırıl pırıl anlatımı için soğolun. Bu anlatımın içinde gizlenen duyarlık, daha derin bir sezişi olanlar açısından... Hayır, heyecandan tir tir titreyen duyarlığınız için, acının ne olduğunu bildiğiniz için, yanıp tutuşan ruhunuz için de sağolun. Her iki şiiri de hemen dizdireceğim; bunları gelecek ayın başında yayımlayabileceğimi umuyorum. Bu arada, bir rastlantı sonucu Fleet Street dolaylarından geçerseniz yazmayı düşündüğünüz yeni şiirler konusunda kendi ağzınızdan bilgi edinmek, beni fazlasıyla onurlandırır. Edebiyat heveslisi bir kişi, ne denli yetenekli olursa olsun, maddesel güçlüklerden yılabilir. Oysa edebiyatı meslek edinenler bu güçlükleri yenmesini bilirler. Bir eleştirmen ve başyazar olarak, edebiyatta yetenek gösterenlerin yolundan engelleri kaldırmayı, en büyük hak ve görevlerimden biri saymışımdır ötedenberi. Size böyle uzun uzun yazmanın özürü de budur. Derin saygılarımla."

Burlap, yazı makinesiyle yazılmış şiirlere yeniden baktı ve bir iki dize okudu. "Gerçek bir yetenek, gerçek bir yetenek," deyip durdu üst üste. Ama içindeki şeytan bunları yazan kızın, şaşılacak kadar açık sözlü göründüğünü, ateşli bir mizacı olabileceğini, hiç de saf bir yaratığa benzemediğini düşünüyordu. Burlap kâğıtları sağındaki sepete koydu; solundaki sepetten başka bir mektup aldı.

"Adres: Tuttleford, Wilts. Sayın Rahip James Hitchcook'un evi," diye dikte etti: "Sayın bay, simgesel sanatta bitişken dillerle, bitişken Chimera biçimleri arasındaki bağı inceleyen uzun ve pek ilginç yazınızı ne yazık ki, yayımlayamayacağım. Dergide yer kıtlığı..."

Lucy, vazolarındaki lâlelerin renginde pembe sabahlığıyla yan yatmış, elini şakağına dayamış, okuyordu. Divan ve duvarlar, gri ipeklerle örtülüydü; halı gül pembesiydi. Yaldızlı kafesindeki papağan bile pembe ve griydi. Kapı açıldı.

"Walter, şekerim, sonunda gelebildin!" Lucy, kitabını yere fırlattı.

"Sonunda mı? Gene erken gelebildim. Ne kadar çok işim olduğunu bir bilseniz! Ama buraya geldim gene de." (Marjorie, "söz veriyor musun?" diye sormuş; Walter de, "söz veriyorum," diye karşılık vermişti. Ne var ki, durumu açıklamak için, son bir kez buraya geldi diye, sözünü tutmamış sayılamazdı.)

Divan genişti. Lucy, Walter'in oturması için yer açtı; ayaklarını duvara doğru çekti. Kırmızı Türk terliklerinden biri yere düştü.

İyice görebilmek için çıplak ayağını hafifçe yukarıya doğru kaldırdı. "Şu akılsız pedikürcü kadın yok mu!" dedi. "O iğrenç kırmızı boyayı ille sürecek, ayak tırnaklarıma. Ayaklarım yaralı sanki."

Walter hiçbir şey söylemedi. Yüreği hızla çarpıyordu. Lucy'nin gardenya kokusu, kadının sıcak teninin değişik bir biçimi gibi Walter'i sarmıştı. Sıcak kokular da vardır, soğuk kokular da; kimi kokular boğucudur, kimi kokular da taptaze. Lucy'nin gardenyaları, tropikal ülkelere özgü boğucu bir sıcaklık ve tatlılıkla, Walter'in gırtlağını ve ciğerlerini dolduruyordu sanki. Divanın gri renkli ipeği üstünde duran ayak,

lotus çiçeklerinin solgun ve etli tomurcukları gibi solgundu, bir çiçeğe benziyordu. Lotusların arasında yürüyen Hint tanrıçalarının ayakları birer çiçektir. Zaman sessizlik içinde akıp gidiyordu; ama sıradan anlarda olduğu gibi boşuna değildi bu akış. Sanki zaman, Walter'in dertli yüreğinin her atışıyla pompalanıp, yaşantının kapalı bu haznesine akıyor, bendin arkasında gittikçe yükseliyor, durmadan yükseliyordu; sonunda ansızın... Walter ansızın uzandı. Lucy'nin çıplak ayağını eline aldı. Sessizce biriken bu saniyelerin baskısı altında, su bendi yıkılıvermişti. Lucy'nin ayağı uzundu, inceydi. Walter'in parmakları, ayağı sımsıkı sardı. Walter eğildi, ayağın üst kısmını öptü.

"Daha neler, Walter şekerim!" Lucy güldü. "Pek Doğulu olmaya başladın."

Walter bir şey söylemedi. Divanın yanında yere diz çöküp, Lucy'nin üstüne eğildi. Lucy'yi öpmek için eğilen bu yüz, umutsuz bir çılgınlıkla donmuş gibiydi. Lucy'ye dokunan eller titriyordu. Lucy başını salladı, eliyle yüzünü korudu.

"Hayır, hayır."

"Ama niçin hayır?"

Lucy, "olmaz," dedi.

"Niçin olmasın?"

"Her şeyden önce, durumun fazla karışır o zaman."

Walter, "hayır, karışmaz," dedi. Karışık bir iş yoktu ortada. Marjorie yok olmuştu artık.

Lucy, "sonra beni hiç hesaba katmıyorsun. Ben istemiyorum," dedi.

Ama Walter'in dudakları yumuşaktı, elleri hafif hafif dokunuyordu. Lucy'yi öperken, Lucy'yi okşarken, kadının ileride duyacağı hazzın pervane kanatlı müjdecileri, titreşerek canlanmıştı. Lucy gözlerini kapadı. Walter'in okşayışı, hem

sarhoş eden, hem de uyuşturan güçlü bir ilâç gibiydi. Lucy kendini bir koyuverse, ilâcın etkisi tepeden tırnağa saracaktı onu. Lucy olmaktan çıkacaktı o zaman. Lucy hazdan titreyen bir tenden başka bir şey olmayacaktı. İçinde bir boşluk; sıcak, uçurum gibi bir karanlık bulunan bir ten olacaktı o zaman.

"Lucy!" Walter'in dudaklarının altında, Lucy'nin göz kapakları titredi, ürperdi. Walter'in eli, onun göğsündeydi. "Sevgilim!" Lucy, gözleri hâlâ kapalı hiç kıpırdamadan yatıyordu.

Birdenbire keskin bir çığlık duyarak ikisi de irkildi; zamanın durduğu bir andan sıyrılıverdiler, bir uykudan uyanırcasına. Sanki yanıbaşlarında, bir cinayet işlenmişti de, bu cinayetin kurbanı, hem can yakan, hem de oldukça tuhaf bir iş sayıyordu öldürülmeyi.

Lucy bir kahkaha attı: "Polly bağırıyor."

İkisi de kafese doğru döndüler. Başını hafifçe bir yana eğen kuş, bir tek gözüyle, kara ve yusyuvarlak tek gözüyle, onları süzüyordu. Lucy ile Walter ona bakarken, papağanın parlak ve anlamsız gözünün üstünde parşömen kâğıdından yapılmış pancura benzeyen bir perde inip tekrar kalktı. Şakacı kurbanın ölüm çığlığı gene duyuldu.

Lucy, "kafesin üstünü örtmen gerek," dedi.

Walter, gene kadına döndü, onu öfkeli öfkeli öpmeye başladı. Papağan gene çığlığı attı. Lucy'nin gülmesi bir kat daha artmıştı.

Gülmekten tıkanarak, "olmaz," dedi. "Üstünü örtmedikçe susmaz."

Papağan, hem keyifli, hem de can çekişircesine bir çığlık daha atarak, Lucy'nin sözünü destekledi. Hor görüldüğünü, gülünç duruma düştüğünü sezen, öfkeden köpüren Walter, ayağa kalktı, odanın öbür ucuna yürüdü. Walter'in yaklaştı-

ğını gören kuş, tüneğinin üstünde heyecandan zıplamaya başladı; ibiği kabardı; başındaki ve boynundaki tüyler, olgunlaşmış bir çam kozalağının kabukları gibi tel tel dikleşti. Gırtlaktan gelen bir vantrilok sesiyle, "günaydın," dedi. "Günaydın teyzeciğim, günaydın teyzeciğim, günaydın teyzeciğim..." Walter, kafesin yanındaki masada duran pembe sırmalı kadife parçasını açtı; bu yaratığı söndürdü. Kumaşın altından son bir "günaydın teyzeciğim," duyuldu. Sonra sessizlik.

Papağan ortadan yokolurken, Lucy, "şakadan pek hoşlanır o," dedi.

Bir sigara yakmıştı.

Walter, sert adımlarla geri döndü. Bir tek söz söylemeden, Lucy'nin parmakları arasındaki sigarayı aldığı gibi şömineye fırlattı. Lucy, kaşlarını kaldırdı; ama Walter, konuşma fırsatı vermedi ona. Gene yanında diz çöküp, kadını hırsla öpmeye başladı.

Lucy, karşı koydu: "Walter! Hayır! Sana ne oldu böyle?"

Kendini kurtarmaya çalıştı ama; Walter şaşılacak kadar güçlüydü.

"Yabansı bir hayvana döndün."

Walter'in isteği sessiz ve azgındı.

"Walter! Olmaz diyorum!"

Lucy'nin aklına saçma bir şey gelmişti. Ansızın güldü:

"Filmlerdeki adamlara nasıl benzediğini bir bilsen! Yakından çekilmiş, koskocaman, sırıtkan bir yüz!"

Ne var ki, direnmek de, alay etmek de boşunaydı. Nasıl olsa Lucy'nin istediği de bunların boşuna olması değil miydi? Ne diye koyuvermesin kendini? Gerçi başkasına kapılıvermek, kendi seçeceği yerde başkasının seni zorlaması, insanı oldukça küçük düşürüyordu. Lucy, gururu ve iradesiyle Walter'e karşı koyuyordu, kendi duyduğu isteğe karşı koyuyor-

du. Ama ne diye olmasın? Bu uyuşturucu ilâcın etkisi çok güçlü, çok güzeldi. Ne diye olmasın? Lucy, gözlerini kapadı. Ama Lucy'nin yerine rastlantılar karar verdi. Kapıya vuruldu. Lucy, gözlerini gene açtı.

"Buyrun diyeceğim," diye fısıldadı.

Walter, telaşla ayağa fırladı. O sırada kapıya gene vuruldu.

"Buyrun!"

Kapı açıldı. Hizmetçi, "Mr. Illidge sizi görmek istiyor, efendim," dedi.

Walter, sanki derin bir merak sarmış gibi karşı evin önünde duran kamyonete bakıyordu pencereden.

Lucy, "gelsin," dedi.

Hizmetçi kapıyı kapar kapamaz, Walter döndü. Yüzü sapsarıydı, dudakları titriyordu.

Lucy açıkladı: "Tamamiyle unutmuştum. Onu dün gece, daha doğrusu bu sabah, çağırmıştım!"

Walter başını çevirdi, bir tek söz söylemeden yürüdü, kapıyı açtı, odadan çıkıp gitti.

"Walter!" Lucy arkasından seslendi: "Walter!" Ama Walter geri dönmedi.

Merdivende, hizmetçinin peşinden çıkan Illidge ile karşılaştı.

Walter, Illidge'in selâmına belli belirsiz el sallayıp karşılık verdi; acele acele aşağı indi. Konuşacak halde değildi.

Illidge, Lucy'ye hal hatır sorduktan sonra, "dostumuz Bidlake pek telâşlı görünüyordu," dedi. Herifi kaçırdığı için seviniyordu.

Lucy, zaferin sevincini gördü Illidge'in yüzünde. "Sarıya çalan kırmızı küçük bir horoza benziyor," diye düşündü. Karışık bir açıklama uydurarak, "bir şey unutmuş da," dedi.

Illidge, şakalaşarak sordu: "Kim olduğunu da unutup,

kendinden geçmemiştir inşallah?"

Lucy, bu şakadan fazla, Illidge'in kendini beğenmiş bir erkek yüzü takınmasına güldü. Lucy'nin güldüğünü görünce, benliğine güveni ve hoşnutluğu artan Illidge, iyice kabardı. Amma da kolay bir işmiş şu sosyete oyunu! Tamamiyle rahatladı, bacaklarını uzattı, odada bir göz gezdirdi. Odanın görkemli ama gösterişsiz kibarlığını hemen beğendi, yerinde buldu. Burnunu çekti; güzel kokulu havayı hazla kokladı.

Üstü örtülü kafesi göstererek, sordu: "Şu esrarengiz kırmızı örtünün altında ne var?"

Lucy, "bir çeşit papağan," dedikten sonra, ansızın, insanı tedirgin eden bir kahkahaya tutularak, kendi sözünü düzeltti: "Bir kokoriko bu!"

Hiç çekinmeden açıklanabilecek, hattâ insanın açıkça gururlanabileceği acılar vardır. Sevdiklerini yitirmek acısını, ayrılığı, günah duygusunu, ölüm korkusunu, şairler çok güzel dile getirmişlerdir. Yeryüzünde herkes, anlayışla karşılar bu acıları. Gelgelelim, insanı küçük düşüren acılar da vardır. Bu çeşit acılar, ötekiler kadar insanın canını yakar ama, acı çeken kişi derdini anlatamaz, anlatmayı göze alamaz. Doyurulamayan cinsel istek, bu acılardan biridir. İşte buydu Walter'in sokağa beraberinde götürdüğü acı. İçinde, üzüntü, öfke, hayal kırıklığı, utanma, mutsuzluk, hepsi vardı. Sanki ruhu, işkence edile edile öldürülüyordu. Ama bu acının nedeni açığa vurulamazdı; bu acının nedeni aşağılıktı, hatta gülünçtü. Şimdi bir ahbabıyla karşılaşsa; ahbabı ona niçin böylesine mutsuz olduğunu sorsa; Walter de, "bir kadınla sevişmek üzereydim; ama ilkin bir papağanın çığlığı, sonra da bir konuğun gelişi yüzünden, sevişemedim," dese; bunu duyan, kocaman bir kahkaha atacak, onu tefe koyarak katıla katıla gülecekti. Erkekler kendi aralarında kalınca ikide bir anlattıkları bir şakaya dönüşecekti Walter'in bu hali. Oysa, ancak

annesi ölse böylesine acı çekebilirdi Walter.

Bir saate yakın, sokaklarda, Regent's Park'da dolaştı. Beyaz, sisli akşamın ışığı yavaş yavaş söndü. Walter durgunlaştı. Bu bir ders bana, bir ceza, diye düşündü. Sözünü tutmamıştı. Hem kendi iyiliği, hem de Marjorie'nin iyiliği için, bir daha hiç yapmamalıydı bunu. Saatine baktı, yediyi geçtiğini görerek eve doğru yollandı. Evine vardığı sırada yorgundu, iyice pişmandı. Marjorie dikiş dikiyordu. Zayıf bitkin yüzüne lambanın ışığı vurmuştu. Marjorie'nin sırtında da bir sabahlık vardı; eflatun renkte, çok çirkin bir sabahlık. Marjorie'nin beğenilerini hiçbir zaman tutmamıştı Walter. Apartmana, pişen yemeğin kokusu sinmişti. Walter mutfak kokusundan nefret ederdi; ama Marjorie'yi aldatmaması için bir nedendi bu da. Onuru ve görev duygusu söz konusuydu bu işte. Lahana kokusundan fazla gardenya kokusundan hoşlandığı için, Marjorie'ye acı çektirmeye hakkı yoktu.

Marjorie, "geç kaldın," dedi.

Walter, "yapılacak bir sürü iş vardı," diye açıkladı. "Eve de yürüyerek geldim." Bu son söz doğruydu hiç olmazsa. "Sen nasılsın?" Elini Marjorie'nin omuzuna koydu, eğildi. Marjorie, dikişini bıraktı. Walter'in boynuna sarıldı. "Gene benim olması ne mutluluk!" diye düşünüyordu. Walter gene onun olmuştu. Ne rahat bir şeydi bu! Ama Marjorie, Walter'e sokulur sokulmaz, aldatıldığını anlayıverdi. Geri çekildi:

"Walter, nasıl yaptın bunu?"

Walter kıpkırmızı oldu; ama renk vermemeye çalıştı:

"Ne yaptım ki?" diye sordu.

"Gene gidip o kadını gördün."

"Kuzum sen ne söylüyorsun?"

Boşuna olduğunu biliyordu ama, gene de anlamamazlıktan geliyordu.

"Boşuna yalan söylüyorsun." Marjorie'nin ansızın ayağa

kalmasıyla dikiş sepeti devrildi, içindekiler yere döküldü. Marjorie bunun farkına bile varmadan, odanın öbür ucuna yürüdü. Walter peşinden gitmeye kalkınca, "yanıma sokulma!" diye bağırdı. Walter omuz silkti, olduğu yerde kaldı Marjorie, "nasıl yaptın bunu? O kadının kokusuna bulanıp eve geldin!" Demek gardenyalar ele vermişti onu. Amma da aptaldı; bunu düşünmemişti... "Dün gece söylediklerinden sonra... Nasıl yaptın bunu?"

Walter, haksızlığa uğramış da fena halde öfkelenmiş bir adam tavrı takınarak, direndi: "Ama bırakmıyorsun ki, sana açıklayayım!"

Marjorie acı acı konuştu: "Niçin yalan söylediğini mi, sözünü niçin tutmadığını mı açıklayacaksın?"

Marjorie'nin alaycı öfkesi, Walter'i de öfkelendirdi. Gözdağı verircesine, haşin bir nezaketle, "açıklayacaktım ancak," dedi.

Bu kıskançlık sahneleri yüzünden Marjorie'nin ne tatsız bir yaratık halini aldığını açıklayacaktı. Onun, insanı çileden çıkaran, can sıkıcı, dayanılmaz bir kadın olduğunu açıklayacaktı.

Marjorie alay etti: "Yalanların sürüp gidecekti ancak."

Walter gene omuz silkti. Terbiyeli terbiyeli, "nasıl istersen öyle olsun," dedi.

"Aşağılık bir yalancısın; işte o kadar." Marjorie, Walter'e sırtını çevirdi, elleriyle yüzünü kapadı, ağlamaya başladı.

Bu durum Walter'e dokunmadı. Marjorie'nin sarsılan omuzlarını görünce, kızgınlıktan, bıkkınlıktan başka bir şey duymadı. Marjorie'ye soğuk, bezgin bir öfkeyle baktı.

Marjorie ağlayarak, "git buradan!" diye bağırdı. "Buradan git!" Kendi ağlarken, Walter'in bir zafer kazanmış gibi haller alarak tepesine dikilmesine gönlü razı değildi. "Git buradan!"

Walter, insanı çileden çıkaran aynı soğuk nezaketle sokuldu: "Gitmemi gerçekten istiyor musun?"

"Evet, evet, git."

Walter, "peki," dedi; kapıyı açtı, çıktı gitti.

Camden Tow'da bir taksiye bindi. Lucy akşam yemeği için tam sokağa çıkacağı sırada, Walter, Bruton Street'e varmıştı.

Hiç istifini bozmadan konuştu: "Benimle beraber geliyorsun."

"Ne yazık ki, gelemem."

"Geliyorsun dedim."

Lucy, merakla Walter'e baktı; Walter de ona bakıyordu. Delikanlının gülümseyen yüzünde, Lucy'nin şimdiye değin hiç görmediği garip ve alaycı bir zafer, yenilmez inatçı bir güç vardı.

Lucy sonunda, "peki," dedi; zile bastı, hizmetçisini çağırarak emretti: "Lady Sturlett'e telefon edin, olur mu. Çok üşüttüğümü, başımın fena halde ağrıdığını bu gece gelemeyeceğimi söyleyin." Hizmetçi gitti. "Eh, şimdi memnun musun?"

Walter, "memnun olmaya başladım," diye karşılık verdi.

"Başladın ha?" Lucy, öfkelenmiş gibi, "şu kahrolası küstahlığın hoşuma gidiyor," dedi.

Walter güldü: "Hoşuna gittiğini biliyorum."

Bu küstahlık, Lucy'nin gerçekten hoşuna gitmişti. O gece Walter'in metresi oldu.

Öğleden sonra üçle dört arasıydı. Spandrell yataktan yeni kalkmış, henüz tıraş olmamıştı. Pijamasının üstüne, kahverengi kaba kumaştan yapılmış, bir papaz cübbesini andıran bir sabahlık geçirmişti. (Bu manastır havasını bile bile yaratır; dünyanın hazlarıyla eğlencelerinden vazgeçenlere

benzemekten hoşlanırdı. Dünyadan el etek çekip, şeytana tapan tek başına kalmış bir adam rolünü oynamaya çocuksu bir merakı vardı.) Spandrell ibriği doldurmuş, gaz ocağındaki suyun kaynamasını bekliyordu. Su bir türlü kaynamak bilmiyordu. Spandrell'in ağzı kurumuştu; ısınmış bir maden parçasından çıkan buharların tadı vardı ağzında. Konyak, her zaman olduğu gibi, etkisini gene göstermekteydi.

Kendi kendine, "karacaların dereleri özleyişi gibi," dedi, "ruhum da özlemle dolu... İçkili eğlencelerden sonraki sabahın susuzluğu var içimde. Keşke madensuyu gibi, Tanrı bağışı da şişelere doldurulabilse!"

Pencereye doğru yürüdü. Beyaz bir sis, tüm evreni yok etmişti; ancak elli yardalık bir yarım kuturlu alan vardı dış dünyada. Gelgelelim sağda, bitişik evin önündeki o sokak feneri, nasıl da direniyordu kendini göstermek için! Ne anlamlı bir şeydi bu! Dünya yıkılmıştı. Ancak o sokak feneri, tüm evreni yokeden felâketten kurtulmuştu Nuh Peygamber gibi. Spandrell, orada bir sokak fenerinin bulunduğunun farkında bile değildi. O sokak feneri, düpedüz yoktu bu ana kadar. Oysa, şimdi, bir o vardı yeryüzünde. Spandrell, olanca dikkatiyle, soluk almadan, fenere baktı. Siste tek başına duran bir sokak feneri... Buna benzer bir şey görmemiş miydi eskiden? Bu garip duyguyu -tufandan arta kalan tek varlıkla başbaşa kalmak duygusunu- her nedense biliyordu. Gözlerini sokak fenerine dikti, anımsamaya çalıştı. Daha doğrusu, heyecandan soluğu kesilerek anımsamamaya çalıştı. Sokakta bayılan bir kadının çevresinde toplanan kalabalığı bir polis memurunun geri itişi gibi, Spandrell de, iradesine, bilinçli düşüncelerine karşı geldi; canlılığını yitiren o anı, rahatça gerinebilsin, soluk alabilsin, kendine gelebilsin diye, geriye çekildi. Gözlerini sokak fenerine diken Spandrell, derin bir acı içinde, sabırla bekliyordu. Aksırmak üzere olan bir adam gi-

bi, titreyerek, geleceğini bildiği o şiddetli sarsıntının gelmesini; uzun süredir ölü olan anının canlanmasını bekliyordu. Ve ansızın, ölüm uykusuyla kaskatı kesilen o anı, cin gibi uyanık, fırlayıverdi ortaya: Spandrell, büyük bir rahatlık içinde, Cortina'dan Falzarego geçidine giden, üstüne basıla basıla sertleşmiş karla örtülü dik yolda yürürken gördü kendini. Soğuk, beyaz bir bulut inmişti vadiye. Dağlar ortadan kalkmıştı. Dolomit dağlarının garip mercan dorukları yokolmuştu. Derinlikler ve yükseklikler yoktu artık. Dünyanın genişliği ancak elli adımdı: Yerde ak karlar, Spandrell çevresinde ve tepesinde ak bir bulut. Aklığın üstünde, ara sıra karanlık bir biçim beliriyordu; bir evin, ya da bir telgraf direğinin, bir ağacın, bir adamın, bir kızağın biçimi... Ve bunlar ıssız ve tek başına kaldıkları için, tüm dünyayı yok eden felâketten kurtulan tek şeyler oldukları için, korkunç ve uğursuz bir hal alıyorlardı. Gizemli bir durumdu bu; ama öyle heyecan verici, öyle yepyeni, güzelliğiyle öyle garip bir durumdu ki! Başlı başına bir serüvendi bu yürüyüş. Spandrell heyecanlanmıştı. Bunalıma benzer bir duygu, mutluluğunu öylesine yoğunlaştırıyordu ki, nerdeyse dayanamıyordu bu mutluluğa.

Annesine heyecanla seslendi: "Soldaki şu küçük dağ evine bak! Son gelişimde yoktu bu. Yemin ederim yoktu."

Yolu çok iyi biliyordu. Bu yolda yüzlerce kez yürüdüğü halde, hiç görmemişti o küçük dağ evini. Oysa şimdi o dağ evi, insanı nerdeyse korkuturcasına dikilivermişti karşısına. Belli belirsiz ak bir dünyada, koyu bir rengi, kesinliği olan tek şeydi bu.

Spandrell'in annesi, "evet, ben de bunun farkında değildim," dedi. Ölen kocasından söz edince sesini her zaman saran sevecenlikle ekledi: "Bu da babanın çok doğru söylediğini gösteriyor: Kanıtlara inanma derdi hep; kendi gösterdiğin kanıtlara bile inanma, derdi."

Spandrell annesinin elini tuttu, kızaklarını çeke çeke, hiç konuşmadan yürüdüler.

Spandrell pencereye sırtını döndü. İbrikteki su kaynıyordu. Suyu çaydanlığa döktü, fincanını doldurdu, içti. Belki de simgesel bir şeydi bu, susuzluğunu gideremedi. Çocukluğunun o inanılmaz mutluluklarını, hem anımsayıp hem inceleyerek, dalgın dalgın, çayını içti. Dolomit dağlarında geçen kışlar; Toskana'da, Provans'da ya da Bavarya'da ilk baharlar; Akdeniz kıyılarında ve Savua'da yazlar. Babasının ölümünden sonra, okul başlamadan önce, Spandrell ile annesi, çoğu zaman yurt dışında yaşarlardı. Daha ucuzdu oralarda yaşamak. Okula başladıktan sonra da, tatillerinin hemen hepsi İngiltere dışında geçerdi. Spandrell, yedi ile on beş yaşları arasında, Avrupa'nın bir güzel yerinden başka bir güzel yerine taşınıp durmuş, bu güzelliği beğenmiş; büyümüş de küçülmüş bir Childe Harold * gibi, gerçekten beğenmişti. Bu güzel yerleri gördükten sonra, İngiltere'yi biraz renksiz bulurdu. Başka bir kış gününü anımsadı. Sisli değil, pırıl pırıl bir gündü bu. Bulutsuz gökyüzünde, güneş sıcacıktı. Dolomit dağlarının mercan uçurumları, ormanların ve karla örtülü yamaçların arasında, pembe, portakal rengi ak ışıklarla parlıyordu. Yaprakları dökülmüş kuzey çamı ormanlarında kayakla kayıyorlardı. Ağaç gölgeleriyle çizilen kar, ayaklarının altında, beyaz ve mavi koskocaman bir kaplan derisi gibiydi. Yapraksız küçük dallar arasında portakal rengini alan güneş ışığı, yosunların sarkan sakalları arasında deniz yeşiline dönüşüyordu. Toz gibi incecik kar, kayaklarının altında gıcırdıyordu; hava ılıktı, canlıydı. Ormanlardan çıkınca dalgalanan yüce yamaçlar, eşsiz güzellikte bir gövdenin kıvrımları gibi, gözleri önüne serildi; ve el değmemiş kar, akşamın alçalan

* Childe Harold, Lord Byron'un *Childe Harold's Pilgrame* adlı Akdeniz ülkelerini uzun uzun anlatan şiirinin baş kişisinin adıdır.

güneşi altında, ince damarlı, pürüzsüz bir deriyi andırıyor; pırlantalar ve pullarla ışıldıyordu. Spandrell önden gitmişti. Ormanın kıyısında annesini beklemek için durdu. Dönüp, annesinin ağaçların arasından gelişini seyretti. Gençliğini ve çevikliğini henüz yitirmemiş, güçlü, uzun boylu bir beden; gülümseyen taze bir yüz. Annesi, Spandrell'e doğru kaydı. Hem dünyalar güzeli, hem de dünyanın en huzur verici, en alışılagelmiş, en yakından tanıdığı varlığıydı annesi.

Spandrell'in yanına gelince, gülerek, "ya! İşte böyle," dedi.

Spandrell de, "ya! İşte böyle!" diye yankıladı.

Önce annesine; sonra, kara ağaç gölgelerine, büyük çıplak kayalara, mavi gökyüzüne baktı. Sonra gene annesine döndü. Ve ansızın, anlatılmaz, yoğun bir mutluluk duydu.

Gene yola koyuldukları sırada, "bir daha böylesine mutlu olamam artık," dedi kendi kendine. "Hiçbir zaman... Yüz yıl yaşasam bile."

O sırada ancak on beş yaşındaydı; ama böyle bir duygu, böyle bir düşünce vardı içinde.

Bu sözü doğru da çıkmıştı. Mutluluğunun sonuydu bu. Daha sonraları... hayır, hayır. Daha sonralarını düşünmek istemiyordu. Şu sırada düşünmemeliydi daha sonralarını. Fincanına gene çay koydu.

Bir zil sesiyle irkildi. Gidip apartman kapısını açtı. Gelen annesiydi.

"Sen ha!" Sonra birden, Lucy'nin bir şeyler söylediği aklına geldi.

Mrs. Knoyle, sıkılarak sordu: "Sana haber göndermiştim, söylemediler mi?"

"Evet ama, tamamiyle unutmuştum."

Mrs. Knoyle, "ama sana... şey gerek sanmıştım..." diye söze başladı. Vakitsiz gelip onu rahatsız etmiş olmaktan çe-

kiniyordu. Yüzü öyle tersti ki, oğlunun!

Spandrell'in ağzının kenarları alaylı alaylı kıvrıldı: "Şey gerek," dedi. Sürekli hastalığıydı meteliksiz kalmak.

Öteki odaya geçtiler. Mrs. Knoyle, şöyle bir bakar bakmaz, pencerelerin kirden kararmış olduğunu gördü. Raflarda ve şöminenin üstünde kalın bir toz tabakası birikmişti. Kara örümcek ağları sarkıyordu tavandan. Mrs. Knoyle, haftada bir iki kez apartmanı temizleyecek bir kadın göndermek için Maurice'den izin koparmaya çalışmıştı. Ama oğlu, "fakir fukaraya sahte bir ilgi göstermekten vazgeç," demişti. "Kendi pisliğimle haşır neşir olurum, daha iyi. Suda balık gibiyim pisliğin içinde. Üstelik koruyacak yüksek bir askerî mevkim de yok benim." İri, sağlam dişlerini göstererek, sessizce gülmüştü. Annesine atılan bir taştı bu. Mrs. Knoyle böyle bir öneride bulunmamıştı bir daha. Ne var ki, gerçekten temizlenmesi gerekiyordu odanın.

Spandrell sordu: "Çay hazır, ister misin?" Yaşantısının düzensizliği üstüne dikkati çekmek istercesine, "tam kahvaltı ediyorum da," diye ekledi.

Mrs. Knoyle, sabah kahvaltısını bu saatte yapmanın acayipliği üstüne bir yorumda bulunmaktan çekinerek, çay istemediğini söyledi. Annesi bir tartışmaya girişmediği için, oldukça hayal kırıklığına uğradı Spandrell. Uzun bir sessizlik oldu.

Mrs. Knoyle, nerdeyse gizlice, ara sıra bakıyordu oğluna. Spandrell, gözlerini boş şömineye dikmişti. Mrs. Knoyle, oğlunun yaşlı göründüğünü, epeyce hasta, çok bakımsız bir hali olduğunu düşündü. Oğluna baktı; onun eski yüzünü, çocukluğundaki, okuldaki yüzünü görmeye çalıştı. Çoktan geçmiş olan o günlerde, ikisi başbaşaydılar, yalnızdılar, mutluydular. Sırtındaki giysileri beğenmediği, onu süslü bulmadığı, ya da üstünde güzelliği olmadığı zaman, Spandrell'in nasıl

üzüldüğünü anımsadı. Annesi, oğluna toz kondurmadan onunla ne denli övünürse; oğlu da annesine toz kondurmadan o denli övünürdü onunla. Ne var ki, oğlunun yetişmesinden sorumlu oluşu, kadını eziyordu. Gelecekten her zaman korkmuş, karar vermekten her zaman çekinmişti. Kendi gücüne güveni yoktu. Üstelik, pek fazla bir para da kalmamıştı kocasının ölümünden sonra. Mrs. Knoyle, para işlerinden anlamazdı; idare etmesini beceremezdi. Oğlunu neyle üniversitede okutacaktı, onu yaşama nasıl hazırlayabilecekti? Bu sorular yıkıyordu Mrs. Knoyle'u. Geceleri uykusuz kalıyor, ne yapması gerektiğini düşünüyordu. Hayattan ödü kopuyordu. Onda, çocuklara özgü mutluluğa bir yöneliş olduğu gibi; gene çocuklara özgü korkular, beceriksizlikler de vardı. Yaşam tatil günlerine benzeyince, hiç kimse onunkisi kadar coşkun bir mutluluk duyamazdı: Ama görülecek işler, hazırlanacak planlar, verilecek kararlar olunca da, Mrs. Knoyle düpedüz şaşkına döner, korkuya kapılırdı. Maurice okula gittikten sonra, çok yalnız kalmış; durumu büsbütün kötüleşmişti. Ancak tatillerde oğluyla beraber olabiliyordu. Yılın on iki ayından dokuzunu yapayalnız geçiriyordu. Yaşlı köpeğinden başka hiç kimse yoktu onu sevecek. Eninde sonunda, köpeği bile bıraktı onu. Zavallı yaşlı Fritz, hasta düştü, fazla çekmesin diye öldürüldü. O sıralarda binbaşı olan Knoyle'u, Fritz'in ölümünden kısa bir süre sonra tanımıştı.

Spandrell, uzun sessizliği bozarak sordu: "Para getirdim demiştin?"

Mrs. Knoyle'un yüzü kızardı. "Evet, burada," dedi, çantasını açtı. Konuşma sırası gelmişti artık. Oğlunu azarlamak onun göreviydi; elindeki banknot destesi, ona bu hakkı, bu gücü veriyordu. Ama iğrenç bir görevdi bu; ve Mrs. Knoyle hiç istemiyordu azarlamak hakkını kullanmayı. Gözlerini kaldırıp oğluna yalvarırcasına baktı: "Maurice, niçin aklını

başına toplamıyorsun? Bu öyle bir delilik, öyle bir çılgınlık ki!"

Spandrell kaşlarını kaldırdı. Annesinin ne demek istediğini anlamamazlıktan gelerek sordu: "Neymiş çılgınlık olan?"

Bu bellibelirsiz yakınmalarını açıklamak zorunda kaldığı için utanan Mrs. Knoyle'un yüzü kızardı. "Ne demek istediğimi biliyorsun" dedi. "Böyle yaşamak... Hem kötü, hem de aptalca bir şey. Öyle boşuna harcanmak, öyle bir intihar ki bu! Üstelik, mutlu da değilsin. Görüyorum mutlu olmadığını."

Spandrell alayla sordu: "Canım isterse, mutsuz olmaya bile hakkım yok mu benim?"

Annesi, "ama beni de mi mutsuz etmek istiyorsun?" dedi. "Eğer niyetin buysa, istediğin oluyor, Maurice, istediğin oluyor. Beni kahrediyorsun." Gözleri yaşla doldu. Bir mendil bulabilmek için çantasını karıştırdı.

Spandrell iskemlesinden kalktı. Odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. "Sen de benim mutluluğumu pek düşünmemiştin vaktiyle," dedi.

Annesi karşılık vermeden ağlamasını sessizce sürdürdü.

Spandrell, "o adamla evlendiğin zaman, benim mutluluğumu hiç düşünmüş müydün?" dedi.

Annesi ağlaya ağlaya, kesik kesik konuşuyordu: "Böyle yapmakla her şeyin yola gireceğini sanmıştım, biliyorsun." Kaç kez açıklamıştı bunu. Bir kez daha açıklayamazdı şimdi. "Bunu biliyorsun," dedi gene.

Spandrell, "tek bildiğim şey o sırada duyduklarım, o sırada söylediklerimdir," dedi. "Beni dinlememiştin o zaman; şimdi de benim mutluluğum için o işi yaptığını söylüyorsun."

Annesi, "Ama sen öyle mantıksızdın ki!" diye direndi, "herhangi bir neden gösterebilseydin..."

Spandrell, ağır ağır "neden ha!" dedi. "Koynuna bir yabancıyı almaması için on beş yaşında bir çocuğun annesine

neden göstermesini mi bekliyordun sahiden?"

Okuldayken, kendi yatakhanesindeki çocukların, gizliden gizliye elden ele dolaştırdıkları o kitabı düşünüyordu. İğrenmişti, utanmıştı; ama dayanılmaz bir isteğe kapılmış, kitabı geceleyin bir el fenerinin ışığında, battaniyelerin altında okumuştu. Kitabın, *Paris'de bir Kız Okulu* diye pek zararsız bir adı vardı, ama baştan sona müstehcendi. Askerlerin cinsel alandaki ustalıkları, şiirsel bir coşkunlukla övülüyordu. Kısa bir süre sonra da, annesi oğluna mektup yazıp, Binbaşı Knoyle ile evleneceğini bildirmişti.

Spandrell yüksek sesle, "nafile, anne," dedi. "Başka şeylerden konuşsak daha iyi olmaz mı?"

Mrs. Knoyle, sert ve kararlı bir soluk aldı, gözlerini son bir kez sildi, mendilini çantasına koydu. "Kusuruma bakma," dedi. "Aptallık ettim. Gidersem daha iyi olur her halde."

İçinden, oğlunun buna karşı çıkacağını, kalması için yalvaracağını umuyordu. Ama Spandrell hiçbir şey söylemedi.

Mrs. Knoyle, "işte para," dedi.

Spandrell, katlanmış banknotları aldı cebine tıktı: "Senden bunu istediğim için kusuruma bakma. Güç bir duruma düşmüştüm. Bir daha bu hale düşmemeye çalışırım."

Spandrell, bir an için gülümseyerek annesine baktı; ve annesi, bu yıpranmış maskenin altında, oğlunun çocukluk yüzünü birden görür gibi oldu. Sevgi, Mrs. Knoyle'in içinde yumuşacık bir sıcaklık gibi yayıldı... Yumuşak ama dayanılmaz bir sıcaklık. Bu sevgiye karşı gelinemezdi. Ellerini oğlunun omuzlarına koydu.

"Hoşça kal, benim sevgili oğlum," dedi. Ve Spandrell, annesinin sesini, ölen babasından söz ederkenki sesine benzetti o anda... Mrs. Knoyle, oğlunu öpmek için eğildi. Spandrell yüzünü çevirdi, annesinin dudaklarının kendi yanağına değmesine izin vermekle yetindi.

ONDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Miss Fulkes Hindistan'ın kırmızı üçgeni gözlerinin önüne gelene dek çevirdi küreyi.

Kalemiyle göstererek, "işte, burası Bombay," dedi. "Annenle baban gemiye buradan bindiler." Öğretmek isteğiyle "Bombay, Hindistan'da kocaman bir kenttir. Burası Hindistan," diye ekledi.

Küçük Phil sordu: "Hindistan niçin kırmızı?"

"Bunu sana eskiden söylemiştim. Anımsamaya çalış."

"İngiliz olduğu için mi?" Küçük Phil anımsamıştı elbette. Ne var ki, ona elverişli gelmemişti bu açıklama. Bu kez daha iyi bir yanıt alacağını ummuştu.

Miss Fulkes, küçük bir zafer kazanmışçasına, "işte, gördün mü, bir çaba gösterince, aklına geliyor," dedi.

"Ama İngiliz olan şeyler neden kırmızı?"

"Kırmızı İngiltere'nin rengi de ondan. Bak işte, Küçük İngiltere de burada." Küreyi çevirdi. "O da kırmızı."

"Biz İngiltere'de oturuyoruz, değil mi?"

Phil pencereden baktı. Üstünde büyük bir çam ağacı yük-

selen çimeni, budanıp küme küme olan karaağaçları gördü.

"Evet, tam şuralarda oturuyoruz." Miss Fulkes, kırmızı adanın göbeğine bastı parmağıyla.

Phil, "ama bizim oturduğumuz yer yeşil," dedi, "kırmızı değil."

Miss Fulkes bunu da kaç kez anlatmıştı. Harita denilen şeyin tam ne olduğunu gene açıklamaya çalıştı.

Mrs. Bidlake bahçede, hem zararlı otları temizliyor, hem de derin derin düşünerek, kendi yetiştirdiği çiçekler arasında yürüyordu. Bastonunun ucunda çatallı küçük bir kazma vardı; hiç eğilmeden zararlı otları sökebiliyordu. Çiçek tarhlarındaki otlar yeni ve körpeydiler; insanı hiç uğraştırmadan kazmaya teslim oluyorlardı. Ama çimenin üstündeki karahindiba ve çobandüdüğü çiçekleri daha yaman düşmanlardı. Karahindibaların kökleri, gittikçe inceleşen uzun beyaz yılanları andırıyordu. Onları koparmaya çalıştıkça, çobandüdükleri, toprağa yapışıyordu direnircesine.

Lâle mevsimiydi. Luc van Thol ve Keizers Kroon, Proserpine ve Thomas Moore türünden lâleler, çiçek tarhlarında dimdik duruyor, ışıkta ipek gibi parlıyordu. Atomlar güneşte titriyor ve onların titreyişi her yeri dolduruyordu. Gözler bu titreyişi, ışık olarak görüyordu. Lâle atomları, bu uyumlu kımıldayışları kendi içlerine çekiyor ya da, yansıtıyor, böylece renkler yaratıyorlardı. On yedinci yüzyılda Haarlem kasabasında oturanlar, biriktirdikleri Flemenk altınlarını, bu renkler uğruna harcamaya hazırdılar. Kırmızı, sarı, beyaz, rengârenk lâleler... Kimi pürüzsüz, kimi tüylü gibi. Mrs. Bidlake, mutluluk içinde seyretti onları. Bu lâleler Siena'da Pinturcchio'nun fresklerindeki seviç dolu, pırıl pırıl delikanlıları anımsattı ona. Pinturicchio'yu daha iyi düşünebilmek için, gözlerini kapayıp, durdu. Mrs. Bidlake, ancak gözlerini kapayınca iyi düşünebilirdi. Yüzünü gökyüzüne biraz kaldırdı,

balmumu beyazlığındaki ağır gözkapaklarını ışığa karşı kapadı, durduğu yerde hem anımsadı, hem de karışık şeyler düşündü. Pinturicchio, Siena, heybetli koskocaman katedral, Toskanya ortaçağı... Görkemli ve karmakarışık bir alay halinde gözlerinin önünden geçti bunların tümü. Mrs. Bidlake, Ruskin'i okuyarak yetişmişti. Çocukluğunda Watts onun portresini yapmıştı. Derken, Pre-Raphaelite ressamlara karşı baş kaldırmıştı. Kutsal saydığı sanata karşı bir çeşit günah işledikleri kaygısına kapıldığı halde, izlenimci ressamlara hayran olmuştu. Sanatı sevdiği için John Bidlake ile evlenmişti. "Ot Biçenler" ressamı ona ilgi gösterince, resimleri çok beğendiği için, John Bidlake'e insan olarak da taptığını sanmıştı. John Bidlake, ondan yirmi yaş büyüktü; koca olarak adı kötüye çıkmıştı. Ailesi, bu evliliğe kesinlikle karşı koymuştu. Ama genç kız, hiç oralarda olmamıştı. Sanatın ta kendisiydi John Bidlake. Kutsal bir görevi vardı; ve bu görevi göz önünde tutarak, karışık ama coşkun ülküleri olan genç kız, çok hoşlanmıştı John Bidlake'den.

John Bidlake'in yeniden evlenmek istemesinin nedenleri, pek romantik sayılamazdı. Provence'da yolculuk ederken, tifoya tutulmuştu. (Sonraları, "işte su içmenin sonu budur," deyip dururdu; "keşke yalnız Burgonya şarabıyla konyak içseydim hep!") Avignon'daki hastanede bir ay yattıktan sonra sıska, ayakta zor durabilen, hastalıktan yeni kalkmış bir insan olarak İngiltere'ye döndü. Üç hafta sonra, ağır bir grip, bunun peşinden de zatürree, onu ölümün eşiğine bir kez daha götürdü. Yavaş yavaş iyileşti. İyileşebildiği için de, doktorlar onu kutladılar. John Bidlake homurdandı: "Siz buna iyileşmek mi dersiniz? Sanki bedenimin dörtte üçü ölmüş de gömülmüş gibi." Sağlıklı olmaya alıştığı için, hastalıktan ödü kopardı. Hasta bir insan olarak, tek başına süreceği berbat hayatı görür gibi oldu. Evlenirse biraz rahat edebilirdi. Ev-

lenmeye karar verdi. Kızın güzel olması şarttı, bunu söylemeye bile gerek yoktu. Ama ağırbaşlı da olmalıydı; aklı bir karış havada olan cinsten değil; kocasına bağlı, evde oturan cinsten.

John Bidlake, tüm aradıklarını Janet Paston'da buldu. Melek gibi bir yüzü vardı; ağırbaşlıydı; hatta gereğinden fazla. Ressam olarak ona tapması, John Bidlake'in gururunu okşuyordu.

Evlendiler; ve eğer John Bidlake, sandığı gibi, hasta yaşamak zorunda kalsaydı, başarılı da olacaktı bu evlenme. Janet Bidlake'in kocasına bağlılığı göz önünde tutularak, hastabakıcılıktaki beceriksizliği hoş görülebilecek; John Bidlake ise, eli kolu bağlı kaldığı sürece, mutluluğu açısından zorunlu bir kişi sayacaktı karısını. Ne var ki, ressamın sağlık durumu düzeldi: Evlendikten altı ay sonra, eski John Bidlake oldu, eskiden nasıl davranıyorsa; gene aynı biçimde davranmaya başladı. Mrs. Bidlake, mutsuzluktan kurtulabilmek için, hayal gücüne dayanan sonsuz düşüncelere sığındı. İki çocuğu olması bile bu sonsuz düşünceleri aksatamadı.

Bir çeyrek yüzyıldan beri sürüp gidiyordu bu hal. Uzun boylu, azametli, tepeden tırnağa beyazlar giymiş, şapkasından beyaz bir tül sarkan elli yaşında bir kadın, lâleler arasında, gözleri kapalı düşünüyordu. Ortaçağı, durmadan akıp giden zamanı, ölümsüzlüğün kıyısında kıpırdanmadan duran Tanrıyı düşünüyordu.

Mrs. Bidlake, cırlak bir havlama duyunca, ölümsüzlüğün yüksek doruğundan aşağı yuvarlanıverdi. İstemeye istemeye gözlerini açtı, çevresine bakındı. Bir Uzak Doğu canavarının ipekten yapılmış, küçük ve güldürücü bir taklidini andıran Pekin köpeği, mutfak kedisine havlıyordu. Sırtı kabaran, öfkeyle tükürük saçan tekir, sanki bir dairenin tam ortasında duruyor; küçük köpekse, bu dairenin çevresinde, korkuyla

bir oraya bir buraya sıçrıyor, kesik kesik havlıyordu. Köpeğin kuyruğu, bir kuşun tüyü gibi rüzgârda dalgalanıyor; kara gözleri dışarıya fırlıyordu nerdeyse.

Mrs. Bidlake, "T'ang!" diye seslendi. "T'ang!"

Son otuz yıldır, kral ailelerinin adları verilmişti tüm Pekin köpeklerine.

Birinci T'ang, Mrs. Bidlake'in çocukları dünyaya gelmeden önce saltanat sürmüştü. Mrs. Bidlake ile Walter, can çekişen Wetherington'u, ikinci T'ang ile görmeye gitmişlerdi. Şimdi de mutfak kedisi, öfkeyle tükürük saçıyordu üçüncü Tang'a. Bu arada küçük Ming'ler ve Sung'lar yaşamış, yaşlanıp çökmüş, sevilen hayvanların tümü gibi, gaz odasında göçüp gitmişlerdi. "T'ang, buraya gel." Mrs. Bidlake, bu tehlike anında bile, "T'ang" adındaki kesme işaretini belirtmeye dikkat ediyordu. Daha doğrusu dikkat etmiyordu da kültürlü bir insanın içgüdüsüyle, farkına varmadan belirtiyordu kesme işaretini. Köpeğinin tüyleri parçalanmak üzere olduğu şu sırada bile, yaradılışı ve aldığı eğitim Mrs. Bidlake'i öyle bir yoğurmuştu ki, bu adı kesme işaretini vurgulamadan söylemek elinde değildi.

Küçük köpek, sonunda söz dinledi. Kedi, öfkeyle tükürük saçmaktan vazgeçti, tüyleri yatıştı, azametle yürüyüp gitti. Mrs. Bidlake, zararlı otları koparmaya; çiçekler arasında gezinip, o karışık ve sonu gelmeyen düşüncelerine dalmaya devam etti. Tanrı, Pinturicchio, karahindiba çiçekleri, sonsuzluk, gökyüzü, bulutlar, Venedikli ilk ressamlar, karahindiba çiçekleri...

Yukarıda ders bitmişti. Daha doğrusu ders, küçük Phil için bitmiş sayılırdı, çünkü şimdi, dünyada en çok sevdiği şeyle uğraşıyordu: Resim yapıyordu. Miss Fulkes, "sanat" diyordu, "hayal gücünün eğitimi" diyordu buna; ve her sabah, saat on iki ile yarım arasında otuz dakika ayırıyordu bu işe.

Ama küçük Phil için, eğlenceden başka bir şey değildi bu. Kâğıdın üstüne eğilmiş, dilinin ucunu dişlerinin arasına sıkıştırmış, dikkat kesilmiş ağırbaşlı bir yüzle oturuyor; esinlenip kendinden geçmişcesine çiziyor, boyuna çiziyordu. Küçük esmer elinde fazla kocaman görünen bir kalem, durmadan dinlenmeden işliyordu. Çocuğun yaptığı resmin, hem sert hem de titrek çizgileri, kâğıtta beliriyordu.

Miss Fulkes, pencerenin yanına oturmuş, güneşli bahçeye bakıyordu; ama bahçeyi gördüğü yoktu. Gördüğü şey, gözlerinin önünde değil, kendi içinde, bir düş dünyasındaydı: Kendini görüyordu. Geçen ay *Vogue* dergisinde çıkan Lanvin'in o güzel giysisini giymiş, boynunda inciler, Ciro'da dans ederken görüyordu kendini. Ama Ciro'ya hiçbir zaman ayak basmadığı için, orası Ciro'ya benzemiyor; bildiği bir yer olan Hammersmith Dans Sarayına benziyordu garip bir biçimde. Miss Fulkes için, "aman bu ne güzel kız!" diyordu herkes. Miss Fulkes, London Pavilion'da gördüğü (adı neydi onun?) kadın oyuncu gibi, salına salına yürüyordu. Beyaz elini uzatıyordu. Lord Wonersh idi bu eli öpen. Hani Shelley'e benzeyen, Byron gibi yaşayan, Oxford Street'in yarısına sahip olan, geçen şubat ihtiyar Mr. Bidlake ile eve gelen ve Miss Fulkes'a olsa olsa iki söz söyleyen şu Lord Wonersh! Sonra, birdenbire, Miss Fulkes kendini Hyde Park'da ata binerken gördü. Bir iki saniye sonra Akdeniz'de bir yatın içindeydi. Derken bir otomobildeydi. Lord Wonersh otomobilde tam yanına oturacağı sırada, T'ang'ın cırlak havlamasıyla irkilip kendine geldi. Dışardaki çimenli alanı, iç açan lâleleri, büyük çam ağacını ve ders yapılan odayı gördü. Miss Fulkes kendini suçlu buldu; görevini savsaklamıştı.

İşini bilir bir tavırla öğrencisine dönerek, "hadi bakalım, Phil," dedi, "neyin resmini yapıyorsun?"

Phil, başını kâğıttan kaldırmadan, "Mr. Stokes ile Al-

bert' in, biçen-çimen makinasını çekerken resmini yapıyorum," dedi.

Miss Fulkes düzeltti: "Çimen-biçen."

Phil, uslu uslu yankıladı: "Çimen-biçen."

Miss Fulkes konuşmasını sürdürdü: "Bileşik kelimeleri bir türlü doğru söyleyemezsin. Biçen-çimen, bağ-kaplum, kıran-ceviz... Tersine yazı yazmak ve bu yazıyı aynaya tutarak okuyabilmek gibi, bu da beynin bir kusuru her halde." Miss Fulkes pedagojik psikoloji derslerine gitmişti. İçtenlikle konuştu: "Bu yanlışları düzeltmek için, gerçekten bir çaba göstermelisin, Phil." Miss Fulkes, Ciro'da dans ederek, ata binerek, Lord Wonersh ile lüks otomobillerde gezintiler yaparak görevini böyle uzun süre ve bu kadar açıkça savsakladıktan sonra, işinde titizlik, hem de bilimsel bir titizlik göstermeyi bir borç biliyordu. Görevine çok bağlı bir genç kızdı. Direndi: "Elinden geleni yapacaksın, değil mi?"

Çocuk, "peki, Miss Fulkes," dedi. Hangi bakımdan elinden geleni yapacağını hiç anlamamıştı. Ama "peki" derse Miss Fulkes susardı. Phil, yaptığı resmin ayrıca güç bir yerine gelmişti o sırada.

Miss Fulkes içini çekti, gene pencereden baktı. Bu kez gözlerinin gördüğünü bilinciyle kavradı: Beyazlara bürünmüş, şapkasından beyaz bir tül sarkan Mrs. Bidlake, Pre-Raphaelite ressamlar çağından kalma bir hortlak gibi, lâlelerin arasında dolaşıyordu. Arada bir durup gözyüzüne bakıyordu. Bahçıvan yaşlı Mr. Stokes, elinde bir tırmıkla geçti; beyaz sakalının uçları rüzgârda hafif hafif uçuşuyordu. Köyün saati yarımı çaldı. Bahçe, ağaçlar, tarlalar, uzaktaki ağaçlı tepeler, hiç değişmiyordu. Miss Fulkes öylesine umutsuz bir üzüntüye kapıldı ki, nerdeyse ağlayacaktı.

Gösterdiği çabadan ötürü kaşları çatılan, alnı şaşkınlıktan kırışan küçük Phil, başını kaldırıp sordu: "Biçen-

çimenlerin ... yani çimen-biçenlerin demek istiyorum, tekerlekleri var mıdır? Aklıma gelmiyor olup olmadığı."

"Evet. Dur, bir düşüneyim..." Miss Fulkes da kaşlarını çattı. "Hayır, tekerlekleri yok. Makaraları var."

Phil, "makaralar! Tamam!" diye bağırdı. Gene aynı coşkunlukla resmini çizmeye koyuldu.

Hep aynı şey. Kaçmanın yolu yok gibi; özgür olmak umudu yok gibi. Miss Fulkes, "bin İngiliz liram olsaydı," diye düşündü, "bin İngiliz lirası. Bin İngiliz lirası." Bir büyü vardı bu sözde. "Bin İngiliz lirası."

Phil, "işte!" diye bağırdı. "Gelin, bakın."

Kâğıdı havaya kaldırdı.

Miss Fulkes, ayağa kalktı, masaya gitti. "Aman, ne güzel bir resim," dedi.

Phil, resmin ortasında, noktalardan ve kısacık çizgilerden yapılmış bulutumsu bir biçimi göstererek, "bunlar havada uçan küçücük ot parçalarıdır," dedi.

Ayrıca övünüyordu bu otlarla.

Miss Fulkes, "anladım," dedi.

"Bakın, nasıl canla başla çekiyor Albert!"

Doğruydu. Albert deliler gibi çekiyordu çimen-biçeni. Çenesinden fırlamış yanyana duran dört çizgiden kim olduğu anlaşılan yaşlı Mr. Stokes da, aynı güçle itiyordu makinanın öteki ucundan.

Phil, küçük olduğu halde, görmesini biliyordu. Gördüğü şeyi, gerçek bir biçimde değil de, anlamlı simgelerle kâğıt üstünde canlandırmak açısından garip bir yeteneği vardı. Çizgiler titrek ve karışık olduğu halde Albert ile Mr. Stokes'un canlılığı, göze çarpıyordu bu resimde.

Miss Fulkes. "Albert'in sol bacağı biraz tuhaf değil mi?" dedi. "Biraz fazla uzun ve ince, biraz..." Sonra Mr. Bidlake'in söyledikleri aklına geldi, sustu. Mr. Bidlake demişti ki: "Sa-

nat akademilerinin resim anlayışına göre resim yapmak hiç öğretilmeyecek çocuğa. Kesinlikle öğretilmeyecek. Çocuğun mahvolmasını istemiyorum."

Phil, kâğıdı Miss Fulkes'un elinden çekip kopardı. Öfkeyle, "hayır, hiç de öyle değil!" dedi. Kibrine dokunmuştu. Eleştirilmekten nefret ederdi; yanıldığını hiçbir zaman kabul edemezdi.

"Belki de gerçekten öyle değildir." Miss Fulkes, Phil'i hemen yatıştırdı. "Belki de ben yanıldım." Phil yeniden gülümsedi. Miss Fulkes kendi kendine düşünüyordu: "Aklın alamayacağı kadar uzun, ince ve sarsak bir bacak resmi yaptığı çocuğa neden söylenmeyecekmiş, Allah bilir." Ama ne de olsa, ihtiyar Mr. Bidlake bunun nedenini bilse gerek. Onun durumunda bir insan, onun kadar ünlü büyük bir ressam... Miss Fulkes, Bidlake'e büyük bir ressam denildiğini duymuş, bunu gazetelerde, hattâ kitaplarda okumuştu. Miss Fulkes'un "Büyükler'e" karşı derin bir saygısı vardı. Shakespeare, Milton, Michelangelo... Evet, Mr. Bidlake, Büyük John Bidlake, ondan daha iyi anlardı bu işten. Yanılmıştı sol bacağın sözünü etmekte.

İşini bilen bir insanın becerikli tavrıyla, "saat yarımı geçti," dedi. "Yatma zamanın geldi."

Küçük Phil, her gün, öğle yemeğinden önce yarım saat yatağına uzanırdı.

"Olmaz!" Phil başını salladı, yabansı hallerle kaşlarını çattı, yumruklarını sıkarak öfkesini gösterdi.

Miss Fulkes, hiç istifini bozmadan, "yatacaksın," dedi.

"Bu aptal hallerden de vazgeç."

Deneylerine dayanarak, çocuğun gerçekten kızmadığını biliyordu. Phil, benliğini ön plana sürmek için bir gösteri yapıyordu ancak. Düşman korkar da teslim olur diye belli belirsiz bir umudu da vardı belki. Çin askerleri, düşmanı kor-

kutmak amacıyla, şeytan maskeleri takarlar, korkunç naralar atarlarmış. Phil'in davranışı da buna benziyordu.

"Ne diye yatacakmışım?" Çocuğun sesi bir hayli yumuşamıştı.

"Yatman gerek de ondan."

Çocuk uslu uslu ayağa kalktı. Maskeler ve naralar etkisiz kalınca, aklı başında bir insan olan, canının yanmasını hiç istemeyen Çin askeri de böyle teslim olur.

Miss Fulkes, "seninle gelip perdeleri çekeyim," dedi.

Beraber koridora geçip, Phil'in odasına girdiler. Çocuk ayakkabılarını çıkarıp yatağa uzandı. Miss Fulkes, portakal rengi kreton perdeleri çekti, pencereleri örttü.

Renkle dolu alacakaranlığın içinde Miss Fulkes'un yaptıklarına bakan Phil, "fazla karanlık olmasın," dedi.

"Karanlıkta daha iyi dinlenirsin."

Phil direndi: "Ama ben korkuyorum."

"Korktuğun filan yok. Üstelik gerçekten karanlık da değil burası."

Miss Fulkes kapıya doğru yürüdü.

"Miss Fulkes!" Miss Fulkes hiç oralarda olmadı. "Miss Fulkes!"

Miss Fulkes kapının eşiğinden durdu; Phil'e doğru dönüp, sert konuştu: "Böyle bağırıp çağırmaya devam edersen, fena halde kızacağım. Anladın mı?"

Sırtını çevirdi kapıyı kapayıp gitti.

"Miss Fulkes!" Phil, mürebbiyesini çağırıyordu gene; ama fazla ses çıkarmadan, bir fısıltıyla çağırıyordu: "Miss Fulkes! Miss Fulkes!"

Miss Fulkes'un çağrıldığını duymaması gerekiyordu; duyarsa gerçekten kızacaktı. Ama ne de olsa, Phil, hiç karşı gelmeden, kuzu gibi boyun eğemezdi ona. Mürebbiyesinin adını fısıldamakla, hem baş kaldırıyor ve benliğini ileri sürü-

yor, hem de hiçbir tehlikeye girmiyordu.

Kendi odasında oturan Miss Fulkes, kafasının gelişmesi için kitap okuyordu. Okuduğu kitap *Milletlerin Zenginliği* idi. Adam Smith'in, "büyük"lerden biri olduğunu biliyordu. okunması gereken kitaplar arasındaydı onun kitabı. Düşünülen ya da söylenenlerin en seçkin örneklerinden biriydi. Miss Fulkes, yoksul ama kültürlü bir aileden geliyordu. Yüce şeyleri sevmemiz gerekir. Ne var ki, yüce şeylerde şöyle başlayan bir bölüm olunca -"İş bölümünün meydana çıkışının nedeni, değiş tokuş etmek gücü olduğuna göre; bu iş bölümünün yayılma alanı her zaman o gücün genişliğine, yani piyasanın genişliğine göre sınırlanmalıdır"- işte o zaman, yüce şeyleri gereken coşkunlukla sevmek, gerçekten güçleşiyordu. "Piyasa çok sınırlı olunca, hiç kimse kendini tamamiyle bir tek işe adamayı göze alamaz; çünkü kendi emeğinin ürününden artan fazla meblağı, başka birinin emeğinin ürünüyle fırsat bulup değiş tokuş etmek olanağından yoksundur; bu fazla meblağ ise, kendi tüketiminden fazladır ve kendi tüketimine üstündür."

Miss Fulkes, bu tümceyi başından sonuna kadar okudu; ama daha sonuna gelmeden, tümcenin başının ne olduğunu unutmuştu. Yeniden okumaya başladı: "Fazla meblağ, başka birinin emeğinin ürünüyle fırsat bulup değiş tokuş etmek..." (Kahverengi elbisemin kollarını çıkartabilirim, diye düşünüyordu, çünkü yalnız koltuk altlarından eskimeye yüz tuttu. Üstüne bir kazak giyer, eteklik olarak kullanabilirim)... "Kendi tüketiminden fazladır ve kendi tüketimine üstündür..." (Belki de portakal rengi bir kazakla giyebilirim.) Bu sözcükleri, üçüncü kez yüksek sesle okuyup, anlamaya çalıştı. "Piyasa çok sınırlı olunca..." Oxford'daki sığır pazarı gözünün önünde canlandı. Büyük bir pazardı bu. "Hiç kimse kendini tamamiyle bir tek işe adamak..." Ne demekti bütün bun-

lar? Miss Fulkes, birden bire, kendi görevseverliğine karşı baş kaldırdı. Yüce şeylerden nefret ediyordu. Ayağa kalktı, *Milletlerin Zenginliği*'ni kitap rafına koydu. Bu rafta çok yüce kitaplar vardı. Miss Fulkes "benim hazinelerim," derdi bunlara. Ezik büzük deriden ciltleri, yuvarlak köşeleri ve gotik harfleriyle *Kutsal Kitabın* baskılarına benzeyen, Wordsworth, Longfellow ve Tennyson'un şiirleri. *Sartor Resartus* ve Emerson'un *Denemeler*'i. Noel'de bazı kişilere verecek daha uygun bir armağan bulamayıp da, salt umutsuzluğa düşerek rastgele satın alınıp başkalarına verilen o yumuşak derili ve süslü küçük ciltlerden birinde Marcus Aurelius. Macaulay'nın *Tarih'i.* Thomas a Kempis, Mrs. Browning. Miss Fulkes bunlardan hiçbirini almadı. Elini, düşünülen ve söylenilenlerin en seçkin örneklerinin arkasına daldırdı ve gizli yerinden *Castlemaine Zümrütlerinin Esrarı*'nı çekip çıkardı. Son okuduğu yere işaret olarak bir kurdele parçası koymuştu. Kitabı açıp okumaya başladı: "Lady Kitty ışıkları yakıp içeriye girdi. Korkunç bir çığlık attı. Az kalsın bayılacaktı ansızın. Odanın ortasında, çok iyi dikilmiş smokini ve tanınmayacak kadar hırpalanmış yüzüyle bir adam boylu boyunca yatıyordu. Beyaz gömleğinin üstünde, bıçak yarasının kırmızı izi vardı. Yerdeki görkemli Türk halısı, koyu kana bulanmıştı..." Miss Fulkes kendinden geçerek okudu. Gongun gök-gürültüsü gibi gürlemesiyle irkildi; bu zümrütler ve cinayetler dünyasından çıktı, ayağa fırladı. Kendini suçlu bilerek, "saati unutmamalıydım; şimdi geç kalacağız," diye düşündü. *Castlemaine Zümrütlerinin Esrarı*'nı, düşünülen ya da söylenenlerin en seçkin örnekleri arkasındaki yerine tıkarak, telâşla Phil'in yatak odasına gitti. Küçük Phil'in elini yüzünü yıkaması, üstünü başını fırçalaması gerekiyordu.

Rüzgâr yoktu; yalnız geminin hızından gelen bir esinti

vardı; o esinti de, makine bölümünden gelircesine yakıyordu insanı. Philip ile Elinor, koltuklarına uzanmış, çıplak ve kırmızı kayalı yalçın bir adanın, ufukta gittikçe küçülmesini seyrediyorlardı Tahtadan yapılmış topları, çukurlara düşürmeye çalışarak oyun oynayanların sesleri geliyordu yukardaki güverteden. Yürümeyi, ya gerekli saydıkları için, ya da iştahları açılsın diye gezinen öteki yolcular, kuyruklu yıldızların önceden bilinen düzeni içinde, Philip ile Elinor'un önünden ikide birde geçiyorlardı.

Elinor, içerlercesine konuştu: "Şu adamların idman merakı yok mu!"

Onlara bakmakla bile terliyordu.

"Kızıl Deniz'de bile idman!"

Philip, "Britanya İmparatorluğu'nun var oluşunun nedeni idmandır," dedi.

Bir sessizlik oldu. Güneşten ötürü yüzleri ya esmerleşen ya da kızaran, görevlerinden izinli delikanlılar, gülerek geçiyorlardı. Bir tek kız düşüyordu dört delikanlıya. Doğunun eski askerleri -güneşten kavrulmuş, Hint baharatıyla turşuya dönmüş eski askerler- yapılan reformlar ve Hindistan'da pahalılık konusunda acı acı sözler söyleyerek geziniyorlardı. İki misyoner kadın, nerdeyse hiç konuşmadan, sessiz adımlarla geçtiler. Dünya turuna çıkan Fransızlar, bu sıkıcı imparatorluk havasına karşı çıkmak amacıyla, çok yüksek sesle konuşuyorlardı. Hintli öğrenciler, *Charley'in Teyzesi* oynandığı günlerden kalma figüranlar gibi, birbirlerinin sırtını sıvazlıyorlardı. Kullandıkları argo sözcüklerin, ilkokullarda bile modası geçmişti artık.

Zaman akıp geçti. Ada kayboldu. Gerçi havanın daha sıcak olmasının pek yolu yoktu ama, sanki daha da sıcak oldu her bir yan.

Bombay'dan tam ayrılacağı sırada aldığı son mektuplar-

daki haberleri düşünüp duran Elinor, "Walter'i merak ediyorum," dedi.

Philip, "aptalın biridir o," diye karşılık verdi. "Şu Carling karısıyla bir budalalık yaptıktan sonra, aklını başına toplayıp, bu kez de Lucy ile başlamayacaktı aynı halta."

Elinor sinirlendi: "Elbette başlamayacaktı. Ama aklı başında değil ki, tüm sorun bu. Bir hal çaresi düşünmek gerek."

"Daha beş bin mil uzaktayken, bir hal çaresi düşünmek boşuna."

"Birdenbire kaçıp, zavallı Marjorie'yi güç durumda bırakmasından korkuyorum. Üstelik kadıncağızın çocuğu olacak. Marjorie can sıkıcı bir kadın ama, Walter'in ona karşı böyle davranmasına göz yummamalı ne de olsa."

Philip onayladı: "Doğru."

Bir sessizlik oldu. İdman sevenlerin seyrek kafilesi, önlerinden yürüyüp geçti.

Philip, dalgın dalgın konuştu: "Düşündüm de, çok güzel bir konu bu."

"Ne?"

"Walter'in durumu."

"Zavallı Walter'i roman kişisi yapıp, sömürmek niyetinde misin yoksa?" Elinor öfkelenmişti. "Daha neler! Razı olmam buna! Oğlanın mezarının üstünde -mezarı değilse bile yüreğinin üstünde- bilimsel araştırmalar!"

Philip karşı koydu: "Hiç de öyle değil!"

Fransız kadınlardan biri, öylesine bağıra çağıra konuşuyordu ki, Philip bir şey söylemekten vazgeçti: *"Mais je vous assure, aux Galeries Lafayette les camisoles en flanelle pour enfant ne coûtent que..."* *

Philip yankıladı: *"Les camisoles en flanelle!* Of!" "Şaka et-

* Metinde Fransızca: "Emin olun ki, Galeries Lafayette mağazasında, çocuklar için faniladan yapılmış frenk gömleklerinin fiyatı yalnız..."

miyorum, Phil..."

"Ama canım, ben kitabımda ancak bu durumdan yararlanmak niyetindeyim: Bir delikanlı, kendi yaşantısının, okuduğu yüce ülkülerle dolu kitaplara uymasını istiyor. Ruhtan gelen büyük bir aşkla seveceği kadını bulduğunu sanıyor. Derken, bu kadının, can sıkıcı bir yaratık olduğunu; aslında ondan hiç mi hiç hoşlanmadığını anlayıveriyor."

"Zavallı Marjorie! Ama o da yüzünü ne diye daha iyi pudralamıyor acaba? Taktığı o sözde sanat işi boncuklara ve küpelere gelince..."

Philip, konuşmasını sürdürdü: "Çekici bir kadına gözü ilişir ilişmez de, çarpılıveriyor bizim delikanlı. İşte, bireyler değil de, bu durum beni ilgilendirdi. Sanki Walter'den başka, bir sürü iyi huylu genç yok mu yeryüzünde? Dünyanın tek can sıkıcı yaratığı Marjorie değil. Lucy de, erkeklerin kanını emen tek uğursuz kadın değil."

Elinor, istemeye istemeye doğruladı: "Eh, yalnız bu durumu ele alacaksan..."

"Üstelik de bunu henüz yazmadım. Her halde hiçbir zaman da yazamayacağım. Onun için bil ki, telâşlanacak bir şey yok ortada."

"Peki. Kitabı görünceye dek bir şey söylemem artık."

Bir sessizlik daha oldu.

Genç bir bayan, sözlerini dikkatle dinleyen dört kavalyesine anlatıyordu: "... geçen yaz Gulmerg'de öyle hoş vakit geçirdik ki! Golf vardı, her akşam dans ve...."

Philip, düşünceli düşünceli gene söze başladı: "Zaten bu durum yalnız bir çeşit..."

"Mais je lui ai dit, les hommes sont comme ça. Une jeune fille bein élevée doit..." *

* Metinde Fransızca: "Ama ben ona, erkekler böyledir, dedim. Terbiyeli bir genç kızın..."

Philip sesi duyulsun diye avaz avaz bağırdı: "Bir çeşit bahanedir." Sinirlendi, "hayvanat bahçesindeki papağanlar evinde konuşmaya kalkışmak gibi bir şey bu," dedikten sonra, "olaylara yeni bir açıdan bakmayı denemek istiyorum," dedi. "İşte bunu yapabilmem için bir çeşit bahanedir bu, diyordum."

Elinor küçük bir kahkaha attı: "Önce yeni bir açıdan bana bakmaya başlamanı isterdim. Daha insanca bir açıdan."

"Ama ciddî konuşuyorum, Elinor,"

Elinor alay etti: "Ciddi ha! Demek insan olmak ciddi bir şey değil. Yalnız akıllı olmak ciddi bir şey."

Philip omuz silkti: "Eh ne yapalım. Madem ki dinlemek istemiyorsun, ben de susarım."

"Hayır, hayır Phil. Rica ederim." Elini, kocasının elinin üstüne koydu. "Rica ederim, konuş."

"Senin canını sıkmak istemiyorum."

Philip, küskün ve azametli bir hal almıştı.

"Kusuruma bakma, Phil. Ama öfkeden fazla üzüntü gösterdiğin zaman,* yüzün öyle komik oluyor ki! Hani Bikaner'de gördüğümüz develer vardı ya? Son derece üstün bir insan yüzü takınmıştı onlar da. Ne olur, devam et."

Geçerlerken, misyoner kadınlardan biri, ötekine anlatıyordu: "Bu yıl Kuala Lumpur Piskoposu, altı Çinli ile iki Malakalının diyakosluğunu onayladı. Britanyalı Kuzey Borneo Piskoposu da..." Dingin sesleri duyulmaz oldu.

Philip, takındığı o azametli tavırları unutuverip, katıla katıla gülmeye başladı: "Belki o piskopos, birkaç tane orangutan maymununu da papaz yapmıştır."

Elinor sordu: "Thursday Adası Piskoposunun karısını anımsıyor musun? Hani karafatma dolu o berbat Avustralya gemisinde tanıştığımız kadını?"

* Hamlet'ten alınmış bir tümce: "A countenance more in sorrow than in anger."

"Sabah kahvaltısında turşu yiyen kadını mı?"

Elinor ürpererek doğruladı: "Üstelik de soğan turşusu. Ama senin olaylara yeni bir açıdan bakma işin ne oldu? Bir hayli uzaklaştık bu konudan."

Philip, "Aslında hiç de uzaklaşmadık." dedi. "Bu *camisoles en flanelle*'ler, soğan turşuları, yamyam adaları piskoposları, konumuzla gerçekten ilgili; çünkü olaylara yeni bir gözle bakabilmek için, onların çok çeşitli olduğunu görebilmek gerek. Gözler de çeşitli olmalı, görülen şeyler de. Örneğin, biri, olayları piskoposlar açısından yorumluyor; ötekisi, faniladan yapılmış frenkgömleklerinin fiyatı açısından; bir başkası da Gulmerg'den gelen genç bayan gibi," (uzaklaşan grubu başıyla gösterdi) "hoş vakit geçirmek açısından. Bunların dışında biyoloji uzmanları var, kimyagerler var, fizikçiler var, tarihçiler var. Mesleklerine göre her biri, olayların ayrı bir yönünü, gerçeğin ayrı bir tabakasını görüyor. İşte benim yapmak istediğim, tüm bu gözlerle aynı anda bakabilmek, Dindar gözlerle, bilimsel gözlerle, ekonomik gözlerle, sıradan bir insanın gözleriyle..."

"Seven gözlerle de."

Philip, Elinor'a gülümsedi, karısının elini okşadı. "Bunun sonucu..." Durakladı.

Elinor sordu: "Evet, bunun sonucu ne olacak?"

Philip, "garip olacak," diye karşılık verdi. "Gerçekten çok garip bir şey anlatmış olacağım."

"Bana kalırsa, hattâ fazla garip olacak."

Philip, "yok, fazla garip olamaz," dedi. "Anlattığım durum ne denli acayip olursa olsun, gene de asıl gerçeğin yarısı kadar bile acayip olamaz. Tüm bunları, biz doğal bir şey gibi kabul ediveriyoruz; ama insan düşünmeye başlar başlamaz, iş garipleşiyor. Ne kadar çok düşünürsek, o kadar çok garipleşiyor. İşte ben kitabımda bunu yazmak istiyorum, en ola-

ğan şeylerin ne denli hayret uyandırıcı olduğunu anlatmak istiyorum. Herhangi bir konu, herhangi bir durum elverişli benim için. Çünkü her şey dolaylı olarak, herhangi başka bir şeyden anlaşılır. Örneğin bütün kitap, Picadilly Circus'den Chazing Cross'a kadar bir yürüyüş üstüne olabilir. Ya da seninle benim, Kızıl Deniz'de, şu koskocaman gemide oturmamız üstüne. Hiçbir şey bundan daha garip olamaz aslında. Bizim burada bulunmamızı sağlayan tüm gelişmeleri, insan sabrını ve dehasını, toplumun örgütlenmesini düşünürsen; bizim yararımız uğruna aşağıda ateşçilere sıcaktan inme indiğini, buharla işleyen türbinlerin dakikada beş bin kez döndüğünü, denizin maviliğini, gölge olabilmesi için ışınların engelleri aşamadığını, yaşayabilmemiz ve düşünebilmemiz için güneşin bize her an enerji verdiğini düşünürsen... Tüm bunları ve bunlara benzeyen milyonlarca başka şeyi düşünürsen, hiçbir şeyin bundan daha garip olamayacağını, yazılanların hiçbir zaman gerçek olaylar kadar garip olamayacağını kabul edersin."

Elinor, uzun bir sessizlikten sonra konuştu: "Ama gene de günün birinde, düpedüz ve sade bir öykü yazmanı isterdim: Birbirini seven, evlenen, güçlüklerle karşılaşan, bunları yenen ve sonunda rahata kavuşan genç bir erkekle genç bir kadının öyküsünü."

"Oldu olacak, bir polis romanı yazayım istersen." Philip güldü.

Ama içinden düşünüyordu: "Karımın istediği öyküyü yazmaya gücüm yetmediği için böyle bir şey yazamıyorum belki de." Bazı sade konuları işlemek, en çapraşık, en anlaşılmaz konuları işlemekten daha güçtür sanat alanında. Çapraşık konularla, herkes gibi o da başa çıkabiliyordu. Ama iş sadeliğe gelince, yetenekten yoksundu; çünkü sade şeyleri ele almak yeteneği, kafadan geldiği kadar yürekten de gelir; ince-

leyen ve kavrayan akıldan geldiği kadar, duygulardan, candanlıktan ve sezişlerden de gelir. Kendi kendine, "yürek, yürek," dedi. "Ne sezebiliyor, ne de anlayabiliyorsun. Yüreğin hâlâ kaskatı mı?" Yürek olmayınca, anlayış da yok.

Köşeyi dönünce, gezinen grubun sesleri duyuldu. Dört kavalyeden biri, "müthiş flörtçü!" diye bağırdı.

Küçük hanım, öfkeyle karşılık verdi: "Hiç de öyle değilim!"

Delikanlılar hep bir ağızdan haykırdılar: "Öylesiniz!"

Genç kıza, koro halinde takılarak, kur yapıyorlardı.

"Yalan!"

Ne var ki, bu iç gıdıklayıcı suçlamanın, aslında hoşuna gittiği, sesinden anlaşılıyordu kızın.

Philip, "köpekler gibi," diye düşündü. Ama ya yürek? Ya yürek? Burlap'ın uzmanlık alanına giriyordu yürek. Burlap, geleceği gören bir adam edâsıyla, "eğer yürekten geleni yazmazsan, iyi bir kitap yazamazsın aslâ," demişti. Bu doğruydu, Philip biliyordu bunun doğru olduğunu. Gelgelelim Burlap mıydı bunu söyleyecek adam? Burlap'ın kitapları, öylesine yürekten gelirdi ki, kusturucu bir ilaç aldıktan sonra, mideden çıkmışa benzerdi. Burlap, yüce ve sade konuları ele almaya kalkışsaydı, gene aynı derece iğrenç olurdu sonucu. Kendi alanı değerli olmasa da, Philip'in kendi alanıyla uğraşması daha hayırlıydı. Hiç şaşmadan, dürüstçe kendi benliğine bağlı kalması daha hayırlıydı. Kendi benliğine mi? Ama işte, Philip'in bir türlü çözümlenemeyen sorunlarından biri de bu benlik sorunuydu. Philip için, kuramsal açıdan, salt aklıyla, her hangi başka bir insanın kişiliğini benimsemek öyle kolaydı ki! Onda öyle bir benimseme yeteneği vardı ki, çoğu zaman kendisiyle başkası arasındaki ayrımı görememek tehlikesine düşerdi; oynadığı çeşitli roller arasında, gerçek oyuncunun kim olduğunu kestiremezdi. Amipler, kendi-

lerine bir av bulunca, ona sarılırlar, onunla bir olurlar, sonra da akıp giderler. Philip Quarles'ın kafa yapısında da, bu amipleri andıran bir şeyler vardı. Onun beyni, ruhsal protoplazmadan yapılmış gibiydi; her yana akabilir, önüne çıkan her şeyi kendi içine alabilir, her girintiye çıkıntıya dolabilir, her kalıba dökülebilirdi. Önüne çıkanları, kendi içine aldıktan, doldurduktan sonra da, başka engellere doğru akabilir; ilk doldurduğu kapları boş ve kupkuru bırakarak, başkalarına dökülebilirdi. Philip Quarles, yaşantısının çeşitli dönemlerinde, hattâ kimi zaman aynı anda, birbirlerinden bambaşka kalıplara dökülmüştü. Hem kinizme inanmıştı, hem de gizemciliğe; hem insansever olmuştu, hem de insanlığı hor gören, insanlardan nefret eden bir adam. Bağımsız ve Stoa'cı bir biçimde, akla güvenerek yaşamaya kalkmış; sonra da, doğaya uygun, uygarlıktan uzak bir yaşantının mantıksızlığına özenmişti. Seçtiği kalıp, okuduğu kitaplara, dostluk ettiği insanlara göre, her an değişebilirdi. Örneğin, üniversite öğrencisiyken, Beehme'yi ilk okuyunca, bir aralık gizemci olmuş, derken bundan vazgeçivermişti. Sonralarıysa, Burlap yüzünden, gizemci bir akıma kapılmıştı yeniden. Ama çok geçmeden, Burlap'ın foyası meydana çıkmış, Philip Quarles da gizemcilikten kurtulmuştu. Ne var ki, koşullar uygun düşer düşmez, gene aynı yola dönmeye hazırdı. Nitekim şu anda da, bu akıma geri dönmüştü; ve şimdi döküldüğü kalıp, yürek biçimindeydi. Philip Quarles'ın candan bağlanacağı benlik neredeydi acaba?

Misyoner kadınlar, sessizlik içinde önlerinden geçtiler. Philip, Elinor'un omuzunun üstünden bakınca, karısının Mardrus'un çevirdiği *Bin Bir Gece Masalları*'nı okuduğunu gördü. Philip'in dizinde de Burtt'ün *Modern Bilimin Metafizik Temelleri* vardı. Kitabı eline aldı, son okuduğu sayfayı aramaya başladı. "Benlik diye bir şey yok mu acaba?" diye

düşünüyordu. Hayır, hayır, tutulacak yanı yoktu bu düşüncenin. Benliğin varlığını, deneyleri sayesinde her an biliyordu insanlar. Kitabın üstünden, denizin engin mavi parıltısına baktı. İşte tam buydu benliğin temel niteliği: Özünü yitirmeden, su gibi akarak, her yerde birden var olmak; bir tek biçime saplanıp kalmadan, tüm biçimlere girebilmek; etkilere uymak ve aynı kolaylıkla, bu etkilerden kurtulabilmekteydi benliğin temel niteliği. Philip Quarles, ruhunu zaman zaman dolduran kalıplara bağlı kalmak zorunda değildi. Ruhunun kenarından akıp geçerek tamamiyle örttüğü -ve kendi soğuk kaldığı halde- ateş gibi yanan özüne girdiği, o sert ya da yakıcı engellere karşı da sürekli bir bağlılık göstermek zorunda değildi. Ne denli kolay dolarsa aynı kolaylıkla boşalıverirdi o kalıplar; o engeller aşılıverirdi. Ne var ki, dilediği yere yayılan o esas akıcılık; akıldan doğan merakın o serin, o kayıtsız akımı, hep sürüp gidiyordu. Ve işte ancak buna bağlı kalmak gerekirdi. Eğer Philip Quarles'ın sürekli olarak inanabileceği bir yaşam görüşü varsa, bu görüş, kuşkuculukla Stoa'cılığın bir bileşimiydi. Felsefeciler arasında kendine yol arayan meraklı bir öğrenciyken, insan aklının en yüce doruğu olarak dikkatini çekmişti bu görüş; ve bu kuşkucu kayıtsızlık kalıbının içine, heyecansız gençliğini akıtmıştı. Kuşkucuların, kesin yargılar vermemelerine ve Stoa'cıların soğukkanlılığına baş kaldırmıştı birçok kez. Ama bu baş kaldırma, candan mıydı acaba? Pascal sayesinde Katolikliği benimsemişti; ne var ki, bu Katoliklik, Pascal'ın *Düşünceler*'i gözünün önünde açık kaldıkça sürmüştü ancak. Öyle anlar olmuştu ki, Carlyle'ı, Whitman'ı, ya da iyimser ve gürbüz Browning'i okurken, sırf çaba uğruna çaba göstermeye inanmıştı. Sonra Mark Rampion gelmişti. Philip Quarles, onunla birlikte birkaç saat geçirdikten sonra, soylu bir yabanlığa gerçekten inanmıştı. Gururlu ve bilinçli aklın, biraz alçak gö-

nüllü olması gerektiğine inanmıştı; yüreğin, hattâ bağırsakların, sulbün, kemiklerin, derinin, kasların yaşamaya hakları olduğunu kabul etmek gerektiği inancına varmıştı. Gene yürek! Burlap, düzenbazın biriydi; duygularla hokkabazlık ve dolandırıcılık yapan bir herifti; ama gene de hakkı vardı. Yürek! Gelgelelim Philip Quarles ne yaparsa yapsın, kendi benliğinin gizli derinliklerinde, Katolik de olmadığını, çabayla yaşayan bir insan da olmadığını, gizemci de olmadığını, soylu bir vahşi de olmadığını pekâlâ biliyordu. Ve zaman zaman, bunlardan herhangi biri, ya da aynı anda hepsi birden olmayı, candan özlediği halde; bunlardan hiçbiri olmayışından hoşnuttu aslında. Özgürlüğü, garip ve mantığa aykırı görünen bir biçimde, ruhunu engellediği, ruhunu hapsettiği halde, özgürlüğüne gizlice sevinirdi gene de.

Philip yüksek sesle, "hani senin o basit öykün var ya," dedi; "aslında olmaz öyle şey."

Elinor, *Bin Bir Gece Masalları*'ndan başını kaldırdı: "Hangi basit öykü?"

"Benim yazmamı istediğin öykü."

"Ha, şu öykü!" Elinor güldü: "Amma da uzun uzun düşündün bu işi!"

Philip açıkladı: "Bana kendimi göstermek fırsatını vermez o öykü. Öyle bir öykünün sağlam ve derin olması gerek. Oysa ben genişim; genişim ve su gibi akarım. Benim tarzım değil böyle öyküler."

Elinor, "böyle öykülerin senin tarzın olmadığını ilk tanıştığımız gün bile sana söyleyebilirdim," dedi.

Şehrazadı okumaya devam etti.

Philip düşünüyordu: "Mark Rampion'un gene de hakkı var. Uygulama alanında da hakkı var. Uygulamada haklı oluşu, daha da etkili yapıyor onun görüşlerini. Hem sanatında ve yaşayışında, hem de kuramlarında haklı. Hiç de Bur-

lap gibi değil o." Burlap'ın *Edebiyat Dünyası*'nda çıkan o mide bulandırıcı yazılarını tiksintiyle düşündü. Manş denizini geçerken insanın midesi bulanır ya, o yazılar da duygu alanında Manş denizini geçmek gibi bir şeydi... Burlap'ın yaşantısı da ne pis, ne vıcık vıcık! Oysa Rampion, kendi kuramlarını doğrulayan canlı bir kanıttı. "Onun gizlerinden bir şeyler kapabilsem!" Philip içini çekti. "Memlekete döner dönmez onu göreceğim."

ONBEŞİNCİ BÖLÜM

Aralarında geçen son sahneyi izleyen haftalarda, Walter ile Marjorie'nin ilişkileri hiç de hoş olmayan sahte bir hal aldı. Birbirlerine karşı pek saygılı, pek kibardılar. Başbaşa kalınca, içtenlikten yoksun, terbiyeli bir yığın lâf ediyorlardı. Lucy Tantamount'un adını hiç ağıza alamıyorlardı. Walter'in nerdeyse her geceyi dışarda geçirmesinden de hiç söz edilmiyordu. Bir tek şey söylemeden, bir anlaşmaya varmışlardı: Aralarında hiçbir şey olmamış gibi, ayrıca güzel bir dünyada her şey yolundaymış gibi davranacaklardı.

Başlangıçta, ilk öfkelendiği sırada, Marjorie eşyalarını toplamaya başlamıştı. Hemen o gece, Walter geri dönmeden önce, gidecekti. Dayanabileceği rezaletlerin ve hakaretlerin bir sınırı olduğunu ona gösterecekti. O kadının kokusuna bulanıp eve gelmek ha! İğrenç bir şeydi bu. Walter, Marjorie'yi kendisine öylesine aşağılık bir duyguyla tutkun, para açısından öylesine bağlı biliyordu ki onun baş kaldırmasından hiç çekinmiyor, her şeye katlanacağını sanıyordu. Marjorie, daha önce Walter'e haddini bildirmemekle yanılmıştı; Walter'in

önceki gece çektiği acılar karşısında, yumuşamaması gerekirdi. Ama daha iş işten geçmemişti. Bu kez kararı kesindi.

Kendi onurunu düşünecekti artık. Marjorie, bavullarını yük odasından çıkardı, eşyalarını toplamaya başladı.

Ama nereye gidecekti? Ne yapacaktı? Hangi parayla geçinecekti? Her dakika artan bir dirençle kendiliğinden aklına geliyordu bu sorular. Evli kız kardeşinden başka bir tek akrabası yoktu; bu kız kardeşi yoksuldu; Marjorie'nin davranışını beğenmeyen de bir kocası vardı. Mrs. Cole'un Marjorie ile arası açıktı. Ona bakabilecek durumda ya da bakmaya razı hiçbir dostu yoktu. Marjorie'nin mesleği olmadığı gibi, ayrıca bir marifeti de yoktu. Üstelik çocuğu olacaktı; hiçbir zaman iş bulamazdı. Zaten ne de olsa, Walter'e çok düşkündü, onu seviyordu; onsuz ne yapacağını bilemiyordu. Walter de Marjorie'yi sevmişti; hâlâ da, biraz olsun, sevdiğine güveniyordu Marjorie. Belki de Walter'in bu çılgınlığı kendiliğinden geçiverecekti; ya da Marjorie onu yavaş yavaş yola getirecekti gene. Ne olursa olsun, acele etmemek daha doğruydu. Sonunda Marjorie, eşyalarını gene bavullardan çıkardı; bavulları yük odasına sürükleye sürükleye götürdü. Ertesi gün, olup bitenlerin sanki hiç farkında değilmiş gibi, bu sahte oyununu oynamaya başladı.

Walter ise, bu oyunda kendi payına düşen rolü oynamaktan pek hoşnuttu. Hiçbir şey söylememek, hiçbir şey olmamış gibi davranmak tamamiyle işine geliyordu. Öfkesinin uçup gitmesi, isteklerinin gerçekleşmesi, Walter'in o gelip geçici gücünü ve acımasızlığını yok etmiş; onu her zamanki haline, yani tatlı huylu, vicdan azabı çeken, çekingen bir adam haline getirmişti. Bedenin yorgunluğu, ruhu da yumuşatır. Walter, Lucy'den ayrılıp evine dönünce, kendi suçluluğunu biliyor, Marjorie'ye büyük bir kötülük yaptığına inanıyordu. Marjorie'nin kıyametleri koparacağından da emin ol-

duğu için korku içinde bekliyordu. Oysa usulcacık odasına girdiği sırada, Marjorie uyuyordu. Uyumasa bile, uyuyormuş gibi yapıyordu yalandan; Walter'e seslenmiyordu. Ertesi günse, ortada biçimsiz bir durum olduğu, ancak Marjorie'nin Walter'e her zamankinden daha nazik ve resmi "günaydın" demesinden seziliyordu. Çok rahatlayan Walter, Marjorie'nin anlamlı sessizliğine uyarak onun yapmacık nezaketine içten gelen bir nezaketle karşılık veriyordu. Vicdanı Walter'i öylesine tedirgin ediyordu ki, gösterdiği bu nezaket, Marjorie'ye hizmet etmek, ona sevecenlik ve ilgi göstererek geçmiş suçlarını unutturmak, ileride işlemek niyetinde olduğu suçların daha şimdiden bağışlanmasını dilemek için gerçek bir çabaydı.

Kıyametlerin kopmaması, kendisine sitem edilmemesi, bilmemezlikten gelen terbiyeli bir sessizlikle karşılanması, Walter'in içine su serpmişti. Ama aradan günler geçtikçe, Marjorie ile ilişkilerinin sahteliğine gittikçe daha fazla üzülmeye başladı Walter. Bu oyun sinirine dokundu. Marjorie'nin sessizliği onu suçluyordu. Walter, gitgide daha terbiyeli, daha nazik, daha sevecen oldu. Ne var ki, Marjorie'ye gerçekten sevgi duyduğu, onu mutlu etmeyi gerçekten istediği halde, her gece Lucy'nin evine gittiği için, Marjorie'ye duyduğu bu gerçek sevecenlik, bir yalana benziyordu; Marjorie'ye gerçek düşkünlüğü, kendi gözünde bile bir ikiyüzlülüğü andırıyordu. Sevecenlik anları arasında, Marjorie'yi üzeceğini bildiği şeyleri yapmakta direndiği sürece, bu ikiyüzlülüğün sürüp gideceğini de biliyordu. Çaresiz bir öfkeyle kendi kendine, "ah keşke!" diye sızlanıyordu, "keşke ona verebildiğim şeylerle yetinebilse; ona veremeyeceğim şeyleri istemekten vazgeçip kendini üzmese!" (Çünkü sessizlik ve nezaket oyununa karşın, Marjorie'nin mutsuzluğu belliydi. O zayıf ve perişan yüzü bile, zorla takındığı kaygısız tavırların sahte olduğunu

göstermeye yetiyordu.) "Ona verebileceğim şeyler o kadar çok ki! Ona veremeyeceğim şeyler o kadar önemsiz ki! Yani Marjorie için önemsiz," diye ekledi; çünkü Lucy ile o akşamki önemsiz buluşmasından vazgeçmeye hiç niyeti yoktu.

Haz alınır alınmaz, hor görülür;
Aklın alamaycağı kadar istenilir; ve elde edilir/
edilmez de,
Aklın alamayacağı kadar nefret edilir. *

Her zaman olduğu gibi edebiyat, gene yanlış yola saptırmıştı Walter'i. Nefret etmek ve hor görmek şöyle dursun; elde ettikçe ve haz aldıkça, daha çok elde etmek, daha çok haz duymak istiyordu. Ne var ki, isteğinden hâlâ biraz utanıyordu. Daha yüce bir duygunun -yani aşkın- bu isteği haklı göstermesini istiyordu. Kendi kendisiyle çekişerek "iki kadına birden âşık olmak, hem de gerçekten âşık olmak, hiç de olanaksız, ya da doğaya aykırı bir şey sayılamaz" diyordu. Hâlâ genç bir çocuğun mizacını andıran oldukça güçsüz kişiliğinin bütün ince ve sevimli sevecenliği de katılmıştı Walter'in bu ateşli isteklerine. Lucy'nin âşığı olmadan önce, onun katı yürekli, acımasız, eğlenceye düşkün bir kadın olduğunu iyice anlamıştı. Ama Walter, sanki Lucy böyle değil de, hem arzu edilecek hem de tapılacak yüce ve duygulu bir varlıkmış gibi davranıyordu ona karşı. Sanki bir çocuğun, bir ananın ve bir sevgilinin karışımından oluşmuştu Lucy. Walter onu bir ana gibi koruyacak, o da Walter'i bir ana gibi koruyacaktı. Walter aynı zamanda onunla erkekcesine, hem de nasıl!.. boğalar gibi sevişecekti. Şehvetle duygusallık, cinsel istekle sevecenlik, düşman oldukları kadar da dostturlar birbirleriyle. Bir şeyden haz alır almaz, kendilerine haz veren şeyi hor gö-

* Shakespeare'in şehvet konusunu ele alan 152'inci Sonnet'inden.

ren insanlar vardır. Ama kimisinde de, cinsel haz, iyi niyet ve sevecenlikle elele gider. Walter'in, cinsel isteklerine bir sevgi duygusu katarak, bu istekleri haklı göstermek çabası, yaradılışında açıkça beliren bir ahlak kaygısından başka bir şey değildi. Walter'de, cinsel haz, sevgi duygusuyla karışıyordu; ve bu sevgide, kadını mertçe korumak isteği olduğu gibi, onun karşısında çocukça küçülmek isteği de vardı. Walter'de şehvet olmayınca da, sevgi gelişemiyordu. Marjorie ile ilişkisi cinsellikten fazla uzak, fazla platonik kaldığı için, tam anlamıyla sevecen de olamamıştı. Walter, katı yürekli, öfkeli, duygulara aldırmayan bir şehvet düşkünü olarak elde etmişti Lucy'yi. Ne var ki, Walter, şehveti doyar doymaz, gene bu şehvet sayesinde, duygulu bir insan olmuştu. Lucy'yi kolları arasında çırıl çıplak tutan Walter, bunu yapmayı ancak özleyen Walter'den başkaydı. Ve bu yeni Walter'in Lucy ile sevişirken ona ne kadar sevecenlik duyuyorsa, o anda Lucy'nin de aynı sevecenliği duyduğuna inanması -sırf yıkılıp gitmemek için inanması- gerekiyordu. Sevecenlik ancak bir sevecenlik havası içinde yaşayabilir. Eski Walter'in inandıklarına, yani Lucy'nin katı yürekli, yalnız kendini düşünen, sevgi duyamayan bir kadın olduğuna hâlâ inanmak; yeni Walter'in o yumuşak sevecenliğini öldürebilirdi. Delikanlının, Lucy'nin de sevecen olduğuna inanması şarttı. Walter kendi kendini aldatabilmek için, elinden geleni yaptı. Lucy, gevşediğini, kendini koyuverdiğini gösteren herhangi bir davranışta bulununca; Walter bunu hemen başka türlü yorumluyor; ruhunun yumuşadığının, güven ve teslimiyet duyduğunun bir belirtisi sayıyordu bunu. Lucy, modaya uyarak, bol bol "canım," "meleğim," "sevgilim" sözcüklerini kullanır; karşısındakini öven coşkun tümcelerle konuşurdu. Walter, sanki Lucy'nin yüreğinin ta derinlerinden geliyormuşcasına, kıymetli sayardı bu tatlı sözlerin tümünü. Walter, Lucy'nin duygularının

sözümona yumuşamasını ve hararetlenmesini şükranla karşılar; duyduğu sevecenlik de, iki kat artardı bu sayede. İki kat artan bu sevencenliğiyle, Lucy'de de aynı sevecenliği görebilmek için, iki kat fazla çaba gösterirdi. Sevdiği için sevilmek isterdi; sevilmek istediği için de, sevildiğine inanırdı. Bu inanç, zorla elde edilmiş, kuşkularla dolu bir duygu olmakla beraber, Walter'in sevgisini büsbütün arttırırdı. Böylece bu duygu gittikçe yoğunlaşarak -Walter'in çabaları sayesinde yoğunlaşarak- sürüp gider, bir çemberin içine boyuna döner gibi yeniden başlardı.

Walter'in böyle bir sevecenlikle ona tapması, Lucy'ye dokundu hem dokundu hem de onu hayretlere düşürdü. Lucy, canı sıkıldığı, Walter'in dudakları yumuşak olduğu, elleri okşamasını bildiği; ve son dakikada ansızın miskinlikten vazgeçip, zafer kazanmaya hazır bir erkeğin küstah tavrını takınarak, onu eğlendirip hoşuna gittiği için, delikanlıyı kabul etmişti. O ne garip bir akşamdı! Yemekte Walter, müthiş kızgınmış da, dişlerini gıcırdatmak istercesine haşin bir yüzle, karşısına oturmuştu. Ne var ki, çok da eğlendirmişti Lucy'yi. Herkes üstüne pek alaycı öyküler, tarih bilgisini kanıtlayan son derece güldürücü olaylar anlatmış; eski kitaplardan aldığı, insanı hayretler içinde bırakan parçalardan sözetmişti. Yemek bitince, Walter, "evine dönüyoruz" demişti. Ama Lucy, Victoria Palace'da Nellie Wallace'ın numaralarını seyretmek, sonra bir şeyler yemek ve biraz dans etmek için Embassy'ye uğramak, en sonra da otomobille Cuthbert Arkwright'ın evine gitmek istiyor ve orada belki... Müzikhole gitmeyi, dansetmeyi, ya da Cuthbert'in lâflarını dinlemeyi gerçekten istediği yoktu aslına bakarsanız. Kendi iradesini Walter'in iradesine karşı koymak, yönetmek, yol göstermek, Walter'in istediğini yapmayıp da kendi istediğini Walter'e yaptırmak istiyordu yalnız. Gelgelelim, Walter hiç oralarda

olmadı. Bir şey de söylemedi. Gülümsemekle yetindi. Taksi lokantanın kapısına gelince de, Bruton Street adresini verdi.

"Ama ırza saldırı derler buna," diye direndi Lucy.

Walter güldü: "Şimdilik ırza saldırı değil," dedi, "ama yakında öyle olacak."

Nitekim, ırza saldırı gibi bir şeydi pembe ve kül rengi oturma odasında olup bitenler. Lucy, Walter'i kışkırtarak, cinsel tutkunun tüm taşkınlıklarını uyandırdı onda; kendi de bu taşkınlıklara katlandı. Ne var ki, Lucy, bu ilk azgınlıklardan sonra, Walter'de coşkun ve sonsuz bir sevgi uyandıracağını hiç ummamıştı. Walter'in yüzündeki sert öfke yok oldu. Sanki onu koruyan bir şey üstünden çekilip alınmıştı da, çırılçıplak kalmıştı; sonsuz bir sevginin kolayca yaralanabilecek çıplaklığı içinde, titreye titreye kalmıştı. Lucy'yi okşuyordu ama, acıyı ya da korkuyu geçirmek, öfkeyi yatıştırmak istercesine okşuyordu onu. Kimi zaman bir tanrıya fısıldanan kesik kesik yakarmaları; kimi zaman da hasta bir çocuğa söylenen avutucu sözleri andırıyordu söyledikleri. Bu coşkun sevgi karşısında Lucy şaştı, duygulandı, utanır gibi oldu.

Walter'in fısıldayarak tapmasına karşı koydu: "Hayır, ben öyle değilim, sandığın gibi değilim," dedi.

Sahte davranarak, böyle bir sevgiyi kabul edemezdi. Ne var ki, Walter'in yumuşak dudakları, hafif hafif dokunan parmak uçları, Lucy'nin tenine değerek, onu yatıştırıp okşuyor, bir sevecenlik havası içine sokuyordu. Sanki bu yüzden Lucy büyülenerek değişiyor, Walter'in taptığı, sevgi dolu, sıcak yürekli, tatlı kadın oluyordu; Walter'in ona fısıldadığı ve Lucy'nin kendinde bulunduğunu kabul etmediği bütün o iyi şeyler sanki bu yüzden bir elektrik akımı gibi kadının içine geçiyordu.

Lucy, Walter'in başını göğsüne dayadı, eliyle delikanlının saçlarını okşadı.

"Canım Walter," diye fısıldadı; "canım Walter."

Uzun bir sessizlik oldu. Sıcak, dingin bir mutluluktu bu.

Sonra, Lucy, "yoksa uyudun mu, Walter?" diye sordu; delikanlının kulağını çimdikledi.

Böyle davranmasının tek nedeni, bu sessiz mutluluğun fazlasıyla derin ve kusursuz oluşu; bu yüzden Lucy'nin gözünde biraz saçma, hattâ kişilerden tamamiyle arınmış olması açısından biraz tehlikeli görünmesi, Lucy'nin bilinçli iradesini biraz tehdit etmesiydi.

Bundan sonraki günlerde Walter, kendi duyduğu heyecanları Lucy'nin de paylaştığına kendini inandırmak için, umutsuz bir çaba gösterdi. Ne var ki, böyle bir şeye inanmasını hiç de kolaylaştırmıyordu Lucy. İradesinin yenilmesini istemiyordu, insanları birbirlerinden ayıran engelleri ortadan kaldıran o derin sevecenliğe kapılmak da istemiyordu. Duruma tamamiyle egemen olmak, sonuna kadar bilinçle haz duymak, acımasız eğlenmekti onun istediği. Yalnız para açısından ve yasalara göre değil, duygularıyla da özgür olmak, Walter'i almak ya da atmakta özgür olmak istiyordu. Walter'i aldığı gibi, canı istediği anda bırakıvermek istiyordu. Teslim olmak isteği yoktu Lucy'de. Walter'in sevgisinin insana dokunan bir şey olduğu su götürmezdi; bu sevgi, insanın gururunu okşayan, sevimli bir şeydi. Ama biraz da saçmaydı böyle bir sevecenlik; Walter, direnerek karşılık beklediği için de, biraz can sıkıcıydı aslında. İşte bu yüzdendir ki, Lucy, ancak birazcık teslim ederdi kendini; Walter'in sevgisinin belirli bir parçasının, delikanlının okşamaları sayesinde bir elektrik akımı gibi, kendisine geçmesine ancak birazcık göz yumardı. Ama sonra, Walter'den uzaklaşırdı ansızın; alaycı, kışkırtıcı bir kayıtsızlığı benimserdi gene. O zaman Walter, sevda düşlerinden uyanırdı; Lucy'nin "eğlence" dediği gerçeğin içinde bulurdu kendini; yaptığını serinkanlılıkla,

gülerek yapan bilinçli bir şehvetin soğuk gün ışığında bulurdu kendini. Walter'in kendini haklı görmesine, suçluluk duygusunun azalmasına meydan vermezdi Lucy.

Walter bir gece Lucy'ye, "Beni seviyor musun?" diye sordu. Gerçi Lucy'nin sevmediğini biliyordu ama; inadına, bir kez daha açıkça söylemesini istiyordu bunu.

Lucy, "sen çok şekersin," dedi. Başını kaldırıp Walter'e gülümsedi. Ama Walter'in gözleri bu gülümsemeye karşılık vermedi, karanlık ve umutsuz kaldı.

Walter direndi: "Ama beni seviyor musun?" Dirseğine yaslanmış, nerdeyse gözdağı verircesine Lucy'nin tepesine dikilmişti. Lucy, sırtüstü yatmış, ellerini başının altında kavuşturmuştu; gerilen kasları, dolgun olmayan göğsünü dikleştiriyordu. Walter başını eğip Lucy'ye baktı. Tepeden tırnağa onun olan bu gövdenin kıvrak ve yumuşak sıcaklığı, elinin altındaydı. Ama yarı kapalı gözleriyle Walter'e gülümseyen Lucy çok uzaklardaydı; ele geçirilemiyordu. "Beni seviyor musun?"

"Nefissin sen." Koyu kirpiklerin arasında, alaya benzer bir parıltı vardı.

"Ama sorduğuma karşılık vermedin ki! Beni seviyor musun?"

Lucy omuz silkti, yüzü hafifçe buruştu. "Sevmek?" dedi gene. "Bir hayli büyük bir lâf değil mi bu?" Ellerinden birini başının altından kaldırdı. Walter'in alnına düşen bir tutam kumral saçı hafifçe çekti. "Saçın fazla uzun," dedi.

Walter direniyordu: "Öyleyse beni niçin kabul ettin?"

"Şu ağırbaşlı yüzün ve gözünün üstüne düşen saçlarınla nasıl tuhaf olduğunu bir bilsen!" Lucy güldü. "Kabız bir çoban köpeğine benziyorsun."

Walter alnına düşen saçını düzeltti; dayatıyordu: "Sorduğuma karşılık vermeni istiyorum. Beni niçin kabul ettin?"

"Niçin mi? Hoşuma gitti de ondan. Canım istedi de ondan. Belli değil mi niçin olduğu?"

"Sevmeden mi?"

Lucy sabırsızlandı: "Neden ikide birde sevgiyi lâfa karıştırırsın sen?"

Walter, "neden mi?" dedi. "Ama sen de nasıl olur da sevgiyi bu işin dışında bırakırsın?"

"İstediğimi onsuz da elde edebildikten sonra, sevgiyi ne diye işe karıştırayım? Üstelik, insan sevgiyi işe karıştırmaz. İnsan sevgiye tutuluverir. Bu da öyle ender bir şeydir ki! Belki de hiç yoktur böyle bir şey, ne bileyim ben. Neyse, sevgi olmadığı sıralarda ne halt edecek insan?" Walter'in alnına düşen saçını gene yakaladı; delikanlının yüzünü kendi yüzüne doğru çekti. "İşte Walter şekerim, sevgi olmadığı sıralarda da sen varsın."

Walter'in ağzı, Lucy'nin ağzına iyice yaklaşmıştı. Walter boynunu dikti. Lucy'nin, başını daha aşağı çekmesine razı olmadı. "Sevgi olmadığı sıralarda, benden başka birçok kişi daha var," dedi.

Lucy, Walter'in saçını daha sert çekti. Kaşlarını çatarak, "aptal!" dedi. "Sana verdiklerimle yetineceğine..."

"Ama bana ne veriyorsun ki!" Elinin altında, Lucy'nin gövdesinin sıcak ve ipek gibi yumuşak kıvrımları vardı; ama Walter, onun alaycı gözlerine bakıyordu. "Bana ne veriyorsun sen?"

Lucy'nin kaşları hâlâ çatıktı. Bir ültimatom verircesine sordu: "Beni niçin öpmüyorsun?" Walter hiç karşılık vermedi, hiç kımıldamadı. Lucy, "öyle olsun," dedi. Walter'i itti. "Görürsün sen! Ben de sana aynı şeyi yaparım."

Walter itilince telâşlandı; Lucy'yi öpmek için eğildi. Lucy'nin sesinde haşin bir tehdit sezmişti. Onu elden kaçıracağım diye Walter'in ödü kopuyordu. "Ben aptalın biriyim," dedi.

"Öylesin." Lucy yüzünü çevirdi.

"Bağışla beni."

Ama Lucy barışmak istemiyordu. "Hayır, hayır," dedi. Walter, ellerinden birini Lucy'nin yanağının altına koyup yüzünü kendine doğru çevirmeye, öpmeye kalkınca; kadın hırsla Walter'in başparmağının etli kısmını ısırdı ansızın. Kin ve istekle dolan Walter, ancak zor kullanarak Lucy ile sevişebildi.

Lucy, doyurulan isteklerin ateşli nöbetlerinden sonra, hâlâ yorgun, ama iyileşmeye yüz tutmuş bir hasta gibiydi. O anın sessizliğini sonunda bozarak, sordu: "Sevgi diye düşünüp duruyor musun hâlâ?"

Walter, bir şey söyleyebilmek için, istemeye istemeye, neredeyse acı duyarak toparlandı. O derin sessizliğin içinde, gecenin karanlığında bir kibritin çakılması gibiydi Lucy'nin sorusu. Gece uçsuz bucaksızdır, koskocamandır, yıldızlarla doludur. Bir kibrit çakılır çakılmaz, bir an içinde tüm yıldızlar söner; uzaklıklar ve derinlikler yok olur. Evren, yekpare karanlığın içinde oyulmuş, ışıklı küçük bir mağaraya dönüşür. Pırıl pırıl aydınlanmış yüzlerle, ellerle, bedenlerle ve günlük yaşantımızda yakından bildiğimiz alışık olduğumuz eşyalarla tıklım tıklım doludur bu mağara. Sessizliğin o derin gecesinde, Walter mutlu olmuştu. Ateşler içinde bir nöbet geçirdikten sonra, iyileşmeye başlamış, Lucy'yi kolları arasında tutmuştu. Ondan nefret edeceğine, uyuşuk bir sevecenlikle dolmuştu içi. Sanki benliği, var olmakla yok olmak arasındaki o sıcak huzurun içinde yüzüyordu. Lucy, Walter'in kolları arasında kımıldadı, konuştu; ve dünyayla ilişkisi olamayan o eşsiz huzur, dümdüz bir suyun birden bulanan aynası gibi, dalgalandı, darmadağın oldu.

"Hiçbir şey düşündüğüm yok." Walter gözlerini açınca, Lucy'nin ona alayla, merakla baktığını gördü. Kaşlarını çattı: "Bana ne diye öyle bakıyorsun?" diye sordu.

"Bakmanın yasak olduğunu bilmiyordum."

"Deminden beri bana hep öyle baktın mı?"

Lucy'nin ona belki de hep baktığı düşüncesi, garip bir tedirginlik uyandırmıştı Walter'de.

Lucy, "saatlerdir bakıyordum," dedi. "Ama inan ki, hayranlıkla bakıyordum. Düşündüm de, gerçekten nefissin sen. Uykuya dalmış bir güzel!"

Lucy'nin onu böyle pohpohlaması, Walter'i yumuşatmadı. Hâlâ çatıktı kaşları.

"Tepeme dikilip keyfetmen hoşuma gitmiyor," dedi.

"Keyfetmem mi?"

"Öyle, sanki beni öldürmüş gibi."

"İflâh olmaz bir romantiksin sen!"

Lucy güldü. Ama gene de doğruydu Walter'in söylediği. Ölmüş gibi bir hali vardı gerçekten. Böyle durumlarda ölüm, biraz gülünç bir şeydi, insanı küçük düşüren bir şeydi. Lucy ise, canlı kalmıştı, uyanık ve bilinçli kalmıştı. Walter'in o güzel ölü halini incelemişti. Hayranlıkla, ama aynı zamanda alaycı bir kayıtsızlıkla, eğlencesi için kullandığı ve artık ölen, bu solgun yüzlü güzel yaratığı seyretmişti. "Aman ne aptal şey!" diye düşünmüştü. Fırsatlardan yararlanıp eğleneceklerine, neden acaba mutsuz olur şu insanlar? Aklından geçenleri alaycı bir soruyla -delikanlıyı o ölümsüz dünyasından geri çağıran bir soruyla- açığa vurmuştu biraz önce. Aşk diye telâşlanıyordu Walter. Aman ne aptal oğlan!

Walter direndi: "Gene de söylüyorum; seviniyordun".

Lucy alay etti: "Romantik! Romantiksin sen! Aklından geçenlerin tümü öylesine saçma öylesine modası geçmiş ki! Öldürmek, ölüleri seyredip sevinç duymak, aşk, filan falan! Saçma şeyler bunlar. Oldu olacak, bari enli enli boyunbağları tak, bonjurlar geçir sırtına! Bugünün adamı olmaya çalışsana biraz."

"İnsan olmayı yeğlerim ben."

Lucy, konuşmasını sürdürdü: "Hızla yaşamak demektir bugünün yaşantısı. Bir araba dolusu ülküyü, romantik tutumları, peşinsıra çekip sürükleyemezsin yaşadığımız çağda. İnsan uçakla yolculuğa çıkarken, ağır eşyalarını geride bırakır. Yavaş yavaş yaşanıldığı sıralarda, o güzelim eski moda ruh iyi bir şeydi. Ama şimdi fazla ağır geliyor ruh. Uçakta yer yok ona."

Walter sordu: "Yüreğe de mi yer yok? Ben, çok meraklısı değilim ruhun." Eskiden pek merak sarmıştı ruha. Ama artık tüm zamanı felsefecileri okumakla geçmediği için, ruha karşı ilgisi de biraz azalmıştı. "Ya yürek?" diye ekledi; "ya yürek?"

Lucy, hayır der gibi başını salladı: "Yüreğe de yer olmaması yazık belki. Ama bedelini ödemeden, hiçbir şey elde edemez insan. Eğer hızdan hoşlanıyorsan, yol almak istiyorsan, eşya taşıyamazsın yanında. Ne istediğini bilmelisin; istediğini elde etmek için de, gerekeni ödemeye hazır olmalısın. Ben tam ne istediğimi biliyorum. Onun için eşyaları gözden çıkarıyorum. Sen, bir kamyon dolusu eşyayla yolculuk etmek istiyorsan, buyur et. Ama benim de seninle beraber geleceğimi sanma, Walter şekerim. İki kişilik uçağıma, senin kuyruklu piyanonu da alacağımı sanma."

Uzun bir sessizlik oldu. Walter gözlerini kapadı. Ölmek istedi. Lucy, yüzüne dokununca irkildi. Lucy, Walter'in alt dudağını, başparmağıyla işaretparmağı arasına almış, hafif hafif çimdiklemişti.

"Seninki kadar nefis bir ağız kolay bulunmaz," dedi Lucy.

ONALTINCI BÖLÜM

Rampion'lar Chelsea'de oturuyorlardı. Çevresine üç dört küçük oda eklenmiş geniş bir atölyeydi evleri. Burlap, o cumartesi akşamı kapıyı çalarken, biraz kırık dökük de olsa, burası şirin küçük bir yer diye düşünüyordu. Rampion, tam savaştan önce, bu evi bedavaya almıştı, resmen bedavaya. Savaş sonrası kiralarını ödemiyordu o. Yılda yüz elli İngiliz lirası tutarında tam bir hediye. Talihli herif, diye düşündü Burlap. Kendisinin, Beatrice'in evinde kira ödemeden oturduğunu unutmuştu o sırada. Demin Molly D'Exergillod ile öğle yemeği yerken yirmi dört şiling dokuz peni harcadığını anımsamaktaydı yalnız.

Mary Rampion kapıyı açtı. Selâmlaştıktan sonra, "Mark, sizi atölyede bekliyor," dedi.

Mary içinden, "Allah bilir," diye düşünüyordu, "Mark'ın bu herifle neden hâlâ dostluk ettiğini Allah bilir." Mary, Burlap'dan nefret ederdi. Burlap'ın evlerine son gelişinden sonra, kocasına, "bir çeşit akbaba bu adam" demişti. "Hayır, akbaba da değil; çünkü akbabalar yalnız leş yerler. Canlı in-

sanları yiyen bir asalak o; üstelik, bulabileceği en seçkin insanlarla beslenir hep. Seçkin insan bulmakta eşi yoktur onun; bunu kabul ediyorum. Ruh açısından tam bir sülük bu adam. Senin kanını emmesine neden göz yumuyorsun?"

Mark Rampion, "kanımı neden emmesin yani?" diye karşılık verdi. "Bir zararı dokunmuyor bana; eğlendiriyor da beni."

Mary, "bana kalırsa, senin gururunu okşuyor bu," dedi. "Asalakları olan kişiler böbürlenirler; kanları iyi cins olduğu için emildiğini sanırlar."

Rampion, "üstelik bir şeyler var Burlap'da," dedi.

Mary, "elbette bir şeyler var," diye karşılık verdi. "Bu bir şeyler arasında, senin de kanın var onda. Beslenmek için emdiği bütün ötekilerinin de kanı var."

"Yoo, abartma öyle; romantikliğe kaçma."

Kendi abartmaları bir yana, tüm abartmalı sözlere karşı koyardı Rampion.

Mary, "benim söyleyeceklerim işte bu kadar: Asalaklardan hoşlanmıyorum," diye kesip attı. "Bir daha gelişinde, üstüne biraz flit sıkacağım. Bakalım ne olacak, merak ediyorum. İşte böyle."

Oysa, Burlap gene gelince, Mary kapıyı açmış, sevilen bir konuğu ağırlar gibi, atölyeye buyurmasını söylemişti. İçgüdülerine uyarak yaşayan Mary'de bile, terbiyeli davranmak alışkanlığı, flit sıkmak isteğinden ağır basmıştı.

Atölyeye giderken, Burlap'ın aklı fikri para işlerindeydi hâlâ. Öyle yemeği için harcadığı aklına geldikçe içerleyip duruyordu.

"Rampion, yalnız kira ödememekle kalmıyor," diye düşünüyordu, "masrafı da yok gibi bir şey. Bir tek hizmetçiyle, ev işlerinin çoğunu kendileri görerek, otomobilsiz yaşadıklarına bakılırsa, her halde gülünç denilecek kadar az para harcıyorlar bunlar. Ama okutulacak iki çocukları var."

Burlap, işine gelmeyen şeyleri yoketme bakımından son derece usta olduğu için; iki çocuğu, el çabukluğu marifet, sildi, yoketti bilinç alanından.

"Rampion bir hayli de kazansa gerek. Tablolarını ve desenlerini hiç de fena satmıyor. Yazdığı her şeyi de hep alanlar var. Bunca parayı ne yapıyor acaba?" Burlap, atölyenin kapısına vururken, biraz içerleyerek bunu merak ediyordu. "Biriktiriyor mu? Ne yapıyor?"

Rampion kapının arkasından seslendi: "Buyurun."

Burlap, zorla gülümseyerek, kapıyı açtı.

Rampion, "ha siz misiniz?" dedi. "Şu anda elinizi sıkamayacağım korkarım." Fırçalarını temizlemekteydi. "Nasılsınız?"

Burlap başını salladı. Tatile gitmesi, dinlenmesi gerektiğini; ama para durumunun buna engel olduğunu söyledi. Atölyede dolaştı, resimlere derin bir saygıyla baktı. San Francesco'nun pek beğeneceği cinsten değildi bu resimlerin çoğu. Ama öyle bir canlılık, öyle bir hayal gücü vardı ki bu resimlerde! Yaşamak, her şeyden önemliydi eninde sonunda. "Ben yaşamaya inanırım." Burlap'ın inançlarının en başında gelirdi bu.

Sehpaya dayalı bir tablonun önünde durarak sordu: "Bunun adı ne?"

Ellerini kurulayan Rampion, odanın öteki ucundan geldi, Burlap'ın yanında durdu.

"Bu mu?" dedi. "Ne bileyim ben. Size kalsa her halde 'Sevda' derdiniz buna." Güldü. O gün öğleden sonra çok güzel çalışmıştı, ayrıca keyifliydi. "Ama sizin kadar kibar ve ince ruhlu olmayanlar, başka bir sözcüğü, kitaplarda basılması yasak olan başka bir sözcüğü, daha yerinde bulabilirler."

Rampion gülerek, "sevda" sözcüğü yerine kullanılabilecek, basılması yasak bazı sözcükleri sıralamaya başladı. Burlap'ın gülümseyişi oldukça ekşimişti.

mıza bunlardan başka sözcükler geliyor mu bilmem."

Rampion, Burlap ile karşılaşınca, onun yüreğine inecek sözler söylemeyi, hem bir eğlence, hem de bir görev sayardı.

Küçük, yağlıboyalı bir tabloydu bu. Resmin altında, sol köşede, önünde karanlık kayalar, ağaç kütükleri; arkasında kayalık uçurumlar bulunan; üstü bir yığın yaprak ve ağaçla örtülü gizli bir köşede, iki kişi, bir kadınla bir erkek, birbirlerine sarılmış çıplak yatıyorlardı. Kadının gövdesi, ak, erkeğinki kızılımtrak kahverengiydi. Bu iki çıplak gövdeden çıkan ışık, tüm resmi aydınlatıyor; önlerindeki kayaların ve ağaç kütüklerinin biçimlerini belirtiyordu. Arkalarındaki uçurum, aynı ışıkla altınımsı bir renk almıştı. Bu ışık, üstlerindeki yaprakların alt kısımlarına vuruyor, gittikçe kararan yeşillikler arasında gölgeler canlandırıyordu. Kadınla erkeğin yattıkları gizli yerden fışkıran ışık, resmin her bir yanına yayılıyor, tabloyu hem aydınlatıyor, hem de parıltısıyla insanı hayretler içinde bırakan bitkiler, koskocaman güller, zinia çiçekleri, lâleler yaratıyordu. Kocaman çiçekler arasında gidip gelen atlar, parslar, küçük ceylanlar; ve bunların ötesinde, perde perde koyulaşan, mavileşen yeşil bir manzara; tepelerin arasında bir parça deniz; ve yukarda, mavi gökyüzünde, büyük, görkemli bulutlar vardı.

Burlap, resme başını sallaya sallaya baktı, ağır ağır konuştu: "Güzel."

"Öyle ama sizin bu tablodan nefret ettiğinizi biliyorum ben."

Mark Rampion, bir zafer kazanmışcasına gülüyordu.

Burlap, inançları uğruna işkence edilen bir adam tavrı takınarak, boynunu büktü; dertli dertli karşı koydu: "Ama niçin böyle diyorsunuz?"

"Doğru da ondan. Bu resim, sizin istediğiniz kadar halim selim değil; Hazreti İsâ'ya uygun değil. Demek sevişmek, üs-

selim değil; Hazreti İsâ'ya uygun değil. Demek sevişmek, üstelik de bedenlerin sevişmesi; ışığın, yaşamın, güzelliğin kaynağı sayılacak ha! Yoo, yoo, yoo! Aman ne kaba, ne maddesel bir şey! Yürekler acısı bir basitlik!"

"Ama siz beni erdem taslayan, basma kalıp görüşlere ve geleneklere bağlı bir insan mı sanıyorsunuz yoksa?"

"Yoo, öyle değil." Rampion keyfinden coşuyor, alay ediyordu. "Tutun ki sizi bir San Francesco sanıyorum. Sırası gelmişken sorayım; onun özyaşamını yazıyordunuz; nasıl, ilerliyor mu? Onun, cüzzamlıları nasıl yaladığını anlatırken, okuyucularınızın ağzını sulandıracağınızı umarım." Burlap, karşı koyarcasına elini kaldırdı. Rampion, alay ederek gülümsedi. "Doğrusunu söylemek gerekirse, San Francesco bile, biraz fazla olgun bir insan size göre. Çocuklar cüzzamlıları yalamazlar. Bunu, on üç ile on sekiz yaşları arasındaki cinsel sapıklar yapar ancak. Siz, Sir Hugh of Lincoln'sunuz*, Burlap. Bir çocuktu o; bilirsiniz ya, tertemiz, cici bir çocukcağız. Sokulgan, şeker mi şeker, küçücük bir oğlan. Gözlerini hayran hayran açıp, sanki hepsi birer Meryem Anaymış gibi, derin bir saygıyla bakardı kadınlara. Okşanmak için, ağrılarının sızılarının öpüle öpüle geçmesi için, zavallı Hazreti İsâ üstüne masallar dinlemek için, kadınlara sokulurdu. Hattâ bebeğini emzirenini bulursa, biraz da meme emerdi."

Burlap karşı koydu: "Daha neler!"

Rampion, onun taklidini yaptı: "Öyle ya, daha neler!"

Rampion, Burlap'a eziyet etmekten; onun, Hıristiyanlığı uğruna öldürüldüğü halde, işkencecilerini bağışlayan bir adam halini takınmasından hoşlanırdı. Sanki Rampion'un sevgili bir çömeziymiş gibi atölyeye geldiği için; böylesine iğrenç bir saygı ve hayranlık duyar gibi davrandığı için, ceza-

* Yahudiler tarafından öldürüldüğü ileri sürülen ve Onüçüncü Yüzyılda Katolik Kilisesi'nin ermişleri arasına giren genç bir çocuk.

landırılması gerekiyordu Burlap'ın.

"Tıpış tıpış yürüyen, gözlerini açarak hayran hayran bakan küçücük Ermiş Hugh! Sanki her biri Meryem Ana imiş gibi, derin bir saygıyla tıpış tıpış yanaşır kadınlara. Ama o cici, o küçücük elini, kadınların eteklerinin altına sokuverir gene de. Dua etmeye gelir ama, Meryem Anacığın yatağında kalıverir." Rampion, Burlap'ın aşk serüvenleri üstüne bir hayli bilgi edinmişti; bilmediklerinin çoğunu da, kendiliğinden anlamıştı. "Küçücük şeker Hugh! Yatak odasına tıpış tıpış giderken, ne de cici bir hali vardır. Sevimli bir bebek gibi çarşafların arasına nasıl sokuluverir! Bizim küçücük Hugh'cüğümüz için bu tabloda gösterilenler öyle kaba, ruha öyle aykırı ki!" Rampion, başını arkaya devirdi, kahkahayı bastı.

Burlap, "söyleyin, söyleyin," dedi; "aldırmayın bana."

Burlap'ın, safi ruhtan oluşmuş acı çeken bir ermiş gibi gülümsediğini görünce, Rampion'un kahkahaları bir kat daha arttı.

Rampion katılıyordu gülmekten: "Hey Tanrım! Tanrım! Bir daha gelişinizde size, Ary Scheffer'in St. Monica ile St. Augustinus tablosunun bir kopyasını gösteririm. İşte bu, gerçekten hoşunuza gider her halde." Sonra, sesinin tonunu değiştirerek "birkaç desenimi görmek ister misiniz?" diye sordu. Burlap, evet der gibi başını salladı. "Çoğu acayip ve gülünç. Karikatür gibi şeyler. Haberiniz olsun, bir hayli de açık saçık. Ama mademki resimlerimi ille görmek istiyorsunuz, umduğunuzu bulacaksınız."

Rampion, masada duran bir dosyayı açtı.

Burlap sordu: "Resimlerinizden hoşlanmadığımı nereden çıkarıyorsunuz? Aslında siz de yaşama inananlardansınız, ben de. Ayrıldığımız noktalar var, ama birçok sorunlarda görüşümüz bir."

Rampion başını kaldırdı, Burlap'a baktı. "Öyle olduğun-

dan eminim, biliyorum öyle olduğunu" dedi; alaycı alaycı gülümsedi.

Burlap, başka yere baktığı için, onun gülümsediğini görmemişti: "Mademki öyle olduğunu biliyorsunuz, desenlerinizi beğenmeyeceğimi nereden çıkarıyorsunuz?"

Rampion alay etti: "Sahi, nereden çıkarıyorum acaba?"

"Mademki görüş aynı...."

"Bir manzaraya, aynı noktada durup bakanların, birbirleriyle eş oldukları besbellidir." Rampion gene güldü bunu söylerken. "İşte, bunun kanıtlanması gerekiyordu." Dosyadaki resimlerden birini çıkarmak için, döndü. "Geçmişin ve Geleceğin Taşıtları adını verdim buna," dedi.

Resmi Burlap'a uzattı. Çini mürekkebiyle çizildikten sonra, sulu boyayla işlenmiş, çok pırıl pırıl ve canlı bir resimdi bu. Acayip ve gülünç bir sürü canavar, görülmedik kıvraklıkta geniş bir S harfi biçiminde, kâğıdın bir köşesinden, çaprazlama aşağı doğru yürüyorlardı. Sürünün en sonunda, tarihöncesi hayvanlar, dinozorlar, pterodaktiller, titanoteriumlar, diplodokuslar, iktiosoruslar, yüzüyor, yürüyor, ya da uçuyorlardı. Önde, insan biçiminde canavarlar vardı; kolu bacağı eksik, çeneleri ve boyunları birbirine girmiş çamurlu ve vıcık vıcık sümüklüböcekler gibi sürünen, bedensiz, koskocaman kafalı yaratıklar. Bu canavar yüzlerinin çoğu, ünlü çağdaşların yüzleriydi. Burlap, kalabalığın içinde bazılarını tanıdı: J.J. Thomson, Lord Edward Tantamount, peşinden haremağaları ve evde kalmış kızlar gelen Bernard Shaw, yatak çarşaflarına bürünmüş şalgam başlı bir hortlak ve ayaklı bir katot tübüyle birlikte yürüyen Sir Oliver Lodge, Sir Alfred Mond, John D. Rockefeller'in başını büyük bir tepsi içinde taşıyan Baptist Kilisesi'nden bir papaz, kafalarının çevresinde ermişlerin nurlu çemberi bulunan Dr. Frank Crane ve Mrs. Eddy; ve daha birçok başkaları.

Rampion açıklamaya başladı: "Kertenkele soyu, bedenleri fazla büyük, kafaları da fazla küçük olduğu için tükendi. Yani, bize bunu anlatmaktan bir türlü bıkıp usanmayan bilim adamlarına göre, bu böyleymiş. Belirli bir noktadan sonra, beden büyüklüğü, yaşamaya engel olurmuş. Peki ama, bir de kafaları fazla büyük olanlar var; onlar ne olacak? Kafaları ve beyinleri fazla ağır geldiği için, herhangi bir diplodokus kadar hantal ve biçimsiz olduklarını unutuyorlar şu aptallar. Beyinleri yaşasın diye, bedenin ve duyguların yaşantısına kıyıyorlar. Bunun sonu nereye varacak, düşünüyorlar mı hiç?"

Burlap, başını eğerek doğruladı: "Ben de hep aynı şeyi sorup dururum. Yüreksiz yaşayamaz insanoğlu."

Rampion, "yüreksiz yaşayamayacağı gibi, bağırsaksız, derisiz, kemiksiz ve etsiz de yaşayamaz," dedi. "Şunların soyu sopu tükeniverecek pek yakında. Çok da iyi bir şey olacak tükenmeleri. Ama işin kötüsü şu ki, tüm dünyayı peşlerine takmış sürüklüyorlar. Allah kahretsin herifleri! İçerliyorum doğrusu. Bu ahmak bilim adamları, ahlakçılar, ruha değer verenler, teknisyenler, edebiyatı ya da siyaseti yüceltmeye kalkanlar ve ötekiler; insanın yalnız beyin ve ruhtan oluşan bilinçli bir canavar olarak değil de, insan olarak yaşaması gerektiğini anlamıyorlar diye, neden tükenmeye mahkûm olayım ben? Ah, topunu gebertmek isterdim şunların!" Rampion, elindeki resmi dosyaya koyup, bir yenisini çıkardı: "İşte tarihin anahatlarıyla ilgili iki resim; soldaki H. G. Wells'e göre, sağdaki de bana göre..."

Burlap baktı, gülümsedi, sonra kahkahayı bastı: "Mükemmel!" dedi.

Soldaki resim, basit bir artış ve yükseliş gösteriyordu: Çok büyük bir maymundan sonra biraz daha büyükçe bir pitekantropus geliyordu, bundan sonra da, biraz daha büyük

bir Neandertal adam. Paleolitik adam, Neolitik adam, Bronz Çağından bir Mısırlıyla bir Babilonyalı, Demir Çağından bir Yunanlıyla bir Romalı birbirini izliyor; biçimler yavaş yavaş büyüyordu. Galileo ve Newton ortaya çıktığı sıralarda, hatırı sayılır bir gelişme olmuştu insanlığın boyunda. Watt, Stephenson, Fraday, Darwin, Bessemer, Edison, Rockefeller, Wanamaker ile, bu büyüme hiç aksamadan artıyor; çağımızda Mr. H. G. Wells ve Sir Alfred Mond ile en yüksek doruğuna varıyordu. Gelecek de hesaba katılmıştı: Kehanetlerin parlak sisleri arasından, Wells ile Mond'un gittikçe daha büyüyen biçimleri bir zafer helezonu gibi kıvrılarak, kâğıttan sıyrılıyor, ütopik bir ölümsüzlüğe doğru uçuyordu. Sağdaki resim ise, pek o kadar iyimser sayılamazdı; yükselmeler ve alçalmalar vardı burada. Küçük maymun, kısa sürede bir hayli büyükçe bir Bronz Çağı insanı oluveriyordu. Ondan sonra, kocaman bir Yunanlı ve nerdeyse aynı boyda bir Etrüsk geliyordu. Sıra Romalılara gelince, biçimler gene küçülüyordu. Tep kentinin keşişleri, küçüklük açısından, o küçücük ilkel maymunlardan pek farklı değildiler. Bunların peşinden, bir takımı boylu boslu Floransa'lılar, İngilizler, Fransızlar görünüyordu. Sonra, Calvin ile Knox, Baxter ile Wesley adlarını taşıyan iğrenç canavarlara geliyordu sıra. Bundan sonraki çağları temsil eden adamların boyları gitgide küçülüyordu. Victoria Çağı insanları, cücemsi ve biçimsiz olmaya başlamıştı. Onlardan sonra gelen Yirminci Yüzyıl insanlarıysa, ana rahminden vakitsiz düşmüş birer dölüttü. Geleceğin sisleri arasında, gittikçe küçülen bir sürü bücür canavarlar ve dölütler görünüyordu. Bunların, eciş bücüş gövdelerine uymayan koskocaman kafaları vardı. Maymunlar gibi kuyruksuydular ve yüzleri en ünlü çağdaşlarımızın yüzlerine benziyordu tıpkı. Ancak en uygar yaratıklarda görülen yöntemli ve düzenli bir güçle, birbirlerini ısırıyorlar, tırnaklıyorlar;

bağırsaklarını deşiyorlardı birbirlerinin.

Burlap, Rampion ile birlikte dosyadaki tüm resimlere baktıktan sonra, "bunlardan bir ikisini *Edebiyat Dünyası* için isterim," dedi. "Biz resim basmayız genellikle. Sanat için sanat yapmak değil, bazı görüşleri yaymaktır amacımız. Ama bunlar, yalnız resim değil, anlamlı birer öykü aynı zamanda. Şunu da söyleyeyim ki," diye ekledi, "sizdeki bu güce, söylemek istediğinizi derhal ve kısaca söyleyebilmek yeteneğine imreniyorum. Aynı şeyleri, bir yazıda daha cansız olarak söyleyebilmem için, yüzlerce sözcük gerekirdi bana."

Rampion, evet dercesine başını salladı: "İşte ben de bu yüzden yazı yazmaktan nerdeyse vazgeçtim şu sıralarda. Şimdi söylemek istediklerim için, yazı pek işe yaramıyor. Lâftan kurtulmak da öyle rahat bir şey ki! Lâf, lâf, lâf! İnsanın dünyayla ilişkisini kesiyor bu laflar. Bir şeyle doğrudan doğruya bir bağ kuramıyoruz da, ancak o şeyi simgeleyen kahrolası lâflarla bir bağ kurabiliyoruz çoğu zaman. Hattâ ara sıra lâflarla bile bağımız kopuyor; şairlerin yaptıkları o kahrolası saçma sapan benzetmelerle bağımız kalıyor ancak. Örneğin 'dallardan sarkan tatlı kokular' ya da 'her dökülüşü karanlığın kuzgunî kanatlarını okşuyor, tâ ki karanlık gülümsüyordu' ya da 'o zaman avare buselerim, zambaklar vadisini, saadet kameryesini ziyaret edecek!'" Rampion, alay edercesine gülümseyerek Burlap'a baktı: "'Saadet kameryesi' bile mecazlı ve soyut bir kavram haline giriyor. 'Saadet kameryesi'ymiş! Daha neler! Ah, bu lâflar yok mu! Hele şükür onlardan kurtuldum. Sanki hapisten çıkmış gibiyim. Pek süslü, pek fantezi bir hapis elbette; fresklerle, duvar halılarıyla, daha neler nelerle dolu bir hapis. Ama ne de olsa, gerçek şeyler örneğin dışardaki kırlar, daha çok hoşuna gidiyor insanın. Bence resim yaparak, bu gerçeklerle bir bağ kuruluyor. Söylemek istediklerimi söyleyebiliyorum."

Burlap, "eh, benim yapabileceğim tek şey de, söyleyeceklerinize kulak veren dinleyiciler sağlamaktır," dedi.

Rampion güldü: "Vah zavallılar!"

"Ama bana kalırsa, onlar sizi dinlemelidirler. İnsanın sorumlulukları var hayatta. İşte bu yüzden resimlerinizden birkaçını *Edebiyat Dünyası*'nda yayımlamak istiyorum. Gerçekten bir görev sayıyorum bunu."

Rampion gene güldü: "Bir ahlâk gereği ise bu, çaresi yok, elbette yayımlayacaksınız. İstediğinizi alın. Bastığınız resimler okuyucularınızı ne kadar şaşırtır, ne kadar kızdırırsa, ben de o kadar sevinirim."

Burlap başını salladı: "İşin başında fazla ileri gitmemeliyiz," dedi.

Gerçi Burlap hayata inanıyordu ama, derginin sürümünü tehlikeye düşürecek kadar ileri götürmüyordu bu inancı.

Rampion alay etti: "Fazla ileri gitmeyiniz! Fazla ileri gitmeyiniz! Hep birbirinize benzersiniz, siz gazeteciler. Sarsıntı olmasın. Güven her şeyden önce gelmeli. İnsana acı vermeyen bir edebiyat. Okuyucuyu anesteziyle uyuşturmadan önce, onun ne önyargılarını söküp atabilirsiniz; ne de bir çekiçle vura vura yeni görüşler mıhlayabilirsiniz kafasına. Okuyucular, sürekli olarak yarı uykuda kalacaklar. Hayır gelmez sizlerden, hiçbirinizden hayır gelmez."

Burlap, tövbe edercesine, Rampion'un dediklerini tekrarladı: "Hayır gelmez bizlerden, biliyorum. Ama ne çare ki, dünya ile, bedenimizin güçsüz yanlarıyla şeytanla, biraz olsun uzlaşmak zorundayız."

Rampion, "bunu yapmanıza aldırdığım yok" diye karşılık verdi. "Beni asıl içerleten şey, yalnız bunlarla değil; cennetle, saygıdeğer görünmek isteğiyle, Tanrıyla uzlaşmak amacıyla gösterdiğiniz iğrenç çabalar! Ama bu koşullar altında, böyle davranmamak elinizde değil, herhalde. İstediğinizi alın."

Burlap seçmeye başladı. Sonunda, tartışma ve rezalet çıkmasına en az meydan verecek üç resmi göstererek, "bunları alsam olur mu?" diye sordu.

Rampion, resimlere bir göz attı, homurdandı: "Bir hafta daha bekleseydiniz, Ary Scheffer'in o resminin bir kopyasını hazırlardım size."

Burlap, para lâfı etmeye başlar başlamaz, her zaman olduğu gibi, sözde ruhunu yansıtan, saf bir yüz takındı.

"Korkarım ki," dedi, "korkarın ki, bunlar için fazla para veremeyeceğim size."

Rampion omuz silkti: "Eh, ne yapalım, alışığım buna."

Burlap, Rampion'un böyle demesine sevindi. "Üstelik doğru," diye düşünüyordu. Rampion fazla para almaya alışık değildi. Sürdüğü hayat için de, fazla para gerekmiyordu ona. Arabası yok, hizmetçileri uşakları yok.

Burlap, bu işin kendisiyle hiç ilişkisi yokmuş gibi, "keşke daha çok para verilebilse," dedi. "Ama dergi..." Başını salladı. "Para açısından kârlı olmadığını bildiği halde, okuyuculara en yüce şeyleri sevdirmek istiyor bizim dergi. Bir yolu bulunup, resim başına dört gini verilebilir."

Rampion güldü: "Bu para müthiş bir şey sayılmaz ama, buyrun alın resimleri. İsterseniz bedavaya alın."

Burlap karşı koydu: "Hayır, hayır. Öyle şey yapamam. *Edebiyat Dünyası* sadakayla geçinmez. Yayımladığı yazıların parasını öder. Ne yazık ki, fazla veremez; ama gene de bir şeyler verir, az çok bir şeyler verir." Başını yavaş yavaş sallayarak, konuşmasını sürdürdü: "Para ödemeyi görev bilirim, kendi cebimden vermek zorunda kalsam bile. Bu bir ahlâk ilkesidir benim için. Kesinlikle bir ahlâk ilkesidir," diye direndi.

Burlap, heyecanla, kendini seyrediyordu. Haklı bulduğu bir gururla o dürüst, o özverili adamı; dergisine yazı yazanla-

ra kendi cebinden para veren Denis Burlap'ı seyretmekteydi. Konuştukça, böyle bir Denis Burlap'ın varlığına nerdeyse gerçekten inanıyordu. Hiç durmadan konuşuyordu ve ağzından çıkan her sözle, böylesine güzel bir yoksulluk çeken, ama hep namuslu kalan o Burlap, gittikçe daha açık seçik olarak beliriyordu hayal gücünde. *Edebiyat Dünyası* ise, iflâsa gittikçe daha çok yaklaşıyor, öğleyin yediği yemeğin hesabı durmadan kabarıyor; buna karşılık, Burlap'ın geliri aynı hızla azalıyordu. Rampion, Burlap'ı merakla süzdü. "Kendini neden böyle zorla öfkelendiriyor acaba?" diye düşündü. Sonra ansızın, akla yakın bir neden buldu buna. Burlap, soluk alabilmek için bir an susunca, Rampion, dertten anlayan bir insanın davranışıyla, başını salladı.

"Size sermaye sağlayan bir insan gerek," dedi. "Eğer benim köşede bucakta birkaç yüz ya da birkaç bin sterling'im olsaydı, *Edebiyat Dünyası*'na yatırırdım bu parayı. Ama ne yazık ki, yok." Bir zafer kazandığını açıklayan bir adamın sesiyle, "meteliğim yok!" diye sözü kapattı. Burlap'ın derdini paylaşırcasına bir hal alan yüzü, ansızın değişiverdi, Rampion karşısındakiyle alay ediyordu gülümseyerek.

O akşam Burlap, Fransisken papazlarının yoksulluğu konusunu ele aldı: "Umbria tepelerinde yalınayak yürüyor Yoksulluk adını taşıyan hanım." İşte böyle başlıyordu yazmakta olduğu kitabın o bölümü. Burlap coşunca, uyaksız dizeler yazmak eğilimi belirirdi düzyazısında. "... Beyaz tozlu yollara değiyordu ayakları; küçük kentlerin surlarından bakınca, aşağıdaki ovada iyice gerilmiş beyaz kurdelelere benzeyen o yollara değiyordu ayakları..."

Bundan sonra bir sürü lâf ediyordu: İri budaklı zeytin ağaçlarından, bağlardan, set set alçalan tarlalardan, "kıvrık boynuzlu büyük beyaz öküzlerden," taşlı keçi yollarında sa-

bırla yük taşıyan küçük eşeklerden, mavi dağlardan, uzaklarda tepeler üstüne kurulmuş ve her biri resimli kitaplardaki cenneti andıran kasabalardan, Clitummus'un klasik edebiyata geçen sularından, Trasimene'nin daha da klasik olan sularından söz ediyordu. Burlap, şöyle sürdürüyordu yazısını: "O topraklarda ve o çağda, gerçekleşebilen, uygulanabilen bir ülküydü yoksulluk. Toprakta çalışarak geçinen insanlara, toprak her şeyi veriyordu. Göreve göre uzmanlaşma pek azdı. Her köylü, kendine gereken eşyaların çoğunu kendi yapardı; kendi kasabı, kendi fırıncısı, kendi zerzevatçısı, kendi şarapçısıydı. Böyle bir toplumda, paranın pek önemi yoktu henüz. Nerdeyse hiç para harcamadan yaşardı çoğu insanlar. İstediklerini -gerek kendi elleriyle yaptıkları ev eşyalarını, gerek toprağın verdiği güzelim meyveleri- aracısız elde edebilirlerdi. Böylece, öteden beri bir şey satın almak için kullanılan kıymetli madenlere gereksinmeleri yoktu onların. San Francesco'nun yoksulluk ülküsü uygulanabilirdi o sıralarda; çünkü bu ermişin örnek olarak gösterdiği yaşantıyla, yoksul çağdaşlarının yaşantısı arasında pek büyük bir ayrım yoktu. San Francesco, toplumun hali vakti yerinde, yaptıkları işte uzmanlaşmış üyelerini -yani aslında paraya önem vererek yaşayanları- kendilerinden daha yoksul olanlar gibi yaşamaya, yani parayı düşünmeden yaşamaya çağırıyordu. Oysa durum bugün öyle başka ki!" Bundan sonra Burlap, gene uyaksız dizeler yazmaya başladı. Ama onu heyecana sürükleyen şey, şiirsel bir sevecenlik değil, öfkeydi artık: "Hepimiz, gerçek şeylere değil de, paraya değer vererek yaşayan uzmanlarız şimdi. Yaratılan ve gelişen gerçek bir dünyada değil, bizden çok uzak olan soyut kavramlar arasında yaşıyoruz." Burlap, biraz da, "eskiden insanın kölesiyken, şimdi insanın efendileri olan büyük makineler", ayarlama, sanayi ve ticaret hayatı ve bunların insan ruhunu yıpratması üstüne pa-

lavra attı. (Bu son konu için, Rampion'un ikide birde söylediği bazı sözleri aşırıvermişti.) Sonunda şöyle bir sonuca vardı: Bütün bu kötülüğün temeli paradır. Bütün bu kötülüğün temeli, insanları artık gerçek şeylere değil de, paraya önem vererek yaşamak zorunda bırakan o uğursuz gereksinmelerdir. "San Francesco'nun ülküsü, bugünün insanlarına, aklın alamayacağı bir şey, tam bir çılgınlık görünüyor. Günümüzün koşulları, Yoksulluk denilen hanımı gözden düşürdü; beline önlük yerine bir çuval saran, ayakkabıları su alan gündelikçi bir hizmetçi durumuna düşürdü onu... Aklı başında bir kimse, onun peşinden gitmeyi artık düşünemez bile. Böylesine iğrenç bir Dulcinea'yı hayalinde yüceltmek için, Don Kişot'dan bile daha deli olmalı insan. Fransisken papazlarının ülküsü gerçekleşemez bizim toplumumuzda. Yoksulluk, nefret edilecek bir şey oldu bizim gözümüzde. Ne var ki, San Francesco'yu, çılgınca hayaller kuran, gerçeklerden kopmuş biri sayıp, bir kenara atıvermemiz için, bir neden değildir bu. Hayır, tam tersine çılgınlık onda değil, bizdedir. Tımarhanede bir hekimdir o. Aklını kaçıranlara bakarsanız, aralarında deli saydıkları tek kişi doktordur. Ama bizim de aklımız başımıza gelince, aramızda tek sağlıklı adamın doktor olduğunu anlayacağız. Şimdiki durumda Fransisken ülküsü gerçekleşemez. Bundan alacağımız ders şudur: Her şey değişmeli, kökünden değişmeli. Amacımız yeni bir toplum yaratmak olmalı; öyle bir toplum ki, orada Yoksulluk denilen hanım, pasaklı bir orta hizmetçisi değil; ışık saçan, ince, güzel ve sevimli bir kişi olsun. Ah, Yoksulluk, güzel hanım!"

Beatrice, akşam yemeğinin hazır olduğunu haber vermek için içeriye girdi.

Sırf Burlap'a düşkün olduğundan, sert sert konuştu, "iki yumurta," diye buyurdu. "İki yumurta yiyeceksiniz. İstediğimi yapacaksınız. Sizin için özel olarak pişirildi bunlar."

Burlap, "İncil'de evine dönen bir müsrif oğul öyküsü vardır ya," dedi, "sanki ben sizin müsrif oğlunuzum. Daha doğrusu, müsrif oğula sunulan o besili dana gibi besliyorsunuz beni."

Burlap, başını ağır ağır salladı ve Sodoma'nın portrelerine benzer bir gülümsemeyle ikinci yumurtayı da tabağına aldı.

Beatrice, "bir gramofon şirketinde hisselerim var benim," dedi. "Bu konuda size danışmak istiyordum. Ansızın öyle bir yükseldi ki bu hisseler!"

Burlap, "gramofon, ha," dedi; ve gramofon şirketi hisseleri konusunda gereken öğütleri verdi.

ONYEDİNCİ BÖLÜM

Günlerdir yağmur yağıyordu. Spandrell, mantarı andıran bitkilerin tâ ruhunu sardığını, ruhunun bile küf tuttuğunu sandı. Yatakta yatıyor, kasvetli odasında oturuyor, bir meyhanenin tezgâhına yaslanıyordu; ve içinde vıcık vıcık çamurlu bitkilerin geliştiğini duyuyor, hayal gücünün gözleriyle seyrediyordu bunları.

Annesi kaç kez yalvarmıştı: "Ah, bir işin olabilse! Neyle olursa olsun, bir şeyle uğraşabilsen!"

Tüm dostları da aynı şeyi söylemişlerdi; yıllardır söyleyip duruyorlardı bunu.

Ama Spandrell, bir iş yapmamaya yeminliydi. Çalışmak, çalışmaya inanmak, çalışma inancını çevresine yaymak, çalışmanın kutsallığı, *laborare est orare* * düşüncesi, abuk sabuk, saçma sapan şeylerdi bütün bunlar!

Günün birinde, Philip Quarles, akıllı uslu konuşarak onu yola getirmeye çalışırken, Spandrell patlayıvermişti. Hor görürcesine, "çalışmak ha!" demişti. "İçki ne denli saygıdeğer

* Metinde Latince: "Çalışmak, dua etmektir."

bir şeyse, çalışmak da o denli saygıdeğer bir şeydir. Tıpkı aynı işe yarar ikisi de: İnsanı oyalar, kendini unutturur insana. Çalışmak uyuşturucu bir maddedir. İşte o kadar. Uyuşturucu bir madde kullanmadan, ayık yaşamanın yolunu bulamamak küçük düşürür insanı. Dünyayı da, kendini de, olduğu gibi görebilmek yiğitliğinden yoksun olmak, küçük düşürür insanı. Çalışa çalışa, ille sarhoş olacaklar. Aptallıktır bu! Çalışmaya inanmak, çalışma inancını çevresine yaymak; aptallığa, korkaklığa inanmaktan başka bir şey değil. Çalışmak dua etmek gibi bir şey olabilir; ama çalışmak aynı zamanda devekuşları gibi başını kuma gömmek demektir; kendi söylediğini kendi duymamak için, ya da gözleri önünde duran kendi elini görmemek için, tozu dumana katmak demektir. İnsanın, kendi kendisinden kaçıp saklanması demektir. Samuel Smiles'ların*, büyük iş adamlarının, çalışmaya bu denli hayran olmalarına hiç şaşmamalı. Çalışmaları sayesinde var olduklarına inanarak rahat ediyorlar, hatta önemli sanıyorlar kendilerini. Çalışmalarına bir son verseler, yeryüzünde var olmadıklarını anlayacaklar çoğu. Havadaki boşluklardan farkı yok onların, işte o kadar. Belki de bir hayli pis kokan boşluklar. Bana kalırsa, çoğu Smiles'ların ruhu oldukça pis kokar. Çalışmayı bırakmak cesaretini gösterememelerine hiç şaşmamalı. Çalışmayı bıraksalar, gerçekte ne olduklarını anlayıverirler; daha doğrusu, hiçbir şey olmadıkları dank eder kafalarına. Böyle bir tehlikeyi göze almaya cesareti yoktur onların."

Philip Quarles sordu: "Peki, ya siz? Yiğitliğiniz sayesinde neler öğrenebildiniz kendi hakkınızda?"

Spandrell, biraz rol keserek, sırıttı: "Kendi hakkımda öğrendiklerime göğüs gerebilmem için, oldukça yiğitlik gerekti"

* Samuel Smiles (1812-1904) siyasal ve toplumsal reformlar ve hayatta başarı elde etmek için gereken nitelikler üstüne kitaplar yazmış ve sanayi alanında bazı ünlü kişilerin yaşam öykülerini de kaleme almıştır.

dedi. "Eğer böylesine yiğit bir adam olmasaydım, çoktan, ya çalışmaya ya da morfine dökerdim işi."

Spandrell kendi kişiliğine biraz dramatik bir hava veriyor; davranışını aslında olduğundan hem biraz daha mantıklı, hem biraz daha romantik gösteriyordu. Hiçbir iş yapmamasının tek nedeni, aksiliği ve herkesce benimsenen ahlâk kurallarının tam tersine inanması değildi; tembelliği huy edinmişti aslında. Haylazlık ilkesine bağlanmadan önce başlamıştı haylazlığı. Bu ilkenin temelindeydi haylazlık. Spandrell, önüne geçemediği tembelliğine bir neden bulmak ve bu tembelliği haklı göstermek zorunda kalmasaydı, çalışmanın zararlı bir afyon olduğunu hiçbir zaman ileri sürmeyecekti. Gelgelelim, hiçbir iş yapmamak için biraz yürek gerektiği de doğruydu: Spandrell, süregen gibi, bir can sıkıntısının tüm yıkıntılarına göğüs gererek, tembel tembel oturuyordu. Bu can sıkıntısının, şu sırada olduğu gibi, nerdeyse dayanılamayacak kadar yoğunlaştığı anlar da vardı. Ama Spandrell'in benliğinde, tembellik öyle derin kökler salmıştı ki, bunu önlemek için gereken yiğitlik, bu tembelliğin doğurduğu korkunç iç sıkıntısına dayanabilmek için gereken yiğitlikten çok daha büyüktü. Spandrell'in gururu, doğuştan gelen tembelliğini desteklemişti. Yetenekli, ama yeterince yetenekli olmayan bir adamın gururuydu bu. Bu gurur, büyük başarılara hayran olan, ama özgün bir yapıt verecek yetenekten yoksun olduğunu bilen; bunu yapmak için boşuna uğraşarak küçük düşmek istemeyen; başarıyla sonuçlansa bile, kolay işleri hor gören bir adamın gururuydu.

Spandrell, Philip'e, "sizin çalışmaktan söz etmeniz güzel," demişti; "çünkü siz bir şeyler yapabiliyorsunuz. Bense, yapamıyorum. Ne halt etmemi istiyorsunuz benim? Banka memuru mu olayım? Yoksa seyyar satıcı mı?"

Philip, "başka meslekler de var," demişti. "Mademki bi-

raz paranız var, çeşitli bilim dallarıyla uğraşabilirsiniz, doğa bilimleriyle uğraşabilirsiniz."

"Ha, anlaşıldı, karınca koleksiyonu yapmamı istiyorsunuz benim, öyle mi? Ya da Angevin'lerin nasıl sabun kullandıkları konusunda tezler yazanlardan biri olmamı. Hayatta bu çeşit merakları olan, sevimli, bir Toby Amca* olmamı istiyorsunuz. Ama haberiniz olsun, ben bir Toby Amca olmak niyetinde değilim. Gerçekte bir işe yaramıyorsam, açıkça işe yaramayan bir adam olurum, daha iyi. Kılık değiştirip, bilgin geçinmek istemiyorum. Belirli bir merakın temsilcisi olmak istemiyorum. Yaradılışta neysem, o biçim kalmak istiyorum. Yani işe yaramayan bir insan olmak istiyorum."

Annesinin ikinci evliliğinden sonra, Spandrell inadına, her şeyi kötüye yormuş, en kötü yolu seçmiş, benliğinin en kötü yanlarını bile bile geliştirmişti. Sonsuz boş vakitlerini doldurmak için, içkiye ve çapkınlığa vermişti kendini. Annesinden de, eskiden aptalcasına mutlu ve iyi olduğu için kendinden de, öç alıyordu böylece. Annesine de, kendine de, Tanrıya da nispet veriyordu. Gidebileceği bir cehennem olduğunu umuyor; bu cehennemin varlığına inanamadığı için üzülüyordu. Ama cehennem ister olsun, ister olmasın, ahlâk açısından düşkün yaşantısının ilk başladığı günler, kötü bir şey, yanlış bir şey yaptığını bilmek, onu sevindirmiş, hattâ heyecanlandırmıştı. Gelgelelim, "ahlâksızca eğlencelere düşkünlük" dediğimiz şeyin özü, öylesine can sıkıcı, öylesine umutsuzca ve kesinlikle tatsız bir iştir ki; ancak akılları herkesinkinden oldukça daha kıt ve cinsel istekleri herkesinkinden bir hayli daha bol olan tek tük kişiler, hiç bıkmadan ahlâksızlık yapmaktan hoşlanmaya ya da bu tür bir ahlâksızlığın kötü olduğuna gerçekten inanmaya devam edebilirler.

* Laurence Sterne'ün *Tristran Shandy* adlı ünlü yapıtının başlıca kişilerinden biri.

Ahlâksızca yaşamayı huy edinenlerin çoğu, böyle yaşamaktan hoşlandıkları için değil, böyle yaşamadıkları zaman rahatları kaçtığı için bu tür bir yaşantıyı sürdürürler. Alışkanlık, bu çeşit hazları sıkıntılı ve sıradan gereksinmelere dönüştürür. Kadına, içkiye, afyon yutmaya, cinsel haz duymak için ya kamçıyla dayak yemeye ya da dayak atmaya alışık olan adam; bunlarsız yaşamayı, susuz, ekmeksiz yaşamak kadar güç bulur. Oysa, bu ahlâksızlıklar, kuru bir ekmek parçası yemek ya da mutfak musluğundan bir bardak su içmek kadar az heyecan veren şeyler olabilir aslında. Alışkanlık, insanın ahlâk ölçülerini yıktığı gibi, ahlâksızlıktan gerçekten haz alma yeteneğini de yıkar. Din değiştiren ya da dinlerine inanmayan Yahudiler, Batılılaşan Hintliler, aradan birkaç yıl geçince, domuz ya da sığır etini kılları kıpırdamadan öyle bir yerler ki, dini bütün kardeşleri hayvanca bir kayıtsızlık sayarlar onların bu halini. Ahlâksızca yaşamayı huy edinenler için de durum aynıdır. Aslında çok kötü oldukları için onlara ilkin heyecan veren davranışlar, birkaç kez tekrarlandıktan sonra, ahlâk açısından ne iyi sayılır artık ne de kötü. Çoğu ahlâksızca davranışlardan sonra, bedende sıkıntılı bazı tepkiler başladığından, olsa olsa biraz iğrençtir bu çeşit davranışlar. Ne var ki, bunlar artık olağan sayıldığı için, ahlâk açısından da bir kötülükleri kalmaz. Her gün yapılan işlerin, ahlâk açısından kötü görünmesi güçtür.

Alışkanlıktan ötürü, giderek haz almadığı gibi, kötü bir şey yaptığı inancını da yitiren Spandrell (oysa duyduğu hazın çoğu, kötü bir şeyler yaptığı inancından geliyordu); bir çeşit umutsuzluğa kapılıp, kendini ahlâksızlığın inceliklerine verdi. Ne var ki, ahlâksızlığın incelikleri, duygu açısından incelikler yaratmaz. Bunun tam tersi olur aslında: Bir ahlâksızlık ne denli abartmalı ve aşırı, ne denli az görülür türden ve doğaya ne denli aykırı olursa; bu ahlâksızlığın uygulan-

ması da o denli can sıkıcı olur, insana hiç mi hiç heyecan vermez. Gerçi insan, hayal gücünü zorlayarak, normal cinsel tema'nın en olmayacak çeşitlemelerini uydurabilir ama, bu değişik ahlâksızlıkların duygu açısından sonucu hep aynıdır: Tatsız bir biçimde küçük düştüğünü, rezil olduğunu anlar insan. Şu da var ki, birçok kişi (ve bunların çoğu, kafa açısından en uygar, en ince, en çapraşık insanlardır) aşağılık şeyleri özlemektedirler. Bunlar, çeşitli kepazelikler yaparak, kendi kendilerine eziyetten haz alıp fuhuşa düşerek, yabancılarla gelişigüzel ve nerdeyse hayvancasına çiftleşerek, kendilerinden aşağı bir tabakadan gelen kaba saba cahil insanlarla cinsel ilişkilere girerek, kendi kendilerini rezil etmeye can atarlar. Bir insan, kafanın ve estetik duyguların bir hayli pahalıya malolabilen aşırı inceliklerini, duygusal açıdan garip bir soysuzlaşmaya düşerek elde edebilir. Muhafız alayı erlerine, ya da külhanbeylere düşkün olanlar; insanı küçük düşüren cinsel ilişkilere ve zorbalığa meraklı, çağımızın tam anlamıyla uygar estetik meraklılarının çektikleri hastalığın başka bir biçimini; bir yandan sanata, bir yandan da zulmetmeye heveslenen yüzde yüz uygar bir Çinlide de görebiliriz. Bir gün Rampion, Spandrell'in önünde, şöyle özetlemişti bu durumu: "Kafası yükseklerde, belden aşağısı aşağılarda. Biri ne denli yükselirse, öteki o denli alçalıyor." Oysa Spandrell, küçük düşmekten hoşlanmazdı. Ona göre, ahlâksızlığın tüm değişik incelikleri, duygu açısından hiç değişmeyen aynı can sıkıcı sonucu verirdi. Spandrell'in içinde bu duyguları beğenen ya da bu duygular yüzünden vicdan azabı çeken anlamlı herhangi bir heyecan bulunmadığından, sırf bedenin heyecanından ve hazlarından doğan bu duyguların tadı tuzu da kalmıyordu. Artık Spandrell'e gerçekten heyecan veren bir tek ahlâksızlık vardı: Genç kızları baştan çıkarmak! Bu merak, Rampion'un sezdiği gibi, Spandrell'in cinsel yaşantıya karşı

duyduğu o garip, o hınç dolu nefretten kaynaklanırdı. Bu nefret, annesinin ikinci evliliği yüzünden geçirdiği sarsıntının sonucuydu. Spandrell, orta sınıfın yüksek tabakasına uygun bir biçimde yetiştirilerek, incelikle davranmayı, duygularını efendice baskı altında tutmayı öğrendikten sonra, çocukluktan erginliğe geçişin huzursuz bir anında uğramıştı bu sarsıntıya. Böylece fazlasıyla sevdiği, bu yüzden de nefret ettiği kadın soyunun suçsuz kızlarına cinsel tutkunun hazlarını tattırmakla, onları küçük düşürdüğünü sanıyor, bundan ayrıca sevinç duyuyordu. Spandrell'in gözünde kadınlar, aslında nefret ettiği cinsel içgüdünün canlı birer simgesiydi. Bu içgüdüye karşı, ortaçağlara özgü bir kin duyan Spandrell (hazları tümüyle yadsıyanlardan ve softalardan farklı olarak), öcünü, kadınların o nefret ettiği bedenlerini cezalandırarak almıyordu, bu bedenlere kötü saydığı bir tutkuyu öğreterek; bu bedenleri baştan çıkarıp, okşaya okşaya, bilinçli ruhlara karşı gittikçe artan ve gittikçe coşan bir başkaldırışa sürükleyerek alıyordu öcünü. Bu öç almanın son aşamasında, kurban olarak seçtiği kızcağıza, kendi öğrettiği yoğun hazların, temelden ahlâksız ve aşağılık duygular olduğu inancını, yavaş yavaş ve sinsice aşılıyordu. Şimdiye değin ancak bir tek toy kıza, zavallı küçük Harriet'e, uygulamıştı tüm programını. Harriet'den önce gelenlerle böylesine ileri gitmemişti; Harriet'den sonra da kimseye yapmadı bunu. Rampion'lara anlattığı biçimde baştan çıkardığı Harriet, Spandrell'e tapmış; Spandrell'in de ona taptığını sanmıştı. Böyle düşünmeye nerdeyse hakkı vardı Harriet'in; çünkü Spandrell, genç kıza bile bile kıydığı halde, ona karşı sevgi duyuyordu. Yalnız Harriet'in duygularının değil, kendi duygularının da böyle rezil edilmesi, daha da ahlâksızca bir çeşni veriyordu olup bitenlere. Spandrell sabırla, ayrıca ince ve anlayışlı bir âşığın duyarlığı ve tatlılığıyla, erkek eli değme-

miş bu kızın korkularını yatıştırdı; gençliğinden gelen soğukluğu eritti, Harriet'in gördüğü eğitimden gelen engelleri yıktı. Ama bunları yaptıktan sonra, kızcağızın toyluğundan yararlanarak, onu cinsel ahlâksızlığın en akla sığmaz taşkınlıklarına sürükledi. Harriet'in bunları olağan sevgi gösterileri diye benimsediğini görmekle, ondan hıncını almış oluyordu. Kadınlara ve cinsel hazlara düşkünmüş gibi davrandığı halde, aslında bunlardan nefret ettiği için, Harriet de bir kadın olduğu için, onu cezalandırıyordu böylece. Ama Spandrell, bu kadarıyla da yetinmedi: Vicdanı rahat değilmiş gibi, çekinircesine kaçmaya başladı. Kaçamadığı zaman da, sanki hakarete uğruyormuş, ırzına saldırılıyormuş gibi; bu istekleri paylaşmadan boyun eğiyordu onlara. Harriet birdenbire kaygılandı, mutsuz oldu; tüm duyarlı insanlar gibi, karşılık göremeyince, utandı. Kendini biraz da gülünç buldu. Bir tiyatro oyunu oynanırken, sanki arkadaşları sahneden çıkmış da, farkına varmadan, ansızın sahnede tek başına kalmış bir oyuncu kadar gülünç buldu kendini. Hem gülünç, hem de biraz iğrenç. Yoksa Spandrell onu artık sevmiyor muydu? Spandrell, Harriet'i çok sevdiğini söyledi. Peki, öyleyse neden böyle davranıyordu? Neden olacak, sırf sevgisinin derinliğinden. Derken Spandrell, ruhtan söz etmeye başladı: Beden, ruhu yiyip kemiren, bilinci ortadan kaldıran, gerçek senle gerçek beni yok eden yabancı bir hayvan gibiydi. Üstelik de tam o akşam, sözümona bir rastlantı sonucu, adamın biri, Spandrell'e, içinde ne olduğu bilinmeyen bir paket göndermişti. Spandrell paketi açınca, içinden bir dosya dolusu müstehcen Fransız gravürü çıktı. Zavallı Harriet bu resimlere bakınca, şimdiye değin olanca saflığı ve içtenliğiyle sevgi sandığı o davranışların tümünün, soğukkanlılıkla ve açık seçik çizildiğini, gittikçe artan bir dehşet ve tiksintiyle gördü. Bu resimler, öylesine iğrenç, öylesine aşağı, öylesine akla

sığmaz bir bayağılıktaydı ki; insan bunlara şöyle bir göz atmakla, tüm insan soyundan nefret edebilir, tüm insan soyunu hor görebilirdi. Spandrell birkaç gün ustaca uğraşarak, Harriet'in duyduğu dehşeti büsbütün yoğunlaştırdı. Kızcağız kendi suçluluğuna iyice inandıktan, kendi kendinden iyice tiksindikten sonra da; Spandrell, artık düpedüz müstehcen olduğu bilinen o sevişmelerine, duygusuzca ve yabansı bir hırsla yeniden başladı. Sonunda Harriet, âşığından da, kendinden de nefret ederek, Spandrell'i bıraktı. Harriet'den ayrılalı üç ay oluyordu. Spandrell, Harriet'i gene ele geçirmeye ya da başka bir kurban bulup aynı şeyleri yeniden yapmaya kalkmadı. Zahmetine değmezdi; hiçbir şey zahmetine değmezdi. Spandrell, İblis'e yakışır bu çeşit davranışların verdiği heyecanlardan söz etmekle yetinerek; içkinin ve parayla satın alınan sevişmelerin kasvetli tekdüzeliği içinde, duygusuz ve cansız gibi gömülüp kaldı. Konuşmak onu bir an için coşturuyordu; ama susunca, büsbütün boğuluyordu can sıkıntısının ve umutsuzluğun içinde. Zaman zaman, sanki benliği, için için felce uğramış gibi, ruhunun özü gittikçe uyuşuyormuş gibi, bir duyguya kapılıyordu. İradesini zorlayarak, bu felcin önüne geçmek elindeydi. Ama Spandrell, bu gücü gösteremiyordu, hattâ göstermek bile istemiyordu.

Philip Quarles, o pırıl pırıl, o akıllıca anlama merakını Spandrell'e yönelterek, sormuştu: "Ama mademki böyle bir yaşantı sizin canınızı sıkıyor, mademki bundan nefret ediyorsunuz, öyleyse neden vazgeçmiyorsunuz böyle yaşamaktan?"

Philip Quarles bunu soralı nerdeyse bir yıl oluyordu. O sıralarda felç, Spandrell'in ruhunun tâ derinlerine inmemişti henüz. Ama o zaman bile, Philip hayrete düşmüştü Spandrell'in tutumuna. Mademki Spandrell, karşısındakinden kişisel açıklamalar beklemeden kendini anlatmaya hazırdı; ma-

demki bilimsel bir merakın konusu olmaktan sıkılmıyor; kusurlarını açıklamaktan çekineceği yerde, bu kusurlarıyla övünüyordu; Philip onu sorguya çekmek fırsatından yararlanarak, direndi: "Böyle yaşamaktan niçin vazgeçmediğinizi anlamıyorum"

Spandrell omuz silkti: "Çünkü bu işe bir kez girdim de ondan. Çünkü bir bakıma bu benim alınyazım da ondan. Çünkü eninde sonunda hayat böyle de -yani nefret uyandıran, can sıkan bir şey de- ondan. Kendi hallerine bırakılınca, insanlar da öyle -yani nefret uyandıran, can sıkan- yaratıklar. Çünkü bir kez cehennemlik olan insanın, iki kat daha fazla cehennemlik olması gerekiyor da ondan. Çünkü... Evet, öyle, çünkü ben aslında nefret etmekten, can sıkıntısı çekmekten hoşlanıyorum da ondan."

Bunlardan hoşlanıyordu. Yağmur durmadan yağıyor; Spandrell'in tâ yüreğinin içinden mantarlar fışkırıyor, o da, özene bezene yetiştiriyordu bu mantarları. Gidip arkadaşlarını görebilirdi: Ama sıkıntılar içinde, tek başına kalmak, daha çok hoşuna gidiyordu. Konser mevsiminin en civcivli zamanıydı, Covent Garden'de opera vardı, bütün tiyatrolar açıktı. Ama Spandrell bunların ilânlarını okuyordu ancak: Queen's Hall'da *Eroica* çalınıyordu; Wigmore'da Schnabel, *Op. 106*'yı çalıyordu; Covent Garden'de *Don Giovanni,* Alhamra müzikholünde Küçük Tich Old Vic'de *Othello,* Marble Arch'da Charlie Chaplin vardı. Spandrell, bütün bunların ilânlarını dikkatle okuyor ve evde oturuyordu. Piyanonun üstünde bir yığın nota duruyordu; kitaplığının rafları kitapla doluydu; tüm Londra Kitaplığı emrine âmadeydi. Ama Spandrell, magazinlerden, haftalık resimli dergilerden, sabah ve akşam gazetelerinden başka hiçbir şey okumuyordu. Yağmur, pencerelerin kirli camlarının üstünden durmadan akıp gidiyor; Spandrell, *Times'in* koskocaman, hışırdayan

sayfalarını çeviriyordu. Bir bokböceği kurdunun çevresini saran pisliği kemire kemire kendine yol açtığı gibi, Spandrell de, doğumlar, ölümler, kayıplar sütununu; hizmetçi ve gayrımenkul mal mülk ilânlarını, mahkeme raporlarını, imparatorluk ve yabancı ülkelerle ilgili haberleri, parlamento görüşmelerini, günün haberlerini, beş tane başmakaleyi, okuyucu mektuplarını, saray havadislerini, kişilerle ilgili ilânları, "Hava Bozukken Kutsal Kitap" adlı bir din adamının yazdığı küçük denemeyi okudu. Sonunda şu satırlara geldi: "Gelecek Pazartesi günü, Gümüş ve Altından Tel Yapanlar Birliği, Duke of York'u onur üyesi olarak kabul edeceklerdir. Alters Hazretleri, onur üyesi olduktan sonra, birliğin başkanı ve müdürleriyle öğle yemeğini yiyecektir." Pascal ile Blake kitap raflarında, elinin altında duruyordu; ama Spandrell şunu okuyordu: "Lady Augusta Crippen, *Berengaria* gemisiyle İngiltere'den ayrılmıştır. Kayınbiraderi Güney Melanesia Genel Valisinin ve kız kardeşi Lady Ethelberta Todhunter'in evlerinde konuk kalmak üzere, Amerika'nın bir ucundan öteki ucuna yolculuk edecektir." Spandrell güldü; ve bu gülüşü, onun için bir kurtuluş, bir güç kaynağı oldu. Ayağa kalktı, yağmurluğunu giydi, sokağa çıktı. "Güney Melanesia Genel Valisi ve Lady Ethelberta Todhunter!" Spandrell, hâlâ gülümseyerek, köşedeki meyhaneye girdi. Henüz erkendi; tezgâhın başında bir tek müşteri vardı.

Meyhaneci kız, "ama iki kişi beraber oturup neden mutsuz olsunlar?" diyordu. "Boşanıp mutlu olmak varken, neden beraber otursunlar?"

Yabancı, "evlilik kutsal bir törendir de ondan," diye karşılık verdi.

Meyhaneci kız, karşısındakini küçümsercesine söylendi: "Şuna da bakın! Kutsal törenmiş!"

Kızın gözü Spandrell'e ilişince, onu başıyla selâmladı, gü-

lümsedi. Spandrell, meyhanenin devamlı müşterilerindendi.

Spandrell, "bir duble konyak," dedi.

Tezgâha yaklaşarak yabancıyı süzdü. Kilise korolarında şarkı söyleyen küçük bir erkek çocuğunun yüzü vardı bu yabancıda. Ama ansızın orta yaşlı oluveren bir çocuğun yüzüydü bu.

Tombul, bebek gibi güzel, ama yıpranmış bir yüz. Ağzı iğrenç denecek kadar küçüktü; bir gül tomurcuğunda küçük bir yarık gibi. O gün tıraş olmadığı için, bu melek yavrusunun sarkmaya başlayan yanakları da, çenesi de, kül rengindeydi.

Yabancı, "çünkü..." diye sözünü sürdürürken, Spandrell, adamın bir an olsun kıpırdamadan duramadığını gördü. Boyuna gülümsüyor, kaşlarını ya çatıyor ya havaya kaldırıyor, başını ya bir yana ya öteki yana eğiyor, utangaçlığından kendinden geçmişçesine gövdesi hiç durmadan kıvranıyordu. "Çünkü bir erkek karısıyla birleşmeli; ve karı koca bir tek beden haline gelmeli." Yabancı, daha da beter kıvranarak, kıkır kıkır gülerek "bir tek beden," dedi gene.

O sırada Spandrell ile gözgöze geldiler; adam kızardı; bozulduğunu belli etmemek için, kadehini acele acele dikip bitirdi.

Meyhaneci kız, konyak şişesini almak için dönerken sordu. "Ya siz, bu işe ne dersiniz, Mr. Spandrell?"

"Hangi işe? Bir tek beden olmak işine mi?" Meyhaneci kız, evet der gibi başını salladı. "Doğrusunu isterseniz, ben de tam şu sırada, Güney Melanesia Genel Valisi ile Lady Ethelberta Todhunter'e imreniyordum; çünkü onların iki ayrı beden olduklarından hiç mi hiç kuşkulanamaz hiç kimse." Spandrell, kilise korolarında şarkı söyleyen o yıpranmış çocuğa baktı. "Eğer siz Güney Melanesia Genel Valisi olsaydınız, karınız da Lady Ethelberta Todhunter adını taşısaydı,

bir tek beden olabileceğinizi aklınız alır mıydı?" Yabancı oltaya takılmış bir solucan gibi kıvrandı. "O zaman bir tek beden olmayacağınız meydanda. Rezalet olurdu bir tek beden olmanız."

Yabancı, bir viski daha ısmarladı.

"Şaka bir yana," dedi, "evlilik denilen kutsal tören..."

Meyhaneci kız direniyordu: "Ama gereği yokken, iki insan ne diye mutsuz olsunlar?"

Spandrell sordu: "Peki, ne diye mutsuz olmasınlar? Yeryüzüne mutsuz olmak üzere gelmedikleri ne mâlum? Şu dünyamızın, başka bir gezegenin cehennemi olmadığını nereden biliyorsunuz?"

Anlaşılan, olguculuk felsefesinden yana olan meyhaneci kız güldü: "Aman ne saçma!"

Spandrell, konuşmasını sürdürdü: "Ama Anglikan Kilisesi'ne bağlı olanlara göre, evlilik kutsal bir tören değildir ki!"

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuk yüzlü adam, öfkeyle kıvrandı: "Yoksa siz beni Anglikan mı sandınız?"

İş saati bitmişti. Meyhane, ruhunu ferahlatmak isteyenlerle dolmaya başladı. Bira bol bol akıyor; ispirtolu içkiler, çok kıymetli bir nesneymiş gibi, küçük kadehlerle ölçülerek veriliyordu. Meyhanedekiler, parasını ödeyip çeşit çeşit biralar içerek, viski içerek; yabancı ülkelerde yolculuğa çıktıklarını, gizemci bir coşkuyla kendilerinden geçtiklerini, şiir okuduklarını, Kleopatra ile birlikte bir hafta sonu tatili geçirdiklerini, yabani hayvan avına çıktıklarını, müzik dinlediklerini sanıyorlardı.

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuklara benzeyen adam, bir viski daha ısmarladı.

Başını sallayarak, "öyle bir çağda yaşıyoruz ki?" dedi. "Barbar bir çağ bu! Dinle ilgili en basit gerçeklerden bile haberimiz yok."

Spandrell, "sağlıkla ilgili en basit gerçeklerden de hiç haberimiz yok," dedi. "Şu nemli giysilere bakın. Bir pencere bile yok."

Mendilini çıkarıp, burnunu tıkadı.

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuk yüzlü adam, ürperdi, ellerini havaya kaldırdı. "Aman o ne mendil öyle!" diye bağırdı. "Ne iğrenç şey o!"

Spandrell, iyice göstermek için mendili uzattı: "Bana kalırsa pek güzel bir mendil," dedi. Siyah ve pembe gösterişli desenleri olan, kırmızı ipek bir mendildi. "Şunu da söyleyeyim ki, son derece pahalı."

"Ama rengi, sevgili efendim, rengi!"

"Benim hoşuma gidiyor."

"Ama şu sıralarda böyle renk olmaz ki! Paskalya ile Paskalya'dan sonra gelen yedinci pazar günü arasında olmaz ki! Aklın alacağı şey değil! Kilise törenlerine uygun olan renk beyazdır." Kendi mendilini çıkardı. Mendili kar gibi beyazdı. "Çoraplarım da öyle." Bir ayağını havaya kaldırdı.

"Ben de merak ediyordum, tenis oynamaya gidecek gibi bir haliniz var da."

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuk, "beyaz, beyaz!" dedi. "Uygun olan budur. Paskalya ile Paskalya'dan elli gün sonraki Hamsin yortusu arasında, papazların törenlerde giydikleri cüppe, aslında beyaz olmalı. Üstelik bugün Bâkire St. Natalia'nın günüdür. Ve din uğruna kurban gitmeyen bütün bâkirelerin rengi beyazdır."

Spandrell, "bana sorarsanız, o bâkirelerin tümü din uğruna kurban gitmiştir," dedi; "yani uzun süre bâkire kaldılarsa demek istiyorum."

Tokmaksız yaylı kapı ikide birde açılıp kapanıyor, açılıp kapanıyordu. Issız, rutubetli bir alacakaranlık vardı dışarda. içerde ise, kalabalık olmanın, birbirine sokulmanın, birbirine

dokunabilmenin mutluluğu vardı. Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuklara benzeyen adam, Lincoln'lu küçük St. Hugh'dan, Cornwall'de kalay madenlerinde çalışan işçilerin koruyucusu Perranzabuloe'lu ermiş Piran'dan sözetmeye başladı. Bir viski daha içti; ve İngiliz ermişlerinin yaşam öykülerini, ölçülü uyaklı şiirler olarak yazmaya uğraştığını, bir sır olarak söyledi Spandrell'e.

Tezgâh başında duran kötümser bir grup, "Derby at yarışları gene yağmurlu geçecek," diye falcılık etti.

Hep beraber falcılık ettikleri için, midelerinde güzel havalar estiği için, ruhlarında biralı bir güneş parladığı için, mutluydular. Meyhanedekilerin nemli giysileri, insanı boğarcasına, gittikçe daha fazla buğulanıyordu. Mutluluğun buğusuydu bu. Konuşanlarla gülüşenlerin gürültüsü, nerdeyse sağır edecekti insanı. Kilise korolarında şarkı söyleyen yıpranmış çocuğun ağzından, buram buram alkol kokusuyla şiir geliyordu Spandrell'in yüzüne.

"Bir aşağı bir yukarı,
Perranzabuloe'lu Piran"

diye tutturmuştu. Dört bardak viski sayesinde, kıvranmaktan, yüzünü gözünü oynatmaktan kurtulmuş gibiydi. Benliğini unutamamaktan gelen çekingenliği, yok olmuştu. Bilinçli olarak hep kendi benliğini seyreden adam, uykuya dalmıştı. Zaten birkaç viski daha içerse, bilinçli olarak seyredilecek bir benlik de kalmayacaktı ortada.

Adam, "Tüy gibi hafif yürüdü," diye sürdürdü şiir okumasını:

"Tüy gibi hafif yürüdü kabaran denizler üstünde,
Casseterides adalarının arasında."

Derken açıklamalara girişti: "Piran'ın başlıca mucizesiydi bu, Land's End'den Sicilly adalarına kadar yürüdü suların üstünde."

Spandrell, "dünya rekorunu kırmasına ramak kalmış bence," dedi.

Adam, hayır dercesine başını salladı: "İrlandalı bir ermiş Wales'e kadar yürüdü. Ama onun adını anımsamıyorum..." Meyhaneci kıza seslendi: "Miss! Buraya! Bir viski daha lütfen."

Spandrell, "doğrusu," dedi, "siz bu dünyadan da, ahretten de adamakıllı yararlanıyorsunuz. Altı viski..."

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuk karşı koydu: "Yalnız beş tane. Daha beşincisi bu."

"Öyleyse beş viski. Üstelik kilise törenlerinde kullanılan renkler. Bu da yetmiyormuş gibi Perranzabuloe'lu ermiş Piran! Onun Sicilly adalarına yürüdüğüne gerçekten inanıyor musunuz siz?"

"Yüzde yüz inanıyorum."

Meyhaneci kız, viski bardağını tezgâhın üstünde iterek, "işte, bu da kutsal delikanlıya," dedi.

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuk, parayı verirken başını sallıyordu. "Nereye baksan, küfür, lânet," dedi. "Ağızlarından çıkan her söz, Hazreti İsâ'nın Kutsal Yüreğinde bir yara daha açıyor." Viskisini içti. "Kanayan, ölesiye acılar veren bir yara daha açıyor."

"Hazreti İsâ'nın şu Kutsal Yüreği sayesinde amma da hoş vakit geçiriyorsunuz siz."

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuk, fena halde öfkelendi. "Hoş vakit mi geçiriyorum?"

"Sendeliye sendeliye, meyhane tezgâhından ayrılıp, doğru kilise mihrabının önündeki parmaklığa çöküyorsunuz; günah çıkarılan yerden, doğru geneleve gidiyorsunuz. Hayat dediğin böyle olur! Bir an bile canınız sıkılmıyor. Kıskanıyorum sizi."

"Siz alaylarınıza devam edin, devam edin." Din uğruna

ölmeyi göze alıp, can çekişmekte olan bir ermiş gibi konuşuyordu. "Hayatımın bir facia olduğunu bilseydiniz, beni kıskandığınızı söylemezdiniz."

Tokmaksız yaylı kapı ikide birde açılıp kapanıyor, açılıp kapanıyordu. Ruhsal açıdan birer çöl olan fabrika ve dairelerden, Tanrıya susamış olarak çıkan insanlar, bir tapınağa gelir gibi geliyorlardı buraya. Clyde ve Liffey, Thames, Douro ve Trent içki fabrikalarında şişelere ve fıçılara doldurulan gizemli tanrı, kendini sunuyordu bu insanlara. Soma'nın suyunu süzüp içen Brahman'lara göre, bu tanrının adı İndra idi; haşhaş yiyen yogilere göre, Siva idi; Meksika'nın tanrıları Peyotle'de yaşıyordu. Acem sofileri Allahı Şiraz şarabında buluyordu. Sibiryalı Moğolların şamanları zehirli mantarlar yiyorlardı, benlikleri Num'un ruhuyla dolsun diye.

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuklara benzeyen adam, "bir viski daha, Miss," dedi.

Sonra gene Spandrell'e döndü, başına gelen felâketleri nerdeyse ağlayarak anlattı. Sevişmişti, evlenmişti -kutsal bir törenle evlenmişti- bu konuda ayrıca direniyordu. Mutlu olmuştu. Karısı da mutlu olmuştu, kendisi de.

Spandrell kaşlarını kaldırdı: "Karınız viski kokusundan hoşlanıyor muydu acaba?"

Adam, dertli dertli başını salladı: "Benim de kusurlarım vardı," diye kabul etti. "Güçsüzdüm. Bu kahrolası içki yok mu! Kahrolası!" Birden coşup içki düşmanlığına kapılarak, viskisini yere döktü. Zaferini ilân edercesine, "ha şöyle!" diye bağırdı.

Spandrell, "pek soylu bir davranış," dedi. Meyhaneci kıza işaret etti: "Bir viski daha verin bu baya."

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuk direndi, ama pek candan değildi bu direnme. İçini çekti.

"Öteden beri benim başlıca günahımdır bu," dedi. "Ama

sonradan hep pişman olurdum. Gerçekten pişman olurdum."

"Bundan hiç kuşkum yok. Hayatınız pek heyecanlı geçiyor sizin."

"Eğer karım bana destek olsaydı, kendimi kurtarırdım belki de."

Spandrell, "tertemiz bir kadının yardımı, öyle değil mi ya?" dedi.

Adam, evet dercesine başını salladı: "Tamam. Tamamiyle doğru. Ama beni bıraktı. Kaçtı. Kaçmadı. Daha doğrusu, kandırıldı. Kendiliğinden yapmazdı bunu. O iğrenç herifin, o küçük sinsi yılanın işi bu. O..." Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuk, başçavuşlara özgü küfürleri başından sonuna kadar sıraladı, tüketti. "Burada olsaydı onun gırtlağını sıkardım," dedi. Sanki beşinci viskisinin içine girmişti savaşlar tanrısı. "Pis domuz yavrusu!" Tezgâhı yumrukladı. "Tate Galerisindeki o resimleri yapan adamı, Bidlake'i bilirsiniz? İşte, o herifin oğlu. Walter Bidlake."

Spandrell kaşlarını kaldırdı ama, hiçbir şey söylemedi. Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuk yüzlü adam konuşmasını sürdürdü.

Walter, Sbisa Lokantasında, Lucy Tantamount ile akşam yemeği yiyordu.

Lucy, "sen de Paris'e gelsene," demişti.

Walter başını sallamıştı. "Çalışmam gerek."

"İki aydan fazla aynı yerde oturmanın yolu yok benim için. Aynı yerde kalınca, her şey öyle basmakalıp, öyle cansız oluyor ki! Öyle bir canım sıkılıyor ki, anlatamam! Croydon'dan uçağa ayak basar basmaz, sanki yeniden dünyaya gelmiş gibi oluyorum. Ruhları Kurtarma Ordusu*, sanki beni de kurtarmış gibi oluyorum."

* "Salvation Army": Toplumsal yardım ve din yoluyla insanları kurtarmak amacını güden bir Hıristiyan örgütü. Bir ordu gibi düzenlenen bu örgütü, İngiltere'de 1865'de William Booth kurmuştur.

"Peki, bu yeni yaşam ne kadar sürüyor?"

Lucy omuz silkmişti: "Eski yaşam kadar sürüyor yenisi de. Ama iyi ki, yeryüzünde bol bol uçak var. İlerlemeden yanayım ben, yüzde yüz."

O bilinmeyen tanrıya tapınıldığı tapınağın tokmaksız yaylı kapısı, arkalarından kapandı. Spandrell ile yanındaki adam, soğuk ve yağmurlu karanlığa daldılar.

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuklara benzeyen adam, ürpererek yağmurluğunun yakasını kaldırdı.

"Ooof!" dedi; "yüzme havuzuna atlamak gibi bir şey bu!"

"Fenelon'dan sonra Haeckel'i okumak gibi bir şey. Siz Hıristiyanlar için, sevimli küçük bir meyhaneden farkı yok evrenin."

Sokakta birkaç adım ilerlediler.

Spandrell, "bana bakın," dedi; "acaba siz, evinize yürüyerek gidebilecek misiniz? Yürüyecek halde değilsiniz, galiba."

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuklara benzeyen adam, bir sokak fenerine yaslanmış, başını sallıyordu.

"Bir taksi bekleyelim."

Beklediler. Yağmur yağıyordu. Spandrell, yanındaki adamdan hiç hoşlanmıyor, ona soğuk soğuk bakıyordu. Meyhanedeyken herif onu eğlendirmiş oyalamıştı. Şimdiyse, iğrenç buluyordu bu herifi.

Spandrell sordu: "Cehenneme gitmekten korkmuyor musunuz hiç? Alev alev yanan viskiler içirecekler size orada. Bitmez tükenmez bir Noel pastası midenizi tıkayacak. Kendi halinizi bir görebilseniz şimdi! İğrenç bir şey..."

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuğun altıncı viskisi pişmanlıkla doluydu.

"Biliyorum, biliyorum," diye inledi. "İğrencim. Hor görülecek bir yaratığım. Ama bilseniz nasıl uğraştığımı, nasıl çabaladığımı, nasıl..."

"İşte bir taksi." Spandrell, taksiye seslendi.

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuk, "nasıl dua ettiğimi bir bilseniz..." diyordu.

"Nerede oturuyorsunuz siz?"

"Ossian Gardens, 41 numara. Öyle bir savaştım ki, ben..."

Taksi önlerinde durdu. Spandrell kapıyı açtı.

"Gir içeri, salak!" diyerek, adamı şöyle bir itiverdi. Şoföre, "Ossian Gardens, 41 numara," dedi.

Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuk, sürüne sürüne taksinin bir köşesine oturmuştu. Onun peşinden, Spandrell de taksiye bindi. "İğrenç sümüklüböcek!" diye söylendi.

"Söyleyin, söyleyin. Hakettim bunu. Beni hor görmekte yerden göğe kadar haklısınız."

Spandrell, "haklı olduğumu biliyorum," dedi; "ama hoşunuza gidiyor diye, size bunları boyuna söyleyeceğimi sanıyorsanız, çok yanılıyorsunuz."

Spandrell oturduğu köşeye yaslandı, gözlerini kapadı. O korkunç yorgunluğu ve tiksintisi, yeniden başlamıştı ansızın. İçinden "Tanrım," dedi, "Tanrım, Tanrım, Tanrım!" Kilise korolarında şarkı söyleyen çocuk yüzlü adam, Spandrell'in düşüncelerini rezil eden gülünç bir yankı gibi, yüksek sesle dua ediyordu. O ağlamaklı sarhoş sesi, "Tanrım bana acısın," deyip duruyordu. Spandrell, katıla katıla gülmeye başladı.

Spandrell, sarhoşu, oturduğu evin kapısının önünde bırakıp, taksiye döndü. Akşam yemeğini yemediği birden aklına geldi. Şoföre, "Sbisa Lokantasına," dedi. Karanlıkta, kendi kendine, "Tanrım, Tanrım" diyordu üstüste. Ama gece bomboştu.

Lucy, konuşmakta olan Walter'in sözünü keserek, "işte Spandrell!" diye bağırdı. Kolunu kaldırıp işaret etti.

"Lucy!" Spandrell, Lucy'nin elini öptü. Walter ile Lucy'-

Lucy'nin masasına oturdu. "Haberiniz olsun Walter, sizin gadrinize uğrayan adama bir iyilikte bulundum demin."

"Benim gadrime uğrayan adama mı?"

"Takdırdığınız adama, Carling'e. Öyle değil miydi adı?" Canı fena halde sıkılan Walter'in yüzü kızardı. "Adamcağız boynuzlarını herkes gibi taşıyor. Geleneklere tamamiyle uygun bir biçimde." Spandrell, Walter'e baktı; delikanlının yüzünde üzüntü belirtileri görünce, sevindi. Kötü kötü alay ederek, "dertlerini boğmaya çalışıyordu onu gördüğüm sırada," dedi. "Viski içinde boğuyordu dertlerini. Bu büyük ve romantik çareye başvurmuştu."

Çektiği sıkıntıların biraz olsun hıncını almakla, gönlü ferahlamıştı Spandrell'in.

ONSEKİZİNCİ BÖLÜM

Port-Said'de karaya çıktılar. Geminin yan tarafı demirden bu uçurumdu. Çatana, bu uçurumun dibinde, ağır ağır kabaran kirli bir denizin üstünde sallanıyordu. Çatananın küpeştesiyle gemi merdiveninin ucu arasındaki boşluk, bir genişliyor, bir daralıyordu. Bir çift sağlam bacağı olan bir insan için, oradan oraya atlamak, işten bile değildi. Ama Philip duraklamıştı. Sakat bacağını ileri sürüp atlarsa, ayağının yere çarpmasıyla yıkılabilirdi; öteki bacağını ileri sürüp de, sakat ayağıyla yaylanırsa karşıya atlayamayıp rezil olabilirdi. Philip'den önce atlayan subay, onu bu güç durumdan kurtardı.

Philip'in durakladığını ve bunun nedenini anladı, "şu elimi tutun," diye seslendi.

Philip, çatanaya sağ salim varınca, "sağ olun," dedi.

Subay, "böyle şeyler biçimsiz," dedi; "özellikle insanın bir bacağı işe yaramazsa, öyle değil mi?"

"Öyle."

"Savaşta mı sakatlandınız?"

Philip hayır der gibi başını salladı. "Çocukken kaza," diye

telgraf diliyle kesip attı, yüzüne kan üşüştü. Uzaklaşabilmek için bir bahane bulduğuna sevinerek, "işte karım," diye mırıldandı.

Elinor atladı, Philip'e tutundu. Çatananın öteki ucundaki oturma yerlerine gittiler.

Elinor sordu: "Neden önce atlayıp, sana yardım etmemi istemedin?"

Philip ters ters karşılık verdi: "Zorluk çekmedim hiç."

Öyle bir sesle konuşmuştu ki, Elinor susmayı daha doğru buldu. Ne olduğunu merak ediyordu. Topallığıyla ilgili bir şey herhalde. Topallığı konusunda niçin bu kadar garip davranıyordu acaba?

Subayın sorusuna neden böyle üzüldüğünü Philip de açıklayamazdı kolay kolay. Bir atlı araba altında kalıp ezilmek, insanı hiç de küçük düşüren bir şey değildi. Askerlikte çürüğe ayrılmak da yurtseverliğe aykırı bir şey değildi. Ama subayın sorusu, mantıkla hiç bağdaşmaz bir biçimde tedirgin etmişti Philip'i. Bu sorunun sorulmasını bilinçli olarak kendi hazırlamadığı zaman, bu çeşit soruların, topallığıyla ilgili açıkça söylenen herhangi bir sözün onu hep tedirgin ettiği gibi.

Eskiden Philip'in annesi, oğlunun huyunu Elinor ile tartışırken şöyle demişti: "Philip'in başına hiç, ama hiç gelmemeliydi böyle bir kaza. Ne demek istediğimi bilmem anladınız mı? O doğuştan öteki insanların arasında değildi, tâ uzaklardaydı. İnsanlardan vazgeçivermek ona öteden beri öyle kolay gelir ki! Kendine özgü bir sessizliğe gömülüp, bu sessizliğin içine kapanmaya, gereğinden fazla düşkündü. Eğer bu korkunç kaza olmasaydı, iç dünyasından çıkmayı biraz öğrenebilirdi belki. Bu kaza, Philip ile dünyanın arasına sahte bir engel dikti. Oyun oynayamadı, spor yapamadı bu yüzden. Spor yapamadığı için de, öteki erkek çocuklarla alış-

verişi azaldı; daha yalnız kalabildi, kitap okumaya daha çok vakit bulabildi. Zavallı Phil! Çekingen olması için yeni yeni nedenler çıktı ortaya bu kaza yüzünden. Bir aşağılık duygusu da başladı. Sırasında öyle katı yürekli olabilir ki çocuklar! Okulda onunla alay ettikleri oldu. Daha sonraları, kızlara ilgi başladığı yaşta, Philip'in dans edebilmesini, tenis oynayabilmesini nasıl istedim! Ama o ne vals, ne de tenis biliyordu. Seyretmek için, bir yabancı gibi oralara gitmeyi de, göze alamıyordu elbette. O zavallı ezilmiş bacağı yüzünden, önce bedeni uzak kaldı kendi yaşındaki kızlardan. Daha sonraları da ruhu uzak kaldı akranlarından. Çünkü bana kalırsa, hep korkuyordu (elbette gizlice, korkusunu kabul etmeden korkuyordu); bazı erkek çocukların alay ettikleri gibi, kızların da alay etmesinden korkuyordu. Onu beğenmeyip, sakat olmayan bir delikanlıyı beğenmeleri tehlikesini göze alamıyordu." Mrs. Quarles, "şu da var ki," diye eklemişti, "Philip hiç bir zaman fazla ilgilenmemiştir kızlarla."

Elinor gülmüştü: "Fazla ilgilenmediği besbelli."

"Ama sakat olmasaydı, bilinçli olarak kızlardan kaçmayı huy edinmezdi. Bütün kişisel ilişkilerden böylesine kesinlikle çekinmezdi. Yalnız kızlarla değil, erkeklerle de öyle. O ancak kafasıyla alışverişe geçebiliyor insanlarla."

Elinor, "sanki ancak düşünce alanında güvende görüyor kendini," demişti.

"Düşünce alanında kendini gösterebiliyor, düşünce alanında üstünlüğünü biliyor da ondan. Düşünce alanının dışına çıkınca, korkmayı ve kuşkulanmayı huy edindi. Oysa, bu korkuları, bu kuşkuları yersiz. Ben ona hep bir güven duygusu vermeye, onu iç dünyasından çıkarmaya çalıştım. Ama Philip kandırılmaya razı değil; kabuğunun içine çekiliyor gene." Mrs. Quarles bir an sustuktan sonra, "bunun -yani kazanın demek istiyorum- bir tek yararı oldu: Philip savaşa git-

medi bu sayede. Yoksa o da ölecekti her halde; kardeşinin öldüğü gibi."

Çatana sahile doğru yol almaya başladı. Tepelerinde asılı duran kara demirden yapılmış bir duvara benzeyen vapur, uzaklaştıklarında bir bütün olarak göründü, kocaman bir gemi biçimini aldı. Denizle gökyüzünün mavi parıltısı arasında mıhlanmış, kımıldamayan bu gemi, Cockspur Street'deki deniz acentalarından birinin vitrinini süsleyen tropikal ülkelere yolculuk ilânlarını andırıyordu.

Philip, "bunu bana sorması küstahlık," diye düşünüyordu. "Savaşta sakatlandım ya da sakatlanmadım, ona ne? Askerliği meslek edinen şu adamlar yok mu! Nasıl da böbürleniyorlar savaştan söz ederken! Bu kanlı işe karışmadığım için sevinmeliyim ben." Ölen kardeşi aklına geldi, "zavallı Geoffrey!" dedi.

Mrs. Quarles, bir an sustuktan sonra sözünü tamamlamıştı: "Ama bir bakıma gene de isterdim savaşa gitmesini. Yoo, bunu aşırı bir yurtseverlik sanmayın. Ölmeyeceğinden ya da ağır yaralanmayacağından emin olabilseydik, savaş Philip'e yararlı da ondan. Belki savaş onu sarsardı da, ona iyi gelirdi; belki acı çektirirdi de iyi gelirdi; ama iyi gelirdi gene de. Belki savaş, içine kapandığı kabuğu paramparça eder; içine kapandığı hapisten kurtarırdı Philip'i. Kafası yeterince özgür nasıl olsa; belki duygu açısından da özgür olurdu. Benim gibi modası geçmiş bir insana göre, belki gereğinden fazla özgür onun kafası." Mrs. Quarles, dertli dertli gülümsemişti. "Kendi yarattığı kayıtsızlığın içine kapanık kalacağına, insanların dünyasında dilediği gibi özgür gezinirdi."

Elinor, bu görüşe karşı koymuştu: "Ama Philip doğuştan kayıtsız değil mi?"

"Kısmen öyle. Ama kısmen de huy edindi bunu. Bu huydan vazgeçebilse, çok daha mutlu olacak. Bana kalırsa, bunu

bildiği halde, önüne geçemiyor bu huyunun. Bir şey olsaydı da, kurtulabilseydi şu kayıtsızlığından... Ama savaş son fırsattı. Koşullar engel oldu bu fırsattan yararlanmasına."

"Şükredelim engel olduğuna."

"Eh, belki de hakkınız var."

Çatana sahile yanaştı; karaya çıktılar. Sıcak korkunçtu; kaldırımlar tutuşmuşcasına yanıyordu; hava tozla doluydu. Dişlerini bol bol göstere göstere, kara ve nemli gözlerini bol bol ışıldata ışıldata, bale yaparcasına elini kolunu boyuna sallaya sallaya, başında fes, zeytin renginde bir bay, Philip ile Elinor'a halı satmaya uğraşıyordu. Elinor, adamı başlarından savmak istiyordu.

Ama Philip, "boşuna çaba harcama," dedi. "Hava fazla sıcak. Pasif direnç göster. Anlamamazlıktan gel."

Vaktiyle arenaların ortasında din uğruna kurban giden Hıristiyan ermişleri gibi yürüdüler; ve fesli bay, aç bir aslan gibi çevrelerinde sıçrayıp durdu. Eğer halı istemiyorlarsa, belki de sahte inci isterlerdi. İnci de mi istemiyorlardı? Öyleyse tanesi üç peniye sahici Havana puroları isterlerdi belki? Ya da selüloitten bir tarak? Ya da kehribar taklidi bir şeyler? Ya da saf altına çok benzeyen bilezikler? Philip, hayır der gibi, başını sallıyordu boyuna.

"Güzel mercanlar. Taştan yapılmış güzel Mısır böcekleri. Gerçek antika."

Adamın o sözde sevimli gülümseyişi, hırlayan bir köpeğin sırıtmasına benzemeye başlamıştı.

Elinor, aradığı kumaşçı dükkânını görmüştü. Karşı kaldırıma geçip dükkâna girdiler.

Elinor, "kurtulduk!" dedi. "Peşimizden gelmeyi göze alamaz. Birdenbire bizi ısırmaya başlayacak diye ödüm kopuyordu. Zavallı adam! Artık buradan bir şeyler almak zorundayız bence."

Elinor döndü; tezgâhın arkasındaki satıcıyla konuşmaya başladı.

Philip, Elinor'un alışverişinin cansıkıcı bir biçimde uzayıp gideceğini bildiği için, "ben de bu arada gidip sigara alırım," dedi.

Philip, göz kamaştıran bu parıltının içinde bir adım attı. Fesli adam bekliyordu. Fırladı, Philip'i kolundan yakaladı. Umutsuzca çabalayarak son kozunu oynadı.

Gizli bir şey söylercesine, "güzel kartpostallar," diye fısıldadı. Ceketinin iç cebinden bir zarf çıkardı. "Yaman şeyler. Yalnız on şiling'e."

Philip, anlamamazlıktan gelerek, adama dik dik baktı. "İngilizce bilmiyor ben," dedi; topallaya topallaya sokakta yürüdü. Fesli adam, yanında telâşla ilerliyordu.

Fesli adam *"Très curieuses,"* dedi. *"Très amusantes. Moeurs Arabes. Pour passer le temps à bord. Soixante francs seulement."* Philip, gene anlamamış gibi yaptı. Adam bu kez İtalyanca konuştu: *"Molto artistiche. Proprio curiose. Cinquanta franchi."* Umutsuzluğa kapılarak, gözlerini kısıp Philip'in yüzüne baktı. Philip'in yüzü bomboştu. Adam konuşmasını sürdürdü: *"Hübsch, zer geschlechtlich. Zeyn Mark."* Philip'in yüzünde bir tek adale bile kımıldamıyordu. *"Muy hermosas, muy agraciadas, mucho indecorosas."* Adam gene talihini denedi. *"Skon bref kort. Liderlig fotografi bildi. Nakma jungfrun. Verklig smutsig."* Philip'in İskandinav olmadığı besbelliydi. Yoksa Slav mıydı? Adam yaltaklanarak, *"Sprosny obraz"* dedi. Bu da boşuna. Belki Portekizce işe yarardı. Adam. *"Photographia deshonesta,"* diye söze başladı.*

Philip, kendini tutamayıp katıla katıla güldü. Adama iki

* Fesli adam, ilkin Fransızca konuşarak söze başlar: "Çok eğlenceli. Arap töreleri. Gemide hoş vakit geçirmek için. Yalnız altmış Frank." Bundan sonra, müstehcen kartpostalları satabilmek için, az çok aynı sözleri çeşitli dillerde tekrarlayıp durur.

buçuk şiling vererek, "al işte," dedi. "Hak ettin bunu."

Dükkâna geri dönünce, Elinor sordu: "İstediğini buldun mu?"

Philip, evet dercesine başını salladı: "Buldum. Bu arada, Milletler Cemiyeti'nin ancak bir tek temel üstüne kurulabileceğini de anladım. Bütün milletleri ilgilendiren ancak bir tek konu var. Dişlerini göstere göstere sırıtan ahpabımız, on yedi dilde bana müstehcen kartpostallar sundu. Bu adam, Port-Said'de boşuna harcıyor kendini. Cenevre'ye gitmeli."

Odacı çocuk, "sizi görmek isteyen iki bayan var, efendim," dedi.

"İki bayan mı?" Burlap, koyu renk kaşlarını kaldırdı. "İki bayan, ha?"

Odacı çocuk direndi: "İki bayan."

"Peki, buraya getir onları."

Çocuk çıktı. Burlap'ın canı sıkılmıştı. Romola Saville'i bekliyordu; şu dizeleri yazan Romola Saville'i:

Aşk işlerinde yıprandım daha şimdiden;
Tüm âşıkları tanıdım kurulalı beri dünya;
Leda'nın kollarıyla ölümsüz kuğukuşuna sarıldım;
Ve yakışıklı Paris kendine râm etti beni.

Şimdi de, bunları yazan Romola Saville, yanında onu koruyabilecek bir mürebbiyeyle geliyordu. Ona yakışmazdı bu. İki bayan, ha...

Burlap'ın odasının her iki kapısı da aynı anda açıldı. Birinde, elinde bir tomar matbaa tashihi, Ethell Cobbett göründü. Öteki kapıdan da iki bayan girdi. Ethel, eşikte durup, onlara baktı. Biri uzun boylu ve dikkati çekecek kadar sıskaydı. Nerdeyse aynı boyda olan ötekisi iyice topluydu. İkisi de genç sayılmazdı. Sıskası, kırk üç kırk dört yaşlarında, yıpranmış bir kız kurusuna benziyordu. Toplu olanı, biraz daha

yaşlıcaydı; ama olgun bir dulun tazeliğini korumuştu. Sıska olanın teni soluktu; keskin çizgili, kemikli bir yüzü; anlatılmaya değmez kahverengi saçları ve gri gözleri vardı. Kılığı en son modaya oldukça uygundu. Ama Paris modasına göre değil, Hollywood'un daha genç ve gösterişli modasına göre, açık gri ve pembelere bürünmüştü. Öteki kadın, çok sarışın, mavi gözlüydü. Kulaklarından uzun küpeler sallanıyordu; boynunda da, bu küpelere uygun lacivert taşından yapılmış boncuklar vardı. Giyinişi, ötekinin kılığından daha yaşlı başlı, Avrupa modasına daha uygundu. Ayrıca kıymetli olmayan bir yığın süs, şuraya buraya, gövdesinin her bir yanına asılıydı. Kadın yürüdükçe hafif hafif çıngırdıyordu tüm bunlar.

İki bayan odada ilerlediler. Sözde Burlap, yazısına öyle dalmıştı ki, kapısının açıldığını bile duymamıştı. Bayanlar yazı masasına iyice yaklaşınca, görülmedik bir hızla üstüne bir şeyler karaladığı kâğıttan başını kaldırdı. Derin bir hayretle nasıl da irkildi! Nasıl da utangaçtı, özür dileyen yüzü!

"Kusuruma bakmayın. Bağışlayın beni!" dedi. "Farkına varmamıştım. Öyle bir dalmışım ki!" Burlap'ın nezlesi olduğundan, "n" ve "m" harfleri, "d" ve "b" harfine dönüyordu. "İnsan kendini işine öyle bir veriyor ki!"

Burlap, bayanları karşılamak için, masanın çevresinde dolandı. Sodoma'nın portrelerine benzeyen gülümsemelerinin en incesi, en ruhlusu ile gülümsüyordu. Ama içinden "aman Tanrım!" diye bağırıyordu, "ne feci karılar bunlar!"

Önce birine, sonra ötekine gülümseyerek, sordu: "Sormama izin verirseniz, ikinizden hangisi... Hanginiz Miss Saville'siniz?"

Toplu bayan gülümsedi; oldukça kalın bir sesle şakalaşarak karşılık verdi: "İkimiz de değiliz."

Öteki bayan, "ya da isterseniz, ikimiz de Miss Saville'yiz," dedi. Sivri ve madenimsi bir sesi vardı; sert sert, söz-

cükleri ağzından kesik kesik fışkırtarak, müthiş bir hızla, baş döndürücü bir hızla konuşuyordu: "Hem ikimiz de Miss Saville'iz, hem de hiçbirimiz Miss Saville değiliz."

Bunun üzerine, iki bayan aynı anda, katıla katıla gülmeye başladılar. Burlap, yüreğine inerek onlara bakıyor, onları dinliyordu. Nasıl da böyle gafil avlanmıştı? Korkunçtu bu kadınlar. Burlap, burnunu sildi; öksürdü. Onların yüzünden büsbütün fenalaşıyordu nezlesi.

Toplu bayan, "doğrusunu isterseniz..." diye söze başladı. Başını biraz cilveli bir biçimde yana eğmiş, yalancıktan hafif peltek konuşuyordu: "Doğrusunu isterseniz..."

Ama sıska bayan onun sözünü kesti. Öyle bir hızla konuşuyordu ki, sözcükleri söyleyebilmesi bile olağanüstü bir şeydi: "Doğrusunu isterseniz, bir ortaklık kurduk, elbirliği ettik, nerdeyse suikast gibi bir şey yaptık." Sivri ve tiz kahkahasını attı.

Toplu bayan, sırf cilve olsun diye peltek peltek konuşarak, "evet, bir suikast," dedi.

"Romola Saville'in çift kişiliğinin iki ayrı yanıyız biz."

Toplu bayan söze karıştı: "Bu kişiliğin Dr. Jekyll'iyim ben."

Bunun üzerine bayanlar, gene kahkahayı bastılar. Burlap, gittikçe artan bir dehşetle "demek bir suikast," diye düşünüyordu. "Öyle olduğundan hiç kuşkum yok."

"Dr. Jekyll, namı diğer Ruth Foffer. Sizi Mrs. Goffer ile tanıştırabilir miyim?"

"Ben de sizi Mr. Hyde'a, namı diğer Miss Hignett'e tanıştırayım."

"İkimiz beraber de kendimizi Romola Saville olarak tanıtıyoruz size. Değersiz şiirlerini övdüğünüz Romola Saville!"

Burlap, bayanların elini sıktı. O şiirleri yazanlarla tanıştığı için pek sevindiği konusunda bir şeyler söyledi. "Şunları

başımdan nasıl savabilirim acaba?" diye düşünüyordu. Bu kadınlarda öyle bir enerji, öylesine belâlı bir güç ve irade vardı ki! Şaka değildi onların elinden kurtulmak. Burlap için için ürperdi. "Birer buhar makinası bu karılar," diye düşündü. O iğrenç şiirlerinin boyuna basılması için, Burlap'ın başına belâ kesileceklerdi. o müstehcen şiirler... Çünkü bu kadınların yaşını başını, gücünü, biçimlerini gördükten sonra, ancak ve ancak müstehcen gözüyle bakılabilirdi o şiirlere. Burlap, "kancık karılar!" diye söylendi kendi kendine. Bu karıların, yalan dolanla onun elinden bir şeyler kopardıklarını, toyluğundan yararlanarak ona kazık attıklarını sanıyor, fena halde içerliyordu. Tam o sırada gözü Miss Cobbett'e ilişti. Ethel Cobbett, matbaa tashihleriyle ne yapacağını soruyormuş gibi, elindeki kâğıt tomarını havaya kaldırdı. Burlap başını salladı, başyazarlara özgü görkemli davranışıyla, "sonra," dedi. Miss Cobbett sırtını çevirdi; ama sırtını çevirmeden önce, Burlap, bir zafer kazananın alaycı yüzünü görmüştü bile. Allah kahretsin şu kadını! Dayanılır şey değil!

Toplu bayan, "o nazik mektubunuz, bizi öyle heyecanlandırdı, öyle sevindirdi ki!" dedi.

Burlap, Fransisken papazları gibi gülümsedi: "Edebiyat uğruna bir şeyler yapabilmek insanı sevindirir."

"Edebiyata ilgi duyan öyle az ki!"

Miss Hignett de, "öyle az ki!" diye yankıladı.

Sonra en kısa sürede ve elinden geldiği kadar az yanlış yaparak "kırk küp kırkının da kulpu kırık küp" demeye kalkan bir insan gibi, yaşam öykülerini başından sonuna değin anlatmaya, tüm çektiklerini döküp saymaya başladı. Bu iki bayanın Wimbledon'da beraber oturdukları, Romola Saville olmak için çeşitli dolaplar çevireli altı yıl geçtiği ve bu süre boyunca şiirlerinin ancak dokuz kez kabul edilip basıldığı anlaşıldı. Ama gene de yılmamışlardı onlar. Günün birinde

başarıya ulaşacaklarını biliyorlardı. Yazmaya devam etmişlerdi. Birçok şey yazmışlardı. Belki yazdıkları oyunları da görmek isterdi Mr. Burlap? Derken Miss Hignett, bir evrak çantası açtı, masanın üstüne yazı makinesiyle yazılmış, kalın dört tomar kâğıt koydu. Koşuklu ama uyaksız yazılmış tarihsel oyunlardı bunlar. Adları ise, "Fredegond," "Normandy'nin Nikâh Dışı Evlâdı," "Semiramis" ve "Gilles de Retz" idi.

Sonunda bayanlar, oyunları okuyacağı, bir sonnet dizisi yayımlayacağı, Wimbledon'a öğle yemeğine geleceği konusunda Burlap'dan zorla söz aldıktan sonra, çekip gittiler. Burlap içini çekti. Derken yeniden taş gibi soğuk, üstünlüğünü belirten bir yüz takınarak, zile basıp Miss Cobbett'i çağırdı.

Miss Cobbett'e bakmadan, soğuk soğuk sordu: "Tashihler sizde mi?"

Ethel Cobbett, tashihleri Burlap'a uzatt: "Geri kalanları acele hazırlamaları için telefon ettim."

"Peki."

Bir sessizlik oldu. Bu sessizliği Miss Cobbett bozdu. Burlap başını kaldırıp ona bakmaya tenezzül etmediği halde, Miss Cobbett'in gülümsediğini sesinden anladı;

"Şu Romola Saville işine oldukça bozuldunuz, değil mi?"

Miss Cobbett'in Susan'ın anısına bağlılığı, bilinçli olarak, zorla kurulan bir bağ olduğu için, ayrıca güçlüydü. Eskiden Burlap'a tutulmuştu Miss Cobbett. Burlap'a duyduğu aşka karşı sürekli savaştığı için, Susan'a bağlılığı iyice güçlenmişti bu arada. Miss Cobbett, yalnız Susan'a değil, Burlap'ın aşk alanında uzman geçindiği, o sözümona platonik ve ruhsal duygulara da bağlıydı; çünkü, Burlap'ın boyuna söyleyip durduğu o güzel lâfların içtenliğine de inanmıştı ilkin. Bu işlerde deneyli olan Burlap, yaptığı ilk platonik girişimleri Miss

Cobbett'in nasıl karşıladığını görünce, halk deyimiyle (Burlap'ın yanıbaşındaki şeytan bile bu deyimi kullanmayı pek göze alamazdı) Ethel Cobbett'de "iş olmadığını" çabucak anlamıştı. Her şeyden fazla ruha değer vermekle büyük bir ün kazanan Burlap, Ethel Cobbett'i baştan çıkarmak için direnirse, bu ününü tehlikeye sokacaktı. Ethel Cobbett'e gelince, Burlap'a sevdalandığı halde, hattâ bir bakıma Burlap'a sevdalandığı için; Susan konusunda da, ruhsal değerler konusunda da haince davranmanın pek kolay olduğunu anlamıştı. Bunu anladığı için de, olanca gücüyle tehlikeye karşı koyuyordu. Böylece, (bu geçiş ne denli yavaş yavaş, ne denli kibar kibar olursa olsun) Miss Cobbett'in, ruhların ilişkisinden bedenlerin ilişkisine geçilmesine göz yumamayacağını Burlap anlamıştı. Ethel Cobbett'e tutkun olmadığı için; Ethel onda, herhangi eli yüzü düzgün bir kadının doyurabileceği o belli belirsiz ve çocuksu istekten başka hiç bir duygu uyandırmadığı için; aklını kullanarak bu işten vazgeçmek pek güç olmamıştı. Burlap şunu da hesaba katıyordu: Böyle bir işe girişmediği için, onun ruhunun yüceliği karşısında Ethel Cobbett'in hayranlığı büsbütün artacak; bu yüzden sevdası da ayrıca coşacaktı. Burlap, emrinde çalışanların ona tutkun olmaları sayesinde hep kârlı çıktığını da anlamıştı geçmişteki deneylerinden. Tutkun olanlar, tutkun olmayanlardan daha çok çalışır, çok daha az para isterler. Burlap'ın tasarladığı gibi, bir süre her şey yolunda gitti. Miss Cobbett, hem üç sekreterin ve bir odacının işini görüyor, hem de Burlap'a tapıyordu. Ne var ki, zamanla bazı şeyler aksadı: Burlap, dergiye yazı gönderen kadınlarla fazla ilgileniyordu. Yatıp kalktığı kadınlardan birkaçı, gelip Miss Cobbett'e açıldılar. Ethel Cobbett'in inancı sarsıldı. Burlap, Susan'a ve kendi ülkülerine hainlik etmiş, bile bile ikiyüzlü davranmıştı. Ethel Cobbett'in Burlap'a tutkusu, bu durum karşısında duyduğu hak-

lı öfkeyi büsbütün alevlendiriyordu. Burlap, Ethel Cobbett'e de hainlik etmişti. Ethel, Burlap'a kızdı, kin duydu. Bu öfke sayesinde, Susan'a bağlılığı güçlendi, yüceldi. Ethel, ancak Susan'a ve ruha bağlı kalmakla açığa vurabiliyordu kıskançlığını.

Beatrice Gilray işi, tüy dikti bu duruma. Beatrice Gilray'ın buraya -üstelik de başyazarın odasına- yerleşip, dergi için yazı yazmaya başlaması, bardakları taşıran son acı damla oldu. Miss Cobbett, Beatrice'in yazılarının, tamamiyle önemsiz sayılan Kısa Haberler olduğunu düşünerek biraz avundu. Ama fena halde kızmıştı gene de. Miss Cobbett, o Beatrice aptalından hem çok daha iyi okumuş, hem çok daha akıllıydı. Sırf parası olduğu için göz yumuyorlardı Beatrice'in yazı yazmasına. Beatrice, dergiye bin İngiliz lirası yatırmıştı. Bedavaya çalışıyordu; üstelik deliler gibi çalışıyordu; tıpkı Miss Cobbett'in ilk günler çalıştığı gibi. Oysa Miss Cobbett, elinden geldiği kadar az iş görüyordu şimdi. Görevlerini ve haklarını biliyor, ona göre davranıyordu. İşe, hiçbir zaman bir dakika bile daha erken gelmiyor; iş başında gerektiğinden bir dakika bile fazla kalmıyordu. Verilen ücrete göre çalışıyordu. Burlap'ın nevri dönüyor, içerliyor, üzülüyordu. Ya daha çok çalışması, ya da bir sekreter daha tutması gerekiyordu. İşte tam o sıralarda, iyi ki Beatrice ortaya çıktı. Miss Cobbett'in artık vakit bulup da yapamadığı tüm dergi işlerini üstüne aldı. Burlap da, bu çalışmaya karşılık, dergi için yatırdığı bin İngiliz lirasına karşılık Beatrice'in biraz yazı yazmasına izin verdi. Beatrice yazmasını bilmiyordu elbette; ama hiç de önemli değildi bu. Nasıl olsa Kısa Haberleri kimsenin okuduğu yoktu.

Burlap, Beatrice Gilray'in evinde oturmaya başlayınca, Miss Cobbett'in sabrı yeniden taştı. İlk öfke anında bir akılsızlık etti, evine aldığı kiracı konusunda ciddi bir uyarıda bu-

lundu Beatrice'e. Gerçi Miss Cobbett, sırf Beatrice'in adının kötüye çıkmaması, kızlığının korunması için, kendi çıkarını düşünmeden davranmıştı ama; Burlap'a karşı önüne geçilmez bir kin duyduğu da besbelliydi. Öğütlerinin bir tek sonucu oldu: Beatrice fena halde öfkelendi, Miss Cobbett'i tersledi.

Daha sonraları, Beatrice, "bu kadın dayanılır şey değil, doğrusu," diye Burlap'a yakındı. Ama bu kadının hangi nedenlerden ötürü dayanılır şey olmadığını pek açıklamadı.

Burlap, Hazreti İsâ gibi haller takındı: "İdaresi kolay değildir onun," diye kabul etti. "Ama insan acıyor ona. Rahat yüzü görmedi ömrü boyunca."

Beatrice ters ters, kesik kesik konuştu: "Bir kişinin rahat yüzü görmemesi, doğru dürüst davranmaması için bir özür sayılmaz bence."

Burlap, ağır ağır başını salladı: "Ama insan anlayış göstermeli ne de olsa."

Beatrice, "ben sizin yerinizde olsaydım," dedi, "burada tutmazdım onu. Kapı dışarı ederdim."

Burlap, bu tartışma sanki kendi iç dünyasında geçiyormuş gibi, ağır ağır, düşünceli düşünceli karşılık verdi: "Hayır, bunu yapamam. Durum böyleyken yapamam." Sözümona ruhtan gelen, ince ve tatlı bir biçimde; Sodoma'nın portrelerini andıran bir biçimde, gülümsedi. O esmer, romantik başını bir daha salladı. Kesin bir şey söylemeden, "durum oldukça garip" diye ekledi.

Oldukça garip durumun tam ne olduğunu açıklamadan, kendini övmek istemezcesine, bir çeşit çekingenlikle konuşuyordu. Böylece Beatrice, Burlap'ın Miss Cobbett'i iyiliksever liğinden ötürü yanına aldıktan sonra, gene bu yüzden alıkoyduğunu sandı. Burlap'a hem hayranlık duydu, hem de acıdı ona. Onun iyiliğine hayran kaldı; nankör bir dünyada eli ko-

lu bağlı olduğu için de ona acıdı.

Beatrice haşin bir hal aldı, küçük bir tokmakla sert sert vururcasına konuştu: "Ama size eziyet edilmesine niçin göz yumduğunuzu gene de anlayamıyorum. Bana karşı böyle davranılmasına göz yummazdım ben."

O günden sonra Beatrice, Miss Cobbett'i terslemek, ona kaba davranmak için her fırsattan yararlandı. Buna karşılık, Miss Cobbett de Beatrice'e hırladı, onu tersledi, onunla acı acı alay etti. *Edebiyat Dünyası* yayınevinde açık bir savaş vardı. Bir tanrı gibi aracılık ederek, bu savaşı ta uzaklardan seyreden Burlap tamamiyle tarafsız değildi. Erdemden yana bir tanrıydı, bu koşullar altında da, erdemi Beatrice temsil ediyordu.

Romola Saville öyküsü, Miss Cobbett'e alay etmek fırsatını sağlamıştı.

Ertesi sabah, sahte bir dostluk takınarak, Beatrice'e sordu: "O korkunç şair kadınları gördünüz mü?"

Beatrice, keskin gözlerle Miss Cobbett'i şöyle bir süzüverdi. Kadının amacı neydi acaba?

Kuşkulu kuşkulu, "hangi şair kadınlar?" dedi.

"O korkunç yaşlı başlı iki bayan. Hani başyazar onları bir tek genç bayan sanmış da çağırmıştı ya!" Miss Cobbett güldü. "Romola Saville! Şiirlerin altındaki imza buydu. Öyle romantik bir ad ki! Şiirler de pek romantikti. Ama onları yazan iki hatuna gelince... Aman tanrım! Başyazarı o iki hatunun pençesinde görünce, yüreğim parçalandı. Neyse, gene de kendi kabahati. Dergiye yazı gönderen bayanlarla mektuplaşmanın sonu budur işte."

O akşam Beatrice, Miss Cobbett'den gene yakındı. Yalnız can sıkıcı ve küstah olmakla kalmıyordu bu kadın. İşini doğru dürüst yapsa, bunlara göz yumabilirdi insan. Ama üstelik de tembeldi. Her iş gibi, dergi çıkarmak da bir işti. Bir yan-

dan duygusal davranıp, bir yandan iş göremezdi insan. Burlap, kesin bir şey söylemeden, sanki çekiniyormuş gibi, Miss Cobbett'in durumunun değişik olduğunu gene tekrarladı. Beatrice ters karşılık verdi. Tartıştılar.

Beatrice kesip attı: "Fazla iyi olmak da doğru değildir."

Burlap, "öyle mi?" dedi.

Fransisken papazları gibi, öyle candan, öyle güzel gülümsüyordu ki, Beatrice sevgiden erir gibi oldu için için. Ama gene de ters ters konuştu, "evet, öyle," dedi.

Burlap'ı, bir ananın yumuşak sevecenliğiyle korumak istedikçe; Miss Cobbett'e düşmanlığı artıyordu Beatrice'in. Sevecenliği, öfkeyle astarlanmıştı sanki. Yumuşaklığını göstermek istemeyince, duygularını tersyüz edip, öfkelenirdi. Hem kızdığını gösteriyor, hem de kendi kendine "zavallı Denis," diye düşünüyordu. "Korunabilmesi için gerçekten biri gerek ona. Fazla iyi yüreklidir o." Sonra, yüksek sesle Burlap'a çattı: "Üstelik fena fena öksürüyorsunuz," dedi. Görünüşte bu sözün konuşulanlarla hiçbir ilişkisi yok gibiydi, ama vardı aslında. Gereğinden fazla iyi olmak, koruyacak bir kimsesi olmamak ve öksürüğe tutulmak. Mantıkla birbirine bağlı şeylerdi bunlar. Beatrice, aynı ters sesle, emir verircesine konuştu: "Sizi kâfurlu yağla iyice bir ovmalı, sonra da göğsünüze termojen pamuğu koymalı." Gözdağı verircesine söylüyordu bunu. Burlap'ı bir güzel döveceğini, ona bir ay yalnız kuru ekmekle su vereceğini söyleyerek sanki korkutmak istiyordu onu. Burlap'a düşkünlüğünü böyle açığa vuruyordu Beatrice, ama içi, öyle titriyor, öyle yumuşacıktı ki!

Beatrice'in bu sevecenlikle dolu tehditlerini yerine getirmesi, çok işine geliyordu Burlap'ın. Saat on buçukta, yanına iki sıcak su torbası alarak, yatağına girmişti. Bir bardak ballı sıcak süt içmiş, şimdi de öksürüğünü dindirmek için, ilâçlı bir şeker emiyordu. "Ne yazık ki, Beatrice biraz daha genç

değil," diye düşündü. Ama o yaşta bir kadın için şaşılacak kadar genç görünüyordu gene de. Yüzüyle, biçimiyle otuz beş yaşında değil, yirmi beş yaşında gibiydi. Eninde sonunda, tatlı sözlere kanıp baştan çıktıktan, korkularını unuttuktan sonra, onun nasıl davranacağını pek merak ediyordu Burlap. Koskoca bir kadında böyle çocuksu korkular çok garipti. Ben Amca o vakitsiz deneye giriştikten sonra Beatrice'in benliğinin yarısı hiç gelişmemiş, olduğu gibi kalmıştı. Beatrice'in o olayı nasıl anlattığı aklına gelince, Burlap'ın yanındaki şeytan sırıttı.

Kapıya vuruldu; Beatrice elinde kâfurlu yağ ve termojen pamuğuyla içeri girdi.

Burlap gülerek, "işte cellât," dedi. "Erkekçesine öleyim bari."

Pijama ceketinin düğmelerini çözdü. Göğsü beyaz ve etliydi; kaburga kemikleri pek az görülüyordu. Meme uçları arasında göğüs kemiği boyunca koyu kıvırcık kılları vardı.

"Elinizden geleni yapın bakalım," diye şakalaştı. "Hazırım ben."

Gülümseyişinde şakacı bir sevecenlik vardı.

Beatrice şişenin tıpasını çıkardı, güzel kokulu yağın birkaç damlasını sağ avucuna döktü.

"Şişeyi alın, şuraya koyun," diye emretti.

Burlap, bu emri yerine getirdi. Gene uzanıp, hiç kımıldamadan yatınca, Beatrice "hadi," dedi ve ovmaya başladı.

Beatrice'in güçlü ve becerikli eli, Burlap'ın göğsü üstünde, bir aşağı bir yukarı, bir aşağı bir yukarı, kayıp duruyordu. Sağ eli yorulunca, sol eliyle bir aşağı bir yukarı bir aşağı bir yukarı ovmasını sürdürüyordu.

Burlap, o şakacı ve sevecen gülümseyişiyle, "küçük bir buhar makinesine benziyorsunuz," dedi.

Beatrice, "öyle bir, buhar makinesi ne duyarsa, ben de

onu duyuyorum," dedi.

Ama doğru değildi bu söylediği. Bir buhar makinesiyle hiçbir ilişkisi yoktu duyduklarının. Bir erkeğin o beyaz etli göğsüne dokunabilmek için, korkuya ve tiksintiye benzer duyguları yenmesi gerekmişti. O göğsün çirkin ya da iğrenç olmasından değildi bu. Tersine, pürüzsüz beyazlığı, semiz gücüyle oldukça güzeldi bu göğüs. Bir heykelin göğsü kadar güzel. Evet, bir heykel. Gelgelelim, göğüs kemiği üstünde kıvır kıvır koyu kılları vardı bu heykelin; yüreğinin üstünde de, kanın akışıyla inip kalkan kahverengi küçük bir et beni. Heykel canlıydı. İnsanı tedirgin eden buydu işte. O ak, çıplak göğüs güzeldi ama, nerdeyse iğrenç denilecek kadar canlıydı. Ona dokunmak... Beatrice, korku ve tiksintiyle, hafif ürperdi için için. Bir yandan da, aptalca bir korkuya kapıldığından ötürü, kendi kendine kızdı. Hemen elini uzattı, ovmaya başladı. Yağlı derinin üstünde kolayca kayıyordu avucu. Adamın tenin sıcaklığını eliyle duyuyordu. Derinin altındaki kemiklerin sertliğini duyuyordu. Göğüs kemiğinin üstüne dokundukça, parmakları kıllara değiyordu, küçük meme uçları sertti, lastik gibiydi. Beatrice gene ürperdi. Ama bu korkuyu, bu tiksintiyi duymak ve bu duyguları yenmek, hoşuna da gidiyordu biraz. Tüm gövdesini saran telâştan, tiksintiden, garip bir haz alıyordu. Ovmaya devam etti. Ancak devinimlerinin gücü ve düzeni açısından bir buhar makinesiydi. İçin için titriyordu, kendi benliğiyle savaşıyordu; ve öyle canlıydı ki!

Burlap, kendini koyuvermenin, teslim olmanın hazzı içinde, hafifçe gülümseyerek, gözleri kapalı, yatıyordu. Bir çocuk gibi eli kolu bağlı kalmanın keyfini tadıyordu. Annesinin malı ve oyuncağı olan bir çocuk gibi, kendini Beatrice'in eline bırakmıştı; kendi benliğinin efendisi değildi artık. Beatrice'in, göğsüne dokunan elleri soğuktu; bu güçlü ve so-

çuk ellerin altında eti, bir toprak yığını gibi kıpırtısızdı, teslim olmuştu.

Beatrice, üçüncü kez el değiştirmek için durunca, Burlap "yoruldunuz mu?" diye sordu. Beatrice'e bakmak için gözlerini açtı. Beatrice, hayır der gibi, başını salladı. "Hasta bir çocuk kadar zahmet veriyorum, size."

"Hiçbir zahmeti yok."

Ama Burlap, Beatrice'e acımayı, ondan özür dilemesini sürdürdü.

"Zavallı Beatrice," dedi, "benim için nelere katlanıyorsunuz. Çok utanıyorum doğrusu."

Beatrice, gülümsemekle yetindi. Başlangıçta duyduğu o mantıksız tiksinti ürpermeleri geçmişti. Görülmedik bir mutluluk içindeydi şimdi.

Sonunda, "tamam," dedi. "Şimdi termojenin sırası." Mukavva kutuyu açtı; portakal rengi pamuğu çıkardı. "Şimdi asıl sorun bunu göğsünüze nasıl yapıştıracağımız. Bir sargıyla bağlamayı düşünmüştüm. Gövdenize iki üç kez dolayarak. Ne dersiniz?"

Çocuk olmanın keyfini hâlâ sürmekte olan Burlap, "ben bir şey diyemem," dedi. "Tamamiyle teslim oldum size."

Beatrice, "peki, öyleyse oturun," diye emretti. Burlap oturdu. "Ben sargıyı sararken, siz de pamuğu göğsünüzde tutun."

Sargıyı Burlap'ın göğsüne dolayabilmek için, Beatrice'in ona iyice sokulması, onu nerdeyse kucaklaması gerekiyordu. Sargıyı sararken, elleri bir an, erkeğin sırtında birleşti; Burlap başını öne doğru eğdi ve alnı Beatrice'in göğsüne yaslandı. Annesinin yumuşak göğsüne yaslanan yorgun bir çocuğun alnı.

"Şunun ucunu bir dakika tutun da çengelli bir iğne alayım."

Burlap başını kaldırdı, geri çekildi. Yüzü biraz kızaran, ama gene de işini bilen, becerikli kalan Beatrice, boy boy çengelli iğneyle dolu küçük bir mukavva parçasından bir iğne çıkarıyordu.

Gülerek, "işte asıl güç olan bu," dedi. "Eğer iğneyi batırırsam aldırmayın."

Burlap, "hayır, aldırmam," dedi.

Doğru da söylüyordu; gerçekten aldırmayacaktı. Beatrice onun canını yaksa bir hayli haz duyacaktı. Ama Beatrice, Burlap'ın canını yakmadı. Meslekten yetişme bir hastabakıcının ustalığıyla yerli yerine iğneledi sargıyı.

"İşte."

Söz dinlemeye can atan Burlap sordu: "Şimdi ne yapmamı istiyorsunuz?"

"Yatın."

Burlap yattı. Beatrice, pijama ceketini düğmeledi.

"Şimdi, elinizden geldiği kadar çabuk uyumalısınız."

Beatrice, battaniyeyi Burlap'ın çenesine kadar çekti, kenarlarını şiltenin altına sıkıştırdı. Sonra güldü.

"Küçük bir erkek çocuğuna benziyorsunuz."

"İyi geceler derken beni öpmeyecek misiniz?"

Beatrice'in yanakları kızardı. Eğildi, Burlap'ı alnından öptü. "İyi geceler," dedi. Ve birden Burlap'ı kolları arasına almak, başını göğsüne bastırmak, saçlarını okşamak istedi. Ama elini bir an için Burlap'ın yanağına değdirdi ancak. Sonra, odadan kaçarcasına çıktı.

ONDOKUZUNCU BÖLÜM

Küçük Phil yatağına uzanmıştı. Portakal rengi loş bir ışık vardı odada. Güneş, kapalı perdelerin arasından, ince bir iğne gibi içeriye dalıyordu. Bugün ayrıca içi içine sığmıyordu Phil'in.

Daha önce, aynı şeyi bağıra bağıra sorunca, ona susması söylenmişti. Ama şimdi gene bağırdı: "Saat kaç?"

Koridordaki karşı kapıdan, Miss Fulkes, "senin kalkma zamanın gelmedi daha," diye seslendi.

Mavi giysisini başına geçirdiği, başı ipekten bir karanlığın içine gömüldüğü ve ellerini elbisenin kollarına geçirmeye uğraştığı için, sesi boğuk boğuk çıkmıştı. Phil'in annesiyle babası, bugün geliyorlardı, öğle yemeğinde Gattenden'de olacaklardı. Miss Fulkes'un en güzel mavi giysisini giymesi şarttı.

Çocuk öfkelenerek, gene bağırdı: "Ama saat kaç? Yani sizin saatinize göre demek istiyorum?"

Miss Fulkes'un başı aydınlığa çıktı. "Bire yirmi var," diye seslendi. "Sen sus artık."

"Ama niçin saat bir değil?"

"Değil de ondan. Artık sana cevap vermeyeceğim. Bir daha bağırırsan, nasıl yaramazlık ettiğini söyleyeceğim annene."

Phil, "yaramaz sensin," dedi. Sesinde ağlamaklı bir öfke vardı. Ama öyle yavaş konuşmuştu ki, Miss Fulkes ne dediğini pek duyamadı. "Senden nefret ediyorum!"

Nefret etmiyordu elbette. Ama Miss Fulkes'a karşı çıkmış, onurunu kurtarmıştı.

Miss Fulkes hazırlanmaya devam etti. Huzursuzdu, korkuyordu, fena halde heyecanlıydı. Acaba Phil'i nasıl bulacaklardı? Miss Fulkes'un Phil'ini, onun yetiştirdiği Phil'i nasıl bulacaklardı? "İnşallah Phil uslu durur," diye düşündü, "inşallah uslu durur!" Phil, canı isteyince bir melek olurdu, nefis bir çocuk olurdu. Melek gibi davranmayışının da her zaman bir nedeni vardı; ama bu nedeni sezebilmek için, insanın Phil'i bilmesi, anlaması gerekti. Annesiyle babası, melekler gibi uslu olmayışının nedenini sezemeyeceklerdi herhalde. Kaç zamandır burada yoktular; Phil'in nasıl bir çocuk olduğunu unutmuş olabilirlerdi; unutmasalar bile, onun şimdiki halini, bu son aylarda nasıl geliştiğini bilmezlerdi. O Phil'i, yalnız Miss Fulkes biliyordu. Biliyordu ve seviyordu; öyle seviyor, öyle seviyordu ki! Yalnız Miss Fulkes seviyordu onu. Oysa günü birinde, Phil'i bırakmak zorunda kalacaktı. Phil'in üstünde hiçbir hakkı yoktu, hiçbir şey isteyemezdi ondan: Onu seviyordu, işte o kadar. Akıllarına esince, Phil'i elinden alıverirlerdi. Miss Fulkes'un aynadaki şekli dalgalandı; çok renkli bir sis içinde yokoldu; ve gözyaşları yanaklarına aktı ansızın.

Tren vaktinde gelmişti; otomobil bekliyordu. Philip ile Elinor otomobile bindiler.

"Burada olmak ne güzel, değil mi?" Elinor, kocasının eli-

ni tuttu. Gözleri ışıl ışıldı. Sonra, kocasının ne diyeceğini beklemeden, dehşete düşmüşcesine, "ama şuradaki tepeye bir yığın ev yapmışlar!" diye bağırdı. "Aman Tanrım! Ne hakları var bunu yapmaya!"

Philip baktı: "Kentlerin bahçeli evler semtine dönmüş biraz, ne dersin? İngilizlerin kırlık bölgeleri bu kadar çok sevmeleri, pek yazık. Sevgileriyle öldürüyorlar böyle yerleri."

"Ama buraları ne güzel gene de! Çok heyecanlı değil misin?"

Philip çekinerek sordu: "Heyecanlı mı?... Eh..."

"Oğlunu göreceğin için sevinmiyor musun yoksa?"

"Seviniyorum elbette."

"Seviniyormuş elbette!" Elinor, acı bir alayla tekrarlamıştı bunu. "Sesinin tonuna bak. Böyle konuşacağını aklımdan bile geçirmemiştim. Ömrümde böyle heyecan duymadım ben."

Bir sessizlik oldu. Otomobil, dar yollardan dolanıyordu. Önlerine bir yokuş çıktı. Akgürgen ormanlarından geçerek, ağaçlı bir yaylaya vardılar. İki yanı ağaçlı, uzun yeşil bir yolun sonunda, Tantamount'ların yüceliğinin en görkemli anıtı göründü: Gattenden Markisinin sarayı, ta uzaklarda, güneşin altında keyfediyordu sanki. Direğe bayrak çekilmişti. Demek, Lord Hazretleri orada bulunuyorlardı.

Philip, "bir gün gidip, şu kocamış deliyi görmemiz gerek," dedi.

Açık sarı renkli küçük geyikler otluyordu parkta.

Elinor, geyiklere bakarken, "yolculuğa gitmek de nereden aklına gelir insanın?" dedi.

Miss Fulkes ile küçük Phil, evin kapısına çıkan basamaklarda beklemekteydiler.

Miss Fulkes, "otomobilin sesini duyar gibi oldum," dedi.

Ablakça yüzü sapsarı kesilmişti. Yüreği her zamankin-

den hızlı atıyordu. Dikkat kesilip, bir an bekledikten sonra, "hayır," diye ekledi. Kendi bunalımının sesinden başka bir şey değildi duyduğu.

Küçük Phil, kıpır kıpır kıpırdamaya başladı. Tek duyduğu şey korkunç bir istekti: "Bir yere gitmek" isteği. Beklemek heyecanı bağırsaklarını harekete geçirmişti.

Miss Fulkes, sahte bir coşkunlukla, "çok mutlu değil misin?" diye sordu. Bağrına taş basıyor, anasına babasına kavuştuğu için, çocuğun deliler gibi sevinmesini istiyordu. "Müthiş heyecanlı değil misin?"

Ama onlar, canları isteyince, Phil'i elinden alabilirlerdi; alabilirler ve bir daha Miss Fulkes'a hiç göstermezlerdi çocuğu.

Küçük Phil, dalgın dalgın, "evet," dedi.

Bağırsaklarında gelişen ve gittikçe yaklaşan olaylardaydı aklı fikri.

Küçük Phil'in böyle isteksiz konuşması, Miss Fulkes'u hayal kırıklığına uğratmıştı. Çocuğa merakla baktı: "Phil?" Phil'in çarliston oynarcasına kıvrandığını gördü. Çocuk, evet dercesine başını eğdi. Miss Fulkes, Phil'in elini yakaladı, acele acele onu eve götürdü.

Bir dakika sonra, Philip ile Elinor'un otomobili, önünde hiç kimseciklerin bulunmadığı bir kapıda durdu. Hayal kırıklığına uğramamak elinde değildi Elinor'un. Bu sahne, gözünün önünde öyle açık seçik canlanmıştı ki! Phil, basamaklarda, deliler gibi elini sallayacaktı. Onun nasıl bağıracağını bile önceden duymuş gibiydi Elinor. Oysa, kapının önündeki basamaklar bomboştu.

"Bizi karşılayan hiç kimse yok," dedi dertli bir sesle.

Philip, "hep burada durup bizi bekleyeceklerini mi sanmıştın?" diye karşılık verdi.

Telâştan, patırtıdan nefret ederdi. Ona göre, yolculuktan

dönmenin en güzel biçimi, göze hiç görünmeden eve girebilmekti. Şimdiki dönüşleriyse, tam böyle olmamakla beraber, hiç de fena sayılmazdı.

Otomobilden indiler. Ön kapı açıktı; içeri girdiler. Üç buçuk yüzyıllık bir yaşam sanki uykuya dalmıştı sessiz ve boş holde. Güneş, kemerli pencerelerden insana bakıyordu. Oyma duvar kaplamaları, Onsekizinci Yüzyılda açık yeşile boyanmıştı. Eski meşe ağacından cilâlı yüzeyiyle aydınlığı yansıtan merdiven, üst katlara dolanıyor, görülmez oluyordu. Havada hafif bir koku vardı, kurumuş gül yaprağı ve baharat kokusu. Sanki insan, beş duyunun dışında başka bir duyuyla seziyordu yıllar yılı süren bu huzur dolu sessizliği.

Elinor çevresine bakındı, derin bir soluk aldı. Parmaklarının ucunu, cilâlı bir ceviz masaya sürdü; işaret parmağını büktü, masanın üstündeki yuvarlak Venedik kâsesine vurdu, berrak bir çıngırak sesi, misk gibi kokan sessizlikte, tatlı tatlı, uzun uzun çınladı.

Elinor, "yüzyıl uyuyan güzelin sarayı gibi burası," dedi.

Ama bu söz ağzından çıkar çıkmaz, büyü bozuldu. Çınlayan cam kâse, sanki evi birden canlandırmış gibi, gürültü ve hareket başladı. Yukarlarda bir yerde bir kapı açıldı; sifonun çekilmesiyle boşalan temiz suların gürültüsü arasında, Phil'in o sivri çocuk sesi duyuldu. Küçük ayaklar, koridor halısının üstünde gümledi; meşeden yapılmış halısız merdivenlerde ufak nallar gibi tıkırdadı. Aynı anda, zemin katındaki bir kapı şiddetle açıldı ve sofra işleriyle salona bakan Dobs'un kocaman gövdesi, hole daldı.

"Aman Miss Elinor, geldiğinizi duymadım bile..."

Küçük Phil, merdivenin son dönemecini dolandı. Annesiyle babasını görünce bir çığlık attı, daha hızlandı; bir basamaktan ötekine kayar gibi iniyordu.

Annesi telâşlanarak, "o kadar hızlı inme, o kadar hızlı in-

me!" diye bağırdı; Phil'e doğru koştu.

Phil'in arkasından acele acele gelen Miss Fulkes de "o kadar hızlı inme!" dedi.

Sonra, bahçeye açılan oturma odasından; görkemli ve sessiz bir hayalet gibi beyazlar ve uçuşan tüller içinde, Mrs. Bidlake çıkıverdi ansızın. Elindeki küçük sepette bir demet lâle vardı; sarı bir kurdelenin ucunda, bahçıvan makası sallanıyordu. Üçüncü T'ang, havlayarak peşinden geliyordu. Kargaşalık içinde, kucaklaşmalar, el sıkmalar oldu. Mrs. Bidlake'in hoş geldiniz demesinde, dinsel bir törenin görkemi, eski ve kutsal bir dansın ağırbaşlı inceliği vardı. Miss Fulkes, utangaçlıktan ve heyecandan kıvranıyor, önce bir bacağının sonra da ötekinin üstünde duruyor, moda resimleri ve mankenler gibi haller takınıyor, sivri kahkahalar atıyordu arasıra. Philip'in elini sıkarken, öyle bir kıvrandı ki, az kalsın dengesini kaybedip yere yuvarlanacaktı.

Bir şeyler sorup karşılığını alırken, Elinor, "zavallı kız!" diye düşünmeye vakit buldu. "Bir an önce evlenmesi gerekiyor! Bıraktığımızdan çok daha beter hali."

Yüksek sesle, "ama ne kadar da büyümüş! Ne kadar da değişmiş!" dedi. Bir tabloyu seyretmek için gerileyen bir sanat meraklısı gibi, kollarını uzatmış, çocuğu tutuyordu. "Eskiden Philip'in burnundan düşmüş gibiydi. Ama şimdi..." Elinor başını salladı. Şimdi çocuğun yuvarlak yüzü uzamıştı, kısa ve düz burnu (Philip'in yüzüne baktıkça, durmadan alay ettiği ve çok sevdiği o tuhaf "kedi burnu") daha incelmiş, kartal gagası gibi hafif bir kavis çizmişti, saçları koyulaşmıştı. "Şimdi tıpkı Walter'e benziyor. Öyle değil mi?"

Mrs. Bidlake, çok uzaklardan, evet dercesine başını eğdi.

Elinor, "ama gülünce bambaşka," diye ekledi. "Gülüşü tıpkı Philip'in gülüşü."

Küçük Phil, telâş içinde, sordu: "Bana ne getirdiniz?" Bir

yerlere gidip geri dönünce, hep bir şeyler getirirlerdi ona. "Armağanım nerede?"

Miss Fulkes, Phil hesabına utanıp, kızardı, kıvrana kıvrana, "öyle şey sorulur mu hiç?" dedi.

Ama Elinor ile Philip gülüyorlardı.

Elinor, "ağırbaşlı olunca, Walter'e benziyor," dedi.

"Ya da sana."

Philip, bir karısına, bir çocuğa baktı.

Miss Fulkes, çocuğu ayıplıyordu: "Annenle baban daha eve ayak basar basmaz!"

Çocuk, "seni gidi yaramaz!" dedi.

Öfkesini ve gururunu gösteren küçük bir hareketle, başını arkaya devirdi.

Phil'e bakan Elinor, az kalsın kahkahayı basacaktı. Çenenin şu ansızın kalkışı yok mu! Yaşlı Mr. Quarles'ın, üstünlüğünü belirtmek için yaptığı hareketin gülünç bir taklidiydi bu! Bir an için çocuk, Elinor'un kayınpederi oluvermişti; o saçma, o yürekler acısı kayınpederinin küçük bir karikatürü olmuştu. Tuhaf bir şeydi bu; ama her nedense, şakaya alınacak bir şey de değildi. Elinor gülmek istiyordu, ama yaşamın gizlerini ve çapraşıklığını, geleceğin o korkunç ve çözülmez gizli yanlarını ansızın sezerek, bunalıyordu. İşte bu çocuk, Elinor'un çocuğuydu; ama aynı zamanda Philip'di, Elinor'un kendisiydi, Walter'di, Elinor'un annesiydi, babasıydı. Şimdi de, çenesini ansızın havaya kaldırınca, o yürekler acısı Mr. Quarles oluvermişti durup dururken. Bu çocuğun içinde yüzlerce başka insan da vardı belki. Ne belkisi? Kuşkusuz vardı. Elinor'un hayal meyal tanıdığı halalar, teyzeler, kardeş çocukları; çocukluğunda görüp tamamiyle unuttuğu büyük babalar, büyük amcalar, büyük dayılar; çok çok eskiden, dünya ilk yaratıldığı sırada ölmüş atalar. Çocuğun içinde bir yığın yabancı insan vardı. O yabancılar, bu küçük gövdeyi biçim-

lendiriyor, bu beyine yerleşiyor, bu beynin isteklerine egemen oluyor, bu beyine düşünceler veriyordu; ve bu durum sürüp gidecekti hep. Phil, küçük Phil.... Soyut bir kavramdı bu ad. "Fransa" ya da "İngiltere" dediğimiz gibi, gelişigüzel verilen bir ad. Bu ülkelere bağlı olanlar, boyuna değiştiği, ama dünyadan gelip geçerken ülkelerin kimliğini canlı tuttukları gibi; Phil'in içinde de, doğan, yaşayan, ölen ve durmadan değişen birçok bireyden oluşmuş bir kalabalık vardı. Elinor, bir çeşit korkuyla baktı çocuğa. Ne büyük bir sorumluluktu bu!

Miss Fulkes "sevgi, çıkara dayanmamalı bence," diyerek söyleniyordu hâlâ. "Sonra, bana 'seni gidi yaramaz' da demelisin öyle."

Elinor, hafifçe içini çekti, daldığı düşünceleri silkip attı: Çocuğu kucağına alıp, bağrına bastı.

"Ziyanı yok," dedi. Bunu, çocuğu azarlayan Miss Fulkes'a söylediği gibi, kendi korkularına da söylüyordu sanki. "Ziyanı yok." Elinor çocuğu öptü.

Philip saatine baktı: "Öğle yemeğinden önce, gidip biraz yıkanıp üstümüzü başımızı temizlesek, fena olmaz."

Her şeyi tam zamanında yapmak isterdi Philip.

İnsanların yemek vakitlerine değil, yemek vakitlerinin insanlara uyması gerektiğine inanan Elinor, "ama önce mutfağa uğrayıp Mrs. Inman'a bir merhaba demeliyiz" dedi. "Pek ayıp olur bunu yapmamamız. Hadi gel."

Elinor, çocuğu kucağında tutarak, yemek odasından geçip önden yürüdü. Ördek kızartmasının kokusu artıyordu ilerledikçe.

Philip, her şeyin zamanında yapılmadığı kaygısıyla, biraz sinirlenerek; yanında rehber olarak Elinor bulunduğu halde, mutfağa, hizmetçilerin arasına girmek tehlikesinden biraz çekinerek, istemeye istemeye karısının peşinden gitti.

Annesiyle babasına kavuşmasını kutlamak için, küçük Phil'in öyle yemeğinde yapmadığı yaramazlık kalmadı.

Zavallı Miss Fulkes, hem çocuğun adına özür dilemek, hem de dolaylı yoldan kendisinin bağışlanmasını sağlamak amacıyla, "bütün bunları heyecanından yapıyor," deyip duruyordu ikide birde. Miss Fulkes, ağlayacak hale gelmişti. Elinor'a döndü. "Göreceksiniz, Mrs. Quarles" dedi; "sizin burada olmanıza hele bir alışsın, göreceksiniz. Bir melek olabilir bu çocuk. Sırf heyecandan yapıyor bütün bunları."

Miss Fulkes, küçük Phil'i artık öyle seviyordu ki, çocuğun üstün görünmesi ya da küçük düşmesiyle, iyilikleri ya da kötülükleriyle tamamiyle özdeşleşmişti. Çocuğun tutumu, onu sevindiriyor ya da üzüyor, ona kıvanç veriyor, ya da onu utandırıyordu. Üstelik, Miss Fulkes'un meslek gururu da vardı. Aylardan beri Phil'den tek başına sorumluydu. Ona toplumda değerli sayılan erdemleri ve haritada Hindistan üçgeninin neden kırmızıya boyalı olduğunu öğretmişti. Onu yoğurmuş, yaratmıştı. Şimdi, sevgilerin en büyüğünü verdiği bu çocuk, sofrada avaz avaz bağırınca, yarı çiğnenmiş lokmaları ağzından tükürünce, suları dökünce; Miss Fulkes, sanki kendi bağırmış, tükürmüş ya da suları dökmüş gibi, yalnız utancından kahrolarak kızarmakla kalmıyor; aynı zamanda uzun uzadıya hazırladığı bir marifeti seyircilerin önünde beceremeyen bir hokkabaz gibi, ya da sözümona kusursuz olduğu halde, yerden bir türlü kalkmayan bir uçağı icat edip başarısızlığa uğrayan bir adam gibi, rezil de oluyordu.

Elinor, Miss Fulkes'u avutmak isteğiyle, "böyle olacağı nasıl olsa belliydi," dedi.

Zavallı kızcağıza gerçekten acıyordu. Çocuğa baktı. Phil ağlıyordu. Elinor ne kadar mantıksızdı! Durumun artık bambaşka olacağını; çocuğun tamamiyle aklı başında, yetişkin bir insan gibi davranacağını sanmıştı. Elinor'un içine sıkıntı

bastı. Phil'i seviyordu; ama korkunçtu çocuklar, korkunçtu! Phil de çocuktu henüz.

Elinor, sert bir sesle, "hadi, Phil," dedi, "yemeğini ye artık, saçmaladığın yeter."

Çocuğun bağırıp çağırması bir kat daha arttı. İyi davranmak istiyordu ama, kötü davranmasına nasıl bir son vereceğini de bilemiyordu. İsteye isteye baş kaldırmış, mutsuz etmişti kendini; ama kendi yarattığı bu duygunun kölesi olmuştu artık. Bu duygu, iradesine egemen olmuştu. İstediği halde, eski davranışına dönmesinin yolu yoktu. Üstelik ördek kızartmasından öteden beri fazla hoşlanmazdı. Beş dakikadır gittikçe yoğunlaşan bir tiksinti ve dehşetle ördek kızartmasını düşündüğü için, şimdi büsbütün iğreniyordu bu yemekten. Ördek kızartmasının kokusu, tadı, midesini gerçekten bulandırıyordu.

Bütün bunlar olup biterken, Mrs. Bidlake, o fizik ötesi serinkanlılığını korumuştu. Ruhu, çırpıntılı bir denizde ilerleyen kocaman bir gemi gibi, hiç sarsılmadan yüzüyordu. Daha doğrusu, ruhu bir balon gibiydi, suların üstünde, ta yükseklerde, hayalin huzur dolu ve rüzgârsız dünyasında, sürüklenip gidiyordu. Mrs. Bidlake, Philip'e Budizm'den sözetmekteydi. Ayrıca düşkündü Budizm'e. İlk çığlıklar yükseldiği sırada, ne olup bittiğini öğrenmek için, başını bile çevirmemişti; bu gürültü arasında duyulsun diye, sesini yükseltmekle yetinmişti yalnız. Bağırıp çağırmalar yeniden başladı, sürüp gitti. Mrs. Bidlake sustu, gözlerini kapatı. Kapanan gözlerinin kızıllığı içinde, bağdaş kurup oturmuş, huzurlu altın bir Budha görüyordu; sarılar giymiş din adamları vardı çevresinde. Budha gibi bağdaş kurmuş, kendinden geçmiş, derin düşüncelere dalmıştı hepsi.

Mrs. Bidlake, kendi kendine konuşurcasına, "Maya!"* di-

* Maya, Hintlilerin dininde, hayal ya da büyüyü temsil eder.

ye içini çekti; "Maya, ölümsüz hayal!" Gözlerini yeniden açtı. Çocuğa yemek yedirmek için canla başla uğraşan Elinor ile Miss Fulkes'a döndü: "Gerçekten oldukça kart bu ördek," dedi.

Küçük Phil, kendisine bedavaya verilen bu bahaneye dört elle sarıldı. Ağlaya ağlaya, "kart!" diye bağırdı. Duyduğu acı heyecanlar yüzünden titreyen bir elle, çocuğa bir lokma ördek kızartmasıyla taze bir patatesin yarısını sunan Miss Fulkes'un çatalını itti.

Mrs. Bidlake, bir an için gözlerini yeniden kapadı; sonra Philip'e döndü, Nirvana'ya varmak için izlenen "Sekiz Yollu Erdemlerin" tartışmasını sürdürdü.

O akşam Philip, düşündüklerini, olanları, konuştuklarını, duyduklarını ve gördüklerini, not defterine, karmakarışık, uzun uzun yazdı. Sayfanın başına, "Eski Evin Mutfağı" başlığını koydu. "Bunu anlatmak oldukça kolay. Tudor Çağından kalma pencerelerin renkli camlarından süzülen ışığın, bakır kapkacağa yansıması. Pırıl pırıl, çelik kenarlı, koskocaman, kara mutfak sobası; üstündeki yarı açık kapaktan görünen ateş. Pencerenin önünde, tahta kutularda yetişen muhabbetçiçekleri. Kap dolabının yanında duran sepette uyuklayan iğdiş edilmiş, çok iri sarı kedi. Boyuna siline sile ne zamanla aşınmış mutfak masası; öylesine aşınmış ki, ağacın damarları, yumuşak tahtanın yüzeyinde kabarık kabarık duruyor; sanki oymacının biri, kalın bir tahta parçasına koskocaman bir parmak izini, kazımış gibi. Basık tavanda kirişler. Akgürgenden yapılmış kahverengi iskemleler. Oklavayla açılmakta olan hamur. Pişirilen yemeğin kokusu. Yandan gelen, toz taneleriyle dolu, sarı güneş sütunu. Son olarak da, aşçı, yaşlı Mrs. Inman'ı. Binlerce yemek hazırlayan, ufak tefek, zayıf çelimsiz, boyun eğmez bir kadın. Bunlar, biraz işle-

nirse, tam bir tablo olur. Gelgelelim, bu kadarı yetmiyor bana. Mutfağın, yalnız mekân içinde değil, zaman içinde de bir resmini istiyorum. İnsanların dünyasında, bu mutfağın anlamını kısaca belirtmek istiyorum. Şöyle bir tümce yazıyorum: Nice yazlar boyunca, Shakespeare'in küçük bir çocuk olduğu günden bugüne dek, on aşçı kuşağı, şişe geçirilip kızartılan ördek yavrularının protein moleküllerini dağıtmak için, enfraruj ışınlarını kullandılar. ("Sen ölmek için yaratılmadın, ölümsüz kuş,"* v.b.) Bu tek tümceyi yazmakla, tarih, sanat ve tüm bilim kolları, hemen karışıverirdi işin içine. Evrenin tüm öyküsü, bu öykünün bir tek parçasından sezinlenir. Düşünen insanın gözü, bir tek şeye bakarken, bu tek şeyin içinden, sanki bir pencereden bakarcasına, tüm evreni görür. Eski bir mutfakta ördek kızartmasının kokusunu saydamlaştırırsanız, her şeyi -*spiral nebula*'dan tutun da Mozart'ın müziğine ve Assisi'li San Francesco'nun Hazreti İsâ'nın yaralarını andıran yaralarına kadar- her şeyi görmüş olursunuz. Sanatın çözümleyeceği sorun, yer yer bir saydamlık yaratabilmektir. Bu saydam yerleri öyle bir seçmeli ki, yakın ve tanıdık bir şeyin ötesinde, insanlar açısından ancak en anlamlı olan uzak manzaralar görünebilsin. Bu uzak manzarada görülenler, garip de olmalı ki, bildiğimiz ve alışık olduğumuz şeylere, aklın alamayacağı kadar gizemli bir hava verilebilsin. Bir sorun: Ukalalığa düşmeden ve yapıtı boyuna uzatmadan, bunu başarmanın yolu var mı? Uzun uzun düşünülmesi gereken bir sorundur bu.

Ama mutfak öyle sevimli ki şu sırada! Mutfaktakiler öyle cana yakın ki! Elinor kendini bildi bileli Mrs. Inman bu evde. Yaşlı bir güzellik mucizesi bu kadın. Öyle huzur dolu ki! Öylesine soylu bir egemenliği var ki! İnsan otuz yıl bir yerde saltanat sürerse -o yer bir mutfak da olsa- bir kraliçe davra-

* John Keats'in "Ode to the Nightingale" adlı şiirinden bir dize.

ışını gene de benimser elbette. Bir de sofrayla salona bakan hizmetçi Dobbs var. Eve savaştan biraz önce gelmiş. Ancak Rabelais'nin hayal gücünden çıkabilecek bir kadın bu Dobbs. Bir seksen boyunda, boyuna göre de eni var. Ve Gargantua'nın ruhu yaşıyor bu dev gövdede. Açık saçık şakalar, yaşama keyfi, nükteli fıkralar, kolay kolay fışkıran gümbürtülü kahkahalar! İnsanın nerdeyse ödünü koparır Dobbs'un gülüşü. Oraya saygılarımı sunmak için gittiğimizde, kilerdeki dolabın bir rafında, yarı yarıya hapla dolu yeşil bir şişe gözüme ilişti. Bu haplar, irice bilyalar gibiydi. Lastik bir boruyla atların gırtlağından aşağı üflenen hapları andırıyordu. Homeros'a yaraşır hazımsızlıklar sezinleniyor bu haplardan!

Mutfak güzel ama, salon da öyle. Öğleden sonra gezintiden dönünce, bir de baktık ki, piskopos vekiliyle karısı, ellerinde çay fincanları, sanattan söz ediyorlar. Evet sanattan; çünkü Akademiyi gördükten sonra, bizimkilere ilk gelişleriydi bu.

Yılda bir yaparlar bu işi. Her yıl, Hazreti İsâ'nın gökyüzüne yükselişinin kutlandığı yortudan bir gün sonra, 8.52 treniyle kente inip, Dinin bile Sanata vermek zorunda kaldığı şükran borcunu ödüyorlar. Kurulu Düzenin Dini ile Kurulu Düzenin Sanatı! Ellerindeki kataloğa notlar çiziştirerek, Royal Academy sergilerinin yapıldığı Burlington House'un her köşesine bakıyorlar. Bu sırada şakalaşmak gerekirse, şakalaşıyorlar da; çünkü oyuncak bir geminin içinde Nuh Peygamberi oldukça andıran Mr. Truby, kara ceketler ve tersine dönmüş gömlek yakaları giydiği halde, din adamlarının da "insan" olduklarını, "iyi adam" vesaire olduklarını göstermek için nükteler savuran, şakacı papazlardan biridir. Tombul ve güzel Mrs. Truby, eşi kadar gürültülü bir şakacı olmamakla beraber, *Punch* mizah dergisinin orta sınıfın yüksek tabakasından gelen okuyucularının "pek keyifli bir yaratık" dedikle-

ri türdendir. Zararsız eğlencelere bayılır ve bir yığın hoş laf eder. Elinor, Mrs. ve Mr. Truby'yi kışkırtıp, çevreleri ve Akademi konusunda ağızlarından laf alırken, büyülenmiş gibi, seyrediyor, dinliyordum onları. Kınkanatlılar arasında Fabre ne duyarsa, ben de onu duymaktaydım. Arasıra, söylenen sözlerden biri, Elinor'un annesini çevresindekilerden ayıran ruhsal uçurumları aşıyor; düşüncelere dalmış olan Mrs. Bidlake'in kulağına varıyor, onda garip bir tepki yaratıyordu. O zaman Mrs. Bidlake, Truby'lerin şakalaşmaları arasında nerdeyse korkunç görünen bir ağırbaşlılıkla, başka bir dünyadan gelen sesini yükseltiyor, bir kehanette bulunurcasına, insanı hayretler içinde bırakıyordu. Ve bu sırada, dışardaki bahçe yemyeşil, çiçekler içinde. Bahçıvan yaşlı Stokes, resimlerde zamanı temsil eden sakallı ihtiyara benziyor. Gökyüzü uçuk mavi. Kuşların gürültüsü duyuluyor. İyi bir yer burası. Ne denli iyi bir yer olduğunu anlamak için, insanın dünyanın bir ucundan öbür ucuna dolaşması gerek. Burada niçin kalmayacakmışım? Neden kök salmayacakmışım burada? Ama kök demek, zincir demek. Özgürlüğümü yitireceğim diye ödüm kopuyor. Özgür olmak, bağsız olmak; mal mülk edinerek kendi malın olan şeylerin malı olmamak; aklına eseni yapabilmek, canın istediği yere canın istediği anda gidebilmek -güzel bir şey bu. Ama burası da güzel. Burada kalmak daha iyi olmaz mı acaba? İnsan, özgürlüğünü elde edebilmek için, birçok şeyi gözden çıkarıyor- bu evi, Mrs. Inman'ı, Dobbs'u, rahibin evinde oturan şakacı Truby'yi, bahçedeki lâleleri ve tüm bunların taşıdıkları anlamı gözden çıkarıyor. İnsan bir şeyleri gözden çıkarıyor. Acaba daha çok bilgi edinmek, daha anlayışlı olabilmek, ya da daha yoğunlukla yaşayabilmek için mi gözden çıkarıyor bunları? Zaman zaman kuşkuya düşüyorum bu konuda."

Lord Edward ile erkek kardeşi, Gattenden Parkı'nda hava alıyorlardı. Lord Edward, yürüyerek yapıyordu bu işi. Beşinci Marki ise, kocaman boz bir eşeğin çektiği tekerlekli bir koltukta hava alıyordu. Lord Edward'ın kardeşi sakattı. İkide birde, "iyi ki, kafanın hızla koşmasına engel olmuyor bu," derdi. Kendi kafası, bütün ömrü boyunca karmakarışık bir biçimde, bir o yana bir bu yana hızla koşmuş durmuştu. Bütün bunlar olurken de, boz eşek koşmuyordu; ancak yürüyor, ağır ağır yürüyordu. İki kardeşin önlerinde ve arkalarında, Gattenden Parkı'nın anayolu uzayıp gidiyordu. Önlerindeki dümdüz yolun ucunda, bir mil uzakta, Trajan sütunun Portland taşından yapılmış bir örneği vardı. Bu sütunun üstüne, birinci Markinin bronzdan bir heykeli konmuştu. Hangi açılardan ünlü olduğu da, büyük harflerle çepeçevre yazılmıştı kaideye. Birinci Marki şu olmuştu, bu olmuştu; bu arada İrlanda Genel Valisi ve Bilimsel Tarımın Babası olmuştu. Geniş yolun öbür ucunda, kardeşlerin bir mil arkasında, Gattenden şatosunun o acayip burçları ve sivri kuleleri yükseliyordu. James Wyatt, Strawberry Hill şatosunun sahte Gotik üslubunun tüm acayipliğine özenerek, bu şatoyu ikinci Marki için yapmıştı. Gattenden şatosu, gerçek ortaçağın aklına sığmayacak kadar aşırı bir ortaçağ şatosu örneğiydi. Marki, hep Gattenden'de otururdu. Evini ve evinin çevresindeki manzarayı ayrıca sevdiğinden değildi bu. Marki farkında bile değildi bunların. Okurdu; okumadığı sıralarda da okuduklarını düşünürdü. Eflatun'un deyimiyle "görünüşler dünyası" diye adlandırdığı şeyler, yani gözle görülen, elle tutulan gerçekler, Marki'yi ilgilendirmezdi. Bu ilgisizliğiyle, onu sakat yaratan evrenden öcünü alırdı. Marki, tekerlekli koltuğuyla ancak Gattenden'de güven içinde gezinebildiği için, Gattenden'de otururdu. Boz eşeklere ve bu eşekleri sürerken kitap okuyan, derin düşüncelere dalmış felçli yaşlılara hiç de uy-

gun bir yer değildir Pall Mall. Marki, Tantamount House'u kardeşine vermiş, eşeğini Gattenden Parkı'nın akgürgen koruları arasında sürmeye devam etmişti.

Şu sırada eşek, otlamak için yolun kenarında durmuştu. Beşinci Marki ile kardeşi, Tanrı sorununu tartışıyorladı. Zaman geçiyordu. Yarım saat sonra, öğle üzeri parkta gezinen Philip ile Elinor, akgürgen korusundan çıkıp da Marki'nin tekerlekli koltuğuyla ansızın karşılaştıkları sırada, hâlâ Tanrı'dan söz etmekteydi onlar.

Philip ile karısı, kardeşlerden ayrılıp, seslerini duyurmayacak kadar uzaklaştıklarında, Philip, "zavallı ihtiyarcıklar!" dedi. "Tanrıdan başka konuşacak neleri var ki? Fazla yaşlı oldukları için, aşktan söz edemezler. Hem çok yaşlı, hem de gereğinden fazla erdemli olduklarına göre, nasıl söz etsinler aşktan? Fazla zengin oldukları için, paradan da söz edemezler. Düşünceye ve sanata değer veren aydınlar oldukları için, şu ya da bu adamın dedikodusunu yapamazlar; dünyadan el ayak çektikleri için, sözünü edecek adam da tanımazlar nasıl olsa. Fazla çekingen oldukları için, kendilerini de anlatamazlar. Ömürleri boyunca hiçbir olayı yaşamadıkları için, yaşantılarından, hattâ edebiyattan bile söz edemezler. Bu zavallı ihtiyarlara, kala kala konuşacak ne kalıyor ki? Hiçbir şey. Yalnız Tanrı kalıyor."

Elinor, "bu gidişle, on yıl sonra, sen de tıpkı onlar gibi olacaksın," dedi.

YİRMİNCİ BÖLÜM

İhtiyar John Bidlake, ön cephesi sahte olan Barok İtalyan kiliselerine benzetirdi Philip Quarles'ın babasını. Klasik mimariye uygun, yüksek, gösterişli, her bir yanı üçgen biçiminde kırık dökük süslemeler ve heykellerle dolu, yüce bir katedralin parçasıymış izlenimini uyandıran bir ön cephe. Ama daha yakından bakınca, bunun bir paravanadan başka bir şey olmadığını anlarsınız. Bu koskocaman, süslü püslü ön cephenin arkasında; tuğladan, molozdan, uyuz sıvadan yapılmış, küçük ve berbat bir tapınak gizlidir. John Bidlake, kendi benzetmesinden gittikçe hoşlanarak, kilisenin durumunu anlatırdı: Duaları çarçabuk geveleyen sakalı uzamış papaz, sırtında kirli beyaz bir cüppeyle papaza yardım eden sümüklü oğlan, guatr hastalığına tutulmuş köylü kadınlar ve onların yumurcaklarından oluşan cemaat, kapıda sadaka bekleyen geri zekâlı dilenci, duvarlardaki dinsel resimlere iliştirilen teneke parçaları, yerdeki pislik, dini bütün insan kuşaklarından arta kalan ve her bir yana sinen ekşi koku.

John Bidlake, böyle konuşmakla, kendi başarısını kü-

çümseyen bir görüş ileri sürdüğünün farkına varmadan, şöyle bitirmişti sözlerini: "Acaba kadınlar neden en bayağı şeyleri, yani bu adam gibilerini severler? Çok garip. Bu adamın sevilmesi ayrıca garip. İnsan, Rachel Quarles'ı aklı başında bir kadın sanır; boş bir adama kapılmayacak kadar aklı başında bir kadın sanır."

Başkaları da aynı şeyi düşünmüşler, Rachel Quarles'ın tutumunun nedenini merak etmişlerdi. Rachel Quarles, kocasından kat kat üstündü. Ama evlenen kişi, bir yığın erdemler ve yeteneklerle evlenmez; bir bireyle, bir insanla evlenir. Rachel ile evlenmek isteyen Sidney Quarles, her kadının -ama her kadının- tutulabileceği, hattâ inanabileceği bir delikanlıydı o sıralarda. Rachel ise, ancak on sekiz yaşındaydı ve ayrıca toy bir kızdı. Sidney Quarles da gençti (gençlik, başlıbaşına bir erdemdir); gençti ve yakışıklıydı. Geniş omuzlu, uzun boylu olan Sidney Quarles, artık şişman denecek kadar toplu olduğu halde, gene de heybetli bir adamdı. Yirmi üç yaşındayken, iri yarı gövdesinin, atletlere özgü bir yapısı vardı. Şimdi başının tepesindeki cilâlanmışcasına parlak, kel ve pembe yuvarlağı çevreleyen kır saçları, daha dökülmemişti o sıralarda. Altınımsı kahverengi, gür ve dalgalıydı bu saçlar. Geniş, kanlı canlı, etli yüzü, daha taze, daha sert çizgiliydi o sıralar; şimdiki gibi yusyuvarlak değildi. Saçları dökülmeden önce bile, pürüzsüz ve yüksek alnı, aydın bir kişinin alnına benzerdi. Bu alnı, Sidney Quarles'ın aydın bir kişi olduğunun kanıtı sayarsak; konuşması da yalanlamazdı bu kanıtı. Kimine göre biraz fazla küstahça, biraz fazla kendini beğenmişcesine konuşurdu ama; gene de güzel konuşurdu Sidney Quarles. Üstelik o sıralarda ünlüydü; derslerinde ve münazaralarda nerdeyse şan ve şeref kazanarak, üniversiteyi yeni bitirmişti. İyimser arkadaşları, onun henüz bilinmeyen geleceği konusunda en par-

lak hayalleri koruyorlardı. Rachel ile yeni tanıştığı sıralarda, pek akla yakın görünüyordu gelecekte gerçekleşecek olan bu umutlar. İster akla yakın olsun, ister olmasın, Rachel, Sidney Quarles'ı sevdi. Genç kız daha on dokuzundayken evlendiler.

Sidney, babasından büyük bir miras yemişti. Şeker ticareti yapan yaşlı Mr. Quarles'ın işi kârlıydı. Essex'deki topraklar, kendi masraflarını çıkarıyordu, Sidney'nin Portman Square'de bir evi; Chamford'da Georgian üslubunda pek rahat bir kır evi vardı. Amacı, siyaset alanında yükselmekti. Bölgesel yönetimde bir çıraklık döneminden sonra, Parlamento üyesi olacaktı. Sıkı çalışarak, hem akıllı uslu hem de parlak söylevler verecekti. Bir bakanlığın müsteşar yardımcılığı verilecekti Sidney'ye. Bundan sonra da hızla yücelecekti artık. En aşırı hırslarını bile gerçekleştirebilirdi. Öyle sanıyordu otuz beş yıl önce.

Gelgelelim, ihtiyar Bidlake'in dediği gibi; Sidney, bir ön cepheden, heybetli bir görünüşten, bir sesten, yüzeysel bir zekâdan başka bir şey değildi. Bu gösterişli ön cephenin arkasında, gerçek Sidney yaşıyordu: Önemli işlerde amacına varmak için hiç mi hiç direnmediği halde, ıvır zıvır şeyler söz konusu olunca direnen; kolayca coşup, çabucak da bıkıveren, güçsüz bir adam. Sidney'nin zekâsının, Ovidius'u örnek alarak Latince şiirler kaleme alan, ya da Herodot'un komik taklitlerini yazabilen öğrencilerde görülen türden sözümona parlak zekâlardan başka bir şey olmadığı anlaşıldı eninde sonunda. İş başa gelince, lisenin son sınıf öğrencilerinde görülen bu yetenekler, günlük yaşamda olduğu kadar, düşünce alanında da verimsiz kaldı. Sidney Quarles, babasından kalan ticaret işini savsaklayıp, arasıra hesapsız kitapsız spekülasyonlar yaparak, işlerini kötü yöneterek, nerdeyse iflâs ettikten sonra (iyi ki, Rachel'in zoruyla iş işten geçmeden önce,

bu ticaretteki hisselerin tümünü başkasına satmıştı) yıllarca ya tembellik etti ya da düzensiz girişimlere atıldı. Siyaset alanında başarı umutlarını tamamiyle yıktıktan sonra da, gerçek mesleğinin siyasal yazarlık olduğunda karar kıldı. Bu yeni inancın coşkunluğu içinde, devlet yönetimi ilkeleri konusunda bir kitap yazıp bitirebildi de. Hiçbir derinliği olmayan, ne dediği belirsiz, basmakalıp bir kitaptı bu. Sözde parlak nüktelerle dolu, süslü ve iddialı üslubu yüzünden, daha da çok göze batıyordu basmakalıplığı. Kitabı haklı olarak önemsenmeyince, Sidney Quarles, siyasal düşmanlarının çevirdikleri dolaplara bağladı bu ilgisizliği. Gelecek kuşakların, yapıtına hak ettiği değeri vereceklerine inanmak istedi.

Mr. Quarles, bu ilk kitabı yayımladıktan hemen sonra, demokrasi üstüne, çok daha büyük ve çok daha önemli bir kitap yazmaya başladı; daha doğrusu, böyle bir kitap yazdığını söyledi. Bu yapıtın büyüklüğü ve önemi, bir türlü bitmemesi için güzel bir bahaneydi. Sidney Quarles, bu dev yapıta başlayalı yedi yıl geçmişti. "Kitabınız ilerliyor mu?" diye soranlara, taşınamayacak kadar ağır bir yük altında ezilen bir adam haliyle, başını sallar, daha malzemeyi bile toplayamadığını söylerdi.

Hem bilim uğruna kurban giden bir adam tavrı takınarak, hem de kendini aptalca beğenmiş küstah bir edâyla, "Herakles'e verilen işler kadar belâlı bir iş bu," derdi. Biriyle konuşurken, başını kaldırıp, sanki bir havan topuymuş gibi, sözlerini havaya doğru fırlatmaya alışıktı. Bunu yaparken de, eğer insana bakmaya tenezzül ederse, burnunun hizasından ve yarı kapalı gözlerle süzerdi karşısındakini. Oxford'da okuyanların, İngilizceyi zenginleştirmek amacıyla bu dile ekledikleri melemelerle doluydu çın çın öten sesi. "Really" sözcüğü, Sidney'nin ağzında "ryahly" biçimini, "mere" sözcüğü

"myah" biçimini alırdı.* Sidney Quarles'ın ağzından çıkan sözlerin arasına, bir koyun sürüsü dalmıştı sanki.

"Herakles'e verilen işler kadar belâlı bu iş." Sidney Quarles, bunu söylerken içini çekerdi. "Gerçekten korkunç bir iş."

Sidney Quarles'a soru soran ayrıca halden anlayan biriyse karşısındakini (karşısındakinin bir bayan olmasını yeğlerdi), çalışma odasına götürür; ağırbaşlı bir yazar masası izlenimini veren kapaklı yazı masasının tüm araç ve gereçlerini, fiş endekslerini ve çelikten dosya klasörlerini ona gösterirdi. Zaman geçtikçe ve kitabın yazıldığı konusunda en küçük bir belirti görülmedikçe, Mr. Quarles'ın topladığı bu şatafatlı araç gereçlerin sayısı da artmıştı. Çalışmalarının gözle görülür birer kanıtıydı bunlar. Üstüne aldığı işin korkunç güçlüğünü simgeliyorlardı. Sidney Quarles'ın tam üç tane yazı makinesi vardı. Ne olur ne olmaz, yolculuğu sırasında esinleniverir diye, portatif Corona'yı nereye gitse hep beraberinde götürürdü. Arasıra, çevresinin gözünü ayrıca boyamak isteyince, oldukça büyük bir makine olan Hammond'u yanına alırdı. Bu makinede harfler, ayrı ayrı kollara değil de, sırasında yerinden çıkarılabilen maden bir şeride bağlıydılar; bu şerit de dönen bir silindire iliştirilmişti. Böylece harfler, istendiği gibi değiştirilebilir; gerekince Yunan, Arap, Rus harfleri ya da matematikte kullanılan işaretler yazılabilirdi. Mr. Quarles'ın elinde, bu çeşit harflerin büyük bir koleksiyonu vardı. Bunları hiçbir zaman kullanmazdı elbette; ama her biri ayrı bir yeteneğinin ya da başarısının simgesiymiş gibi, övünürdü bunlarla. Üçüncü ve son aldığı yazı makinesine gelince, bu çok büyük ve çok pahalı bir büro eşyasıydı. Yalnız yazı makinesi değil, hesap makinesiydi aynı zamanda. Mr. Quarles, yüce yapıtı için gereken istatistikleri toplamak ve

* "Really" gerçekten, "mere" sadece anlamında. Yazar bu parçada, Oxford'da okuyan yüksek sınıftan bazı İngilizlerin abartmalı şivesiyle alay etmektedir.

malının mülkünün hesaplarını yapmak açısından, bunun pek yararlı olduğu konusunda açıklamalarda bulunur; ayrıca övünerek, makineye bağlı olan küçük motoru gösterirdi: Teli, duvardaki prize sokunca, motor bütün işinizi görürdü -yani kitabınızı sizin hesabınıza yazmaktan başka bütün işinizi görürdü- Yazı makinesinin harflerine şöyle bir dokunuverirsiniz. (Mr. Quarles bunu söylerken uygulamaya geçerdi), elektriğin gücüyle harfler kâğıda değerdi. Beden gücünü kullanmaya hiç mi hiç gerek yoktu. Hiç durmadan, on sekiz saat daktilo yazabilirdi insan. (Bunu söylemekle Mr. Quarles, tıpkı Balzac ya da Sir Isaac Newton gibi, yazı masasında on sekiz saat çalışmayı olağan işlerden saydığını anlamalarını isterdi.) En küçük bir yorgunluk duymadan, yani parmaklarınızda en küçük bir yorgunluk duymadan, on sekiz saat yazabilirsiniz. Bir Amerikan icadıydı bu. Pek marifetli bir şeydi.

Mr. Quarles, bu yazı ve hesap makinesini, malının mülkünün yönetimiyle tüm ilişkilerinin aslında kesilmiş bulunduğu bir sırada satın almıştı. Rachel, kendi malının mülkünün yönetimini de ona vermişti. Karısının zoruyla, tam zamanında başkasına devrettiği babadan kalma şeker işini ne denli kötü yönettiyse, bu malı mülkü de, o denli kötü yönetiyordu. Ama kâr etmemesinin ziyanı yoktu; kayıpları ise önemli değildi. Bunun, kocası için sağlıklı bir uğraş olacağını ummuştu Rachel Quarles. Böyle bir amaç uğruna para harcamaya değerdi. Ne var ki, dünya savaşını izleyen üç bunalım yılında, bu iş pek pahalıya maloldu Rachel'e. Sidney, işleri gittikçe daha az umursadığından, karısının bu amaç uğruna boşuna harcadığı paranın miktarı da gittikçe arttı. Üstelik, istenilen elde edilmedi; yani Sidney Quarles'a sağlıklı bir iş güç sağlanamadı. Sidney'nin aklına bir şeyler gelirdi arasıra. O zaman ansızın, "malikânenin islahatı" diye adlandırdığı bir eylem cümbüşüne atılırdı. Bir aralık, Amerikalıla-

rın becerikliliği konusunda bir kitap okuduktan sonra; bol sayıda pahalı makinalar satın aldı. Gelgelelim, toprakları pek büyük olmadığından, boşuna para harcadığı hemen anlaşıldı; çünkü fazla iş olmadığı için, Sidney makinalarını işletemiyordu çoğu zaman. Daha sonraları, bir reçel fabrikası kurdu. Bu fabrika da hiç para getirmedi. Sidney Quarles'ın başaramadığı bu "islahat"a karşı duyduğu ilgi, pek uzun sürmedi. Çok çalışsaydı, dikkatli davransaydı, belki de günün birinde verimli olabilirdi bu işler. Ama Sidney'nin savsaklaması yüzünden, bu "islahat" yüzde yüz kayıpla sonuçlandı. Mrs. Quarles'ın, kocasına iş güç sağlamak için fazla para harcadığı; üstelik bu parayı boşuna harcadığı besbelliydi. Bunun üzerine Mrs. Quarles, malı mülkü Sidney'nin elinden almanın zamanı geldiğine karar verdi. Her zamanki anlayış ve inceliğiyle -çünkü otuz yıldan fazla süren bir evlilikten sonra, kocasının ne mal olduğunu iyice biliyordu- Sidney Quarles'ı kandırdı. Şu tatsız işleri başkasına bırakırsa, büyük yapıtına daha çok zaman verebileceğini ileri sürdü. Rachel ile kâhya, bu işlere pekâlâ bakabilirlerdi. Sidney'nin daha güzel, daha uygun bir çabaya adayabileceği yeteneklerini, böylesine sıradan bir işte harcamasının anlamı yoktu. Sidney'yi kandırmak kolay oldu. Topraklarından bıkmıştı, durumu düzeltmek için yaptığı atılımlara hınzırcasına karşı koyarak, Sidney'nin gururunu incitmişti bu mal mülk. Ne var ki, bu işle tüm ilişkisini kesmekle, kendi başarısızlığına ve karısının doğuştan gelen üstünlüğüne katlanmış olacağını - daha önce de katlandığı gibi, bir kez daha katlanmış olacağını- anlamamış değildi. Mal mülk yönetiminin ayrıntılarına daha az zaman harcamaya razı olmakla beraber, bir Tanrı gibi haller takınarak, edebiyat çalışmaları arasında, topraklarına göz kulak olacağına; uzaktan uzağa, ama gene de etkili bir biçimde durumu denetleyeceğine söz verdi; daha doğru-

su gözdağı verdi. Kendini haklı çıkarmak, önemini büsbütün yüceltmek amacıyla, hem hesap yapan hem yazı yazan makinayı işte o sıralarda satın aldı. Artık kendini adadığı edebiyat çalışmalarının, akıllara sığmaz çapraşıklığını simgeliyordu bu makine. Sidney'nin, sıradan işlere karşı ilgisini tamamiyle kesmediğini de kanıtlıyordu. Çünkü bu yazı makinesi, yalnız istatistikleri ele almakla kalmayacaktı. Yüksek yardımını esirgerse, zavallı Rachel ile kâhyanın kuşkusuz üstesinden gelemeyeceği hesapları da yoluna koyacaktı. Ama Mr. Quarles, akıllı davranarak, bunun tam nasıl olacağını hiçbir zaman kesinlikle açıklamamıştı.

Gerçi Sidney, karısının üstünlüğünü açıkça kabul etmiyordu. Ama bunu bellibelirsiz sezmesi, buna kızması; ne olursa olsun aslında karısı kadar değerli -hattâ ondan çok daha değerli- olduğunu kanıtlamak isteği, onun tüm yaşantısını koşullandırmıştı. Karısına içerlediği için, aile çevresinde üstünlüğünü kabul ettirmek istediği için, bunca zaman sürdürmüştü o başarısız siyasal çabalarını. Tembelliği hırsından ağır bastığı için; siyasetin güçlüklerini ve sıkıntılarını anlar anlamaz, herhalde vazgeçiverirdi bu işten. Ama başarısızlığına ve bu başarısızlığın verdiği aşağılık duygusuna bir türlü katlanamadığından, hayallerinin gerçekleşeceğine körü körüne inanmak istiyor, Parlamentodan istifaya yanaşmıyordu. Rachel'in sessiz sedasız becerikliliği, Sidney'yi çileden çıkarıyordu. Bu beceriklilik gözünün önünde durduğu sürece, yenildiğini kabul edemezdi. Rachel, ele aldığı her işi iyi yapardı. Herkes onu sever, ona hayran kalırdı. Sidney Quarles, hem başkalarının gözünde, hem de kendi gözünde, onunla yarışabilmek, ondan üstün çıkabilmek için, siyasete dört elle sarılmış, Parlamentoda saçma sapan işlere girişmişti. Partisine köle olmayı hor görüp, sivrilmek hevesine kapıldığı için, bir çok davayı coşkunlukla savunmuş; sonra da tiksine-

rek, yüzüstü bırakıvermişti bunları. Sırayla, ölüm cezasının kaldırılması, hayvanların diri diri kesilmemesi, cezaevlerindeki koşulların düzeltilmesi, Doğu Afrika'daki işçilerin durumunun iyileşmesi uğruna ateşli söylevler çekmiş; pek kısa süren güçlü çabalar göstermişti. Karşısına çıkan tüm engelleri yenen, boy göstermekle bile her davayı zafere ulaştıran bir reformcu sanıyordu kendini; hayaller kuruyordu. Kutsal Kitaba göre, Eriha kentinin surları, düşmanların boru çalmalarıyla çöküvermişti. Gelgelelim, Sidney Quarles, borusunu çalarak surları bir türlü yıkamıyordu, zorlu kuşatmalara girişecek bir adam da değildi. İnsanların asılmaması, canlı köpeklere ya da kurbağalara ameliyat yapılmaması, tek başına hücreye kapatılan mahpuslarla hırpalanan zenciler... Bütün bu davalar, birer birer, Sidney'nin gözünde çekiciliğini yitirdi. Rachel'in becerikliliği ise, sürüp gidiyordu; gene herkes onu seviyor, herkes ona hayran kalıyordu.

Rachel, hem kişiliğinden ötürü, hem de Sidney'nin karısı olduğu için, onda birçok hırs uyandırmıştı. Hiç farkına varmadan uyandırdığı bu hırsları, bilinçli olarak destekliyordu her zaman. Başlangıçta kocasına gerçekten inanmış; bir kahraman sandığı bu adamı yüreklendirmişti. Sidney'nin eninde sonunda başarı elde edeceği inancı, birkaç yıl içinde değişmiş; körü körüne umutlu kalan dini bütün insanların umuduna dönüşmüştü. Bu umudu da yitirince, sırf durumu idare edebilmek amacıyla kocasını yüreklendirdi; çünkü siyaset alanında başarısızlık, iş alanında başarısızlık kadar masraflı değildi. Sidney'nin işini gücünü kötü yönetmesinden ötürü, nerdeyse iflâs etmişlerdi. Rachel, kocasına bunu açıkça söylemekten, işi başkasına devretmesini önermekten çekinmişti. Çünkü bunu yaparsa, Sidney'nin damarına basacak, kocası da işi bırakmamakta büsbütün direnecekti. Sidney'nin yeteneklerinden kuşkulanmakla, onu kışkırtmış olacak, kocası-

nı daha tehlikeli yeni girişimlere sürükleyecekti. Sidney'nin olumsuz eleştirilere karşı tepkisi, inatçı ve belâlı bir terslikti! Başına gelenlerden sonra akıllanan Rachel, kocasının siyasal hırslarını daha fazla körükleyerek, bu tehlikeyi atlattı. Sidney'nin Parlamentoda yaptıklarını dev aynasında gösterdi. Ne güzel, ne soylu işler görüyordu Sidney! Ne yazık ki, daha değerli bir amaç uğruna harcayabileceği zamanın ve çabanın çoğunu ticarete ayırmak zorundaydı! Sidney, bilinçli olarak farkına varamadığı gizli bir minnettarlık duygusuyla, karısının söylediklerini hemen benimsedi. Ticaretin tekdüze işlerinden bıkmış, usanmıştı, girişimlerinde uğradığı başarısızlıktan korkmaya başlamıştı. Rachel'in, böylesine diplomatça eline verdiği bahaneden yararlandı, sorumluluğunu sırtından silkip atmak fırsatını sevinçle karşıladı. İş işten geçmeden, ticaret işlerini başkasına devretti. Aldığı parayı, güvenilir sermaye hisselerine yatırdı. Böylece Sidney Quarles, gelirinin aşağı yukarı üçte birini yitirmiş oldu ama, geri kalan parası artık çarçur edilmeyecekti. Rachel'in de asıl istediği buydu. Sidney, bütün vaktini zavallı mahpuslara ayırabilmek için, bol para kazanmak olanaklarından nasıl vazgeçtiğini anlatıp durdu sağa sola. (Daha sonraları, zavallı mahpusların yerini zavallı zenciler aldı; ama gözden çıkarılan paralar hep aynı kaldı.)

Sidney, siyaset alanında bir sıfır olmaktan bıkıp, partideki şeflerinin sözümona haksızlıklarına öfkelenerek, sonunda Parlamento üyeliğinden istifa edince, Mrs. Quarles buna karşı koymadı. Kocasını iflâsa götürecek bir ticaret işi yoktu artık ve Mütarekeyi izleyen tarımsal refah döneminde, topraklar kâr sağlıyordu. Sidney, günlük politika yapamayacak kadar erdemli olduğunu açıkladı: Günlük politika, insanın değerini yitirir, insanı kirletirdi. Rachel'in üstünlüğünü sezdiğinden ötürü içi içine sığmadığı için, politikadan daha

önemli bir işe, yeteneklerine daha yaraşır bir işe adamaya karar vermişti kendini. Siyasetin felsefesini yapmak, sıradan bir politikacı olmaktan daha iyi bir şeydi. Sidney Quarles; siyaset felsefesi üstüne yazacağı kitabın bir bölümünü gerçekten yazabildi ve yayımladı da. Ne var ki. bu tek bölümü yazabilmek için harcadığı sürekli çaba, felsefe yazarı olmak hevesini körletti. Yazdığının başarılı olmayışı da, bu işten iyice tiksindirdi onu. Rachel ise, gene becerikliydi, gene seviliyordu. Sidney, benliğini korumak amacıyla demokrasi konusunda şimdiye dek yazılan kitapların en büyüğünü, en geniş kapsamlısını kaleme almak niyetinde olduğunu açıkladı. Varsın Rachel, çeşitli komitelerde çalışsın, iyi işler görsün, köylüler onu sevsin, bol bol dostu ve mektup yazanları olsun! Demokrasi üstüne en büyük kitabı yazmanın yanında, neydi ki bütün bunlar! Gelgelelim, bir türlü yazılamıyordu bu kitap. Rachel fazla becerikli olunca, herkes onu fazla sevince; Mr. Quarles, ya yeni bir fiş endeksi, ya da bol bol mürekkep alabilen bir dolma kalem satın alır; bu kalemi bir kez doldurarak, altı bin sözcük yazılabileceğini açıklardı. Karısına haddini bildirmek açısından belki de pek elverişli değildi bunlar; ama Sidney Quarles'a yetiyordu bu kadarı.

Philip ile Elinor, Gattenden'de Mrs. Bidlake'in yanında bir iki gün kaldılar. Sonra sıra, Philip'in annesiyle babasına geldi. Chamford'a vardıklarında, bir de baktılar ki, Mr. Quarles bir diktafon satın almış. Sidney, bu zaferini bir an önce oğluna bildirmek istedi. Hem yazı yazan hem de hesap yapan makineden sonra, en büyük başarısıydı bu.

Sidney Quarles, ağzından çıkan sözcükleri Philip'in başının üstüne doğru fırlatarak, o çınlayan sesiyle, "yeni bir şey aldım," dedi. "Yazar olarak seni de ilgilendirecek bir şey."

Çalışma odasına doğru yürüdü.

Philip, babasının peşinden gitti. Doğuyla, tropikal ülke-

lerle ilgili bir yığın soruyla karşılanacağını sanmıştı. Oysa babası, yolculuğun iyi geçip geçmediğini baştan savma sormuş; Philip, doğru dürüst bir şeyler söylemeye vakit bile bulamadan, kendi işlerinden söz etmeye başlamıştı. Philip buna ilkin şaşmış, hattâ biraz sinirlenmişti. Ama, sonra, ayın, yeryüzüne Sirius yıldızından daha yakın olduğu için, daha büyük göründüğünü düşündü: Philip'in yolculuğu, kendi gözünde bir ay; babasının gözündeyse, küçük yıldızların en küçüğüydü.

Mr. Quarles, "işte," dedi; kapağı kaldırdı. Diktafon meydana çıktı. "Eşsiz bir icat!" Kendi yaptıklarını pek beğenmişcesine konuşuyordu. Yolculuğu Philip'in gözünde bir ay olduğu gibi; bu diktafon da Mr. Quarles'in gözünde bir aydı. Sanki tüm parlaklığıyla ansızın doğuvermişti Mr. Quarles'in ayı! Makinanın nasıl işlediğini açıkladı. Sonra, başını arkaya devirerek, "insanın aklına bir şey gelince, öyle yararlı ki bu?" dedi. "Aklınıza geleni hemen söylüyorsunuz. Kendi kendinize konuşuyorsunuz; makine dediklerinizi anımsıyor. Bunu her gece yatak odama getirtiyorum. İnsan yataktayken, çok değerli düşünceler gelir aklına, değil mi? Bir diktafon olmazsa, bu düşünceler yok olup gider."

Philip sordu: "Peki, bu gramofon plaklarından birini doldurup bitirince, ne yapıyorsunuz?"

"Yazı makinasıyla yazması için, sekreterime gönderiyorum."

Philip, kaşlarını kaldırdı: "Demek, bir sekreteriniz de var?"

Mr. Quarles, önemli işlerle uğraşanların davranışıyla, evet dercesine başını salladı. Karşı duvarın kornişiyle konuşuyorcasına, "tam gün çalışmıyor şimdilik," dedi. "Ne kadar çok işim olduğunu bilemezsin... Hem kitabım, hem malım mülküm, hem mektuplarım, hem hesaplarım, hem de... Bir

takım şeyler," diye, sözünü yarım yamalak bitirdi. İçini çekti; yüce bir dâva uğruna kurban giden bir adam haliyle, başını salladı: "Sen talihlisin, oğlum. Seni işinden alıkoyan şeyler yok. Bütün vaktini yazmaya verebilirsin. Keşke ben de bütün vaktimi yazmaya verebilsem. Ama topraklar var, şu var, bu var. Ivır zıvır işler ama, ne de olsa onlarla da uğraşmak zorundayım. Kıskanıyorum senin özgürlüğünü."

Philip güldü: "Arasıra, ben de kendi özgürlüğümü kıskanıyorum nerdeyse. Diktafon, büyük bir yardım olacak size."

Mr. Quarles, "evet, olacak," dedi. "Hiç kuşkum yok olacağından."

"Kitap nasıl gidiyor?"

Babası, "yavaş yavaş, ama iyi gidiyor," diye karşılık verdi. "Sanırım ki, malzemenin çoğunu topladım artık."

"Eh, bu da bir şey."

Mr. Quarles, karşısındakini hor görürcesine konuştu: "Siz romancılar, talihlisiniz. Oturup yazıverirsiniz. Ön çalışmalara gerek yok. Böyle şeylere gerek yok."

Bunu söylerken, dosya dolaplarını, fiş kutularını gösterdi. Hem üstünlüğünün, hem de karşı koymak zorunda olduğu o korkunç güçlüklerin birer kanıtıydı bunlar. Varsın Philip'in kitapları başarı kazansın! Ama bir roman neydi ki eninde sonunda? Bir saatlik eğlence, işte o kadar. Bir romanı elinize alırsınız, sonra hiç aldırmadan atıverirsiniz bir köşeye. Oysa, demokrasi üstüne en uzun kitap... Üstelik, her önüne gelen roman yazabilir. Tüm sorun yaşamak, yaşadıktan sonra da, olayları yazmaya başlamak. Gelgelelim, demokrasi üstüne en uzun kitabı yazabilmek için, not tutmak, sayısız kaynaklardan malzeme toplamak, dosya dolapları satın almak, çeşitli dillerde yazan ve de hesap yapabilen portatif yazı makinaları elde etmek gerekiyordu. Fiş endeksleri, sayfaları çıkarılıp takılabilen not defterleri, bir tek kez dol-

durularak altı bin sözcük yazan bir dolma kalem gerekiyordu. Bir diktafon gerekiyordu; şimdilik yarım gün çalıştığı halde, pek yakında tam gün çalışmak zorunda kalacak bir sekreter gerekiyordu.

Mr. Quarles sözcüklerin üstüne basa basa konuştu: "Böyle şeylerin gereği yok sizlere."

Philip, kapalı Corona yazı makinasının kapağının üstünde, ağırca bir biblonun altında duran, gazeteden kesilmiş birkaç kâğıt parçasını eline aldı.

Karışık küçük dörtgenli kâğıtları göstererek, "bulmaca mı bunlar?" diye sordu. "Bulmacalara merak sardığınızı bilmiyordum."

Mr. Quarles, gazete parçalarını oğlunun elinden alıp bir çekmeceye tıktı. Philip'in bunları görmesine sinirlenmişti. Diktafonun etkisini bozuyordu bulmacalar.

Hafif bir kahkaha attı: "Çocukça şeyler bunlar. Ama kafam yorulunca, oyalıyor beni. Arasıra eğlenirim bunlarla."

Aslında Mr. Quarles, öğleye kadar, bulmacalara verirdi çoğu vaktini. Onun zekâ türüne yüzde yüz uygundu bulmacalar. Yaşadığı çağda, bulmacaları en ustaca çözümleyenlerden biriydi Mr. Quarles.

O sırada oturma odasında, Mrs. Quarles, geliniyle konuşmaktaydı. Ufak tefek, cıva gibi bir kadındı Mrs. Quarles. Saçları ağardığı halde, düzgün ve biçimli yüzünün tertemiz çizgileri, neredeyse hiç kırışmadan, hiç bozulmadan, olduğu gibi kalmıştı. Hem canlı, hem de duygu doluydu yüzü. Anlamlı elâ gözlerinde, hiç durmadan değişen bir parıltı, açılıp koyulaşan renkler vardı. Hem ince bir güç, hem de duygusallıkla titreyen bir canlılık görülüyordu bu gözlerde. Düşündükleri ve duydukları gözlerinden okunduğu gibi, dudaklarından da anlaşılıyordu. Bu dudaklar, belli belirsiz değişerek, ya ağırbaşlı ve kararlı oluyor ya gülümsüyor ya da dertleniyordu.

Mrs. Quarles, torununu sordu: "Küçük Phil nasıl?"

"Pırıl pırıl."

"Benim sevgili yavrum!" Mrs. Quarles'ın duyduğu sevginin sıcaklığı, sesini güzelleştirmiş, gözlerinde ışıldamıştı. "Bunca zaman ondan ayrı kalmak, seni çok üzmüştür her halde."

Elinor, belli belirsiz omuz silkti: "Miss Fulkes ile annemin işbirliği edip, ona benden çok daha iyi bakacaklarını biliyordum." Güldü, başını salladı: "Doğa, beni ana olmak için yaratmamış galiba. Ya sabırsız oluyorum çocuklarla, ya da şımartıyorum onları. Küçük Phil şirin elbette; ama çok çocuğum olsaydı, biliyorum, deliye dönerdim."

Mrs. Quarles'ın yüzü değişti: "Ama bunca ay sonra, yeniden ona kavuşmak, çok güzel bir şey değil miydi?"

Nerdeyse kaygıyla sormuştu bunu. Bu soruya karşılık, coşkun bir "evet" umuyordu Elinor'dan; çünkü kendi, ancak böyle karşılayabilirdi bu soruyu. Ya bu garip kız, çocuğuna kavuştuğuna hiç de sevinmediğini söylerse diye, bir korku düştü içine (çünkü Elinor'un açıksözlülüğü hayran olunacak bir şeydi ama; Mrs. Quarles'ı tedirgin ediyor; bilemeyeceği, anlayamayacağı ruhsal durumları açığa vuruyordu bu açıksözlülük). Mrs. Quarles, Elinor'un ilk sözlerini duyunca, rahatladı.

Elinor, "evet, çok güzel bir şeydi," dedi. Sonra da, "onu yeniden gördüğüme bu kadar çok sevineceğimi aklımdan bile geçirmemiştim; ama heyecandan kendimden geçtim" diye ekleyerek, ilk söylediği sözün olumlu etkisini bozdu.

Bir sessizlik oldu. "Acayip bir kız," diye düşünüyordu Mrs. Quarles. Elinor'un karşısında, öteden beri duyduğu şaşkınlığın izleri, yüzünden okunuyordu. Mrs. Quarles, gelinini sevmek için elinden geleni yapıyordu; bir dereceye kadar seviyordu da. Kusursuz birçok yanı vardı Elinor'un. Gelgele-

lim, sanki bir şey eksikti onda. Ve bu öyle bir şeydi ki, Rachel Quarles, böyle bir eksikliği olan herhangi bir kişiyle tam anlaşamazdı. Sanki Elinor, bazı doğal içgüdülerden yoksun olarak dünyaya gelmişti. Bebeğine kavuşunca mutlu olacağını bilmemesi... Bir hayli garipti bu. Ama Elinor'un, hiç oralı olmadan, kılı kıpırdamadan bunu söylemesini, Rachel daha da garip buluyordu. Rachel'de gerçekten böyle bir duygu olsaydı utancından yüzü kızarırdı bunu söylerken. Ayıp bulurdu bunu. Kutsal bir şeyin yadsınması, bir çeşit küfür sayardı bunu. Kutsal şeylere doğuştan saygılıydı Rachel. İşte Elinor, bu saygıdan yoksun olduğu, kutsal şeylerin kutsal olduklarını bile anlayamadığı için Mrs. Quarles gönlünce sevemiyordu gelinini.

Elinor'a gelince, kocasının annesine hayranlık ve saygı duyuyor, onu candan seviyordu. Ne var ki, belli başlı düşüncelerini ve amaçlarını böylesine garip ve anlaşılmaz, hattâ saçma bulduğu bir insanla gerçek bir ilişki kurabilmek, Elinor'a öteden beri güç gelmişti. Mrs. Quarles'ın dine bağlılığı gösterişsiz, ama ateşliydi; inançlarına uyarak yaşayabilmek için, elinden geleni yapardı. Elinor, kayınvalidesini beğenir; ama Mrs. Quarles'ın bu tutumunu oldukça saçma ve gereksiz bulurdu. Elinor, herkesçe benimsenen dinsel geleneklere göre eğitilmişti. Gene de, öbür dünya ve öbür dünyada yaşayanlar konusunda anlatılanlara, çocukluğunda bile inanamamıştı. Öbür dünya, can sıkıntısı veriyordu Elinor'a. Elinor, yalnız bu dünyayla ilgileniyordu. Çocukluğunda, on iki yaşlarına vardığı sırada kilisede yapılan tören, onu bir tiyatroda oyun seyretmek kadar bile heyecanlandırmamıştı; hattâ tiyatrodan çok daha az heyecan vermişti ona. On ikiyle on sekiz yaşları arasındaki dönemi, dinsel bir bunalımın hiçbir belirtisini duymadan geçirmişti.

"Bana kalırsa, bu işler düpedüz saçma," derdi, din sorunu onun önünde tartışılınca.

Elinor'un bu sözlerinde, bir yapmacık yoktu. Çevresindekilerin damarına basmak için de konuşmuyordu. Kendi yaşantısının bir gerçeğini açıklıyordu ancak. Elinor Gorgonzola peynirinin kokusunu iğrenç bulduğu gibi; dini ve dinle birlikte, deneyüstü ahlâk kavramlarının tümünü, fizik ötesi düşüncelerin tümünü, saçma buluyordu. Doğrudan doğruya elde ettiği bir yaşantıydı bu. Buna karşı koymanın yolu yoktu. Ama şimdikine benzer durumlar ortaya çıkınca, bunun bir yolu olmasını dilerdi çoğu zaman. Mrs. Quarles ile arasında açılan uçurumu aşmak isterdi. Kayınvalidesinin yanında bir çeşit tedirginliğe düşerdi. Duyduklarını ya da düşündüklerini onun önünde söylemekten çekinirdi; çünkü yüzde yüz doğal bulduğu duyguları, akla yakın sandığı düşünceleri açıkça söyleyince, kayınvalidesinin üzüntüye kapıldığını; bu duyguları, bu düşünceleri garip ve biçimsiz saydığını kaç kez sezmişti. Şimdi de aynı şeyin olduğunu, Mrs. Quarles'ın çabucak değişiveren o duygulu yüzünden anlamıştı. Acaba ne olmuştu gene? Kendini suçsuz bilen Elinor, bunu merak ediyordu. Bundan sonra, hiçbir kişisel görüşünü ileri sürmemeye karar verdi; söylenilenleri onaylamakla yetinecekti artık.

Ne var ki, bundan sonra açılan konu, Elinor'u öyle derinden ilgilendiren bir sorundu ki, yeni verdiği kararı tutmak elinde değildi. Üstelik, karşısındakini farkına varmadan gücendirmek tehlikesine düşmeden, bu konuyu rahat rahat konuşabileceğini öteden beri biliyordu; çünkü Philip sorunu tartışılınca, Mrs. Quarles, Elinor'un duygularını ve görüşlerini tamamiyle yerinde bulurdu.

Mrs. Quarles, "ya büyük Philip?" diye sordu.

Elinor, "onun ne kadar iyi olduğunu görüyorsunuz," dedi.

Bu sorunun, kocasının bedeniyle ilgili olmadığını biliyordu ama; sanki sağlık durumu sorulmuş gibi karşılık verdi. Başlamak üzere olan bu konuşmayı bir çeşit korkuyla bekli-

yordu. Ne var ki, aklından hiç çıkmayan onu bu denli üzen bir konuyu ele almak fırsatı çıktığı için, hoşnuttu da.

Mrs. Quarles, "evet, evet," dedi, "sağlığını iyi görüyorum. Ama benim sormak istediğim bu değil. Gerçekten nasıl? Seninle arası nasıl?"

Bir sessizlik oldu. Elinor, hafifçe kaşlarını çattı, yere baktı. Sonunda, "benden uzak," dedi.

Mrs. Quarles içini çekti: "O her zaman öyleydi. Her zaman uzaklardaydı."

Mrs. Quarles'a göre, Philip'de bir eksiklik vardı. Kendini verebilmek isteği ve yeteneği eksikti onda. Başkalarıyla kaynaşamıyordu; sevdiği, kendisini seven insanlarla bile kaynaşamıyordu. Geoffrey ise, bambaşkaydı. Mrs. Quarles'ın tüm benliği, derin bir kederle doldu ölen oğlunu anımsayınca. Biri kalkıp da, Geoffrey'yi Philip'den fazla sevmiş olduğunu söylese, Mrs. Quarles karşı koyardı buna. İlkin, her ikisine de aynıydı sevgisi. Ne var ki, Geoffrey, sanki izin vermişti annesi onu daha tam bir sevgiyle, daha yakından sevsin diye. Keşke Philip de böyle kabul etseydi annesinin sevgisini! Philip ile annesi arasında hep engeller çıkmıştı. Philip'in çıkardığı engellerdi bunlar. Geoffrey, annesine sokulurdu; annesinden sevgi beklerken, o da annesine sevgi verirdi. Oysa Philip, hep isteksiz ve cimri davranmıştı sevgi vermek açısından. Annesi ona sokulmak istedikçe kapıları hep kapamış; gizlediği şeyler sezilmesin diye, kafasının içindekileri hep kilitlemişti. Philip'in gerçekten ne duyduğunu, ne düşündüğünü hiçbir zaman bilememişti Mrs. Quarles.

Yüksek sesle, "küçük bir çocukken bile öyleydi,"dedi.

Elinor, bir an durakladıktan sonra konuştu: "Şimdi bir de çalışması var. Durum daha da beter bu yüzden. Bir dağın tepesinde bir kale gibi onun çalışması. Bu çalışmanın içine kapanıyor, teslim olmuyor."

Mrs. Quarles, dertli dertli gülümsedi: "Teslim olmuyor." Tam yerindeydi bu söz. Philip, küçük bir çocukken bile teslim olmazdı. "Belki sonunda kendiliğinden teslim olur."

Elinor sordu: "Bana mı? Yoksa başka birine mi? Başkasına teslim olmasının bana pek hayrı dokunmaz, değil mi? Ama bencil olmadığım günler, herhangi birine, kime olursa olsun, birine teslim olmasını -kendi iyiliği için teslim olmasını- istiyorum."

Elinor'un bu sözlerini duyunca, Mrs. Quarles, kendi kocasını düşünmeye başladı. Kötü davrandığı, karısını kırdığı halde; kinle değil, daha çok acıyarak, kaygı duyarak düşünüyordu Sidney Quarles'ı. Kocasının bu hale düşmesinin tamamiyle kendi kabahati olduğuna hiç inanmıyordu. Bir felâkettir gelmişti kocasının başına.

Elinor içini çekti: "Bana teslim olacağını hiç sanmam. Ben onun bir alışkanlığı oldum artık. Bir alışkanlık olan kişi, ansızın yeni dünyalar açan, görülmedik bir varlığa dönüşemez ki!"

Mrs. Quarles, başını salladı. Son yıllarda Sidney'ye yeni dünyalar açan görülmedik varlıkların, insanı şaşırtacak kadar sıradan yaratıklar olduklarını düşündü. Örneğin, mutfak işlerine bakan hizmetçi kız, ya da av koruyucusunun kızı... Sidney nasıl yapabiliyordu bunu? Mrs. Quarles, bu soruyu binlerce kez sormuştu kendi kendine. Şimdi gene sordu. Sidney nasıl yapabiliyordu bunu? Anlaşılmaz bir işti bu.

Mrs. Quarles'ın sesi nerdeyse bir fısıltıydı: "Hiç olmazsa Tanrıya sığınabilsen?" Tanrı, Mrs. Quarles'i avuturdu hep. Tanrı ve Tanrının isteklerinin yerine gelmesi. İnsanların Tanrısız nasıl yaşayabildiklerini, aklı bir türlü almazdı. "Tanrıyı hele bir bulabilsen!"

Acı bir alay vardı Elinor'un gülümsemesinde. Konuşulan konuyla uzaktan yakından hiçbir ilişkisi olmayan bu çeşit

lâflar, sinirine dokunurdu.

"Belki daha kolay bir hal çaresi var," diye söze başladı, ama hemen kendini tuttu. "Bunun daha kolayı bir erkek bulmak," diyecekti. Verdiği kararı anımsadı, sustu.

"Ne söylüyordun?"

Elinor, başını salladı: "Hiç."

British Museum'un Essex'de bir şubesi olmayışı, Mr. Quarles'ın pek işine geliyordu. Kitabı için gereken araştırmaları yapmak, belgeleri toplamak için Londra'da bulunması şarttı. Portman Square'deki ev kiraya verilmişti. (Mr. Quarles, kabahati gelir vergisine yüklerdi ama, evin kiralanmasının başlıca nedeni, şeker ticaretinde yaptığı girişimlerdi.) Böylece Mr. Quarles, bilimsel araştırmaları için kente gitmek zorunda kalınca, Bloomsbury'de ("Kitaplığa, rahatça gidip gelebilecek kadar yakın bir yerde" derdi) gösterişsiz küçük bir apartman katında karargâh kurardı.

Birkaç haftadır, bilimsel araştırmalarında her zamankinden fazla çaba göstermesi gerekmişti Mr. Quarles'ın. Londra'ya sık sık gidiyor, orada uzun süre kalıyordu. Mrs. Quarles, kocasının Londra'ya ikinci gidişinden sonra, "acaba Sidney yeni bir kadın mı buldu?" diye meraklanmış, üzülmüştü. Mr. Quarles, Londra'dan üçüncü dönüşünde, evinde ancak birkaç gün kaldıktan sonra, dördüncü yolculuğa çıkmadan bir gece önce, eski Hintlilerdeki demokrasinin görülmedik çapraşıklığını ileri sürerek, gösteriş yaparcasına oflayıp puflamaya başlayınca; Mrs. Quarles, kocasının bir kadın bulduğunu anladı. Sidney'yi çok iyi tanıdığından, kocasının eski Hintlilerle ilgili kitapları gerçekten okusaydı, sofrada bunlardan söz etmek zahmetine katlanmayacağını; söz etse bile, lâfı böylesine uzatıp önemseyerek konuşmayacağını biliyordu. Avlanan bir mürekkep balığı, hareketlerini gizlemek için

çevresine mürekkep saçar. Sidney de hareketlerini gizlemek için konuşuyordu. Eski Hintlilerden yapılmış bir mürekkep bulutu arkasına gizlenerek, hiç kimseye sezdirmeden, Londra'ya eğlenmeye gideceğini umuyordu. Vah zavallı Sidney! Kendini bir Machiavelli kadar kurnaz sanıyordu. Gelgelelim, onun mürekkep bulutu saydamdı, bir çocuğun hilelerini andırıyordu onun hileleri.

Mrs. Quarles, biraz iğnelercesine sordu: "Kitapları, Londra Kitaplığı'ndan gönderemezler mi size?"

Sidney başını salladı; çok önemli işler yaparcasına şişinerek, "o çeşit kitaplar ancak British Museum'da bulunur," dedi.

Rachel, içini çekti. O kadının akıllı davranıp, hem kendi başını derde sokmaması; hem de Sidney'nin başına çorap örecek kadar açıkgöz olmamasıydı tek isteği.

Mr. Quarles, Philip ile Elinor'un gidecekleri günden bir gün önce, "yarın sizlerle beraber, ben de kente gitmeyi düşünüyorum," dedi.

Mrs. Quarles, "gene mi?" diye sordu.

"Şu baş belâsı Hintlilerle ilgili bir sorunu çözümlemem gerek," diye açıkladı Mr. Quarles. "Bunu, Pramathanata Banarjea'nın kitabında bulacağımı umuyorum. Belki Radakhumud Mookerji de bu sorunu ele almıştır." Dinleyenleri etkilemek istercesine, yetkili bir uzman gibi, tantanayla söylüyordu bu adları. "Maurya'lar çağında, bölgesel yönetimle ilgili bir sorundur bu. Bilirsiniz ya, merkezde zorbalık olduğu halde, bölgesel yönetim öylesine demokratiktir ki! Örneğin..."

Mrs. Quarles, bu mürekkep bulutunun içinde, bir kadının biçimini görür gibi oldu.

Kahvaltı bitince, Sidney çalışma odasına çekildi, sabah gazetesinde yeni çıkan bulmacayla uğraşmaya başladı. Bir çeşit soğan, sekiz harfli. Yarın olacak şeyler aklına geldikçe,

dalıp dalıp gidiyor, dikkatini toplayamıyordu. "O göğüsleri yok mu!" diye düşünüyordu. "O pürüzsüz, bembeyaz sırtı..." Bulmacadaki sözcük "taze soğan" olmasın? Hayır, olamazdı. Harf sayısı tutmuyordu. Kitap raflarına gitti, Kutsal Kitabı aldı. İncecik sayfalar, parmakları arasında hışırdıyordu: "İçin de her zaman içki bulunan yuvarlak bir kadeh gibidir göbeğin. Karnın, çepeçevre zambaklarla sarılı bir yığın buğday gibi. Memelerin ikiz karacalar gibi." Hazreti Süleyman, Sidney Quarles adına konuşmaktaydı -hem de gürleye gürleye, görkemle konuşmaktaydı. "Kalçalarının eklemleri, usta bir işçinin elinden çıkmış mücevherler gibi." Mr. Quarles, bu sözleri yüksek sesle okudu. Kusursuz bir biçimi vardı Gladys'in. "İçinde her zaman içki bulunan yuvarlak bir kadeh gibi." Tutkunun ne olduğunu biliyorlardı şu Doğulular! Mr. Quarles, pis bir cinsel isteğe, "aşk tutkusu" diyor; kendini tutkuyla sevdalanabilen bir adam sanıyordu. "Karnın bir yığın buğday gibi." Aşk tutkusu, saygıdeğer bir duyguydu, hattâ bazı ülkelerin yasaları, aşk tutkusuna gerçekten saygı gösterirler. Şairler için kutsal bir şeydir aşk. Şairlerle aynı fikirdeydi Mr. Quarles. Ama "ikiz karacalar" gibi pek yerinde olmayan, acayip bir benzetmeydi doğrusu. Gladys, şişman olmamakla beraber, tombulcaydı; sıkı etli ve kıvraktı. Oysa karacalar, tam tersine... Sidney, tutkulu, yüce sevdalar duyabilen bir adam olarak, soylu bir yiğit sayabilirdi kendini. "Duvarlarla çevrili bir bahçedir; kapalı bir pınardır; mühürlenmiş bir çeşmedir benim kız kardeşim, benim eşim. Senin nar bahçelerinde tatlı yemişler var; kâfuru ile Hint sümbülü; Hint sümbülü ile safran var; kalamus ile tarçın ve tütsü veren her çeşit ağaç var. Mür..." Hay Allah! Bulmacada istenilen sözcük "sarmısak"tı. Sekiz harfli bir çeşit soğan. "Mür ile ödağacı ve tüm baharatlar var."

Ertesi sabah tren, neredeyse yirmi dakika geç kaldı.

Mr. Quarles, saatine bakıyor, "rezalet! kepazelik!" diye söylenip duruyordu.

Philip, oturduğu köşeden, gülümseyerek, "şu Hintlilerinize bir an önce kavuşmaya can atıyorsunuz," dedi.

Babası kaşlarını çattı, lafı değiştirdi. Liverpool Street'de Sidney bir taksiye, Philip ile Elinor da başka bir taksiye binip ayrıldılar. Sidney, apartmanına tam vaktinde varabildi. Kocaman tombul ellerinden yolculuk kirini yıkadığı sırada, kapının zili çalındı. Sidney, acele acele ellerini çalkaladı, kuruladı. Sonra, yüzünü duruma göre ayarlayarak, hole gitti, kapıyı açtı. Gelen Gladys'di. Sidney, çenesini havaya kaldırdı, göbeğini içeri çekti, göğsünü şişirdi. Sanki onu lütfen içeri alıyormuş gibi, bir kralın azametiyle karşıladı Gladys'i. Kıza tepeden bakarak gülümsedi (Gladys, "minyon" sayardı kendini); yarı kapalı gözlerini ışıldatarak onu süzdü. Gladys de Mr. Quarles'a gülümsedi. Yukarı kalkık burunlu, şımarık, bayağı bir küçük yüzü vardı. Ama Mr. Quarles'ı Londra'ya getiren, onun yüzü değildi; bir birey olarak Gladys Helmsley değildi. Mr. Quarles'ı Londra'ya getiren şey, Gladys'in erkek cinsinden olmayıp da kadın cinsinden oluşuydu. Mr. Quarles, yapmacık bir dil kullanarak, "Gladys'in biçimi," derdi buna.

Elini uzattı: "Tam vaktinde geldiniz, dostum."

Bu soğuk selâm, Gladys'i biraz bozdu. Son gelişinde olup bitenlerden sonra, daha candan karşılanacağını sanmıştı.

Söyleyecek başka şey bulamadığı için, "öyle mi?" dedi.

İnsan, çeşit çeşit heyecanlar duyduğu halde, bunları belirtmek için ancak birkaç ses çıkarabildiğinden, yüz çizgilerini ancak birkaç biçimde kıpırdatabildiğinden ötürü; Gladys, sanki hoşuna giden bir şey olmuş gibi güldü. Oysa şaşırmış ve kaygılanmıştı aslında. Kışkırtıcı ve şımarık hallerle, "beni niçin öpmüyorsun? Daha şimdiden bıktın mı yoksa?" diye so-

racaktı nerdeyse. Ama beklemeye karar verdi.

Sidney, konuşmasını sürdürdü: "Hattâ o kadar vaktinde geldiniz ki, beni bulamayacaktınız az kalsın. Trenim gecikti. Rezalet! Rezalet!"

Bunu söylerken, öfke saçıyordu çevresine.

Gladys, "yapma be!" dedi.

Gerçi Gladys kibar konuşurdu ama; dilini örten bu yapay kibarlık, zaman zaman üstünden sıyrılıverir; Londra'nın aşağı tabakalarına özgü sözcükler, tümceler, olanca çıplaklığıyla ortaya çıkıverirdi.

Sidney, "gerçekten kepazelik," dedi. "Trenlerin geç kalmaya hakkı yoktur. Liverpool Street'deki trafik müdürlüğüne yazacağım." Daha da kabararak, "aklıma eserse, belki *Times*'a da yazarım."

Bu söz etkiledi Gladys'i. Mr. Quarles'ın amacı da buydu zaten. Sidney Quarles eğlenmek için bir kaçamak yapınca, yalnız cinsel açıdan doymakla kalmazdı. Bu eğlencelerin en hoş yanı, yanındaki kadının, kendisine hemencecik hayran olmasıydı. Bu kadınların hem genç, hem de aşağı sınıftan ve yoksul olmalarını isterdi. Kendi üstünlüğüne yüzde yüz güvenebilmek, karşısındakinde gerçek bir hayranlık uyandırabilmek, bir kadını kucaklamak kadar büyük bir haz verirdi Sidney'ye. Çapkınlık yapınca, yalnız edepli bir hayat sürmek zorunluğundan kurtulmakla kalmaz; evinde, Parlamento'da, bürosunda, bir tek saniye peşini bırakmayan o aşağılık duygusundan da kurtulurdu. Aşağı tabakadan gelen genç kadınların gözünde, Sidney Quarles, hem büyük bir adamdı, hem de aşk tutkusu duyabilen bir erkekti.

Gladys, Sidney'nin bağırıp çağırmasının etkisi altında kalmıştı. Ama onun bu haline gülmüştü de. Etkisinde kalmasının nedeni şuydu: Gladys, toplum düzeninin bozukluklarına, bir doğa yasasıymış gibi boyun eğen; bu kötü düzenin

insanların isteklerine metelik vermediğine, insanlarca denetlenemeyeceğine inanan, yoksul ve sabırlı ücretli köleler dünyasında yaşıyordu. Oysa Sidney Quarles, Olimpos dağında yaşayan eski Yunan tanrılarını andıran zenginlerden biriydi. Zenginler tatsızlıklara boyun eğmezler. Bu tatsızlıklarla karşılaşınca, *Times* gazetesine mektuplar yazarlar, torpile başvururlar, mevkilerinden yararlanırlar; kendilerine hep dost davranan, yaltaklanan ve dalkavukluk eden polise, resmen şikâyetlerde bulunurlar. Gladys için, tüm bunlar olağanüstü şeylerdi. Ama olağanüstü oldukları kadar da gülünç şeylerdi. Bütün bunlar olup biterken, bangır bangır söylevler çekiliyor, sahte sahte tavırlar takınılıyordu. Bu haller, müzikholdeki gülünç bir taklit numarasına öyle benziyordu ki, Gladys, Mr. Quarles'ın davranışına hayrandı; bu davranışın ekonomik ve toplumsal nedenlerini de tamamiyle kavramıştı (zaten bunu kavradığı için, hiç vakit kaybetmeden Sidney Quarles'ın metresi oluvermişti). Ama gülüyordu da. Gereken saygıyı duymuyordu.

Mr. Quarles, Gladys'e oturma odasının kapısını açtı.

Gladys, "eyvallah," dedi; içeri girdi.

Mr. Quarles, kızın peşinden yürüdü. Gladys'in kısacık kesilmiş koyu renk saçları, sanki belkemiğini gösteren bir işaret gibi, küçük bir ücgen biçiminde, ensesinde bitiyordu. İnce, yeşil bir elbise giymişti. Mr. Quarles, tiril tiril kumaşın içinde, omuzlarının tam altında, kombinezonun bittiği, çıplak tenin başladığı çizgiyi görebiliyordu. Gladys'in belinin çok altında, kalçaların üstünde, aşağı doğru yandan sarkan, siyah, parlak deriden bir kemer vardı. Her adım atışında, sol kalçasının üstünde, düzenli bir uyumla, bir iniyor bir çıkıyor, bir iniyor bir çıkıyordu bu kemer. Çorapları, güneşten yanmış ten rengindeydi. Kadınların, bacaklarını hiç göstermeden, tekerlekler üstünde kayarcasına yürüdükleri sıralarda

yetişen Mr. Quarles, baldırlara ayrıca düşkündü. Yeni modaya bayılıyor, bu modaya göre giyinen genç kadınların, sırf ona hoş görünmek, metresi olmak amacıyla, bu edepsiz kılığa bile bile girdiklerine inanmaktan kendini alamıyordu. Güneşten yanmış ten renginde, cilâlanmışcasına parlayan bacaklara gözlerini dikti. Ama bugün onu en çok büyüleyen şey, Gladys'in bacağını her kımıldatışında, sol kalçasının üstünde bir makina düzeniyle bir aşağı bir yukarı inip kalkan siyah deriden kemerdi. Sanki dünyanın tüm kadınları, tüm dişileri, bir semaforla işaret verircesine, Mr. Quarles'ı çağırıyorlardı bu iniş kalkışla.

Gladys durdu; bir şeyler bekleyen cilveli bir gülümsemeyle Mr. Quarles'a doğru döndü. Ama Mr. Quarles hiç oralı olmadı.

"Corona yazı makinası burada," dedi. "Hemen başlasak iyi olur."

Gladys ikinci kez şaştı. Bir şey söyleyecek gibi oldu; ama gene sustu, yazı makinasının önüne oturdu.

Mr. Quarles, bağa çerçeveli, burundan sıkma gözlüğünü taktı, evrak çantasını açtı. Gerçi bu kızı metres edinmişti ama; emrinde çalıştırmak üzere para verdiği bir daktilodan yararlanmaması için hiçbir neden de yoktu.

Gözlüğünün üstünden Gladys'e bakarak konuştu: "Trafik Müdürlüğüne ve *Times* gazetesine yazılacak mektuplarla işe başlamamız fena olmaz."

Gladys kâğıdı makinaya yerleştirdi, tarihi yazdı. Mr. Quarles sesini açmak için öksürdü, yazdırmaya başladı. Bu mektuplarda bazı parlak lâflar olduğuna inanıyordu. Örneğin şu tümce pek güzeldi: "Uyuklayan demiryolları bürokratlarının zamanından çok daha değerli bir zamanın boşuna harcanmasına neden olan ve hoş görülmesi olanağı bulunmayan bir gevşeklik." *Times*'a yazdığı mektupta, "hükümet-

ten yardım gören bir sanayi sayesinde türeyen şımarık asalaklar" tümcesi de kusursuzdu.

Mr. Quarles, mektupları okurken keyiflendi, "oh olsun köpeklere! Ne yapacaklarını şaşıracaklar şimdi," dedi.

Gladys'in bu sözleri alkışlayacağını umuyordu; ama kızın o arsız yüzündeki gülümseme, pek hoşuna gitmedi. Güçlü dostlarına başvurarak, "ne yazık ki, ihtiyar Lord Hagworm sağ değil," dedi. "Ölmeseydi, ona yazardım. Kumpanyanın müdürüydü o."

Gelgelelim Hagworm ailesinin son kişisi, 1912 yılında ölmüştü. Gladys ise, bütün bu olup bitenlere hayranlık duyacağına, eğlenmekteydi hâlâ.

Mr. Quarles, on ya da on iki mektup daha yazdırdı. Londra'ya gelmeden günlerce önce aldığı ve mahsus karşılıksız bıraktığı mektuplardı bunlar. Böylece, hem çok mektup alan bir kişi izlenimini uyandırıyor, hem de Gladys'e verdiği paralar boşa gitmiyordu.

Son mektubu da yanıtladıktan sonra, "çok şükür bitti," dedi. Yalnız parası pulu olan kibar bir adam değil, aynı zamanda büyük bir düşünür olduğunu belirtmek için, "bilemezsiniz siz," diye söze başladı, "bunlardan çok daha ciddî ve önemli sorunları düşünen bir adam için, bu ıvır zıvır işlerinne denli sinir bozucu olduğunu bilemezsiniz siz."

Gladys, "öyledir herhalde," dedi.

"Amma da tuhaf bir adam!" diye düşünüyordu içinden.

Mr. Quarles, "yazınız!" diye buyurdu.

Ansızın bir *pensée** gelmişti aklına. İskemlesine yaslandı, gözlerini kapadı ve kaçmak üzere olan tümceyi kovaladı.

Gladys, parmakları yazı makinesinin harfleri üstünde, bekliyordu. Bileğindeki saate baktı. On ikiyi on geçiyordu. Nerdeyse öğle yemeği vakti gelecekti. Yeni bir saat... Adama

* Metinde Fransızca: "Düşünce."

aldırtacağı ilk şey işte bu olacaktı. Şimdiki saati öylesine ucuz, öylesine çirkindi ki! Doğru dürüst işlemiyordu üstelik.

Mr. Quarles, gözlerini açmadan, "Düşünceler Kitabı için not" dedi. Yazı makinası kısaca takırdadı. "Düşüncenin fildişi dorukları..." Bu sözcükleri içinden bir kez daha söyledi. Kafasının koridorlarında hoş bir yankı yarattı bu sözcükler. Tümceyi yakalayabilmişti artık. Hızla doğruldu, gözlerini açtı. Gelgelelim, gözlerini açar açmaz, Gladys'in güneşten yanmış ten renkli çoraplarının üst kısmının, bir hayli yukarılarına kadar göründüğünü fark etti.

Gözleri çorabın üst kısmına dikili, yazdırmasını sürdürdü: "Ömrüm boyunca bu yersiz... Hayır, tedirgin edici yazın... Bu tedirgin edici ve önemsiz şeylerin, düşünce hayatını sekteye uğratmasının acısını çektim, nokta. Biliyorum, virgül, bazı düşünürler, virgül, bunlara aldırmazlar, virgül; bunlarla kısaca, ama gerektiği kadar uğraştıktan sonra, huzur dolu bir kafayla daha yüce sorunlara yönelirler nokta."

Bir sessizlik oldu. Mr. Quarles, çorabın bittiği yerde teni var diye düşünüyordu. Gürbüz, kıvrak, etini sıkı sıkı saran, yumuşak teni. Okşamak; okşarken, ipek gibi bir tenin, kendi parmak uçlarını okşadığını duymak. Eti, bir avuç dolusu lastik gibi sıkmak. Hattâ ısırmak. Yuvarlak bir kadeh gibi, bir yığın buğday gibi.

Gladys, Mr. Quarles'ın nereye baktığını birden fark ederek, eteğini düzeltti.

Mr. Quarles, "neredeyim?" diye sordu.

Gladys, önündeki sayfadan okudu: "Huzur dolu bir kafayla daha yüce sorunlara"

"Hımın!" Mr. Quarles, burnunun üstünü kaşıdı. "Benim için, virgül, bu huzura kavuşmanın yolu, ne yazık ki, olmamıştır hiçbir zaman; noktalı virgül; sinirlerim gereğinden fazla duyarlı, nokta. Düşüncenin fildişi doruklarından" (bu-

nu, keyfini süre süre, olanca tantanasıyla söyledi) "koparılıp, bu dünyanın aşağılık tozunda sürüklenince, virgül sinirlerim fena halde bozuluyor, virgül, iç huzurum yok oluyor ve fildişi kuleme bir daha tırmanıyorum."

Mr. Quarles ayağı kalktı, içi içine sığmayarak, odada bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı.

"Öteden beri, benim derdim de bu," dedi. "Fazla duyguluyum. Ağırbaşlı bir düşünürün böyle coşkun bir yaradılışı olmamalı, sinirleri olmamalı. Tutkularına kapılmaya hakkı yok bir düşünürün."

Mr. Quarles, "şu teni yok mu!" diye düşünüyordu, "şu sıkı, kıvrak eti yok mu!" Gladys'in iskemlesinin arkasında durdu. Kızın kısacık kesilmiş saçları, ensesinde küçük bir üçgenle bitiyordu; aşağıya, belkemiğine doğru işaret eden bir üçgen. Mr. Quarles, ellerini Gladys'in omuzuna koydu, kızın üstüne eğildi.

Gladys, başını kaldırıp baktı, bir zafer kazanmışcasına, arsız arsız gülümsedi.

"Eh, sonra?" dedi.

Mr. Quarles daha fazla eğildi, Gladsy'in ensesini öptü. Kız fıkır fıkır güldü.

"Öyle bir gıdıklıyorsunuz ki beni!"

Mr. Quarles'in elleri Gladys'i yokluyor, kızın kolları boyunca iniyor, bedenini sıkıştırıyordu; tüm kadınların, tüm dişilerin bedenini sıkıştırıyordu. Bu dişilerden biri olan Gladys ise, fıkır fıkır gülüyordu hep.

"Yaramaz!" dedi, Mr. Quarles'ın ellerini yalandan itiyormuş gibi yaptı: "Yaramaz!"

YİRMİBİRİNCİ BÖLÜMÜ

Taksi Liverpool Street İstasyonu'ndan çıkarken, Elinor, "bir ay önce Udaipur'daydık," dedi.

Philip, karısının ne demek istediğini anladı, doğru buldu bunu: "Öyle, insanın aklı almıyor."

"On ay süren bu yolculuk, sinemada geçen bir tek saat gibi. İşte İngiltere Bankası! Buralardan ayrıldığıma hiç inanamayacağım nerdeyse." Elinor içini çekti: "Oldukça kötü bu duygu."

Philip, "öyle mi?" dedi. "Ben alışığım buna herhalde. Yaşantım sanki bu sabah başlamış da, ondan önce hiçbir şey olmamış gibi yaşarım her zaman." Başını taksinin penceresinden çıkardı. "St. Paul Katedrali'ni seyretmek varken, insanlar gidip de neden Tac Mahal'i görmek zahmetine katlanırlar acaba, aklım almıyor. Eşsiz bir şey bu?"

"Ya taşların o görülmedik aklığı ve karalığı!"

"Bir gravür gibi bu katedral iki bakımdan bir sanat yapıtı. Yalnız mimari değil, aynı zamanda mimarinin bir gravürü de." Philip arkaya yaslandı. Biraz önceki konuya döndü: "Bir

çocukluk dönemi geçirdiğime inanmıyorum çoğu zaman."

"Çocukluğunu hiç düşünmüyorsun da ondan. Benim çocukluğumda olan birçok şey, şurada gözümün önünde duran Ludgate Hill'den çok daha gerçek gelir bana; çünkü ben, hep düşünüp dururum çocukluğumu."

Philip, "doğru," dedi. "Ben geçmişi anımsamaya pek çalışmam. Nerdeyse anımsamam da. Anlaşılan, fazla işim var yapacak, fazla şeyim var düşünecek."

Elinor, "kendi çocukluğuna karşı saygı yok, sende," dedi. "Keşke olsaydı."

Taksi Strand boyunca ilerliyordu. Avustralya Evinin yanındaki iki küçük kilise, kocaman yapıya sanki boşuna kafa tutuyorlardı. King's College'in avlusunda, kadınlı erkekli bir gençler grubu, güneşte oturmuş, Pastoral Teoloji profesörünü bekliyorlardı. Gaity Tiyatrosu'nun kapısında daha şimdiden bir kuyruk vardı, afişler, "Biaritz'den Gelen Kız"ın dört yüzüncü temsilini ilân ediyordu. Philip, Savoy Oteli'nin bitişiğindeki dükkânlarda hâlâ on iki şiling altı peniye bir çift ayakkabı alınabileceğini gördü. Trafalgar Square'deki çeşmelerin fıskiyeleri açılmıştı. Sir Edwin Landseer'in aslanları, uslu uslu çevreye bakınıyorlardı; Lady Hamilton'un âşığı, bir sütunun tepesinde tek başına yaşayan St. Simon gibi, bulutların arasına tünemişti. Ve National Gallery Müzesi'nin asık suratlı sıra sıra sütunları arkasında, Ucello'nun atlıları durmadan dövüşüyor; Rubens, Sabine kızlarının ırzına geçiyor; Venus, aynadan kendini seyrediyor; ve Hazreti İsâ, Piero'nun koroyla şarkı söyleyen melekleri arasında, güzelliğiyle insanları büyüleyen bir dünyaya doğuyordu.

Taksi, Whitehall'a saptı.

"Burada çalışan bütün o bürokratları düşünmek, hoşuma gidiyor."

Elinor, "benim hiç hoşuma gitmiyor," dedi.

Philip, konuşmasını sürdürdü: "Boyuna yazıp dururlar. Bizler özgür ve rahat yaşayalım diye, sabahtan akşamlara kadar yazıp dururlar. Yaz, yaz... Sonunda Britanya İmparatorluğu çıkar ortaya. Ülkenin yönetiminden tutun da, sucuğun yapımına kadar bütün can sıkıcı işlerin başkalarının sırtına yüklenebileceği bir dünyada yaşayabilmek ne rahat şey!"

Atlı Muhafız Alayı kışlasının nizamiye kapısı önünde bekleyen atlı nöbetçilerin, içleri samanla doldurulmuştu sanki. Birinci Dünya Savaşı'nda ölen erleri anmak için dikilen anıtın yanında, gözlerini gökyüzüne kaldırmış, dua edercesine duran, orta yaşlı bir kadın vardı. Dokuz yüz bin ölümün ruhlarının bir fotoğrafını çekebilmek için, elindeki Kodak marka makinaya dua eder gibiydi. Elinor ile Philip geçerlerken açık mor sarıklı, kara sakallı bir Hintli, Grindley'nin kapısından çıktı. Saat on biri yirmi yedi geçiyordu Big Ben'e göre. Şu sırada, Lordlar Kamarası'nın kitaplığında uyuklayan bir Marki var mıydı acaba? Westminster Abbey kapısında duran bir otobüsten, bir sürü Amerikalı indi. Philip ile Elinor, otomobilin arkasındaki küçük pencereden bakınca, para yardımı isteyen ilânı gördüler; hastanenin, para açısından hâlâ güç durumda olduğunu anladılar.

John Bidlake, Grosvenor Road'da, nehre bakan bir evde oturuyordu.

Eve yaklaştıkları sırada, Philip, dalgın dalgın, "Pimlico," dedi. Güldü. "Babanın ikide birde söylediği o saçma şarkıyı anımsadın mı?"

Elinor, şarkıyı söylemeye başladı: "Öyleyse Pimlico'ya gidelim."

"Unutma ki, şarkının burasında 'bir dizeyi atlıyoruz,' denilecek."

John Bidlake'in bu dizeyi nasıl yorumladığını anımsayın-

ca, ikisi de güldüler.

"Bir dizeyi atlıyoruz burada. Tüm derlemelerden de çıkarılır o dize. Onlar Pimlico'ya vardıktan sonra, ne olup bittiğini öğrenemedim gitti. Bunu öğrenebilmek için, yandım tutuştum yıllar yılı. Müstehcen sayılıp yayımlanmayan sözler, fena halde kışkırtır insanın hayal gücünü. Pimlico!"

Philip, "ihtiyar Bidlake, şu Pimlico'yu, Rabelais'ye uygun bir çeşit Olimpos Dağı haline soktu," diye düşünüyordu. "Rabelais'ye uygun bir çeşit Olimpos Dağı" tümcesinden hoşlandı. Ama bu tümceyi bir kitabında kullanırken, "Rabelais'ye uygun" diyeceğine, "Gargantua'ya uygun" demesi, daha yerinde olurdu. Rabelais deyince, ancak müstehcen ya da pis sözler gelirdi okuyanların aklına. Öyleyse, "Gargantua'ya uygun bir çeşit Olimpos Dağı" diyecekti. Okuyucular, Gargantua'nın iriyarılığı konusunda, bazı söylentiler duymuşlardır hiç olmazsa.

Gelgelelim, atölyesinde, sobanın yanında oturan John Bidlake, Olimpos Dağı'nda yaşayanlara hiç mi hiç benzemiyordu; yeryüzündeki sıradan insanlarla karşılaştırılınca, iriyarı da değildi, hattâ onlardan daha küçük görünüyordu. Elinor'un onu öpmesine, istemeye istemeye katlandı; Philip'in elini cansız cansız sıktı.

"Sizleri gördüğüme sevindim," dedi.

Ama sesi eskisi gibi çınlamıyordu; o sevinçli gürlemelerden ve keyifli kahkahalardan iz kalmamıştı sesinde. İsteksiz isteksiz konuşuyordu. Sönük gözlerine kan oturmuştu. Zayıflamıştı. Benzi soluktu.

"Nasılsın, baba?"

Elinor, şaşkına dönmüş, çok üzülmüştü. Bugüne değin hiç bu halde görmemişti babasını.

John Bidlake, başını salladı. "İyi değilim, iyi değilim," dedi. "İçimde bir bozukluk var." Kocamış aslan ansızın eski se-

siyle gürlemeye başladı: "Bütün ömrümüz boyunca, içimizde bir el arabası dolusu işkembe taşımak zorundayız! Tanrının bize oynadığı bu tatsız oyunlara öteden beri içerleyip dururum!" Gürleyen ses, sızlanmaya başladı: "İçimdeki işkembeye, şu sıralarda ne oldu bilemiyorum. Çok kötü bir şeyler oldu galiba." Sızlanan ses, iyice soysuzlaşıp ağlamaklı bir hal aldı: "Halim berbat!"

İhtiyar adam, duyduğu rahatsızlıkları uzun uzun anlattı.

Babası sözünü bitirince, Elinor sordu: "Doktora gittin mi?"

John Bidlake, hayır der gibi başını salladı: "Doktorlara güvenim yok. Hiçbir hayır gelmez onlardan."

Aslında ödü kopuyordu doktorlardan; onları uğursuz sayıyor, evine ayak basmalarını istemiyordu.

"Ama bir doktora görünmelisin."

Elinor babasını kandırmaya çalıştı.

John Bidlake, homurdana homurdana, razı oldu sonunda: "Peki gelsin bakalım şarlatanlar."

Ne var ki, için için oldukça rahatlamıştı. Doktora gitmek istiyordu bir süredir. Ama bugüne kadar, yersiz saplantıları, bu isteğinden ağır basmıştı. İlkel kabilelerin o uğursuz sihirbaz-hekimleri artık geleceklerdi. Ne var ki, onları çağıran John Bidlake'in kendi değil, Elinor idi. Bu işten John Bidlake sorumlu olmadığı için, bunun uğursuzluğunu da o çekmeyecekti. Anlaşılması güç, çapraşık bir dindi ihtiyar Bidlake'in özel dini.

Başka şeylerden konuşmaya başladılar. John Bidlake, artık tehlikeye girmeden bir doktora danışabileceği için, biraz iyileşmiş, keyiflenmişti.

Philip ile Elinor taksiyle evden uzaklaşırken, genç kadın, "babamın bu hali beni üzüyor," dedi.

Philip, evet dercesine başını salladı: "Şaka değil yetmiş

üç yaşında olmak. Baban artık yaşını göstermeye başladı."

"Ne müthiş bir yüz!" diye düşünüyordu. Keşke resim yapabilseydi. Bu yüz, yazıyla canlandırılamazdı. En küçük kırışıklıklarını bile anlatabilirdi elbette. Ama ne işe yarardı bunu yapmak? Hiçbir işe yaramazdı. Ağır ağır anlatmak zorundaydı. Oysa bir yüz dakikasında görülür. İnsan bunu bir sözcükle, bir tek tümceyle yapabilmeli. "Eski Yunanistan dediğimiz görkemin * kocayıp çökmüş bir hali." Örneğin bu tümce biraz anlatıyordu John Bidlake'i. Gelgelelim, bu tümceyi de kullanamazdı. Başkalarından aktarılan ünlü sözlerde, ukalaca bir şakalaşma havası vardı. "Parşömen kâğıdından yapılmış bir heykel" demek, daha yerinde olurdu. "Eskiden bir Akhileus olan adamın parşömenden yapılmış heykeli, şimdi bumburuşuk bir halde sobanın yanında oturmaktaydı." Biraz daha yerindeydi bunu söylemek. Gereğinden uzun bir betimleme değildi bu. Ne var ki, Disk Atan Adamın alçıdan bir örneğini gören, eski bir kitabı eline alan, Akhileus'un adını duyan her insan, John Bidlake'i görebilirdi bu tümcede. Ya ömründe hiç Yunan heykeli görmeyenler, kırışık koyun derisiyle ciltlenmiş bir kitapta Akhileus üstüne bilgi edinmeyenler ne olacak? Eh, onların da canı cehenneme!

Philip Quarles, "ama bu tümce de fazlasıyla edebiyat kokuyor," diye düşünüyordu. "Fazlasıyla kültür var işin içinde."

Elinor sessizliği bozdu: "Everard artık pek büyük bir adam oldu. Bakalım ne halde bulacağım onu."

Everard'ın o keskin çizgili yüzü, iri ama çevik gövdesi, gözünün önünde canlandı. Hız ve şiddet, Everard'ın özellikleriydi. Elinor'a da tutkundu Everard. Elinor hoşlanıyor muydu Everard'dan? Yoksa nefret mi ediyordu ondan?

* Edgar Allan Poe'nun "To Helen" adlı şiirine bir değinme: "To the Glory that was Greece."

Philip güldü: "Çok merak ediyorum, Napoleon gibi şunun bunun kulağını çekmeye başladı mı acaba? Başlamadıysa da yakında başlar; bir zaman meselesidir bu."

Elinor, "ne olursa olsun, ben ondan hoşlanıyorum," dedi.

Philip, Everard ile alay edince; Elinor'un kendi kendine sorduğu soru, yanıtlanmış oldu.

"Ben de hoşlanıyorum. Sevdiğim bir şeye gülmeye hakkım yok mu yani?"

"Bana da gülersin. Beni sevdiğinden mi acaba?"

Philip, Elinor'un elini aldı, öptü: "Sana tapıyorum. Seninle alay ettiğim de yok. Yüzde yüz ciddiye alıyorum seni."

Elinor, hiç gülümsemeden Philip'e baktı: "Zaman zaman hiçbir umut kapısı bırakmıyorsun bana. Başka bir erkekle kaçıp gitseydim, ne yapardın acaba? Umurunda olur muydu hiç?"

"Köpekler gibi mutsuz olurdum."

"Öyle mi dersin?" Philip'e baktı. Philip gülümsüyordu, binlerce kilometre uzaklardaydı. Elinor kaşlarını çattı: "Bunu bir denemek, aklımdan da geçmiyor değil. Ama acaba gerçekten mutsuz olur muydun? İşe başlamadan önce, bunu kesinlikle bilmek isterdim?"

"Bu işi kiminle deneyeceksin?"

"İşte, sorun bu! Öteki erkeklerin çoğu, öyle çekilmez şeyler ki!"

"Bu ne iltifat bana!"

"Ama sen de çekilmezsin, Phil. Aslında erkeklerin en çekilmezi sensin. İşin en berbat yanı şu ki, seni gene de seviyorum. Sevdiğimi de biliyorsun. Biliyorsun ve sevgimi sömürüyorsun." Taksi, yaya kaldırımının yanında durdu. Elinor, şemsiyesini almak için uzandı. Yerinden kalkarken, "ama gözünü aç," dedi. "Beni sonuna kadar sömüremezsin. Hiçbir şey almadan, boyuna bir şeyler verecek değilim sana. Günün

birinde başka birini aramaya başlayacağım."

Elinor taksiden indi.

Philip, taksinin penceresinden karısına baktı. "Everard'ı neden bir denemiyorsun?" diye takıldı.

Elinor, "belki de denerim," dedi. "Biliyorum, Everard can atıyor böyle bir şey olsun diye."

Philip güldü, karısına bir öpücük yolladı. "Şoföre söyle, beni Klübe götürsün," dedi.

Elinor, Everard'ı nerdeyse on dakika bekledi. yüzünü pudraladıktan sonra, odada merakla gezinmeye başladı. Çiçekler, çok biçimsiz yerleştirilmişti vazolara. Eski kılıçlar, kamalar ve süslü tabancalarla dolu camlı dolap, müzelik bir eşya kadar çirkindi; aklın alamayacağı kadar çirkindi. Ama her nedense, insanı biraz duygulandırıyordu bu silâhların saçmalığı. Everard, çocuk gibiydi; ata binip gezinmeye, şunun bunun kellesini uçurmaya heveslenirdi. İşte, bu camlı dolap, onu ele veriyordu. Kristal kapaklı, içinde bir tepsi dolusu eski maden para ve madalya bulunan şu vitrin de onu ele veriyordu. Bu hazinelerini nasıl da övünerek göstermişti Elinor'a. Kristal kapağın altında neler yoktu ki: Büyük İskender'in Herakles kılığında başını gösteren ve Makedonya'dan gelen dört drahmilik bir para; Sezar'ın yaman profilini taşıyan, Milâttan Önce 44 yılında basılmış bir çeyrek denarius değerinde Roma akçesi, bunun yanında, İngiltere'nin denizlerde egemenliğinin başlangıcını simgeleyen bir gemi damgası ve Üçüncü Edward çağından kalma bir gülle süslenmiş altın sikke. Şurada, Pisanello'nun yaptığı bir madalyada, haydutların en yakışıklısı Sigismondo Malatesta; orada kırmalı beyaz yakasıyla Kraliçe Elizabeth; başında defne yapraklarından, yapılmış çelengiyle Napoleon; ve Wellington Dükü. Elinor, bu eski paralara ve madalyalara sevgiyle gülümsedi; eski dostlardı bunlar. "Everard'ın en iyi yanı, ikide

birde değişip insanı şaşırtmamasıdır," diye düşündü. Everard, her zaman ve kesinlikle, Everard olarak kalırdı. Davranışı, kişiliğine tıpatıp uyardı. Elinor piyanoyu açtı, bir iki nota çaldı. Piyanonun akordu, her zaman olduğu gibi, bozuktu gene. Şöminenin yanındaki küçük masada bir kitap vardı: Everard'ın son söylevleri ve konuşmaları. Elinor kitabı aldı, sayfaları çevirdi. Şu tümceyi okudu: "Britanyalı Hür Adamların tutumunu, siyasal demokrasisi olmayan bir sosyalizm ve bir adaya kapanmakla yetinmeyen bir milliyetçilik olarak özetleyebiliriz." Pek güzel sözlerdi bunlar. Gelgelelim Everard, "sosyalizmsiz bir siyasal demokrasi" ve "bir adaya kapanarak milliyetçilik" diye yazsaydı, Elinor, bu tümceye de içtenlikle hayran olacaktı herhalde. Şu soyut kavramlar yok mu! Elinor başını salladı, içini çekti. "Ben aptalın biriyim galiba," diye düşündü. Ne yapsın ki, bu tümcelerin gerçekten hiçbir anlamı yoktu Elinor'a göre. Bomboştu bu tümceler, lâftan başka bir şey değildi. Elinor sayfayı çevirdi: "Siyasal partiler, aynı sınıftan gelen, aslında aynı çıkarları ve aynı amaçları paylaşan ve iktidara geçmek için birbiriyle çatışan iki rakip oligarşiden oluşunca, parti düzeni pekâlâ işleyebilir. Ama partiler, ayrı ayrı sınıflarla özdeşleşip, kesin siyasal ilkeleri benimseyince, işte o zaman çok partili düzen tımarhanelik bir iş olur. Ben, Avam Kamarası'nın sırf bu yanında oturduğum için, devletin benim işlerime karışmasını kabul etmeden, bireyciliğe inanmak zorundayım. Sen de, Avam Kamarası'nın sırf öteki yanında oturduğun için, bireyciliği kabul etmeden, devletin senin işlerine karışmasının doğru olduğuna inanmak zorundasın. Ben ulusçuluğa (ahmakça bir şey olan ekonomik ulusçuluğa bile), inanmak zorundayım. Sen de uluslararasıcılığa (aynı derecede ahmakça bir şey olan siyasal uluslararasıcılığa bile), inanmak zorundasın. Ben, (akıllı adamları bir yana bırakarak), zenginlerin dikta-

törlüğüne inanmak zorundayım. Sen de (gene akıllı adamları bir yana bırakarak), yoksulların diktatörlüğüne inanmak zorundasın. Tüm bunlar, çok basit, siyasal açıdan çok saçma bir nedene bağlanır: Ben sağdayım, sen solda. Bizim parlamentolarımızda, akıldan çok, topoğrafyaya değer verilir. Çağımızın parti düzeninin bize bağışladığı mutluluklar işte bunlardır! Britanyalı Hür Adamların amacı, hem bu düzeni, hem de bu düzenin sonucu olan kokuşmuş ve elverişsiz parlamentoculuğu, ortadan kaldırmaktır." Elinor, bu lâfların hiç de fena olmadığını düşündü. Ama düpedüz yaşamak varken, insanların bu çeşit şeyleri dert edinmelerine de şaşıyordu. Anlaşılan, kendilerini düpedüz yaşamaya vermeyi, can sıkıcı bir iş sayıyorlardı erkekler. Kitabı ortalarına doğru yeniden açtı: "İngilizler, elde ettikleri her özgürlüğün bedelini, yeni bir köleliğe düşerek ödediler. Derebeyliğin yok edilmesi, krallığı güçlendirdi. Reformasyonda, Papa'nın hiçbir zaman yanılmayan bir varlık olduğu inancından kurtulduk ama; bu kez de, Tanrının, krallara kutsal haklar bağışladığı inancına bağlandık. Cromwell, kralların bu haklarını yok etti ama; bizleri zorla, toprak sahiplerinin ve orta sınıfın baskısı altına soktu. Şimdi de, proletarya diktatörlüğü gerçekleşsin diye, toprak sahiplerinin ve orta sınıfın baskısı, hızla yok ediliyor. Artık hiç yanılmayan varlığın, Papa değil, çoğunluk olduğu ileri sürülüyor. Yasalar zoruyla, çoğunluğun hiçbir zaman yanılmadığına inanıyoruz. Britanyalı Hür Adamlar, yeni bir din reformasyonu, yeni bir siyasal devrim yapmaya ant içtiler. Atalarımız, Tanrının krallara sözümona bağışladığı hakları nasıl yok ettilerse, bizde proletarya diktatörlüğünü yok edeceğiz. Onlar, Papa'nın hiçbir zaman yanılmayan bir varlık olduğunu nasıl yadsıdılarsa, biz de çoğunluğun hiçbir zaman yanılmadığı inancını öyle yadsıyacağız. Britanyalı Hür Adamların amacı..." Elinor, yapışan sayfayı hemen çevireme-

di. Amaçları neydi acaba? Merak ediyordu bunu. Everard'ın diktatörlüğünü kurmak; Everard Webley'nin hiçbir zaman yanılmayan bir varlık olduğuna herkesi inandırmak mıydı amaçları? Elinor, yapışmış, inatçı sayfaları üfleyerek birbirinden ayırdı. "... adalet ve özgürlüktür. Britanyalı Hür Adamların güttükleri siyaset, hangi sınıftan gelirlerse gelsinler, ancak en üstün adamların ülkeyi yönetmesidir. Yani yeteneklilere her çeşit olanak sağlanacaktır. Adalet bunu gerektirir. Britanyalı Hür Adamlar, partilerin geleneksel önyargıları ve aptal çoğunlukların değersiz görüşleri hiç hesaba katılmadan, her sorunun öz değerine göre ve akıllıca ele alınmasını istiyorlar. Özgürlük bunu gerektirmektedir. Özgürlüğün, herkese oy hakkı verilmesiyle gerçekleşebileceğini sananlar...." Bir kapı gürültüyle kapandı, holde bir ses gürledi. Merdivenlere saldıran ayak sesleri duyuldu, bütün ev sarsıldı. Salonun kapısı, dışarda sanki bir bomba patlamışçasına, ardına kadar açıldı. Everard Webley, bağıra çağıra özür dileyerek, hoş geldiniz diyerek, odaya daldı.

Elinor'un elini tutup, "beni bağışlamanız için ne yapayım acaba?" diye haykırdı. "Nasıl bir kargaşalık içinde yaşadığımı bir bilseniz! Sizi yeniden görebilmek ne mutluluk! Hiç değişmemişsiniz. Hep aynı güzellik." Elinor'un yüzüne keskin bir dikkatle baktı. "Aynı solgun, huzur dolu gözler; aynı dolgun dertli dudaklar. Çok da sağlıklı görünüyorsunuz."

Elinor, Everard'a gülümsedi. Everard'ın gözleri, çok koyu kahverengiydi; yalnız gözbebekleri görünürdü biraz uzaktan bakınca. Güzeldi bu gözler; ama Everard'ın bu yoğun, parlak, kıpırtısız ve dikkatli bakışları, oldukça tedirgin ederdi Elinor'u. Elinor, bir an Everard Webley'nin gözlerine baktı; sonra başını çevirdi.

"Siz de çok iyisiniz, hiç değişmemişsiniz," dedi. "Ama ikimizin de değişmesi için hiçbir neden de yok, bana kalırsa."

Everard'ın yüzüne gene baktı. Everard, yoğun bir dikkatle hâlâ Elinor'u süzmekteydi. "On ay yolculuk edip, tropikal ülkeleri gezmekle kişiliği değişmez insanın."

Everard güldü: "İyi ki, değişmez! Hadi, aşağı inip yemek yiyelim."

Everard, sofraya balık geldikten sonra, "ya Philip?" diye sordu. "O da hiç değişmedi mi?"

"Değişmek şöyle dursun, gittikçe daha çok kendine benzeyecek nerdeyse."

Everard, evet dercesine başını salladı: "Demek gittikçe daha çok kendine benziyor. Zaten başka bir şey beklenemezdi ondan. Zencilerin pantolonsuz dolaştıklarını göre göre, ölümsüz gerçeklere inancı daha da azalmıştır, her halde."

Elinor gülümsedi; ama Everard'ın alay etmesine biraz kırılmıştı ne de olsa.

Everard'a karşı gelmek için, o da bir soru sordu: "Peki, bunca İngilizin bezelye yeşili üniformalarla dolaştığını görmek sizi nasıl etkiledi acaba?"

Everard güldü: "Ölümsüz gerçeklere inancımı daha da güçlendirdi elbette."

"Bu ölümsüz gerçeklerden biri de sizsiniz, değil mi?"

Everard Webley, evet der gibi başını salladı: "Ölümsüz gerçeklerden biri elbette ki, ben'im!"

Gülümseyerek birbirlerine baktılar. Başını ilk çeviren, gene Elinor oldu.

"Bunu bana söylediğiniz için teşekkür ederim." Elinor gene alay ederek konuşuyordu. "Söylemeseydiniz, kendiliğimden anlayamazdım bunu."

Kısa bir sessizlik oldu.

Derken, Everard Webley, şakadan vazgeçti, ağırbaşlı konuştu: "Kendimi beğendiğimi söyleyerek, beni kızdıracağınızı sanmayın." Sesini yükseltmiyordu. Ama bu adamın içinde

büyük bir gücün gizlendiği, gene de seziliyordu. "Başkaları beni kızdırabilir belki. Ne var ki, benim gözümde aşağı türden hayvanlardır onlar. Değer vermem onlara, eziverip geçerim. İnsan saydıklarıma gelince, aklımı kullanarak tartışırım onlarla."

Elinor güldü: "İyi ki, bunu söylediniz; yoksa ödüm kopacaktı."

Everard Webley, konuşmasını sürdürdü: "Kendimi beğendiğimi sanıyorsunuz. Bir bakıma haklısınız galiba. Ama sorun şu ki, kendimi beğenmekte haklı olduğumu biliyorum ben; deneylere dayanarak biliyorum. Alçak gönüllülüğün sahtesi, zararlı bir şeydir. 'İnsanın dürüst davranarak ve haklı olarak kendine saygı duyması kadar yararlı bir şey olamaz' der Milton. Yapmak istediklerimi yapabileceğimi de biliyorum. Yüzde yüz güvenim var buna. Bildiğim şeyi bilmemezlikten gelmek ne işe yarar? Ben onların efendisi olacağım. Benim isteğime zorla boyun eğecekler. Bunu yapacak kadar kararlı ve gözüpekim. Çok yakında, örgütlenmiş bir gücüm de olacak. O zaman işbaşına geçeceğim. Bunu biliyorum. Bildiğim halde, niçin bilmiyormuş gibi davranayım?"

Everard Webley, iskemlesinin arkalığına dayandı. Uzun bir sessizlik oldu.

Elinor, "böyle konuşmak saçma, böyle konuşmak gülünç," diye düşünüyordu. Eleştiren aklıyla karşı koymaktaydı duygularına. Çünkü duygularıyla, garip bir heyecana düşmüştü. Everard'ın gözleri, sesi (yavaşça konuşmuştu ama, gizli bir gücün, gizli bir tutkunun titreşimleri seziliyordu bu yumuşak sesin altında) Elinor'u coşturmuştu. Everard Webley, "ben onların efendisi olacağım," deyince, bir yudum tatlı ve baharatlı şarap içmiş gibi, ateş basmıştı Elinor'un gövdesine ansızın. Böylesine kolayca yenildiği için, Everard'dan hıncını almaya çalıştı; kendi içinde, böylesine çabuk boyun

eğen hainleri cezalandırmaya çalıştı; "gülünç bu!" diye düşünüp durdu. Ama olanlar olmuştu bir kez. Everard'ın sözleri gülünç olabilirdi. Ne var ki Everard bunları söylerken, Elinor'un ansızın hayranlıkla, coşkunlukla titrediği, sevinçten bağırmak, yüksek sesle gülmek gibi garip isteklere kapıldığı, bir gerçekti.

Hizmetçi tabakları değiştirdi. Gelişigüzel şundan bundan konuştular; Elinor'un yolculuğundan, o sıralarda Londra'da olup bitenlerden, ikisinin de tanıdığı dostlardan. Kahve geldi, sigaraları yaktılar. Bir sessizlik oldu. Bu sessizlik nasıl bozulacakti acaba? Elinor bunu merak ediyordu; korku içinde bekliyordu. Daha doğrusu merak etmiyordu, çünkü bu sessizliğin nasıl bozulacağını önceden sezmişti. Korku içinde beklemesi de bu yüzdendi. Belki bu sessizliği kendi bozarak, Everard'ın konuşmasını önleyebilirdi. Belki de boyuna gevezelik ederek, gitme zamanı gelinceye kadar, önemli şeyler konuşulmamasını sağlayabilirdi. Gelgelelim, söyleyecek bir tek söz bulamıyordu şimdi. Önüne geçemeyeceği bir olay karşısında, sanki dili tutulmuştu. Oturup beklemekten başka bir şey gelmezdi elinden. Ve sonunda, olanlar oldu.

Everard Webley, Elinor'a bakmadan, ağır ağır konuştu: "Siz gitmeden önce söylediklerimi anımsıyor musunuz?"

"Bu konuyu artık açmamaya karar verdiğimizi sanıyordum."

Everard Webley başını kaldırdı, hafifçe güldü: "Yanılmışsınız öyleyse."

Elinor'a baktı. Üzüntülü, kaygılı, "acı bana" der gibi bir hali vardı genç kadının. Ama Everard, acımasızdı. Dirseklerini sofraya dayadı, Elinor'a doğru eğildi. Elinor yere baktı.

Everard Webley, belâlı bir gücü gizleyen o yumuşak se-

siyle konuştu: "Görünüşte hiç değişmediğimi söylemiştiniz. İçim de hiç değişmedi. Gene hep aynı, Elinor. Siz gittiğiniz sırada nasılsa, gene öyle. Sizi eskiden ne denli seviyorsam, şimdi de öyle seviyorum. Hayır, şimdi daha çok seviyorum." Elinor'un bitik eli, masanın üstünde duruyordu. Everard uzandı, bu eli tuttu. "Elinor!" diye fısıldadı.

Elinor, Everard'a bakmadan başını salladı.

Everard, yavaş bir sesle, tutkuyla konuşmasını sürdürdü. "Aşkın ne olabileceğini siz bilmiyorsunuz. Size neler verebileceğimi bilmiyorsunuz. Size vereceğim aşk, umutsuz ve çılgın. Aynı zamanda bir ananın, hasta çocuğuna duyduğu sevgi gibi sevecenlikle dolu. Hem şiddetli, hem de tatlı bir aşk; bir cinayet kadar şiddetli, uyku kadar tatlı."

Elinor, "bütün bunlar lâf," diye düşünüyordu, "melodrama kaçan saçma lâflar." Ama Everard'ın övünmesi onu etkilediği gibi, bu lâflar da dokunuyordu ona. Yüksek sesle, "ne olur. Everard, yeter artık," dedi. Heyecana kapılmak istemiyordu. Kendini zorlayarak, Everard'ın yüzüne, o pırıl pırıl keskin gözlerine baktı. Gülmeye çalıştı, başını salladı. "Çünkü olamaz; bunu siz de biliyorsunuz."

Everard Webley, ağır ağır konuştu: "Benim bildiğim bir tek şey var. Siz korkuyorsunuz. Dirilmekten korkuyorsunuz; çünkü yıllardır yarı ölü gibiydiniz. Tamamiyle canlanmak fırsatı verilmedi size. Sizi canlandırabileceğimi biliyorsunuz. Ve korkuyorsunuz, korkuyorsunuz."

Elinor, "çok saçma!" dedi.

Yüksekten atıp tutmaktan, ucuz bir dram havası yaratmaktan başka bir şey değildi bütün bunlar.

Everard Webley, "bir bakıma belki de haklısınız," diye konuşmasını sürdürdü. "Canlı olmak, gerçekten canlı olmak, şaka değil. Tehlikeli bir iş bu." Sesinin çınlayarak yükselmesiyle, o yumuşaklığın içinde gizlenen belâlı güç, ansızın mey-

dana çıkıverdi: "Tehlikeli bir iştir ama, öyle heyecan verir ki insana!"

Elinor, "böyle birden bağırınca ödümü kopardınız." dedi.

Ama duyduğu yalnız korku değildi. Everard'ın sesinin, benliğinde uyandırdığı o karanlık ve yoğun sevinç, sinirlerini hâlâ titretiyor, tüylerini hâlâ diken diken ediyordu. Kendi kendine güven verircesine, "gülünç bu!" diyordu. Ama Everard'ın sesini, sanki kulaklarıyla değil de, doğrudan doğruya gövdesiyle duymuş gibiydi. Bu sesin yankıları, gövdesinin tam ortasında, çınlıyordu sanki. "Gülünç!" diye söylendi gene. Everard'ın böylesine coşarak anlattığı bu aşk, neydi ki aslında? İşi gücü arasında, vakit bulunca, kısa süren tutkulu dakikalar. Everard, kadınları küçük görürdü, erkeklerin zamanını ve gücünü boşuna harcadıkları için, kızardı onlara. Aşka ayıracak vakti olmadığını, kaç kez söylemişti Elinor'un önünde. Webley'nin aşk isteyen sözleri, nerdeyse bir hakaretti: Bir sokak kadınından istenilenlerden farksızdı onun Elinor'dan istedikleri.

Elinor, "akıllı uslu olun, Everard" dedi.

Everard, Elinor'un elini bıraktı, gülerek iskemlesinin arkalığına yaslandı.

"Peki," dedi, "bu günlük olurum."

"Her gün akıllı uslu olun." Elinor, rahat bir soluk aldı. Everard'ın bir sözünü, alaycı bir gülümsemeyle yeniden söyleyerek, "üstelik siz, hali vakti yerinde, boş zamanı olanlardan değilsiniz," dedi. "Sevişmekten daha önemli işleriniz var sizin."

Everard bir süre sustu, Elinor'a baktı. Yüzü ciddileşti; kaşlarını çatıp, düşünürcesine bir hal aldı. Demek yapılacak daha önemli işleri vardı? Elbette vardı. Elinor'u böylesine istediği için, kendi kendine kızıyordu. İstediğini vermeyen Elinor'a kızıyordu.

Acı acı alay ederek sordu: "Shakespeare'den söz edelim, isterseniz? Ya da sıra sıra dizilmiş kristal bardaklarla oynanılan oyundan?"

Taksi ücreti, üç şiling altı peni tutmuştu. Philip, şoföre beş şiling verdi. Adam boyuna teşekkür ederken, Klübün sütunlarla süslü kapısının merdivenlerini çıktı. Fazla bahşiş vermeye alışıktı. Bunu gösteriş olsun diye yapmazdı. Kendisine ayrıca hizmet edilmesini istediği ya da ileride bir hizmet isteyeceği için de yapmazdı bunu. (Gerçekte pek az kişi, kadın ve erkek hizmetçilerinden bu kadar az şey bekler, onların beceriksizliklerini bu kadar hoş görür, kusurlarına bu kadar göz yumabilirdi.) Aslında Philip Quarles, bir çeşit vicdan azabı duyarak ve özür dilercesine fazla bahşiş vermekle, aşağı sınıfları hor gördüğünü açığa vuruyordu. Fazla bahşiş verirken, "zavallı adamcağız, kusuruma bakma ama, ben senden üstünüm," diyordu sanki. Belki bir iki şiling fazla vererek, gösterdiği nezaketin de bağışlanmasını istiyordu. Çünkü kendine hizmet edenlerden fazla bir şey istememesi, nezaketinden ve iyiliğinden geldiği kadar, insanlarla gereksiz ilişkiler kurmaktan hoşlanmamasından, bundan çekinmesinden de geliyordu. Philip, kendine hizmet edenlerden pek az şey isterdi, çünkü onlarla alışverişten kaçınırdı. Onların varlığı, Philip'i rahatsız ederdi. Yabancıların, özel yaşantısına karışmasından hoşlanmazdı. Girmeye hakları olmayan bir yere giren bu adamlarla konuşmak zorunda kalmak; onlarla, yalnız aklıyla değil, istekleriyle, duygularıyla, içgüdüleriyle doğrudan doğruya bir ilişki kurmak, öteden beri tatsız bir işti Philip için. Kaçınabildiği kadar kaçınırdı bundan. Bu ilişkiden kaçamayınca da, elinden geldiği kadar az şey katardı buna kendi kişiliğinden. Philip'in açıkelliliğinin bir nedeni daha vardı: Açıkelli davrandığı adamlara karşı gösterdiği bu

insanlığa aykırı nezaket için ödediği bir çeşit bedeldi bu. Vicdanının huzurunu sağlamak için verirdi bu parayı.

Kapılar açıktı, içeri girdi. Sütunlu hol, geniş, loş ve serindi. Merdivenin üstünde, duvarın oyuğunda, Sir Francis Chantrey'nin yonttuğu mermer heykeller vardı. Klasik çağa özgü bir edeple kıvranan bu heykeller, Bilimle Erdemin, tutkuları nasıl ezdiğini simgesel olarak gösteriyordu. Philip Quarles şapkasını askıya astı. Gazetelere bir göz atmak ve konuklarını beklemek için, sigara içilen salona geçti. İlk gelen Spandrell oldu.

Philip Quarles, Spandrell'e hatır sorduktan ve garsona vermutları getirmesini söyledikten sonra, "bana söyleyin," dedi, "o gelmeden önce çabuk söyleyin: Benim şu akılsız küçük eniştemden ne haber? Onunla Lucy Tantamount arasında neler oluyor?"

Spandrell omuz silkti: "Bu durumda ne olabilir ki? Zaten şu sırada ve böyle bir yerde işin ayrıntılarına girişemem ya!"

Salonda bulunanları gösterdi: Bir bakan, iki yargıç ve bir piskopos, konuştuklarına kulak misafiri olabilecek kadar yakında oturuyorlardı.

Philip güldü: "Ama ben bu işin aslında ne kadar ciddî olduğunu, ne kadar sürebileceğini öğrenmek istiyordum yalnız..."

"Walter için bu iş çok ciddi. Ne kadar süreceğini de Allah bilir. Lucy pek yakında yolculuğa çıkıyor."

"Bize bu kadarcık olsun acıdığı için, Tanrıya şükredelim!" Philip Quarles bunu söylerken Walter'i gördü. "Hah, işte geldin! Illidge de burada." Elini salladı. Yeni gelenler, yemekten önce içki içmek istemediler. Philip, "öyleyse hemen yemeğe oturalım," dedi.

Philip'in Klübündeki yemek salonu, koskocamandı. Yaldızlı tavan, alçıyla kaplı Korintos üslubunda yapılmış iki sı-

ra sütun üstünde duruyordu. Ölen ünlü üyelerin, açık çikolata rengindeki duvarlara asılı portreleri, aşağıda oturanlara dik dik bakmaktaydı. Yemek odasının altı penceresinin her iki yanındaki şarap rengi kadife perdeler, bir ilmikle yukarıya doğru kaldırılmıştı, yerde şarap rengi bir halı, yürüyenlerin çıkardığı gürültüyü azaltıyordu ve şarap rengi giysiler giyen garsonlar, ormanda gizlenmek için yaprak rengini alan böcekler gibi, nerdeyse görülmeden, öteye beriye hızla koşuşuyorlardı.

Yemek salonuna girince, Spandrell, "bu salondan hoşlanırım öteden beri," dedi. "Belshazzar'ın şöleni* için hazırlanan bir dekora benzer burası."

Walter, "ama Anglikan Kilisesi'ne çok bağlı bir Belshazzar bu," diye açıkladı.

Çevresine bakınan Illidge, "vay canına!" dedi! "İşte böyle şeyler görünce, aşağı tabakadan geldiğimi öyle bir anlıyorum ki!"

Philip, biraz sıkılarak güldü. Konuyu değiştirip, kendilerini korumak istercesine, halıların ve perdelerin rengine bürünen garsonları gösterdi. Darwin'in varsayımını doğruluyordu bunlar.

Philip, kendilerine ayrılan sofraya otururlarken, "en güçlü olanlar, yaşamalarını sürdürür," dedi. "Klübün öfkeli üyeleri, başka renk giyen garsonları öldürmüşlerdir herhalde."

Canlı kalan şarap renkli garsonlardan biri, balığı getirdi. Yemeğe başladılar.

Illidge odayı ilk görünce neler duyduğunu düşünerek, konuşmasını sürdürdü: "Benim burada bulunmam bile garip bir şey, gerçekten olağanüstü bir şey. Yani sizlerle beraber, konuk olarak burada bulunmam demek istiyorum.

* Kutsal Kitaba göre, Babilonya'nın son kralı Belshazzar'ın şöleninde, gizemli bir el, onun başına gelecekleri duvara yazar. Daniel ise, bu yazıyı yorumlar. Aynı gün, Belshazzar öldürülür.

Yoksa, sırtımda şu şarap rengi ceketlerden biriyle burada bulunmam, pek öyle şaşılacak bir şey olmazdı. Papazların dediği gibi, 'hayattaki yerime', uygun düşerdi hiç olmazsa." Illidge öfkelenmişcesine, kısa bir kahkaha attı. "Ama sizlerle beraber oturmak! İşte, bu aklın alamayacağı bir şey nerdeyse. Burada oturmamın tek nedeni de, Manchester'li bir dükkâncının, sıraca illetine tutulan oğludur. Eğer Reggie Wright'ın sağlık durumu iyi olsaydı, ben şu sırada Lancashire'de ayakkabı pençelerdim herhalde. Ama Reggie'nin lenflerinde verem mikrobu vardı iyi ki! Doktorlar, köyde yaşamasını salık verdiler. Reggie'nin babası, karısı ve oğlu için, bizim köyde bir ev tuttu. Reggie köy okuluna yazıldı. Gelgelelim babası, oğlunun hayatta yükselmesini istiyordu." (Illidge, laf arasında, "o Reggie de küçük bir fare gibi bir şeydi, öyle iğrenç bir yaratıktı ki!" dedi.) "Babası, daha sonraları onun bir burs kazanmasını, Manchester'deki okula gitmesini aklına koydu. Oğluna özel ders vermesi için bizim öğretmeni tuttu. Ben akıllı bir çocuktum; öğretmen beni severdi. Reggie'yi yetiştirirken, beni de yetiştirebileceğini düşündü. Üstelik de bedavaya. Annemin bir tek metelik bile vermesine razı olmadı. Hoş, zavallı kadıncağız, bu tek meteliği bile kolay kolay verecek durumda değildi ya! Sınav zamanı geldi; bursu ben kazandım. Reggie bu işi başaramadı." Illidge güldü. "Zavallı sıracalı küçük fırlama! Ama ona ve onun guddelerindeki işgüzar mikroplara minnetim sonsuzdur. Eğer onlar olmasaydı, ben şimdi Lancashire'in bir köyünde, amcam gibi, ayakkabılara yama vuracaktım. İşte hayat böyle şeylere bağlı, milyonda bir görülen saçma bir rastlantıya bağlı. Sizinle ilgisiz bir şey oluyor, bir de bakıyorsunuz, tüm alınyazınız değişivermiş."

Spandrell karşı koydu: "Sizinle hiç ilgisi yok değil bunun. Kazandığınız bursun sizinle bir ilgisi vardı, bir anlamı

vardı. Kişiliğinize uygun bir şeydi. Yoksa o bursu kazanamazdınız, şimdi burada olamazdınız. Aslında her şey birbirini tutar bana kalırsa. Bir insanın hayatında olup bitenler, o insana uygundur aslında."

Philip bu görüşü benimsemedi: "Bunu söylemekle, biraz da falcılık etmiş olmuyor musunuz? Şöyle de diyebiliriz: İnsan, ileride olacakları önceden sezdiği için, olayların biçimini değiştiriyor; böylece olaylar, insanın kendi benliğine uygun bir biçim alıyor."

Spandrell omuz silkti: "Bu tür bir değiştirme olabilir. Ama bana kalırsa, bir insanın hayatında olup bitenler, o insana tıpatıp uygun olaylardır."

Illidge, tiksinircesine "aman ne ipe sapa gelmez lâflar!" dedi.

Philip, Spandrell'in bu görüşünü paylaşamadığını, daha terbiyeli bir dille belirtti: "Ama aynı olay, başka başka insanları, başka başka biçimde etkiler; her insan yaradılışına uygun bir tepki gösterir bu olaya."

Spandrell, "biliyorum," dedi. "Gelgelelim, bu arada anlatılması olanaksız bir durum çıkıyor ortaya: Olaya karışan her adamın kişiliğine uyabilmek için, olay da değişiyor; olayın niteliği değişiyor. Bu çok gizemli bir şey, bir paradoks."

Illidge lâfa karıştı: "Üstelik de saçma bir şey, olanaksız bir şey."

Spandrell, "öyle olsun," dedi, "buna saçma diyelim, olanaksız diyelim. Ama bence, olanlar gene de böyle oluyor. Neden her şey mantıkla açıklansın?"

Walter, aynı sözü yankıladı: "Evet, neden her şey mantıkla açıklansın?"

Philip, "ama ne de olsa," dedi, "Tanrının isteklerine uyarak, aynı olayın her insana göre nitelik değiştirdiğini söylemekle biraz halt etmiyor musunuz?"

"Burada bulunmakla daha mı az halt ediyoruz sanki? Bunların hepsi daha mı az halt ediyorlar?"

Spandrell, bunu söylerken, elini sallayarak, Belshazzar'ın şölenine yakışan yemek odasını, orada oturanları, kırmızı erik rengi giysili garsonları; ve o sırada, Cambridge Üniversitesi'nin Şiir Kürsüsü profesörüyle birlikte içeri giren, Britanya Akademisinin Değişmez Sekreterini gösterdi.

Ne var ki, Philip, tartışmakta direniyordu: "Bilim adamları gibi düşünerek, en basit varsayımın, en doğru varsayım olduğunu kabul etsek bile... Ama bana kalırsa, bilim adamlarının böyle düşünmelerini doğrulayacak tek neden, insanların aptallığıdır..."

"Aferin, aferin!"

Illidge, "doğrulayacak tek neden mi?" diye yineledi. "Böyle düşünmelerini doğrulayacak tek neden, gerçekleri görüp incelemeleridir, işte bu kadar. Doğanın her şeyi en basit yoldan yaptığı, deneylerle kanıtlanmıştır."

Spandrell, "belki insanlar en basit açıklamaları anlıyorlar da ondan," dedi. "Uygulamada bu iki şey birbirinden ayırdedilemez."

"Ama bir şeyin basit ve doğal bir açıklaması olduktan sonra, çapraşık ve doğaüstü bir açıklaması da olamaz ya!"

Spandrell, "neden olmasın?" diye sordu. "Doğal ile doğaüstü arasındaki ayırım ne olursa olsun, üstünkörü bakılınca, doğal görünen güçlerin ardında gizlenen doğaüstü güçleri belki anlayamazsınız, belki ölçemezsiniz. Gelgelelim, sizin bunu yapamamanız, bu güçlerin yok olduğunu kanıtlamaz. Ahmaklığı, genel bir yasa düzeyine yükselttiğinizi gösterir ancak."

Illidge ağzını açmaya vakit bulamadan fırsattan yararlanıp lâfa karışan Philip, kendi görüşünü ileri sürdü: "En basit açıklamaların en doğru açıklamalar olduğunu kabul etsek

bile, kendine özgü bir öyküsü ve yaradılışı olan bir insanın, bir olayı değiştirip, o olaya kendine benzer bir biçim verdiğini söyleyerek, gerçeği daha basit bir biçimde yorumlayamaz mıyız? Bireyleri gözümüzle görüyoruz; ama Tanrının olumlu bir biçimde beliren isteklerini, göremiyoruz. Kanıtlanmayan bu istekleri kabul etmek zorundayız. Eğer bundan vazgeçmek elimizdeyse, kanıtlanmayan bu gereksiz inancı ortadan kaldırmamız daha yerinde olmaz mı?"

Spandrell, "ama gerçekten gereksiz mi bu?" dedi. "Bu olmadan, olup bitenlerin hepsini açıklayabilir misiniz? Kuşkularım var bu konuda. Ya kolayca etki altında kalıp, huylarını değiştirebilen kişiler ne olacak? Hepimiz, etki altına kalıp değişiriz az çok. Yaradılıştan bir huyumuz vardır ama; biraz da olup bitenlere göre oluşur kişiliğimiz. Belirli bir kişiliği olmayan, birbirine tıpkı benzeyen bir yığın olayın etkisinde kalıp, yoğrulan insanlar ne olacak? Birbirini izleyen bir yığın uğurlu, ya da bir yığın uğursuz durum olabilir. İnsanı tertemiz yapan ya da kirleten bir durum çıkabilir ortaya. Yiğitçe davranabilmesi için bir sürü güzel fırsat, ya da aşağılık bir biçimde davranabilmesi için bir sürü berbat fırsat verilebilir insana. Birbirine benzeyen bu olaylar, gerektiği kadar uzun sürünce (bunlar öylesine uzun sürebilir ki, şaşırıp kalırsınız) insanın kişiliği biçimlenir. İşinize gelirse, bireyin, kendi benliğine uysun diye, tüm olayları değiştirdiğini ileri sürerek, açıklayabilirsiniz bunu. Ne var ki, işin ta başlangıcında, bu insanın belirli bir kişiliği yoktu ki, kendi benliğine uysun diye tüm olayları değiştirsin! Onun başına gelecekleri kim kararlaştırıyordu öyleyse?"

Illidge, karşısındakini küçümseyerek sordu: "Havaya atılan bir paranın yazı mı, yoksa tura mı olacağını kim kararlaştırır?"

Spandrell, "parayı filân ne diye işe karıştırıyorsunuz şim-

di?" diye tersledi. "İnsanlardan söz ederken, parayı filân neden karıştırıyorsunuz? Kendi halinizi düşünün. Başınıza bir şeyler gelince, havaya atılan bir paraya mı benzetirsiniz kendinizi?"

"Böyle bir durumda neler duyduğumun hiç önemi yok. Duyguların, nesnel olaylarla hiçbir ilişkisi yok."

"Hayır, duyguların, nesnel olaylarla ilişkisi var. Bilim, bedenimizle duyduklarımızı, aklımızla dile getirmemizdir. Psikolojik sezgilerin bu çeşidine verilen bilimsel değer, ne diye tüm öteki psikolojik sezgilerden esirgensin? Bir şeyin sıvı ya da katı olduğunu doğrudan doğruya sezmemiz, nesnel olaylar konusunda bize bilgi verdiği gibi; Tanrının bizi etkilemek için harekete geçtiğini doğrudan doğruya sezmemiz de, nesnel olaylar konusunda bize biraz bilgi verir. Başına bir şeyler gelince, insan, havaya atılan bir para sanmıyor kendini. Bu olup bitenlerin bir anlamı olduğunu, önceden düzenlendiğini seziyor. Hele bu olaylar, bir dizi gibi birbiri peşi sıra gelince, bunu büsbütün seziyor insan. Havaya atılan paranın arka arkaya yüz kez tura çıkması gibi bir şey diyebiliriz buna."

Philip güldü: "Ne olur, bize bir kolaylık yapın da, şu para tura değil yazı çıksın. Okur yazar takımından olduğumuzu unutmayın."

Spandrell, kaşlarını çattı. Bu şakayı yersiz buluyordu. Görüşülen konu çok önemliydi onun gözünde:

"Kendi halimi düşününce, bütün başıma gelenlerin önceden düzenlendiğine inanıyorum," dedi. "Büyüyünce ne biçim bir insan olabileceğimi seziyordum çocukluğumda. Ama olaylar, bu gelişimi engelledi. Yoksa, şimdiki benliğimden tamamiyle ayrı, bambaşka bir insan olabilirdim."

Illidge, "yani küçük bir melek mi olurdunuz?" dedi.

Spandrell, sözünün kesilmesine hiç aldırmadı: "On beş

yaşında başıma gelenler, doğru çıkan bir fal gibiydi. Benim bugün ne olacağımı önceden bildiriyordu."

Spandrell sustu.

Illidge, "demek ki" dedi, "başımızda meleklerinki gibi bir nur çemberi, bir çift de kanadınız olacağına, şeytanlar gibi bir kuyruğunuz ve bir çift teke ayağınız oluverdi. Pek üzüntülü bir öykü." Illidge, Walter'e döndü: "Siz ki, sanat işlerinde bir uzmansınız -daha doğrusu bir uzman olmanız gerekirmelek resimlerinin baştan aşağı yanlış, bilimsel gerçeklere aykırı olduğunun farkında mısınız?" Walter, hayır dercesine başını salladı. "Yetmiş kiloluk bir adamın kanatları olursa, bu kanatları işletebilmek için, koskocaman kasları da olması gerekir. Uçmaya elverişli güçlü kaslarıysa, kuşlarınki gibi, kocaman bir göğüs kemiği gerekir. Yetmiş kiloluk bir meleğin, bir ördek kadar uçabilmesi için, en azından dört beş ayak dışarı fırlayan, bir göğüs kemiği olmalı. Hazreti İsâ'nın doğacağını Cebrail'in Meryem Ana'ya nasıl müjdelediğini gösteren bir tablo yapmak niyetindeyse, babanıza söyleyin bunu. Şimdiye kadar resmi yapılan tüm Cebrail'ler, insanı çileden çıkarırcasına gerçeğe aykırı."

O sırada Spandrell, dağlardayken çocukluğunun o coşkularını, o ince duygularının çekingenliğini, o duyarlılıklarını, o vicdan azaplarını düşünüyordu. Her nedense bütün bunlar (yaptığı bir kötülük yüzünden duyduğu pişmanlık da, bir çiçek ya da bir manzara karşısında benliğini saran yoğun sevinç de) annesine bağlıydı; bu sevgiden kök alıyor, bu sevgiden oluşuyordu. Spandrell, *Paris'de Bir Kız Okulu*'nu anımsadı; çarşafın altında, el feneriyle okuduğu o açık saçık kitabı. Bu kitap uzun kara çoraplarla uzun kara eldivenlerin, müstehcenlik açısından en son moda olduğu bir çağda; bıyıksız bir erkeği öpmenin tuzsuz bir yumurtayı yemeye benzetildiği bir çağda yazılmıştı. Kadınları şipşak baştan çıkaran

azgın binbaşının bıyıkları, uzun, kıvrık, pomadlıydı. Spandrell, bunları okurken, öyle utanmış, öyle vicdan azabı çekmişti ki! Öylesine direnmiş, güçlü olabilmek için Tanrıya öylesine yalvarıp yakarmıştı ki! Yalvarıp yakardığı Tanrı annesine benziyordu. Kötülüğe karşı koyabilmek, annesine lâyık olmak demekti. Kötülüğe boyun eğmekle, annesine hainlik ediyor, Tanrıyı yadsıyordu. Spandrell, bu savaşta üstünlüğünü göstermeye başlamıştı. Sonra bir sabah, hiç beklemediği bir haber aldı: Annesi, Binbaşı Knoyle ile evlenecekti. Binbaşı Knoyle'un da kıvrık bıyıkları vardı.

Spandrell, meleklerin göğüs kemikleri konusunu tartışanların sözünü kesti: "Augustine ile Calvinist'lerin hakkı varmış."

Illidge "amma da tutturdunuz bunu," dedi.

"Tanrı, kiminin kurtulmasını, kiminin cehennemlik olmasını istiyor."

"Şöyle demek daha doğru olur: Tanrı bunu isteyebilirdi: (a) Eğer var olsaydı, (b) eğer kurtulmak diye bir şey olsaydı, (c) eğer..."

Spandrell, Illidge'in sözünü kesti: "Savaşı düşünüyorum. Dünya Savaşı benim için öyle bir anlam taşıyabilirdi ki, oysa gerçekte..." Omuz silkti. "Evet, Augustine'in hakkı varmış."

Philip, "bana gelince," dedi, "bacağımı sakat eden Augustine'e; ya da bunu yapan her kimse ona, şükrettim öteden beri. Topallığım yüzünden bir kahraman olmadım; ama bir ceset olmaktan da bu sayede kurtuldum."

Spandrell, Philip Quarles'a baktı. Spandrell'in o kocaman ağzının kenarları acı bir alayla kırıştı: "Başınıza gelen bu kaza sayesinde, dingin ve bağımsız bir yaşam sağlayabildiniz kendinize. Yani bu olay, tam size göreydi. Dünya Savaşının beni ilgilendiren kısmının tam bana göre olduğu gibi. Bir yıldır Oxford'daydım savaş başladığı sırada."

Eski ve pahalı kültür yuvalarından birinin adını duyar duymaz, acı acı alay etmemek, elinde değildi Illidge'in:

"O sevgili eski okulunuz desenize!" dedi

"Heyecanlı üç ders dönemi, daha da heyecanlı iki tatil geçirmiştim orada. İçkiyi henüz bilmiyordum, pokeri henüz bilmiyordum. Kanlı canlı gerçek bir kadınla, ergenlik çağına yeni varan erkek çocukların hayal gücünün yarattığı uydurma kadın arasındaki ayrımı henüz bilmiyordum." Lâf arasında söylercesine ekledi: "İlk gerçek kadın, öylesine müthiş bir gizin açığa çıkması ki! Aynı zamanda, insanı öylesine çileden çıkaran bir hayal kırıklığı ki! Kızışmış hayallerden ve açık saçık kitaplardan sonra, bir bakıma öyle tatsız tuzsuz bir şey ki!"

Philip, "bunu hep söylerim" dedi. "Sanatın üstünlüğününbir kanıtıdır bu da."

Walter'e bakıp, gülümsedi. Walter'in yüzü kızardı. Yüce şiirsel örneklere uyarak sevişmeye kalkışmanın tehlikeleri konusunda, Philip'in söylediklerini anımsamıştı.

Philip sözünü sürdürdü: "Bizim eğitimimiz altüst edilmiş: Yaşamadan önce sanatı öğreniyoruz. Evlenmeden ya da evlenmeye benzer bir bağ kurmadan önce, *Romeo ile Juliet*'i ya da açık saçık öyküleri okuyoruz. İşte gençlerin yazılarındaki hayal kırıklığı, bu yüzden. Önüne de geçemeyiz bu hayal kırıklığının. Geçmiş güzel günlerde, ilkin bir kadınla yatardı şairler. Sonra da, gerçeğin ne olduğunu iyice bilerek, bunun hangi açılardan niçin şiire aykırı olduğunu da bilerek, bu gerçeği bilinçli olarak yüceltmeye, güzelleştirmeye koyulurlardı. Bizse, şiirsel olanla işe başlayıp, şiirsel olmayana geçiyoruz. Oğlanlarla kızlar, Shakespeare'in yaşadığı sıralarda olduğu gibi, bekâretlerini erkenden yitirselerdi, Kraliçe Elizabeth çağının aşk şiirleri bugün de yazılırdı."

Spandrell, "belki doğru söylüyorsunuz," dedi. "Benim bil-

diğim bir tek şey var: Gerçeği öğrenince, hem beni hayal kırıklığına uğrattı, hem de çekici göründü bu gerçek bana. Belki de beni böylesine hayal kırıklığına uğrattığı için, çok çekici geldi bana. Garip bir gübre yığınıdır yürek dediğimiz şey. Pislik pisliği çeker. Ahlâksızlığın en hoş yanı, aptalca ve aşağılık bir şey oluşudur. Ahlâksızlık, böylesine iğrenç olduğu için çeker insanı. Ama gene de iğrenç kalır her zaman. Dünya Savaşı ilk başladığı sıralarda; bu pislikten kurtulmak, ömrümde bir kez olsun efendice davranmak fırsatını bulacağım diye sevinçten nasıl coştuğumu anımsıyorum."

Illidge alay etti: "Demek kralınız ve vatanınız uğruna canınıza kıyacaktınız ha!"

"Zavallı Rupert Brooke!* Onur dünyaya yeniden döndü diye yazdığını düşündükçe, insanın güleceği geliyor şimdi. Olup bitenler, oldukça gülünç hale soktu o sözü."

Illidge, "o söz, ilk yazıldığı sıralarda da tatsız bir şakadan başka bir şey değildi," dedi.

"Yok, yok. Ben de tıpkı Rupert Brooke'un duyduklarını duyuyordum o sıralarda."

"Elbette aynı şeyi duyacaktınız; çünkü siz de tıpkı Brooke gibiydiniz. Yani hali vakti yerinde, işi gücü olmayan sınıfın, her şeyden bezmiş, şımarık bir üyesiydiniz. Yeni bir heyecan istiyordunuz. İşte o kadar. Savaş ve sizin o ünlü onurunuz, bunu sağlamıştı."

Spandrell, omuz silkti: "Peki, öyle olsun. Ben ancak şunu söylüyorum: Ağustos 1914'de soylu bir iş yapmak istiyordum. Hattâ öldürülmek bile bir hayli hoşuma gidecekti."

"Onursuz yaşamaktansa ölmeli, desenize!"

Spandrell, "evet, tamamiyle öyle," dedi. "İnanın bana, tüm melodramlar yüzde yüz gerçekçidir. Bazı durumlarda,

* Birinci Dünya Savaşı'nda 28 yaşındayken ölen İngiliz şairi Rupert Brooke'un "onur, bir kral gibi yeryüzüne geri döndü" dizesine bir değinme.

buna benzer sözler söyler insanlar. Melodramların tek kusuru, insanların boyuna böyle konuştukları inancını vermeleridir. Ne yazık ki, böyle konuşmayız her zaman. Ama 1914 yılı Ağustos ayında, tam buydu benim düşündüğüm: Onursuz yaşamaktansa, ölmeli. O sıralardaki budalaca yaşantımla ölüm arasında bir seçim söz konusu olunca, ölümü seçmek istiyordum ben."

Illidge, "hali vakti yerinde, işi gücü olmayan beyefendi gene lâf etti," dedi.

"Ne var ki, çocukluğumun çoğunu yabancı ülkelerde geçirdiğim için, üç yabancı dil biliyordum. Bana fazla düşkün bir annem ve ordu çevrelerinde söz sahibi bir üvey babam vardı. Bu yüzden, istemeye istemeye, Haber Alma Örgütüne atandım. Beni cehennemlik etmeye gerçekten kararlıydı Tanrı."

Philip, "Tanrı size büyük bir iyilik yapıp, canınızı kurtarmaya çalışıyordu," dedi.

"Ama ben canımı kurtarmak istemiyordum ki! Ancak iyi bir şey, daha doğrusu yiğitçe bir şey yapabilirsem; o da olmazsa, güç ve tehlikeli bir işe girişebilirsem yaşamaya razıydım. Oysa beni irtibat işine, sonra da casus avına verdiler. İşlerin en pisine, en bayağısına..."

"Ama siperlerdeki yaşantı da pek romantik sayılmaz doğrusu!"

"Öyle ama, siperlerde yaşamak tehlikeliydi. Oradakilerin yiğit olmaları, dayanmaları gerekirdi. Bir casus avcısıysa, tam bir güven içindeydi; yüce erdemler göstermesine hiç gerek yoktu. Ahlâksızca davranabilmek fırsatlarına gelince... Cephe gerisindeki o kasabalar, o Paris, o limanlar yok mu! Orada üretilen başlıca iki şey, orospular ve alkoldü."

Philip, "ama insanın bu kötü şeylere kapılması şart değil ki!" dedi.

Doğuştan soğuk bir insan olan Philip'e, akıllı uslu davranmak kolay gelirdi.

Spandrell, "ama ben, çaresiz kapılacaktım kötü şeylere," dedi. "özellikle öyle bir durumdayken. Doğru dürüst bir iş yapmak istiyordum; bunu engellemişlerdi. İşte bu yüzden, istediğimin tam tersini yapmak, bir çeşit onur sorunu olmuştu benim için. Bir onur sorunu. Anlayabildiniz mi bunu?"

Philip, hayır dercesine başını salladı: "Bu, fazlasıyla ince ve çapraşık geldi bana."

"Tutun ki, bir insan karşısındasınız. Öyle bir insan ki, şimdiye değin hiç kimseye duymadığınız saygıyı, hayranlığı, sevgiyi, ona duyuyorsunuz."

Philip, anlamış gibi başını salladı. Ama gerçekte hiçbir zaman hiçbir kimseye, derinden ve bütün yüreğiyle hayran olmadığını düşündü. Kuramsal açıdan sözde hayran olmuştu, ama gerçekte olmamıştı. O adamın bir çömezi, bir yandaşı olmayı göze alabilecek kadar hayran olmamıştı. Başkalarının görüşlerini, hatta yaşama biçimlerini benimsemişti. Ne var ki, bu görüşlerle bu yaşama biçimlerinin, gerçekten kendi görüşleri, kendi yaşama biçimi olmadığına; bunları ne denli kolayca aldıysa, aynı kolaylıkla bırakabileceğine, kuşkusuz bırakabileceğine, için için inanmıştı. Başkalarının inançlarına kapılma tehlikesi belirir belirmez de buna bilinçle karşı koymuş, özgürlüğünü koruyabilmek için ya savaşmış ya da kaçmıştı.

Spandrell, konuşmasını sürdürdü: "Tutun ki, bu insana duyduklarınız, sizi tamamiyle sarıyor; ellerinizi uzatıp, dostluğunuzu ve bağlılığınızı sunarak, ona doğru gidiyorsunuz. O insan da, buna karşılık, ellerini cebine sokup, size sırtını çeviriyor. Ne yapardınız o zaman?"

Philip güldü: "Vogue'un *Görgü Kitabı*'na bakıp, ne yapacağımı öğrenmem gerekir."

"Onu yumruklaya yumruklaya yere sererdiniz. Yani ben böyle yapardım. Bir onur sorunudur bu. O adama hayranlığınız ne denli büyükse, yumruğunuz da o denli güçlü olur; onu yere serdikten sonra, leşinin üstünde hora tepmeniz de o denli uzun sürer. İşte orospulardan ve alkolden bu yüzden kaçamadım. Tam tersine, onlardan hiç kaçmamak, bir onur sorunu oldu. Fransa'daki yaşantım, savaştan önceki yaşantıma benziyordu, hattâ daha da pis, daha da ahmakçaydı. Bir tek temiz yanı kalmamıştı artık. Bir yıl böyle yaşadıktan sonra, kendi rezilliğimi elimden kaçırmamak için, ölümden kurtulabilmek için canla başla çabalıyordum. Sizlere gene söylüyorum, Augustine'in hakkı var: Bizim cehennemlik olmamız ya da kurtulmamız, önceden kararlaştırılmıştır. Tanrının düzenlediği bir suikasttır olup bitenlerin tümü."

Illidge, "Tanrının düzenlediği bir suikastmış! Amma da zırvaladınız!" dedi.

Gelgelelim Illidge, bu sözü izleyen sessizlik anında gene bir düşündü: İki masa öteden Britanya Akademisinin Daimi Sekreteri ve tam arkasında Yüksek Mahkemenin en yaşlı iki yargıçlarından biriyle, burada oturup şarap içmesinin, ne denli olağanüstü bir şey, gerçekleşmesi ne denli olanaksız bir şey olduğunu düşündü. Yirmi yıl önceki duruma göre, burada, bu yaldızlı tavanın altında bulunması için, yüzde bir, milyonda bir, binlerce milyonda bir olanak vardı ancak. Ama şimdi buraya gelebilmişti işte. Illidge, bir yudum şarap daha içti.

Philip, o koskocaman kara atı anımsadı o sırada. Dişlerini göstere göstere, geriye yatmış kulaklarıyla çifte atışını, saldırışını anımsadı. Atın, arabacıyı sürükleyerek, ansızın ileri fırlayışını, tekerleklerin gümbürtüsünü, kendi çığlığını anımsadı. Dik sete sığınıp tırmanma çabasını, ayağı kayıp düşüşünü, dev atın korkunç saldırısını ve çiğnenişini, "ay!

ay!" diye bağırışını anımsadı. O koskocaman biçimin Philip ile güneşin arasına girişini, sonra birden her şeyi yok eden o acıyı anımsadı.

Aynı sessizlik sürerken, Walter, Lucy Tantamount'un salonuna ilk ayak bastığı o akşamı düşünüyordu: "Bir adamın başına gelen her şey, o adama uygundur aslında."

Marjorie sordu: "Ama o kadının marifeti ne? Walter, ona niçin çılgıncasına tutuldu? Walter, delirdi. Düpedüz delirdi."

Elinor, "marifetinin ne olduğu az çok belli değil mi ki?" dedi. Lucy'yi görünce Walter'in aklının başından gitmesi değil; zavallı Marjorie'de hoşlanacak herhangi bir şey bulmasıydı Elinor'a asıl garip gelen. "Lucy ne de olsa, çok eğlenceli, canlı bir kadın," diye ekledi. Sonra, Bombay'da otomobille ezdikleri köpek için Philip'in söylediği o sinir bozucu sözler aklına geldi; "üstelik de, Lucy'nin adı kötüye çıkmış," dedi.

"Ama çekici bir şey mi bu? Yani bir kadının adının kötüye çıkması?"

Marjorie bunu sorarken elindeki çaydanlık, boş fincanın üstünde asılı kalmıştı.

"Elbette çeker bir erkeği. Adının kötüye çıkması, bir kadının kolayca elde edilebileceğini gösterir. Teşekkür ederim, şeker istemem."

Marjorie çay fincanını Elinor'a uzatırken, "ama bence, hiç kimse metresini başka erkeklerle paylaşmak istemez," dedi.

"Belki istemez ama, bir kadının başka âşıkları olması, erkeğe umut verir. Başkalarının başardığı işi ben de başarabilirim, der kendi kendine. İşte böyle düşünür bir erkek. Şu da var ki, kadının adı kötüye çıktığı için, o kadını düşünür düşünmez, erkeğin aklına onunla sevişmek gelir hemen. Erkeğin hayal gücü, belirli bir yön alır böyle bir kadını düşünün-

ce. Eskiden Lola Montes ile karşılaşınca, hemen yatak odası gelirdi aklınıza. Ama Florance Nightingale ile karşılaşınca, yatak odasını değil, ancak hasta odasını düşünürdünüz." Elinor, "bu iki oda arasında da bir hayli fark var," diyerek, sözünü tamamladı.

Bir sessizlik oldu. Marjorie'ye daha çok acımamasının pek ayıp olduğunu düşünüyordu Elinor. Ama ne yapsın, acımıyordu işte. Zavallı kadının, önce kocasından, şimdi de Walter'den neler çektiğini düşündü. Gerçekten korkunç! Ama Marjorie'nin, yeşim taşı taklidi, salkım saçak sallanan o berbat küpeleri yok muydu! Ya o sesi, o ağırbaşlı halleri...

Marjorie, başını kaldırdı: "Ama nasıl olur da, erkekler böyle kolayca baştan çıkarlar? Böylesine bayağı şeylere kapılırlar? Üstelik Walter gibi erkekler..." Marjorie direniyordu: "Nasıl olur da Walter gibi erkekler böyle...böyle...."

Elinor, "nasıl olur da böyle domuzlar gibi davranabilirler mi, demek istiyorsunuz?" diye sordu. "Anlaşılan öyle davranabiliyorlarmış. Gerçekten garip geliyor insana."

Philip böyle çağanoz gibi davranacağına, biraz da domuz gibi davransa, belki daha iyi olur diye düşünüyordu Elinor. Domuzlar insanca davranırlar -fazlasıyla insanca belki- ama ne de olsa insanca. Oysa çağanozlar, kabuklarının içinden çıkmamak için, ellerinden geleni yaparlar.

Marjorie başını salladı, içini çekti. "Çok garip" derken, kendi söylediğine böylesine inanması, Elinor'a oldukça gülünç göründü. "Acaba Marjorie kendini ne sanıyor?" diye merak ediyordu Elinor. Ama Marjorie, kendini bir şey sandığı için değil, erdeme inandığı için böyle konuşuyordu. İnsanların hayvanca yanlarının çirkinliği, ahlâksızlığın çirkinliği, ruhun ve erdemin güzelliği çocukluğundan beri öğretilmişti ona. Cinsel açıdan soğuk olduğu için, bütün soğuk kadınlar gibi, şehvete aklı ermezdi. Marjorie, kendinin çekici bir ka-

dın olup olmadığını hiç hesaba katmadan; yakından tanıdığı Walter'in ansızın bambaşka bir erkeğe dönüşüvermesini, Elinor'un biraz kaba deyimiyle, "bir domuz gibi" davranmasını, gerçekten garip buluyordu.

Elinor gene söze başladı: "Walter gibi erkeklerin gözünde, Lucy'nin, öteki kadınlara bir üstünlüğü daha olduğunu da unutmayın: Yaradılışı açısından erkek gibi bir kadındır Lucy. Erkekler, gelip geçici serüvenlerden haz alabilirler. Oysa kadınların çoğu, böyle serüvenlerden hoşlanmazlar. Az çok âşık olmaları, işin içine duyguların da karışması gerekir çoğu kadınlar için. Lucy, böyle olmayan tek tük kadınlardan biridir. Erkeklere özgü bir bağımsızlık vardır onda. Cinsel isteklerini, benliğinin öteki yanlarından ayırabilir."

Marjorie ürperdi: "Aman ne iğrenç şey!"

Elinor, bu ürpermeyi gördü. Marjorie'nin hali biraz sinirine dokunduğu için, inadına ters şeyler söylemek geldi içinden:

"Demek size iğrenç geliyor? Oysa ben, öteden beri kıskanırım böyle bir yeteneği olanları." Elinor güldü. Marjorie ise, onun bu duygusuzluğunu gerektiği gibi ayıpladı. Elinor konuşmasını sürdürdü: "Hiçbir şeyden çekinmeyen bu yaradılışta kadınlar, Walter gibi çekingen ve utangaç gençleri çok heyecanlandırır. Walter'in huyunun tam karşıtıdır bu: Gözü yılmayan, birine zararı dokunur diye kaygılanmayan, aklına eseni yapan, vicdan azabı çekmeyen bir kadın. Böyle biri karşısında, Walter'in kendinden geçmesini öyle anlıyorum ki!" Elinor, Everard Webley'yi düşündü. "Birinin güçlü oluşu, insanı her zaman çeker," diye ekledi. "Özellikle Walter gibi güçsüz olanları. Lucy'nin güçlü bir kişi olduğu meydanda. Ama belki siz, bu çeşit güçten hoşlanmazsınız."

Webley'nin gücünden, hırsından Elinor da hoşlanmıyordu. Ne var ki, bu güce hayran olmamak da elde değildi. Ni-

yagara gibi bir şeydi bu. Niyagara'nın suları altında kalmak istemeyebiliriz ama, gene de güzeldir Niyagara.

Elinor, "bir dilim tereyağlı ekmek daha alabilir miyim?" diye sordu.

Uzanıp ekmeği aldı. Marjorie de, ayıp olmasın diye, bir dilim daha aldı. Elinor, "bu çavdar ekmeği nefis" derken, Walter'in, Marjorie gibi yemek yiyen bir kadınla nasıl yaşayabildiğini merak ediyordu. Marjorie, sanki bir şeyler yemek kaba ve oldukça iğrenç bir işmiş gibi, çay fincanını tutan elinin küçük parmağını kıvırıyor, ekmek diliminden gülünç denecek kadar küçük parçalar ısırıyor, ısırdığı parçayı da, bir kobay gibi ön dişleriyle çiğniyordu.

Sonunda Marjorie cesaretini toplayıp sordu: "Sizce ne yapmalıyım ben?"

Elinor omuz silkti: "Ne yapabilirsiniz ki! Walter'in istediğini elde edeceğini, çok geçmeden bundan bıkacağını ummaktan başka ne yapabilirsiniz ki!"

Gerçi söylediği tamamiyle doğruydu ama; bunu söylediği için de, Elinor'un oldukça duygusuz, katı yürekli ve zalim bir kadın olduğunu düşündü Marjorie.

Londra'da bulundukları zaman Quarles'lar, Belgrave semtinde, eskiden kral ailesinin malı olan sıra sıra ahırların bulunduğu bir çıkmaz sokakta otururlardı. Oraya varmak için bir kemerin altından geçersiniz. Solunuzda, alçılanmış, krem rengi bir duvar, sarp bir kaya gibi yükselir. Belgrave semtinde oturan kibarlar, kendilerine hizmet edenlerin o berbat aile hayatına tanık olmayı hor gördükleri için, bu duvarda pencere yoktur. Sağda, basık damlı ahırlar bir sıra halinde uzanır; bunların üstündeki tek kattadır odalar. Şimdi bu ahırlarda, koskocaman Daimler marka otomobiller vardır. Odalarda da şoför aileleri oturur. Ahırların bittiği yerde

bir duvar yükselir; bu duvarın üstünden, Belgrave bahçelerinin rüzgârda sallanan çınar ağaçlarını görebilirsiniz. Quarles'ların sokak kapısı, bu duvarın gölgesindedir. Bahçelerle pek az kişinin oturduğu ahırlar arasında bulunan bu küçük ev, çok sakindir. Büyük lüks otomobillerin gidip gelişi ve bir çocuğun ara sıra bağırışından başka, gürültü yoktur burada.

Philip, "iyi ki, zenginlerin fazla gürültü çıkarmayan otomobiller alacak kadar paraları var," derdi. "Bu tip motorlar, çok sayıda çocuk yapmayı engelliyor anlaşılan. Sekiz çocuklu bir şoför duyulmuş mudur hiç?"

Bu ahırlar onarılırken, eskiden arabaların ve atların bulunduğu yerler birleştirilmiş; böylece geniş bir oturma odası meydana gelmişti. İki paravana odayı bölüyordu. Kapıdan girince, sağdaki paravanın arkası, bir çeşit salon sayılıyordu. Şöminenin önünde koltuklar ve bir kanepe vardı orada. Soldaki paravana, yemek masasını ve küçük bir mutfağın kapısını gizliyordu. Yukardaki yatak odalarına çıkan küçük merdiven, duvarlardan birine bitişikti. Sarı kreton perdeler, kuzeye bakan pencerelerde hiçbir zaman parlamayan güneşin rengine özeniyordu. Bir yığın kitap vardı odada. Babasının, Elinor genç kızken yaptığı portre, şöminenin üstüne asılıydı.

Philip, elinde bir kitap, kanepeye uzanmıştı. Okuduğu şuydu: "Mr. Tate Regan'ın başka balıkları yutan büyük ağızlı ve boynuzlu *cerativid* balıklarının üç çeşidinde görülen cüce erkek asalaklar konusunda anlattıkları, çok ilginçtir. Kuzey kutbu denizlerinde bulunan ve *ceratias holbolli* denilen dişi balığın boyu, aşağı yukarı sekiz parmaktır. Bu dişi balık, karnının üstünde, iki buçuk parmak boyunda iki erkek balık taşımaktadır. Cüce erkek balığın ağzı ve çene kısmı, dişi balığın derisinde bulunan bir kabarcığa bağlıdır. Dişi balık ile erkek balığın kan damarları, birbirine akarak birleşir. Erkek balığın dişleri yoktur, ağzı bir işe yaramaz, sindirim borusu

soysuzlaşmıştır. *Photocarynus Spineceps* türünden, aşağı yukarı iki buçuk parmak boyunda bir dişi, başının üstünde ve sağ gözünün önünde, yarım parmaktan küçük bir erkek balığı taşır. *Edriolychnus Scmidti* türünde balıklar, bundan önce sözü geçen çeşidin boyundadır nerdeyse. Dişi balık, cüce erkek balığı, solungacı koruyan kemiğin iç yüzeyinde ve tepe takla tutarak taşır."

Philip kitabı bıraktı, ceketinin iç cebini yokladı; not defteriyle dolma kalemini çıkarıp; şunları yazdı: "Büyük ağızlı ve boynuzlu dişi balıklar, cüce asalak erkek balıkları, bedenlerine yapışık olarak taşırlar. Besbelli ki, bu durum, benim Walter'imin Lucy'nin peşinden koşmasına benziyor. Bir akvaryumda geçen bir sahne yazılabilir mi acaba? Lucy ile Walter, bilimden anlayan bir arkadaşlarıyla, bu akvaryuma gidiyorlar. Arkadaşları onlara, büyük ağızlı ve boynuzlu dişi balıklarla kocalarını gösteriyor. Alaca karanlık, balıklar, çok güzel bir ortam." Philip, not defterini tam cebine koyarken, aklına başka bir şey geldi. Defteri gene açtı: "Bu, Monako'daki akvaryumda olmalı. Monte Karlo'yu ve tüm Riviera'yı derin denizlerin canavarlarından söz edercesine anlat." Philip, bir sigara yaktı; gene kitabını okumaya koyuldu.

Kapıya vuruldu. Philip ayağa kalktı, kapıyı açtı. Gelen Elinor'du.

Elinor bir iskemleye çöktü: "Aman, bugün öğleden sonra neler oldu!"

Philip sordu: "Marjorie'den ne haber?"

Elinor, şapkasını çıkarırken içini çekti; "hiçbir haber yok," dedi. "Zavallı kadıncağız, her zaman olduğu gibi, gene de can sıkıcı. Ama çok acıyorum ona."

"Ne yapmasını söyledin?"

"Hiçbir şey. Elinden ne gelebilir ki!" Elinor da sormaya başladı: "Ya Walter? Karşısına geçip, ağırbaşlı peder rolünü

oynamak fırsatını bulabildin mi?"

"Pek ağır değil ama, orta-siklet bir baba olabildim. Onu kandırdım: Marjorie ile beraber Chamford'a gelecek."

"Deme? Gerçek bir zafer bu!"

"Sandığın kadar büyük bir zafer değil. Lucy önümüzdeki cumartesi Paris'e gideceği için, karşımda savaşacak bir düşman yoktu ki!"

"İnşallah Lucy orada kalır. Zavallı Walter!"

"Doğru, zavallı Walter! Ama dur da sana büyük ağızlı ve boynuzlu balıkları anlatayım." Philip anlattı. Sonra da şu sonuca vardı: "Günün birinde, hayvanları simgesel olarak ve ahlâk açısından ele alan, çağımıza uygun bir kitap yazmam gerekecek. O kitapta öyle ahlâk dersleri olacak ki! Ha, söyle bakalım, Everard nasıl? Onu gördüğünü tamamiyle unutmuştum."

Elinor ters ters söylendi: "Unutacağın besbelliydi."

"Öyle mi dersin? Niçin unuttuğumu bilmiyorum."

"Bilemezsin elbette."

Philip, alay olsun diye, alçakgönüllü haller takınarak, "ezildim işte!" dedi.

Bir sessizlik oldu.

Sonunda Elinor, kocasının yüzüne bakmadan, sıradan bir söz söylercesine, tamamiyle tekdüze bir sesle konuştu: "Everard bana tutkun."

Philip, "yani yeni bir haber mi bu?" diye sordu. "Everard'ın ta eskiden beri sana hayran olduğunu sanıyordum."

Elinor, "ama bu hafife alınacak bir iş değil," dedi. "Hiç değil."

Philip'in ne diyeceğini kaygıyla bekliyordu. Kısa bir sessizlikten sonra, Philip diyeceğini dedi:

"Öyleyse pek eğlenceli sayamazsın bu işi."

Pek eğlenceli sayamazmış! Philip anlamıyor muydu yok-

sa? Ne de olsa, aptal bir adam değildi. Belki de anlıyordu da, anlamamazlıktan geliyordu. Belki de gizlice seviniyordu Everard'ın Elinor'a âşık olmasına. Yoksa sırf kayıtsızlığından mı geliyordu körlüğü? Kendi duymadığı şeyi anlayamaz insan. Philip, Elinor'un duyduğunu duymadığı için, karısını anlayamıyordu. Başkalarının da kendi kadar aklı başında, kendi kadar soğuk olduklarını sanıyordu.

Elinor, kocasının bu duruma, hiç olmazsa görünürde kayıtsız kalmaması için, umutsuz bir çaba göstererek, "ama ben de ondan hoşlanıyorum," dedi. Philip, kıskanıyormuş, üzülüyormuş, kızıyormuş gibi bir hal alsa ne mutlu, ne kadar minnettar olacaktı Elinor! "Hem de çok hoşlanıyorum," diye ekledi. "Çok çekici bir yanı var onun. O tutkusu, o şiddeti..."

Philip güldü: "Kadınların dayanamadıkları tam bir mağara adamı desene şuna!"

Elinor, hafif içini çekerek, ayağa kalktı, şapkasıyla çantasını aldı, kocasının oturduğu iskemleye doğru eğildi, onunla vedâlaşırcasına, Philip'i alnından öptü. Sonra sırtını çevirdi; bir tek söz söylemeden yatak odasına çıktı.

Philip, bıraktığı kitabı gene aldı, okumaya başladı: *"Bonella Viridis.* Akdenizde pek seyrek olmayan yeşil bir solucandır. Aşağı yukarı bir kuru erik boyunda olan dişinin, bazen iki ayak boyunda, sicime benzeyen, ucu ikiye ayrılmış, kolayca kısalan bir hortumu vardır. Erkeğe gelince, mikroskopiktir. Dişinin üreme borusunda (yani biçimini değiştirmiş böbreğinde) yaşar. Ağzı yoktur ve yaşayabilmek için gereken besini, asalaklara özgü yöntemle, tüylü yüzeyleri sayesinde almaktadır..."

Philip, kitabını bıraktı. "Acaba yukarıya çıkıp, Elinor'a bir şeyler söylemeli miyim?" diye düşünüyordu. Karısının, Everard'dan hiçbir zaman gerçekten hoşlanmayacağına gü-

veni vardı. Ama belki de doğru değildi buna güvenmesi. Oldukça sarsılmış gibiydi Elinor. Belki Philip'in bir şeyler söylemesini beklemişti. Karısına ne denli bağlı olduğunu, onun sevgisini yitirirse, ne denli mutsuz olacağını, ne denli kızacağını söylemesini beklemişti belki. Gelgelelim, söylenmesi nerdeyse olanaksız sözlerdi bunlar. Sonunda yukarıya çıkmamaya karar verdi. İşin nereye varacağını bekleyecekti; başka bir zamana bırakacaktı bu sorunun çözümlenmesini. *Bonella Viridis*'i okumaya koyuldu gene.

YİRMİİKİNCİ BÖLÜM

Philip Quarles'ın not defterinden

Bugün, Lucy Tantamount'un evinde, çok garip bir çağrışım yaptım. Lucy, Fransız bayrağı gibi, üç renge boyanmıştı gene: Gözlerinin çevresi mavi, ağzı kıpkırmızıydı; yüzünün geri kalan kısmı -parlak, maden karası saçları bir yana- ölü gibi bembeyazdı. Bir şaka yaptım. Lucy ağzını açtı, güldü. Dili ve diş etleri, dudaklarının boyasıyla karşılaştırılınca, tamamiyle kansız ve beyaz görünecek kadar solgundu. Bu, tüylerimi diken diken eden garip bir hayret ve korku duygusu uyandırdı bende. Ansızın, Jaipur'daki sarayın bahçelerinden, o kutlu timsahların karşısında buldum kendimi. Hintli rehber, onlara et parçaları atıyordu. Timsahların ağızlarının içi, hafif cilâlı krem rengi oğlak derisiyle astarlanmış gibi, nerdeyse beyazdı. İşte insan kafası böyle işler! Gene de halimize bakmadan övünüp duruyoruz aklımızla! Ama bu çağrışım, romanım için umulmadık bir nimet. Kitaba bununla başlayacağım. Walter'e benzeyen baş kişim, Lucy'ye benzeyen uğursuz ka-

dını güldürüyor. Ve bir ay önce Hindistan'da gördüğü o iğrenç timsahlar, gözünün önünde canlanıveriyor dakikasında. Bu görüntü karşısında dehşete kapılıyor ama, gene de istiyor kadını. Belki daha da fazla istiyor inadına. Kitaba hemen bir gariplik, bir acayiplik verebilirim bununla. Alışkanlıklarımız yüzünden, her şeyin çevresinde, onları olağan kılan bir kabuk meydana gelir. Eğer bu kabuğu soyabilirseniz, inanılamayacak kadar gariptir her şey. Sonu gelmeyen derinlikler birbirini izler her şeyin ve her olayın içinde. Hiçbir şey göründüğü gibi değildir, hiç değildir. Daha doğrusu her şey, aynı anda, milyonlarca başka şeye benzemektedir. Kadın gülerken -o taptığı, özlediği, uğruna yandığı güzel sevgilisi- gülüp de, bir timsahın iğrenç ve kansız dişetlerini, damağını gösterirken; benim delikanlımın aklından, tüm Hindistan hızla geçer bir film gibi.

Roman türünün müzikleşmesi. Gelgelelim, Simgeci yazarlar gibi, anlamdan fazla sese önem vererek yapmamalı bunu. (*Pleuvent les bleus baisers des astres taciturnes.** Hipnotizma edilip bilmediğin bir dili konuşmak gibi bir şey bu dizeyi yazmak.) Yapıt kurulurken, geniş çapta müzikleşme yapılmalı. Beethoven'i uzun uzun düşün. Ruhsal durumların değişmesi. Beklenmedik geçişler. (Örneğin, Si Bemol Majör Kuartet'in ilk bölümünde olduğu gibi, görkemin hemen peşinden şakalaşma başlar. Do Diyez Minör Kuartet'in scherzo bölümündeki eğlenceli parçalar, insana, çok müthiş, çok acılı ve ağırbaşlı şeyler anımsatır ansızın.) Yalnız bir perdeden ötekine değil, bir makamdan başka bir makama geçişler, daha da ilgi çekici. Bir tema ortaya atılır, geliştirilir. Derken değiştirilir, biçimini belli belirsiz yitirir. Aynı tema olduğunu bildiğiniz halde, gene de bambaşka bir şey olmuştur sonunda.

* Metinde Fransızca: Mavi öpücükler yağıyor sessiz yıldızlardan.

Çeşitleme dizilerinde, bu süreç bir adım daha ileri götürülür. Örneğin Diabelli'nin o inanılmaz çeşitlemeleri! Düşünce ve duyguların her çeşidi vardır onlarda. Ama tümü, gülünç bir küçük vals havasına bağlıdır örgensel açıdan. Aynı şeyi bir romanda yap. Peki, nasıl olacak bu? Beklenmedik geçişler yapmak oldukça kolay. Gereken tek şey, romanda yeterince kişi olması ve kontrpuanı andıran koşut konular bulunması. Jones karısını öldürürken, Smith parkta bebek arabasını sürüyor. Sırayla önce bir temayı, sonra başka bir temayı ele alıyorsunuz. Makamdan makama geçişler ve çeşitlemeler daha ilginç, ama daha güç. Romancı, durumları ve kişileri birkaç kat arttırarak bu geçişleri yapabilir. Birkaç kişinin başka başka biçimlerde âşık oluşunu, ölüşünü, ya da dua edişini gösterir -yani değişik kişilerin aynı sorunu çözümlemelerini anlatır- ya da tam tersini yapar; birbirine benzeyen kişilerin, değişik sorunlarla karşılaşmalarını ele alır. Böylece işlediğiniz temanın tüm aşamalarında geçişler, değişik makamlarda çeşitlemeler yapabilirsiniz. Bir yol daha var: Romancı, tıpkı Tanrı gibi, yaratmak hakkını bağışlar kendi kendine; canı istediği gibi, öykünün çeşitli yanlarını -yani duygusal, bilimsel, ekonomik, dinsel, fizik ötesi, vb. yanlarını- ele alır. Bunların birinden ötekine geçişler yapar. Örneğin durumun, estetik açısından, fizik ve kimya açısına ya da din açısından, fizyolojik ya da parasal açısına geçer. Ne var ki, yazarın kendi isteğini zorbaca okuyucuya kabul ettirmesi sanılabilir bu. Böyle düşünenler olabilir. Ama yazarın kendini silmesi de şart mı? Bana kalırsa, yazarın kendi yapıtlarında görünmesi, bizi gereğinden fazla tedirgin etmekte şu sıralarda.

Romanın içinde bir romancı bulunsun. Bu romancı sayesinde ilginç olan -başkalarına değilse bile bana ilginç gelen- estetik engellemelerin bir yeri olur romanda. Deneyler yapmak olasılığı da çıkar ortaya. Bu romancının yapıtlarından

alınan örnekler, bir öyküyü başka bir biçimde anlatmanın yolu olup olmadığını gösterebilir. Siz öykünüzün bir bölümünü anlatırken, o da aynı bölümü anlatırsa, bu tema üstünde bir çeşitleme de yapabilirsiniz. Ama romanınızda ne diye bir tek romancı olsun? O romancının romanında ne diye ikinci bir romancı bulunmasın? İkinci romancının romanında ne diye üçüncü bir romancı bulunmasın? Quaker marka yulaf ezmelerinin reklamlarında olduğu gibi, ne diye sonsuza dek sürüp gitmesin bu? Hani o yulaf ezmesi reklamlarında, elinde bir kutu yulaf ezmesi tutan Quaker mezhebinden bir adamın resmi vardır. O resimde, gene elinde bir yulaf ezmesi kutusu tutan aynı adam vardır, vb. Yapıtta bu durum on kez yinelenirse, bir romancı öyküyü, cebir simgeleriyle anlatabilir, kan basıncında, nabızda, iç salgı bezlerinde değişiklikler açısından; ya da tepki gösterme süreleri açısından anlatabilir.

Düşün romanı; sözcülüğünü ettikleri düşüncelerden yararlanarak, romandaki insanların kişiliğinin anlaşılabilmesi için elinden geleni yapmalı. Kuramlar; duyguların, içgüdülerin, ruhsal durumların bir rasyonalizasyonu olduğu ölçüde yapılabilir bu. Düşün romanının başlıca kusuru, dile getirecek düşünceleri olan kişileri ele almak zorunluğudur. Böylece romanınızda, insan soyunun ancak yüzde 0.01'ine yer verebilirsiniz. İşte bu yüzden gerçek romancılar, doğuştan romancı olanlar, bu çeşit kitaplar yazmazlar. Ama şu da var ki, ben doğuştan romancı olmakla övünmedim hiçbir zaman.

Düşün romanının büyük kusuru, uydurma bir iş oluşudur. Böyle oluşunun da önüne geçilemez; çünkü derli toplu kavramları, kolayca ve hızla sayıp dökebilen insanlar, tam anlamıyla gerçek değildirler. Canavarlara benzerler biraz. Canavarlarla yaşamak da oldukça yorucudur eninde sonunda.

Cinsel içgüdünün sapıklarından çok, mal mülk edinme içgüdüsünün sapıkları vardır bana kalırsa. Öyle değilse bile, insanların para işlerinde davranışları, aşk işlerinde davranışlarından daha da garip gelir bana. Hele zenginler arasında, akla sığmaz öyle bir pintilik görürüz ki hep! İnsanı hayretler içinde bırakarak, parayı öyle bir çarçur etmeleri de var ki! Ve çoğu zaman aynı adamda rastlarız bu iki davranışa da. Bir de, para biriktirenler var, para koparmak fırsatını kaçırmayan var, paradan başka hiçbir şey düşünmeyenler var. Boyuna seksi düşünemez hiç kimse. Çünkü cinsel işlerde, beden açısından doymanın yolu var. Oysa, para sözkonusu olunca, doymak olanaksız. Beden doyunca, kafa, yemeği ya da kadını düşünmez artık. Para ve mal mülk hırsıysa, tamamiyle kafadan gelir. Bu açlığı, fizyolojik açıdan doyurmanın yolu yoktur. Bununla açıklayabiliriz para ve mal hırsının aşırı ve sapık belirtilerini. Bedenimiz, cinsel içgüdülerimizi normal davranmaya zorlar nerdeyse. Ancak çok azgın sapıklıklar, normal fizyolojik eğilimleri hiçe sayabilirler. Ama iş, para ve mal hırsına gelince, durumu düzenleyecek bir beden yok ortada; bedensel alışkanlığın oyduğu yivlerin dışına itip atılacak, sağlam, hattâ fazlasıyla sağlam bir et külçesi yok ortada. Sapıklığa karşı duyulan en hafif eğilim bile hemen açığa çıkıverir. Ama "sapıklık" sözcüğünün bu konuyla bir ilişkisi bile yok belki de. Çünkü sapıklık, normal ölçülerden ayrılıp, yanlış yola sapmak demektir. Oysa, para ve mal hırsının normal ölçüleri var mıdır? İnsan bu işde, aşırı hırslara kapılmadan, tam ölçüyü bulmanın bir çaresi olabileceğini belli belirsiz sezer. Gelgelelim, istatistiklere dayanan gerçek bir ölçü müdür bu? Para hırsının, mal elde etmek hırsının bende normalin altında olduğunu sanıyorum. Paraya, mala mülke karşı, herkesten az ilgi duyuyorum genellikle. Bunun

tek nedeninin, para açısından rahat bir çevrede yetiştirilmem olduğunu söylerdi Illidge. Belki de haklıdır biraz. Ama yüzde yüz haklı değil bence. Dünyaya zengin geldikleri halde, akılları fikirleri yalnız para kazanmakta olan sayısız zenginleri düşünün. Hayır, benim paraya ve mala ayrıca düşkünlük göstermeyişim, hem doğuştandır, hem de zamanla elde edilmiş bir huydur. Her neyse, mala mülke karşı bir ilgim yok. Ve bu ilgiyi duyanları pek anlamadığım gibi, onlara fazla bir yakınlığım da yok. Yazdıklarımın hiçbirinde, paraya ve mala ayrıca düşkün bir kişi de yok. Bu bir kusur; çünkü gerçek hayatta, böyle insanlarla çok sık karşılaştığımız su götürmez. Ne var ki, para ve mal hırsına kendim ilgi duymadığım için, bu çeşit bir tipi ilginç yapabileceğime güvenemiyorum. Balzac bunu yapabildi; çünkü hem doğuştan, hem içinde bulunduğu koşullar yüzünden, paraya karşı içtenlikle ilgi duyuyordu. Oysa insan bir şeyi can sıkıcı bulunca, bundan söz ederken kendi de can sıkıcı olur.

YİRMİÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Yazı masası pencerenin altındaydı. Sheffield'in dumanlı havasıyla kararan, sarı, yapışkan bir hal alan güneşli bir çizgi, masanın bir köşesiyle kırmızı çiçekli halının bir parçasını aydınlatıyordu. Everard Webley, bir mektup yazmaktaydı. Mürekkep kalemi, kâğıdın üstünde hızla kayıyordu. Everard Webley, böyle hızla, kararlı bir tavırla yapardı yaptığı her şeyi.

Şunu yazdı "Sevgili Elinor, *De Profundis Clamavi**. Bu iğrenç otel odasının derinliklerinden, kuzeyde yaptığım bu siyasal gezinin daha da derin uçurumlarından, size sesleniyorum." (I harfleri sanki birer sütundu; güçlü, dümdüz bir ok; tepesinde ve altında yatay iki çizgi. T harflerinin üstündeki yatay çizgi, sağlam ve belirgindi.) "Ama beni dinlediğinizi sanmam. Vahşiler, duaları dinlemeyen ya da kesilen kurbanlara karşılık bir şey vermeyen tanrılarına bir güzel dayak atarlar. Öyle anlıyorum ki bu vahşileri! Bugün İngiltere, her tanrının görevini yerine getirmesini bekliyor.**

* Metinde Latince: "Uçurumun derinliklerinden sesleniyorum."

** Lord Nelson'un, Trafalgar deniz savaşından önce, "İngiltere bugün her erin görevini yerine getirmesini bekliyor" demesine bir değinme.

Eğer bir tanrı görevini yerine getirmezse, ne olursa ona olur: Uçları düğümlü dokuz sırımdan yapılmış kamçı, iniverir sırtına. Çağımızın, eleştirilemeyen, sözle tanımlanamayan, ta uzaklarda bulunan bir varlığa tapması, hiç de hoşuma gitmiyor benim. Hakkımızı aramamıza izin vermeden, canı isteyince bir anlaşmayı bozan biriyle bir anlaşma yapmak ne işe yarar? Bugün kadınlar da tanrılar gibi davranıyorlar. Onlar da artık sorguya çekilemiyor. Kendilerine tapanlara karşı görevlerini yerine getirmeye, ya da erkekle dişi arasındaki doğal anlaşmada kendilerine düşen işi yapmaya zorlayamıyoruz kadınları. Ben size yazıyorum, yalvarıyorum. Gelgelelim siz, çağdaş felsefenin ve ileri görüşlü tanrıbilimin yeni moda tanrısı gibi, hiç dinlemiyorsunuz beni. Buna karşı, misilleme yapmaya da hakkı yok insanın. Görevini yerine getirmeyen tanrıya dayak atmak, yakışık almıyor. Ayıp sayılıyor böyle şeyler. Ama ne olursa olsun, size şimdiden haber vereyim: Yakında o güzelim eski çarelere başvuracağım. Sabin kadınlarının ırzına geçmişlerdi ya, ben de bu çeşit eylemlere girişeceğim. Bakalım o zaman nice olacak sizin o dile gelmez yüce üstünlüğünüz? Sizi bu kadar çok sevmeye beni zorladığınız için, aslında öyle kinleniyorum ki size! Bende böylesine bir tutku ve özlem varken, karşılığını hiç görmemem öyle kahrolası bir haksızlık ki! Üstelik burada değilsiniz ki, hakkettiğiniz cezayı vereyim size! Hıncımı sizden alamadığım için, toplantıların huzurunu bozan haydutlardan almak zorunda kalıyorum. Dün gece korkunç bir savaş oldu. Bağırmalar, çağırmalar, yuhalamalar, hep bir ağızdan Enternasyonal'i söylemeler! Ama ben, dövüşüp onların hakkından geldim. Bir ara gerçekten dövüştüm. Elebaşılarından birinin gözünü patlattım. Zavallı herif! Sizin yaptığınız kötülüklerin acısını ondan çıkarıyordum. Sizin hıncınızı alıyordum ondan; çünkü sizdiniz benim asıl çarpıştığım. Eğer siz olmasaydınız

böylesine vahşice davranmazdım. Onları da yenemezdim herhalde. Böylece, dolaylı yoldan, size borçluyum zaferimi. Gereğince de minnettarım size bu açıdan. Ama bundan sonra, ortada komünistler olmayacak; öfkemi onlardan alamayacağım. Bundan sonraki savaş, gerçek düşmana karşı, size karşı olacak. Onun için dikkat edin, sevgilim. İşin göz patlatmaya kadar varmaması için, elimden geleni yaparım. Ama gözü dönünce neler olacağını bilemez insan. Neyse, şakayı bırakalım. Şimdi şaka etmiyorum, Elinor, hiç şaka etmiyorum... Neden böylesine soğuk, böylesine uzaklarda, böylesine ölüsünüz siz? Neden böyle kapanıyorsunuz bana karşı? Sizi her an düşünüyorum, durmadan dinlenmeden düşünüyorum. Hep aklımdasınız. Bu düşünce hep saklı içimde; her zaman içimde. En olmayacak durumlarda, en olmayacak yerlerde, rastlantıya bağlı bir çağrışımla, pusu kurduğu yerden üstüme atılmaya hazır bir düşünce. Suçlu bir insanın vicdan azabı gibi, bir an aklımdan çıkmıyor. Eğer ben..."

Kapıya vuruldu. Hugo Brockle içeri girdi. Everard, önce saatine, sonra da Hugo'ya baktı. Sanki gözdağı veriyordu yüzüyle.

İnsanın ödünü koparan, durgun bir sesle sordu: "Niçin bu kadar geç kaldın?"

Hugo kızardı: "Saat kaç olduğunun farkında değildim."

Söylediği tamamiyle doğruydu. Öğle yemeğini yirmi mil uzakta, kırlarda oturan Upwich'lerin evinde yemişti. Polly Logan, o evde konuktu. Yemekten sonra, yaşlı Upwich ile ötekiler, parktaki özel golf alanında oynamaya gitmişlerdi. Polly golf oynamıyordu. Genç kızı gezmeye götürmüştü, ırmağın kıyısındaki korulara. Saatin kaç olduğunun nereden farkına varabilirdi Hugo?

"Özür dilerim," dedi.

Everard Webley, "elbette özür dileyeceksin," derken, ses-

sizliğinin altında gizlenen öfke açığa çıkıverdi. "Sana saat beşte dönmeni söyledim. Oysa şimdi altıyı çeyrek geçiyor. Britanyalı Hür Adamlarla ilgili bir iş için benim yanımda bulunman, asker disiplini altında olman demektir. Emirlerim yerine getirilmelidir, anladın mı?" Sözcüklerin üstünde dura dura gene sordu: "Anladın mı?"

Hugo, kuzu gibi başını eğdi: "Evet."

"Şimdi git bak, bu akşamki toplantı için bütün hazırlıklar doğru dürüst yapıldı mı? Böyle bir şeyin bir daha olmaması gerektiğini de sakın unutma. Böyle ucuz kurtulamazsın bir daha olursa."

Hugo, kapıyı kapayıp çıktı. Everard'ın yüzündeki öfke, bir anda siliniverdi. Emrinde çalışanları arasıra korkutmanın, iyi bir şey olduğuna inanırdı. Öfkeye gerçekten kapılmadıkça, öfkeli görünmenin çok etkili bir silâh olduğunu öteden beri anlamıştı. Hiç öfkeye kapılmazdı Everard. Zavallı Hugo! Everard kendi kendine gülümsedi, gene mektubunu yazmaya koyuldu. On dakika sonra Hugo, yemeğin hazır olduğunu söylemeye geldi. Toplantı saat sekizde olduğu için, çok erken yemeleri gerekiyordu.

Sesi, öfkeden sipsivri çıkan Rampion, "ama tüm bu siyasal çekişmeler öyle saçma ki!" dedi. "Yüzde yüz saçma! Bolşeviklerle Faşistler, Radikallerle Tutucular, Komünistlerle Britanyalı Hür Adamlar! Kuzum, neden dövüşüp durur bunlar? Neden olduğunu ben size söyleyeyim: Komünistlerin ekspres treniyle mi, Kapitalistlerin yarış otomobiliyle mi, Bireycilerin otobüsüyle mi, yoksa Kollektivistlerin devletçe denetlenen raylar üstünde işleyen tramvayıyla mı cehenneme gideceğimizi kararlaştırmak için savaşıyorlar. Hepsinin gideceği yer aynı. Hepsi cehenneme gidecek, hepsi aynı ruhsal çıkmaza girecek; hepsi ruhsal çöküntünün sonucu olan toplumsal çöküntü-

ye varacak. Anlaşamadıkları bir tek nokta var: Cehenneme neyle gidecekler. Aklı başında bir insanın, bu çeşit kavgalarla ilgilenmesinin yolu yok. Aklı başında bir insan için önemli olan cehennemdir; oraya varmak için kullanılacak araç değil. Aklı başında bir insan için soru şudur: Cehenneme gitmek istiyor muyuz, yoksa istemiyor muyuz? Vereceği karşılık da şudur: Hayır, cehenneme gitmek istemiyoruz. Bu karşılığı verdikten sonra da, hiçbir politikacıyla alış verişi olamaz aklı başında bir insanın. Çünkü politikacıların hepsi, cehenneme sürüklemek istiyorlar bizi. Hepsi! Lenin de, Mussolini de; Mc Donald da, Baldwin de. Hepsi can atıyorlar bizi cehenneme götürmeye. Yalnız, hangi yoldan götürecekleri konusunda, çekişip duruyorlar."

Philip, "bizi belki daha yavaş cehenneme götürenler de vardır aralarında?" dedi.

Rampion omuz silkti: "Ama böylesine küçük bir hız farkının önemi yok ki! Şu ya da bu biçimde sanayileşmeye inanır hepsi. Hepsi Amerikanlaşmaya inanır. Bolşevik ülküsünü bir düşünün hele. İstedikleri Amerika, ama gerçek Amerika'dan kat kat daha Amerikalı olan bir Amerika. Tröstlerin yerini hükümet daireleri alacak, varlıklı adamların yerini de hükümet memurları. Bir de Avrupa'nın öteki bölgelerinin ülküsünü düşünün. Onlar da aynı şeyi istiyorlar. Ama zenginlerini korumak şartıyla. Birinde makinelerle devlet memurları; ötekinde makinelerle Alfred Mond ya da Henry Ford. Makineler, bizi cehenneme götürmek için gerekli; zenginler ya da devlet memurları da, makineleri sürmek için. Demek siz, bu iki gruptan birinin, makinelerini daha dikkatli sürebileceğini sanıyorsunuz? Belki de hakkınız var. Ama ikisi arasında pek fark yok bana kalırsa. Her ikisi de aynı telâş içinde. Bilim, ilerleme ve insan mutluluğu uğruna! Âmin de, gaza bas!"

Philip, evet dercesine başını salladı: "Gerçekten de gaza

basıyorlar. Hızla gidiyorlar. İlerleme var. Ama söylediğiniz gibi, bu ilerleme, dibi olmayan uçuruma doğru herhalde."

"Toplumun durumunu düzeltmek isteyenlerin sözünü ettikleri tek şey de, onları cehenneme götüren aracın biçimi, rengi ve dümen mekanizması. Asıl önemli olanın gittikleri yön olduğunu göremiyorlar mı şu aptallar? Tamamiyle yanlış yola saptığımızı, geri dönmemiz gerektiğini; o pis makinelere binmeden, yaya dönmemiz gerektiğini anlamıyorlar mı?"

Philip, "belki de hakkınız var," dedi. "Ama ne çare ki, dünyamız bu hale geldikten sonra, artık geri dönülemez, makineler ıskarta edilemez. Daha doğrusu, insan soyunun nerdeyse yarısını öldürmeyi göze almadan, bu yapılamaz. Sanayileşme yüzünden, dünya nüfusu yüz yıl içinde, iki kat arttı. Eğer sanayileşmekten vazgeçmeye kalkarsanız, başladığınız noktaya geri dönmeniz gerekir. Yani şimdi yaşamakta olan erkeklerle kadınların yarısını kesmeniz gerekir. Bu da, soyut açıdan, hattâ tarihsel açıdan pek güzel bir şey olabilir. Ama pratik siyaset açısından, bir çözüm yolu olduğunu pek söyleyemeyiz."

Rampion, bu görüşü onayladı: "Öyle, şu sırada bir çözüm yolu değil. Ama gelecek savaştan ya da gelecek ihtilâlden sonra, öyle pratik bir çözüm yolu olacak ki!"

"Olabilir. Ama savaşları ve ihtilâlleri hesaba katmamalıyız; çünkü onları hesaba katarsak, savaş da önlenemez, ihtilâl de."

Rampion, "hesaba katsanız da katmasanız da, onlar olacak nasıl olsa," dedi. "Sanayide ilerleme, fazla üretim demek, yeni pazarlar elde etmek zorunluğu demek, uluslararası yarışma demek, savaş demek. Makinelerin gelişmesinin sonucu da, gittikçe daha çok uzmanlaşma, iş alanında hep aynı ölçülere uyma, bireylerle ilgisi olmayan makineleşmiş eğlencelerin artması, kişisel atılımların ve yaratıcılığın azalması, kafanın gittikçe ön plana geçmesi, insan yaradılışındaki tüm canlı ve

önemli yanların yavaş yavaş soysuzlaşması, can sıkıntısı ve tedirginliğin çoğalması. Sonunda da, bireylerin bir çeşit çıldırmaları yüzünden, toplumda bir ihtilâlin patlak vermesi. Eğer bugünkü durumun böyle sürüp gitmesine göz yumarsak; onları ister hesaba katın, ister katmayın, savaşların da ihtilâllerin de önüne geçilemez."

Philip, "öyleyse, nasıl olsa kendiliğinden çözümlenecek bu sorun," dedi.

"Ancak kendi kendini yok ederek çözümlenir bu sorun. İnsanlar yok olduktan sonra, artık ortada bir sorun da kalmayacağı besbelli. Ama bu pek biçimsiz bir çözüm yolu. Bana kalırsa, şimdiki düzenin sınırları içinde bile, başka bir çözüm yolu bulunabilir. Sürekli bir çareye varabilmek için düzen değiştirilirken, bu geçici çareye şimdilik başvurulabilir. Kötülüğün kökü, insanların ruhsal yapısında. Onun için oradan, yani insanların ruhsal yapısından işe başlamak zorundayız. İlk yapılacak şey, insanları bir ikilik içinde, iki ayrı bölmede yaşatabilmek. Bir bölmede sanayileşmiş işçiler olarak yaşayacaklar, ötekinde de insan olarak. Yirmi dört saatin sekizini, birer aptal, birer makine olarak geçirecekler; geri kalanını da, gerçek insanlar olarak."

"İnsanlar şimdi de bunu yapmıyorlar mı?"

"Elbette yapmıyorlar. Her zaman çalışırken de, iş dışında da aptallar gibi, makineler gibi yaşıyorlar. Hem aptallar ve makineler gibi yaşıyorlar; hem de uygar insanlar gibi, hattâ tanrılar gibi yaşadıklarını sanıyorlar. İlk yapılacak şey, onlara, çalışma saatlerinde birer aptal, birer makine olduklarını kabul ettirmek. Onlara şunu söylemeli: Uygarlığımız bu durumda olduğu için, siz, yirmi dört saatin sekizini, bir aptalla bir dikiş makinesinin karışımı olarak geçirmek zorundasınız. Bunun çok tatsız bir şey olduğunu biliyorum. İnsanı küçük düşüren, iğrenç bir şey bu. Ama ne çare! Bunu yapmanız ge-

rek; yoksa dünyamızın tüm yapısı paramparça olur, hepimiz açlıktan ölürüz. Öyleyse işinizi yapınız, aptallar gibi, makineler gibi yapınız; boş vaktinizi de gerçek ve tam bir erkek ya da gerçek ve tam bir kadın olarak geçiriniz. Bu iki yaşantıyı birbirine karıştırmayınız. İkisi arasındaki bölmeyi, hiç su sızmayacak kadar sıkı kapatınız. Asıl önemli olan, boş saatlerinizde yaşadığınız gerçek insan yaşantısıdır. Ötekisiyse, yapılması gereken pis bir işten başka bir şey değildir. O işin gerçekten pis olduğunu; ancak sizi beslemek ve toplumu ayakta tutmak bakımından işe yaradığını; bunun dışında, insanın gerçek yaşantısı açısından tamamiyle önemsiz, tamamiyle anlamsız olduğunu da, hiçbir zaman unutmayınız. Çalışmanın kutsallığından, işadamlarının bize Hıristiyanca hizmet ettiklerinden lâf eden iki yüzlü keratalar, sakın aldatmasınlar sizi. Baştan başa yalandır onların söyledikleri. Siz berbat, pis bir işte çalışıyorsunuz. Ne yazık ki, atalarınızın çılgınlığı yüzünden, bu işi yapmak zorunda kaldınız. Onlar dağlar kadar süprüntü yığdılar; leş kokusuyla sizi öldürmemesi için, bu çöp yığınını kürekleyip atmanız gerek. Canınızı kurtarmak için boyuna kürekleyin. Bir yandan da, bu pis işlerin topunu sizin sırtınıza yükleyen delilerin anısına lânet okuyun. Ama bu berbat makineleşmiş işin soylu bir iş olduğunu uydurarak, avunmaya kalkmayın. Çünkü soylu bir iş değildir bu. Soylu olduğunu söylemenin, soylu olduğuna inanmanın bir tek sonucu olabilir: Sizin insanlığınız da o pis işin düzeyine düşer. İş görmenin bir "hizmet" olduğuna, çalışmanın kutsallığına inanmanız, yirmi dört saatin yirmi dördünü de makineleşmiş bir salak olarak geçirmeniz demektir. İşinizin pisliğini kabul edin, burnunuzu tıkayın ve bu işi sekiz saat yapın. Sonra da, boş vaktinizde, gerçek bir insan olabilmek için, yoğun bir çaba gösterin. Gerçek ve tam bir insan olun. Bir gazete okuyucusu değil, bir caz meraklısı

değil, bir radyo meraklısı da değil. Kitlelere, hep aynı düzeye göre ayarlanmış hazır eğlence sağlayan sanayiciler, sizi, yalnız iş saatlerinizde değil, boş saatlerinizde de makineleşmiş bir salak haline sokmak amacıyla, ellerinden geleni yapıyorlar. Ama onlara boyun eğmeyin siz. İnsan olmak için çaba gösterin... İşte, herkese bunu söylemeli, gençlere bunu öğretmeli. Bu sanayileşmiş görkemli uygarlığın, pis bir kokudan başka bir şey olmadığına; anlamlı ve gerçek bir yaşantının, ancak bunun dışında bulunabileceğine herkesi inandırmalı. Sanayinin leş kokusuyla, doğru dürüst bir yaşantının bağdaşabilmesi için, çok uzun zaman gerek. Bunların bağdaşmasının yolu yoktur belki de. İleride anlaşılacaktır bu. Her neyse, süprüntüyü kürekleyip atmak, dişimizi sıkıp kokuya dayanmak, boş zamanlarımızda da gerçek bir insan gibi yaşamaya çalışmaktır bize düşen iş."

Philip, "güzel bir program," dedi. "Ama gelecek seçimde, bu programla fazla oy kazanacağınızı sanmam."

"İşte işin kötü yanı bu ya!" Rampion kaşlarını çattı. "Hepsi size düşman kesilirler. Çünkü hepsinin -tutucuların da, Liberallerin de, Sosyalistlerin de, Bolşeviklerin de- anlaştıkları bir tek nokta var: Sanayileşme denilen leş kokusunun, aslında güzelliğine inanıyorlar hepsi. Herkesi aynı ölçüye göre ayarlayarak, uzmanlıklara göre bölerek, insan soyundan gerçek erkekliğin ve gerçek kadınlığın tüm izlerini silip süpürmenin zorunluğuna inanıyorlar hepsi. Sonra da, siyasetle ilgilenin diyorlar bize, vay, vay." Rampion başını salladı: "Neyse, daha hoş şeyler düşünelim. Bakın size bir resim göstermek istiyorum."

Rampion, atölyenin öteki ucuna gidip, duvara yaslanmış bir yığın tablo arasından birini çekti. Tabloyu bir sehpaya koyduktan sonra, "işte," dedi. Ehram biçiminde bu kompozisyonun doruğu, çimenli bir setin tepesinde oturmuş, bebeğini

emziren çıplak bir kadındı. Daha aşağıda, sola doğru, kadının önünde çömelmiş bir adam vardı; çıplak sırtını seyirciye çevirmişti. Adamın bulunduğu yerin sağında, küçük bir erkek çocuk duruyordu. Resmin tam ortasında, oturan ananın ayaklarının biraz altında küçücük iki pars yavrusu vardı. Çömelen adam bunlarla oynuyor; küçük çocuk da onu seyrediyordu. Kadının hemen arkasında, başını hafif çevirmiş geviş getiren bir inek, tablonun nerdeyse bütün üst kısmını dolduruyordu. Kadının başı ve omuzları, ineğin açık kahverengi sağrısı yanında, solgun ve beyaz görünüyordu.

Rampion, küçük bir sessizlikten sonra, "bu resimden ayrıca hoşlanıyorum," dedi. "Ne dersiniz, tenleri iyi değil mi? Taptaze, canlı. Sizin kaynatanız, açık havada insan teninin öyle eşsiz resimlerini yapardı ki! Şaşılacak bir şeydi bu. Hiç kimse bu işi ondan iyi beceremedi. Renoir bile! Keşke ben de onun yaptıklarını yapabilsem." Rampion, gene resme döndü: "Ama biliyor musunuz, bu da fena değil. Oldukça iyi aslında. Başka güzel yanları da var: Bu bedenler arasındaki canlı bağı, onlarla dünya arasındaki canlı bağı belirtebildiğimi sanıyorum. Örneğin, ineğe bakın. Başını çevirmiş, insanların farkında bile değil gibi. Ama her nasılsa, onun da -süt veren, geviş getiren ineklere özgü bir biçimde- bu üç insanla mutlu bir bağ kurduğunu anlıyorsunuz. Bu üç insanla onun arasında bir alışveriş var. Parslarla da bir bağ var. Ama bu bağ bambaşka. Pars yavrularının insanlarla ilişkisine uygun, parslara özgü, yabansı bir bağ bu. Evet, seviyorum bu resmi."

Philip, "ben de seviyorum," dedi. "Sanayileşme dediğimiz o pis kokuyu bastırabilen bir şey bu." Güldü. "Buna benzer, ama uygar dünyanın yaşantısını ele alan başka bir resim yapmalısınız. O resimdeki kadın, sırtında bir yağmurluk, koskocaman Bovril marka bir et suyu şişesine dayanmış, be-

beğine Glaxo marka süt veriyor. Set, asfaltla kaplı. Aslında beş gini olan, ama ucuza yani elli şilinge aldığı bir kostüm giyen erkek, çömelmiş bir radyo ile oynuyor. Kemik hastalığına tutulmuş, yüzü sivilceli bir çocuk da, ilgiyle seyrediyor bu durumu."

Rampion, "evet," dedi, "hem o resmi kübik biçimde yapmalı. O zaman yüzde yüz cansız olmasını da sağlamış oluruz. Her şeyi sterilize edip cansız bırakmak bakımından eşi yoktur çağdaş sanatın. Asitfenik solda sıfır kalır çağdaş sanatın yanında."

YİRMİDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Mr. Quarles, Maurya imparatorları hüküm sürerken Hintlilerin yöresel yönetimi konusu yüzünden, yedi günün en azından ikisini, British Museum kitaplığında geçirmek zorunda kalıyordu haftalardır.

Mr. Quarles, kendine özgü şivesiyle, "bu konuda böylesine bol malzeme bulunduğunu hiç bilmezdim," diye açıklamalar yapıyordu.

Bu sırada Gladys, yanlış bir hesap yaptığını anlamıştı. Mr. Quarles'ın kanadı altında çok eğlenceli günler geçireceğini ummuştu. Oysa bu adamın sağladığı eğlenceler, Gladys'den pek zengin olmayan "oğlanlar"ın düzenledikleri eğlencelerden üstün sayılamazdı. Kendi yüceliğini sezmek lüksü uğruna para harcamaya niyeti yoktu Mr. Quarles'ın. Mr. Quarles, çok az para harcayarak yüce bir kişi sayılmak istiyordu. Aralarındaki ilişkiyi gizli tutmak bahanesiyle, Gladys'e ucuz lokantalarda yemek yediriyor, tiyatroların ucuz yerlerinde oturtuyordu onu. Bir tanıdığı onu Gladys'in yanında görürse, çok fena olurdu. Mr. Quarles'ın tanıdıkları, karınları tıka ba-

sa dolu olarak, Berkeley lokantasından Gaiety tiyatrosunun en pahalı koltuklarına taşınıp durduklarına göre; Mr. Quarles ile Gladys, köşe başındaki Lyons lokantasında yemek yerler, üst balkondan uzaktan uzağa seyrederlerdi oyunları. Resmen böyle açıklanıyordu Sidney Quarles'ın düzenlediği eğlencelerin hiç de görkemli olmayışı. Gerçek neden ise, gizlenme zorunluğu değil, Sidney'nin peşin para ödemeye doğuştan isteksiz oluşuydu. Onun gözünde, çok paranın pek az değeri olduğu halde, az paranın çok büyük değeri vardı. "Malikâneyi islah etmek" söz konusu olunca, Sidney Quarles, hiç aldırmadan imzalar atar; yüzlerce, hatta binlerce İngiliz lirasını har vurup harman savururdu. Gelgelelim, metresine tiyatroda daha iyi bir koltuk, lokantada daha lezzetli bir yemek, ya da bir buket çiçek, bir kutu çikolata vermek için beş altı şiling fazla harcamak gerekince, Sidney dünyanın en hesaplı kitaplı adamı oluverirdi. Adamın o acayip püritenliğinden gelirdi bu cimriliği; ve bu püritenlik (cinsel eğlenceler bir yana) zevk ve eğlence konusunda, Sidney'nin nerdeyse her tutumunu etkilemişti. Sidney Quarles, baştan çıkardığı bir işçi kızla, Soho'da aşağılık bir lokantanın ucuza satın alınmış loşluğu içinde yemek yerken; (Şeytana satılanları azarlayan bir Milton'un olanca hırsıyla, ya da yoksul yaşamayı ve yüce konuları düşünmeyi salık veren bir Wordsworth'ün olanca içtenliğiyle) Carlton'da tıkınan domuzumsu heriflere, Ritz'deki oburlara, Londra'nın bu toplu sefaletleri içinde bir ırgatın aylık kazancını bir kadınla başbaşa bir akşam yemeği yemek için kayıtsızca harcayan her adama, lânet okurdu. Böylece lokanta ve tiyatro koltuğu konusunda ucuzluktan yana oluşu, Sidney'nin hem ahlâk yüceliğini, hem de diplomatlığını gösterirdi. Yaşlanmaya yüz tutmuş bir ahlâk düşkünü tarafından baştan çıkarıldıklarını sanan metresleri, aslında bir İbranî peygamberle yemek yediklerini; Caton ya da

Calvin'in bir çömeziyle oynaştıklarını görünce, hayretler içinde kalırlardı.

Mr. Quarles, köşe başındaki ucuz lokantada oturup, müsriflere ve oburlara karşı lânet saçan söylevlerinden birini çekerken, soluk almak için durakladığı bir sırada, Gladys acı acı alay etti onunla:

"Bu söylediklerinizi duyan da, sizi mübarek bir ermiş sanır. Siz ha!"

Yabansı bir alay vardı Gladys'in kahkahasında.

Mr. Quarles bozuldu. Sanki Olimpos Dağı'ndan inen bir tanrıymış gibi, her sözünün saygıyla dinlenmesine alışıktı. Gladys, bayağı bir biçimde alay etmiş, dik dik konuşmuştu. Mr. Quarles bu durumdan hoşlanmadı, hattâ korktu bile.

Çenesini azametle kaldırdı, Gladys'i fena halde azarladı. Önemli bir söz söylercesine, "bu, sen ben sorunu değil," dedi, "genel ilkeler sorunudur bu."

Gladys, dünya kurulalı beri gelip geçen tüm felsefecilerin, ahlâkçıların, din önderlerinin, reformcuların ve kusursuz toplumlar kuranların o kendini beğenmiş savlarını bir tek sözle yok ederek, ters ters karşılık verdi: "Bu iki şey arasında pek fark göremiyorum ben."

Mr. Quarles'ın, ucuz Lyons lokantasında, ucuz tiyatro koltuğunda bile, Olimpos tanrılarına özgü iddialarından ve tavırlarından vazgeçmemesi Gladys'in en çok sinirine dokunan şeydi. Bir akşam, tiyatronun üst balkonuna çıkan merdivende biriken kalabalık yolu tıkayınca, Mr. Quarles, haklı olduğundan hiç kuşkulanmayarak, bağıra çağıra öfkesini göstermiş, bunun "gerçek bir rezalet" olduğunu söylemişti.

Gladys ise, acı acı alay etmiş, "sizin şu halinizi gören, kral locasını tuttuğunuzu sanır," demişti.

Başka bir gün de, Mr. Quarles bir çayhanede, bir şiling ve dört peniye ısmarladığı sombalığı diliminin, sanki İskoç-

ya'dan değil de Britanya Kolombiya'sından gelmişcesine bayat oluşundan yakınınca, Gladys, bu konuda *Times* gazetesine yazmasını salık vermişti ona. Bu buluş, Gladys'in pek hoşuna gitmişti. Artık ikide birde alay eder, Mr. Quarles'ın *Times*'a yazmasını söylerdi: Mr. Quarles, hayal kırıklığına uğramış soylu bir filozof olarak siyaset adamlarının akılsızlığından ve siyasal yaşamın boşluğundan ve pisliğinden mi yakınıyor, *Times*'a yazsın. İngilizlerin abuk sabuk geleneklere aşırı bağlılığı ve dar kafalılığı konusunda söylevler mi çekiyor, *Times*'a yazsın. Sir Edward Grey'in de Lloyd George'un da Fransızca konuşmalarını gerçek bir rezalet mi sayıyor, gene *Times*'a başvursun. Mr. Quarles, Gladys'e kırıldı, öfkelendi. Böyle bir durumla karşılaşmamıştı bugüne değin. Mr. Quarles, öteki metreslerinin yanında, kendi üstünlüğüne güvenmiş, huzur dolu bir mutluluk duymuştu. Öteki metresleri, Mr. Quarles'a tapmışlar, hayran olmuşlardı. Kendini bir tanrı sanmıştı Mr. Quarles. İlk günler, Gladys'in de ona tapar gibi bir hali vardı. Ama yakarmak amacıyla gelen Gladys, şimdi alay etmek amacıyla yaşlı âşığının yanında kalıyordu. Mr. Quarles'ın ruhundaki mutluluk yıkıldı. Eğer bedeni Gladys'in dişiliğiyle avunmasaydı, Mr. Quarles, Maurya imparatorları saltanatında yöresel yönetimin özerkliği konusunu çabucak tüketip, evinde otururdu. Gelgelelim Gladys'in su katılmamış dişi yanı, ayrıca güçlüydü. Mr. Quarles bu durumla başa çıkamadı. Alaycı bir birey olarak Gladys, Mr. Quarles'ı üzüyor, onun hiç hoşuna gitmiyordu. Ama Gladys'in genel niteliği, dişi soyundan oluşu, tüm kadınları temsil edişinin çekiciliği, bireysel tatsızlığından daha ağır basıyordu. Gladys ne denli alay ederse etsin, Mr. Quarles onun dişiliğini görüyordu gene. Hintlilerin yöresel yönetimi gittikçe sarıyordu Mr. Quarles'ı.

Kendi gücünün farkına varan Gladys, Mr. Quarles'ın is-

teklerini yerine getirmemeye başladı. Belki de Mr. Quarles'a böyle şantaj yaparak, kendiliğinden göstermeyeceği cömertliği, zorla koparabilirdi ondan. Bir akşam, Lyons lokantasında ve sinemada pek az para harcadıktan sonra eve dönerlerken, Mr. Quarles takside her zamanki sevgi gösterilerine kalkışınca, Gladys onu öfkeyle itti.

"Beni rahat bırakamaz mısın?" diye terslendi.

Bir iki dakika sonra da, "şoföre söyleyin, önce beni evime bıraksın," dedi.

Mr. Quarles karşı koydu: "Ama olur mu hiç, sevgili yavrum?"

Gladys, onunla geleceğine söz vermemiş miydi?

"Fikrimi değiştirdim. Şoföre söyleyin beni evime bıraksın."

Ateşli umutlar içinde üç gün bekledikten sonra, o akşam yapayalnız kalacağını düşünerek can çekişiyordu Mr. Quarles.

"Ama Gladys, sevgilim..."

"Şoföre söyleyin."

"Ama zulmün bu kadarı da olur mu! Sende hiç acıma yok!"

Gladys, karşılık olarak, ancak şunu söyledi: "Sizin yerinizde olsam, *Times*'a yazardım bu konuda. Şoföre kendim söylerim."

Uykusuzluk ve acılar içinde geçen bir geceden sonra, Mr. Quarles, dükkânlar açılır açılmaz sokağa çıktı, on dört giniye bir kol saati aldı.

Bir diş macunu reklamıydı bu. Ne var ki, resimde, inci gibi dişlerini sevda dolu bir gülümsemeyle birbirine gösteren genç bir kızla genç bir erkek, fokstrot yaptıkları ve sözcük D harfiyle başladığı için, küçük Phil hiç duraksamadan "dan-

setmek" diye okudu bunu.

Babası güldü: "Seni gidi koca düzenbaz! Hani okumasını biliyordun!"

Çocuk direndi: "Ama dans ediyorlar onlar."

"Doğru ama, sözcük dans değil. Bir daha bak."

Parmağıyla sözcüğü gösterdi.

Küçük Phil, okunması olanaksız sözcüğe gene şöyle bir göz attıktan sonra, resme uzun uzun baktı. Gelgelelim fokstrot yapan çift, hiç mi hiç yardım etmiyordu ona.

Sonunda, umutsuzluğa kapılıp, "dinamo," dedi.

D harfiyle başlayan düşünebildiği tek sözcük buydu o sırada.

Babası alay etti: "Oldu olacak, ne diye dinosorus demiyorsun? Ya da dolikosefal? Ya da dikolitedon?"

Küçük Phil fena halde gücendi; kendisiyle alay edilmesine dayanamazdı.

"Gene dene bakalım. Bu kez okumaya çalış. Uydurma."

Küçük Phil, başını başka yana çevirdi.

"Canım sıkıldı bundan," dedi.

Kibirli olduğu için, başaramayacağı bir işle uğraşmaktan hoşlanmazdı. Henüz pek toy olan Miss Fulkes, çocuğu mantıkla yola getirip, ona bir şeyler öğretebileceğine; öğrenenin de mantıklı davranıp öğrenmeye razı olacağına inandığı için; Phil'in ruhsal yapısı konusunda çocuğa söylevler vermiş, kusurlarını anlarsa, bunları kendiliğinden önleyebileceğini ummuştu.

"Seninki iyi bir gurur değil," demişti çocuğa. "Aptal olmaktan, hiçbir şeycikler bilmemekten utanmıyorsun da, yanılmaktan utanıyorsun. Bir şeyi fena yapmaktansa, hiç yapmamayı yeğliyorsun. Bu çok yanlış."

Küçük Phil, başını sallamış, dünyanın en aklı başında, en anlayışlı haliyle, "evet, Miss Fulkes," demişti.

Ne var ki, bir şeyi güçlükle ve yanlış yapmaktansa, hiç yapmamayı yeğliyordu gene de.

Çocuk, "canım sıkıldı bundan," dedi bir kez daha. Sonra sevimli sevimli gülümseyerek, babasına döndü: "Sana bir resim yapmamı ister misin?" diye sordu.

Resim yapmaya her zaman hazırdı, iyi resim yapardı.

Philip, "hayır, sağol. Okumanı istiyorum," dedi.

"Ama canım sıkılıyor okumaktan."

"Zararı yok, kendini zorla."

"Ama zorla okumak istemiyorum."

"Sen istemiyorsun ama, ben istiyorum. Hadi bakalım."

Küçük Phil hüngür hüngür ağlamaya başladı. Gözyaşlarının ne yaman bir silâh olduğunu, hiç kimsenin bu silâha dayanamadığını bilirdi. Yanılmamıştı da, gözyaşlarının değeri bir kere daha anlaşıldı.

Elinor, odanın öteki ucunda, kitabı elinde, onlara hiç karışmadan oturduğu yerden başını kaldırıp seslendi: "Çocuğu ağlatma. Ağlamak öyle zararlı ki ona!"

Philip omuz silkti. Acı bir sesle, "bir çocuğun böyle eğitileceğini sanıyorsan..." dedi.

Bu kadar acı konuşması için bir neden yoktu. Ama bu acı; sessizlik içinde, belli belirsiz duyulan bir düşmanlık havası içinde, kendi kendine sorular sorarak, kendi kendine boşuna sitem ederek geçen bu son haftalar boyunca, yavaş yavaş içinde birikmişti. Şimdi de, tartışılan konuyla nerdeyse ilgisi olmadan ortaya çıkıvermişti.

Elinor, soğuk, sert bir sesle konuştu: "Benim bir şey sandığım yok. Çocuğun ağlamamasını istiyorum, o kadar."

Küçük Phil'in bağırması iki kat arttı. Annesi onu yanına çağırdı kucağına aldı.

"Tek çocuğumuz olduğu için, hali nasıl olsa berbat. Onu şımartmamak için elden geleni yapmalı, hiç olmazsa."

Elinor, yanağını çocuğun saçlarına dayadı.

"Bu çocuk tek çocuğumuz olduğuna göre," dedi, "ona neden tek çocuğumuzmuş gibi davranmadığımızı anlamıyorum."

Philip, "senden hayır gelmez," dedi. "Çocuğun akla yakın bir eğitim görebilmesi için, bizim bir yere yerleşmemizin zamanı geldi artık."

Elinor, "peki, ona akla yakın bir eğitim verecek olan kim?" diye sordu. "Sen mi?" Acı acı güldü. "Bir haftaya kalmaz, bu işten öyle bıkarsın ki, ya kendini öldürürsün, ya da Paris'e kalkan ilk uçağa atlayıp, altı ay yok olursun ortadan."

Çocuk da söze karıştı: "Yaramaz baba!"

Philip gücendi. Elinor'un sözlerinin doğruluğunu için için bildiğinden, fena halde gücendi. Gelip geçici ahbaplıklarla dolu, köyde geçen bir aile yaşantısının düpedüz saçma bir yanı vardı onun gözünde. Küçük Phil'in yetiştirilmesini denetlemek düşüncesi ilginç olduğu halde, bu işi uygulamanın dayanılamayacak kadar can sıkıcı olacağını da biliyordu. Kendi babasının eğitim konusundaki gelip geçici çabalarını anımsadı. Philip Quarles da tıpkı babası gibi davranacaktı. Elinor bunu biliyordu. Bildiği için de böyle konuşmaması gerekirdi.

Philip, öfkesini gizleyerek yüksekten konuştu: "Senin sandığın kadar çocuksu ve boş bir insan değilim ben."

Elinor, "tam tersine," diye karşılık verdi. "Gereğinden fazla yetişkin, ağırbaşlısın sen. Sende çocukluk diye bir şey kalmadığı için, bir çocuğu idare edemezsin. Shaw'nun *Methuselah*'ında gördüğümüz büyümüş de büyümüş o feci yaratıklardan birisin sen."

Küçük Phil, bir tek söz ezberleyen papağanlar gibi, sinir bozarcasına yineledi: "Yaramaz baba!"

Philip'in aklına gelen ilk şey, çocuğu annesinin kucağından kapmak, terbiyesizliğini cezalandırmak için bir iki tokat atıp kapı dışarı etmek; sonra da hırsla Elinor'a dönüp, onunla bir güzel kavgaya başlamaktı. Ne var ki, efendice davranıp kendini koyuvermemeyi huy edindiği, bir olay çıkarmaktan çekindiği için, bunu yapamadı. Öfkesini açığa vurması çok daha sağlıklı bir davranış olurdu ama; Philip iradesini kullandı, her zamankinden daha da sıkı sıkı kapandı kendi içine. Ağırbaşlılığını bozmadan, duyduğu üzüntüyü söylemeden, ayağa kalktı, camlı kapıdan bahçeye geçti. Elinor, giden kocasına baktı. Onun da aklına gelen ilk şey Philip'in peşinden koşmak, elini tutmak, barışmaktı. Ama Elinor da kendini tuttu. Philip, topallıya topallıya gözden kayboldu. Çocuk hâlâ sızlanıyordu. Elinor onu hafifçe sarstı.

Nerdeyse öfkeyle, "sus, Phil," dedi. "Bu kadarı yeter artık. Hemen sus."

İki doktorun inceledikleri şeyi, Siam körfezinde bir tayfunun, ya da bulutlar arasında kara dumanların fışkırmasının, ya da düpedüz bir mürekkep lekesinin fotoğrafı sanabilirlerdi bu işten anlamayanlar.

Genç röntgenci, "açıkça görünüyor," dedi. "Bakın." Parmağıyla duman bulutunu gösterdi. "Şurada, mide kapısında yeni bir gelişme olduğu besbelli."

Ünlü meslektaşının görüşünü anlamak istercesine, ona saygıyla baktı.

Sir Herbert, evet dercesine başını salladı. "Besbelli," diye yineledi.

Sir Herbert, doğaüstü bir yetenek sayesinde geleceği bilen bir kişi gibi konuşurdu. Söylediklerinin her zaman ve yüzde yüz doğru olduğu izlenimini verirdi.

"Pek büyük olmasa gerek. Büyük olmadığı şimdiye kadar

saptanan belirtilerden de anlaşılıyor. Henüz kusma başlamadı."

Röntgenci, aşırı sayılabilecek bir ilgi ve hayretle, "henüz kusma başlamadı mı?" diye haykırdı. "Küçük olmasından ötürüdür."

"Tıkanıklık şimdilik pek hafif."

"Araştırmak amacıyla karnını açmaya değer herhalde."

Sir Herbert, ağzını büzdü, yüzünü buruşturdu. Kuşkulu kuşkulu başını salladı: "Hastanın yaşını düşünmek gerek"

Röntgenci telaşla onayladı: "Çok doğru."

"Göründüğünden daha yaşlı."

"Öyle, öyle. Yaşını göstermediği kuşkusuz."

Sir Herbert, "eh, artık gitmeliyim," dedi.

Genç röntgenci kapıya fırladı; Sir Herbert'e şapkasıyla eldivenlerini verdi; onu sokakta bekleyen Daimler marka otomobiline kadar götürdü. Yazı masasına dönünce, kara lekeli, kül rengi bulutlu fotoğrafa gene bir göz attı.

Kendi kendine sevinerek, "gerçekten çok başarılı bir resim," dedi. Sonra resmin arkasını çevirerek, kurşun kalemle birkaç sözcük yazdı: "J. Bidlake. Bariyum yedikten sonra mide. Mide kapısındaki yeni gelişme, küçük olmakla beraber çok açık seçik. Çekiliş tarihi..." Tarihi öğrenmek için takvimine baktı, tarihi yazdı ve ileride başvurmak üzere fotoğrafı dosyasına koydu.

Hizmet eden yaşlı adam, konuğun adını bildirdi, atölyenin kapısını kapayarak, çekilip gitti.

Odaya giren Lady Edward, "nasılsın bakalım, John?" dedi. "Biraz keyifsiz olduğunu duydum. Önemli bir şey değildir umarım."

John Bidlake, Lady Edward'ı karşılamak için ayağa bile kalkmadı. Ölümü ve hastalığı derin bir korkuyla düşünerek,

bütün gün içine gömülüp kaldığı koltuktan, elini uzattı.

Lady Edward, onun yanına otururken, "vah, zavallı John," dedi. "Çok bitkin ve mutsuz bir halin var. Ne oluyor?"

John Bidlake başını salladı: "Allah bilir."

Sir Herbert'in, tıp deyimleri kullanarak söylediği belli belirsiz sözlerden, "mide kapısı dolaylarında bir tıkanıklık" demesinden, durumu sezmişti elbette. Ne olduğunu pekâlâ biliyordu. Oğlu Mauricé, beş yıl önce California'da bu yüzden ölmemiş miydi? John Bidlake biliyordu, ama bildiğini söylemek istemiyordu. Kötü şeyler açıkça söylendikten sonra, daha da korkunç olurlar; onları önleyebilmenin bir çaresi kalmaz artık. Üstelik insan, başına geleceğini bildiği felâketi hiçbir zaman dile getirmemeli. Dile getirirse, kaderin eline bir çeşit örnek vermiş olur. Kader de bu örneğe uyarak olayları biçimlendirir. İnsan önceden sezdiği bir felaketi, açıkça söyleyemezse, bu felâketin başına gelmemesi için, milyonda bir de olsa, bir olanak vardır her zaman. John Bidlake, Tanrıya tapan yerleşmiş dinlerle alay edip dururdu; ama bu yerleşmiş dinlerin gizleri kadar karanlık ve mantığa aykırıydı kendi kişisel dininin gizleri.

"Doktora gitmedin mi yoksa?"

Lady Edward, karşısındakini suçlarcasına sormuştu bunu. Arkadaşının doktorlara karşı garip önyargılarını biliyordu.

Lady Edward'ın bunu bildiğinin farkında olan John Bidlake, sinirli sinirli karşılık verdi: "Elbette gittim. Beni aptal mı sandın yoksa? Ama doktorların tümü düzenbaz. Şövalye ünvanı bağışlanan bir hekime gittim. Ama ötekilerden fazla bir şeyler bildiğini mi sanıyorsun onun? Benim açık seçik söylediğimi -yani içimde bir bozukluk olduğunu- o bana bir şarlatanın uydurma diliyle söyledi. Ahmak kerata!"

Sir Herbert'e karşı, doktorların topuna karşı duyduğu

kin, bir an için canlandırmıştı John Bidlake'i.

Lady Edward diretti: "Ama ne de olsa bir şeyler söylemiştir."

Bu söz, "mide kapısı dolaylarında o hafif tıkanıklığı," hastalığı, acıyı, yaklaşan ölümü gene aklına getirdi John Bidlake'in. Gene mutsuzluğa ve korkuya düştü.

Başını çevirerek homurdandı: "Önemli bir şey demedi."

Lady Edward, onu avuturcasına konuştu: "Öyleyse, tehlikeli bir durum yoktur belki de."

"Hayır, hayır, durum tehlikeli."

John Bidlake, Lady Edward'ın bu kaygısız iyimserliğini ağır bir hakaret saymıştı. Hem korkunç gerçeği açık seçik söyleyerek kendini kaderin eline teslim etmekten çekiniyordu; hem de bu gerçek açık seçik söylenmiş gibi davranılmasını, ona içtenlikle acınmasını istiyordu.

Direnerek söylendi: "Çok fena bir şey. Çok fena."

Ölümü düşünüyordu John Bidlake. Ana rahminde gelişen bir dölüt gibi, kendi karnında yeni bir varlık olarak gittikçe gelişen, gittikçe büyüyen ölümü düşünüyordu. Yaşlı gövdesinde taze ve canlı kalan tek şeydi ölüm. İçinde, gittikçe artan, gittikçe coşan bir canlılıkla yaşayan tek şeydi ölüm.

Atölyenin duvarlarında John Bidlake'in yaşantısının kopuk parçaları asılıydı. Roma kentinin Papa'nın egemenliğinden yeni kurtulduğu sıralarda, Pincio bahçelerinde yapılan iki küçük manzara: Çobanpüskülü ağaçlarının arasından görünen çan kuleleriyle kubbeler; siluetleri gökyüzüne karşı biçimlenen iki heykel. Bunların yanında, yarı belden yukarısı insan, yarı belden aşağısı keçi olan, yani Yunan mitologyasının satirlerine benzeyen, kısa kalkık burunlu, sakallı bir yüz: Verlaine'in portresi. İki tekerlekli arabalar, silindir şapkalar, elle tutulup kaldırılan uzun eteklerle dolu bir Londra sokağı. Otuz yıl önceki pırıl pırıl tenli, tombul Mary Better-

ton'un üç deseni. Ve modellerin en güzelini, Jenny'yi gösteren bir tablo: Bir şezlonga çırılçıplak uzanmış, arkasında bir pencere, uzaklarda beyaz bulutlar, pencerenin önünde güllerle dolu bir vazo; Jenny'nin ak karnının üstünde bir aslan gibi yatmış, pençeleri kadının yuvarlak memeleri arasında uyuklayan, duman rengi iri bir Ankara kedisi.

Lady Edward, neşeli haller takınarak konuyu değiştirdi: "Lucy, uçakla Paris'e gitti," diye anlatmaya başladı.

YİRMİBEŞİNCİ BÖLÜM

Quai Voltaire

Hava kötüydü. Kulakları tıkamak için kullanılan balmumunu unutmuşum. İki buçuk saat korkunç bir gürültü içinde kaldım. Çok yoruldum ve bunun sonucu olarak, benim tatlı Walter'im, oldukça duygulandım, kendimi pek yalnız hissettim. Pencereden bakınca gördüğüm bu büyüleyici akşamın kederine dayanılmaz. Sen neden buralarda değilsin beni avutmak için? Louvre Sarayı, nehir, cam yeşili gökyüzü, güneşin ışığı ve bu kadife gölgeler... Tüm bunlar beni hüngür hüngür ağlatacak nerdeyse. Yalnız manzara değil bana dokunan. Her şey dokunuyor bana: Sabahlığımın içinden çıkan kollarım, bu mektubu yazan elim, terliklerimi şimdi attığım için çıplak olan ayak parmaklarım bile... Bu müthiş bir şey. Aynada gördüğüm yüzüm; omuzlarım; portakal renginde güllere uysun diye, aynı renkte, Çin'den gelen mercan balıkları; Dufy'nin resimlerine özenen perdeler; her şey. Evet, bana her şey dokunuyor; çünkü her şey birbirinden güzel, bir-

birinden olağanüstü; can sıkıcı ve çirkin olan şeyler bile. Tüm bunlara dayanmak güç. Çok güç. Dayanamıyorum ve dayanamayacağım da. Beş dakika ara verdim mektubuma. Dayanamayacağım için, René Tallemant'a telefon ettim; burada bir kokteyl içmesini ve (başım ağrıdığı halde) beni eğlenceli bir yere götürmesini istedim. Evrenin beni böyle hırpalamasına göz yummak niyetinde değilim. René'yi tanır mısın? Tanrısal bir yaratıktır o küçük adam. Ama o olacağına sen olaydın keşke. Şimdi gidip sırtıma bir şeyler geçirmeliyim. A toi.*

Lucy

Quai Voltaire

Mektubun can sıkıcıydı. Boyuna zırlayıp durmuşsun. Senin kanında bir zehirmişim. Bunu söylemekle beni övmüyorsun. Ha bunu söylemişsin, ha "karın ağrısı" demişsin bana. Eğer daha akıllı uslu yazamayacaksan, hiç yazma. *Quant á moi, je m'amuse. Pas follement.*** Ama gene de yeterince eğleniyorum; yeterince. Tiyatrolar var, çoğu kötü, gene de hoşlanıyorum onlardan. O ahmak konulara meraklanacak kadar çocuk kalmışım hâlâ. Sonra giyim eşyası satın alıyorum. Öyle nefis şeyler ki! Lanvin'in aynalarında seyredince, düpedüz bayıldım kendime. Bir de tabloları seyretmek var, ama gereğinden fazla önemsenmiş bir eğlencedir bu. Oysa dans etmek hiç de öyle değil. İnsan, profesyonel bir dansörle hep dans edercesine yaşayabilse, yaşamanın bir anlamı olabilirdi. Ama ömrü böyle geçmiyor insanın. Geçse de, insan bu kez yürümeye can atar herhalde. Akşamları bir süre, Mont Par-

* Metinde Fransızca: "Senin."
** Metinde Fransızca: "Bana gelince, eğleniyorum. Deliler gibi değil."

nasse'da meyhane meyhane geziniyorum. Bir sürü Amerikalılar, Polonyalılar, Estonyalılar, Romanyalılar, Finler Letonyalılar, Japonlar, Wendler ve benzerleri arasında... Topu da (Tanrı bizi korusun!) sanatçı! Ne dersin, sanatı ortadan kaldırmak için bir dernek kuralım mı? Paris'e geleli beri can atıyorum bunu yapmaya. Değişiklik olsun diye, istediğim bir şey daha var: Kadından hoşlanan erkeklerle ve erkekten hoşlanan kadınlarla daha sıkı karşılaşabilmek istiyorum. *Ni les tapettes ni les gousses*'lardan* hoşlanıyorum aslında. Proust ile Gide, sapıkları moda haline soktuğundan beri, onlardan başka bir şey görülmüyor bu baş belâsı kentte! İngilizlere özgü saygıdeğerliğim isyan halinde. Sevgilerimle.

L.

Quai Voltaire

Bu kez çok daha iyiydi mektubun. ("Yazdığım tek şiir, hem de rastgele yazılmış," diyorsun. Ama gene de oldukça güzeldi o şiir.) Aşk işlerinde mutsuz ya da sevinçli olmanın hep modaya göre değiştiğini herkes bir anlayabilse! Şiirsel mutsuzlukların modası geçti artık. Üstelik İngiliz dilinin uyakları, bu tür şiirlerin yazılmasına da uygun değil. İtalyanca'da da bundan kurtulamazsın: *Cuore - dolore - amore.*** Almanca'da da kurtulamazsın: *Herz'in schmerz* duyması gerek ve *liebe'nin triebe**** ile dolu olmasının önüne geçilemez. Oysa İngilizce'de durum böyle değil. İngiliz aşklarıyla keder arasında bir ilişki yok. İngilizce'de aşkla uyaklı sözcükler ancak "eldiven" ve "kumru."***** Şiir kurallarına göre, ancak

* Metinde Fransızca: "Cinsel sapıkların ne erkeklerinden, ne de kadınlarından."
** Metinde İtalyanca: "Yürek, acı, aşk."
*** Metinde Almanca: "'yürek, acı' ve "aşk, üzüntü.'"
**** İngilizce'de: "Love" ile uyaklı sözcükler "glove" ile "turttedove."

"hafif karılar ile cinsel oyunlar"* duygulandırır İngilizlerin yüreğini. Şunu da bil ki, ne denli mutsuz olduğunu, ne denli kıskançlık duyduğunu, ne denli gadre uğradığını ve buna benzer bir takım saçma sapan şeyleri düşünmektense; kendini hafif karılara ve cinsel oyunlara vermeli bir erkek. Keşke şu aptal René de bunu anlayabilse. Ama ne yazık ki, Fransızca'da da *coeur, douleur* ** ile uyaklı. René ise Fransız. Benim zavallı Walter'im, René de nerdeyse senin kadar baş belâsı olmaya başladı. Ama artık senin aklın başına gelmiştir umarım. Senden hoşlanıyorum.

L.

Quai Voltaire

Nezleyken, müthiş bir can sıkıntısı içindeyken, mektubun bir süre oyaladı beni. Şu Paris gerçekten tatsız mı tatsız! Uçağa atlayıp başka bir yerlere gitmeyi de düşünmüyor değilim. Ama nereye gidebileceğimi bilemiyorum. Bugün Eileen beni görmeye geldi. Tim'den ayrılmak istiyor; çünkü Tim, onu çırılçıplak yatağa yatırdıktan sonra, üstünde gazeteleri tutuşturup, sıcak küllerin kızcağızın üstüne düşmesini istermiş ille. Zavallı Tim! Onu bu zararsız eğlencelerden yoksun bırakmak biraz da katı yüreklilik gibi geliyor bana. Ama ne çare, Eileen cayır cayır yanmaktan öyle korkuyor ki! Güldüğüm için, daha anlayışlı davranmadığım için, fena halde içerledi bana. Ben bunu bir şaka saydım. Zaten öyle ya. Ama ayrıca tuhaf bir şaka değil. Doğrusunu istersen, Kraliçe Victoria'nın dediği gibi, "bizi eğlendirmedi bu." Burada olup da beni oyalamadığın için senden öyle nefret ediyorum ki! İnsan

* İngilizcesi: "Tarts and amorous arts."
** Metinde Fransızca: "Kalp, ıstırap."

her şeyi bağışlar ama, birisinin kendisinden uzaklarda olmasını bağışlayamaz. Uzaklarda olduğu için bağışlanmaması gereken Walter, hoşça kal! İçimde sana bir envie* var bu gece. Ellerini, ağzını istiyorum. Ya sen? Hatırlıyor musun?

L.

Quai Voltaire

Demek Philip Quarles köye yerleşip, Mrs. Gaskell ile Knut Hamsun'un karışımı gibi bir şeyler olacak. Vay, vay... Ama ne de olsa bir insanın hayal kurması iyi bir şey. Şu da var ki, Philip Quarles, benim burada sıkıldığımdan daha fazla sıkılamaz o köyde. İnsan hangi çarelere başvuracağını bilemiyor artık. Havaî fişek gösterilerine alışmış görünen Elieen ve Tim ile beraber cinsel eğlenceler düzenleyen o yerlerden birine gittik dün gece. Orada, yüz franka karşılık, cümbüşü seyretmeye, (işin tek eğlenceli yanı yüzlerin maskeli oluşu) aklımıza eserse de, cümbüşe katılmaya hakkımız var. Loş kilise ışıkları, küçük localar, divanlar... Ve Fransızların *amour* dedikleri şeyin gelişigüzel ve bol bol yapılışı! Acayip ve gülünç olduğu kadar da kasvetli bir iş. Öyle de tıbbî ki! Soytarıları ayrıca ahmak olan bir sirkle bir ameliyathanenin karışımı gibi bir yer. Tim ile Eileen, benim orada kalmamı istediler. Morgu görmenin daha çok hoşuma gideceğini söyleyerek, onları bırakıp gittim. Eğlenmişlerdir umarım. Orası bana can sıkıntısı verdi, öylesine umutsuz, öylesine kesin bir can sıkıntısı ki! Ben Heliogabalus'u çapraşık ve ince beğenileri olan bir genç sanırdım hep. Ama nelerle eğlendiğini gördükten sonra, onun kafasının bir bebek kafası olduğunu, aslında çocuk kaldığını anladım. Ne yazık ki, bazı

* Metinde Fransızca: "İstek," "insanın bir şeyi canı çekmesi."

bakımlardan oldukça olgun bir insanım ben. Gelecek hafta Madrid'e gitmeye niyetim var. Orası müthiş sıcak olsa gerek. Ama ben bayılırım sıcağa. Bir fırına girince serpilirim, çiçek açarım. (Ruhun ölümsüzlüğünü ateşler içinde yanmak olarak düşünmem, bir hayli anlamlı değil mi?) Neden benimle gelmiyorsun sen de? Şaka etmiyorum. Kaçmanın yolunu bulursun herhalde. Burlap'ı öldür, buraya gel ve Maurice Barrès gibi bir yolcu ol. *Du sang, de la volupté et de la mort* * Oldukça kana susamış bir haldeyim şu sıralarda. İspanya tam bana göre. Boğa güreşlerinin ne zaman yapıldığını öğrenirim bu ara. Gerçi bu iş insanı tiksindiriyor; çünkü her ne kadar kana susamış olsam da, araba beygirlerinin bağırsaklarının deşilmesinden hoşlanmam. Ama boğa güreşlerindeki seyircilerin eşi yoktur. Yirmi bin kişi, aynı anda, sadik *frissons'lara*** kapılıyor. Gerçekten ilginç bir şey. Mutlaka gelmelisin, benim tatlı Walter'im. Evet de. İlle isterim.

Lucy

İspanya'ya gelebilmek için dünyayı yerinden oynatman pek şirin bir şey, canım Walter. Ama keşke benim şu gelip geçici *envie*'lerimi böyle ciddiye almasaydın bu kez. Madrid'den vazgeçtim, yani şimdilik vazgeçtim. Oraya gitmek gene aklıma eserse, sana hemen yazarım. Şimdi Paris'deyim. Acele yazıyorum.

Lucy

* Metinde Fransızca: "Kan, şehvet ve ölüm," Maurice Barrès'in bir yapıtının adıdır.

** Metinde Fransızca: "Ürperme."

YİRMİALTINCI BÖLÜM

Philip Quarles'ın not defterinden

Niçin olduğunu bilmiyorum, Rampion'u sıkıntılı, sinir içinde ve dolayısıyla kötümşer. buldum. Şiirsel ve şiddetli bir kötümserlikti bu. Çağımızın tüm felâketlerini bir bir sıraladıktan sonra, "bu durum ancak on yıl daha sürebilir," dedi. "On yıl sonra da geçmiş gelecek felâketlerin en korkuncu, en kanlısı patlak verecek." Sınıflar arası savaşı, kıtalar arası savaşı ve daha şimdiden korkunç sallanan, ayakta duramayan uygarlığımızın umarsız ve kesin çöküşünü önceden haber verdi. "Bütün bunlar çocuklarımız için hoş olmayacak," dedim. "Hiç olmazsa bizler, otuz yıl kadar rahat yüzü gördük. Onlarsa, büyür büyümez, kıyamet gününü görecekler." Rampion, "dünyaya hiç getirmeyecektik onları," diye karşılık verdi. Rivers'in Melanezyalılar üstüne yazdığı kitaptan söz ettim: Beyaz ırk, onların dinlerini ve geleneksel uygarlıklarını ellerinden aldıktan sonra, Melanezyalıların çocuk yapmaya yanaşmadıklarını söyledim, "Batıda da aynı şey oldu," dedim, "ama daha yavaş oldu. Gerçi bir ırk bütünüyle kendini öldürmedi ama; doğum sayısı ağır ağır azaldı. Çağdaş uygar-

lığın zehri, insanları yavaş yavaş zehirlediğinden, bu iş hızla olmadı. Nice zamandır sürüp gidiyor bu. Ne var ki, zehirlendiğimizin yeni yeni farkına varmaya başladık bizler. İşte bu yüzden, dünyaya çocuk getirmekten yeni vazgeçtik. Melanezyalıların ruhları ansızın bir cinayete kurban gittiği için, başlarına gelenin farkına varmamalarının yolu yoktu. Bundan ötürü, soylarının sürmesini sağlamak için artık zahmete katlanmaya, nerdeyse hiç duraklamaksızın karar veriverdiler." Rampion, "artık bu zehir ağır ağır etkilemiyor; gittikçe daha hızla yapıyor yapacağını," dedi. "Arsenik gibi" dedim. "Bu zehrin etkisi biriktikçe güçlenir. Derken öyle bir an olur ki, ölüme doğru dörtnala gidersiniz." Rampion, "insanlar bunun farkına varsalardı," dedi, "çocuk doğurma işi daha da yavaşlar, iyice azalırdı. Eh, ne yapalım, mademki bizim şu piçler dünyaya geldiler bir kez, kendi başlarının çaresine baksınlar artık." "Ve bu arada," dedim, "dünyamız sanki sonsuza dek sürecekmiş gibi davranmamız; onlara nezaket kurallarını, Latince grameri ve buna benzer şeyleri öğretmemiz gerek. Çocuklarınızla ne yapıyorsunuz siz?" Rampion "canımın istediğini yapabilsem, onlara hiçbir şey öğretmezdim," dedi. "Köyde bir çiftlikte başıboş bırakırdım onları, eğlenmelerini söylerdim. Eğlenmezlerse, fare zehiri verirdim onlara." "Bu eğitim programı biraz hayal değil mi?" diye sordum. "Biliyorum," dedi. "Allah kahretsin şunları! Bilgili ve kibar birer efendi olacaklar ille! Yirmi yıl önce, kibar olmalarına karşı gelir, köylü olarak yetiştirirdim onları. Ama emekçi sınıflar, tıpkı öteki sınıflar kadar kötü şu sıralarda. Burjuvaların kötü bir taklidinden başka bir şey değil onlar; hatta taklit ettiklerinden de biraz beter bazı açılardan. Böylece eninde sonunda benim oğullarım kibar birer efendi olarak yetiştirilecek. Üstelik de bilgili olacaklar. Bu ne ahmaklık!" Her iki çocuğunun da makinelere, otomobillere, uçaklara, trenlere,

radyolara düşkünlüğünden dert yandı: "Bu bir hastalık, çiçek hastalığı gibi bir salgın. Havamızda var bu ölüm sevdası! Çocuklar bu havayı içlerine çekip hastalanıyorlar. Başka şeylerden hoşlanmaları için onları kandırmaya çalışıyorum. Ama hiç yanaşmıyorlar buna. Onlar için var mı makine yok mu makine! Ölüm sevdası sarmış onları. Sanki gençler dünyaya bir son vermeye yüzde yüz kararlı. Dünyayı önce makineleştirip delirtmek, sonra da düpedüz cinayete sürüklemek istiyorlar. Eh, mademki bunu istiyorlar, istediklerini yapsınlar bakalım, zavallı küçük aptallar! Ama her şeyi böyle berbat etmeleri küçük düşürüyor insanı, fena halde küçük düşürüyor. Yaşamı güzelleştirmek isteselerdi, öyle güzel olurdu ki yaşamak! Öyle ya! Bana kalırsa, eskiden güzeldi de. Şimdi ise, bir çılgınlıktan başka bir şey değil yaşam. Yaşamak değil, ölüm bu. Ölüm elektrik akımına kapılmış, ölü değil de ayrıca canlı olduğunu kendi kendine yutturmak için kıvranıp duruyor müthiş bir gürültü patırdı içinde. New York'u düşünün örneğin! Berlin'i düşünün! Hey Tanrım! Eh, ne yapalım, canları isterse cehenneme kadar yolları var. Bana vız gelir." Ne var ki, Rampion'a hiç de vız gelmiyordu bu.

Alverdes ile Wheeler'i okuyalıberi kesin karar verdim: Benim romancım amatör bir zoolog olmalı. Hattâ boş zamanlarında roman yazan meslekten bir zoolog olması daha da iyi. O, her şeyi tamamiyle biyolojik bir açıdan görecek. Beyaz karınca yuvasından salona ve fabrikaya, fabrikadan ve salondan beyaz karınca yuvasına taşınıp duracak boyuna. Yuvalarını basan asalakların çıkardıkları sarhoş edici sıvıyı içmek için, yavrularını savsaklayan karıncaların ahlâksızlıklarını örnek alarak, insanların ahlâksızlıklarını açıklayacak. Bu romancının kadın ve erkek kahramanları, balaylarını bir göl kenarında geçirecekler. Göldeki dalgıç kuşlarıyla ördek-

ler, sevdalanmanın ve evlenmenin tüm yanlarını göz önüne serecekler. Tavukların öteden beri sürüp giden ve neredeyse kutsal sayılan "gagalama düzenini" (örneğin Tavuk A Tavuk B'yi gagalıyor ama, Tavuk B onu değil, Tavuk C'yi gagalıyor ancak, vb.) gören politikacı, Katolik Kilisesindeki rütbeleri ve Faşizmi düşünecek uzun uzun. Karmakarışık bir yığın halinde çiftleşen bir sürü yılan, ahlâk düşkünü adamlara, cinsel cümbüşleri anımsatacak. (Gözümün önüne oldukça güzel bir sahne geldi: Yılanlar, cümbüşlü bir eğlence düzenleyip sevişirken, Spandrell'e benzer bir erkek, çeşitli ülküleri olan çok saf genç bir kadının önünde, bir ahlâk dersi çıkarıyor bu cümbüşten.) Erkek kuşun kendine ayırdığı yeri, hırsla ve vahşetle koruyuşu, milliyetçiliğin ve orta sınıfın mala mülke karşı duydukları kutsal sevginin bir örneği olarak gösterilecek, vb. Bütün bunlarla çok eğlenceli ve oldukça acayip bir şeyler yapılabilir.

Akılda tutulması en güç şeylerden biri de şudur: Bir adamın bir alanda değeri, başka bir alanda da değerli olmasını gerektirmez. Newton'un matematiği, onun dinbilimini kanıtlamaz. Faraday, elektrik konusunda haklı, ama Sandemanianism* konusunda haksızdı. Eflâtun son derece güzel yazdığı için, onun zararlı felsefesine hâlâ inanmaktayız. Tolstoy kusursuz bir romancıydı; ama öyle oluşu, onun ahlâk konusunda düşüncelerinden nefret etmemize; estetik, toplumbilim ve din alanında onu hor görmemize engel olamaz. Bilim adamları ve felsefecilerin kendi alanları dışındaki ahmaklıklarına şaşmamalı. Hattâ bu ahmaklıkları önlemenin çaresi yoktur nerdeyse. Çünkü beyin işlevlerinin aşırı gelişmesiyle, bütün öteki işlevlerin yozlaşacağı besbellidir. Örneğin profesörlerin çocuk kaldığı herkesçe bilinir; yaşamayla ilgili so-

* John Glas'ın İngiltere'de ve Amerika'da kurduğu Glassite mezhebinin başka bir adı.

runlarla karşılaşınca, gülünç denecek kadar basit hal çarelerine başvurmaya kalkarlar. Ruh işlerinde uzman olanlar için de aynı şeyi söyleyebiliriz: Ermişler, son derece akılsızdırlar, çocukturlar. Bir sanatçıda uzmanlaşma ve tek yanlı gelişme daha az görüldüğü için, benliğinin bir bölümü kesilen bilim adamlarından farklı olarak, her bakımdan daha sağlam olması gerekir bir sanatçının. Felsefecilerin ve ermişlerin eksik yanları ve aptallıkları bulunmaması gerekir bir sanatçıda. İşte bu yüzden Tolstoy gibi bir adamı bağışlamak ayrıca güçtür. Çünkü içgüdülerimizle ona güveniriz; bir aydın kişiye ya da ruhla ilgili konularda uzman geçinen birine güvendiğimizden çok, ona güveniriz. Sonra bir de bakarız ki, Tolstoy, en derin içgüdülerini yanlış yola saptırmış; San Francesco D'Assisi kadar ahlâkçı, Kant kadar, ya da dinbilimcisi Newton kadar ahmak ve zararlı oluvermiş. (Ah, Kant'ın o "koşulsuz buyrukları" yok mu! Üstelik bu yaşlı adamın ancak meyve şekerlemesi karşısında derin bir heyecan duyabildiği de herkesçe bilinen bir gerçek!) Bu durum karşısında, doğru yolda sandıklarından bile kuşkulanıyor insan. Örneğin Rampion'dan. Rampion eşsiz bir sanatçı. Ama dünya görüşleri doğru mu acaba? Ne yazık ki, resimlerinin ve yazılarının güzelliği, görüşlerinin doğruluğunu kanıtlamaz. Şu da var ki, iki nedenden ötürü, yaşamakla ilgili sorunlarda görüşlerinin doğruluğuna inanıyorum. Birincisi, Rampion tüm tanıdıklarım arasında en doğru dürüst yaşayan insan. Rampion, başkalarından daha gerçekçi bir yaşam sürdüğü için daha doğru yaşıyor. Başkaları gerçeklerle karşılaşınca saklanıyorlar; ya da tatsız buldukları gerçeklerin var olmadığına, var olmaması gerektiğine inanmak istiyorlar. Rampion ise tüm gerçekleri hesaba katıyor; sonra da (o aptal Hıristiyanların, aydınların, ahlâkçıların, becerikli işadamlarının yaptıkları gibi) gerçekleri önceden tasarlanmış doğru bir yaşama biçi-

mine uydurmaya çalışacağı yerde; kendi yaşama biçiminin gerçeklere uyması için bir çaba gösteriyor. Rampion'un aklına güvenmemin ikinci nedeni, onun birçok görüşünün benimkilere benzemesi. Kendimi beğendiğimden değil ama, bu iyi bir belirti; çünkü başlangıçta Rampion ile ben, birbirinden çok uzak noktalardaydık, daha doğrusu zıt kutuplardaydık. Birbirine karşı cephe alan iki insan (çünkü biz aslında ve başlangıçta, birbirimize karşı cephe almıştık) görüşlerinde anlaşırsa, bu görüşlerin doğruluğu olasılığı güç kazanır. Ne yazık ki, aramızda bir ayrım var: Rampion görüşlerine göre yaşıyor; bense, çoğu zaman, görüşlerime göre düşünüyorum ancak. Ben de onun gibi, sırf kafanın önemsenmesine inanmıyorum ama; gene de kafamla düşünerek, herhangi bir bilim ya da felsefe kuramının, herhangi soyut bir ahlâk ilkesinin; bilim, felsefe ve soyut ahlâk alanının dışında elverişli olacağına inanmıyorum. Benim için sorun şu: Kafadan doğan bağımsız bir kuşkuculuğu değiştirip, her şeyi kapsayan, uyumlu bir yaşama biçimine dönüştürebilmek.

Bir aydın kişi, uzun süre ve hiç yılmadan yolunda giderse, varacağı yer bellidir. Aydın olmayanlar ise, bu yerden hiçbir zaman kımıldamamışlardır. Burlap, o mide bulandıran mundar yazılarından birinde, bu konuyu ele almıştı. Burlap'ın kendi ne olursa olsun, o yazıda söyledikleri oldukça doğruydu da. (İşte, dönüp dolaşıp gene kişilik sorunlarına geldik. Bazı bakımlardan hayran olduğumuz bir adamın son derece kötü düşünceleri olabileceği gibi tepeden tırnağa hor gördüğümüz bir adamın da değerli düşünceleri olabilir. Lâf arasında şunu da söyleyeyim ki, ben herhalde bunlardan ikincisine, yani Burlap'ın sınıfına giriyorum. Ama Burlap'dan farklı olduğumu ve onun kadar hor görülmeyeceğimi de umarım.) Birçok aydın, yollarında gereğince ilerlemedikleri için, bu belirli noktaya varamıyorlar. Usculuğa, kafaya bağlı

değerlerin salt eğemenliğine, yüzde yüz bilinçli bir iradeye yürekler acısı bir inançla takılıp kalıyorlar. On dokuzuncu yüzyıl aydınlarının vardıkları noktayı aşmalıyız; hiç olmazsa Protagoras ya da Pyrrho kadar uzaklara gitmeliyiz. Aydın olmayanların hiçbir zaman ayrılmadıkları noktaya ancak o zaman erişebiliriz. "Aydın olmayanlar" derken, çağımızın en aşağılık insanlarını, yani resimli dergileri okuyanları, radyo ve caz dinleyenleri, aklı fikri para kazanmakta olanları ve günümüzün o iğrenç "hoş vakit" geçirmek meraklılarını düşünmediğimi de hemen ve açıkça söylemeliyim. Hayır, hayır; becerikli işadamlarına ve bayağı şeylerden haz alanlara yüz vermiyoruz. Çünkü onlar, aptallıklarına, zevksizliklerine, bayağılıklarına, çocukluklarına karşın (daha doğrusu bütün bu kusurları yüzünden) benim söz ettiğim "aydın olmayanlar"dan başkadırlar. Böyleleri, aydınların temel bir gerçek saydığı görüşü, yani kafadan gelen, iradeye dayanan, bilinçle yaşanan bir hayatın; bedenden gelen, sezgilere ve içgüdülere dayanan bir duygu yaşantısından aslında üstün olduğunu kabul ederler. Günümüzün tüm uygarlığı şu düşünce üstüne kuruludur: Bir insanın toplumda yerini sağlayan ve uzmanlığa dayanan bir işlevi vardır. Bu işlev, o insandan daha önemlidir; daha doğrusu insanın ta kendisidir. İnsanın bu işlev dışında kalan tüm yanları gereksizdir. Hattâ (bir insanın bedeni, sezişleri, içgüdüleri ve duyguları para kazanmasına ve sanayileşmiş bir dünyada yükselmesine kesinlikle yardım etmediğine göre) insanın işlevi dışında kalan yanları düpedüz zararlıdır, kötüdür. Sanayileşmiş çağdaş toplumumuzun kültürsüz adamlarında, aydınların tüm kusurları bulunduğu gibi, aydınları kurtaran erdemlerin hiçbiri de yoktur. "Aydın olmayanlar" derken, bunlardan bambaşka insanları düşünüyorum ben. Bu aydın olmayanların birkaçını İtalya'da bulabiliriz hâlâ. (Ama herhalde Faşizm, Amerikalıların ya da

Prusyalıların kötü bir taklidi haline sokmuştur artık onları.) Belki de İspanya'da, Yunanistan'da, Provence'da bulabiliriz birkaçını. Çağdaş Avrupa'nın başka yerlerinde artık yoktur böyleleri. Herhalde üç bin yıl önce çoktu bunlar. Ama Eflâtun'un, Aristo'nun, Hazreti İsâ'nın, Newton'un ve büyük işadamlarının birleşen çabaları sayesinde, bunların çocukları bugünün burjuva ve proleter sınıflarına dönüştü. Gereğince ileri giderlerse aydınların varacakları noktadan ayrıdır elbette. Çünkü aydın olmayanların vardıkları nokta, yaşamın ta kendisidir. Oysa aydınların dönüp dolaşıp erişebildikleri nokta, yaşamın düşüncesidir ancak. Bu düşünceyi canlandırıp bir gerçeğe dönüştürebilenlerin sayısı pek azdır. Rampion gibi aydınlar, yani o belirli noktadan hiç ayrılmadıkları için oraya geri dönmek zorunda kalmayan, o noktaya inanan ve yaşantılarını o noktanın içinde sürdükleri halde, ruhlarıyla da yaşayan aydınlar, bunlardan da daha azdırlar.

Rampion'un yanında olmak oldukça eziyor beni; çünkü Rampion, besbelli olan bir şeyi bilmekle, bunu gerçekten yaşamak arasındaki uçurumun ne denli büyük olduğunu gösteriyor bana. Bu uçurumu aşmak da öyle güç ki! Artık anladım, aydın yaşantısının (yani derinliğine bilgi edinmeye, bilimsel araştırmalara, felsefeye, estetiğe, eleştiriye adanan bir yaşantının) çekiciliğinin gerçek nedeni kolay oluşudur. Çapraşık gerçeklerin yerine, kafada tasarlanan basit planlar vardır böyle bir yaşantıda. Yaşarken insanı şaşırtan tüm o canlı devinimler yerine de, cansız ve töresel bir ölüm vardır. Sanat tarihi konusunda birçok şey bilmek ya da metafizik ve sosyoloji üstüne derin düşünceleri olmak; çevremizdekileri kişisel açıdan ve sezgilerimizle iyice tanımaktan; arkadaşlarımızla, sevgililerimizle, karımızla, çocuklarımızla güzel ilişkiler kurabilmekten çok daha kolaydır. Sanskrit dilinden de,

kimyadan da, iktisat biliminden de çok daha güç bir iştir yaşamak. Aydın kişinin yaşaması, bir çocuğun oynaması gibi bir şeydir. İşte bu yüzdendir ki, aydınlar önce çocuklaşır, sonra aptallaşırlar; en sonunda da -geçen son birkaç yüzyılın siyaset ve sanayi tarihinin açıkça gösterdiği gibi- kana susamış delilere ve yabansı hayvanlara dönüşürler. Baskıya uğrayan yetenekler, yozlaşır, kokuşur, ilkelleşir; ama ölmez. Ne var ki, aydın bir çocuk, aydın bir deli, ya da aydın bir hayvan olmak; tutarlı ve olgun bir insan olmaktan çok daha kolaydır. Yüksek eğitimin bu denli rağbet görmesinin nedenlerinden biri de budur. Kitaplara ve üniversitelere akın, meyhaneye akın gibi bir şeydir. İnsanlar bu acayip ve gülünç çağdaş dünyada doğru dürüst yaşamanın güçlüklerini anladıkları için, işi bir çeşit ayyaşlığa vuruyorlar; yaşamak sanatında yürekler acısı beceriksizliklerini unutmak istiyorlar. Kimi alkol içerek; ama çoğu kitap okuyarak, ya da güzel sanatlara amatörce bir merak besleyerek, dertlerini unutuyorlar. Kimi çapkınlıkla, dansla, sinemayla, radyoyla avunuyor; kimi de konferanslarla, bilimsel meraklarla. Kitaplarla ve konferanslarla avunmak, içki ve çapkınlıkla avunmaktan daha iyi. Kitap okuduktan, konferans dinledikten sonra, insanın başı ağrımaz; seviştikten sonra duyulan o umutsuz hüzün sarmaz insanı. Şunu açıklamalıyım ki, bilgiyi, felsefeyi ve bilimi, yani tumturaklı bir dille "Gerçeği Araştırma" diye adlandırılan tüm işleri, çok ciddiye alırdım son zamanlara kadar. Gerçeği Araştırmayı, insanların en yüce görevi, araştırıcıları da insanların en soyluları sayardım. Ama son yıllarda, bu ünlü "Gerçeği Araştırma"nın bir eğlence, hoş vakit geçirmek için bir çare; gerçekten yaşamanın yerini tutan bir hayli ince, çapraşık bir oyundan başka bir şey olmadığını anlamaya başladım. Tıpkı ayyaşlar gibi, soyut bir güzellik kavramına tapanlar gibi, işadamları gibi, eğlence peşinden ko-

şanlar gibi; Gerçeği Araştıranların da ahmaklaştıklarını, çocuklaştıklarını ve yozlaştıklarını gördüm. Bir aydının en çok hoşlandığı eğlence, canlı ve çapraşık olan gerçeği ortadan kaldırıp; onun yerine basit ve bu yüzden sahte olan soyut kavramlar yerleştirmektir. Gerçeği Araştırmak deyiminin, bu eğlenceye verilen kibar bir addan başka bir şey olmadığını da sezdim. Bir bütünleşme içinde yaşama sanatını öğrenmekten çok daha kolaydır Gerçeği Araştırmak. (Yaşama sanatı, dokuz kuka oyunu ya da dağlara tırmanmak sporu gibi eğlenceler arasında, Gerçeği Arama Oyununa da gereken yeri verir elbette.) Bunun böyle oluşu, benim bilgi veren kitaplar, ya da soyut genellemeler gibi kötü şeylere aşırı düşkünlüğümü hoş göstermez ama, açıklar hiç olmazsa. Aydınlara özgü tembellik huyundan günün birinde kurtulup, çabamı çok daha ciddi çok daha güç bir işe, yani bir bütünleşme içinde yaşamak işine yöneltmek gücünü kendimde bulabilecek miyim acaba? Bu huylardan kurtulmaya çalışıyorum ama, belki de bunlar bana kalıtımla geçmiştir. Belki de bir bütünleşme içinde uyumlu bir yaşantının doğuştan olanağı yoktur benim için.

YİRMİYEDİNCİ BÖLÜM

John Bidlake ile üçüncü karısı, kesinlikle ve resmen ayrılmamışlardı. Birbirlerini pek sık görmüyorlardı, o kadar. Bu durum John Bidlake'in işine geliyordu. John Bidlake, telâş ve patırdının her türlüsünden nefret ederdi; kesin olan, dönüşü olmayan her çeşit anlaşmaya karşıydı. Onu bağlayan, ona sorumluluklar yükleyen, görevlerini anımsatan durumlara dayanamazdı. "Tanrının günü bir büroya gitmek, ya da belirli bir tarihte bir işi bitirmek zorunda kalsaydım, Allah bilir halim nice olurdu," derdi. "Birkaç ay sonra, deliye döner, sağa sola saldırırdım herhalde." John Bidlake, öteden beri evlenmeye karşıydı. Ama ne çare ki, canının çektiği kadınların tümünü evlenmeden elde edemedi. Böylece, Çiçero'ya uygun bir dil kullanarak "o münasebetsiz ve müstehçen anlaşma" dediği şeye üç kez katlanmak zorunda kaldı. Evlenmek onun gözünde ne kadar tatsız bir işse, boşanmak ya da resmen ayrılmak da hemen hemen aynı derece tatsızdı. Boşanmak fazla kesin bir şeydi; belirli bir tutumu benimsemeye zorluyordu insanı. Durumu iradesiyle düzenlemeye

kalkmaktansa, ne diye oluruna bırakmasın her şeyi? Duygusal açıdan da, toplumsal açıdan da günü gününe yaşayabilmekti gerçek isteği. Başkalarının ya da kendi eski benliğinin seçtiği insanlarla değil de; planlar yapmadan, bir mevki sağlamadan, günü gününe, canının istediği hoş insanlarla yaşayabilmekti gerçek isteği. "Şurada burada yatmak." Hollywood'da ideal yaşantının aşk alanında aldığı biçimi, işte böyle anlatmıştı Amerikalı bir genç kız. Bu ideal yaşantının öteki yanlarını da "şurada burada uyanmak" diye tanımlayabiliriz. John Bidlake'in hiçbir zaman katlanamadığı yaşantı ise, her gün, önceden bilinen kesin bir programa göre, ancak ölümle; ölümle değilse bile Tanrının iradesiyle ya da Kralın düşmanlarının harekete geçmeleriyle değişebilecek bir programa göre, kesinlikle ya şurada ya da burada yatmak ve uyanmak zorunluğuydu.

John Bidlake, üçüncü karısıyla ilişkisinin, yıllardır kesin bir biçim almayışından çok hoşnuttu. Beraber yaşamıyorlardı ama, ayrılmış da değildiler. Pek seyrek görüşürlerdi ama, hiçbir zaman da kavga etmemişlerdi. John Bidlake yirmi yıldan fazla bir süredir şurada burada uyuyup uyandığı halde, karısıyla karşılaşınca dosttular. Kuzey Chilterns manzaralarını yeniden görmek isteyip de Gattenden'e gelişi, dünyanın en doğal olayıymış gibi, hiç yoruma uğramadan kabul edilirdi. John Bidlake'in çok işine geliyordu bu durum. Böyle bir duruma olanak verdiği için karısına gönül borcu duyması da onun olumlu yanlarından biri sayılmalı. Ama duyduğu gönül borcunu sözle belirtmeye yanaşmıyordu. Çünkü bunun lâfını etmek, konuyu yorumlamak olurdu, yorumlamaksa, bu durumun kolayca bozulabilecek güzelliğini birazcık yıkan bir kesinlik havası yaratabilirdi. Oysa belirsizliğindeydi durumun güzelliği; o el sürülmemiş, tertemiz belirsizliğindeydi. Yeryüzünde pek az kadın bu durumun belirsizliğini böyle

sürdürmeye katlanabilir, ya da bu işi başarabilirdi. John Bidlake, bunu bildiği için, karısına gönül borcu duyuyordu. Başka bir eş, bir açıklama yapılmasını ister, durumu bilmek isterdi; kocasına kesin olarak, ya barışı ya savaşı, ya beraber yaşamayı ya da ayrılmayı seçmesini önerirdi. Oysa Mrs. Bidlake, kavga etmeden, bir tek söz bile söylemeden, kocasının usulcacık evlilikten çekilivermesine göz yummuştu. John, Bidlake'in arasıra ve kısa süreler için evlilik yaşantısına dönmesine de, gene hiç lâf etmeden katlanıyordu. Mrs. Bidlake, çocukluğundan beri, gerçek dünyadan fazla, hayalinde canlandırdığı uydurma dünyada rahat hissederdi kendini. Daha küçükken, araba yolunun demiryolunu kestiği yerde, işaret kulübesinde oturan bir kız kardeş uydurmuştu kendine. On ile on üç yaşları arasında, gerçekte gördüklerini hayaliyle gördüklerinden ayırdedemediği için, kaç kez yalan söylemekle suçlanmış, cezalandırılmıştı. Resimler ve kitaplar, hayallerine bir yenilik katmıştı. Resimler ve kitaplar sayesinde kişisellikten bir hayli kurtulan hayal gücü, klasik sanata, edebiyata ve düşünceye yönelmişti. Janet, on altı yaşından sonra, İngiltere'de kendini isteksiz bir yabancı saymış; sanat ve edebiyat ülkesine iyice yerleşmişti. John Bidlake'i de aynı ülkede yaşayan biri saydığı için, sanata ve şiire özgü bir sevdayla ona tutulmuş, karısı olmayı kabul etmişti. Gelgelelim Janet'in anasıyla babası, John Bidlake'i Kraliçenin sıradan uyruklarından biri saydıkları, sanatçılığından çok kocalığına önem verdikleri için, kızlarını bu işten vazgeçirmek amacıyla ellerinden geleni yapmışlardı. Ama Janet yasalara göre ergendi; ve tartışmalardan kaçıverenlerin inadı vardı onda. Sanki içinde ruh olmayan boş bir beden karşısında, boşuna uğraşıp dururdu onunla tartışmaya kalkışanlar. Janet, eninde sonunda istediğini yaptı. Sevdiği eşsiz sanatçıyla evlendiği erkek arasında pek ilgi olmadığını anla-

yınca (ne yazık ki, çok çabuk anlamıştı bunu), doğuştan gelen gururu yakınıp sızlanmasına engel oldu. Dostlarıyla akrabalarını, "sana demedim mi!" sözünü söylemek hazzından yoksun kılmak istiyordu. John, şurada burada yatıp kalkıyor, evlilik yaşantısından gittikçe uzaklaşıyordu. Janet ise susuyor; avunmak için, doğma büyüme kendi yurdu olan, rahat ettiği bir ülkeye, sanat ve edebiyat hayallerinin ülkesine, çekiliyordu. Kişisel geliri sayesinde, hayal gücünün yarattığı bu ülkede yolculuğu huy edindi. John Bidlake de karısıyla çoluk çocuğunu anımsayıp onlara verebilecek kadar parası olduğu aklına geldikçe, bu kişisel gelire, düzenli olmayan, kimi zaman artan, kimi zaman azalan katkılarda bulunurdu. Evlenmelerinden bir yıl sonra Elinor dünyaya geldi. Dört yıl sonra da, midesinde ülser çıkan John Bidlake, bakılmak amacıyla, bir süre uslanarak evine döndü. Walter, John Bidlake'in hastalıktan sonra ailesiyle geçirdiği iyileşme döneminin bir ürünüydü. Ülser geçince, John Bidlake gene yokoldu ortadan. Çocuklara, dadılarla mürebbiyeler bakıyordu. Mrs. Bidlake, sanki alacakaranlıkta çevresini pek iyi göremiyormuş gibi, çocuklarının eğitimini uzaktan uzağa denetliyordu. Arasıra da, kendine özgü hayal ülkesini gerçek dünyadan ayıran sınırı aşıveriyordu. Günlük düzene karışmasında, insanı her zaman şaşırtan, nerdeyse doğaüstü bir yan vardı. Başka bir gezegende yaşayan, olayları yeryüzündeki sıradan insanlardan bambaşka bir gözle gören Mrs. Bidlake, gökyüzünden yere inip de çocuklarının günlük eğitim ve terbiyelerine karışınca, hiç beklenmedik durumlar çıkardı ortaya. Örneğin bir gün, ders yapılan odadaki piyanoda Dan Leno'nun "Eşekarısı ve Katı Yumurta" adlı şarkısını çaldığı için, bir mürebbiye kapı dışarı edilmişti. Mürebbiye, namuslu bir kızdı, iyi öğretirdi ve felçli babasına bakardı. Ne var ki, yüce sanat ilkeleri tehlikeye girmişti: Elinor'un müzik beğenisi, bir

daha düzeltilemeyecek biçimde bozulabilirdi. (Söz arasında şunu da söyleyelim ki, Elinor babasına çekmişti, müzikten nefret ederdi.) Ama Mrs. Bidlake'in gözünde, Elinor'un Miss Dempster'e düşkünlüğü, müzik konusunda zevksizliğin ona da bulaşması tehlikesini büsbütün arttırıyordu. Mr. Bidlake kararlıydı: "Eşekarısı ve Katı Yumurta" şarkısına göz yumamazdı. Miss Dempster kovuldu. Bu haberi duyunca, Miss Dempster'in yaşlı babasına gene inme indi; onu bir gözü kör ve konuşamaz halde, yerden kaldırdılar. Mrs. Bidlake'in hayal ülkelerindeki yolculuklarından dönüşünün böylesine ağır sonuçları olmazdı her zaman. Çocuklarının eğitimine karışınca, üstünde durduğu başlıca sorun şuydu: Elinor ile Walter, küçük çocukların anlayamayacağı, ya da küçük çocuklara göre olmadığı herkesce kabul edilen klasik yazarları okuyacaklardı. Mrs. Bidlake'in kuramlarına göre, felsefe ve sanat alanında en üstün yapıtlarla yetiştirilmeliydi çocuklar. Elinor üç yaşındayken ona *Hamlet*'i okumuşlardı. Resim kitapları, Giotto ve Rubens'in tablolarıydı. *Candide'i* okuyarak Fransızca öğrenmişti. Yedi yaşında *Tristram Shandy* ile Berkeley'nin *Theory of Vision*'u; dokuz yaşında Spinoza'nın *Ethics*'i, Goya'nın gravürleri; Almanca okuması için de *Also sprach Zarathustra* verilmişti ona. Felsefenin en yüce yapıtlarını böylesine vakitsiz tanıması, Elinor'un bellibaşlı özelliklerinden birinin nedeni oldu; yani tantanalı ve de tumturaklı ülkücülüklere biraz alaycı ve küçümseyen gözlerle bakmasıyla sonuçlandı. Bu arada klasik yazarları, ahlâka aykırı sayılan açık saçık parçaları arınmamış baskılarda okuduğu için, çocuklarca bilinmesi hiç de hoş görülmeyen konularda kuramsal, ama eksiksiz bir bilgi edinmişti daha küçükken. Elinor, tüm cinsel sorunlara karşı doğuştan kayıtsızdı, bunları hiç merak etmezdi; elde ettiği bilgi, bu soğukluğunu ve kayıtsızlığını azaltacağı yerde arttırdı. Genç kızın hem ay-

rıntılı bilgisi vardı; hem de aslında çok saf kalarak, yüzeysel bir bıçkınlık havasında yetişmişti. Böylece Elinor, Shakespeare'in oyunlarındaki genç kızlar gibi, bir yandan bilimsel bir açıklıkla Rabelais gibi konuşur; bir yandan da ince ve titiz bir edeple davranırdı. Sevgili hayallerine karşı Elinor'un bu saygısız tutumu, Mrs. Bidlake'i biraz üzdü; ama kendine özgü bir biçimde aklı başında bir kadın olduğu için, hiçbir şey söylemedi, Elinor'u yola getirmeye kalkmadı; durumun farkına varmamacasına kendi kabuğuna çekildi. Nitekim kocasının kusurlarını da görmemezlikten gelmiş; bunların bilincine varmamak için, mutluluk veren sanat ve hayal dünyalarına çekilmişti. Bir oldubittiyi yok etmenin yolu yoktur. Ama günlük yaşantıda bu oldubittiyi tam bir sessizliğe gömmek, onu ortadan kaldırmak kadar geçerlidir. Sözü edilmeyen bir olay, aslında var olduğunu halde, yok gibidir. John Bidlake, hasta bir adam olarak, umutsuzluğa ve korkulara kapıldığı; kendi kendine, gözü dünyayı göremeyecek kadar acıdığı için; aslında olduğundan da daha hasta bir adam olarak Gattenden'e geri dönünce; Mrs. Bidlake, kolayca söyleyebileceği bir gerçeği, yani kocasının ancak bir hastabakıcıya gereksinme duyunca evine geldiği gerçeğini sessizliğe boğdu. John Bidlake'in odası hazırlandı; o da odasına yerleşti. Sanki evinden hiç ayrılmamıştı. Mutfakta hizmetçiler, iş arttığı için biraz homurdandılar gizlice. Mrs. Inman içini çekti; ve Dobbs, Mr. Bidlake'in karısına karşı davranışını, Anglikan Kilisesinin görüşlerine uygun bir ağırbaşlılıkla ayıpladı. Herkes, hem "oh oldu" diyor, seviniyor; hem de ona acıyordu. Mr. Bidlake'in hastalığı ve bu hastalığın belirtileri, dinsel bir konu gibi tartışılıyordu alçak sesle. Yüksek sesle konuştuklarında da, evde hizmet edenlerin homurdandıkları, bu durumu beğenmedikleri olurdu. Ama için için hepsi de bir hayli hoşnuttu. John Bidlake'in gelişi, yaşantılarını tekdüzelikten

kurtarmıştı. Ölüme mahkûm oluşu evde hizmet edenlerin kişiliğine daha bir önem katıyordu her nedense. Bu yaklaşan ölüm, Gattenden'deki ev işlerine yeni bir anlam vermişti. Evde oturanların ruhları, beklenilen bu olayın güneşi çevresinde, anlamlı bir biçimde ve nerdeyse sinsice dönüp duruyordu. Her ne kadar homurdanıyorlar, durumu beğenmiyorlarsa da, John Bidlake'e sevecenlikle bakıyorlardı. Belli belirsiz bir gönül borcu duyuyorlardı ona karşı. John Bidlake ölümüyle, onlara hayat bağışlıyordu sanki.

YİRMİSEKİZİNCİ BÖLÜM

Molly D'Exergillod, her şeyin açık seçik söylenmiş, kesinlikle tanımlanmış, belirtilmiş olmasını isterdi. Onun gözünde, tüm yaşantılar bir hammaddeden başka bir şey değildi. İşlek bir beyin, madeni eritip döverek aygıtlar ve kılıçlar yani sözcükler yapmayı öğreninceye değin, demirin hiçbir yararı yoktu insana. Molly için, yaşantının işlenmemiş yanları, duygular, düşünceler, anılar, bir taş parçası kadar anlamsızdı aslında. Ancak güzel konuşma sanatı sayesinde ve çok çalışarak, ince sözler ve düzgün tümceler biçimini alınca, değer kazanırdı tüm bunlar. Molly D'Exergillod, güneşin batışını severdi; çünkü "işaret vermek için kullanılan renkli ışıklar, Mendelssohn'un müziği, kurum ve kremalı çilekler birbirine karışmış bu batan güneşte" diyebilirdi. Bahar çiçeklerini severdi; çünkü "gripten sonra iyileşmeye yüztuttuğunuz sırada ne duyarsanız, bu ilkbahar çiçekleri de insana aynı duyguyu verir, değil mi?" diyebilirdi. Bunu söylerken de, konuştuğu adama doğru sokulur, hiç karşılık beklemeden, gene aynı soruyu üstüste sorardı: "Öyle değil mi?" El Greco'nun Toledo

manzaralarına tıpatıp benzedikleri için, fırtınada uzak dağların görünüşünü severdi. Aşk konusuna gelince, Molly için aşkın tüm çekiciliği, insanın bu konuda söyleyebileceği güzel sözlerin nerdeyse sonsuz oluşuydu. İnsan hiç durmadan, boyuna konuşabilirdi aşktan.

İşte Molly D'Exergillod, şu sırada aşktan söz ediyordu Philip Quarles'a. Bir saatten beri hep bunu konuşmuştu. Kendini incelemiş, başından geçenleri anlatmış; Philip Quarles'a geçmişi ve duydukları konusunda sorular sormuştu. Kendini anlatmaktan nefret eden, bu işi hiç beceremeyen Philip Quarles, istemeye istemeye, güçlükle yanıtlıyordu kadını.

Molly D'Exergillod, "öyle değil mi?" diyordu. "Aşkın, en heyecanlı yanı, insanın kendisiyle ilgili birçok yeni şeyi açığa çıkartabilmesinde."

Philip, gerektiği gibi onayladı bu görüşü.

"Jean ile evlenmeden önce analık duygularımın gücünü sezmemiştim bile. Şimdi Jean'in ayakları ıslanınca, öyle telâşlanıyorum ki!"

Philip, çapkınca bir söz etmeye kalkışarak, "sizin ayaklarınız ıslansa, ben de çok telâşlanırdım," dedi.

"Aman ne aptalca bir lâf!" diyordu içinden. Bu tür sözleri pek beceremezdi. "Keşke Molly'nin kaymak gibi teni, biraz fazla gösterişli olan güzelliği, beni böylesine çekmeseydi," diye düşünüyordu. Molly çirkin olsaydı, Philip buraya gelip aptal durumuna düşmeyecekti.

Molly, "pek şekersiniz," dedi. Yüzünü ve göğsünü sunarak, Philip'e doğru eğildi: "Söyleyin bana, niçin hoşlanıyorsunuz benden?"

"Niçin hoşlandığım belli değil mi?"

Molly gülümsedi: "Jean benden başka bir kadına âşık olamazmış. Niçin biliyor musunuz?"

Philip, "hayır, bilmiyorum," dedi.

Molly'nin tanrıça Juno gibi, gerçekten görkemli bir kadın olduğunu düşünüyordu.

Molly sözünü sürdürdü: "Baudelaire kadınlar için *le contraire du dandy* der ya. Jean'a göre, ben öyle olmayan tek kadınmışım da ondan. *Mon Coeur Mis á Nu*'deki o parçayı hatırlarsınız: *La femme a faim et elle veut manger; soif, et elle veut boire. La femme est naturelle, c'est a-dire abominable. Aussi est-elle..."**

Philip gülerek, Molly'nin sözünü kesti "Bir tümceyi atladınız," dedi. *"Soif, el elle veut boire.* Bundan sonra da şu geliyor: *Elle est en rut, et elle veut être...*** Crèpet'nin baskısından bu sözcük çıkarılmıştır ama, isterseniz söyleyebilirim size."

Philip lâfa karışarak Molly'nin birçok konuşmalarında etkisini denediği marifetli bir tümcenin güzel güzel söylenmesine engel olmuştu. Karşısındakilerin Fransız edebiyatını Philip kadar iyi bilmelerine alışık değildi Molly.

"O sözcük yersiz," dedi.

"Acaba?" Philip kaşlarını kaldırdı. "Pek emin değilim bundan."

Molly, sözünün kesildiği noktaya hızla geri döndü: *"Aussi est-elle vulgaire, c'est-á-dire le contraire du dandy.****" Jean benim tek dişi dandy olduğumu söylüyor. Ne dersiniz?

"Jean'ın hakkı var, korkarım."

"Niçin korkarım diyorsunuz?"

"İnce ve yapay erkeklerden ayrıca hoşlanmam. Hele bun-

* Metinde Fransızca: "Kadın, ince ve yapay bir erkeğin tam tersidir. Karnı acıkınca yemek ister; susayınca, içmek ister. Kadın doğaldır; yani iğrençtir. Böylece kadın..."

** "Susayınca, içmek ister. Kızışır ve..."

*** Metinde Fransızca: "Böylece kadın bayağıdır: Yani ince ve yapay bir erkeğin tam tersidir."

lar erkek olmayıp kadın olursa, hiç hoşlanmam."

Bu kadın, göğsünün güzelliğini kullanarak, kafasının içini zorla beğendirmeye kalkıyor erkeklere. Böyle bir kadının, yazacağı romanda da iyi bir tip olacağını düşündü. Ama yaşamda bu tip kadınları pek sinir bozucu, gerçekten pek sinir bozucu buluyordu.

"Kadınların doğal olmalarını yeğlerim" dedi.

"Ama güzel bir biçimde doğal davranacak kadar marifetli değilseniz; ne denli doğal davrandığınızı bilecek kadar da bilinçli değilseniz; doğal davranmanızın ne anlamı var o zaman?"

Molly sorduğu soruyu beğenmişti. Buna biraz çekidüzen verirse, veciz ve kusursuz bir tümce olabilirdi bu soru.

Konuşmasını sürdürdü: "Eğer ne duyduğunuzu tam bilmiyorsanız, bunu sözle açıklayamıyorsanız, âşık olmanızın hiçbir anlamı yok."

Philip, "bence çok anlamı var," dedi. "İnsanın çiçekten hoşlanması için, bitki bilgini ya da natürmort ressamı olması gerekmez. Sizin için de aynı şeyi söyleyeceğim, sevgili Molly. İnsanın sizden hoşlanması için Sigmund Freud ya da Shakespeare olması gerekmez."

Philip bunu söyler söylemez, kanepede birden Molly'ye doğru kayıverdi; onu kolları arasına aldı, öptü.

Molly üzülmüş ve şaşmıştı: "Ama aklınız nerede sizin?" diye bağırdı.

Philip, kendisini iten kolun ucundan, biraz öfkeyle karşılık verdi: "Aklım hiçbir yerde değil. Düşündüğüm de yok. Yalnız istiyorum." Küçük düştüğünü, rezil olduğunu seziyordu. "Ama sizin bir rahibe olduğunuzu unutmuştum."

Molly direndi: "Ben rahibe filân değilim. Uygar bir insanım, o kadar. Böyle saldırmalar, el atmalar... Gerçekten yabansı davranışlar."

Molly, mizamplisi bozulan saçlarının bir buklesini düzeltti; platonik bağların ruhun gelişmesine yardım ettiğini anlatmaya başladı. Tutkun bir erkekle bir kadın arasındaki ilişkiler ne denli platonik kalırsa, kafalarının bilinçli yaşantısı da o denli canlanırmış:

"Bedenin yitirdiğini ruh kazanır. *Psychologie Contemporaine* adlı kitabında Paul Bourget değil miydi bunu belirten?"

Molly, bu modası geçmiş, gözden düşmüş yazardan sözettiği için özür dilemesi gerektiğini düşündü: "Paul Bourget kötü bir romancı, ama denemeleri iyi bence," diye ekledi. "Paul Bourget değil miydi bunu söyleyen?"

Philip bezmişti artık: "Paul Bourget'dir herhalde."

"Bedenlerin tutkusuna yönelen enerjinin yolu değiştirilir; ve bu enerji, ruhun değirmenlerini döndürür." (Molly, bunu söylerken, "ruhun değirmenlerini döndürür" sözünün biraz fazla romantik kaçtığını, Kraliçe Victoria çağını ve Meredith'in romanlarını akla getirdiğini düşündü; tümceyi düzeltti:) "Bedende barajlar ve kanallar meydana gelir; böylece beden, ruhun dinamolarını işletir. Baskıya uğrayan bilinçaltı, bilincimizi yoğunlaştırarak, hıncını alır."

Philip, kanepenin öteki ucundaki oldukça şehvetli bedene öfkeyle bakarak, "ama insan, bilincinin yoğunlaşmasını ister mi acaba?" diye sordu. "Doğrusu, ben biraz bıkmaya başladım bilinçten."

Philip, Molly'nin bedenine hayrandı. Ne var ki, Molly, ancak kafasıyla -bedeninden çok daha az ilgi çekici, çok daha az güzel olan kafasıyla- ilişki kurulmasına izin veriyordu. Philip öpüşmek istiyordu. Ama ruhsal durumları inceleyen öykülerden, felsefeyle ilgili vecizelerden başka bir şey elde edemiyordu.

"Bilinçten iyice bıktım usandım," dedi gene.

Bıkmasına da hiç şaşmamalı.

Molly, gülmekle yetindi. "Taş devrinden kalma bir mağara adamı olduğunuzu ileri sürmeyin sakın," dedi. "Size hiç de yakışmıyor bu. Bilinçten bıkmış usanmış! Siz ha? Siz bilinçten bıktınızsa, canınızdan da bıktınız demektir."

Philip, "işte tam dediğiniz gibi," dedi. "Sayenizde canımdan da bıktım. Ölesiye bıktım."

Hâlâ kızgın olan Philip, gitmek üzere ayağa kalktı. Molly başını kaldırıp Philip'i süzdü. "Bu bir hakaret mi?" diye sordu. "Neden benim yüzümden canınızdan bıktınız?"

Philip başını salladı: "Açıklayamam. Açıklamaktan vaz geçtim artık." Elini uzattı. Molly, hâlâ merakla yüzüne bakarak bu eli aldı. Philip sözünü sürdürdü: "Eğer siz, uygarlığın kız oğlan kız kalmaya zorladığı rahibelerden biri olmasaydınız, ben bir şey açıklamadan da beni anlardınız. Daha doğrusu, açıklanacak bir şey kalmazdı ortada. Çünkü canımdan bıktırdınız beni. Şunu da söyleyeyim, Molly: Siz gerçekten ve tutarlı biçimde uygar olsaydınız, erkeklerde böylesine istekler uyandırmamak için çareler düşünürdünüz. İstek uyandırmak, barbarca bir tutumdur. İnsanın üstüne saldırmak, el atmak kadar yabansı bir şeydir. Sizin böyle olmamanız, George Eliot'a benzemeniz gerekir. Hoşça kalın."

Philip, Molly'nin elini son bir kez sıktı, topallaya topallaya odadan çıkıp gitti. Sokakta öfkesi yavaş yavaş geçti. Hattâ kendi kendine gülümsemeye başladı. Ne de olsa bir şakaydı bu. Isıran bir adamın ısırıldığını görmek, her zaman tuhaftır. Başkalarını hep ısırıp, sonunda kendi ısırılan Philip de olsa, gene de insanı güldürür bu. Kendinden daha da bilinçli ve uygar bir kişi, bilinçli ve uygar Philip'i yenmişti. Hak yerini bulmuştu. Ama müthiş bir uyarıydı bu! Birini eleştirmenin en etkili yolu, onun gülünç bir taklidini, bir karikatürünü yapmaktır. Philip, Molly'ye bakınca, Max Beer-

bohm'un * çizdiği kendi karikatürünü görür gibi oldu. Korkunç bir görüntüydü bu. Philip önce gülümsedi, sonra düşünmeye başladı.

Parkta bir iskemleye oturdu. Kusurlarını gözden geçirdi. Önceden de düşünmüştü bu kusurları; ama bunların önüne geçmek için de hiçbir şey yapmamıştı. Bu kez de hiçbir şey yapamayacağını daha şimdiden biliyordu. Zavallı Elinor! Platonik ilişkiler ve Paul Bourget konusunda Molly'nin söylediği o saçma sapan sözler aklına geldikçe, Elinor'un neler çektiğini anlıyordu. Molly ile serüvenini Elinor'a anlatmaya karar verdi. İşi ciddiye almadan konuşmak her zaman daha kolay olduğu için, şakaya vurarak anlatacaktı bunu. Sonra da Elinor'dan ve kendisinden söz edecekti. Evet, öyle yapacaktı. Hattâ bunu daha önce yapması gerekirdi. Elinor, son günlerde öyle garip garip, öyle tuhaf tuhaf susuyordu ki! Öylesine uzaklardaydı ki! Philip üzülmüş, onunla konuşmak istemiş, konuşması gerektiğini sezmişti. Ama ne konuşacaklardı? Molly ile arasında geçen gülünç olay, Philip'in lâfı açması için iyi bir fırsattı.

Elinor'u görünce, "bugün öğleden sonra Molly D'Exergillod ile beraberdim," diye söze başladı.

Ama Elinor'un "öyle mi?" deyişi, o denli soğuk, o denli ilgisizdi ki, Philip konuşmaktan vazgeçti. Bir sessizlik oldu. Elinor okumasını sürdürdü. Philip, kendi kitabının üstünden gizlice baktı karısına. Elinor'un solgun yüzü, ta uzaklardaymış gibi dingindi. Philip, son haftalarda ikide birde duyduğu tedirginliğe, kaygıya yeniden kapıldı.

O akşam yemekten sonra cesaretini toplayıp, Elinor'a sordu: "Neden hiç konuşmuyorsun artık?"

Elinor, başını kitabından kaldırıp, Philip'e baktı.

Alaycı bir gülümsemeyle, "neden mi hiç konuşmuyorum?"

* Yirminci yüzyılın başında, karikatürleriyle üne erişen bir İngiliz yazarı.

dedi. "Herhalde söyleyecek artık ilginç bir sözüm yok da ondan."

Eskiden Elinor susmasından yakınınca, ona böyle karşılık verdiğini bilen Philip, utanıp sustu. Ama Elinor, gene de haksızlık ediyordu aynı şeyi yapmakla. Çünkü Philip böyle derken, doğruyu söylüyordu. Anlatacak ilginç bir şeyi gerçekten yoktu. İçinden geçenleri gizliye gizliye, en özlü duygularını nerdeyse yoketmişti Philip. Duygu açısından pek az şey kalmıştı iç dünyasında. Kalanların çoğu, ya ıvır zıvır şeylerdi; ya da Philip'i küçük düşüren şeyler. Elinor'un ise, söyleyecek çok sözü vardı öteden beri. Benliğinin derinliklerinden kendi kendine çıkan, kendiliğinden söylenen şeylerdi bunlar. Philip, bunu anlatmak istedi karısına; ama her nedense güçtü bu. Philip anlatamadı.

Bir an sustuktan sonra, kendini zorlayarak, "ama gene de eskiden çok daha fazla konuşurdun" diyebildi, "bu son günler ise..."

"Konuşmaktan biraz yoruldum herhalde. İşte o kadar."

"Ama neden yoruldun?"

"İnsan arasıra yorulmaz mı?" Elinor, biraz kızmış gibi küçük bir kahkaha attı. "Sen her zaman yorgun gibisin."

Philip, bir çeşit kaygıyla karısına baktı. Gözleriyle sanki yalvarıyordu. Ama Elinor'un yumuşamaya niyeti yoktu. Şimdiye değin hep fazla yumuşak davranmıştı. Philip, karısının sevgisini sömürmüştü, ona vermesi gerektiğinden daha azını vermişti her zaman. Karısı başkaldırır gibi olunca da, birdenbire acıklı ve zavallı haller takınmış, Elinor'un iyiliğine sığınmıştı. Elinor bu kez sert davranacaktı. Varsın Philip, yalvarıyormuş, üzülüyormuş gibi haller takınsın! Elinor hiç oralı olmayacaktı. Oh olsun Philip'e! Ama Elinor kendini gene de biraz suçlu buluyordu. Oysa, Philip'in suçuydu bu. Philip, davranışlarıyla, sözleriyle neden açıkça sevemiyordu ka-

rısını? Elinor'un sevgisini doğal hakkı sayıyor, karşılık vermeden kabul ediyordu. Karısı sevgi göstermekten vazgeçince de, sessizce üzülür gibi, yalvarır gibi haller alıyordu. Ama bir şeyler söylemeye, bir şeyler yapmaya gelince...

Saniyeler geçti. Elinor, okur gibi yaparak bekliyordu. Ne olur, Philip bir konuşsa, bir kımıldasa! Kocasını yeniden sevebilmek için bir bahane bulmaya can atıyordu. Everard'a gelince... Everard yokolmuştu ortadan. Benliğinin içgüdülere dayanan derin özü, aslında hiç değer vermiyordu Everard'a; Philip gayret edip karısını biraz olsun sevebilse, Elinor için bilinçli olarak Everard'ın hiçbir değeri kalmayacaktı. Oysa şu sırada Elinor, Everard'ı bilinciyle sevmeye çalışıyordu; yani bunu ilkelerine uygun bulduğu için, bile bile, bu sevgiyi amaç edinerek sevmeye çalışıyordu Everard'ı. Saniyeler sessizlik içinde geçti. Sonunda Philip, hafif hafif içini çekti; (çünkü bir şeyler söylemek, bir şeyler yapmak isterdi ama, bunun yolu yoktu; çünkü söyleyeceği sözün, yapacağı şeyin kişisel olması gerekecekti) kitabını aldı; yazacağı romandaki zooloji bilgini romancıyı düşünerek, kuşlarda mülkiyet duygusu üstüne bilgi edinmeye koyuldu. Gene okuyordu. Demek hiçbir şey söylemeyecekti eninde sonunda. Eh, ne yapalım, öyle olsun. Mademki karısının Everard'ın metresi olmasını istiyordu, kendisinden başka kimseye yükleyemezdi kabahatı. Elinor omuz silkmeye, acımasız olmaya çalıştı. Ne var ki, Philip'den çok kendisinin tehlikeye girdiğini seziyordu için için. Mahkûm olan Philip değil, kendisiydi. Everard'ın metresi olmaya mahkûmdu.

Böyle bir şeyi hiç denemeyen Elinor'a, âşık edinmek pek de güç görünmemişti. Ahlâk açısından yanlış bulmuyordu bunu. Hıristiyanlığa inananlar ve romanlardaki kadınlar, amma da kıyametler koparırlardı bu iş için. Anlaşılır gibi değildi bu! "İki kişi birbirleriyle yatmak istiyorlarsa, neden

kendilerine ve çevrelerindekilerin tümüne eziyet etmeden, düpedüz, dobra dobra yapamasınlar bu işi?" derdi Elinor. Bir âşığı olduğu için, kendisini kötülemelerinden de çekinmiyordu. Bu durumu öğrenip Elinor'u beğenmeyecek olanları, Elinor kendi de hiçbir zaman beğenmemişti nasıl olsa. Böyleleri, Elinor ile görüşmemek istemekle, bir lutûfta bulunacaklardı ona. Phil'e gelince, bunu hak etmişti. Böyle bir şeye engel olmak elindeydi onun. Neden karısına biraz daha sokulamıyordu? Neden kendinden bir şeyler veremiyordu ona? Elinor, sevgi dilenmişti kocasından; ama çok uzaklardan gelen, kişisel olmayan bir iyilikseverlikten başka bir şey değildi Phil'in ona verdiği. Elinor biraz yakınlık istiyordu sadece, biraz insanlık. Bu kadarını istemek de hakkıydı. İstediğini vermezse, neler olacağını Phil'e kaç kez söylemişti.

Kocası anlamıyor muydu acaba? Yoksa hiç mi aldırmıyordu? Belki de hiç mi hiç üzülmeyecekti. Kendisini cezalandırmak için yapılanı, bir ceza saymayacaktı. İşte o zaman Elinor küçük düşecekti. Elinor, benliğiyle savaşırken, gene bu noktaya varınca, şunu aklında tutmaya çalıştı: Bir âşık edinmesinin başlıca nedeni, Philip'i cezalandırmak değildi; ona acı çektirerek, onu kıskandırarak, kocasına insan olmayı öğretmek değildi yalnız. Elinor kendi mutluluğu uğruna bir âşık edinecekti. (Böyle bir mutluluğu aramak zorunda kaldığı için ne denli mutsuz olduğunu unutmaya çalışırdı.) Bunu, hiç kimseyi düşünmeden, yalnız kendi mutluluğu için yapacaktı. Tüm düşüncelerini ve tüm davranışlarını Philip'e göre ayarlamaya gereğinden fazla alışmıştı. Bir âşık edinmeyi tasarladığı sırada bile, gene Philip'i düşünüyordu. Ne var ki, Elinor, bağımsızlığını bildirip mutluluğa hakkı olduğunu, mutluluk duymayı amaç edindiğini anımsatmak zorundaydı kendi kendine. Her şeyi kocasıyla ilgili olarak düşünmeye alışıktı; böyle düşünmeyi doğal buluyordu. Hattâ bir âşık

edinmeyi tasarladığı sırada bile, kocasının böylece yola gelebileceğini, cezasını bulacağını hesaplamamak elinde değildi. Kocasını unutabilmesi için, kendini zorlaması, bilinçli davranması gerekmekteydi.

Bir âşık edinmesinin nedeni ne olursa olsun, bu iş, psikolojik açıdan ona hiç de güç gelmemişti önceleri. Hele bu âşık Everard Webley olacaksa, bunu yapmak daha da kolaylaşıyordu. Çünkü Everard'dan çok hoşlanıyordu; ona hayrandı. Everard'ın çevresine saçtığı güç, Elinor'a dokunuyor, ona garip bir heyecan veriyordu. Gelgelelim bedenleri birbirine dokununca, ortaya ne müthiş güçlükler çıkıveriyordu hemen! Elinor, Everard'ın yanında olmaktan, onun mektuplarını okumaktan hoşlanıyordu. Everard ona el sürmedikçe, bu adama sevdalandığını sanıyordu. Ama yolculuktan dönüşünden sonra, ikinci buluşmalarında, Everard onu kucaklayıp öpünce, bir çeşit tiksinti duymuş, adamın kolları arasında buz kesilmiş, taş gibi olmuştu. Bir yıl önce de, Everard onu ilk kez öpmeye kalkınca, aynı tiksintiyi, aynı soğukluğu duymuştu. Daha sonraları, başka şeyler duymaya hazırlandığı, Everard'ı âşık olarak benimsemeye kendini bile bile alıştırdığı halde, gene aynı şeyi duymuştu. Bu tiksinti, her bir yanına yayılan bu soğukluk, itilerinin ve alışkanlıklarının içten gelen tepkileriydi. Yalnız kafası kararlıydı. Everard'ı kabul etmeye. Duyguları, bedeni, içgüdüsel benliğinin tüm alışkanlıkları, bu karara başkaldırıyordu. Kaskatı kesilen, ürken bedeni, kafasının zararsız bulduğu şeye tutkuyla karşı koyuyordu. Kafası çapkınlık ediyordu ama, bedeni ve duyguları tertemiz kalıyordu.

"Rica ederim, Everard" diye yalvardı; "rica ederim."

Everard, Elinor'u bıraktı: "Niçin nefret ediyorsunuz benden?"

"Ama nefret etmiyorum ki sizden!"

Everard Webley vahşice alay etti: "Tüyleriniz diken diken oluyor sadece, işte o kadar!" Canı yandığı için, kendi yarasını deşmekten hoşlanıyordu. "Sadece tiksiniyorsunuz benden."

"Ama neden böyle şeyler söylüyorsunuz?"

Elinor, kendi davranışına çok üzülüyor, utanıyordu; ama tiksintisinin gene de önüne geçemiyordu.

"Doğruyu söylüyorum da ondan."

"Hayır, doğru değil."

Bu sözü duyunca, Everard gene elini uzattı.

Elinor başını salladı. "Ama bana dokunmayın," diye yalvardı. "Şimdi dokunmayın. Yoksa her şey bozulur. Niçin olduğunu bilmiyorum. Ama şimdi dokunmayın. Daha dokunmayın."

Bunu söylemekle, Everard'dan hem kaçıyor, hem de, açıkça konuşmadan ona söz vermiş oluyordu.

Elinor söz verircesine konuşunca, Everard gene üstüne düşmeye başladı. Elinor da bunu söylediğine yarı pişmandı ama, açıkça olmazsa da söz verdiği için yarı memnundu. Everard'ın bedeninin tehlikesinden şimdilik kurtulduğu için rahatlamıştı; ama ondan kaçtığı için de kızıyordu kendine. Teni ve içgüdüleri, iradesine başkaldırmıştı. Açıkça konuşmadan böyle söz vermekle, Elinor'un iradesi, benliğindeki hainlere karşı bir misilleme yapmaktaydı. Everard'dan özür dilemesi gerektiğini biliyordu; ve iradesi işte böyle özür diliyordu. "Daha değil!" demişti. Ama ne zaman? Ne zaman? İradesi, "istediğin zaman," diyordu; "canın istediği zaman." Söz vermek kolaydı; ama bu sözü yerine getirmek öyle güçtü ki! Elinor içini çekti. Philip sevilmeye razı olsa, ne iyi olurdu! Ama Philip, bir şey söylemiyor, bir şey yapmıyor; okumasını sürdürüyordu. Susarak hainliğe zorluyordu karısını.

YİRMİDOKUZUNCU BÖLÜM

Hyde Park'da, haziran ayının bir cumartesi günü.

Yeşiller giyip, kılıç kuşanan Everard Webley, Bucephalus adlı atına binmiş, Britanyalı bin Hür Adama nutuk çekiyordu. Hür Adamlar, muhafız alayının bile övünebileceği, tam askerce bir düzenle, Blackfriars rıhtımında toplanmışlar; bando ve simgesel bayraklarla Charing Cross'a yürümüşler; Northumberland Avenue, Trafalgar Square, Cabridge Circus'den geçerek Tottenham Court Road'a gelmişler; en sonra da Oxford Street'in bir ucundan öbür ucuna kadar yürüyerek, Marble Arch'a varmışlardı. Parka girerlerken; tıbbın gelişmesi uğruna canlı hayvanlar üzerinde deney yapanları protesto etmek amacıyla toplanıp yürüyüş yapan bir alay insanla burun buruna gelmişlerdi. O sırada biraz kargaşalık olmuştu: Yürüyenler birbirine karışmış; "Britanyalı Grenadier"ler marşını çalan bando ile "Bütün İmanımla Sana Bakıyorum, Ey Çarmıha Gerilen Kuzu" adlı dinsel şarkıyı çalan öteki bandonun çarpışmasından ortaya uyumsuz bir müzik çıkmış; üstünde "küçücük köpeklerimizi koruyunuz" yazılı

pankartlarla "Britanyalılar asla köle olamaz" pankartları ve "bunlar doktor mu yoksa şeytan mı" pankartlarıyla "sosyalizm zorbalık demektir" pankartları birbirine girmişti. Ne var ki, Hür Adamların hayranlık uyandıran disiplini, bu kargaşalığın ağır bir hal almasına engel olmuştu. Kısa bir gecikmeden sonra, bin Hür Adam parka girmiş; önderlerinin önünden bir geçit töreni yapmış; sonunda da dört köşeli, çukurca bir meydanın üç yanına dizilmişti. Everard Webley ile kurmay heyeti de, meydanın dördüncü yanının ortasında durmuştu. Borular hep birden çalmış; derken bin Hür Adam, Kipling'in şiirlerini oldukça andıran Hür Adamlar Marşının dört dizesini söylemişlerdi. Marş bitince, Everard söylevine başlamıştı:

"Britanyalı Hür Adamlar! Arkadaşlarım!" Hiç zorlanmadan çıkan bu gür sesi duyunca, bu olup bitenlere hiç ilgi duymadan, ancak seyretmek için oraya toplananlar arasında bile, bir sessizlik oldu. Söylediği sözlerde etkileyici bir güç yoktu aslında. Bu güç, söylenen sözlerden değil, bunları söyleyenden geliyordu. Everard'ın söyledikleri, dikkatle dolu bir sessizlik yaratıyor; bu sessizliğin içine teker teker düşerek, dinleyenleri heyecanlandırıyordu. Everard Webley, Hür Adamların disiplinini överek söze başladı. "Disiplin," dedi, "istenerek benimsenen disiplin, özgürlüğün ilk koşuludur, Hür Adamların başlıca erdemidir. Özgür ve disiplinli İspartalılar, İranlı güruhun ilerlemesini engellediler. Özgür ve disiplinli Makedonyalılar, dünyanın yarısını fethettiler. Biz özgür ve disiplinli İngilizlerin görevi de, ülkemizi kurtarmaktır. Bizi köle eden kölelerden kurtarmaktır ülkemizi! Thermopilae'de üç yüz kişi, on binlere karşı savaştı. Bizim karşılaştığımız durum, böylesine umutsuz değildir. Sizin alayınız, altmış alaydan biridir ancak. İngiltere'deki altmış bin Hür Adamın yalnız binisiniz sizler. Bu sayı her gün artmakta.

Her gün yirmi, elli bazan yüz kişi bize katılıyor. Ordu büyüyor, Hür Adamların yeşil ordusu büyüyor.

"Britanyalı Hür Adamların üniforması yeşildir. Onlar, Robin Hood ile Küçük John'un üniformasını, yasadışı olanların üniformasını giyerler. Çünkü bu aptal demokrasi dünyasında, yasadışıdır onlar. Yasadışı oldukları için, övünürler de. Demokrasi dünyasının yasası çoğunluk üstüne kuruludur. Biz, yasadışı olanlar, çoğunluğa değil, seçkin azınlığa inanıyoruz. Demokratik siyaset adamlarına göre, çoğunluğun sesi Tanrının sesidir; ayak takımının hoşuna giden yasadır onların yasası. Biz, ayak takımının yaptığı yasanın dışında kalıp, sayıca üstün olanların değil, en değerli olanların yönetimini istiyoruz. Liberal büyük babalarından daha da aptal olan bugünün demokratları, özel girişimi önleyerek, sanayi ile toprağı devletleştirerek -belki Hindistan'da Moğollar çağı bir yana- şimdiye değin hiç görülmemiş bir zorbalık kurdular ülkemizde. Biz yasadışı olanlar, özgür adamlarız. Özgürlüğün kişisel değerine inanıyoruz; çünkü özel girişimin, bir bütün olarak toplum yararına düzenlenir ve denetlenirse, iktisat ve ahlâk açısından en olumlu sonuçları verdiğine inanıyoruz. Demokrasi dünyasının yasası, insanları hep aynı ölçüye vurmak, tüm insanları en aşağı ortak düzeye indirmektir. Demokrasi dünyasının dini, sıradan adama tapmaktır. Biz yasadışı olanlar, değişikliğe, soyluluğa, doğuştan gelen üstünlüklere inanıyoruz. Üstün olanların, doğuştan hak ettikleri mevkiye yükselebilmeleri için, kaldırılabilecek tüm engelleri ortadan kaldırmak, her insana bir fırsat bağışlamak istiyoruz. Sözün kısası, adalete inanıyoruz biz. Biz sıradan insana değil, olağanüstü insana derin bir saygı duyuyoruz. Vaktiyle özgür ve şen bir İngiltere olan bu ülkenin demokratik yöneticilerinin görüşleriyle, bizlerin, yani Britanyalı Hür Adamların görüşleri taban tabana zıttır. Onlardan

ayrıldığımız noktaları saysam sonu gelmez bu listenin. Şimdi söylediklerim, onlarla bizim aramızda barış olamayacağını göstermeye yeter nasıl olsa. Onların ak dedikleri, bizim için karadır. Siyaset alanında, onlar için iyi olan, bizim için kötüdür. Onların yeryüzündeki cenneti, bizim cehennemimizdir. Kendi isteğimizle yasadışı olan bizler onların yönetimini tanımıyoruz; ormanların yeşil üniformasını giyiyor, fırsat kolluyor, günümüzü bekliyoruz. Çünkü bizim için de gün doğacak. Sonsuza dek yasadışı kalmak niyetinde değiliz biz. Yasaları bizim yaptığımız gün gelecek. Şimdi iktidarda olanlar, ormanlara sığınacaklar o zaman. İki yıl önce, az sayıdaydık; bugün bir orduyuz. Yasadışı adamların ordusuyuz. Biraz daha sabredin arkadaşlarım; bu ordu, yasaları yıkanların değil yapanların ordusu olacak. Evet, yasaları yıkanlar dedim. Çünkü iyi yasalar yapabilmek için, kötülerini yıkmak zorundayız biz. Yasadışı olanların yiğitliği bulunmalı bizlerde. Britanyalı Hür Adamlar, yasadışı kardeşlerim, vakti gelince o yiğitliği bulacak mısınız kendinizde?"

Sıra sıra yeşil ceketliler, gümbür gümbür bağrıştılar.

"Size gelin deyince, peşimden gelecek misiniz?"

Yeşilli bin kişi, "geleceğiz, geleceğiz," diye bağırdılar gene.

"Yasalara karşı çıkmak gerekirse bile, gelecek misiniz?"

Hür Adamlar, "yaşa!" diye bağırarak, buna da evet dediler. Gürültü kesilip de Everard Webley sözünü sürdürmek için ağzını açtığı sırada, bir ses, "kahrolsun Webley! Kahrolsun zenginlerin muhafız alayı! Kahrolsun şu..." diye bağırdı. Ama bu ses, Britanyalı Hür Adamlar sözcüklerinin ilk harflerini değiştirerek, onlara nefret ettikleri, başka bir ad takmaya vakit bulamadan, beş altı Hür Adam, küfredenin üstüne çullanmışlardı bile.

Everard Webley, üzengilere basarak atının üstünde yük-

seldi, emir verircesine seslendi: "Saflarınızı bozmayın! Ne yüzle saflarınızı bozuyorsunuz?"

Subaylar, kargaşalık çıkan yere üşüştü. Bağrışarak, öfkeli öfkeli emirler verildi. Heyecana kapılıp harekete geçen Hür Adamlar, utana utana yerlerine geri döndüler. Kanlı bir mendili burnuna tutan düşmanları, iki polis arasında uzaklaştırıldı. Şapkası başından düşmüştü. Dağınık saçları güneşte kıpkızıl parlıyordu. Illidge'di bu adam.

Everard Webley, safları bozan bölüğün komutanına baktı. Bağırmıyordu ama, soğuk ve sert sesi, insanda korku uyandırıyordu.

"Buyruklara başkaldırmak," diye söze başladı. "Buyruklara başkaldırmak dünyanın en kötü..."

Illidge, mendilini burnundan çekti; incecik ve falsolu bir ses çıkararak, bağırdı: "Ah sizi gidi yaramaz oğlanlar!"

Seyirciler kahkahayı bastılar. Everard hiç oralı olmadı. Adamlarını azarladıktan sonra söylevini sürdürdü. Hem emreden, hem de kandıran; hem tutkulu, hem de serinkanlı ve uyumlu sesi, heyecanla yükseliyordu. Bozulan sessizlik, onun söylediklerini dinlemek için, gene kuruldu hemen. Dinleyicilerin dağılan dikkati, bu sesin çevresinde yeniden toplandı, yoğunlaştı. Bir ayaklanma olmuştu; Everard Webley bunu bastırmış, bir zafer daha kazanmıştı.

Spandrell, hiç sabırsızlanmadan bekliyordu. İllidge'in gecikmesi sayesinde bir iki kokteyl daha içebilecekti. Daha şimdiden bir hayli rahatlamıştı. Üçüncü kokteylini keyifle yudumlarken, lokantanın kapısı açıldı, Illidge içeri girdi. Pek kavgacı, meydan okuyan bir hali vardı. Yediği yumrukla çürüyen gözünü, gösteriş yaparcasına belâlı belâlı sergiliyordu herkese.

Spandrell, çürüğü görünce, sordu: "Sarhoş olup bir halt

mı ettin? Aldatılan bir kocayla mı karşılaştın? Bir bayanla mı atıştın yoksa?"

Illidge oturdu; başından geçenleri övüne övüne, atıp tutarak anlatmaya başladı. Söylediklerine bakılacak olursa, düşmana karşı bir köprüyü tek başına koruyan Horatius ile inançları uğruna taş yağmuruna tutulan ermiş Stephen'in bir karışımı gibi davranmıştı Hür Adamlara karşı savaşında.

Spandrell, dertten anlarcasına, "vay haydutlar!" dedi. Ama alaycı bir parıltıyla gülüyordu gözlerinin içi. Dostlarının başına gelenleri, öteden beri bir eğlence kaynağı sayardı; Illidge'in başına gelense, ayrıca eğlenceli bir felâketti.

Illidge övünürcesine, "ama Webley'nin o iğrenç söylevinin en fiyakalı yerini bozdum hiç olmazsa," dedi.

"Söylevini bozacağına, bir yumruk atıp yüzünü bozsaydın, daha iyi olurdu herhalde."

Spandrell'in sözündeki alayı sezen Illidge, fena halde içerledi. Kaşlarını çattı, öfkeyle konuştu: "Onun yüzünü bozmak yetmez. Yeryüzünden yoketmeli herifi. Millet için bir baş belâsı o. O da, peşinden giden eşkiya sürüsü de!"

Illidge küfretmeye başladı.

Spandrell gülmekle yetindi. "Atıp tutmak kolay," dedi. "Neden bir kerecik olsun bir şeyler yapmıyorsunuz? Neden Webley gibi, sizler de eyleme geçmiyorsunuz doğrudan doğruya?"

Illidge, özür dilercesine omuz silkti: "Gereğince örgütlenmiş değiliz de ondan."

"Bir herifin başına bir şey indirmek için, örgüte pek gerek yok, bana kalırsa. Sizler gereğince gözüpek değilsiniz, işte asıl sorun."

Illidge kızardı: "Yalan söylüyorsun."

"Gereğince örgütlenmiş değillermiş!" Spandrell, karşısındakini küçümsercesine, konuşmasını sürdürdü: "Ne var ki,

ileri sürdüğün özür, çağımıza pek uygun düşüyor. Örgüt denilen yüce tanrı! Nerdeyse sanat ve aşk bile, bu tanrının önünde dize gelecek. Şiirleriniz niçin o kadar kötü? Şiir sanayii gereğince örgütlenmemiş de ondan. Erkekliğini gösteremeyen âşık da, aynı biçimde özür dileyecek; bundan böyle örgütüm kusursuz olacak diye söz verecek öfkelenen bayana. Hayır, hayır, Illidge dostum. Öyle şey olmaz, biliyorsun, öyle şey olmaz."

Öfkeden yüzü hâlâ, pembe pembe olan Illidge, "kendini pek tuhaf sanıyorsun herhalde," dedi. "Ama söylediklerin saçma. Şiirle siyaseti bir tutamazsın. Siyasal bir partide birbirine bağlı ve disiplinli olması gereken bir yığın insan var. Şair ise, tek başınadır."

"Bir katil de tek başına değil midir?"

Spandrell'in sesinde, gülümsemesinde, acı bir alay vardı hâlâ. Illidge, için için yandıktan sonra, ansızın parlayan bir ateşin sıcaklığıyla, kanın yüzüne gene yayıldığını duydu. Spandrell'den nefret ediyordu; çünkü Spandrell onu hor görmüş, küçüklüğünü ve aptallığını yüzüne vurmuş, onu utandırmıştı. Illidge, kendini önemli bir kişi, bir yiğit sanarak; sevinçten yüzü al al gelmişti buraya. Şimdi Spandrell, ağır ağır söylediği alaycı bir iki sözle, bu sevincin yerine, öfkeli bir utanç duygusu vermişti Illidge'e. Bir sessizlik oldu. Hiç konuşmadan çorbalarını içtiler.

Spandrell, tabağı boşalınca, iskemlesine yaslandı, derin derin düşünürcesine konuştu: "Tek başına bir insan. Bir tek kişinin tüm sorumluluğunu taşıyan, tek başına bir insan. Bin kişinin sorumluluğu yoktur nasıl olsa. İşte örgüt dediğin, bu yüzden rahatlatır herkesi. Siyasal bir partinin üyesi, bir kilisenin üyesi kadar güven içindedir. Partisi ona, iç savaşa girmesini, ırza geçmesini, insan kesmesini buyurabilir. Bu buyrukları keyifle yerine getirir parti üyesi; çünkü so-

rumlu değildir o. Sorumlu olan önderdir. Önder ise, ender bulunan insanlardandır. Webley gibidir. Yiğitlik gösteren bir kişidir."

Illidge, "Webley korkaktır," dedi. "Webley, korkudan gözü dönmüş, yabanlaşmış, burjuva bir tavşandır."

Spandrell, alay edercesine kaşlarını kaldırdı: "Öyle mi dersin? Eh, belki de hakkın var. Ama her neyse, sıradan tavşanlardan oldukça farklıdır Webley. Sıradan tavşanlar, korkudan saldırmazlar... Korktukları için, ya aşağılık bir eylemsizliğe düşerler; ya da başkalarının buyruklarına boyun eğerek, aşağılık bir eyleme girişirler. Sorumluluğu kendileri yüklenerek, kendi hesaplarına bir eyleme geçemezler hiçbir zaman. Örneğin, adam öldürmek söz konusu olunca, sıradan tavşanların bu işi yapmaya can attıklarını söyleyemezsin, değil mi? Sıradan tavşanlar, örgütlenmeyi beklerler. Böyle bir işin sorumluluğu fazla büyüktür küçük bir adam için. Küçük adamın ödü kopar bundan."

"Eh, hiç kimsenin asılmak istemediği meydanda."

"İşin sonunda asılmak olmasa da, küçük adamın gene de ödü kopar."

Acı acı alay etmek sırası artık Illidge'e gelmişti: "Yoksa gene koşulsuz buyruk sorununu mu süreceksin ortaya?"

"O kendiliğinden ortaya çıkıyor. Senin için bile öyle oluyor bu. İş o kerteye gelince, Webley sorununu çözümlemek için bir şeyler yapmayı göze alamıyorsun. Tüm sorumluluğu üstünden kaldıracak bir örgüt olmazsa, bir şeyler yapamazsın." Alay ederek, meydan okurcasına yineledi: "Bunu yapacak yiğitlik yok sende; düpedüz yok."

Spandrell, yarı kapalı gözlerinin arasından, yoğun bir dikkatle Illidge'e baktı. Illidge, yılanların yaralanması, kaplanların vurulması, böceklerin ezilmesi konusunda oldukça tumturaklı bir söylev verirken; Spandrell, kendine kurban

seçtiği bu adamın kıpkırmızı öfkeli yüzünü inceleyip duruyordu. Kahramanca davranmaya kalkınca, amma da gülünç oluyordu şu Illidge! Illidge de, kendi söylediği büyük lâfların boşluğunu seziyor, tedirginlik duyuyor; ama tantanalı söylevini sürdürüyordu gene de. Spandrell'in, karşısındakini gittikçe daha çok küçümsediğini belli eden gülümseyişine, insanı çileden çıkaran bu sessiz alayına karşı koymanın tek çaresi -söylediği bu tumturaklı sözler ne denli sahte olursa olsun- gittikçe daha çok direterek konuşmaktı. Illidge, sesinin çatlamasından korktuğu için, bağırmaktan vazgeçiveren bir adam gibi, birden sustu.

Spandrell, ağır ağır başını salladı. Gizemli bir hal alarak, "peki," dedi, "peki."

Elinor, ikide birde kendi kendini yola getirmeye çalışıyor, "saçma! Çocukça ve saçma!" diyordu.

Tutarlı bir yanı yoktu bunun. Bir kırata bindiği, emirler verdiği ve "yaşa!" diye bağıran bir kalabalık onu alkışladığı için, bambaşka bir insan olamazdı Everard. Elinor, onu alaylarından birinin başında gördü diye, değeri artamazdı Everard'ın. Elinor'un böylesine duygulanması saçmaydı, çocukcaydı. Ne çare ki, Elinor duygulanmıştı; bir gerçekti bu. Everard'ı atın üstünde, adamlarının başında görünce, Elinor öyle bir kendinden geçmişti ki! Yüreği hızla çarpmış, kabarmıştı. Everard konuşmaya başlamadan önce, birkaç saniye süren sessizlik sırasında, Elinor çok korkmuştu. Görülmedik bir korkuydu bu! Ya Everard kekeler, duraklarsa; ya aptalca ve bayağı bir şey söyler, lâfı fazla uzatır, dinleyenlerin canını sıkarsa; ya madrabazlık ederse! Derken Everard konuşmaya başlayınca; sesi zorlanmadan, gür ve güçlü yükselince; sahteliğe düşmeden heyecanlandıran, insana dokunan sözlerle, görkemli ama kısa ve keskin tümcelerle söylevi gelişmeye

başlayınca, Elinor öyle coşkun bir sevinç, öyle bir kıvanç duymuştu ki! Sonraları o adam araya girince, Everard'ın sözünü kesene karşı hem fena halde öfkelenmiş; Everard başarısızlığa uğrayacak, herkesin gözü önünde küçük düşecek, utanacak diye, yeniden telâşlanmış, korkuya kapılmıştı. Ama kılı kıpırdamamıştı Everard'ın; adamlarını sert sert azarlamış, anlamlı ve heyecanlı bir sessizlik yaratmış, hiçbir şey olmamış gibi söylevini sürdürmüştü. Elinor'un kaygıları, görülmedik bir mutluluğa dönüşmüştü o zaman. Söylev bitmiş, alkış kopmuştu. Elinor büyük bir gurur ve sevince kapılmış; sanki biraz da kendi alkışlanıyormuş gibi utanmıştı da. Niçin güldüğünü bilmeden yüksek sesle gülmüş, yanakları kıpkırmızı kesilmiş, Everard'a bakmaktan çekinerek, yüzünü başka yana çevirmişti. Sonra, durup dururken ağlamaya başlamıştı.

Bunun saçma ve çocukça bir şey olduğunu şimdi söyleyip duruyordu kendi kendine. Ama bu saçma ve çocukça şey olmuştu bir kez. Önüne geçilemezdi bunun. Olan olmuştu artık.

(Philip Quarles'ın not defterinden)

Sunday Pictorial gazetesinde Everard Webley'nin ağzı açık bir resmi: Gerilmiş bir yüzün ortasında, avazı çıktığı kadar böğüren karanlık bir delik. "B.B.F. in * kurucusu ve önderi Mr. E.W. cumartesi günü Hyde Park'da, Britanyalı Hür Adamların bir alayına bir söylev verdi." İşte bu olaydan kala kala bu kaldı: Demagojinin bu gülünç ve korkunç simgesi. Anırmak için açılan bir ağız. Ne iğrenç şey!

Oysa, insanı gerçekten etkileyen bir şeydi bu. Avaz avaz

* Britanyalı Hür Adamlar sözcüklerinin İngilizce'de baş harfleri.

böğürürken pek soylu görünüyordu Webley. Kıratının üstünde heybetli bir heykel gibiydi. Fotoğraf makinesi, sürekli bir olayın bir tek anını seçerek, Webley'yi çirkin bir bostan korkuluğuna çevirdi. Haksızlık mı bu? Yoksa fotoğraf makinesinin gördüğü gerçek de, benim gördüğüm mü yanlış? Çünkü insanda olumlu bir izlenim bırakan o sürekli olay, fotoğraf makinesinin saptadığı çirkin anların birikiminden oluştu ne de olsa. Bir bütün, o bütünü oluşturan parçalardan bambaşka olabilir mi? Evet, madde dünyasında olabilir. Bir beden ve bir beyin, bir bütün olarak ele alınınca onları oluşturan elektronlardan tamamiyle farklı olabilir. Ya maddesel olmayan dünyada? Bir yığın aşağı değerler, bir tek yüksek değer yaratabilir mi? Everard'ın fotoğrafı gerçek bir sorun koyuyor ortaya. Milyonlarca iğrenç saniyeden, görkemli bir yarım saat çıkıyor meydana.

Ne var ki, o yarım saatin görkemi konusunda bazı kuşkularım da vardı o sırada. Everard, Thermopilae ve Ispartalılar üstüne bir sürü lâf etti. Ama Ispartalılarınkinden bile daha yiğitçeydi benim direncim. Leonidas'ın yanında üç yüz kişi vardı. Ben ise, Everard ve Hür Adamlarına karşı, ruhsal Thermopilae'mi tek başına korudum. Onlar beni etkilemek istedi ama, direndim. Askerce gösterileri pek görkemliydi. Her zaman olduğu gibi, gene hayran hayran seyrettim. Bu asker gösterileri acaba neden büyüler insanı? Daha doğrusu, nedenini bulup da bu büyüden nasıl kurtulmalı? Britanyalı Hür Adamları seyrederken, hep bunu düşünüyordum.

Bir manga, on er demektir; insana heyecan vermez bu. Ancak bir bölüğü görünce çarpmaya başlar insanın yüreği. Bir taburun karşısında kendimizden geçeriz. Bir tugay ise, bayraklarıyla ilerleyen bir ordu gibidir. Bayraklarıyla ilerleyen bir ordu da, Hazreti Süleyman'ın şiirinden bildiğimiz gibi, tıpkı âşık olmaya benzeyen bir duygu uyandırır insanda.

Duyduğumuz heyecan, erlerin sayısına göre artar. Bir katedral, yüksekliği iki yarda, genişliği iki ayak, ıssız bir kulübeden daha etkili olduğu gibi; bir mil uzunluğunda yürüyen bir insan kitlesi de, bir sokak köşesinde duran on ya da on iki aylaktan daha etkilidir kuşkusuz. Ama dahası da var. Bir alay, bir kalabalıktan daha çok etkiler insanı. Bayraklarıyla ilerleyen bir ordu, ancak kusursuz talim gördüğü zaman tıpkı aşka benzeyen bir duygu uyandırır insanda. Bir binayı oluşturan taşlar, bir yığın halinde duran taşlardan daha güzeldir. Talimli olmak, üniforma giymek bir çeşit mimari yapı verir kalabalığa. Bir ordu güzel bir şeydir. Ama iş bu kadarla da kalmıyor: Bir ordu, estetik duygularımızdan çok daha aşağı olan bazı içgüdülerimize haz verir. İktidar hırsımız hoşlanır insanların makineleşmiş bir hale düştüğünü görmekten. Bu makineleşmiş kölelere bakınca, onların efendisi sanırız kendimizi. Everard'ın Hür Adamlarının askerce gösterilerini hayran hayran seyrederken, bunları düşündüm. Ve duyduğum hayranlığı parça parça edip inceleyerek, bu hayranlığa kapılmamı engelledim. Önce böl, sonra da yönet. İşte ilkin müziğe, sonra da Everard'ın söylevine ben bunu yaptım.

Everard ne büyük bir tiyatro yönetmeni olurdu! Bilinçle uzatılan bir sessizlikten sonra, boruların hep birden çalması; derken bin sesin, hep bir ağızdan heybetle ve ağır ağır "Hür Adamların Marşı"nı söylemesi! Bundan daha etkili bir şey olamazdı. Borular müthişti! Kıyamet gününün başlangıcını haber veriyordu sanki. (Acaba bu notalar, insanın ruhunu neden böyle sarsar?) Borular susunca, bin ses yükseldi. Korolar, nerdeyse doğaüstü bir müziği andırır her zaman. Yehova'nın sesi kadar yüce bir şeydi bu. Reinhardt bile daha fazla etkileyemezdi seyircileri. Diyaframımın olması gereken yerde, boş bir çukur vardı sanki. Bütün derim korkuyla ür-

perir gibiydi; nerdeyse yaşlar boşanacaktı gözlerimden. Gene Leonidas numarasını yaptım; müziğin aslında ne denli kötü, sözlerin ne denli gülünç ve tumturaklı olduğunu düşündüm.

Kıyamet gününü haber veren boru sesi, Tanrının sesi... Sonra sıra Everard'ın konuşmasına geldi. İnsanı hayal kırıklığına uğratmadı Everard. Bu işi öyle iyi başardı ki! Boruların sesi gibi onun sesi de insanın karnının içindeki sinir düğümüne dokunuyordu sanki. Söylediklerinin belli belirsiz, nerdeyse anlamsız olduğunu bildiğiniz halde, sözleri sizi gene de heyecanlandırıyor, kandırıyordu. Yaptığı hileleri inceledim. Bildiğimiz hilelerdi bunlar. İki ya da daha fazla anlam taşıyan coşturucu sözcüklerin kullanılmasıydı en etkili hile. Örneğin "özgürlük" sözcüğü. Gelgelelim Britanyalı Hür Adamların adlarında ve programlarında gördüğümüz özgürlük; hükümetin müdahalesini asgariye indirerek (bu asgarinin gene de bir hayli yüksek olduğunu laf arasında söyleyelim ama, bunun üstünde durmayalım şimdilik) mal mülk almak, satmak ve mal mülke sahip olabilmek özgürlüğünden başka bir şey değildir. Everard, insanın karnının içindeki sinir düğümünü yumruklayan o sesiyle böğürüyor: "Biz özgürlük uğruna savaşıyoruz; biz ülkeyi özgürlüğe kavuşturacağız, vb." Bunu duyan, hemen o anda, ceketini sırtından çıkarmış, bir içki şişesinin karşısında otururken hayal eder kendini. Onun her yaptığını hoş gören bir kız da vardır yanında. Yasalar, yasaklayıcı ahlâk kuralları, eşler, polisler, papazlar yoktur artık. Al sana özgürlük! Elbette adamı coşturur bu. Ama Britanyalı Hür Adamlar iktidarı ele alınca, bu özgürlük sözcüğünün gerçekte bambaşka bir anlama geldiği de anlaşılacaktır. Önce böl, sonra fethet. Ben fethettim.

Ek: daha doğrusu, benliğimin bir parçası fethetti. Ben de benliğimin fetheden parçasıyla birleşmeye, o bir zafer kazandığı zaman onu alkışlamaya alıştım. Ama benliğimin en iyi

parçası o mu aslında? Bu koşullar altında belki de evet. Everard'ın tiyatro yönetmenliğine, güzel konuşmak yeteneğine kapılarak, Britanyalı Hür Adamlardan biri olmaktansa her şeyi soğukkanlılıkla incelemek çok daha iyi herhalde. Ya başka koşullar altında ne olacak? Rampion haklı olsa gerek. Ne var ki, kafa sayesinde bölmeye, sonra da fethetmeye alıştıktan sonra, bunun önüne geçmek zordur. Belki de, yalnız ikinci bir huy edinmek sorunu değildir bu. Belki de insanın doğuştan gelen huyu da karışır işin içine. Yaşayış biçiminizi değiştirmeniz gerektiğine inanmak kolaydır. Bu inanca göre davranmaktır güç olan. Örneğin köye yerleşmeyi, orada iyi bir baba, iyi bir komşu olmayı, bir bitki gibi içgüdülere uyarak yaşamayı düşünüyorum. Bunu gerçekten yapabilecek miyim acaba? Öyle sanıyorum; ama ya gerçek, bu işin gerçeği ne olacak? Bu arada romanımda böyle bir kişi yaratabilmek, bir hayli ilginç olabilir. Tüm başka yanlarına kıyarak, yalnız kafasının gelişmesi için çaba göstermiş bir adam. İnsanlarla ilişki kurmaktan elinden geldiğince kaçar, kendi hiçbir şeye katılmadan her şeyi gözler, kendini ele vermekten hoşlanmaz, bir oyuncu olacağı yerde hep seyirci kalır. Değişik günler ve çeşitli yerler arasında hiçbir ayırım yapmamaya dikkat etmiştir hep; geçmişi gözden geçirmez, yılbaşında geleceği düşünmez; Noel yortusunu ya da doğum günlerini kutlamaz; çocukluğunu geçirdiği yerlere geri dönmez; büyük adamların doğduğu evleri, savaş alanlarını, yıkıntıları ve bunlara benzer yerleri de görmeye gitmez. Duygu bağlarını ve doğa sevgisini yok ederek, özgürlüğe kavuştuğunu sanır. Duygusallıktan, mantığa aykırılıktan, tutkulardan, itilerden, heyecandan kurtulduğunu; özgür olduğunu sanır. Ama aslında yaşantısını daraltmaktan ve kurutmaktan başka bir şey yapmadığını anlar yavaş yavaş. Üstelik özgürlüğe giden yol sandığı bu süreç, bir mengeneye sokmuştur kafası-

nı. Aklı özgürdür ama, insan yaşantısının ancak küçük bir parçasını kavrayabiliyordur. Bu adam, psikolojik kusurlarını anlar ve değişmek ister. Ne var ki, ömür boyu sürüp giden alışkanlıklardan vazgeçmek güçtür. Belki de bu alışkanlıkların nedeni, doğuştan gelen bir kayıtsızlıktan, bir soğukluktan başka bir şey değildir. Bu kayıtsızlığı, bu soğukluğu yenmek de insanın elinde değildir belki. Başkalarına değilse bile, bu adama yalnız düşünceye bağlı bir yaşantı daha kolay gelir. Çıkar yol budur ona kalırsa. Çünkü böylelikle öteki insanlardan kaçabilir. Kaçtığı insanlar arasında karısı da vardır. Çoğu zaman duygularına ve önsezilerine uyarak yaşayan kadınla, yaşantısı soyut düşünceler düzeyinde olan erkeğin ilişkilerinden dramatik öğeler çıkacağı için, bu adamın bir karısı olmalıdır mutlaka. Erkek, karısını kendi anlayışına göre; kadın da kocasını kendi anlayışına göre sever. Yani erkek durumdan hoşnuttur ama, kadın değildir; çünkü kadın için aşkın özü; sıcak, kendini veren, insanca bir bağdır. Oysa erkekte bu öz, asgariye inmiştir. Kadın, durumundan yakınır. Erkek ona daha fazla bir şeyler vermek ister ama, huyunu değiştirmesi güçtür. Hattâ kadın, kocasına gözdağı verir; daha insanca bir âşık bulup, onu bırakacağını söyler; ama öylesine tutkundur ki kocasına, bunu gerçekleştirecek halde değildir.

O pazar günü öğleden sonra, Elinor ile Everard Webley, otomobille kırlara gittiler.

Everard otomobilden inerken saatine baktı, "bir saat yedi dakikada kırk üç mil," dedi. "Fena değil. Londra'nın dışına çıkışımızı, Guildford'da o pis otobüsün yolumuzu kesmesini de hesaba katarsak, hiç fena değil."

Elinor, "üstelik, ikimiz de sağız henüz," dedi. "Bilseniz kaç kere gözlerimi kapadım; bu gözlerin bir daha ancak kıyamet günü açılacağını sandım."

Everard güldü. Otomobili deli gibi sürerek, Elinor'u korkuttuğuna bir hayli seviniyordu. Elinor'u böyle korkutarak, kendi gücünü ve üstünlüğünü hissediyordu Everard. Elinor'u korurcasına koluna girdi. Yeşil patikadan geçerek, ormana doğru yürüdüler. Everard, derin bir soluk aldı.

Elinor'un kolunu sıktı, "siyasal söylevler vermekten daha iyi bu" dedi.

"Ama ata binip, bin kişiye aklınıza her esen şeyi yaptırmak da çok hoş bir şey olsa gerek."

Everard güldü: "Ne yazık ki, başka yanları da var siyasetin." Elinor'a baktı: "Toplantımız hoşunuza gitti mi?"

"Çok heyecanlandım."

Everard'ı kır atının üstünde görür gibi oldu; güçlü sesini duydu; coşkun sevinci, ansızın döktüğü gözyaşları aklına geldi. Kendi kendine "görkemli!" dedi, "görkemli!" Ne var ki, o coşkun sevinci artık duyamıyordu. Everard elini, kolunu tutuyordu. Everard'ın o koskocaman varlığı, neredeyse gözdağı verircesine tepesine dikilmişti. Elinor, "acaba beni öpecek mi?" diye tedirgin oluyordu. Benliğini kurcalayan bu korkuyu içinden söküp atmaya; onun yerine, dün duyduğu coşkulu sevinci yerleştirmeye çalışıyordu. "Görkemli!" Ama bir türlü kurtulamıyordu korkudan.

Yüksek sesle, "söyleviniz çok güzeldi," dedi.

Böyle derken, bu söylevde neler denildiğini anımsamaya çalışıyordu. Sözcüklerin sesini ve tonunu anımsıyordu da, anlamlarını anımsayamıyordu. Hayır gelmez bu işten!

Elinor, "aman ne güzel hanımeli!" dedi.

Everard, koskocaman bedeniyle uzandı, bir iki çiçek kopardı. "Öyle bir güzellik! Öyle bir letafet!" diye Keats'den bir dize söyledi. *Bir Yaz Dönümü Gecesi Rüyası*'ndan başka bir dizeyi anımsayabilmek için, belleğini yokladı boşuna. Bu güzellikler görülmeye ve sevilmeye hazır beklerken, insanların

neden kentlerde yaşadıklarını, para ve iktidar peşinden koşup, vakitlerini neden boşuna harcadıklarını sordu coşarak.

Elinor bunları dinlerken biraz tedirgin oluyordu. Everard, bir elektrik ışığını yakar gibi, güzelliğe duyulan şevginin düğmesine basıveriyordu. İktidar hırsını söndürüyor, becerikliliği ve siyaset kaygılarını söndürüyor; güzelliğe duyulan sevgiyi yakıveriyordu. Peki, niçin yapmasın bunu? Güzelliği sevmek kötü bir şey değildi ki! Ama her nedense, Everard'ın güzelliğe karşı duyduğu sevgide, karanlık kalan, anlatılması güç olan bir bozukluk vardı. Acaba fazla bilinçli miydi bu sevgi? Fazla gelip geçici bir sevgi miydi bu? Yoksa tatil günlerine özgü bir sevgi miydi? Fazla basmakalıp, fazla ağır, fazla neşesiz ve fazla saygılı mıydı, neydi? Everard'ı iktidarı seven bir insan olarak görmek, daha hoşuna gidiyordu Elinor'un. Her nedense Everard güzelliği seven bir insan olarak o kadar üstün değildi de, iktidarı seven bir insan olarak üstündü. İyi bir güzellik âşığı olmamasının nedeni, iyi bir iktidar âşığı olmasıydı belki de. Her şeyin bedelini ödemek gerekir.

Yollarına devam ettiler. Ormanın ağaçsız bir yerinde, yüksükotları yeni çiçek açmıştı.

Everard şiirsel bir lâf etti: "Dibinden tutuşan, yukarı doğru alev alan meşaleler gibi," dedi.

Elinor, yüksek bir fidanın önünde durdu; yeni açan, çan biçiminde çiçekler, gözleri hizasındaydı. Kırmızı taç yaprakları, serin ve esnekti parmaklarının arasında. Çan gibi açılmış çiçeğin içine baktı.

"Düşünün hele," dedi, "gırtlağınızda çiller çıksa nasıl rahatsız olurdunuz. Bunun gırtlağında küçük böcekler de var üstelik."

Ağaçlar arasında sessizce ilerlediler. İlk konuşan Everard oldu.

"Beni seveceğiniz gün gelecek mi acaba?" diye sordu ansızın.

"Sizden ne kadar çok hoşlandığımı biliyorsunuz, Everard."

Elinor'un yüreğine indi; sırası gelmişti, Everard onu öpmeye kalkacaktı şimdi. Ama Everard hiçbir şey yapmadı; biraz dertli dertli güldü yalnız.

"Benden çok hoşlanıyormuş!" diye yineledi. "Ah keşke aklınız bu kadar başınızda olmasaydı, keşke biraz daha çılgın olabilseydiniz! Keşke sevmenin ne olduğun bilseydiniz!"

Elinor, "ikimizden birinin aklı başında olması iyi bir şey değil mi?" dedi. "Yani bir şey olmadan önce aklı başında olmak demek istiyorum, çünkü sonradan herkesin aklı başına gelebilir. Nöbet geçince, aşk uğruna tüm dünyaya boş vermenin doğru olup olmadığını düşünmeye başlayınca, gereğinden fazla aklı başında olur âşıkların. Düşünün, Everard, önceden düşünün tüm dünyayı gözden çıkarmak istiyor musunuz?"

Everard, "dünyayı gözden çıkarmayacağım ki!" diye karşılık verdi. Sesinde o garip, heyecan veren titreşim vardı. Sanki Elinor, bu sesi kulaklarıyla değil de, bedeniyle, tam göğsünün içinde duyuyordu. "Hiçbir şeyi benim elimden alamazlar. Parnell'in * yaşadığı günden bu yana, birçok değişiklikler oldu. Ben Parnell de değilim üstelik. Herhangi bir şeyi benim elimden almaya kalksınlar bakalım!" Everard güldü. "Hem sevgi, hem dünya! İkisi de benim olacak, Elinor. İkisi de!"

Tepeden Elinor'a baktı, gülümsedi: Güce tapan bu adam, zaferini kutluyordu.

Elinor gülerek, "siz de fazla istiyorsunuz yani! Gözünüz dönmüş sizin," dedi.

* İrlanda'nın bağımsızlığı uğruna savaşan ünlü bir siyaset adamı. Evli bir kadınla ilişki kurduğu için siyasi hayatı mahvolmuştur.

O coşkun sevinç, gene içini titretiyordu. Sıcak bir şarabın soluğu kesen sıcaklığı gibi bir şeydi bu.

Everard eğildi, Elinor'u öptü. Elinor çekilmedi.

Yolun kenarında bir otomobil daha durmuştu. Başka bir çift yeşil patikada ağır ağır yürüyerek ormana girdi. Kadının yüzü, sürdüğü boyaların göze batan pembeliği ve beyazlığı altında, yaşlıydı. Bir zamanlar çok güzel olan yorgun eti, artık pörsümüştü; sarkıyordu.

Ağır bedenini, çok yüksek topuklar üstünde biraz sendeliye sendeliye taşıyarak engebeli toprakta yürürken, ikide birde, "aman ne nefis! Aman ne nefis!" diye haykırıp duruyordu.

Spandrell (kadının yanındaki oydu) susuyordu.

Kadın yalvardı: "Şuradaki hanımellerinden birkaç tane koparın bana ne olur!"

Spandrell, bastonunun kıvrık sapıyla çiçekli küçük bir dalı aşağı doğru çekti. Kimyasal lavantaların ve pek temiz olmayan iç çamaşırların kirli buğusu arasında, çiçeklerin serin ve tatlı kokusu, Spandrell'in burun deliklerine doğru yükseldi.

Kadın, kendinden geçmiş gibi, burnunu çeke çeke koklayarak, "aman ne hârika kokusu var şu çiçeklerin!" diye haykırdı. "Hârika!"

Spandrell'in ağzının kenarları kırıştı, gülümsedi. Vaktiyle düşeslerin ağzından düşmeyen bu modası geçmiş lâfları, yaşlanmaya yüztutmuş bu orospunun ağzından duymak, onu eğlendiriyordu. Kadına baktı. Zavallı Connie! İnsanın keyfini bozmak için şölenlerde gösterilen bir iskeleti andırıyordu. Her bir yanı, porsümüş sarkan etlerle bol bol kaplı olduğu için, ölü oluşu daha da korkunç, daha iğrençti bu iskeletin. Burada, güneş ışığında; güpegündüz, yakından seyredilen bir tiyatro dekoru parçasını andırıyordu Connie. İşte Spand-

rell bu yüzden masrafı göze almış, Daimler marka arabayı kiralamış, Connie'yi gezmeye götürmüştü. Emekliye ayrılan bu zavallı orospu, korkunç ve iğrenç olduğu için yapmıştı bunu.

Spandrell, evet dercesine başını salladı: "Bu çiçeğin kokusu fena değil. Ama sizin lavantanız daha güzel geliyor bana."

Yürümeye devam ettiler. Sol do fa ile sol do mi notaları arasında daha şimdiden bocalayan bir gugukkuşu, ötüyordu. Orman gölgelerinin yeşilleri ve morları arasında açılan güneşli dehlizlerde, küçük sinekler kesik kesik devinimlerle oynaşıyor, bir aşağı iniyor, bir yukarı inip çıkıyorlardı. Rüzgâr yoktu. Yeşilliğin ağırlaştırdığı yapraklar, toprağa doğru sarkıyordu. Ağaçlar özsuyu ve güneş ışığıyla tıkabasa doymuş gibiydi.

Connie, "Nefis! Nefis!" diye tutturmuştu.

Bu yerin, bu günün, kendisine köyde geçen çocukluğunu anımsattığını söyledi. İçini çekti.

Spandrell, acı acı alay ederek konuştu: "Keşke uslu bir kız olsaydım, diye düşünüyorsunuz, öyle değil mi? 'Kapıyı çerçeveleyen güller sayesinde, annemi daha çok severim' demişler ya. Bilirim, bilirim." Bir an sustu. Sonra "Yazın, ağaçların, o iğrenç, kendini beğenmiş, şişko halleri fena halde sinirime dokunur," dedi. "Her bir yanları şişer... Evet öyle. Tıkabasa yemiş, içmiş, koca vurgunculara benzerler. Küstahlıkla kabarıp şişmiş gibidirler. Bir şey yapmazlar ama, küstahdırlar."

Spandrell'in sözlerine kulak asmayan Connie, "ah, yüksükotları!" diye bağırdı. Yüksek topuklarının üstünde gülünç biçimde sendeleyerek, çiçeklere doğru koştu. Spandrell kadının peşinden seğirtti.

Henüz açılmamış tomurcuklarla dolu küçük bir başağa

dokunan Spandrell, "pek hoş," dedi. "Erkeklik uzvunu andırıyor."

Sonra, bu benzetmeyi, bol ayrıntılarla geliştirip durdu.

Connie, "aman, susun, susun!" diye bağırdı. "Nasıl söyleyebiliyorsunuz böyle şeyler?" Kadıncağız kızmış, fena halde kırılmıştı. "Nasıl söyleyebiliyorsunuz, hem de burada?"

Spandral alay etti: "Burada yani Tanrının ülkesinde mi bunları nasıl söyleyebiliyorum?"

Spandrell, bastonunu kaldırdı, sağa sola vurmaya başladı. Bastonu indiriyor ve her vuruşuyla, gururlu yüksek fidanlardan birini kırıyordu. Toprak, öldürülmüş çiçeklerle dolmuştu.

"Dur, dur!"

Connie, Spandrell'in kolunu yakaladı. Spandrell, sessizce gülerek, kadının elinden kurtuldu; çiçekleri döve döve yere sermeye koyuldu gene.

"Dur! Ne olur! Ah, yapma yapma!"

Connie, Spandrell'i tutmak için bir daha davrandı. Spandrell, gene gülerek, bastonunu gene sağa sola vurarak, kadından kaçtı.

"Kahrolsun!" diye bağırıyordu. "Kahrolsunlar!"

Spandrell'in her vuruşuyla, çiçekler, birbirinin peşi sıra yere seriliyordu. Sonunda gülmekten, koşmaktan, bastonunu çevresine savurmaktan soluğu tükendi. "İşte!" dedi, "işte!"

Connie ağlıyordu: "Nasıl yapabildiniz bunu? Nasıl yapabildiniz?"

Spandrell, başını arkaya atıp, sessizce güldü: "Hak ettiler bunu!" dedi. "Elim kolum bağlı oturup, bana hakaret edilmesine göz mü yumacağım sandınız yoksa? Şu pis çiçeklerin küstahlığı yok mu? Ha, işte bir tane daha!"

Bir tek uzun yüksükotu, fındık fidanlarının arasına saklanıyordu sanki. Spandrell, ona doğru yürüdü. Bir tek vuruş

yetti. Kırılan çiçek sessizce yere düştü.

"Allah kahretsin küstahlıklarını! Hak ettiler bunu! Hadi, arabaya dönelim."

OTUZUNCU BÖLÜM

Rachel Quarles, iyi ile kötü arasındaki, doğru davrananlarla eğri davrananlar arasındaki ayrımı açıkça seçemeyen o duygusal insanseverlere karşı yakınlık duymazdı. İşlenen cinayetlerden toplum değil, bu cinayetleri işleyenler sorumluydu ona göre. Suçluların çevreleri değildi suç işleyen, suçluların kendileri suç işliyorlardı. Özürleri vardı elbette; suçu azaltan durumlar, hafifletici nedenler vardı. Ama iyi her zaman iyi; kötü de her zaman kötüydü. Gerçi kimi koşullar altında iyiliği seçmek çok güçtü ama; bu seçmeyi insan kendi yapardı her zaman. Seçtikten sonra da, seçtiğinden sorumlu olurdu. Sözün kısası Mrs. Quarles, bir insansever değildi; bir Hıristiyandı. Bir Hıristiyan olarak da, Marjorie'nin başka bir erkeğe kaçmak için kocasını -kocası Carling gibi bir adam da olsa- terketmesini doğru bulmamıştı. Ne var ki, bunu ayıplamakla beraber, bu davranışı yargılamaya da kalkmamıştı. Üstelik Mrs. Quarles'ın Hıristiyan görüşlere göre, her ne kadar böyle davrandıysa da, Marjorie'nin yüreği de kafası da "doğru yolda" idi. Rachel için, hep doğru düşünen, ama yan-

lış davranan bir insanı sevmek; gelini Elinor gibi hep yanlış düşünen, ama (Rachel'in bildiği kadariyle) hep yüzde yüz doğru davranan bir insanı sevmekten daha kolaydı. Hattâ Rachel, bazı koşullar altında, kötü davranışlardan çok, kötü düşünceleri ayıplayacak gibi olurdu neredeyse. İkiyüzlülüğü hoş görmesinden gelmiyordu bu. Doğru konuşup doğru düşünen; bir yandan da bile bile ve sürekli olarak kötü davranan insanlardan nefret ederdi. Ama insanın böylesi pek azdı. İyi şeylere içtenlikle inandıkları halde kötü davrananların çoğu; bu kötülüğü güçsüz bir anlarında yaparlar; sonra da yaptıklarına pişman olurlardı. Ama yanlış düşünen insan, kötü davranışların yanlış olduğunu kabul etmezdi. Bunları yapmamak, yaparsa da pişman olup huyunu düzeltmek zorunluğunu duymazdı. Böyle bir insan, aslında erdemli davransa bile, yanlış düşündüğü için, başkalarını kötü bir yola düşürebilirdi.

John Bidlake, Rachel Quarles için şöyle bir yargıya varmıştı: "Hayran olunacak bir kadın; ama edep yerlerini örten incir yapraklarına fazla düşkün. Özellikle ağız üstüne konulan incir yapraklarına."

Rachel Quarles, kendisinin bir Hıristiyan olduğunu biliyordu. İnsanların Hıristiyan olmadan nasıl yaşayabildiklerine de aklı ermiyordu. Gelgelelim, birçoklarının Hıristiyan olmadan da yaşama yolunu bulduklarını üzüle üzüle kabul etmek zorundaydı. Tanıdığı gençlerin hemen hepsi böyleydi. Rachel Quarles, eski bir dostuna dert yanmıştı vaktiyle: "Sanki çocuklarımız başka bir dille konuşuyorlar," demişti.

Rachel Quarles, Marjorie Carling'de, kendi ruhunun dilini konuşan ve anlayan bir insan bulmuştu.

Philip, Chamford'daki küçük evini bir süre için Walter ile Marjorie'ye vermek niyetinde olduğunu söylerken, annesine, "korkarım ki, Marjorie'yi biraz can sıkıcı bulacaksınız," diye

haber verdi. "Ama ona karşı iyi davranın gene de. İyiliğe lâyıktır zavallı kadın. Çok çekti."

Rachel Quarles, oğlunun anlattıklarını dinlerken, içini çekiyordu.

"Walter Bidlake'den bunu beklemezdim," dedi.

"Bu işlerde hiç kimseden bir şey beklememeli. İnsanın başına geliyor bunlar, işte o kadar. İnsan kendiliğinden yapmıyor bunları."

Mrs. Quarles bir şey söylemedi. Sidney'in çapkınlıklarından birini ilk öğrendiği zamanı düşünüyordu. Nasıl şaştığını, nasıl acı çektiğini, nasıl küçük düştüğünü...

Yüksek sesle, "ama ne de olsa," dedi, "Walter Bidlake'in bile bile birini mutsuz edebileceğini insanın aklı almıyor."

"Walter Bidlake'in bile bile kendini mutsuz edeceğini de insanın aklı hiç, ama hiç almıyor. Oysa Marjorie kadar, kendini de mutsuz etti bence. Onun başlıca özürü de budur belki."

Annesi içini çekti: "Bütün bunlar öylesine gereksiz ki!"

Marjorie eve yerleşir yerleşmez, Mrs. Quarles onu görmeye gitti.

Evden ayrılırken, "sık sık gelip beni görün," dedi. Birden gülümseyerek, "sizden hoşlandım da ondan," diye ekledi.

Zavallı Marjorie bu gülümsemeyi görünce, insana dokunan bir gönül borcu duydu. Onu sevenler pek azdı. Walter'e böylesine tutulmasının başlıca nedeni, delikanlının Marjorie ile ilgilenen ender kişilerden biri oluşuydu.

Mrs. Quarles, "sizin de benden hoşlandığınızı umarım," dedi.

Marjorie, kızarmaktan, kekelemekten başka bir şey yapamadı. Ama daha şimdiden tapıyordu Mrs. Quarles'a.

Rachel Quarles, tam bir içtenlikle konuşmuştu. Gerçekten hoşlanmıştı Marjorie'den. Hatta onu, başkalarının gö-

zünde bu denli can sıkıcı yapan kusurlardan ötürü sevmişti. Ahmaklığını sevmişti, çünkü bu ahmaklık, iyi bir insanın iyi niyetli ahmaklığıydı. Şakadan anlamayışını sevmişti; çünkü onun ağırbaşlılığını gösteriyordu bu. Aydın geçinenlere özgü özentiler vardı Marjorie'de; susup uzun uzun düşündükten sonra, sözümona derin ya da bilgiç sözler söylerdi. Mrs. Quarles'ın hoşuna giden bir şeyler vardı bu sözlerde bile, çünkü Mrs. Quarles, iyiliğe, doğruya, güzele karşı gerçek bir sevginin; kendi ahlâkını düzeltmek için gerçek bir çabanın biraz da saçma belirtileri sayardı bu sözleri.

Üçüncü konuşmalarında, Marjorie içini döktü, olup bitenleri başından sonuna kadar anlattı. Mrs. Quarles, akla yakın, Hıristiyanlığa uygun yorumlarda bulundu.

"Bu işleri kökünden çözümleyebilecek mucizeye benzer çareler yoktur," dedi. "Mutsuzluğu geçiriveren ilâç yoktur. Ancak o eski ve can sıkıcı erdemler işe yarar: Sabretmek, alın yazısına katlanmak ve buna benzer şeyler. Bir de bizi avutan eski bir güç kaynağı vardır. Bu güç kaynağı eskidir ama, can sıkıcı değildir. Tanrı hiç can sıkıcı değildir. Bunu söylediğim zaman, caz orkestralarından ve dans etmekten ölesiye bıktıkları halde, gençlerin çoğu inanmıyorlar bana."

Marjorie'nin Rachel Quarles'a hemen duyduğu sevgi güçlendi ve büyüdü. Hatta öylesine büyüdü ki, Mrs. Quarles, karşısındakinden hileyle bir şeyler koparmış, düzenbazlık edip rol oynamışcasına utandı.

Marjorie, "siz bana öyle yardım ediyorsunuz, beni öyle avutuyorsunuz ki!" dedi.

Mrs. Quarles nerdeyse kızdı: "Hayır, öyle değil. İşin doğrusu şu: Siz yalnızdınız, mutsuzdunuz; ben de tam zamanında karşınıza çıktım."

Marjorie direndi; ama yaşlı kadın, karşısındakinin onu övmesine, ona teşekkür etmesine razı değildi.

Din konusunu tartıştılar uzun uzun. Marjorie, kocası Carling yüzünden, Hıristiyanlığın gösterişli ya da resmî yanlarından tiksiniyordu. Perranzabuloe'lu Piran'dan, kiliselerde papazların giydikleri giysilerden, törenlerden; yani bir ermişle, dinsel bir töreyle, ya da dinsel bir gelenekle uzaktan yakından ilgili her şeyden nefret ediyordu. Ne var ki, dinin özü saydığı şeylere karşı da, belli belirsiz, henüz gelişmemiş bir inanç vardı içinde. Çocukluğundan kalma Hıristiyanca duygular ve düşünceler, bir çeşit huy haline gelmişti onda. Rachel Quarles'ın etkisiyle, bu inanç kesinleşti, alışkanlıklar güçlendi.

Chamford'a geldikten bir hafta sonra, Marjorie, "eskiden olduğumdan çok, ama çok daha mutluyum burada, sizin yanınızda," dedi.

"Artık ille mutlu olmaya kalkmıyorsunuz, şimdiye değin neden mutsuz olduğunuzu kurcalamıyorsunuz, her şeyi mutluluk ya da mutsuzluk ölçülerine vurmaktan vazgeçtiniz de ondan," dedi Mrs. Quarles. "İşte bugünkü genç kuşağın en korkunç aptallığı bu. Ancak mutluluk açısından görüyorlar yaşamı. Acaba ne yapıp da eğlenebilirim? Hep budur sordukları. Ya da niçin daha fazla eğlenmiyorum diye sızlanıyorlar. Ama bu öyle bir dünya ki, onların anladığı anlamda eğlenmek -belki de herhangi bir anlamda eğlenmek- sürekli değildir, herkesin payına da düşmez. Eğlenseler bile sonu hayal kırıklığıdır; çünkü hayal gücü gerçeklerden daha parlaktır her zaman. Bir süre sonra, can sıkmaya başlar eğlence. Herkes mutluluk peşinde koşuyor; sonunda da hiç kimse mutlu olamıyor. Çünkü herkes yanlış yolu tutmuş. Kendi kendilerine, niçin mutlu değiliz, ne yapsak da eğlensek diye soracaklarına şunu sorsunlar: Tanrıya nasıl hoş görünebiliriz, niçin daha iyi değiliz? Kendi kendilerine bunları sorsalar, ellerinden geldiği kadar bunları gerçekleştirmeye çalışarak bu so-

ruya karşılık verseler, hiç düşünmeden elde edebilirler mutluluğu. İnsan, mutluluğun peşinden koşarak değil, ruhunun kurtuluşu peşinden koşarak mutlu olabilir. Eskiden insanlar akıllıydılar; şimdikiler gibi yalnız kurnaz değildiler. Yaşamı, eğlenmek, ya da canı sıkılmak açısından değil, ruhların kurtuluşa erişmesi ya da cehennemlik olması açısından değerlendiririrlerdi. Şimdi kendinizi mutlu biliyorsanız, Marjorie, artık mutluluk istemekten vazgeçmeniz, daha iyi bir insan olmak için çaba göstermenizdir bunun nedeni. Kok kömürü gibidir mutluluk: Başka bir şey yaparken, bir yan ürün olarak elde edersiniz mutluluğu."

O sırada günler kasvet içinde geçiyordu Gattenden'de.

Mrs. Bidlake, kocası geldikten bir gün sonra, "niçin resim yapmıyorsunuz?" diye sordu.

İhtiyar John başını salladı.

Elinor, onu kandırmak istedi: "Bir başlasanız, öyle hoşlanacaksınız ki resim yapmaktan."

Ama babası, kandırılmak istemiyordu. Resim yapmaktan çok hoşlanacağını bildiği için kandırılmak istemiyordu. Acı çekmekten, hastalıktan, ölümden öyle nefret ediyor, öyle korkuyordu ki; inadına bunları düşünüyor, inadına avunmak istemiyordu. Sanki yenilgiyi ve acıyı belli belirsiz özleyen, düştüğü aşağılık durumdan daha da aşağılık bir duruma düşmeye can atan bir şeyler vardı benliğinde. John Bidlake, ömrü boyunca, birçok şeyi bilmemezlikten geldiği için, gözüpek bir dev gibi güçlü, kaygısızca neşeli olabilmişti. Ama şimdi, düşman tam bağrının ortasına yerleşince, bilmemezlikten gelmenin yolu kalmayınca, John Bidlake'in gücü tükenmişti. Korkuyordu ve korkularını gizleyemiyordu. Hattâ gizlemek istemiyordu bile. Aşağılık bir adam olmak istiyordu her nedense. Olmuştu da. Gattenden'deki günlerinin çoğu, cansız

ve duygusuz bir mutsuzluk içinde geçiyordu. Mrs. Bidlake ile Elinor, onu bu durumdan kurtarmak için ellerinden geleni yaptılar. Ama John Bidlake, ancak sızlanmak için, ara sıra da yakınmalarla dolu bir öfkeye kapılmak için, kendine gelebiliyordu.

Philip, not defterine şu cümleyi yazdı: "Bir Olimpos tanrısının, midesinde çıkan küçük bir ur yüzünden, insanlıktan da aşağı bir duruma düştüğünü görmek, pek yürekler acısı." Birkaç gün sonra da, düşünüp, şunu ekledi: "Ama belki de o her zaman, bir Olimpos tanrısına en çok benzediği zaman bile; insanlardan aşağıydı. Belki de tanrılığı insanlardan aşağı oluşunun belirtisinden başka bir şey değildi."

John Bidlake ancak küçük Phil'in yanındayken, arasıra kurtulurdu bu yürekler acısı halinden. Çocukla oynarken, kısa bir süre için, mutsuzluğunu unuttuğu olurdu.

"Bana bir şeyler çiz," derdi.

Küçük Phil, dilini dişlerinin arasına sıkıştırarak; bir trenin, bir geminin, Gattenden Park'da dövüşen erkek geyiklerin, ya da bir eşeğin çektiği tekerlekli koltuğunda oturan yaşlı Marki'nin resmini yapardı.

Çok yorulunca, "şimdi de sen bana bir şeyler çiz, büyük baba," derdi.

O zaman ihtiyar adam, kalemi eline alır; Pekin köpeği T'ang'ın, ya da mutfak kedisi Tompy'nin çok güzel beş altı küçük resmini çizerdi. Arasıra yaramazlığı tutar, zavallı Miss Fulkes'un utancından nasıl kıvrandığını gösteren bir karikatür yapıverirdi. Kimi zaman da çocuğu tamamiyle unutur, kendi keyfi için resim yapardı: Yıkanan bir grup insan, güreşen iki adam, dans eden biri.

Çocuk sorardı: "Ama bunlar niçin elbisesiz?"

"Çıplakken daha güzel oluyorlar da ondan."

Küçük Phil, "bence öyle değil," derdi; ve kendisine bir

masal anlatmayan bu resimlere karşı ilgisini yitirir, kalemini geri isterdi.

Ama John Bidlake, torununa böyle olumlu davranmazdı her zaman. Ayrıca mutsuz olduğu sıralarda, bu çocuğun varlığını bile kendine yönelen bir hakaret, bir çeşit acı alay sayardı. O zaman öfkeye kapılır; gürültü yaptığı, kendini rahatsız ettiği için, çocuğa avaz avaz bağırırdı.

"Beni hiç rahat bırakmayacak mısınız?" diye haykırır; sonra da küfürler ederek, herkesin beceriksizliğinden yakınırdı. Ev karılarla doluydu; hepsi de şu kahrolası velede bakıyorlardı sözde. Ama velet, gene de ortalardaydı hep; etrafı birbirine katıyor, kıyametleri koparıyor, büyük babasının ayaklarına dolanıyordu hep. Dayanılır şey değildi bu! Hele insan hastayken, hiç dayanamazdı buna. Hiç kimsede saygı diye bir şey kalmamıştı artık. Yüzü kıpkırmızı kesilen, utancından kıvranan zavallı Miss Fulkes, avaz avaz bağıran çocuğu odasına götürürdü.

En sinir bozucu sahneler yemeklerde olurdu. Çünkü artık et suyu, süt ve süt tozundan başka bir şey ağzına koyamayan John Bidlake, sağlık durumunun kötülüğünü, olanca tatsızlığıyla yemeklerde anlardı. "İğrenç bulaşık suları bunlar!" diye homurdanırdı. Ama sulu olmayan bir şeyler yemeye kalkarsa, sonu felâketti. John Bidlake için, yemek zamanları, günün en fırtınalı, en korkunç anlarıydı. Öfkesini çocuktan alırdı. Öteden beri iştahsız olan küçük Phil, o ilkbahar ve yaz başlangıcında, ayrıca güçlük çıkarıyordu yemeklerde. Sofraya hemen her oturuşunda, bir ağlama faslı olurdu.

Miss Fulkes, özür dilercesine, "aslında sağlık durumu bozuk da ondan," derdi.

Söylediği doğruydu da. Çocuk solgundu, süzülmüştü; rahat uyumuyor, sinirleniyor, çabucak yoruluyor, baş ağrısı çekiyor, artık kilo almıyordu. Dr. Crowther, ona balıkyağı ve

bir kuvvet şurubu vermişti.

Miss Fulkes, "sağlığı bozuk," diye tutturmuştu. Ama John Bidlake'ın buna hiç mi hiç aklı ermiyordu: "Bu çocuk düpedüz yaramaz, işte o kadar. Yemek istemiyor," diyordu. Sonra, küçük Phil'e dönerek bağırıyordu: "Yut çocuk, yut! Yutmasını unuttun mu, yoksa?" Sevmediği bir lokmayı boyuna çiğneyen, durmadan çiğneyen küçük Phil'in hali büyükbabasını çileden çıkarıyordu. "Yut, çocuk! Böyle boyuna geviş getirme. İnek değilsin sen. Yut!" Yüzü kıpkırmızı kesilen, gözleri yaşlarla dolan küçük Phil, beş dakikadır midesi bulanarak çiğnediği o iğrenç lokmayı yutabilmek için korkunç bir çaba gösteriyordu. Boğazındaki kaslar kabarıp dalgalanıyordu; küçük yüzü, karşı koyamadığı bir tiksinti duygusuyla altüst oluyordu; durumun kötüleşeceğini haber verircesine öğürüyordu. Yaşlı adam öfkeden köpürüyordu: "Aman ne iğrenç şey! Yut!" Büyükbabasının bağırıp çağırması, çocuğun yüzde yüz kusmasını sağlayan bir ilâç gibiydi.

Sırtından yükler kalktı; karanlıklar bitti, aydınlık başladı. Marjorie, Tanrıdan esinlenmişcesine, dinsel edebiyatın tüm simgelerini kavradı. Çünkü Keder Bataklığında o da bocalamış, sonra kurtulabilmişti; o da umudunu yitirip, kendini zorlaya zorlaya yokuşlar tırmanmış, sonra ansızın Mutluluk Ülkesini görmüş, avunmuştu.

Mrs. Quarles'a, "bütün bu sözler bana öylesine basmakalıp, öylesine anlamsız bir softalık görünürdü ki!" dedi. "Ama şimdi, bunların birer gerçekten başka bir şey olmadığını anladım."

Mrs. Quarles, evet dercesine başını salladı: "Sözler yetersiz, çünkü bu gerçekleri anlatmanın yolu yok. Ama bu gerçekleri kendiniz duydunuzsa, simgelerin ne demek istediğini anlayabilirsiniz."

Marjorie, "Kara Bölgeyi* bilir misiniz?" dedi. "Sanki maden ocaklarının bulunduğu o kasabaların birinden çıkmışım da, kırlara varmışım gibi bir duygu var içimde." İçtenlikle, ama biraz da çocuksu, nazlı nazlı konuşan sesiyle, "uçsuz bucaksız, açık kırlara" diye ekledi. (Bu sesin, "uçsuz bucaksız açık kırları," kapalı ve havasız bir yer haline soktuğunu düşündü Mrs. Quarles elinde olmadan. Ama bunu düşünür düşünmez de pişman oldu; çünkü zavallı kızın kabahati değildi sesinin böyle oluşu.) Marjorie, konuşmasını sürdürdü: "Ve dönüp arkama bakınca, bu açıklığın, bu uçsuz bucaksız gökyüzünün yanında, o kara kasaba öyle küçük, öyle anlamsız görünüyor ki! Sanki insan dürbünün tersiyle bakıyor o kasabaya."

Mrs. Quarles hafifçe kaşlarını çattı: "Pek de anlamsız olamaz," dedi; "çünkü o kasaba ne denli kara olursa olsun, yaşayan insanlar var orada da. Dürbünün tersiyle bakmak doğru değil. Bazı şeyleri küçük ve anlamsız görmemiz de yanlış. İşte, açık havada, gökyüzü altında durmanın tehlikelerinden biri de budur: O kasabaları ve orada yaşayanları; uzaklarda, küçük ve önemsiz sayıvermemiz pek kolay oluyor o zaman. Ama o kasabalarda yaşayanlar önemsiz değiller, Marjorie. Açık kırlara çıkabilen talihli insanlar, aynı yere varabilmeleri için ötekilere yardım etmeli."

Mrs. Quarles gene kaşlarını çattı, ama bu kez kendine çattı kaşlarını; çünkü ahlâk dersi verircesine konuşmaktan nefret ederdi. Şu da var ki, Marjorie, kendini üstün bir insan; yücelmiş de dünyadan uzaklaşmış bir insan saymamalıydı.

Mrs. Quarles, konuşulan konuyla ilgisiz görünen, ama aslında hiç de öyle olmayan bir soru soruverdi: "Walter nasıl? Onunla aranız nasıl şu sıralarda?"

* Metinde "black country." Staffordshire ve başka bazı eyaletlerde bulunan sanayi bölgelerine verilen bir ad.

Marjorie, "her zamanki gibi," dedi.

Birkaç hafta önce bunu söylemek Marjorie'yi kahredebilirdi. Ama şimdi Walter bile, küçük ve biraz uzaklarda görünmeye başlamıştı. Elbette Marjorie onu hâlâ seviyordu; ama her nedense, dürbünün tersiyle görerek seviyordu. Dürbünü doğru kullanınca, ancak Tanrıyı ve Hazreti İsâ'yı görüyordu, her şeyi silip süpürecek kadar kocamandı onlar.

Mrs. Quarles, Marjorie'ye baktı. Yaşlı kadının duyarlı yüzünde bir an için beliren üzüntü, hızla yok oldu.

"Zavallı Walter!" dedi.

Marjoire, "evet, ben de ona acıyorum," dedi.

Bir sessizlik oldu.

Yaşlı Doktor Fisher, Marjorie'ye birkaç haftada bir gelip, sağlık durumunu bildirmesini söylemişti. Marjorie, o çarşamba günü, ucuz gezi biletlerinden yararlanarak, hem gereken alışverişi yapmak, hem de ne denli iyi olduğunu doktora bildirmek için, kente indi.

Dr. Fisher, Marjorie'ye, önce gözlükleriyle, sonra da gözlüklerinin üstünden bakarak, "iyi olduğunuz halinizden de belli," dedi. "Buraya son gelişinizden kat kat daha sağlıklı görünüyorsunuz. Dördüncü ayda çoğu zaman böyle olur," diye açıklamaya koyuldu. Dr. Fisher, hastalarının kendi bedenlerine karşı akıllıca bir ilgi duymalarından hoşlanırdı. "Dördüncü ayda, kadınların sağlığı düzelir, keyifleri de yerine gelir. Beden bu yeni duruma alışmıştır artık. Kan dolaşımındaki değişikliklerin bununla bir ilgisi olsa gerek. İşte bu sıralarda, dölütün yüreği çarpmaya başlar. Arka arkaya, hiç vakit kaybetmeden boyuna doğurmak isteyen bazı nevrastenik kadınlar bilirim. Onların kederlerinin, saplantılarının tek çaresi, gebe kalmaktır. Bedenle beyin arasındaki ilişkiler konusunda bildiklerimiz öyle az ki şimdilik!"

Marjorie gülümsedi, sustu Dr. Fisher bir melekti; dünya-

nın en iyi yürekli, en sevecen adamlarından biriydi. Ama bedenle beynin ilişkilerini anladığından da daha az anlıyordu bazı şeyleri. Örneğin Tanrıyı anlıyor muydu? Ruhu ve ruhun yüce güçlerle gizemli kaynaşmasını anlıyor muydu? Zavallı Dr. Fisher! Gebeliğin dördüncü ayından ve dölütün yüreğinden başka hiçbir şeyden haberi yoktu. Marjorie gülümsedi içinden. Bu yaşlı adama karşı bir çeşit acıma duyuyordu.

O sabah Burlap pek sevecendi. Elini Walter'in omuzuna koydu, "dostum," dedi, "beraber çıkıp bir yerde bir şeyler yesek, ne dersiniz?"

Walter'in omuzunu hafifçe sıktı; ve Sodoma'nın resmini yaptığı ermişlerden birinin o düşünceli ve gizemli sevecenliğiyle delikanlıya gülümsedi.

Walter, bu sevgiyi, sevgiyle karşılaşıyormuş gibi davranmaya çalışarak, "ne yazık ki, Londra'nın ta öteki ucunda bulunan bir adama öyle yemeğine gitmek zorundayım," dedi. Yalandı bu. Ama Walter, Fleet Street'in küçük bir lokantasında, Burlap ile karşı karşıya bir saat geçirmeyi göze alamıyordu. Zaten kulübüne gidip, Lucy'den mektup gelip gelmediğini öğrenmek istiyordu. Saatine baktı. Burlap ile lâfi uzatmak istemediği için, "aman Tanrım!" dedi, "gitmem gerek."

Dışarda yağmur yağıyordu. Şemsiyeler, ansızın çamurdan fışkıran kara mantarlar gibiydi. Kasvetli! Madrid'de güneş, her bir yanı kasıp kavuruyordur şimdi. Lucy, "ama ben sıcağa bayılırım; fırına girince, çiçek açarım," demişti. Walter'in hayalinde karanlık ve sıcak İspanyol geceleri canlanmıştı. Yıldızların ışığında Lucy'nin solgun gövdesi bir hayalet gibi; ama bu hayalet, elle tutulur, sıcaktır... Sevgiyi hayal etmişti Walter; kin kadar sabırlı ve acımasız bir sevgi; ve ağır ağır işlenen bir cinayete benzeyen sevişmeleri... Walter'in hayalleri, aklın alabileceği her yalanı ve her hakareti hoş

görmüştü. Bir şeyin yapılması ya da yapılmaması önemli değildi; yeter ki, bu hayaller gerçekleşsin. Hazırlıklar yapmıştı; gayet karışık bir yığın yalan hazırlamıştı; bu yalanların bir kısmı Burlap'a, bir kısmı da Marjorie'ye söylenecekti. Bilet ücretlerini öğrenmiş, bankadan fazla para çekebilmenin yolunu bulmuştu. Derken Lucy'nin mektubu geldi; fikrini değiştirdiğini bildiriyordu. Paris'de kalacaktı. Neden? Bunun bir tek nedeni olabilirdi. Walter'in kıskançlığı, hayal kırıklığı, küçük düşme duygusu, coşup taşmış; yakınmalar ve öfkeyle dolu altı sayfalık bir mektuba akmıştı.

Walter, kulübe girerken kapıcıya kayıtsızca sordu: "Bana mektup var mı?"

Hiç de ilginç olmayan bir mektubu, bir yayınevinin reklamını, ya da hiçbir güvence vermeyen beş bin İngiliz lirası borç isteyen bir insanseverin önerisini beklercesine konuşmuştu. Kapıcı, iyi tanıdığı o sarı zarfı uzattı Walter'e. Walter, zarfı yırtıp açtı ve içinden kurşunkalemle acele yazılmış okunaksız üç kâğıt çıkardı. "Quai Voltaire. Pazartesi." Bütün dikkatini toplayarak, Lucy'nin yazısına baktı. Bu yazıyı okumak, eski bir yazmayı sökmek kadar güçtü nerdeyse. "Bana niçin hep kurşunkalemiyle yazarsınız?" Cuthbert Arkwright'ın sorusu ve Lucy'nin yanıtı aklına geldi. Cuthbert Arkwright, "ben o mürekkebi öpe öpe silerim" demişti. "Hırt herif!" Walter yemek salonuna girdi yemeğini ısmarladı. Bir yandan yiyor, bir yandan da Lucy'nin elyazısını söküyordu.

Quai Voltaire

Mektubun çekilir gibi değil! Sana son olarak söylüyorum: Ne küfürlerine katlanırım, ne de sızlanmalarına. Bana ne çatmaya hakkın var, ne de beni ayıplamaya. Canımın istedi-

ğini yaparım, hiç kimseye hesap vermek zorunda da değilim. Geçen hafta, seninle beraber Madrid'e gitmenin eğlenceli bir şey olacağını düşünmüştüm; bu hafta öyle düşünmüyorum. Eğer fikir değiştirmem seni rahatsız ettiyse, üzülürüm. Ama fikir değiştirdiğim için özür dilemeye hiç niyetim yok. Senin bu bağırıp çağırmaların, kıskançlıkların yüzünden sana acıyacağımı sanıyorsan, pek fena yanılıyorsun. Çekilmez şeyler bunlar, bağışlanmaz şeyler! Paris'den niçin gitmediğimi gerçekten öğrenmek istiyor musun? Peki, öğreneceksin. "Herhalde benden fazla hoşlandığın bir erkek bulmuşsundur da ondan." Sizin eşiniz yoktur dostum Holmes!* Bil bakalım nerede bulduğumu o erkeği? Sokakta. Boulevard Saint-Germain'de dolaşıyor, kitapçılara bakıyordum. Bir delikanlının, vitrinden vitrine peşimden geldiğini sezdim. Görünüşü hoşuma gitti. Çok esmer, neredeyse zeytûnî tenliydi; Romalıları andıran bir hali vardı; benden boylu değildi. Dördüncü vitrinde, pek acayip bir Fransızca'yla, bütün sessiz "e" harflerini vurgulayarak, benimle konuşmaya başladı. *"Me lei é İtaliano,"*** dedim. Öyleydi de; müthiş sevindi. *"Parla-İtaliano?"**** Bana hayranlığını anlatmak için en seçkin Toskana şivesiyle, diller dökmeye başladı. Ona şöyle bir baktım. Eh, yani ne diye olmasın? Ömrümde ilk kez gördüğüm, kim olduğunu bile bilmediğim bir erkek... Heyecan verici bir şey bu. Şu anda birbirine tamamiyle yabancı, bir saniye sonra da, iki kişi birbirine ne denli yakın olabilirse o denli yakın olan iki insan. Üstelik pek nefis bir yaratıktı. *"Vorrei e non vorrei,"***** dedim. Ama Mozart'ın adını bile duymamıştı;

* Conan Doyle'un Sherlock Holmes üstüne romanlarında, Dr. Watson'un sık sık söylediği, Sherlock Holmes'a hayranlığını belirten bir söze değinme.

** Metinde İtalyanca: "Ama siz İtalyansınız."

*** Metinde İtalyanca: "İtalyanca biliyor musunuz?"

**** Metinde İtalyanca: "Hem isterim, hem de istemem." Mozart'ın *Don Giovanni* operasından ünlü bir arya.

Puccini'yi biliyordu ancak. Onun için gevezeliği kestim: "Olur," dedim. Bir taksi çağırdık. Bitkiler Bahçesine yakın küçük bir otele gittik. Odaları saatliğine veriyorlardı. Bir yatak, bir iskemle, bir dolap, leğenli ve ibrikli teneke bir lavabo, havlu asmak için bir yer, bir taharet leğeni... Pis bir oda, ama bu da işin hoşluğuna bir şeyler katıyordu. *"Dunque,"** dedim. Takside bana dokunmasına izin vermemiştim. Dişlerini sıkarak, sanki beni öldürecekmiş gibi, üstüme yürüdü. Hıristiyanca bir tutumla gözlerimi kapadım. Kurban olmak insana heyecan veriyor. Canının yanmasına, küçük düşürülmeye, bir paspas gibi kullanılmaya razı olmak... Ne garip! Hoşuma gidiyor. Üstelik, kendini kullananı kullanıyor da bu paspas. Çok karışık bir iş. Delikanlı, Akdeniz kıyılarında geçirdiği tatilden daha yeni dönmüştü. Derisi güneşte iyice yanmış, cilâlanmıştı. Çok güzel ve yabansı bir hali vardı, bir Kızılderili gibi. Hali ne denli yabansı ise, kendi de öyleydi. Isırdığı yer hâlâ geçmedi ensemde. Günlerce eşarp takmam gerekecek. Derisi soyulan Marsyas'ın heykelini nerede görmüştüm? İşte delikanlının yüzü de o biçimdi. Tırnaklarımı koluna öyle bir geçirdim ki, kan çıktı. Daha sonraları adını sordum. Francesco Allegri adı. Uçak mühendisiymiş, Sienna'dan geliyormuş; babası da Sienna Üniversitesi'nde tıp profesörüymüş. Kahverengi tenli bir vahşinin, uçak motoru planları yapması, profesör bir babası olması ne garip ve ne saçma! Yarın gene göreceğim onu. Madrid'e gitmekten niçin caydığımı biliyorsun artık, Walter. Bana sakın son mektubun gibi bir mektup göndereyim deme.

L.

Marjorie, Chamford'a dönmek için 3.12 trenine yetişebildi. Oraya vardığı sırada yağmur dinmişti. Vâdinin öte yanın-

* Metinde İtalyanca: "İşte."

daki tepelere güneş vurmuştu. Dumanlı, çivit rengi bulutlara karşı kendi içlerinden çıkan bir ışıkla sanki parlıyordu bu tepeler. Küçük dallara hâlâ yağmur damlaları asılıydı; yapraklarla çiçeklerin içi, yağmur suyuyla doluydu. Islanmış toprak, serin ve güzel kokuyor; kuşların cıvıltısı duyuluyordu. Marjorie, yokuşu çıkarken, yarı yolda yükselen büyük meşe ağacının dalları altından geçtiği sırada ansızın esen bir rüzgâr, birdenbire soğuk damlalar yağdırdı yüzüne. Marjorie keyfinden güldü.

Köy evinde kimsecikler yoktu. Hizmetçi dışarı çıkmıştı; ancak geceleyin dönecekti. Boş odalardaki sessizliğin, billûr gibi güzel, uyumlu bir saydamlığı vardı. İyi yürekli, dost bir ıssızlıktı evin ıssızlığı. Marjorie evin içinde gezinirken, uyuyan bir çocuğu uyandırmaktan çekinircesine, ayaklarının ucuna basa basa yürüyordu.

Kendine bir fincan çay hazırladı; çayı yudum yudum içti, bir bisküvi yedi, bir sigara yaktı. Yediğinin içtiğinin tadı, tütünün güzel kokusu, ona ayrıca hoş ve her nedense yepyeni geldi. Sanki yeni farkına varıyordu bütün bunların.

Koltuğunu pencereye doğru çevirdi; oturup, vâdinin sonundaki ışıklı tepeleri seyretti. Bu tepelerin ardında fırtınalar vardı. Berkshire'daki köy evinde oturdukları sırada, buna benzer bir gün yaşadığını anımsadı: Karanlığın ortasında arasıra parladığı için daha da parlak görünen güneş ışığı ve bambaşka pırıl pırıl bir yeryüzü. Walter ile açık pencerenin önünde oturmuşlardı. O sıralarda Walter, Marjorie'yi seviyordu. Ama şimdi Marjorie daha mutluydu, çok daha mutluydu. Bu arada olup bitenlere hiç pişman değildi. Acı çekmiş olması iyi bir şeydi. Şimdi duyduğu büyük mutluluğun ışığını daha da parlak gösteren bir buluttu o acı. O acı, karanlık bir buluttu, ama şimdi öyle uzaklardaydı ki! Ne gariptir ki, hiçbir ilişkisi yoktu o bulutla kendi yaşantısının. Bulut

gelmeden önceki o mutluluk parıltısı da küçücüktü, ta uzaklardaydı, her şeyi küçülten bir aynada görülüyordu sanki. "Zavallı Walter!" diye düşündü, ta uzaklardan acıdı delikanlıya. Walter, mutluluk peşinden koşarken kendini mutsuz etmişti. Mrs. Quarles, mutluluk bir yan üründür demişti. Doğruydu bu. "Mutluluk, mutluluk!" Marjorie, bu sözcüğü tekrar tekrar söyledi. Zümrütü andıran, yeşil altını andıran tepelerin ardında, kara dumanlar vardı. Mutluluk, güzellik, iyilik Marjorie, "Tanrının verdiği huzur," diye fısıldadı kendi kendine. "İnsan aklına sığmayan, Tanrının verdiği huzur. Huzur, huzur, huzur..." Marjorie, erir gibi oldu o yeşil ve altın huzur içinde. Sanki o huzurun içine batıyor, emiliyordu; benliğindeki ayrılık eriyor, benliği o huzurla kaynaşıyordu. Durgunluk, durgunluğun içine aktı; dış dünyanın sessizliği kendi içindeki sessizlikle birleşti. Varlığın sarsılan ve bulanık suyu, yavaş yavaş duruldu. Bu suyu bulandıran her şey, dünyanın tüm patırtısı gürültüsü, insanların tüm dertleri, istekleri, duyguları, bir tortu gibi ağır ağır dibe çökmeye başladı; ağır ağır, ağır ağır ve sessizce gözden yokoldu. Bulanık su, gittikçe daha berraklaştı, gittikçe daha saydamlaştı. Yavaş yavaş yokolan bu sisin ardında, gerçek vardı, Tanrı vardı. Bunu ağır ağır, yavaş yavaş anlamıştı Marjorie. "Huzur, huzur," diye fısıldadı kendi kendine. Ve yaşam sularının yüzeyindeki o en son, en küçük dalgalanmalar da duruldu; yaşamaktan gelen tedirginliğin karıştırdığı tortular dibe çöktü, tam bir durgunluğun içinde yokoldu. "Huzur, huzur." Marjorie'nin istekleri yoktu artık, kaygıları yoktu. Eskiden bulanık olan su şimdi pırıl pırıldı. Billûrdan daha berrak, havadan daha saydamdı. Sis dağılmıştı ve ortaya çıkan gerçek, eşsiz bir boşluktan, bir hiçten başka bir şey değildi. Kusursuz olan tek şey, kesin olan tek şey, bu hiçti. Uçsuz bucaksız, sonsuza dek sürecek bir hiç. Yavaş yavaş bulduğu bu

gerçek artık bir bütündü.

Marjorie sokak kapısında anahtar tıkırtısı ve koridorda ayak sesleri duyunca, kendine geldi. İstemeye, istemeye bir çeşit acı duyarak, Tanrıyla dolu o boşluğun derinliklerinden sıyrıldı; ruhu yeniden yukarıya doğru yüzdü, bilincin yüzeyine çıktı. Tepelere vuran güneşin rengi koyulaşmıştı; bulutlar dağılmış; gökyüzü, sular gibi yarı yeşil yarı mavi, solgun bir renk almıştı. Hava kararacaktı nerdeyse. Marjorie'nin kolları bacakları tutulmuştu. Hiç farkına varmadan saatlerdir orada oturup kalmıştı.

Koridordaki seslerin kimden geldiğini anlamak için, "Walter?" diye seslendi.

Walter, donuk, ölü bir sesle karşılık verdi. Marjorie bu sesi duyunca, "acaba neden bu kadar mutsuz?" diye merak etti; ama bu merakı sanki ta uzaklardan geliyordu; içinde, gene ta uzaklardan gelen bir çeşit kızgınlık da vardı. Walter'in varlığı onu tedirgin ettiği için, düşüncelerinin akışında bir duraklama yaptığı için içerliyor, hattâ onun var olmasına bile kızıyordu. Walter odaya girdi. Yüzü sapsarıydı, gözlerinin çevresi morarmıştı.

Marjorie, istemeye istemeye sordu: "Ne oldu?" Walter'e yaklaştıkça, Tanrının o eşsiz hiçliğinden uzaklaşıyordu. "İyi değilsin."

Walter, "bir şeyim yok," dedi. "Biraz yorgunum, o kadar."

Trende gelirken Lucy'nin mektubunu üstüste okumuştu; onu nerdeyse ezbere biliyordu artık. Hayal gücüyle Lucy'nin yazdıklarını tamamlamıştı. O ucuz oteldeki küçük, pis odayı biliyordu; İtalyanın esmer tenini, Lucy'nin beyazlığını görmüştü; erkeğin kenetlenen dişlerini, işkence edilen bir Marsyas'ı andıran yüzünü görmüştü. Lucy'nin yüzünün o sırada nasıl olduğunu biliyordu. Sanki o kahredici haz, ancak büyük bir çabayla kavranabilecek, anlaşılması güç bir gerçek-

miş gibi, yoğun bir dikkat ve ağırbaşlı bir acı vardı Lucy'nin yüzünde.

Marjorie, "eh, ne yapalım?" diye düşünüyordu. Walter, bir şeyi olmadığını söylemişti. Öyleyse bir sorun yoktu, üzülmesine gerek kalmamıştı. Yüksek sesle, "zavallı Walter!" dedi, acıyan bir sevecenlikle gülümsedi. Walter şimdi ondan ilgi beklemiyordu, duygu açısından bir isteği yoktu. Onun için Walter'e kızmıyordu artık.

"Zavallı Walter!"

Walter, bir an Marjorie'ye baktı; sonra sırtını çevirdi. Ona acınmasını istemiyordu. Daha doğrusu, meleklere özgü o üstün acımayı istemiyordu. Hele bu acıma Marjorie'den gelecekse, hiç istemiyordu. Eskiden onun acımasını kabul etmişti. Bunu anımsamakla bile, utancından bütün tüyleri diken diken oluyordu. Bir daha mı! Walter yürüdü gitti.

Marjorie, merdivenlerde ayak seslerini, bir kapının çarptığını duydu.

Bunu istemediği halde, Walter'i merak ediyor, "fena bir şey oldu galiba," diye düşünüyordu. "Onu ayrıca mutsuz eden bir şey oldu. Belki de yukarı çıkıp, ona bakmam gerek."

Ama Marjorie yukarı çıkmadı. Hiç kıpırdamadan oturduğu yerde kaldı. Walter'i bile bile unuttu. Walter'in gelişiyle içini bulandıran o küçük tortu, çabucak dibe çöktü. Ruhu, kendinden geçmenin cansız boşluğu içinden, gene ağır ağır Tanrıya doğru daldı, o kusursuz, kesin, uçsuz bucaksız ve sonsuz hiçliğe daldı. Zaman geçti, yaz mevsiminin alacakaranlığı başladı; alacakaranlık, perde perde arttı, karanlık oldu.

Hizmetçi Daisy, saat onda geri döndü.

Oturma odasının kapısından bakarak, "karanlıkta mı oturuyorsunuz, efendim?" diye sordu.

Işığı yaktı. Marjorie yüzünü buruşturdu. Bu pırıl pırıl

ışık, kamaşan gözlerinin önüne, madde dünyasının bütün o yakın, elle tutulur ayrıntılarını getirmişti. Tanrı, iğneyle delinen bir sabun köpüğü gibi ortadan yokoluvermişti.

Kurulmamış sofra, Daisy'nin gözüne ilişti. Dehşet içinde, "ne!" diye bağırdı, "akşam yemeğini yemediniz mi yoksa!"

Marjorie, "evet yemedim," dedi. "Akşam yemeğini tamamiyle unuttum."

Daisy hanımına çatarcasına "Mr. Bidlake de mi yemedi? Ay, zavallı adam ölmüştür açlıktan!" dedi.

Daisy, biraz sığır söğüşü ve turşu aramak için, telâşla mutfağa gitti.

Üst kattaki odasında, Walter yatağına uzanmış; yüzünü yastıklara gömmüştü.

OTUZBİRİNCİ BÖLÜM

Mr. Quarles, bir bulmacayı çözebilmek için, *Encyclopaedia Britannica*'nın on yedinci cildine bakmıştı. Boş bir merakla, ansiklopediyi karıştırdı durdu. Başmabeyincinin elinde beyaz bir değnek olduğunu, altın ya da elmaslı bir anahtar taşıdığını öğrendi. Piyango sözcüğünün anlamı pek kesin değilmiş; ama Neron, çevresindekilere ev ya da köle türünde ikramiyeler verirmiş. Heliogabalus ise, saçmalık öğeleri katmış piyangoya. Bir bilete, altın vazo da çıkabilirmiş, altı tane sinek de. 1873 yılında, Pinckney B. S. Pinchback, Louisiana'nın Cumhuriyetçi partisine bağlı vali vekiliymiş. Rübabı betimlemek için, aynı türden olan harptan da, gitaradan da ayırmak gerekirmiş onu. Madeira'nın kuzeyindeki boğazlardan birinde, kaba kristalli "essexite" yığınları, gözler önüne serilirmiş. Sihirbazlığın bir de olumsuz yanı varmış. Sir John Blundell Maple'ın 1900 yılına doğru ölen babası John Maple'ın, Tottenham Court Road'da küçük bir mobilya dükkânı varmış ve Sir John, 1845 ile 1903 yılları arasında yaşamış. Mr. Quarles tam bunu okurken, kapıda görünen hizmet-

çi, genç bir bayanın Mr. Quarles'ı görmek istediğini bildirdi.

Mr. Quarles biraz şaştı, burundan sıkma gözlüğünü çıkardı, "genç bir bayan mı?" diye sordu.

Tanıdığı bir ses, "evet, benim," dedi; ve Gladys hizmetçiyi itip, odanın ortasına kadar yürüdü.

Mr. Quarles, Gladys'i görünce birden korkuya kapıldı. Ayağa kalktı. Hizmetçiye azametle, "gidebilirsiniz," dedi.

Hizmetçi çıktı.

"Sevgili kızım!" Gladys'in elini aldı. Gladys elini çekti. "Bu ne sürpriz böyle!"

Gladys, acı bir alayla karşılık verdi: "Ya, pek hoş bir sürpriz!"

Gladys heyecanlanınca, Londra'nın ayak takımına özgü şivesi hemen çıkıverirdi ortaya. Gladys oturdu. Kararını vermiş bir insan haliyle, belâlı belâlı yerleşmişti iskemlesine. Bu kararlı oturuşuyla, "işte buradayım, hiç kimse de beni buradan kıpırdatamaz," demek ister gibiydi. Hattâ, "beni buradan kıpırdatmaya kalkanın canına okurum," demek istiyordu belki de.

Mr. Quarles, sırf bir şey söylemiş olmak için, bal gibi tatlı bir sesle, "gerçekten pek hoş,"dedi.

İçinden, "korkunç bir şey bu!" diye düşünüyordu. Neydi Gladys'in istediği? Onu evden nasıl çıkarabilecekti acaba? Onu, acele bir yazıyı makineyle yazdırtmak için çağırttığını söyleyebilirdi daha olmazsa.

"Hoş ama, beklenmedik bir şey," diye ekledi.

"Hiç beklenmedik bir şey."

Gladys ağzını sıkı sıkı kapadı, gözlerini Mr. Quarles'a dikti. Mr. Quarles bu bakışı hiç mi hiç beğenmedi. Gladys, bu bakışıyla bir şey bekliyordu sanki. Ne bekliyordu acaba?

Mr. Quarles, sözünü sürdürdü: "Sizi gördüğüme çok sevindim elbet."

"Ya, öyle mi?"

Gladys, belâlı belâlı güldü.

Mr. Quarles ona bir baktı, korktu. Aslında nefret ediyordu şu kızdan. Bir süre önce ona karşı istek duymuş olmasına şaştı. Asıl önemli olan istifini bozmaması, kararlı ve üstün bir tavır takınmasıydı.

Azametle konuştu: "Pek sevindim ama..."

Gladys, "ama?" diye yankıladı.

"Şey... doğrusunu isterseniz, buraya gelmeniz biraz düşüncesizlik, bana kalırsa."

Gladys, odada bulunan, ama gözle görülmeyen üçüncü bir kişiye bilgi verircesine, "biraz düşüncesizlikmiş ona kalırsa," dedi.

"Üstelik de gereksiz."

"Gereksiz olup olmadığını ancak ben bilirim."

"Ama biliyorsunuz ki, beni görmek isteyince, bana yazmanız yeter; hemen gelirdim size. Böyle olduğuna göre, neden buraya gelmek tehlikesini göze aldınız?"

Bir karşılık bekledi. Ama Gladys susuyor, o haşin yeşil gözleriyle Mr. Quarles'a dik dik bakıp duruyordu. Ağzını sıkı sıkı kapayıp gülümseyerek, Allah bilir hangi tehlikeli düşünceleri ve duyguları, bir sır gibi gizliyordu Mr. Quarles'dan.

"Size gerçekten kızdım." Mr. Quarles'ın azarlaması etkili ve de azametliydi; ama iyi yürekliydi, her zaman iyi yürekliydi. "Evet, gerçekten kızdım."

Gladys, başını arkaya attı; cırlak ve kısa bir kahkahayla sırtlanlar gibi güldü.

Mr. Quarles bozuldu ama, azametini elden bırakmadı.

"Gülebilirsiniz," dedi, "ama ben gülmüyorum. Buraya gelmeye hakkınız yoktu. Herhangi bir kuşku uyandırmamak gerektiğini pekalâ biliyordunuz. Özellikle burada benim kendi evimde. Bunu biliyordunuz."

Gladys, başını belâlı belâlı salladı, "evet, biliyordum," dedi. "İşte, bunu bildiğim için geldim." Bir an sustu. Ama öyle heyecanlıydı ki, susmaya sabrı yoktu artık: "Korktuğunu bildiğim için geldim. Aslında ne mal olduğunu herkes anlayacak diye korkuyorsun. Seni gidi pis koca domuz!" Gladys, birdenbire öfkesini tutamayarak, ayağa fırladı. Mr. Quarles'ın üstüne öyle bir yürüdü ki, adamcağız bir adım geriledi. Ama Gladys ancak diliyle saldırıya geçmişti: "Gal Prensi gibi tavırlar takınırsın, sonra da kızları köşedeki ucuz lokantaya götürürsün! Bir papaz gibi herkesi ayıplar dursun; ama kocamış pis bir domuzdan ne farkın var ki! Evet, kocamış pis bir domuz! İşte sen busun! Beni seviyormuş! Şuna bak! O biçim sevginin ne olduğunu bilirim ben. Yahu, seninle bir taksi içinde bile kızların başı belâya girer. Vallahi girer. Seni gidi iğrenç moruk! Üstelik de..."

"Daha neler, daha neler..."

Mr.Quarles, korkunun verdiği ilk şaşkınlıktan sonra kendini biraz toparlayabilmiş, direnebilecek duruma gelmişti. Feci bir şeydi bu, şimdiye değin görülmemiş bir şeydi! Mr. Quarles, benliğinin yakılıp yıkıldığını, mahvolduğunu, kahrolduğunu hissediyordu.

"Daha neler, daha neler!" Gladys, acı acı alay ederek Mr. Quarles'ın taklidini yaptı. "Üstelik tiyatroda doğru dürüst bir yere bile oturtmaz insanı. Ama iş oynaşmaya gelince... Aman Allahım! Pis, şişko, koca domuz! Bir de Rudolf Valentino gibi tavırlar takınırsın durmadan; bir sürü kadın sana sözde tutulmuş diye, anlatıp durursun geveze geveze. Sana tutulmak ha! Sen kendine aynada baksana! Kıpkırmızı bir yumurta, işte kıpkırmızı bir yumurtaya benziyorsun sen!"

"Yakışık almayan sözler bunlar!"

Gladys, gittikçe daha cırlak bir sesle bağrıp çağırıyordu;

"böyle bir suratla aşktan lâf eder! Senin gibi moruk bir domuz! Bir kıza vere vere eski püskü berbat bir saatle bir çift küpe verirsin. Hem o küpenin taşları işe yaramazmış. Bir kuyumcuya gösterdim, o söyledi. Bütün bunlar yetmiyormuş gibi, şimdi de çocuğum olacak."

Mr. Quarles inanmadı: "Çocuğun mu?" Bu durum, onu gittikçe daha çok korkutuyor, gittikçe daha çok yüreğine iniyordu. "Yok, çocuk olamaz," dedi.

"Çocuğum olacak diyorum sana!" Gladys tepinerek bağırdı. "Ne söylediğimi duymuyor musun, koca bunak? Çocuğum olacak. Ben buraya bu iş için geldim. Kolay kolay gitmem de..."

İşte tam o sırada Mrs. Quarles, bahçeye açılan cam kapıdan girdi. Köy evine gidip, Marjorie ile konuşmuştu. Kocasına, iki genci akşam yemeğine çağırdığını söylemeye gelmişti.

Mrs. Quarles, kapı eşiğinde durakladı, "a! kusuruma bakmayın," dedi.

Bir an sessizlik oldu. Derken Gladys, Mrs. Quarles'a döndü, önüne geçemediği bir öfkeyle gene bağırmaya başladı. Beş dakika sonra da, kendini tutamayıp hıçkıra hıçkıra ağlıyor, Mrs. Quarles da onu avutmaya çalışıyordu. Bu fırsattan yararlanan Mr. Quarles, odadan usulcacık sıvıştı. Öyle yemeği için gong çalınca, aşağı haber gönderip, kendini fena halde hasta hissettiğini bildirdi; yukarı iki rafadan yumurta, birkaç dilim kızarmış ekmekle tereyağı biraz da komposto göndermelerini istedi.

Bu arada Mrs. Quarles, çalışma odasında, Gladys'in oturduğu iskemlenin başından ayrılmıyordu.

Gladys'in omuzuna okşayarak, ikide bir, "bir şey yok, bir şey yok, ağlamayın öyle," diyordu. İçinden de "zavallı kız!" diye düşünüyordu. "Ne kötü bir lavanta sürüyor! Nasıl olur da Sidney?.. Zavallı kız, zavallı kız." Sonra yüksek sesle ge-

ne, "ağlamayın. Cesur olmaya çalışın. Her şeyin çaresi var," diyordu.

Gladys'in hıçkırıkları yavaş yavaş azaldı. Mrs. Quarles, o sakin sesiyle onu avutuyordu. Kız da dinliyordu. Ne var ki, Gladys ansızın ayağa fırladı. Gözyaşlarının ıslattığı yüzünde yabansı ve acı bir alayla Mrs. Quarles'ın karşısına dikildi.

"Kapayın çenenizi be!" dedi. "Kapayın çenenizi! Beni ne sandınız yani? Bebek miyim ben? Ne konuşup duruyorsunuz! Dırdırla beni susturacağınızı mı sanıyorsunuz? Durmadan konuşmakla beni haklarımdan mı vazgeçireceksiniz sanki? Ne çene, ne çene! Bebek uslu uslu oturacak, öyle mi? Bilin ki, yanılıyorsunuz. Hem de çok yanılıyorsunuz. Haberiniz olsun, pek yakında yanıldığınızı öyle bir anlayacaksınız ki!"

Gladys bunu söylerken, odadan bahçeye fırladı; gözden yokoldu.

OTUZİKİNCİ BÖLÜM

Elinor, eskiden ahırların bulunduğu çıkmaz sokağın sonundaki küçük evde tek başınaydı. Uzaktan geçen araçların hafif uğultusu, sessizliği okşuyordu. Annesinin hazırladığı çiçek yaprakları ve baharatla dolu bir kâseden yükselen koku, Elinor'un çocukluğunun sayısız gizli anılarıyla, dolduruyordu havayı. Elinor, bir vazoya güller koymaktaydı: Yumuşak, porselen yapraklı, kocaman beyaz güllerle; güzel kokulu, donmuş bir alevin kıvrımlarını andıran, portakal rengi güller. Şöminenin üstündeki çalar saat, beklenmedik bir anda, sekiz nota çaldı. Bu uyumlu ses, uzaklaşan bir gemide çalınan müzik gibi, dertli dertli çınlayarak sönüp gitti. Saat üç buçuktu. Saat altıda da Everard gelecekti. İkide bir, kendine güven verircesine söyleyip durduğu gibi tiyatroya ve dışarda yemek yemeye gitmeden önce, bir kokteyl içmek için Everard gelecekti. Herhangi bir akşam eğlencesinden başka bir şey değildi bu. Elinor, bunu ikide birde kendine söyleyip duruyordu; çünkü bu akşamın öteki akşamlardan bambaşka olacağını çok önemli olacağını her şeyi değiştireceğini biliyor-

du. Öyle olacağı içine doğmuştu; öyle olacağını çok iyi biliyordu. Elinor'un karar vermesi gerekecekti; seçmesi gerekecekti. Ama seçmek istemiyordu; işte bu akşamın da sıradan bir eğlence akşamı olacağına kendi kendini inandırmaya çalışmasının nedeni de buydu. Bir ölünün üstünü çiçeklerle örtmek gibi bir şeydi bu. Yığın yığın çiçeklerle. Ama onu gizleyen zambaklar da olsa, ölü oradaydı gene. Elinor da Kettner restoranında yemek yiyecek, sonra da tiyatroya gidecekti ama; gene de bir karara varıp seçmesi gerekecekti. İçini çekti, ağır vazoyu iki eliyle kaldırdı, tam şöminenin üzerine koyarken, kapıya küt küt vuruldu. Elinor öyle bir irkildi ki, az kalsın elindekini yere düşürecekti. İlk şaşkınlık geçtikten sonra korkudan kurtulamadı gene. Bu ıssız evde tek başınayken kapıya vurulunca, yüreği hep böyle fena çarpmaya başlardı. Orada bekleyen, dinleyen birini, bir yabancının, belki bir düşmanın bulunması (çünkü Elinor'un hayal gücü, köşe başında gözetleyen korkunç kıllı yüzlerle, tehdit eden ellerle, bıçaklarla, sopalarla ve tabancalarla doluydu): Elinor için bir karabasandı, korkunç bir şeydi. Kapıda duran, belki de bir deliydi; evde birinin bulunup bulunmadığını anlamak için, kulak kesilmiş, dinliyordu, Elinor'un kapıyı açmasını, bir örümcek gibi tetikte, bekliyor, bekliyordu. Kapıya gene vuruldu. Elinor vazoyu bir yere bırakarak, ayak parmaklarının ucuna basa basa, çıt çıkarmamaya dikkat ederek, pencereye gitti; perdelerin arasından usulca dışarı baktı. Ayrıca sinirli olduğu günler, bu kadarını bile göze alamazdı; olduğu yerde kıpırdamadan oturur, yürek çarpıntısının sokaktan duyulmaması için dua ederdi. Sonunda kapıya vuranın sabrı tükenirdi; adam uzaklaşıp giderdi. Ertesi gün de, Selfridge's mağazasının memuru, ısmarlananları geç getirdiği için özür dileyerek, Elinor'u iyice utandırırdı. "Dün akşam geldim efendim, ama evde kimse yoktu," derdi. Elinor da aptallığını

anlardı. Ama evde tek başına kaldığı ve sinirli olduğu günler, aynı şeyi yapardı gene.

Bu akşam yiğitliği vardı üstünde; düşmana bakmayı göze alabildi. Pencerenin camından yan yan gözetleyerek; orada duranın bütününü değil de, ancak bir parçasını gördü. Gri pantolonlu bir bacakla bir dirsekti görebildiği. Kapıya bir daha vuruldu. Bacak geri çekildi; adamın ceketi ve siyah şapkası, sonra da başını çevirir çevirmez, Spandrell'in yüzü göründü. Elinor koştu, kapıyı açtı.

Seslendi: "Spandrell!"

Spandrell gitmek için sırtını dönmüştü bile. Şapkasını çıkararak geldi. El sıkıştılar.

Elinor açıkladı: "Kusuruma bakmayın, evde yalnızdım. Bu gelen olsa olsa bir katildir diye düşündüm. Sonra usulca pencereden baktım, siz olduğunuzu gördüm."

Spandrell sessiz, kısa bir kahkaha attı: "Ama benim de bir katil olmadığım ne malûm?"

Bunu derken, şakalaşıyor, düğüm düğüm olan bastonunu Elinor'a sallıyordu. Elinor bu şakalaşmayı öyle dramatik, gerçek katillerin davranışına öylesine uygun buldu ki, epey tedirgin oldu.

Elinor duyduğu heyecanı gülerek örtbas etti, ama Spandrell'i eve almamaya da karar verdi. Kapının eşiğinde daha güvende hissediyordu kendini.

"Ne de olsa," dedi, "tanıdığı biri tarafından öldürülmek bir yabancı tarafından öldürülmekten daha iyi."

"Öyle mi dersiniz?" Spandrell, Elinor'a baktı; bir yara izine benzeyen kocaman ağzının kenarları garip bir gülümsemeyle kıvrıldı: "Ancak kadınlar akıl edebilir bu çeşit incelikleri" dedi. "Günün birinde, gırtlağınızın dostça kesilmesini isterseniz..."

Elinor, "aman yapmayın, Spandrell, dostum," diye karşı

koydu.

Evin içinde değil de, kapının eşiğinde oluşuna gittikçe daha çok seviniyordu.

"Hiç çekinmeden beni çağırın." Spandrell elini yüreğinin üstüne koydu. "İki elim kanda olsa, sizin yanınıza, daha doğrusu gırtlağınıza uçup gelirim." Topuklarını şırak diye birleştirip, eğildi, selâm verdi. Sonra sesini değiştirdi: "Söyleyin bana, Philip'i buralarda bulabilir miyim acaba? Bu gece Sbisa'nın lokantasında beraber yememizi istiyordum. Size de buyurun derdim ama, yalnız erkekler var bu yemekte."

Elinor teşekkür etti: "Zaten gelemezdim. Philip annesini görmek için köye gitti. Geç dönüp Tolley'nin Queen's Hall'daki konserine gidecek. Ama konserden sonra, belki birilerini bulabilirim diye Sbisa'ya uğrayacağını söylemişti. Onu o zaman görürsünüz, geç vakit."

"Eh, hiç görmemektense geç göreyim, daha iyi." Spandrell gene o sessiz kahkahalarından birini attı: "Dostlarımızdan söz ederken dindarca bir umuttur bunu söylemek. Dindarca umutlar! Ama doğrusunu isterseniz, bu sözü -yani hiç görmemektense geç göreyim sözünü- değiştirip, erken görmektense hiç görmeyeyim demek daha yerinde olur."

"Öyleyse neden şunu bunu yemeye çağırmak zahmetine giriyorsunuz?"

Spandrell omuz silkti: "Alışkanlıktan. Üstelik çoğu zaman çağırdıklarıma ödetirim hesabı."

İkisi de gülüşürken, gürültülü bir çıngırak sesi duyarak, dönüp baktılar. Telgraf getiren postacı çocuk, kırmızı bir bisiklete binmiş, hızla onlara doğru geliyordu.

Postacı bisikletten atlarken, "Quarles mı?" diye sordu.

Elinor telgrafı alıp açtı. Okurken yüzünde gülüşten iz kalmadı. "Cevap yok," dedi. Çocuk bisikletine binip uzaklaştı. Elinor, sanki oradaki sözcükler anlaşılması güç, bilmediği

bir dille yazılmış gibi, gözlerini telgraftan ayırmıyordu. Kol saatine baktı, sonra gene elindeki ince kâğıda.

Sonunda Spandrell'e döndü: "Benim için bir şey yapabilir misiniz?"

"Elbette."

Elinor açıkladı: "Çocuğum hasta. Oraya gitmemi istiyorlar. Eğer acele edersem," (saatine gene baktı.) "Euston istasyonundan dört on yedi trenine tam yetişebilirim. Ama başka bir şey yapmama da vakit kalmayacak. Benim tarafımdan Everard Webley'ye telefon edip, bu akşam onunla niçin yemek yiyemeyeceğimi söyler misiniz?" Elinor, bu bir uyarma, onu görmemi yasaklayan bir şey diye düşünüyordu. "Saat altıdan önce telefon edin. Bürosuna."

Spandrell ağır ağır yankıladı: "Saat altından önce. Bürosuna. Peki."

Elinor elini uzattı: "Acele etmeliyim."

"Siz şapkanızı giyerken, gidip bir taksi getireyim."

Elinor teşekkür etti. Spandrell hızla uzaklaştı. Elinor, oturma odasındaki Venedik aynasının önünde şapkasını düzeltirken, "onu görmem yasaklandı," dedi gene. Kendi adına bir karar verilmişti. Elinor hem rahatladı, hem de hayal kırıklığına uğradı. Ama bu karar, zavallı küçük Phil'e zarar verecek biçimde verilmişti. Çocuğun nesi var acaba, diye merak etti. Telgraf, annesinin huyuna öylesine uygundu ki, bunu yeniden düşününce, Elinor elinde olmadan gülümsedi. Hiçbir şey anlaşılmıyordu o telgraftan: "Philip biraz rahatsız. Telâşlanacak bir durum olmadığı halde, hemen gelmeni salık veririm. Annen." Çocuğun son zamanlar ne denli sinirli ve huysuz olduğunu, ne denli çabuk yorulduğunu düşündü. Küçük Phil'in hastalanmak üzere olduğunu sezemediği için, kendi kendine içerledi. Şimdi hastalanmıştı işte. Hafif bir gribe tutulmuştu belki de. "Daha çok dikkat etmeliydim," di-

yordu içinden. Kocasına acele bir iki satır yazdı: "İlişik telgraftan anlarsın neden ansızın gittiğimi. Yarın sabah Gattenden'e gel." Philip eve girince, bunu mutlaka görebilmesi için kağıdı nereye koymalıydı? Şöminenin üstündeki saate mi dayasa? Ama Philip ya saate bakmazsa? Yoksa masaya mı koysa? Hayır, paravanaya iliştirecekti; en doğrusu buydu. O zaman Philip kağıdı mutlaka görürdü. Bir iğne bulmak için yukarı kata koştu. Philip'in tuvalet masasının üstünde anahtarları gördü. Kaşlarını çattı, elindeki anahtarlara baktı: "Aptal, kapının anahtarlarını unutmuş. Eve nasıl girecek bu gece?"

Pencerenin altında taksi gürültüsü duyunca, çareyi buldu. Acele acele aşağı indi, yazdığı kâğıtla telgrafı, oturma odasının salon bölümünü kapıdan ayıran paravanaya, göze çarpacak bir biçimde iliştirdi; dışarı çıktı. Spandrell taksinin yanında duruyordu.

Elinor, "çok zahmet ettiniz," dedi. "Ama sizi biraz daha sömüreceğim." Anahtarları gösterdi. "Bu gece Philip'i görünce, bunları verin ona, selâmlarımla birlikte bir aptal olduğunu da söyleyin. Bunlar olmadan eve giremezdi." Spandrell hiçbir şey söylemeden anahtarları aldı. "Niçin gittiğimi, kendisini yarın sabah bekleyeceğimi söyleyin." Elinor taksiye bindi. "Webley'ye telefon etmeyi de unutmayın. Saat altıdan önce. Çünkü altıda burada buluşacaktık."

Spandrell, birden ilgi ve merakla, "burada mı?" diye sordu.

Spandrell'in bunu soruşuna, Elinor hem kırıldı, hem de utanır gibi oldu. Yoksa adamın aklına bir şeyler mi gelmişti? Ne sanıyordu yani?...

Elinor, ters ters başını eğerek, "evet, burada" dedi.

Spandrell sözcüğün üstünde dura dura, "unutmam," dedi.

Elinor, Spandrell'in yüzüne bakınca, bu sıradan "unutmam" sözünün gizli bir anlam taşıdığı kuşkusuna kapıldı.

Elinor, ters bir sesle, "sağ olun," dedi. "Artık gitmeliyim."

Şoföre arabayı sürmesini söyledi. Taksi geri geri giderek, kemerin altından geçti, döndü ve uzaklaştı.

Spandrell, ağır ağır Hyde Park Corner'e kadar yürüdü. Orada, istasyondaki telefon kulübesinden Illidge'e telefon etti.

Everard Webley, odada bir aşağı bir yukarı yürüyerek dikte ediyordu. Bir yere oturup da yazı yazmasının yolu yoktu. "İnsanlar yıllarca, sabahtan akşama kadar bir iskemleye yapışıp kalınca, nasıl yazabilirler?" Aklı almıyordu bunu. "Ben bir iskemleye oturunca, ya da bir yatağa yatınca, bedenimin değdiği o eşya parçası gibi bir şey oluveririm; yani tahta ve pamuk oluveririm. Kaslarım kımıldamazsa, beynim de kımıldamaz." Yazılacak birçok mektup, dikte edilecek makaleler, hazırlanacak söylevler olunca; Everard'ın günlük çalışması, sekiz saat süren bir yürüyüşe dönüşürdü. Onun dikte etmek yöntemlerini anlatırken, "aslanlık yapmak" deyimini kullanırdı sekreterleri. Everard Webley, şimdi de aslanlık yapıyordu. Beslenmeden biraz önce, içi içine sığmayan aslanlar gibi, büyük eşyasız çalışma odasının bir ucundan öbür ucuna gidip geliyordu.

Kül rengi halıya kaşlarını çata çata bakarak, "unutmayın ki..." diyordu; (sekreterin stenografi işaretlerini çizen kalemi, sayfanın üstünde hızla kayıyordu) "unutmayın ki, durum ne olursa olsun, yetkiler bana verilmiştir; ve ben, Britanyalı Hür Adamların başı kaldığım sürece, ayaklanmaya kalkanların tüm girişimleri dakikasında ve kıyasıya ezilecektir. Saygılarımla, vb." Sustu, düşünceli düşünceli, bir aslan gibi bir aşağı bir yukarı dolaştıktan sonra, durduğu yerden büro-

suna yürüdü; dağılmış kâğıtları evirip çevirdi. "Başka bir şey yok sanırım," diyerek, saatine baktı. Altıya çeyrek kalayı biraz geçiyordu. "Şu son mektupları yarın sabaha hazırlayın," dedi. "Onları yarın imzalarım." Şapkasını asılı olduğu yerden aldı. "İyi akşamlar," dedi, kapıyı çarparak kapayıp, merdivenleri ikişer ikişer indi. Evin önünde arabası ve şoförü bekliyordu. Everard hızlı sürmekten hoşlandığı için, arabanın güçlü bir motoru vardı. Havayla ve hızın yarattığı rüzgârla çarpışmaktan da hoşlandığı için açık bir arabaydı bu. Sıkı sıkı gerilmiş, yağmur geçirmeyen bir bez, arka kısmı örtüyordu; böylece ancak önde iki kişilik yer kalıyordu.

Everard Webley direksiyona geçerken, "bu akşam işin yok, gidebilirsin," dedi şoföre.

Marşa bastı, arabayı vitese geçirdi, hiç kimsenin önleyemeyeceği bir saldırışla ileri doğru fırladı. Silindirlerin üç litresi içinde, birkaç düzine atın gücü kapanmış kalmıştı. Everard bu silindirlerin olanca hızıyla çalışmasını isterdi. Son hızla sürer, kaza olmasına ramak kalınca da frenlere basardı. İşte buydu onun yöntemi. Everard ile kentte otomobille gezisi fazlasıyla heyecan verirdi insana. Son gezilerinde, Elinor direnmişti. "Ölüme pek o kadar aldırdığım yok;" demişti, "ama ömrümün sonuna kadar iki tahta bacakla ve kırık bir burunla yaşamak, hiç işime gelmez doğrusu." Everard gülmüştü: "Başınız belâya girmez benim yanımda. Ben kaza yapmam." Elinor alay etmişti: "Böyle şeyleri küçümsersiniz değil mi?" Everard, "eh, isterseniz öyle olsun" derken, frene öyle bir basmıştı ki, Elinor, önündeki cama çarpmamak için, oturduğu yere sıkı sıkı tutunmak zorunda kalmıştı. Everard, yolun ortasında, bir tavuk gibi şaşkın kararsız durması yüzünden, Dunlop marka lastiklerin altında kalmak tehlikesi geçiren yaşlı bir baya "aptal!" diye bağırmıştı. Sonra otomobil, sert bir saldırışla öne doğru fırlamış; Elinor'un sırtı otur-

duğu yere yapışmıştı. Everard sözünü sürdürmüştü: "İsterseniz öyle deyin. Benim başıma kaza gelmez. Kendi talihimi kendim yaratırım ben."

Everard, Oxford Street'den geçerken bunu anımsayıp, kendi kendine gülümsedi. Demiryollarının bir yük arabası, yolunu kesti. Sokakta atları yasak etmeli artık. Elinor'a şöyle diyecekti: "Ya beni alırsın... bunu yaparsan, eninde sonunda işi açığa vurman, Phil'i bırakıp bana gelmen gerekir..." (Çünkü Everard'ın niyeti, Elinor'a karşı tamamiyle dürüst davranmaktı; aralarında yalan dolan istemiyordu.) "...Ya bunu yaparsın, ya da..." O sırada yük arabasının önüne geçmek fırsatını buldu, gaza bastı, direksiyonu önce sağa, sonra da sola çevirerek, tırıs giden sabırlı yaşlı atın burnunun ucundan fırladı geçti. "...Ya da birbirimizi bir daha görmeyiz." Bir ültimatom verecekti. Sert bir ültimatom. Everard ne olduğu belirsiz durumlardan nefret ederdi. Ne kadar tatsız olursa olsun, bir şeyi kesinlikle bilmeyi; en umut verici, en tatlı kararsızlıklara yeğ tutardı. Üstelik bu durumda kararsızlık hiç de hoş değildi. Tam Oxford Circus'e girerken, bir polis elini kaldırdı. Saat altıya yedi dakika vardı. Everard çevresine bakındı. Bu yeni yapılar konusunda, Elinor'un fazla titiz, fazla duyarlı olduğunu düşündü. Yeni ticaret evlerinin bu kalın yapılı, süslü "baroque" üslûbu, hiç de sevimsiz değildi Everard'a göre. Güçlü kuvvetli, dramatik bir mimariydi bu. Koskocamandı, pahalıydı, ilerlemenin bir simgesiydi. Elinor, "insanı çileden çıkaran bir bayağılık var bu yeni binalarda," diye tutturmuştu. Everard, "ama insan canlı oldukça, bayağı olmamak güçtür," diye karşılık vermişti. "Bu adamların bir şeyler yapmalarını siz beğenmiyorsunuz. Ben de aynı fikirdeyim: Bir şeyler yapmak bayağı bir iş." Malı yapanlara değil, tüketenlere özgü bir tutum vardı Elinor'da. Polis, elini indirdi. Trafiğin zaptedilen seli, önce ağır ağır, sonra artan

bir hızla, gümbürdeyerek ilerledi. Elinor'un kafası, gereksinmeleri değil de, lüksü düşünüyordu. Elinor, yararlılık ölçülerine göre değil, ancak güzellik ve haz verme ölçülerine göre değerlendiriyordu dünyayı. Duygulara ve duyguların inceliklerine önem veriyordu. Üstelik de, ayrıntıları seçebilen keskin gözler ve sezgi yetenekleri, yaşam savaşında zorunlu olduğu için değil, duyulara ve duygu inceliklerine benzeyen hoş şeyler olduğu için önem veriyordu bunlara. Daha doğrusu Elinor, sürüp giden yaşam savaşının farkında bile değildi sanki. Everard'ın Elinor'u beğenmemesi gerekirdi. Eğer ona tutkun olmasaydı (Everard bunu düşünürken kendi kendine gülümsedi) beğenmeyecekti de. O zaman... Pat! Geçen bir otobüsün üst katından atılan bir muz kabuğu, yerlerde sürüklene sürüklene kirlenen bir denizyıldızı gibi, otomobilin kaputunun üstüne düştü. Trafiğin gürültüsü arasında bir kahkaha duyuldu. Everard başını kaldırınca, otobüsten onu seyreden iki genç kız gördü. Güzel küçük iki şeytan gibi, ağızları açık, katıla katıla gülüyorlar, şimdiye değin böylesine tuhaf bir şey hiç görmemişcesine gülüyorlardı. Everard da yumruğunu salladı, onlara güldü. "Elinor bunu görse, ne kadar hoşlanırdı bu durumdan" diye düşündü. Hem sokaklara, hem de sokaklarda geçen güldürü sahnelerine bayılırdı Elinor. Garip, eğlenceli ya da anlamlı şeyleri öyle çabuk sezerdi ki! Everard'ın birbirinden farksız bir yığın insan gördüğü yerde, Elinor bireyleri görmesini bilirdi. Gözlerinin keskinliği ne denli yamansa, bir tek kez gördüğü garip insanların yaşantıları üstüne öyküler uydurma yeteneği de o denli yamandı. Şimdi burada olsaydı, bu genç kızların her şeyini bilirdi, hangi sınıftan ve ne çeşit ailelerden geldiklerini, giysilerini nerelerden ve kaç paraya aldıklarını, namuslarını koruyup koruyamadıklarını, hangi kitapları okuduklarını, en çok beğendikleri sinema oyuncularını bilirdi. Elinor'un söyleyebile-

ceği şeyleri düşünen; Elinor'un gülüşünü, gözlerinin bakışını, konuşma biçimini anımsayan Everard, ona karşı birden öyle bir yakınlık duydu, onunla beraber olmayı öyle bir yoğunlukla ve aynı zamanda öylesine içten bir sevgiyle özledi ki, Elinor'dan artık bir tek dakika olsun ayrı kalmaya dayanamaz hale geldi. Önündeki taksiye korna çaldı; sağdan önüne geçmeye çalıştı. Bir yaya geçidi yolunu kestiği için bunu yapamadı ama, taksi şoförü, fırsat bu fırsat, Everard'a küfretti o arada. Everard'ın nikâhlı bir karı kocadan doğduğundan da, cinsel açıdan normal olduğundan da öteki dünyada mutluluk bulacağından da kuşkulandığını belirtti. Everard da, aynı keyifle, ama çok daha usturuplu bir biçimde şoföre küfretti. Canlılık fışkırıyordu her bir yanından. Olağanüstü dirilikte bir güç içindeydi. Bilemediği bir nedenden ötürü, tam bir mutluluktu bu. Elinor'u görmek için daha beş dakika beklemek zorunda oluşuydu tek derdi. Evet, tam bir mutluluktu bu; çünkü sessiz sedasız bir inanç vardı içinde: Elinor'un evet diyeceğini, onu sevdiğini biliyordu. Marble Arch'dan sapıp Park'a girince, mutluluğu güçlendi; hem daha yoğun, hem daha huzurlu bir hal aldı. İçine doğan bu inanç derinleşti. Sanki gelecekteki olaylar daha şimdiden olup bitmiş de, bunları kesinlikle anımsıyormuş duygusuna kapıldı... Batmak üzere olan güneşin pembemsi altın ışığı yeryüzüne vurdukça, yapraklar ve çimen, erken başlamış ışıl ışıl bir güz ateşiyle tutuşuyor gibiydi. Batıdan gelen tozumsu ince bir parıltı ağaçların arasından büyük oklar biçiminde süzülüyordu. Gittikçe koyulaşan alacakaranlık, kuytu yerlerde, lavanta çiçeği rengi bir sis gibiydi. Çivit rengini alan mavi sis, Londra'nın puslu havasında perde perde uzaklaşıyordu. Çimende gezinen çiftler ve oynayan çocuklar, gölgeden güneşe geçerken, kimi zaman yok oluyor, kimi zaman aklın alamayacağı kadar güzelleşiyor; kimi zaman anlamsız görünüyor,

kimi zaman da doğaüstü pırıl pırıl varlıklara dönüşüyordu. Sanki her aklına geleni yapan bir tanrı, bu yaratıklardan bir ara bıkıyor, bir ara çok hoşlanıyor; bir ara kahredici bir kayıtsızlıkla, bir ara da sevgiyle bakarak, tanrısallığından bir şeyler bağışlıyordu onlara. Evarard'ın önünde yol, açık ve cilâlı gibi dümdüz uzanıyordu. Ama Everard, Elinor'u özlediği halde -bir bakıma da Elinor'u böylesine sevdiği için- hızın yasal sınırını pek aşmıyordu. Çünkü her şey güzeldi; ve Everard'ın kendine özgü mantığına göre, güzelliğin var olduğu yerde Elinor da vardı. Elinor, bu güzelliğin tadına varacağı için, Everard'ın yanındaydı şu anda. Ve Elinor bu hazzı uzatmak isteyeceği için, Everard ağır ağır sürüyordu otomobili. Motor, olsa olsa, bir dakikada bin beş yüz kez dönüyor; dinamo nerdeyse işlemiyordu. Everard sanki hiç kıpırdamıyormuş gibi, küçük bir Austin araba yanından geçti. Varsın hepsi geçsin! Everard, bu eşsiz güzelliği Elinor'a hangi sözlerle anlatacağını düşünüyordu. Parmaklıklar arasından gördüğü Park Lane'den geçen otobüsler, tantanalı bir alayın zafer arabaları gibi, kıpkırmızı parlıyor, ışıldıyordu. Trafiğin gürültüsü arasında, uzaklarda bir saat altıyı çaldı. Bunun sesi daha bitmeden, başka bir saatin çanı duyuldu. Bu uyumlu, tatlı, biraz dertli ses; pırıl pırıl akşamın ve Everard'ın mutluluğunun bir yankısıydı sanki. Otomobili ağır sürdüğü halde, karşısına Hyde Park Corner'in mermer kapıları çıktı o sırada. Karın kasları, İsveç jimnastiğiyle bile açıklanamayacak kadar gelişmiş, çıplak Achilles'in bu bronz heykelini, İngiliz bayanları, Waterloo meydan savaşını kazanan generale armağan etmişlerdi. Napoléon'un toplarından dökülen Achilles, kalkanını kaldırmış, gözdağı verircesine kılıcını sallayıp duruyor; solgun ve boş gökyüzüne karşı koruyordu kendini. Everard, yolunun bir an önce bitmesini özlediği halde, nerdeyse üzüldü parktan çıkarken. Önünde ve ardında yüksek

otobüsler gürlüyordu gene. Meydanda, yaya geçitlere yapılan yerin çevresinde dönerken, Elinor evet derse, St. George hastanesine yarın beş İngiliz lirası bağışlayacağına and içti: Elinor'un evet diyeceğini biliyordu. Daha şimdiden vermiş gibiydi bu parayı. Dönüp Grosvenor Place'den çıktı. Arkada kalan trafiğin gürültüsü duyulmaz oldu. Belgrave Square ağaçlı bir vahaydı. Sığırcık kuşları, bir köy sessizliği içinde, geveze geveze ötüşüyorlardı. Everard döndü, bir kez daha, sonra bir kez daha döndü. Solda evlerin arasında bir kemer vardı. Bu kemerin altından geçip, biraz ilerledikten sonra durdu; geri döndü, kemerin altından gene geçti, geri geri, eski ahırların bulunduğu yola, çıkmaz sokağın ta sonuna gitti. Motoru durdurdu, otomobilden indi. Ne güzeldi şu sarı perdeler! Everard'ın yüreği hızla çarpıyordu. İlk söylevini verdiği gün gibi, yarı korkuyor, yarı coşuyordu sevinçten. Kapıya vurdu; yüreği yirmi kez atıncaya dek bekledi. Evde ses seda yoktu. Kapıya gene vurdu. Elinor'un nasıl korktuğu konusunda anlattıklarını anımsayarak, kapıya vururken, bu sessiz korkularına bir karşılık verircesine, ıslık çaldı, "gelen dost!" diye seslendi. Sonra kapının sürgülü olmadığını, aralık bırakıldığını farketti. İtti; kapı ardına kadar açıldı. Everard içeri girdi.

Onun üst katta olduğunu sandı; "Elinor!" diye seslendi. "Elinor!"

Gene ses seda yoktu. Acaba Elinor ona bir oyun mu oynuyordu? Paravanalardan birinin arkasından fırlayıp, ansızın üstüne mi atlayacaktı? Bunu düşünürken kendi kendine gülümsedi. Sessiz odayı araştırmak için ilerlerken, sağdaki paravanaya, göze çarpacak biçimde iliştirilen telgrafı gördü. Yaklaştı, "ilişik telgraf..." diye tam okumaya başlamışken, arkasında bir ses duydu, başını çevirdi. Ellerini kaldırmış bir adam duruyordu biraz ötede. Bu ellerin tuttuğu sopa adamın

sağ omuzunun üstünden kalkıp, yana ve ileri doğru sallanmaya başlamıştı bile. Everard kollarını hızla kaldırdı; ama iş işten geçmişti. Sopa sol şakağına indi. Sanki bir ışık sönüvermişti ansızın. Everard yere yıkıldığını bile anlamadı.

Mrs. Quarles oğlunu öptü. "Sevgili Phil," dedi, "ne iyi ettin de bu kadar çabuk geldin."

"Seni pek iyi görmedim, anne."

"Biraz yorgunum, o kadar." Bir an sustuktan sonra içini çekerek ekledi: "Üzülüyorum da."

"Üzülüyor musun?"

"Evet, babanın haline üzülüyorum." Ağır ağır, istemeye istemeye ekledi: "Baban iyi değil. Seni ayrıca görmek istiyordu. İşte bunun için telgraf çektim."

"Tehlikeli bir hastalığı mı var?"

Mrs. Quarles, "bedeninde bir şey yok," diye karşılık verdi. "Ama sinirleri fena... Bir çeşit sinir nöbeti bu. Çok heyecanlı. Bir dakikası bir dakikasına uymuyor."

"Ama neden?"

Mrs. Quarles sustu. Sonunda konuşunca, kendini zorladığı belliydi. Ağzından her sözcük, içindeki bir engeli güçlükle aşarak çıkıyordu sanki. Duyarlı yüzü gergin ve cansızdı.

"Onu üzen bir şey oldu," dedi. "Büyük bir acı."

Sonra, ağır ağır, olup bitenleri anlattı.

Philip, iskemlesinde öne doğru eğilmiş, dirseklerini dizlerine dayamış, çenesi ellerinde, dinliyordu. Annesinin yüzüne şöyle bir baktıktan sonra, gözlerini yere indirmişti. Eğer ona bakarsa, onunla göz göze gelirse, annesinin gereksiz bir utanca kapılacağını anlamıştı. Mrs. Quarles, konuşurken acı duyuyor, küçük düşüyordu. Mutsuzluğuna tanık olan kimse yokmuş gibi, onu gören yokmuş gibi konuşsun hiç olmazsa. Philip, annesinin iç dünyasına saygı gösteriyordu onun yüzü-

ne bakmamakla. Mrs. Quarles, ağır ağır, renksiz ve yumuşak bir sesle konuşmasını sürdürdü. Pis bir olayı söyledikten sonra, başka bir pis olaya geçiyordu. Gladys'in iki gün önce gelişini anlatmaya başlayınca, Philip dinlemeye dayanamadı artık. Annesini öyle küçük düşürüyordu ki bu! Bunu da anlatmasına katlanamazdı.

Sözünü kesti: "Evet, evet anlıyorum ne olduğunu." Ayağa fırladı, sinirli adımlarla topallayarak, hızla pencereye gitti. "Artık anlatma."

Bir dakika pencerede durdu; çimene, sıra sıra uzanan bol yapraklı porsukağaçlarına, uzaklarda, vâdinin ötelerinde, hasat mevsiminin renklendirdiği tepelere bakıyordu. Neredeyse insanın sinirlerine dokunacak kadar durgundu bu manzara. Philip döndü, topallayarak odada ilerledi; bir an, annesinin iskemlesinin arkasında durdu; elini omuzuna koydu; sonra gene uzaklaştı.

"Artık bunu düşünme," dedi. "Ne yapmak gerekirse ben yaparım." Patırtılı gürültülü rezilce sahneler, kavgalar, aşağılık çekişmeler olacağını düşünüyor, fena halde canı sıkılıyordu. "Gidip babamı görmeliyim herhalde."

Mrs. Quarles evet dercesine başını eğdi: "Çok görmek istiyordu seni."

"Neden?"

"Neden olduğunu tam bilmiyorum. Ama çok istiyor."

"Konuşuyor mu? Yani... şey.... bu işten?"

"Hayır. Hiç lâfını etmiyor. O işi unutmak istiyor bana kalırsa."

"Öyleyse ben de lâfını etmem daha iyi."

"Kendi açmazsa, hiç etme. Çoğu zaman kendini anlatıyor. Geçmiş şeyleri, sağlık durumunu anlatıyor kötümserlik içinde. Onu neşelendirmeye çalış." Philip, evet der gibi başını salladı. Annesi, "onu idare et," diye ekledi. "Damarına bas-

ma. Hemen parlayıveriyor. Heyecan yaramıyor ona."

Philip dinliyordu. Tehlikeli bir hayvan ya da yaramaz bir çocuktan söz ediliyordu sanki. Bu ne mutsuzluktu annesi için; onu ne kadar üzen, ne kadar küçük düşüren bir şeydi!

Annesi, "yanında fazla kalma," dedi.

Philip, annesinden ayrıldı. Holden geçerken, babasını düşündü, "aptal!" dedi kendi kendine, "kahrolası aptal!

Babasına öteden beri derin bir sevgisi olmadığı için, şimdi öfkesini yumuşatan, babasını böylesine hor görmesini engelleyen hiçbir şey de yoktu. Ama öfkesini büsbütün yoğunlaştıran eski bir kin de yoktu içinde. Aslında Philip, babasından ne hoşlanmış, ne hoşlanmamıştı. Ona, fazla düşünmeden hoşgörü göstermiş; bunu yapamadığı zaman da, alaycı bir sabırla katlanmıştı babasının varlığına. Çocukluk anıları arasında, babasına karşı daha olumlu duygular beslemesini gerektiren durumlar yoktu. Mr. Quarles'ın, bir siyaset adamı ya da bir işadamı olarak davranışı ne denli saçma sapan, ne denli beceriksizse, bir baba olarak davranışı da o denli tutarsız ve beceriksizdi. Arasıra, kısa bir süre için, çocuklarına coşkun bir ilgi gösterir; sonra uzun zaman, çocukları olup olmadığını nerdeyse unuturdu. Philip ile kardeşi, bu savsaklama dönemlerinde, daha çok hoşlanmışlardı babalarından; çünkü o sıralarda babaları, onlara zarar getirmez, onları görmezdi bile. Ama çocuklarının mutluluğuyla ilgilendiği dönemlerde, pek hoşlanmamışlardı babalarından; çünkü bu ilgi, çocuklardan fazla, herhangi bir eğitim ya da sağlık kuramına gösterilen bir ilgiydi aslında. Mr. Quarles, ünlü bir doktorla tanıştıktan, ya da eğitim yöntemleri alanında en son çıkan kitabı okuduktan sonra; kesin bir şeyler yapmazsa, oğullarının ya aptal ya sakat kalacaklarını; kafalarının gelişemeyeceğini, aldıkları kötü besinler yüzünden bedenlerinin zehirleneceğini, uygunsuz bir beden eğitimi yüzünden

de eğri büğrü olacaklarını öğreniverirdi. Derken iki çocuğa, tıka basa, ya çiğ havuç ya da çok pişmiş sığır eti yedirilirdi birkaç hafta. (Bunlardan hangisinin yedirileceği, Mr. Quarles'ın karşılaştığı doktorlara göre değişirdi.) Çocuklar ya asker gibi talim yaparlar, ya halk oyunları öğrenirler ve müzik eşliğinde uyumlu beden hareketleri yaparlardı. O sırada babalarının önemli saydığı şey bellekse, onlara şiir ezberletirdi. Önemli saydığı mantık yeteneğiyse, çocuklar bahçeye salıverilir; onlara çimene değnekler dikmeleri ve günün çeşitli saatlerinde bu değneklerin gölgelerini ölçerek, kendi kendilerine trigonometri kurallarını öğrenmeleri söylenirdi. Babalarının bu nöbeti sürdükçe, nerdeyse dayanılmaz bir hal alırdı iki çocuğun durumu. Anneleri bu olup bitenlere karşı koyunca, babaları küplere biner; Mrs. Quarles'ın bencilliğinden ötürü çocuklarına ahmakça düşkün bir anne olduğunu, çocuklarının gerçek iyiliğini hiç mi hiç önemsemediğini ileri sürerdi. Mrs. Quarles, fazla direnmezdi; çünkü istediğini yapamayınca, kocasının daha çok inat edeceğini; ama damarına basılmazsa, bu hevesinden vazgeçivereceğini bilirdi. Gerçekten de öyle olurdu. Mr. Quarles, hemen kesin sonuçlar vermeyen bu çabalarından bıkardı birkaç hafta sonra. Çocukların sağlığıyla uğraşması, onları belirli biçimde daha iri ya da daha güçlü yapmamıştı. Eğitimleriyle uğraşması da, onları gözle görülür biçimde daha akıllı yapmamıştı. Bu çocukların, olsa olsa bir tek şey oldukları su götürmez bir gerçekti: Tanrının günü ve günün her saati bir baş belâsıydı bu çocuklar. "Çok daha önemli sorunlar" dediği işler, gittikçe daha fazla çekiyordu Mr. Quarles'ın dikkatini. Zamanla, masaldaki Cheshire'li kedi* gibi, çocukların çalıştıkları ve oynadıkları odalardan tamamiyle yok oldu; daha yüce ve daha ra-

* Mizah yazarı Lewis Caroll'un *Alice Harikalar Diyarında* adlı kitabında her zaman sırıtan ve yavaş yavaş silinip gözle görülmez olan bir kediye değinme.

hat dünyalara çekildi. Çocuklar da mutluluğa kavuştular gene.

Philip, içerden gelen sesleri duyunca, babasının kapısında durakladı, dinledi. Bir kaygı, hattâ bir korku belirdi Philip'in yüzünde. Bu ses neydi? Babasının yalnız olduğunu söylemişlerdi ona. Yoksa kendi kendine mi konuşuyordu? Bu kadar acıklı bir duruma mı düşmüştü? Philip toparlandı, kapıyı açtı, açar açmaz da rahatladı hemen: Babasının delirdiğini sanmıştı, oysa babası, ses alma makinesine dikte ediyordu sadece. Yastıklara yaslanan Mr. Quarles, yatağında yarı oturmuş, yarı uzanmış durumdaydı. Tüm yüzü, başının tepesi bile, kıpkırmızı kesilmiş, pırıl pırıl parlıyordu. Sanki aynı sıtma, daha da azgınlaşarak, sürüp gidiyordu pembe ipek pijamasında. Ses alma makinesi, yatağın yanındaki masadaydı; ve Mr. Quarles, konuşma borusunun ağzına, çınlayan bir sesle şunu söylüyordu: "Gerçek yücelik, çabucak başarı kazanmanın tam tersidir; biri arttıkça, öteki azalır." Kapı açılınca, başını çevirip baktı. "Geldin ha?" dedi. Makineyi durdurdu, konuşma borusunu yerine astı ve oğluna elini uzattı. Sıradan davranışlardı bunlar. Ne var ki, Mr. Quarles'ın tüm davranışları, Philip'e pek acayip geldi. Sanki babası, sahnede oyun oynuyordu. Oğluna bakarken gözlerinde parlayan ışık doğal değildi.

"Geldiğine öyle sevindim, öyle sevindim ki, sevgili oğlum!"

Philip'in elini okşadı. Gümbürdeyen sesi birden titredi.

Bu çeşit gösterilere alışık olmayan Philip, ne yapacağını şaşırdı. Neşeli bir hal alarak sordu: "Eh, nasılsınız bakalım?"

Mr. Quarles başını salladı, hiçbir şey söylemeden, oğlunun elini sıktı. Babasının gözleri yaşla dolmuştu. Bunu gören Philip, büsbütün sıkıldı. Böyle bir insandan hâlâ nasıl

nefret edebilir, ona hâlâ nasıl kızabilirdi?

Babasını avutmaya çalışarak, "her şey yoluna girer," dedi, "yeter ki, biraz dinleniniz."

Mr. Quarles oğlunun elini daha sıkı tuttu: "Annene söyleme ama" dedi; "yakında öleceğimi biliyorum."

"Saçmalıyorsunuz, baba. Böyle şeyler söylemeyin."

Mr. Quarles başını inatla sallayarak, "yakında" dedi gene, "pek yakında. Buraya geldiğine onun için seviniyorum. Sen dünyanın öbür ucundayken ölmek, benim ağrıma giderdi. Ama sen burada olduktan sonra, gidebilirim artık..." (Sesi gene titredi.) "...içim rahat gidebilirim." Philip'in elini gene sıktı. Çocuklarına ayrıca düşkün, ancak çocukları uğruna yaşayan bir baba olduğuna içtenlikle inanıyordu. Gerçekten de öyle olmuştu, arasıra. "Evet, içim rahat gidebilirim."

Mr. Quarles mendilini çıkardı, burnunu silerken, gözlerini de sildi gizlice.

"Ama siz ölecek değilsiniz ki!"

Mr. Quarles direndi: "Yoo, yoo. İçime doğdu, öleceğim."

Gerçekten içine doğmuştu bu; öleceğine inanıyordu; çünkü kafasının hiç değilse bir kısmı, ölümü istiyordu. Şu son haftaların karışıklığıyla başa çıkamamıştı; ve gelecek (eğer bundan kötüsü varsa) daha da kötü olacağa benziyordu. Hiç acı çekmeden sönüp gidivermek... Mr. Quarles'ı üzen tüm sorunların en iyi çözüm yolu buydu. Bunu istiyordu, buna inanıyordu. Yakında öleceğine inandığı için, kendini zavallı bir kurban görüp, kendi kendine acıyor; aynı zamanda, alınyazısına böylesine soylu bir tutumla katlanabildiği için de, kendi kendine hayran oluyordu.

Babasını avutmak için, ölümüne inanmamaktan başka çare bulamayan Philip, isteksiz isteksiz direndi: "Ama siz ölecek değilsiniz ki!" Philip, günlük yaşamın duygusal yanlarıyla hazırlıksız başa çıkabilme yeteneğinden yoksundu. "Si-

zin hiçbir şeyiniz...." "Sizin hiçbir şeyiniz yok," diyecekti ama, babasını gücendirebileceğini düşünerek, iş işten geçmeden kendini tuttu. Mr. Quarles terslendi: "Bundan söz etmeyelim artık."

Sinirlendiği gözlerinden belliydi. Annesinin, babasını idare etmesini söylediği aklına geldi Philip'in; onun için sustu.

Mr. Quarles, ses tonunu değiştirerek, konuşmasını sürdürdü: "İnsan, alınyazısına karşı çıkamaz." İçini çekti, "alınyazısı," dedi gene. "Sen talihli çıktın, sevgili oğlum, gerçek mesleğini buldun hemen. Kader, sana karşı iyi davrandı."

Philip, evet dercesine başını salladı. Kaç kez kendi de bunu düşünmüş; hattâ bir çeşit korku duymuştu. Günün birinde, kader öç alacak diye belirsiz bir tedirginlik vardı içinde.

"Oysa ben..." Mr. Quarles, sözünü tamamlamadan, elini havaya kaldırdı; sonra bu el, yatak örtüsünün üstüne düştü umutsuzca. "Yanlış izler peşinden giderek, nice yıllarımı boşuna harcadım. Gerçek yeteneğimi bulamadan, nice nice yıllar geçti. Günlük işlerle uğraşan bir düşünür boşuna harcanır. Hatta gülünç bile olur. Şey gibi... Adı neydi şunun... Albatros kuşu gibi. Anlarsın ya?"

Philip şaşırdı: *"Yaşlı Gemici"*deki* Albatros kuşu mu?"

Mr. Quarles sabırsızlandı: "Yok canım! Şu Fransızı söylüyorum."

"Ha, evet." Philip babasının neden söz ettiğini anlamıştı: *"Le poéte est semblableau prince des nuèes.* Baudelaire'i söylüyorsunuz."

"Elbette Baudelaire'i söylüyorum."

Philip, bir dakika için olsun, konuyu değiştirip, kişisel durumların yerine edebiyattan söz edebilmek fırsatını buldu-

* S. T. Coleridge'in bir Albatros kuşunu öldürdüğü için doğaüstü güçlerin hışmına uğrayan bir gemiciyi konu alan şiiri.

ğu için sevinerek, Baudelaire'in dizelerini söyledi:

"Exilé sur le sol au millieu des huées
*Ses ailes de géant l'empêchent de marcher."**

Babası bunu duyunca pek keyiflendi. Bir zafer kazanmışcasına, "tamam!" diye bağırdı. "Filozoflar da şairler gibidir. Kanatları yüzünden yürüyemezler. Otuz yıl yürümeye çalıştım. Siyasette de, iş hayatında da yürümeye çalıştım. Yerimin yeryüzünde olmadığını, havalarda olduğunu anlayamadım." Kolunu kaldırarak, "havalarda!" dedi gene. "Benim kanatlarım vardı." Elini, hızla bir aşağı bir yukarı indirip kaldırarak, salladı. "Kanatlarım vardı, ama farkında değildim."

Mr. Quarles'ın sesi yükselmişti; gözleri ışıldıyordu; yüzü daha da pembeleşmişti, daha çok parlıyordu. Her halinde öyle bir heyecan, öyle bir tedirginlik, öyle bir coşku vardı ki, Philip fena halde üzüldü.

"Biraz dinlenseniz, daha iyi olmaz mı?" dedi, saygıyla.

Mr. Quarles sözünün kesilmesine aldırmadı bile; "kanatlar, kanatlar!" diye haykırdı. "Kanatlarım vardı; bunu gençliğimde anlasaydım, kim bilir ne kadar yücelere uçabilirdim! Ama ben yürümeye kalktım. Çamurlarda yürümeye kalktım. Otuz yıl! Uçmak için yaratılmışım; ancak otuz yıl sonra farkına vardım bunun. Ama şimdi, uçmaya daha yeni yeni başlamışken, bundan vazgeçmem gerek." İçini çekti; sonra yastıklara yaslanarak, gözlerini havaya doğru nerdeyse dikine fırlattı: "Eserimi tamamlayamadım. Hayallerim gerçekleşemedi. Kader bana karşı haşin davrandı."

"Ama eserinizi bitirmek için, istediğiniz kadar vaktiniz olacak."

Mr. Quarles başını sallayarak, "hayır, hayır," diye direndi.

* Metinde Fransızca: Charles Baudelaire'in *L'Albatross* adlı şiirinden bir alıntı:
Şair, bulutların prensine benzer;
Yuhalar arasında yeryüzüne sürülünce,
O dev kanatları, engel olur yürümesine.

Kaderin gadrine uğrayanlardan biri olmak istiyordu. Kendi kendini göstererek, "eğer feleğin sillesini yemeseydim, ben bir Aristo olurdum," demek istiyordu. Kaderin kötülüğü her şey için bir özürdü: Şeker ticaretinde, siyasette, çiftçilikte iflâsı için bir özürdü, ilk kitabının soğuk karşılanması, ikinci kitabının bir türlü ortaya çıkmaması için bir özürdü. Hattâ kaderin kötülüğü (bunun niçin ve neden olduğu pek belli değildi ama) Gladys'i gebe bırakmasını bile hoş gösteriyordu. Mr. Quarles'ın mutsuz alınyazısının bir belirtisi de, hizmetçileri, sekreterleri, köylü kızlarını baştan çıkarmaktı. Başının üstüne yığılan tüm bu felâketlere tüy dikmek için, ölecekti şimdi. (Vakitsiz olarak, ama Romalıların en soylusu* gibi, duyduğu acıyı hiç belli etmeden ölecekti.) Ve bu ölümün karşısında, bozulan kızlıklar, dünyaya gelmek üzere olan bebekler, öylesine önemsiz öylesine aşağılık, öylesine anlamsız kalıyordu ki! Bir düşünürün ölüm yatağının başucunda, öylesine yersizdi ki bu patırtı gürültü! Ancak bu yatak gerçekten ölüm yatağı olursa ve kaderin sillesini yediği herkesçe kabul edilirse, tüm bunlara göz yumabilirdi Mr. Quarles. İnançları uğruna kurban giden, can çekişmekte olan bir düşünür, Gladys ile Gladys'in bebeğine hiç aldırmamakta haklıydı. Oğlu onu avutmak için daha uzun zaman yaşayacağını söyleyince, Mr. Quarles'ın buna karşı çıkmasının, hattâ içerlemesinin nedeni buydu işte. (Mr. Quarles, bu nedeni seziyor, ama açıkça söylemiyordu.) Aynı nedenden ötürü zalim feleğe çıkışıyor; kendini her zamankinden fazla beğenerek yeteneklerini -talihin kötülüğü yüzünden kullanamadığı yetenekleri- dev aynasında görüyordu.

"Hayır, hayır, sevgili oğlum," dedi gene, "eserimi aslâ tamamlayamayacağım. İşte bunun için seninle konuşmak istiyordum."

* Shakespeare'in Julius Caesar'ında Antonius, Brutus'dan "Romalıların en soylusu" diye söz eder.

Philip, babasına korkarak baktı. Şimdi neler yumurtlayacaktı acaba? Kısa bir sessizlik oldu.

Kendine karşı duyduğu acıma yeniden arttığı için, Mr. Quarles'ın sesi boğuk boğuk çıkıyordu: "Ardında hiçbir eser bırakmadan göçüp gitmeye gönlü razı olmuyor insanın. Tamamiyle yok olmak... Bunu göze almak güç bir şey." Uçurum gibi, karanlık bir boşluk gittikçe genişliyordu hayalinde. Ölüm! Dertlerin sonu olabilirdi ölüm; ama ne de olsa korkunç bir şeydi gene de. "Bu duyguyu sen anlıyorsun, değil mi?" diye sordu.

Philip, "tamamiyle anlıyorum," dedi, "tamamiyle. Ama baba, sizin durumunuz..."

Gene burnunu silmekte olan Mr. Quarles, protesto edercesine elini kaldırdı: "Yoo, yoo!" Ölmeye karar vermişti; onu bu kararından caydırmaya kalkmak, hiçbir işe yaramazdı. "Benim için önemli olan tek şey, bu duygumu anlaman. Benim tamamiyle unutulmamı engelleyeceğini bilirsem, huzur içinde ayrılırım bu dünyadan. Sevgili oğlum, benim edebiyatla ilgili vasiyetnamemi sen yerine getireceksin. Bazı yazılarım var ki..."

Philip, "demokrasi üstüne kitap mı?" diye sordu.

Demokrasi konusunda şimdiye değin yazılan kitapların en uzununu tamamlamak görevi kendisine mi verilecekti yoksa? Philip, babasının yanıtını duyunca, rahat bir nefes aldı.

Mr. Quarles, telâşla, "hayır, hayır o kitap değil," dedi. "O kitabın ancak malzemesi var ortada. Malzemenin çoğu da kağıt üzerine geçirilmemiş. Aklımda sadece. Zaten ben de sana şunu söyleyecektim. Şimdi: O büyük kitap için hazırladığım bütün notların yok edilmesini istiyorum. Hiç kimse görmeden yok edilmesini. Çünkü kısacık notlardan başka bir şey değil onlar. Ancak benim için anlamı var onların." Boş

dosyaların ve fiş endekslerindeki bomboş fişlerin ölümünden sonra meydana çıkması, bu durumun yorumlanması hiç de işine gelmiyordu Mr. Quarles'ın: "Hepsi yok edilmeli, anladın mı?"

Philip, karşı koymadı.

Mr. Quarles konuşmasını sürdürdü: "Sevgili oğlum, sana emanet etmek istediğim daha kişisel bir yazı serisi var: Yaşam üstüne düşünceler, kendi yaşantımla ilgili yazılar, falan filan."

Philip başını salladı: "Anladım."

Mr. Quarles, "uzun süredir not ediyorum bunları," dedi. "Elli Yılın Düşünce ve Anıları" iyi bir kitap adı olabilir. Not defterimde bir hayli şey var. Şu son günlerde şuna dikte ettim." Ses alma makinesine dokundu. "Bilirsin, insan hastalanınca çok düşünür." İçini çekti. "Ciddi düşünür."

Philip onayladı: "Öyledir."

"Eğer dinlemek istersen..." Ses alma makinesini gösterdi.

Philip, evet dercesine başını eğdi. Mr. Quarles, makineyi hazırladı.

"Bunların ne biçim şeyler olduğu konusunda bir fikir edinirsin. Düşünceler ve anılar. İşte."

Mr. Quarles, masanın üstünde duran makineyi öne doğru itmesiyle, bir kâğıt parçası uçarak yere düştü. Halının üstündeydi; kareli bir kâğıt, bir bulmaca.

"İşte, şimdi dinle."

Philip, dinledi. Cızırtılı bir gürültüden sonra, babasının sesinin gülünç bir taklidi konuşmaya başladı: "Cinsiyet sorununun anahtarı: Aşk tutkusu kutsaldır; Tanrının belirtisidir." Sonra ses, hiç durmadan, bir geçiş yapmadan, ancak hafifçe değişen bir tonla, konuşmasını sürdürdü: "Siyasetinin kötü yanı, siyaset adamlarının ağırbaşlı olmayışlarıdır. Bir akşam yemeğinde -nerede olduğunu şimdi unuttum- Asquith

ile karşılaşınca, bu fırsattan yararlanarak, ölüm cezasının kalkması zorunluğunu uzun uzun anlattım ona. Çağımızın en ciddi sorunlarından biridir bu. Ama Asquith, beni yanıtlayacağına, gidip briç oynamamızı önerdi. Yedi harfli bir ölçü birimi: *Verchok.* Titiz adamlar domuz ahırlarında yaşamadıkları gibi, siyaset ya da iş hayatında da uzun zaman kalamazlar. Doğa, eski Yunanlılara benzeyen insanlar yarattığı gibi, geleneklere bağlı, dar kafalı insanlar da yaratır. Ayaktakımının Lloyd George'a duyduğu hayranlığı hiçbir zaman paylaşmadım. Dünyaya gelen her insanın doğal hakkıdır mutlu olmak. Ama bir insan bu hakkını elde etmeye çalışınca, öyle acımasız bir baskıyla karşılaşır ki! Brezilya'da bulunan bir çeşit leylek, altı harfli: *Jabiru.* Gerçek yücelik, çabucak başarı kazanmanın tam tersidir; biri arttıkça, öteki azalır. Ha, işte geldin...." Cızırtılı gümbürtü gene araya girdi.

Philip başını kaldırdı: "Evet, ne biçim şeyler olduğunu anladım. Bu zırıltı nasıl durdurulur? İşte." Makineyi durdurdu.

Mr. Quarles, sanki bir uçaksavarmış gibi, yukarıya doğru nişan alarak konuştu: "Burada yatarken öyle şeyler aklıma geliyor ki! O kadar çok düşünüyorum ki! Eğer bu makine olmasaydı, onların hepsini kaydedemezdim. Hârika bir şey bu. Gerçekten hârika!"

OTUZÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Elinor, Euston'dan telgraf çekmeye vakit bulmuştu. Gattenden'e varınca, otomobili istasyonda bekler buldu. Şoföre, "çocuk nasıl?" diye sordu. Paxton pek bir şey söyleyemedi; tam ne olduğunu bilmiyordu; ama içinden, bu gülünç telâşın boşuna olduğunu düşünüyordu. Özellikle çocukları sözkonusu olunca, zenginler ikide birde böyle telâşa kapılırlardı Paxton'a göre. Gattenden'e gitmek için yola çıktılar. Akşamın olgun ışığında Chilterns tepelerinin öylesine huzur dolu bir güzelliği vardı ki, Elinor biraz rahatladı; hattâ son trene kadar beklemediğine nerdeyse pişman oldu. Webley'i de görecekti bekleseydi. Ama onu göremeyeceği için biraz da sevinmesi gerektiğini kabul etmemiş miydi? Demek insan, hem sevinir, hem de üzülebilir aynı anda. Parkın kuzey kapısının önünden geçerken, bir aralık, parmaklığın arasından, Lord Gattenden'in tekerlekli koltuğunu gördü. Koltuğu çeken merkep durmuş, yol kenarında otluyordu, dizginler gevşekti; çünkü kırmızı maroken ciltli bir kitaba iyice dalan Marki, eşeği sürmeyi unutmuştu. Otomobil hızla geçti. Bundan önce de kaç

kez gördüğü gibi, yaşlı adamı, elinde kitap, bozeşeğin arkasına oturup okurken bir saniye olsun görmek; yaşamın bir düzen içinde, hiç değişmeden, iyice bildiği eski biçimiyle sürüp gittiğini kısa bir an için sezmek; Elinor'un içini rahatlattı. Yakınlardaki akgürgen ağaçlarıyla eğreltiotlarının yeşil ve altın renkleriyle, uzaklardaki menekşe renklerin o huzurlu güzelliği kadar içini rahatlattı.

Eve vardılar. Eski yapı, ılık havanın keyfini süren bir hayvan gibi, batıya doğru yol alan güneşin altında sanki uyukluyordu. Bir kedi gibi mırlayacaktı nerdeyse. Çimen, en pahalı cinsinden yeşil bir kadifeye benziyordu. Rüzgârsız havada koskocaman çam ağacı, tıka basa yemek yedikten sonra, oturup düşüncelere dalan yaşlı bir adam kadar efendice bir ağırbaşlılık içindeydi. Kötülük olamazdı böyle bir yerde. Elinor otomobilden atladı; koşa koşa çocuğun odasına çıktı. Phil, gözleri kapalı, hiç kıpırdamadan yatakta yatıyordu. Elinor odaya girince, yatağın başucunda oturan Miss Fulkes başını çevirdi, ayağa kalktı, onu karşılamaya geldi. Elinor, Miss Fulkes'un yüzüne şöyle bir bakar bakmaz, manzaranın mavi ve altın huzurunun, uyuklayan evin, Marki ile eşeğinin, onu aldatarak avuttuklarını hemen anladı. Bunlar "işler yolunda. Her şey eskisi gibi," demişlerdi sanki. Ama Miss Fulkes, bir hortlakla karşılaşmış gibi solgundu, korkuyordu.

Elinor, birden gene telâşa kapılarak fısıldadı: "Nesi var?" Sonra, Miss Fulkes karşılık vermeye vakit bulmadan, "uyuyor mu?" diye sordu.

Phil uyuyorsa iyi bir belirtiydi bu. Çocuğun uyuyormuş gibi bir hali vardı.

Miss Fulkes, hayır der gibi başını salladı. Hayır demesi gereksizdi nasıl olsa; çünkü Elinor bu soruyu sorar sormaz, çocuk yatak örtülerinin altında, ispazmoza tutulmuş gibi,

ansızın kıpırdadı. Yüzü acıyla gerildi. Ağlıyormuş gibi, hafif hafif inledi.

Miss Fulkes, "başı öyle ağrıyor ki!" dedi.

Mürebbiyenin gözleri, korku ve kederle doluydu.

Elinor, "gidip dinlenin," dedi.

Miss Fulkes durakladı, başını salladı: "Bir işe yaramak istiyorum."

Elinor direndi; "dinlendikten sonra daha çok işe yararsınız."

Miss Fulkes'un dudaklarının titrediğini, gözlerinin birden yaşla dolup parladığını gördü.

"Hadi, gidin," dedi. Onu avutmak istercesine mürebbiyenin kolunu tuttu.

Miss Fulkes, gitmeye can atarcasına, Elinor'un isteğini yaptı hemen; çünkü odasına varmadan önce ağlamaya başlamaktan korkuyordu.

Elinor yatağın yanına oturdu. Çarşafın üstünde duran küçük eli avucuna aldı; öteki eliyle çocuğun açık renk saçlarını okşadı, ona huzur vermek istedi.

Philip'i okşarken "uyu," diye fısıldadı; "uyu uyu."

Ama çocuk huzursuz huzursuz kıpırdıyordu. Ansızın gelen bir acı yüzünü altüst ediyordu. Bu acıyı silkip atmak istercesine başını sallıyor, ağlarcasına hafif hafif inliyordu. Çocuğunun üstüne eğilen Elinor'un yüreği sanki eziliyordu göğsünün içinde; sanki bir el, gırtlağına sarılmış, onu boğuyordu.

Çocuğu acı çekmesin diye ona yalvarıyordu; "yavrucuğum," diyordu, "yavrucuğum."

Küçük eli daha çok sıktı, avucunu sıcak alına daha çok bastırdı. Çocuğun çektiği acıyı yatıştırmak istiyordu, hiç olmazsa, bu acıya dayanabilmesi için, titreyen küçük bedene güç vermek istiyordu. Bütün iradesiyle, bu acının parmakla-

rı altında dinmesini; çocuktan çıkıp, parmaklarından geçerek kendi içine girmesini emrediyordu. Áma Phil gene de yatağında huzursuz huzursuz kıpırdıyor, başını bir yandan bir yana çeviriyor, çarşafların altında bacaklarını kimi zaman çekiyor, kimi zaman sert bir tekmeyle indiriyordu. Bu acı, ikide bir onu bıçaklarcasına geliyor; yüzü cançekişircesine altüst oluyor, açılan dudaklarından ağlamaklı o küçük inilti durmadan yükseliyordu. Elinor oğlunun alnını okşuyor, ona sevgi dolu sözler fısıldıyordu. Bundan başka, bir şey de gelemiyordu elinden. Bir şey yapamamak onu boğuyordu sanki. Görülmeyen eller, boğazını, yüreğini gittikçe daha fazla sıkıyordu.

Kızı aşağı inince, Mrs. Bidlake, "çocuğu nasıl buldun?" diye sordu.

Elinor, bir şey söylemedi, yüzünü başka yana çevirdi. Bu soruyu duyar duymaz, gözleri dolmuştu. Mrs. Bidlake kızını kucakladı, öptü. Elinor, yüzünü annesinin omuzuna dayayıp gizledi. Kendi kendine durmadan, "güçlü olmalısın," diyordu. "Ağlamamalısın, kendini koyuvermemelisin. Güçlü ol. Ona yardım edebilmek için." Annesi Elinor'a daha sıkı sarıldı. Elinor'u avuttu; yalvarıp yakararak istediği gücü verdi ona. Elinor toparlandı, derin bir soluk aldı, gırtlağına kadar yükselen hıçkırıkları yuttu.

Annesine baktı, ona karşı gönül borcu duyarak gülümsedi. Dudakları hâlâ biraz titriyordu; ama iradesi egemen olmuştu benliğine.

Özür dilercesine, "çok aptalım," dedi. "Kendimi tutamadım. Onu acı çekerken görmek öyle korkunç ki! Elimden de bir şey gelmiyor. Bu öyle korkunç ki! Sonunda iyi olacağını biliyorum ama, gene de korkunç."

Mrs. Bidlake içini çekti. "Korkunç, korkunç," diye tekrarladı, gözlerini kapadı, kararsız düşüncelere daldı. Bir sessiz-

lik oldu. Mrs. Bidlake gözlerini yeniden açtı, kızına baktı. "Sırası gelmişken söyleyeyim," dedi. "Bana kalırsa, Miss Fulkes'a gözkulak olmalısın. Çocuğu etkilediğini sanıyorum."

Elinor'un gözleri hayretle açıldı: "Miss Fulkes'un etkisi mi? Ama o dünyanın en iyi, işine en düşkün..."

Mrs. Bidlake, acele acele, "hayır canım, bunu demek istemiyorum," dedi. "Sanat açısından etkisini söylüyordum. Evvelki gün, Phil'i görmek için yukarı çıkınca bir de baktım, çocuğa köpek resimleri gösteriyordu; çok bayağı resimler."

Elinor, "Bonzo'nun resimleri mi?" diye sordu.

Annesi, evet der gibi başını salladı: "Tamam, Bonzo." Bonzo adından hoşlanmadığı sesinden belliydi. "Eğer Phil, hayvan resimleri istiyorsa, Bristish Museum'deki Acem minyatürlerinin çok güzel kopyeleri var. Bir çocuğun beğenisini bozmak öyle kolay ki... Ama Elinor! Şekerim!"

Kendini tutamayarak, Elinor birden gülmeye başlamıştı. Elinde olmadan hem gülüyor, hem de ağlıyordu. Su katılmamış acıyı yenebilmişti. Ama Bonzo ile birleşen bir acıya dayanmanın yolu yoktu. İçinde bir şey koptu. Acı duyarak, katıla katıla, hıçkıra hıçkıra gülüyordu.

Çaresiz kalan Mrs. Bidlake, kızının omuzunu okşuyor, ikide bir "şekerim," diyordu, "Elinor!"

Karabasanlı, huzursuz bir uykudan uyanan John Bidlake, kitaplıktan öfkeyle haykırdı. Hem kızgın, hem de sızlanan sesi "kesin şu şamatayı Allahaşkına!" diye emrediyordu.

Ama Elinor bir türlü tutamıyordu kendini.

John Bidlake, homurdandı: "Papağanlar gibi cırlak cırlak bağrışıyorlar!"

"Ahmakça bir şaka. İnsan fena olunca..."

Spandrell'in sesi sertti: "Şimdi Allahaşkına aklını başına topla."

Illidge mendilini ağzına bastırdı; mide bulantısından korkuyordu.

"Bir dakika uzanmak istiyorum," diye fısıldadı.

Ama yürümeye kalkınca, bacakları sanki ölmüştü. İnmeli bir adam gibi sedire kadar süründü.

Spandrell, "sana bir yudum alkol iyi gelir," dedi.

Odanın öteki ucuna gitti. Büfenin üstünde bir şişe konyak vardı. Bardakları da mutfaktan getirdi. Bir bardağa iki parmak konyak koydu.

"Al. İç şunu."

Illidge bardağı aldı, yudum yudum içmeye başladı.

Spandrell kendi bardağına konyak koyarken, kıyasıya alay ediyordu: "Sanki Manş'ı geçiyoruz da, deniz tutmuş bizi! Ressam Whistler, yeşille sarımtırak-kırmızı bir etüd diye anlatırdı şu halini. Elma yeşili, yosun yeşili."

Illidge bir an için Spandrell'e baktı. Sonra, her şeyi hor gören o kül rengi gözlerin yılmayan bakışına dayanamayarak, yüzünü çevirdi. Şu anda Spandrell'e karşı duyduğu kini, ömründe duymamıştı hiç kimseye.

Spandrell, "kurbağa yeşili, bataklık yeşili, kirli su yeşili de diyebiliriz," dedi.

Illidge biraz gürleşen, nerdeyse hiç titremeyen bir sesle, "sus be!" diye bağırdı.

Illidge, Spandrell'in alayları sayesinde toparlanabilmişti. Konyak gibi, kin de canlandırır insanı. İçini yakan içkiden bir yudum daha içti. Bir sessizlik oldu.

Spandrell, boş bardağı bıraktı, "canın istediği zaman gel bana yardım et de, etrafı toplayalım," dedi.

Spandrell ayağa kalktı, paravanın arkasına geçti, görülmez oldu.

Everard Webley, düştüğü yerde yan yatıyordu; kolları parkeye uzanmıştı. Yüzü, kloroforma batırılmış mendille ör-

tülüydü hâlâ. Spandrell eğildi, mendili çekti. Everard Webley'nin yaralanan şakağı yere dayalıydı; yukardan bakınca, yüzünde hiçbir yara izi görülmüyordu.

Spandrell durmuş, elleri cebinde, ölüye bakıyordu.

"Beş dakika önce..." Söylediklerinin anlamını daha iyi kavrayabilmek için, aklından geçenleri dile getirip, kendi kendine konuştu: "Beş dakika önce canlıydı; ruhu vardı." Yeniden, "canlıydı," derken, tek ayağının üstünde dengesini bulup öteki ayağıyla ölünün yanağına dokundu; ölü kulağı öne doğru itip bıraktı. "Ruhu vardı." Sonra eskiden Everard Webley'nin yüzü olan şeyin üstüne bastı bir iki saniye. Ayağını çekince, beyaz tenin üstünde toz rengi bir iz kaldı. Kendi kendine, "bir ölünün yüzünü ezmek," dedi. Bunu niçin yapmıştı acaba? "Ezmek." Ayağını gene kaldırdı; en ağır kötülükleri denemek istercesine, topuğuyla, hafif hafif, yoklaya yoklaya göz çukuruna bastı. "Üzümler gibi," diye düşündü. "Üzümleri ezip şarap yapıyorum." Şu gözleri ezip, bir pelte haline sokabilirdi canı istese. Ama bu kadarı yeterdi. Bu simgesel davranışıyla, işlediği cinayetin gerçek korkunçluğunu ezip yok etmişti. Cinayetinin korkunçluğu, ezen ayağının altından akıp gitmişti. Gerçek korkunçluğu mu? Ama bu cinayet korkunç olmaktan çok, ahmakça bir işti, iğrenç bir işti. Ayakkabısının ucunu Everard Webley'nin çenesinin altına koyarak, başı çevirdi. Ölünün yüzü, açık ağzı ve yarı kapalı gözleriyle, yukarıya tavana bakakaldı. Sol gözün üstünde kocaman kırmızı bir yara izi görülüyordu. Sol yanağa akan kanlar kurumuştu bile. Alnın parkeye dayandığı yerde, küçük bir kan birikintisi vardı. Bu, bir birikinti bile değil, bir lekeydi olsa olsa. Spandrell, yüksek sesle, "inanılır şey değil, bu kadar az kan olması," dedi.

Bu heyecansız sesi duyan Illidge, fena halde sarsıldı, irkildi.

Spandrell, ayağını Everard Webley'nin başından çekti. Ölünün başı, "pat" diye hafif bir ses çıkararak, yana doğru düştü...

Spandrell, serinkanlılıkla sözünü tamamladı: "Piskopos Odo'nun topuz kullanmakta tamamiyle haklı olduğunu kanıtlıyor bu iş."*

Bayeux duvar halısındaki görevine düşkün din adamının o gülünç zıplayışları, şimdi durup dururken, nereden gelmişti aklına. İşte bu da işledikleri cinayetin korkunçluğuna bağlıydı. Ne boş şeyler düşünür insan! Ne saçma, ne tutarsız şeyler düşünür! Kötülüğün belirli bir ağırbaşlılığı olabilir. Ya bu ahmaklığa ne demeli...

Illidge, Spandrell'in mutfağa girdiğini duydu. Bir kovaya akan suyun gürültüsü, gittikçe arttı. Musluk kapatıldı. Ayak sesleri duyuldu. Sonra kova yere konuldu.

Spandrell, son söylediği sözü düşünerek, "iyi ki, az kan var," dedi; "yoksa Allah bilir nasıl başa çıkardık bu pislikle."

Illidge, paravananın arkasından gelen sesleri, olanca dikkatiyle, korku içinde dinliyordu. Cansız bir et parçası, "pat" diye yere çarptı. Ölünün kolunu kaldırıp, sonra bırakmış mıydı acaba? Yumuşak ve ağır bir şey, "sısss" diye bir ses çıkararak, yerde sürüklendi. Sonra bir su şakırtısı ve iyice alışık olduğu bir ses duydu: Döşemenin ovula ovula yıkanması. Illidge için bu sesler, Spandrell'in söyleyebileceği o kaba sözlerden, o umursamaz ve duygusuz sözlerden, çok daha korkunçtu, çok daha derin bir anlam da taşıyordu. Ölen adam hâlâ hafif hafif kıpırdayarak, ayağının dibine yıkıldığı zaman duyduklarını, yeniden duyar gibi oldu; gözleri gene ka-

* Fransa'nın Bayeux kentinde bulunan çok ünlü bir duvar halısı, İngiltere'nin Normanlar tarafından fethini anlatır. Bu duvar halısını, Bayeux Piskoposu Odo'nun ısmarladığı söylenir. Piskopos Odo, kan dökmeyi dinsel inançlarına aykırı bulduğu için, bu duvar halısında gösterilen savaşlarda, kılıç yerine topuz kullanarak, daha az kan dökeceğini ummuştu.

rardı; yüreği gene bayılacakmış gibi çarptı. Korkunç olaydan önceki anlar; soluğu tıkanarak, midesi bulanarak bekleyişi gene aklına geldi; o anları yeniden yaşadı: Sokakta geri geri giden arabanın gürültüsü, ayakların kapı eşiğine gıcırdayarak sürtünmesi, derken kapıya vurulması ve uzun bir sessizlik. Bu uzun, bu upuzun sessizlik, yürek çarpıntılarıyla, derinlerden gelen ürpermelerle, hayal gücünden doğan korkulu önsezilerle, devrimin ve gelecek günlerin doğruluğuna duyulan inançlarla, baskı yapanlarla aşağılık zenginlere karşı haklı bir kinle doluydu. O anda, paravananın arkasına çömelirken, gülünç ve tutarsız şeyler de gelmişti aklına: Okulla gezintiye çıktığı günleri, kasabanın ortak malı olan çayırda, katırtırnakları ve ardıçlar arasında çocukken saklambaç oynayışını anımsamıştı. "Bir, iki, üç..." Arayanlar yüzlerini kapatır, yüksek sesle yüze kadar saymaya başlarlardı. Saklananlar da dört bir yana dağılırlardı. Dikenler, çalı çırpılar arasına gizlenirdi çocuklar. Sonra, "doksan dokuz, yüz, huhu!" diye bağrılırdı. Arayanlar işe başlar, peşinize düşerlerdi. Saklandığınız yerde çökmüş ya da çömelmiş, usulcacık çevrenize bakınıp dinlerken, fırlayıp sobe yapmak fırsatını kollarken duyduğunuz heyecan, size nerdeyse acı verecek kadar yoğun olduğu için, "bir yere gitmek" isteğinizin önüne geçemez gibi olurdunuz. Oysa, daha beş dakika önce, ardıçların arkasında, "bir yere" gitmiştiniz bile. Saçma anılar! Saçma olduğu için de korkunç anılar! Illidge, kloroform şişesinin cebinde bulunduğunu, sıkı sıkı kapalı olduğunu kontrol etmek için, yüzüncü kez cebini yokladı. Kapıya gene vurulmasıyla irkildi. Aynı anda bir ıslık duyuldu ve bir ses "gelen dost!" diye şakalaşarak seslendi. (Everard Webley'nin gülümsediği, açıkça anlaşılıyordu sesinden.) Illidge, paravananın arkasında ürpermişti. "Gelen dost!" Şimdi bunu düşününce, yeniden ve daha da sarsılarak ürperdi. O sırada duymaya vakit bula-

madığı utancı, korkuyu, küçük düşme hissini, yeniden duyarak ürperdi. O sırada vakit bulamamıştı; çünkü gülerek çağıran bu seste gizlenen tüm çapraşık anlamları sezemeden, kapının menteşeleri gıcırdamış, tahta zeminde ayak sesleri duyulmuş ve Webley, "Elinor!" diye bağırmıştı. (Illidge, "yoksa Elinor'a tutkun muydu?" diye merak etmişti birden bire.) "Elinor!" Sonra, gene bir sessizlik olmuştu. Webley, pusulayı görmüştü. Illidge, paravananın arkasında, kendinden ancak bir iki adım ötede, Webley'nin soluğunu duyuyordu. Derken hızla yapılan bir hareketin hışırtısı, bir hayret ünleminin başlangıcı; sonra bir tokat sesini andıran, ama çok daha donuk, çok daha ölgün ve aynı zamanda çok daha gürültülü olan, ansızın inen sert bir vuruşun sesi. Sonra, bir saniyeden daha az süren bir sessizlik ve düşen bedenin gürültüsü; bir tek gürültü değil de, oldukça uzun süren ve birbirini izleyen gürültüler: Diz kemiklerinin yere çarpması, cilâlı parkeye sürtünen ayakkabıların gıcırtısı, beden ve kolların boğuk gümbürtüsü; ve başın "tak" diye sert bir ses çıkararak tahtaya vuruşu. Spandrell'in sesi "çabuk!" diye bağırmış, Illidge saklandığı yerden fırlamıştı. "Kloroform!" Illidge bu emri hemen yerine getirip, mendili kloroforma batırmış, titreyerek gerilen yüzün üstüne sermişti... Illidge yeniden ürperdi, bir yudum konyak daha içti.

Yerin ovalanarak silinmesinden sonra, sıkılan ıslak bir bezin sesi duyuldu.

Spandrell paravananın arkasından çıktı; "işte," dedi. Ellerini bir toz bezine siliyordu. Hasta yatağına yaklaşan bir doktorun gülünç bir taklidini yaparak, alay edercesine gülümseyerek, "hastamız nasıl bakalım?" diye sordu Illidge'e.

Illidge yüzünü çevirdi. İçinden birden bire alevlenen kin, tüm öteki duyguları silip süpürmüştü o an.

Ters ters konuştu: "Çok iyiyim."

"Bütün pis işleri bana yükleyip, keyfediyorsun, öyle mi?"

Spandrell toz bezini bir iskemlenin üstüne attı; gömleğinin kollarını indirmeye başladı.

İki saat içinde yüreğin kasları, ancak sekiz bin kez sıkışıp gevşer. Dünyamız güneşin çevresinde çizdiği yörüngede bir milyon milin yüzde sekizinden az yol alır. Ve Hintinciri, Avustralya topraklarının ancak dört yüz ya da beş yüz dönümünü daha kaplayabilir. İki saat hiçbir şey değildir. İki saatte, insan ancak Dokuzuncu Senfoni'yle Beethoven'in ölümünden sonra meydana çıkan bir kuartetini dinlemeye vakit bulabilir. İki saatte Londra'dan Paris'e uçabilir; yediği öğle yemeğini mideden incebağırsağa geçirebilir; *Macbeth*'i okuyabilir; yılan sokmasından ölebilir; ya da gündelikçi hizmetçi olarak bir şiling sekiz peni kazanabilir. Ancak bunları yapabilir iki saatte. Ama orada, paravananın arkasında yatan ölüyle bekleyen, karanlığı bekleyen Illidge için, bu iki saatin sonu gelmiyor gibiydi.

Illidge, ölüyü olduğu yerde bırakıp hemen gitmelerini önerince Spandrell sordu: "Sen salak mısın? Yoksa, asılıp ölmeye mi can atıyorsun?" Spandrell'in onu küçümseyerek dudak bükmesi, soğukkanlılıkla eğlenerek alay etmesi çileden çıkarıyordu Illidge'i. "Bu gece Philip eve dönünce, iş meydana çıkıverir."

Illidge, "ama Philip Quarles'ın anahtarı yok ki," dedi.

Öyleyse yarın, Philip bir çilingir bulur bulmaz, her şey meydana çıkar. Üç saat sonra da, Elinor anahtarı kime verdiğini açıklayınca, polis benim kapıma dayanır. Ve haberin olsun, ondan hemen sonra da senin kapına dayanırlar."

Spandrell gülümsedi. Illidge başını çevirdi.

Spandrell sözünü sürdürdü; "Hayır, Webley'i buradan götürmemiz gerek. Arabası dışarda olduğuna göre, hava kararıncaya kadar beklersek, bunu yapmak işten bile değil."

"Ama havanın kararmasına daha iki saat var."

Illidge'in öfkeli, sızlanan sesi, cırlak cırlak yükselmişti.

"Peki, ne çıkar bundan?"

"Ama..." diye konuşmaya başlayan Illidge, sözünü yarıda bıraktı. Eğer doğru konuşacaksa, korktuğu için iki saat beklemek istemediğini söylemesi gerekeceğini anlamıştı.

"Peki, kalalım," dedi.

Spandrell gümüş sigara kutusunu açıp kokladı.

"Pek güzel kokuyorlar," dedi; "bir tane buyur." Masanın üstündeki kutuyu öne doğru itti. "Bir yığın kitap da var. İşte *Times*. İşte *New Statesman* ve *Vogue*'un son sayısı. Vallahi burası bir dişçinin bekleme odasından farksız. Kendimize çay bile yapabiliriz."

Bekleme başladı. Yüreğin atışları birbirini izliyor, dünya her saniyede yirmi mil ilerliyor; ve Hintlicirleri Avustralya topraklarının yirmi beş metre karesini daha kaplıyordu. Ceset paravananın arkasındaydı. Binlerce milyon dakika ve çeşitli insanlar bir araya gelmiş; bunların birbirine bağlanmasının, birbirlerine düşmanlıklarının sonucu bu insan ortaya çıkmıştı. Onların bir toplum haline gelişi, canlı bir kovan kurmaları, bir insan yaratmıştı. Kovan ölmüştü. Ama kovanın sıcaklığında, bir insanı oluşturan maddelerden bir çoğu, az çok yaşıyorlardı hâlâ. Pek yakında onlar da ölüp gidecekti. Bu arada gözle görülmeyen saprofit orduları, havadan istilâya başlamışlardı bile; onlara karşı koymanın yolu da yoktu. Ölü gözeler arasında yaşayacaklar, büyüyecekler, inanılmaz bir hızla çoğalacaklar; ve onlar büyürken ve ürerken, bedenin tüm kimyasal yapısı yıkılacak; o karmaşık ve çapraşık madde eriyecekti. Ve bu süreç tamamlanınca, Everard Webley'nin, dünyaya egemen olmak hırsından, Elinor'a duyduğu sevgiden, siyaset konusunda düşüncelerinden, çocukluk anılarından, eskrim yapmadaki ustalığından, iyi ata bin-

mesinden, uyumlu ve güçlü sesinden, ansızın ışıldayan gülümsemesinden, Mantegna'ya karşı hayranlığından, viskiden hoşlanmasından, bilinçle ve insanın ödünü koparark öfkelenmesinden, çenesini okşamak huyundan, Tanrıya inancından, falso yapmadan bir havayı ıslıkla çalabilmeyi becerememesinden, sarsılmaz kararlarından, Rusça bilmesinden, kala kala şunlar kalacaktı: Birkaç libre karbon, birkaç litre su, bir miktar kireç, biraz fosfor ve kükürt, bir tutam demir ve silisyum, bir avuç çeşitli tuz. Bunlar da dört bir yana dağılıp, yeniden kaynaşacaklardı dünyayla.

Illidge, *Vogue*'un ilan sayfalarını çevirdi. Sırtında iki yüz ginilik bir kürk giymiş genç bir bayan, bir otomobile binmekteydi. Karşı sayfada, sırtında bir havludan başka bir şey olmayan başka bir genç bayan, suyuna Dr. Verbruggen'in Zayıflatan Tuzları katılmış bir banyodan çıkmaktaydı. Bundan sonra, lavanta şişelerinden oluşan bir natürmort geliyordu. *Songe Nègre* ve son olarak piyasaya sürülen *Relent d'Amaour** da vardı bu kokular arasında. Worth, Lanvin, Patou adları, koskocaman yayılmıştı üç sayfaya. Derken, sırtında lastikten zayıflatıcı bir korse, aynada kendini seyreden genç bir bayan resmi vardı. Genç bir bayan grubu, Crabb ve Lushington kadın çamaşırları mağazasından satın alınan yatak kılıklarını giymişler, hayran hayran seyrediyorlardı birbirlerini. Onların karşısında başka bir genç bayan, Madame Adrena'nın Güzellik Laboratuvarı'nda bir sedire uzanmıştı. Masajcı bir kadının elleri, genç bayanın katmerleşme tehlikesi gösteren çenesini ovuyordu. Bundan sonra, genç bayanların gereksiz yağlarını ovmak ve eritmek için kullanılan oklavalar ve uzun saplı lastikten hamam kaşağılarından oluşan bir natürmort ile kavanozlar ve kaplardan meydana gelen bir natürmort daha vardı. Genç bayanların yüzlerini, yılların ve

* Metinde Fransızca: "Zenci Rüyası" ve "Aşktan kalan koku."

kötü hava koşullarının yıkıntısından korumak için kullanılan besleyici kremlerle doluydu bu kavanozlarla bu kaplar.

Illidge, sayfaları çevirirken, kendi kendine "iğrenç bir şey!" diyordu; "cinayet!" diyordu. Bu öfkesinden hoşlanıyor, bu öfkeyi geliştirmeye çalışıyordu. Kızgınlığı onu hem oyalıyor, hem de haklı çıkarıyordu. Zengin takımının umursamazlığına, hafifliğine öfkelenirken, olup biten bu korkunç şeyi biraz unutabilir, kendini haklı görebilirdi biraz. Webley'nin ölüsü, paravananın arkasında yerde yatıyordu. Ama bir kürk manto için iki yüz gini veren kadınlar da vardı. İki yüz gini! Joseph Amcası, on sekiz ay süreyle eski ayakkabıları onararak bu kadar para kazanabilseydi, kendini mutlu sayardı. Üstelik bu kadınlar, küçük bir şişe lavantayı yirmi beş şilinge satın alıyorlardı. Küçük kardeşi Tom'un, gripten sonra zatürreye tutulduğu günleri düşündü. Korkunç bir şeydi! İyileşmeye yüztuttuğu zaman, bir iki hafta için deniz kenarına gitmesi gerektiğini söylemişti doktor. Bunu yapacak paraları yoktu. O hastalıktan sonra, Tom'un ciğerleri hep zayıf kalmıştı. Bir otomobil fabrikasında çalışıyordu şimdi. (İki yüz ginilik mantolar giyen şu kaltaklar içine serilip gezinsin diye otomobiller yapıyordu!) Illidge, para verip, kardeşini bir teknik okulda okutmuştu. Duyduğu öfkeyi büsbütün kışkırtarak, kardeşi günde sekiz saat bir makinenin önünde dikilip durmaya hak kazansın diye bu parayı ödediğini düşündü. Manchester'in havası Tom'a yaramıyordu. Ovularak eritilecek fazla yağı yoktu zavallı oğlanın. Domuz gibi yiyip içerler! Butlarına, göbeklerine lastik aygıtlarla masaj yaptıracaklarına, ne diye yararlı bir iş görmezler azıcık? Yağları eriyiverir çalışsalar. Onlar da annesi gibi çalışsalar... Oklavalarla ovula ovula yokedilecek, lastik korse takarak terleye terleye yitirilecek, ya da tuzlu sıcak banyolarda pişe pişe eritilecek yağı yoktu annesinin. Ev işini, o bitmez tükenmez, kasvetli

didinmeyi düşündü haklı bir öfkeyle. Tanrının günü, yıllarca didinmek! Yeniden boşalan mideleri doldurmak için yemek pişirmek. Bir sonraki yemeğin nasıl olsa kirleteceği kapkacağı yıkamak. Çamurlu ayakkabılar gene kirletsin diye yerleri ova ova silmek. Yeni yeni delikler açılsın diye örmek, yamamak. Sisyphus ile Danaid'lerin* emeği gibi bir işti bu. Umutsuz bir iş, sonu gelmeyen bir iş. Eğer Illidge maaşından keserek haftada o iki İngiliz lirasını göndermeseydi, annesinin ölümüyle bitecek bir işti bu. Oysa annesi, en ağır işlerde yardım etmesi için, bir kız çağırabiliyordu artık. Ama gene de öyle uğraşıyordu ki, lastik korselere hiç gerek kalmıyordu. Ne biçim bir yaşamdı onunki! Kürk mantolarla, *Songe Nègre*'ler dünyasında yaşayanlar, bir de can sıkıntısından, bitkinlikten yakınırlar; dinlenmek için sağlık yurtlarına çekilirlerdi. Biraz da annesi gibi yaşasalar... Belki İngiltere'de bile, annesi gibi yaşamak zorunda kalacaklardır günün birinde. Illidge bunu umuyordu. Sevine sevine düşündü; şimdi taksi süren, fabrikalarda çalışan Çar'ın o eski subaylarını; lokantalarda, barlarda, şapkacı dükkânlarında didinip duran eski kontesleri düşündü. Harbin'den ve Şangay'dan; Roma, Berlin ve Londra'ya kadar tüm dünyaya yayılan o eski Rus zenginlerini düşündü. Şimdi onlar yoksuldu, küçük düşmüştü; vaktiyle birer asalak gibi kanını emdikleri halkın köle yaşantısını sürmek zorundaydılar şimdi. İyi bir şeydi bu. Oh olsun onlara! Belki burada da aynı şey olacaktı. Gerçi yağ eritenler, kürk manto giyenler, güçlüydüler burada; sayıları çoktu, örgütlenmiş bir ordu gibiydiler. Ama bu ordu, komutanını yitirmişti artık. Everard Webley'nin nasıl olsa başına gelecekti bu! Hayvanca bir kötülüğün simgesi, zenginler saltanatının

* Yunan mitolojisinin cehenneminde, Sisyphus, tepeye varır varmaz yokuş aşağı yuvarlanan kocaman bir taşı hiç durmadan, dinlenmeden tepenin üstüne çıkarmaya; Danaus'un kızları Danaid'ler de, bir eleği suyla doldurmaya mahkûm edilmişlerdi.

simgesi olan bu adam, orada, paravananın arkasında, boylu boyunca yatıyordu. Everard Webley'nin ağzı açılmıştı o sırada. Pis pis kokan o mendil yüzünü örtmeden önce, yüz kasları gülünç bir biçimde seğirmişti. Illidge ürperdi. Öfkeye kapılıp bunu unutabilmek için, kendini haklı görebilmek için; iki yüz ginilik kürk manto giyen genç bayanın resmine; zayıflamak için girdiği banyodan, bir havluya sarılmış, çıplak ve cilveli çıkan öteki genç bayanın resmine gene baktı. Orospular, oburlar! İşte bu sınıfın insanları sonsuza dek yaşasın diye savaşıyordu Webley. Bayağı ve aşağılık olan her şeyin savunucusuydu: Webley. Hak etmişti ölümü. Onun...

Spandrell, okuduğu kitaptan birden başını kaldırarak, "aman tanrım!" diye bağırdı. Illidge, sessizliğin içinde Spandrell'in bağırışını duyunca, önüne geçemediği bir korkuyla irkildi. "Tamamiyle unutmuştum! Bunlar kaskatı kesilirler, değil mi?" Illidge'e baktı. "Yani ölüler demek istiyorum."

Illidge evet dercesine başını eğdi. Derin bir soluk aldı, büyük bir çaba göstererek toparlandı.

Spandrell sordu: "Öyleyse cesedi arabaya nasıl sokacağız?"

Ayağa fırladı, hızla paravananın arkasına geçti, gözden yokoldu. Illidge sokak kapısı mandalının tıkırtısını duydu. Müthiş bir korkuya kapıldı ansızın: Spandrell kapıyı kilitleyecek, onu bu ölüyle başbaşa bırakıp kaçacak mıydı yoksa?

"Nereye gidiyorsun?" diye bağırdı; paniğe kapılmışcasına Spandrell'in peşinden fırladı. "Nereye gidiyorsun?"

Kapı açıktı; Spandrell görünürde yoktu; ceset boylu boyunca yatıyordu yerde. Yüzü örtülü değildi; ağzı açıktı, sanki küçük bir delikten gözetlercesine, yarı kapalı gözkapakları arasından, gizliden gizliye, anlamlı anlamlı bakıyordu.

"Nereye gidiyorsun?" Illidge'in sesi, bir çığlık gibi yükselmişti.

Illidge, yüzü sapsarı, gözlerinde derin bir acı, kapı eşiğinde belirince, Spandrell, "kuzum bu telâş neden?" diye sordu.

Spandrell, Webley'nin arabasına gitmişti. Otomobilin arka kısmını örten, sıkı sıkı gerilmiş su geçirmez bezi çıkarmak için uğraşıyordu.

"Şu zırıltıyı çözmek de amma güç!"

Illidge ellerini cebine soktu; boş bir meraka kapılmış da, böyle acele dışarı fırlamış gibi haller takındı.

Hiç umursamıyormuşcasına, "ne yapıyorsun?" diye sordu.

Spandrell son bir kez çekti. Bez örtü, arabanın yan tarafından ayrıldı. Örtüyü kaldırıp arabanın içine baktı.

"Allaha şükür boşmuş," dedi. Elini uzattı, piyano çalıyormuş gibi, karoseriyi karış karış ölçtü. "Genişliği dört ayağa yakın, boyu da nerdeyse aynı. Bunun yarısını oturulan yer alıyor. Örtünün altında iki buçuk ayaklık yer var. Burada kıvrılıp pek rahat yatılır. Ama ya kaskatı kesilmişse?" Illidge'e bir soru sorarcasına baktı. "Buraya bir adamı sokabiliriz, ama bir heykeli sokamayız."

Illidge evet der gibi başını eğdi. Spandrell'in bu son sözüyle, Lady Edward'ın Webley ile alay ederken söylediği aklına gelmişti ansızın. "Ölümünden sonra kendi dev boylu heykeline karşı nasıl davranılması gerekirse, kendine karşı da öyle davranılmasını istiyor, anlarsınız ya."

Spandrell, "hemen bir çaresine bakmalıyız," diye ekledi. "Kaskatı kesilmeden önce."

Örtüyü yerli yerine koydu. Bir elini Illidge'in omuzuna dayadı, onu tatlı tatlı iterek eve soktu. Arkalarından kapı çarparak kapandı. Durup, ölüye baktılar.

Spandrell, "dizleri yukarı kaldırmalıyız, kolları da aşağı indirmeliyiz," dedi.

Eğildi; kollardan birini ölünün göğsüne doğru götürdü.

Bırakır bırakmaz, kol tam eski yerine değilse bile, nerdeyse eski yerine döndü. Spandrell, "lastikten mafsalları olan bir kukla gibi," diye düşündü. Korkunçtan fazla gülünçtü bu, trajik değil de, oldukça can sıkıcı, hatta saçma bir şeydi bu. İşin en iğrenç yanı da buydu zaten. Her şey, bu ölü bile, anlamsız ve tatsız bir şakadan başka bir şey değildi.

"Biraz sicim bulmalıyım," dedi. "Kollarını, bacaklarını yerli yerine bağlayabilecek bir şey."

Acemice musluğu onarmak, ya da çardağı düzeltmek gibi bir şeydi bu. Bir hayli tatsız ve gülünç bir işten başka bir şey değildi.

Evi karış karış aradılar. Sicim bulamadılar bir türlü. Banyodaki küçük ilâç dolabının içinde, aspirinler, tentürdiyotlar, asitborikler, bitkisel müsiller arasında Spandrell'in bulduğu üç sargı beziyle yetinmek zorunda kaldılar.

Spandrell, "ben bağlarken, sen de kolları yerli yerinde tut," diye buyurdu.

Illidge, Spandrell'in istediğini yaptı. Ama bu ölü bileklerin soğukluğunu parmaklarında duymak korkunç bir şeydi. Gene midesi bulandı, titremeye başladı.

Spandrell doğrularak, "tamam!" dedi. "Şimdi sıra bacaklara geldi. İyi ki, bu işi fazla geciktirmedik."

"Kendi heykeline karşı nasıl davranılması gerekirse, kendine karşı da öyle davranılması." Bu söz, Illidge'in kafasında yankılanıyordu. "Ölümünden sonra; ne demek istediğimi anlarsınız ya..." Ölümünden sonra... Spandrell, ölünün bacaklarından birini, dizi nerdeyse çenesine değecek biçimde büktü.

"Tut şunu."

Illidge ayak bileğini yakaladı. Cesedin gri çoraplarında beyaz desenler vardı. Spandrell çekilince, Illidge, ölünün ayak bileğini tutan elinin, insanı şaşırtan korkunç bir güçle,

ansızın itildiğini gördü: Ölen adam onu tekmelemeye çalışıyordu. Illidge'in gözlerinin önünde karanlık boşluklar açılmaya başladı; bu karanlıklar, eskiden sapasağlam olan dünyayı kemiriyordu sanki. Dünya sallandı; yıldızları birbirinden ayıran boşlukların kenarına uçtu. Illidge'in midesi bulandı, başı korkunç döndü.

Öteki sargı bezinin kâğıdını yırtmak için çömelen Spandrell'e dönerek, "bana bak..." diye söze başladı. Sonra gözlerini kapadı. Ölünün ayak bileğini bırakıverdi.

Ölünün bacağı bir zemberek gibi boşaldı; ileri doğru fırlayan ayak, dengesi bozulan Spandrell'in omuzuna çarptı; onu sırtüstü boylu boyunca yere serdi.

Spandrell toparlanıp ayağa kalktı: "Allah kahretsin seni salak!" Ama ilk şaşkınlık anında duyduğu öfke geçiverdi. Küçük bir kahkaha attı: "Kendimi sirkte sanacağım nerdeyse!"

Bir tragedya değil, bir soytarılıktı bütün bunlar.

Ölünün bağlanması sonunda bitince, Illidge şunu anlamıştı: Tom'un zayıf ciğerleriyle iki yüz ginilik mantoların, bedende gereksiz yağların birikmesiyle annesinin ömrü boyunca bir köle gibi yaşamasının, zenginlerle yoksulların, baskı düzeniyle devrimin, adaletin, cezalandırmanın, haklı bir öfkenin, her şeyin; bu katılaşan kollar ve bacaklarla, bu açılan ağızla, gizlice bakan bu yarı kapalı donuk gözlerle hiçbir ilgisi yoktu. Bunlarla şu ölünün, hiç ama hiçbir ilgisi yoktu.

Philip, akşam yemeğini tek başına yiyordu. Tabağının önünde yarım şişe Bordo şarabı vardı; açık bir kitabı, içi su dolu surahiye dayamıştı. Yemeğini yerken bir yandan da okuyordu. Kitap, Bastian'nın *Beyin* adlı yapıtıydı. Bu kitabın belki modası biraz geçmişti ama; trende oyalanmak için, babasının kitaplığında bundan daha iyisini bulamamıştı. Balı-

ğın yarısını bitirmişken paraphasia (yani sözcükleri yanlış söyleme) illetine tutulan İrlandalının öyküsünü okumaya başladı. Ve bu, onu öylesine ilgilendirdi ki, tabağını bir kenara itip cep defterini çıkardı, hemen not tuttu. Doktor, Dublin'deki Trinity College yönetmeliğinden, şu tümceyi okumasını istemiş hastadan: "Kendisine bir burs bağışlanmadan önce, lisansı olan her öğrencinin bir sınav vermesi ya da vermemesi, Koleji yönetenlerin isteğine bağlıdır." Gelgelelim hasta, bu tümceyi şöyle okumuş: "An the bee-what in the tee-mother of the trothodoodoo, to majoram or that emidrate, eni eni krastei, mestreit to ketra totombreidei, to ra from treido as that krekritest."* Son tümceyi defterine geçirirken Philip kendi kendine "hârika!" dedi. "Bu ne anlatım! Bu ne görkemli bir güzellik! Ya ilk tümcenin zenginliği, ses dolgunluğu! An the bee-what in the tee-mother of the trothodoodoo." Bunu yeniden söyledi kendi kendine. Not defterine şunu yazdı: "Bu tümceyi, bundan sonra yazacağım romanın ilk sayfasına koyacağım. Tüm yapıtın anlamını özetleyecek bu sözcükler." Shakespeare, aptalların anlattıkları masallardan söz etmişti.** Ama burada aptalın ta kendisiydi konuşan. Üstelik de Shakespeare'e özgü bir dille. Philip, defterine kurşunkalemiyle bir not ekledi: "Yaşam konusunda söylenecek son söz budur."

Tolley, Queen's Hall'da konserine, Erik Satie'nin *Borborygmes Symphoniques*'i ile başladı. Philip, bu şakayı ayrıca tuhaf bulmadı. Ne var ki, kimi dinleyiciler, ıslık çalıp yuha çekerek, biraz daha eğlenceli hale soktular bu şakayı. Tolley, her zamanki zarifliğini bir kat daha arttırarak, alaycı bir nezaketle eğilip selam verdi. Patırtı gürültü kesil-

* Bu tümcede bazı İngilizce sözcükler bulunduğu halde, tümce hiçbir anlam taşımadığı için, olduğu gibi alındı.

** Shakespeare'in *Macbeth*'inden bir dizeye değinme: "Hayat, bir aptalın anlattığı masaldır."

dikten sonra, programın ikinci parçasına, *Coriolan* uvertürüne geçti. Tolley, her çeşit müzikten hoşlanmakla ve her parçayı aynı ustalıkla yönetmekle övünürdü. Ama Philip onu dinlerken, "hey Tanrım!" diye düşündü, "iş gerçek müziğe gelince, nasıl da berbat yönetiyor şu orkestrayı! Sanki Beethoven'in heyecanlı duygularından biraz utanıyor da, özür diliyor dinleyicilerden! Ama iyi ki, Tolley bile aslında mahvedemez Coriolanus'u! Yiğitçe bir güzellik vardı bu müzikte. Tolley ne yaparsa yapsın, gene de trajik ve yüceydi bu müzik. Hiçbir şeyin insan büyüklüğünü yenemeyeceğini ve acı çekmenin zorunlu ve anlamlı olduğunu kanıtlıyordu bu müzik.

Ara verilince, Philip sigara içmek için, topallaya topallaya konser salonundan çıktı. O sırada biri, kolunu çekti.

Tanıdığı bir ses, "müzik delisini buldum," dedi.

Philip döndü, neşe, iyiniyet ve zıpırlıkla dolup taşan Willie Weaver'i gördü.

Willie sordu: "Bizim şu çağdaş Orpheus'umuz konusunda ne düşünüyorsunuz?"

"Eğer Tolley'den söz ediyorsanız, bana kalırsa Beethoven'i çalan bir orkestrayı yönetemez o."

Willie, "koca Ludwig'in hârikalar müjdeleyen kehânetleri için bir nebze fazla hafif ve acayip mi buluyorsunuz Tolley'i?" diye sordu.

Philip gülümsedi: "Evet, buna benzer bir şey. Beethoven'in düzeyine yükselemez."

"Belki de Beethoven'i fersah fersah aşmıştır Tolley. Kehânetler, pozitivizmden önceki çağlarla ilgilidir. Yoldaş Lenin, bunların burjuva şeyler olduğunu söylerdi. Oysa Tolley, tam anlamıyla çağımızın adamıdır. Satie'de beğendiniz mi onu?" Philip'in, küçümsercesine omuz silktiğini görünce, "yoksa bunu çalacağı yerde, kendini yere çalmasını mı ister-

diniz?" diye ekledi. Bu kelime oyununu* pek beğendiği için, öksürdü.

"Yapıtlarını bu akşam keşfettiğim İrlandalı dahi ne denli çağdaş ise, Tolley de nerdeyse o denli çağdaştır." Philip not defterini cebinden çıkardı; kısa bir açıklamadan sonra, yüksek sesle okudu: "An the bee-what in the tee-mother of the trothodoodoo..." Sayfanın altında, bir saat önce kendi yazdıkları vardı: "Tüm yapıtın anlamını özetleyecek bu sözcükler... Yaşam konusunda söylenecek son söz budur." Kendi yazdığını okumadı. Şimdi bu konuda görüşünü tamamiyle değiştirmişti her nedense. "Dublin'deki Trinity College'in yönetmeliğiyle, beetwhat in the tee-mother of the trothodoodoo arasındaki ayrım neyse," dedi, "harikalar müjdeleyen kehânetlerle Tolley-Satie bileşimi arasındaki ayrım da odur.

Kendisiyle çelişkiye düşüyordu açıkça; ama canı isterse ne diye düşmesin çelişkiye?

Illidge, evine dönüp yatmak istiyordu. Ama Spandrell diretmişti: Tantamount House'da, hiç olmazsa bir iki saat geçirmesi gerekiyordu.

"Seni görmeleri gerek," dedi. "Nerede olduğunu kanıtlayabilmen için. Ben Sbisa lokantasına gidiyorum. Beni orada gördüklerine yemin edebilecek on ya da on iki kişi çıkar."

Illidge zorla gitti Tantamount House'a. Herhangi biriyle, hattâ Lord Edward gibi, kendi işi gücüyle uğraşan, başkalarının işine burnunu sokmayan bir adamla bile konuşmaktan ödü kopuyordu. Nerdeyse ağlayarak, "dayanamam buna," diyordu ikide birde.

Ölüyü, dizlerini göğsüne dayayıp, ana rahminde bir bebek durumuna sokup bağladıktan sonra, taşımak zorunda

* Aslında kompozitör Satie'nin adıyla, dul kalan Hintli kadınların kocalarının ölüleriyle birlikte, kendilerini yakarak intihar etmeleri anlamına gelen "sottee" deyimi arasındadır buradaki kelime oyunu.

kalmışlardı. Ona âşıkmış gibi bağırlarına basarak, sendeleye sendeleye, kapının dışına, merdivenlerden aşağı, sokağa taşımışlardı. Kemerin altında, havagazıyla yanan, yeşilimtrak ışıklı tek bir sokak feneri, belli belirsiz aydınlatıyordu çıkmaz sokağı. Ama Spandrell ile Illidge, cesedi evden çıkarıp otomobile koyarken, kapının önünden biri geçseydi, onları ele vermeye gene de yetecekti bu ışık. Ölüyü otomobilin içine sırtüstü koydular ilkin; ama yukarı doğru kalkan dizler, karoserinin boyunu aşıyordu. Dizler arkadaki oturma yerinin kenarına dayansın diye, otomobile binen Spandrell, ölünün ağır gövdesini ite kaka yan yatırmak zorunda kaldı. Sonra otomobilin kapılarını kapadılar, bezi çekip sıkı sıkı yerine bağladılar.

Spandrell, "mükemmel," dedi. Arkadaşının dirseğini tuttu: "Biraz daha konyak içmelisin sen."

Ama konyağı içtiği halde, otomobile binip uzaklaştıkları sırada, Illidge hâlâ fenalık geçiriyor, tir tir titriyordu.

Spandrell'in, alışık olmadığı bu arabanın motoruyla acemice uğraşması, Illidge'in sinirlerini büsbütün bozdu. Çıkmaz sokağın ucundaki duvara doğru hızla geri geri gitmekle işe başladılar. Spandrell, viteslerin nasıl işlediğini anlayıncaya kadar, motoru iki kez durdurmak zorunda kaldı. Öfkesini yatıştırmak için bir iki küfür savurdu; sonra güldü. Ne var ki, o korkunç ve uğursuz yerden bir an önce kaçmaya can atan Illidge, bu küçük aksilikleri, bir dakikalık bu gecikmeyi büyük bir felâket saydı. Telâş ve korkudan kendinden geçmişti nerdeyse.

Spandrell, o akşamı Tantamount House'da geçirmesi gerektiğini söyleyince, Illidge, "hayır, yapamam, bunu gerçekten yapamam," diye direndi.

Spandrell, "öyle ama," dedi; "istesen de, istemesen de yapacaksın," otomobili Mall'a doğru sürdü: "Seni kapıda bırakırım."

"Yok, olmaz."

"Eğer gerekirse, seni tekmeleye tekmeleye içeri sokarım."

"Ama ben orada kalmaya dayanamam... Dayanamam."

Spandrell, lâfı değiştirdi; "Bu, çok güzel bir araba," dedi. "Nefis sürülüyor."

Illidge, ağlamaklı bir sesle, "dayanamam," diye sızlandı gene.

"Bu arabayı yapanlar, düz yolda saatte yüz mil gidileceğini garanti ediyorlar galiba."

St. James sarayının yanından dönüp, Pall Mall'a girdiler. Spandrell, kaldırımın kenarında arabayı durdurdu, "geldik işte," dedi.

Illidge, kuzu gibi arabadan indi, kaldırımda yürüdü, merdivenleri çıktı, kapının zilini çaldı. Spandrell, Illidge içeri girip kapı kapanıncaya kadar bekledi. Sonra, otomobili St. James Square'e sürdü. Meydanın ortasındaki bahçelerin çevresinde, yirmi ya da otuz araba parkedilmişti. Geri geri giderek onların arasına girdi, motoru durdurdu, otomobilden indi ve Picadilly Circus'e yürüdü. Otobüse binip bir peni vererek Charing Cross Road'un başına gitti. Soho Square'in sokak fenerleriyle aydınlanan ağaçları, fabrikaların arasındaki dar yolun dibinde yeşil yeşil parlıyordu. Spandrell iki dakika sonra, Sbisa lokantasındaydı. Geç kaldığı için Burlap ile Rampion'dan özür diledi.

Lord Edward, "ha, işte geldiniz," dedi, "sizi gördüğüme sevindim."

Illidge, daha önce gelemediği için karışık özürler mırıldandı: Bir adamla buluşmuştu, bir iş için. Bunu söylerken ödü kopuyordu: Ya Lord Edward, "kiminle? Hangi iş için?" diye soruverirse... Buna karşılık ne diyeceğini bilemeyecekti Illidge.

Mahvolacaktı o zaman. Ama yaşlı adam, Illidge'in özürlerini sanki duymamıştı bile.

O kalın ve karışık sesiyle, "benim için biraz hesap yapmanızı isteyeceğim," dedi. Lord Edward, epeyce iyi bir matematikçi olarak yetiştirebilmişti kendini; ama toplamalara hiçbir zaman aklı ermemişti. Doğru dürüst çarpma da elinden gelmezdi. Uzun bir bölmeye gelince, elli yıldan beri böyle bir şey yapmaya bile kalkmamıştı. Yazı masasının üstünde açık duran defteri gösterdi; "rakamlar burada hazır," dedi. "Kitabın fosfor bölümüyle ilgili. İnsanların, fosfor devrine nasıl engel olduklarını; lağımlar yoluyla denizlerde kaybolan P_2O_5 miktarını bulmuştuk. Ne kadardı bu?" Bir sayfa çevirdi. "Dört yüz bin ton. Evet, tamam. Ve bunu yeniden ele geçirmenin yolu yok gibi. Boşuna harcanmış düpedüz. Sonra, cesetlere de aptalca davranıyoruz. Her insan bedeninde bir kilonun dörtte üçü kadar fosfor pentoksid var. Bu fosfor pentoksidin toprağa geri verildiğini mi söyleyeceksiniz?" Lord Edward bu konuda her çeşit özürü göz önünde tutmaya; avukatlığın tüm hilelerini önceden sezip, bunlara karşı koymaya hazırdı. Bu özürleri bir yana bırakıp, bu işi savunanları darmadağın ederek, sözünü sürdürdü: "Ama bu işi öyle beceriksizce yapıyorlar ki! Cesetleri mezarlara üstüste yığıyorlar! Bu koşullar altında fosforun çevreye dağılmasının yolu var mı hiç? Kuşkusuz, zamanla fosfor, yaşamın durmadan dönen devrinin içine gene gırebiliyor. Ne var ki, şu sırada yaşayanlara, yani bizlere hiçbir yararı yok bunun. Sürümden kalkmış gibi bir şey. Şimdi, her cesette bir kilonun dörtte üçü kadar P_2O_5 bulunduğuna, dünya nüfusunun bin sekiz yüz milyon olduğuna ve ortalama ölüm oranı da binde yirmi olduğuna göre; her yıl toprağa geri verilen toplu fosfor miktarı nedir? Siz toplamasını filan bilirsiniz, dostum Illidge. Bu işi size bırakıyorum." Illidge, elini yüzüne siper ederek sessizce

oturuyordu. Yaşlı adam konuşmasını sürdürdü: "Ama şunu da unutmamalı ki, ölülerle ilgili işleri bizden çok daha iyi çözümleyen birçok insan var. Fosforu sürümden kaldıranlar, ancak beyaz ırktan gelenlerdir aslında. Ötekilerin, büyük mezarlıkları, su sızmaz tabutları, tuğlayla örülmüş kemerli mezarları yoktur. Cesetleri bizden daha fena harcayan tek millet Hintliler. Ölüleri yakıp, küllerini nehirlere savuruyorlar! Zaten her bakımdan aptaldır Hintliler. Gübreyi toprağa vereceklerine, hepsini yakıyorlar. Sonra da, halkın yarısının karnı doymuyor diye şaşıyorlar. Hintliler için ayrı bir hesap yapmamız gerekecek. Ama rakamları hazır değil daha. Şimdilik, bütün dünya için, toplu hesabı yapabilir misiniz lütfen. Eğer fazla zahmet olmazsa, beyaz ırk için ayrı bir hesap yaparsınız. Nüfus listesi şurada bir yerde olacak. Ve tabii, ölüm oranı -hiç değilse Batı Avrupa'da ve Amerika'da- bütün dünyanın ortalama ölüm oranından daha aşağı olacak. Şuraya oturmak ister misiniz? Masanın bu ucunda yer var." Lord Edward masanın üstünde yer açtı. "İşte kağıt. Bu da hiç fena yazmayan bir mürekkep kalemi."

Illidge'in sesi nerdeyse duyulmayacak kadar hafif çıktı: "İzin verirseniz, bir dakika uzanayım mı? Pek iyi değilim de..."

OTUZDÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Philip Quarles, Sbisa lokantasına geldiği sırada saat on bire yaklaşıyordu. Spandrell onu girerken gördü; Burlap ve Rampion ile beraber oturduğu masaya gelmesi için eliyle çağırdı. Philip topallayarak ilerledi, Spandrell'in yanına oturdu.

Spandrell, "size verilecek haberlerim var," dedi. Cebini yokladı: "En önemlisi evinizin anahtarı da bende." Anahtarı verirken, bunun eline nasıl geçtiğini anlattı. Herif, bu akşam evinde olup bitenleri bir bilse... Konuşmasını sürdürdü: "Elinor da Gattenden'e gitti. Bir telgraf aldı. Çocuk pek iyi değilmiş. Yarın sizi orada bekliyor."

Philip, "bekliyor ha!" dedi. "Ama benim en azından on beş kişiye sözüm var. Neymiş oğlanın derdi?"

"Belli değil."

Philip omuz silkti. Arkadaşlarını eğlendirecek bir söz söylemek isteğine dayanamayarak, "eğer ciddî bir şey olsaydı, kayınvalidem telgraf çekmezdi," dedi. "Öyledir o. Her iki ciğeri saran bir zatürreyi kılı kıpırdamadan kabul eder; sonra bir baş ya da karın ağrısı için kıyametleri koparır."

Sözünü kesip, garsona bir omletle yarım şişe Moselle şarabı getirmesini söyledi. "Ama ne de olsa, bu son haftalar çocuk pek sağlıklı değildi," diye düşünüyordu. Keşke şu son sözü hiç söylemeseydi. Üstelik aslında hiç de eğlendirici değildi söylediği. Eğlendirmek isteği! İşte, edebiyat alanında onun başlıca kusuru buydu. Eğer kitaplarının daha can sıkıcı olmalarını göze alabilseydi, çok daha iyi olacaktı yazdıkları. Philip, biraz somurtarak sustu.

Spandrell, "şu çocuklar yok mu!" dedi. "İnsan hele çocuk yapmaya görsün..."

Burlap, gereken istekli ve saf tavrı takındı: "Ama çocuğu olmak her halde güzel bir şey. Ben de isterdim ki..."

Rampion, onun sözünü kesti: "Kendi çocuk olmak daha da güzeldir herhalde." Alaycı alaycı güldü: "Yani büyüdükten sonra çocuk kalmak demek istiyorum."

Spandrell sordu: "Kendi çocuklarınızla ne yapıyorsunuz siz?"

"Elimden geldiği kadar bir şey yapmamaya çalışıyorum. Ne yazık ki, okula gitmeleri gerek. Tek umudum orada fazla bir şey öğrenmemeleri. Okuldan, tıka basa bilgiyle dolu, ikide bir sözümona parlak soyutlamalar, genellemeler ileri süren küçük profesörlere dönüşmüş bir halde çıkmaları, gerçekten bir felâket olur... Öyle de olacak herhalde. Çoğu zaman, analarının, babalarının damarına basar çocuklar. Bunu mahsus yapmazlar elbette. Farkında olmadan yaparlar; çünkü ellerinde değildir bunu yapmamak: Anayla baba, bir yönde fazla ileri gitmişlerdir; doğa, buna karşı bir tepki gösterir, dengeyi bulmaya çalışır. Öyle, öyle, yüzde yüz biliyorum bunu. O küçük canavarlar, profesör olacaklar. İğrenç küçük bilim adamları olacaklar." Spandrell'e doğru döndü: "Sizin dostunuz Illidge gibi."

Spandrell, bu adı duyunca tedirgin oldu, irkildi; irkildiği

için de, kendi kendine kızdı.

Rampion sözünü sürdürdü: "Bedenlerindeki yüreği, bedenlerindeki ciğeri baskı altında tutmak için ellerinden geleni yapan, iğrenç küçük beyinler..."

Spandrell, biraz melodrama kaçan o alaycı ve anlamlı gülümseyişiyle, "genç Illidge yüreğiyle ciğerini pek baskı altında tutamadı," dedi. "Hiç beceremedi bu işi."

"Elbette beceremez. Hiç kimse baskı altında tutamaz bedenini. Olsa olsa şu olur: Bunu yapmaya kalkanların yüreğiyle ciğeri, canlı birer uzuvken, pis birer et parçasına dönüşür. Peki, bu değişim neden? Hangi amaç uğruna? Bir yığın saçma sapan bilgiyle, anlamsız ve tutarsız soyutlamalar uğruna!"

Philip, sessizce dinlemekten vazgeçip, aydınların imdadına koştu: "Ama ne de olsa, bunlar çok eğlenceli şeyler aslında. Genellemeler yapmak, bilgi peşinden koşmak, bir eğlencedir insan için. Bana kalırsa, insanı en çok oyalayan eğlencelerden biridir." Philip, düşünceye dayanan bir yaşantının insana haz verdiği görüşünü açıkladıktan sonra, sözünü tamamladı: "Öyleyse, neden olumsuz bir tutum benimsiyoruz bu küçük eğlencelerimize karşı? Golf oyununu ayıplamıyoruz da, düşünceye dayanan yaşantılardan hoşlanan aydınların oyunlarını ayıplıyoruz?"

Rampion, "bunun nedeni oldukça basit değil mi?" dedi. "Bir ağacın ne olduğu, verdiği meyvalardan anlaşılır. Golf oynamanın ya hiçbir sonucu olmaz, ya da zararsız, hattâ düpedüz yararlı sonuçları olur. Örneğin karaciğeri sağlam bir insan çıkar ortaya. Güzel bir sonuçtur bu. Aydın bir kişi olmanın sonuçlarına gelince... Aman Tanrım!" yüzünü buruşturdu. "Hele bir seyredin şu sonuçları! Sanayiye dayanan uygarlık. İşte aydın bir kişi olmanın sonucu! Sabah gazetesi, radyo, sinema - hep bunun sonuçları. Tanklar, trinitrotoluol

gibi patlayıcı maddeler, Rockefeller ve Ford... Gene bunun sonuçları. Son iki yüz yıldır aydınlığı meslek edinip, yöntemli bir biçimde örgütlenmenin sonucu tüm bunlar. Bir de sizin eğlencelerinizi beğenmemi istiyorsunuz ha? Bilin ki, boğa güreşlerini, sizin eğlencelerinize yeğ tutarım ben. Birkaç hayvana işkence edilmesi, birkaç yüz seyircinin hayvanlaşması nedir ki, tüm bir dünyanın yıkılması, pisliğe batması, soysuzlaşması yanında? İşte, siz aydın kişiler, eğlencelerinizi örgütleyip bir meslek haline sokalı beri, dünyayı bu hale getirdiniz."

Philip, "yok canım, daha neler!" dedi. "Biraz fazla korkunç, çizdiğiniz tablo. Şu da var ki, söylediklerniz doğru olsa bile, elde ettikleri sonuçları başkaları böyle uyguladı diye, sorumlu tutamayız aydınları."

"Ama onlar sorumludurlar aslında; çünkü o kahrolası aydın geleneklerine uyarak yetiştirdiler başkalarını da. Yetiştirdikleri, aydın kişilerdir bir bakıma. Bir iş adamı, aslında bir bilim adamıdır. Gerçek bir bilim adamından biraz daha aptaldır, o kadar. Bir iş adamı da, tıpkı bir bilim adamı gibi, tek yanlı olarak ve -beyninin çapı her neyse- beyniyle yaşar. Bunun sonucu ise, ruhun soysuzlaşmasıdır." Rampion, lâf arasında şunu da ekledi: "Unutmamalı ki, sizin eğlencelerinizin sonucu, çağdaş sanayiye dayanan yaşantının gözle görülür araç ve gereçleri değildir yalnız. İçin için çürüme, bir çocuk düzeyine düşme, soysuzlaşma, her çeşit delilik, ilkelliğe dönüş de vardır bu sonuçlar arasında. Hayır, hayır! Sizlerin, beyne dayanan o kıymetli eğlencelerinize sabrım kalmadı artık. Çok daha az zararlı olurdunuz golf oynasaydınız."

Hiç lâfa karışmadan dinleyen Burlap sordu: "Ya gerçek? Gerçek ne olacak?"

Spandrell, başını salladı, Burlap'ı destekledi: "Gerçek aranmaya değmez mi?"

Rampion, "elbette değer," dedi. "Ama gerçeği, Philip ile bilim ve bilgi meraklısı dostlarının aradığı yerde aramaya değmez. Eninde sonunda bizi ilgilendirebilecek olan tek gerçek, insanlara bağlı olan gerçektir. Bu gerçeği bulabilmek için de, benliğimizin uzmanlaşmış bir tek bölümüyle değil, tüm benliğimizle aramamız gerekir. Bilim adamlarının bulmak istedikleri gerçek, insanlarla ilişkisi olmayan bir gerçektir. Bir bilim adamı bile insanlıktan tamamiyle sıyrılamadığına göre, bu işte, tam bir başarı elde edemezler hiçbir zaman. Ne var ki, bilim adamları, bir dereceye kadar, insanların gerçek dünyasından ayırabilirler kendilerini. Beyinlerine işkence ede ede, evrenin, insanca olmayan bir varlığa nasıl göründüğü konusunda az çok bir fikir edinebilirler. Quantum kuramı, dalgalanma mekaniği, rölativite kuramı, şu bu derken, insanlığın dışına bir hayli çıkabildiler de gerçekten. Güzel ama, ne hayır gelebilir böyle bir tutumdan?"

Philip, "bunlar, insanı hep eğlendiren şeylerdir," dedi. "Üstelik bir hayır gelebilir bunlardan: Şaşılacak uygulamaları bulunabilir bunların. Örneğin, atomu parçalamanın sırrı bulunur, sonsuz bir enerji kaynağı sağlanabilir."

Rampion, acı acı alay etti: "Böylece insanlar da yüzde yüz aptallaşır, yüzde yüz köle olur makinelere. Ben bilirim sizin cennetlerinizi. Neyse, gerçeği aramak sorununu tartışıyorduk şimdi... Bilim adamlarının, beyinlerini kullanarak elde etmek istedikleri ve insanlarla bir ilişkisi olmayan bu gerçeğin, bizim günlük yaşantımızla da bir ilişkisi yoktur. Bizim gerçeğimiz, yani insanlarla ilişkili gerçek, ancak yaşayarak, tam olarak ve tüm benliğimizle yaşayarak elde edilen gerçektir. Evren üstüne o ünlü kuramlar ve o kuramların günlük yaşantımıza uygulanması, sizin sözünü ettiğiniz eğlencelerin bir sonucudur, Philip. Bunların, bizim önemli bildiğimiz tek gerçekle uzaktan yakından hiçbir ilişkisi de yoktur.

İnsanlarla ilişkisi olmayan gerçek, yalnız yersiz değil, aynı zamanda tehlikelidir de; çünkü insanlarla ilişkili olan önemli gerçeği görmemize engel olur. Yaşanan gerçek soyut bir kurama uygun diye, yaşantımızı yanlış yola saptırırız. Örneğin, insanlarla ilişkisi olmayan gerçeklerden biri de şudur: İkinci derece özellikler yoktur aslında. Bu görüş, herkesçe benimsenirdi; daha doğrusu benim gençliğimde herkesçe benimsenirdi. Oysa bu görüşü doğru bulan adam, kendi kendini yadsımış olur; tüm yaşantısını yıkmış olur. Çünkü insanlar öyle bir biçimde yaratılmışlardır ki, onlar için gerçek olan tek özellik, bu ikinci derecede özelliklerdir. Bunları yadsımak, kendini öldürmek demektir."

"Ama aslında bunları yadsıyan yok ki," dedi Philip.

Rampion, "doğru," dedi, "tamamiyle yadsımıyorlar; çünkü böyle bir şey yapılamaz. Bir adamın, duyularını ve duygularını tamamiyle yokedebilmek için önce kendi bedenini öldürmesi gerekir. Ne var ki, duyularıyla duygularını kullandıktan sonra, onları küçümseyebilir. Akıllı geçinen, iyi eğitim görmüş birçok insanın yaptıkları da budur aslında: İnsanlarla ilişkili olmayan şeyler uğruna, insanlarla ilişkili olan şeyleri küçümsemek. Gerçi güttükleri amaç, Hıristiyanların amaçlarından ayrı; ama sonuç aynı: Bir çeşit kendini öldürme." Rampion'un sesinde öfke belirdi ansızın: "Hep aynı şey. İnsandan üstün olmak için yapılan her çabanın sonucu hep aynı: Ölüm -bir çeşit ölüm. Doğanın sizi yarattığından daha üstün olmaya kalkınca, kendi benliğinizde bir şeyleri öldürüyorsunuz; büsbütün alçalıyorsunuz. Yüce yaşantılar, ahlâk ve beyin açısından ilerlemeler, ülküleri uğruna yaşamalar! Bunlardan ve bunlara benzer palavralardan öyle bıktım usandım ki! İnsanı ölüme sürüklüyor tüm bunlar. Para uğruna yaşamak insanı kesinlikle ölüme sürüklediği gibi, tüm bunlar da kesinlikle ölüme sürüklüyor insanı. Hıristi-

yanlar, ahlakçılar, kültürlü güzellik meraklıları, parlak genç bilim adamları, Smiles'ı* andıran işadamları... Bunların tümü, kurbağamsı birer küçük insan. Ne var ki, bu kurbağalar, şişip şişip birer boğa olmak; su katılmamış ruhla, ülkücülükle dolu balonlar gibi şişmek istiyorlar. Derken bu balonlar sönüveriyor; ortada kala kala, küçük bir kurbağanın parçaları kalıyor ancak. Üstelik de kokmaya yüz tutmuş parçalar! Büyük bir ahmaklıktan, çok iğrenç bir yalandan başka bir şey değil tüm bunlar. Örneğin sizin şu pis küçük Francesco D'Assissi'niz!" Rampion, karşı koymaya başlayan Burlap'a doğru döndü: "Öyle, öyle, pis bir yaratık. İşte o kadar," diye dayattı. "Kendini beğenmiş, aptal bir adamcağız. Kendini şişire şişire bir Hazreti İsâ olmaya yelteniyor. Ama sonunda, benliğinde akıllı ve dürüst olan her şeyi yokediyor; gerçek bir insanın kokuşmuş, yırtık pırtık parçalarına dönüşüyor. Cüzamlıları yalamaktan müthiş bir haz alarak, dolanıp duruyor dört bir yanda. Öööf! Aman ne iğrenç bir sapık! Kendini bir mal sandığı için, bir kadını öpmeyi hor görüyor. Doğal ve sağlıklı hazları bayağı şeyler saydığı için, hiç yanaşmıyor bunlara. Benliğinin insanca ve dürüst yanlarını öldürüyor sonunda. Ancak cüzamlıların çıbanlarını yalamaktan haz alan pis bir küçük sapık olup, işin içinden çıkıyor. Şunu da unutmayın ki, cüzamlıları iyileştirmiyor. Ancak yalıyor onları. Onların hoşuna gitsin diye değil, sırf kendi hoşuna gittiği için yalıyor. İğrenç bir şey!"

Philip, iskemlesinin arkasına yaslanıp güldü. Rampion fena halde öfkelenerek ona doğru döndü.

"Gülün bakalım," dedi; "ama kendinizi ondan üstün sanmayın sakın. Siz de bilim meraklısı o aydın dostlarınız da! Hıristiyanlık budalaları, kendi benliklerinin birçok yanını

* Samuel Smiles (1812-1904). Bazı toplumsal ve siyasal reformları savunarak, sanayide önemli kişileri ele alan bir İngiliz yazarı.

nasıl öldürdülerse, sizler de kendi benliğinizin birçok yanını öldürdünüz. Programınızı okuyayım mı sizlere?" Rampion, yanında, masanın üstünde duran kitabı alıp, sayfalarını çevirmeye başladı. "Buraya otobüsle gelirken, demin gördüm bu parçayı. Ha, işte burası." Fransızca sözcükleri dikkatle ve açık açık söyleyerek, okumaya başladı: *"Plus un obstacle matériel, toutes les rapidités gagnées par la science et la richesse. Pas une tarêa l'independance. Voir un crime de lésemoi dans toute fréquentation, homme ou pays, qui ne serait pas expressément voulue. L'energie, le recueillement, la tension de la solitude, les transporter dans ses rapports avec de vrais semblables. Pas d'amour peut-être, mais des amitiés rares, difficiles, exaltées, nerveuses; vivre comme on revivrait en esprit de détachement, d'inquiétude et de revanche.**" Rampion kitabı kapadı, başını kaldırdı. Philip'e "işte sizin programınız!" dedi. "Bunu, 1901 yılında Marie Lenéru kaleme aldı. Kısacık derli toplu, hiçbir eksiği olmayan bir program. Hey Tanrım, öyle de iğrenç bir program ki! Beden yok, madde dünyasıyla hiçbir alış veriş yok, beyinler yoluyla kurulan bağlar dışında insanlarla da hiçbir alış veriş yok, sevgi yok..."

Philip gülümsedi: "1901'den beri, programın sevgi bölümünü biraz değiştirdik," dedi.

"Aslında değiştirmediniz. Gelişigüzel, şununla bununla yatmayı kabul ettiniz, işte o kadar. Ama sevgiyi benimsemediniz; doğal bir ilişkiyi ve doğal bir akışı, kafaya bağlı benlik

* Metinde Fransızca: "Maddesel bütün engeller ortadan kalkacak artık. Bilim ve para sayesinde, her konuda hızla harekete geçilebilecek. Bağımsızlığın bir tek kusurlu yanı kalmayacak. Herhangi bir insanla ya da herhangi bir ülkeyle kurulup da ayrıca istenilmeyen bir ilişki, benliğe karşı işlenmiş bir suç sayılacak. İnsanlar, ancak kendilerine gerçekten benzeyenlerle ilişki kurarken, yalnızlığa özgü çabayı gösterecekler, yalnızmış gibi düşünecekler ve yalnızlığın verdiği gerginliği duyacaklar. Belki aşk kalmayacak ama; seçkin, güçlüklerle dolu, coşkun, huysuz dostluklar kurulacak, insanlar bağımsız olarak, tedirginlik içinde, öç alırcasına, yeniden yaşıyormuş gibi yaşayacaklar."

bilincinden vazgeçmeyi, kendinizi içgüdülerinize bırakıp koyuvermeyi istemediniz. Hayır, hayır, istemediniz. Bilinçle istediğinize dört elle sarılıyorsunuz. Her şeyin, her zaman *expressément voulue,* yani özellikle istenilmiş olması gerek sizce. Kurulan bağlar yalnız kafayla ilişkili olmalı. İnsanlar, canlı varlıklarla dolu bir dünyada yaşarcasına yaşamamalı. Tek başına anımsıyormuş, hayal kuruyormuş, düşünüyormuş gibi yaşamalı insanlar. Tıpkı Proust'un o iğrenç ve yüce yapıtı gibi bir şey; yani durmadan dinlenmeden, tek başına kendi kendine cinsel haz verircesine. İşte budur sizlerin düşünceye dayanan yaşantınız! Yaşamak değil bu; başlayan ölüme takılan süslü bir ad ancak. Şu Lenéru denilen karının, hem sağır hem de yarı kör oluşu, çok anlamlı, çok simgesel bir şey. İçten, ruhtan gelen bir gerçeğin, dışa vurması, gözle görülmesidir bu.

Zavallı kadıncağız! Kendini ruha verirken, küçük de olsa bir özürü vardı onun. Ama yüce düşüncelerle dolu bir yaşantıya merak saran öteki insanlara, yani bedenlerinde bir kusur olmayanlara ne diyelim? Pek kolay bağışlayamayız onları. Çünkü onlar bile bile sırf eğlence olsun diye sakatladılar kendi kendilerini. Ne yazık ki, sırtlarında gözle görülür kamburlar çıkmıyor, gözleri şaşı olmuyor. O zaman daha kolay anlardık onların ne biçim adamlar olduklarını."

Philip başını salladı, "doğru!" dedi. Rampion beden sakatlıklarından sözedince, Philip utanmıştı. Bunu belli etmemek için, çok eğleniyormuş gibi davranıyor, gülüyordu. "Doğru!" Kendi bacağı sakat diye, Rampion'un sakatlık konusunda söylediği doğru sözleri beğenmediğini sanmasınlar sakın.

Philip'in sesini gerektiğinden fazla yükselterek güldüğünü duyunca; Rampion ona merakla baktı. Ne oluyordu acaba? Rampion bunun nedenini araştırmak zahmetine girişmedi.

"Bunların hepsi berbat bir yalandan başka bir şey değil," diye sözünü sürdürdü: "Üstelik aptalca bir yalandır, insanlıktan üstünmüş gibi haller takınmak. Aptalca bir yalandır, çünkü böyle davrananların foyası her zaman meydana çıkar. İnsanlıktan üstün olmaya kalkışıyorsunuz; sonunda insanlıktan aşağı oluyorsunuz ancak. Her zaman böyledir bu..."

Philip, "aferin, dinleyin, dinleyin!" dedi. "Biz yeryüzünde yürüyoruz, kanat gerekmez bize. "

Babasının bağıran sesini duyar gibi oldu ansızın: "Benim kanatlarım vardı. Benim kanatlarım vardı." Babasının kıpkırmızı yüzünü, sıtmaya tutulmuş izlenimini uyandıran pembe pijamasını görür gibi oldu.

Gülünç ve yürekler acısı!

"Biz yeryüzünde yürüyoruz, kanat gerekmez bize sözünü kimin söylediğini biliyor musunuz?" diye sordu. "Yirmi bir yaşındayken, Oxford'da, Newdigate ödülünü almak umuduyla yazdığım şiirin son dizesidir bu. Yanılmıyorsam, konu Kral Arthur idi. Ödülü ben kazanmadım elbette. Ama iyi bir dizedir bu."

Rampion, "ne yazık ki, bu dizeye göre yaşamadınız," dedi. "Orospu peşinden koşarcasına, soyut düşüncelerin peşinden koşup durdunuz. Ama şu da var ki, soyut düşünceleri en çok ayıplayan, bunlara tutkun olandır. Çünkü soyut düşünce meraklıları, bu tür düşüncenin yaşamı nasıl yıktığını kendi başlarından geçenler yüzünden bilirler. Soyut düşünceler büyük bir engel olmaz sıradan bir insana. Sıradan bir insan, ayakları olduğunu unutmadıkça, kanatlı olmayı da göze alabilir. Ancak boyuna havalarda uçmak hevesine kapılıp, kendi kendilerini zorlayınca, yollarını şaşırır insanlar. Melek olmak hırsına düşerler; ama sonunda ola ola, ya bir guguk kuşu, ya bir kaz, ya da iğrenç bir akbaba, leş yiyen bir karga olup çıkarlar işin içinden."

Uzun süredir sessiz kalan Spandrell, "ama bütün bunlar hayvanlığın övgüsünden başka bir şey değil," dedi. "Hayvanlar gibi davranmamızı salık veriyorsunuz bize."

Rampion, "size, insan gibi davranmanızı salık veriyorum," dedi. "Bu iki şeyin arasında da küçük bir ayrım olsa gerek. Zaten şu da var ki," diye ekledi, "bir hayvan gibi davranmak, yani evcilleşmemiş, gerçek bir hayvan gibi davranmak demek istiyorum, bir şeytan yaratıp, sonra kendi yarattığınız bu şeytana uygun davranışlar uydurmaktan bin kat daha iyidir."

Kısa bir sessizlik oldu.

Spandrell kendi kendine, "ya şunları söylersem..." diye düşünüyordu. "Bir paravananın arkasından çıkıp, bir adamın üstüne atıldığımı, bir lobutla adamın başına yandan vurduğumu, ya şunlara söylersem..."

Spandrell bir yudum konyak daha içti. Yüksek sesle, "hayır," dedi. "Söylediklerinizin doğru olduğuna pek o kadar inanmıyorum. Bir hayvan gibi davranmak, iyiliği de kötülüğü de kavrayamayan bir yaratık gibi davranmak demektir. Oysa, bir şeytan gibi davranmaya başlamadan önce, iyiliğin de ne olduğunu bilmemiz gerek."

Gelgelelim, ahmakça, pis, iğrenç bir işten başka bir şey değildi Spandrell'in yaptığı. Evet, öyleydi, müthiş bir budalalık, görülmedik bir aptallıktı. İyiliğin ve kötülüğün ne olduğunu öğreten ağacın yasak meyvasını koparmış; ama bu meyvanın özünde, ateşle zehir değil; pis, kahverengimsi kokuşmuş bir nesneyle, birkaç tane küçük kurt bulabilmişti bula bula.

Bunları düşündükçe kaşları çatılan Spandrell, "karşıtı olduğu için vardır her şey," dedi; "şeytanın varlığı, Tanrının da varlığını kanıtlar."

Rampion sabırsızlandı: "Bundan kuşkum yok. Tam anla-

mıyla kötü olan bir Şeytan, tam anlamıyla iyiliğin timsali olan bir Tanrının varlığını gösterir. Eh peki, ne çıkar bundan? Seninle benimle ne ilgisi var bunun?"

"Bana kalırsa çok ilgisi var."

"Bu masanın, elektronlardan, ya da bilinmeyen bir ortamda sallanan sonsuz bir dalga serisinden, ya da dört boyutlu bölünmez bir nesne içinde bulunan büyük sayıda zaman noktalarından, ya da Philip'in bilgin dostları neden yapıldığını ileri sürüyorlarsa ondan oluşmasının seninle ve benimle ne kadar ilgisi varsa; bu işin de o kadar ilgisi var bizimle. Yalnız o kadar. Yani hemen hemen hiç ilgisi yok demek istiyorum. Sizin o mutlak Tanrınızla o mutlak Şeytanınız, insanlarla hiçbir ilgisi olmayan yersiz gerçekler sınıfına girer. Oysa bizleri ilgilendiren tek varlık; tarih ve coğrafyanın o küçük tanrıları ve şeytanlarıdır. Salt iyiliği ya da salt kötülüğü temsil etmeyen, her insana göre değişen ahlâk ölçülerinin, o küçük iyilikleri ve kötülükleridir. Bunların dışında, hiçbir şey insanlığa bağlı değildir, her şey yersizdir. Ve insanlıkla ilişkili olmayan mutlak düşüncelerin etkisine kapılırsanız; sonunda, ister istemez, ya bir aptal ya da kötü bir adam olursunuz; hem aptal, hem kötü olursunuz belki de!"

Spandrell direndi: "Ama öyle olmam, hayvanlaşmamdan daha iyidir. Bir boğa ya da bir köpek olacağıma; aptalın, ya da ahlâksızın biri olmayı yeğlerim."

Rampion sabırsızlandı: "Ama sizden bir boğa ya da bir köpek olmanızı isteyen yok ki! Sizden istenilen tek şey, bir insan olmanız. Bir insan diyorum. Bir melek ya da bir şeytan değil. İnsan dediğin, bir ipin üstünde yürüyen cambaza benzer. Dengesini bulmak için tuttuğu sırığın bir ucunda, kafa, bilinç, ruh vardır; öteki ucunda da beden, içgüdüler, bilinçsiz olan, toprağa bağlı olan, gizemli olan her şey vardır. İpin üstünde, dikkatle dengesini bularak yürür. Dengededir. İşte bu

da aklın alamayacağı kadar güç bir iştir. Bu adamın gerçekten bilip bileceği, kesin olan tek şey, kusursuz olan bir dengenin kesinliğidir; kusursuz bir orantının kesinliğidir. Bu ise, ahlâk açısından bir paradokstur, saçma bir şeydir. Ama var olan, aslı olan, canlı olan tüm gerçekler böyledir; yani mantık açısından saçmadır düpedüz. Canlı bir gerçeğin ışığıyla aydınlanınca da, mantık düpedüz saçmadır. Hangisini canınız isterse, onu seçin. Ya mantığı, ya da yaşamayı. Bu bir beğeni sorunudur. Kimi kişiler de, ölü olmayı her ikisine de yeğlerler."

"Ölü olmayı yeğlerler." Bu söz, yankılanıp durdu Spandrell'in kafasının içinde. Everard Webley, bir tavuk gibi bağlanmış, yerde yatıyordu. Acaba ölü olmayı yeğliyor muydu o da?

Spandrell, ağır ağır konuştu: "Ama ne de olsa, bazı şeyler, kesinlikle ve yüzde yüz kötüdür her zaman. Örneğin bir insanı öldürmek?" Bir insanı öldürmenin, yalnız aşağılık, pis ve iğrenç bir iş olmadığına inanmak istiyordu. Bir insanı öldürmenin, dehşet uyandıran, korkunç bir iş olduğuna inanmak istiyordu. "Kesinlikle kötüdür bu."

Rampion, "birçok başka şeyden neden daha kötü sayılsın bu?" diye sordu. "Bazı koşullar altında, adam öldürmenin, gerekli olduğu, doğru olduğu, övünülecek bir iş olduğu besbelli. Bana kalırsa, bir insanın yapabileceği ve kesinlikle kötü olan bir tek şey vardır: Bu da yaşamaya karşı olmak, kendi benliğinin bütünlüğüne karşı olmaktır. Bir insan, ancak kendi benliğini bozarsa, kendi içgüdülerini yanlış yola saptırırsa, kötülük eder."

Spandrell, acı acı alay etti: "Dönüp dolaşıp, gene hayvanlara geldik. Aklınıza estikçe, tüm isteklerinizi yerine getirerek, çevrenize saldırıp durun. Demek insan aklının en son buluşu bu, ha?"

Rampion, "siz bunu aptalca bir iş sanmak istiyorsunuz ama, aslında pek öyle değil," dedi. "İnsanlar, sizin o hor gördüğünüz hayvanlar gibi davranarak, ancak gerçekten istek duydukları zaman içlerinden geleni yapsalar; bugün uygar geçinenlerin çoğundan bin kat daha iyi davranırlardı aslında. Doğal iştahlar, içten gelen ve kendiliğinden meydana çıkıveren istekler, hayvana döndürmez bir insanı. Hayır, 'hayvana döndürmek' sözünü yerinde kullanmadım. Hayvanları hor görmek anlamına gelebilir bu. 'İnsanlar gibi kötü ve ahlâksız etmez' demem daha yerinde olur... Bizi bu hale sokan, hayal gücüdür, kafadır, ilkelerdir, geleneklerdir, eğitimdir. İçgüdüleri kendi haline bırakırsanız, yapacakları zarar öyle azdır ki! Eğer insanlar, ancak tutkuya kapılınca sevişselerdi, ancak öfkelenince ya da çok korkunca dövüşselerdi, ancak gereksinmeleri olunca ya da dayanamayacak kadar isteyince, bir mala el atsalardı; inanın bana, bu dünya cennete dönerdi. Şimdiki aydın, bilimsel ve Hıristiyan döneminde olduğundan, kat kat daha fazla cennete dönerdi. Casanova'ların, Byron'ların, Lady Castlemaine'lerin meydana çıkmasının nedeni içgüdüler değildir. Doğuştan gelmeyen istekleri ve hırslarını gıcıklayan pis bir hayal güçleri olduğu için bu hale düşmüşlerdir onlar. Kadınlı erkekli Don Juan'lar, duydukları isteklere göre davransalardı, pek az sayıda aşk serüvenleri olurdu. Önlerine çıkanla gelişigüzel yatıp kalkmaya başlamadan önce, hayal gücüne başvurarak, kendi kendilerini kışkırtmaları gerek onların. Öteki içgüdüler için de aynı şeyi söyleyebiliriz. Çağdaş uygarlığın para hırsıyla çıldırmasının nedeni, mal mülk edinme içgüdüsü değildir. Gelenekler, ahlâk ilkeleri ve eğitim, mal mülk elde etmek içgüdüsünü yapay olarak kışkırtıp durur. Para kazananlara, bu işin doğal ve soylu bir iş olduğunu, tutumlu davranmanın ve çok çalışmanın bir erdem sayılacağını; önüne geleni kandırıp, is-

temedikleri malları onlara satmakla, Hıristiyanlığa hizmet ettiklerini söylerler. Bunu yapmasalar, mal mülk edinme içgüdüsü, sabahtan akşama kadar ve bütün ömürleri boyunca para kapmalarını sağlayacak kadar güçlü olamaz insanlarda. Bu hırsı, hayal gücünün ve kafanın yardımıyla, boyuna kızıştırmak gerek. Uygarlığımızın savaşlarını da düşünün bir kez. İçten gelen bir dövüşkenlikle hiçbir ilgisi yok bu savaşların. İnsanlar, ancak yasaların zoruyla ve propagandanın kışkırtmasıyla göze alabiliyorlar savaşmayı. Milletler Cemiyetini kuracağınıza, insanlara söyleyin, savaşma içgüdüsünün ancak içten gelen buyruklarına boyun eğsinler. Barış için çok daha hayırlı olur bu."

Burlap, "onlara, Hazreti İsâ'ya boyun eğmelerini söylemeyiz, daha da hayırlı olur," dedi.

"Hayır, olmaz. Onlara Hazreti İsâ'ya boyun eğmelerini söylemek, insandan üstün olmalarını söylemek olur. Oysa insandan üstün olmaya kalkışanlar, her zaman insandan aşağı olurlar aslında. Onlara Hazreti İsâ'ya tam anlamıyla boyun eğmelerini söylemekle, dolambaçlı bir yoldan, 'önce enayiler gibi, sonunda da şeytanlar gibi davranın' demiş olursunuz. Vereceğim örnekleri bir düşünün hele. Yaşlı Tolstoy: Büyük bir adamdan da üstün olmaya yeltenerek, kendini, bile bile aptal eden büyük bir adam. Sizin o iğrenç küçük San Francesco'nuz." Burlap'a döndü: "Al sana bir aptal daha! Ama o aptal, iblisliğin sınırına varmış bile. Thebaid'deki keşişlerle, bu işin bir adım daha ileri gittiğini görüyoruz. O keşişler bu sınırı aştılar. İblislik aşamasına geçtiler. Kendi kendilerine işkence ettiler; iyi, güzel ve canlı olan her şeyi yıktılar. Onların programı buydu işte. Hazreti İsâ'nın sözünü dinleyip, insandan üstün olmaya kalktılar; ama sonunda, düpedüz şeytanca bir yıkıcılığın simgesi olup işin içinden çıktılar. İçgüdülerine uyarak, doğal bir davranışı benimsemekle yetinse-

lerdi, doğru dürüst birer insan olabilirlerdi pekalâ. Ama hayır! İnsanlığı aşmak istiyorlardı. Böylece şeytan oldular. Önce aptal, sonra da şeytan! Aptal şeytanlar! Öf!" Rampion, yüzünü buruşturdu, tiksinircesine başını salladı. Sözünü öfkeyle sürdürdü: "Düşünün ki, dünya bu yaratıklarla dolu! Bunlar ermiş Anthony ile şeytanları, San Francesco ile salakları kadar ileri gitmemişler ama, gene de aynı türden yaratıklar. Aralarında bir derece farkı var ancak. Hepsi de aynı biçim sapıtmış - yani insanlıkla ilişkilerini kesmeye kalkışarak. İnsanlıkla ilgisi olmayan dindarlar, insanlıkla ilgisi olmayan ahlâkçılar, insanlıkla ilgisi olmayan aydınlar ve bilim adamları, insanlıkla ilgisi olmayan uzmanlar ve becerikli adamlar, insanlıkla ilgisi olmayan işadamları, insanlıkla ilgisi olmayan pintiler ve mal mülk meraklıları, insanlıkla ilgisi olmayan şehvet düşkünleri ve Don Juan'lar, sevdalıyken bile insanlıkla ilgisi olmayan bilinçli bireyler. Tümü de sapık. Kendilerini ya iyiliğe, ya kötülüğe; ya ruha, ya da bedene adayarak sapıtmışlar. Dengeli bir orta yoldan, insanlıktan her zaman uzak kalmışlar. Sapıkların bir sığınağı oldu bu dünya. Şimdi bu sofrada dört tane sapık var." Gülerek çevresine bakındı: "Tertemiz olduğunu sanan küçük bir Hazreti İsâ sapığı!"

Burlap, Rampion'u bağışlarcasına gülümsedi.

"Güzellik meraklısı, aydın bir sapık."

Philip,"sağ olun, iltifat ediyorsunuz," dedi.

"Bir ahlâk ve felsefe sapığı." Rampion, Spandrell'e doğru döndü. "Tam anlamıyla küçük bir Stavrogin.* Spandrell, kusuruma bakmayın ama, sizin gibi koca bir budala gerçekten bulunmaz yeryüzünde." Olanca dikkatiyle Spandrell'e baktı: "Benliğinde, edebiyatın tüm tragedya kahramanları sanki kaynaşıp bir tek kişi haline gelmiş gibi gülümsüyor! Ama boşuna! Bu yüzün arkasında gizlenen akılsız soyları, meydana

* Dostoyevski'nin *Ecinniler* adlı romanının başlıca kişilerinden biri.

çıkıyor gene de."

Spandrell başını arkaya devirip, sessizce güldü. "Bir bilse," diye düşünüyordu, "bir bilse..." Ama Rampion o işi bilse de, Spandrell'i gene aptal saymaz mıydı acaba?

"Gül bakalım, koca Dostoyevski! Size bir şey söyleyeyim mi ben? 'Aptal' adı, aslında Mishkin'e değil Stavrogin'e verilmeliydi. Stavrogin, Mishkin'den kat kat daha aptal; daha da su katılmamış bir sapık."

Philip sordu: "Peki, bu sofradaki dördüncü adam ne biçim bir aptal, ne biçim bir sapık?"

"Ne biçim mi?" Rampion başını salladı. İnce saçları ipek gibi havalandı. Gülümsedi. "O, öğretmenlik eden bir sapık. Ağlaya sızlaya yaşadığı çağı ayıplayan bir sapık. Şu kahrolası köhne dünyanın gidişatı yüzünden telâşlanan bir sapık. Üstelik de, boyuna gevezelik eden bir sapık." Rampion ayağa kalktı. "İşte bu yüzden evime gidiyorum," dedi. "Öyle bir konuştum ki! Bunun gerçekten ilgisi yok insanlıkla. Gerçekten bir rezalet söylediklerim. Utanıyorum kendi halimden. Ama bütün sorun bundan çıkıyor: Karşınıza, insanlıkla ilişkisi olmayan şeyler ve insanlıkla ilişkisi olmayan adamlar çıkınca; çaresiz, sizin de insanlıkla ilişkiniz kalmıyor. Bütün bunlar hep sizlerin kabahatı."

Rampion alaycı alaycı son bir kez gülümsedi, elini sallayarak ötekilere iyi geceler diledikten sonra, çıkıp gitti.

Burlap eve döndüğü sırada, Beatrice, her zaman olduğu gibi beklemekteydi gene. Burlap son zamanlarda, cana yakın ve çocuksu bir davranışla, Beatrice'in dizinin dibinde yere oturmayı bir alışkanlık haline getirmişti. Bunu gene yaptı; tepesinde yusyuvarlak, pembe ve kel bir yer açılan siyah kıvırcık saçlı başını onun dizine dayadı. Sıcak sütünü yudum yudum içerken Rampion'dan söz etti. Rampion, olağanüstü

bir adamdı, hattâ büyük bir adamdı. Beatrice, bunu beğenmedi; Rampion'un nasıl büyük bir adam olabileceğini sordu. Beatrice, Denis Burlap bir yana, yaşayan hiçbir insana büyüklük bağışlanmasından hoşlanmazdı. (Ölüler için durum başkaydı elbette; çünkü onlar ölüydü ne de olsa.) Beatrice, kıskanırcasına direndi. Rampion, pek de büyük sayılamazdı doğrusu. Eh, belki yüzde yüz büyük değildi ama; nerdeyse büyük denilebilirdi ona. Tek kusuru, ruha bağlı değerlere karşı garip duygusuzluğu, bu konuda peşin yargılar vermesi, bu açıdan kör gibi oluşuydu. Onun, böyle bir tutumu neden benimsediğini anlamak da kolay. Rampion, fazla aşırı olan bir yönelişe karşı tepkide bulunuyor. Ne var ki, bunu yaparken, ters yönde aşırılığa düşüyor kendi de. Örneğin, bir türlü anlayamıyor San Francesco'yu. Bu ermiş için, öyle gülünç, öyle iğrenç şeyler söyleyebiliyor ki! Rampion'un böyle konuşması, çok garip, çok yürekler acısı bir şey.

Beatrice, sert sert sordu: "Ne dedi?"

Beatrice, Burlap'ı tanıdığından beri, San Francesco'yu da kanadı altına almıştı.

Burlap, Rampion'un sözlerinin edebe aykırı yerlerini biraz atlayarak, neler söylediğini anlattı. Böyle şeyleri nasıl söyleyebilirdi Rampion! Ne yüzle söyleyebilirdi bunları? San Francesco'ya karşı dayanılmaz bir hakaretti bu! Burlap, Rampion'un böyle bir kusuru, gerçek bir kusuru olduğunu onayladı. Ama iyi niyetli davrandı; Rampion'un kusurunu hafifletmek için, pek az insanın ruhtan gelen güzelliği gerçekten duyabildiğini açıkladı. Rampion, birçok açıdan olağanüstü bir adamdı, ama San Francesco gibi insanlarda bulunan o altıncı duyudan yoksundu sanki. San Francesco gibileri, altıncı duyuları sayesinde, maddesel güzelliği aşan gerçek güzelliği görebiliyorlardı. Burlap, tam gelişmemiş olmakla beraber, bu duyunun kendinde de bulunduğunu sandığını

söyledi. Burlap'a benzeyen insanlar öyle azdı ki! Nerdeyse herkes ona yabancıydı bu açıdan. Çoğu kişilerin renkleri birbirinden ayırdedemedikleri bir ülkede renkleri gerçekten oldukları gibi görmeye benziyordu bu. Acaba Beatrice de düşünüyor muydu aynı şeyi? Çünkü Beatrice, her şeyi iyice görebilen ender insanlardan biriydi elbette. Beatrice ile ilk karşılaştığı zaman, bunu hemen anlamıştı. Beatrice, ağır ağır başını salladı. Evet, o da aynı şeyi duyuyordu. Burlap, başını kaldırıp, Beatrice'e gülümsedi. Beatrice'in aynı şeyi duyduğunu biliyordu. Beatrice'in gururunu okşadı bu. Kendini önemli bir kişi saymaya başladı. Rampion'un, sevgi konusunda düşündükleri vardı bir de. Burlap, başını salladı. Rampion'un görüşleri, aklın alamayacağı kadar kaba ve hayvancaydı; yalnız bedenle ilgiliydi.

Beatrice, duygulu bir tavır alarak, "feci!" dedi.

Denis Burlap'ın, Rampion'dan bambaşka olduğunu düşünüyordu. Güvenle dizine yaslanan başa, sevgiyle baktı. Denis'in saçlarının kıvırcıklığına; o küçük güzel kulaklarına; hatta başının tepesindeki pembe kel yere bayılıyordu. Her nedense, saçların döküldüğü o küçük, pembe, yuvarlak yer, Beatrice'e pek sevimli görünüyor, onu duygulandırıyordu. Uzun bir sessizlik oldu.

Sonunda Burlap, derin derin içini çekti. "Öyle yorgunum ki" dedi.

"Yatmalısınız."

"Kımıldayamayacak kadar yorgunum."

Burlap, yanağını Beatrice'in dizine daha da çok bastırdı; gözlerini kapadı.

Beatrice elini kaldırdı, bir an durakladı, gene indirdi; sonra elini bir daha kaldırdı. Parmakları, Burlap'ın kıvırcık kara saçlarını, huzur verircesine, okşamaya başladı. Gene uzun bir sessizlik oldu.

Beatrice sonunda elini çekince; Burlap, "ah, bırakmayın, ne olur," dedi. "Öyle rahatlıyorum ki! Sanki sizden çıkan bir güç var. Başımın ağrısı nerdeyse geçti."

Beatrice, "başınız mı ağrıyor?" diye sordu. Burlap'a düşkünlüğü her zaman olduğu gibi, gene bir çeşit öfkeye dönüştü. Emretti: "Öyleyse mutlaka yatmalısınız."

"Ama burada öyle mutluyum ki!"

"Hayır, yatacaksınız,"

Beatrice'in o koruyucu analık duyguları iyice ayaklanmıştı. Zorbalık eden bir sevgiydi onunkisi.

Burlap, istemeye istemeye ayağa kalkarak sızlandı: "Öyle zalimsiniz ki!"

Beatrice merhamete geldi; "siz yattıktan sonra, gelip başınızı ovarım," diye söz verdi.

Burlap'a düşkünlüğü yüzünden zorbalık ederek o yumuşak, sıcacık sessizliği, söz söylemeden meydana gelen o yakınlığı, birdenbire bozduğuna, şimdi Beatrice de pişmandı. Kendini haklı göstermek için bir bahane buldu: Eğer Burlap baş ağrısı geçer geçmez uyumazsa, ağrı gene başlayacaktı...

Beatrice sözünü tutarak odaya geldiği sırada, Burlap yatalı nerdeyse on dakika oluyordu. Beatrice'in sırtında yeşil bir sabahlık vardı. Bir tek kalın uzun örgüde toplanan sarı saçları, tıpkı panayırlarda yük arabası atlarının örülmüş kalın kuyrukları gibi, her kımıldanışında ağır ağır sallanıyordu.

Burlap bu hale bayıldı: "Sizi sırtınızda şu örgüyle gören, on iki yaşında sanır," dedi.

Beatrice, biraz sinirli sinirli güldü, yatağın kenarına oturdu. Burlap elini kaldırdı, kalın örgüyü yakaladı.

"O kadar hoş ki, insanın çekesi geliyor," dedi.

Şakalaşarak örgüyü hafif hafif çekti.

Beatrice, gözdağı verdi; "Dikkat edin, yoksa başınızın ağ-

rısına aldırmam; ben de sizin saçınızı çekerim sonra."

Burlap'ın kıvırcık kara saçlarından bir tutam yakaladı.

Burlap, ilkokul çocuklarının diliyle yalvardı: "Sayım suyum yok! Sayım suyum yok! Bırakıyorum işte." Sonra da şunu ekledi: "Küçük erkek çocukların, küçük kız çocuklarla dövüşmekten hoşlanmamalarını gerçek nedeni, küçük kızların onlardan çok daha acımasız ve yabansı oluşudur yalnız."

Beatrice gene güldü. Bir sessizlik oldu. Tedirginlik içinde bir şey beklercesine Beatrice'in soluğu birazcık kısılıyor, yüreği hızla çarpıyordu.

"Başınız fena mı?" diye sordu.

"Oldukça."

Beatrice elini uzattı, Burlap'ın alnına dokundu.

Burlap, "sizin elinizde büyü var," dedi. Çabucak, beklenmedik bir hareketle, yatak örtülerinin altında yan kıvrılıp, başını Beatrice'in kucağına koydu. "İşte!" diye fısıldadı, rahat rahat içini çekti, gözlerini kapadı.

Beatrice bir an için şaşırdı, korkar gibi oldu. Bu kara, bu sert, bu ağır başın, kalçalarına böyle dayanması, garip bir şeydi, korkunç bir şeydi. Hafif bir ürpertiyi önledikten sonra, Burlap'ın gösterdiği bu çocukça güvene sevindi. Onun alnını; koyu, gür, kıvırcık saçlı başını okşamaya başladı. Dakikalar geçti. O yumuşak, sıcacık, sessizlik ikisini de yeniden sardı; söz söylemeden ortaya çıkan o yakınlık yeniden kuruldu aralarında. Beatrice'in Burlap'ı korumak isteğinde zorbalık kalmamıştı artık; yalnız sevecenlik vardı bu istekte. Beatrice'in bedenini kaplayan zırhın katılığı sanki eriyivermişti; onu bu zırhı sırtına geçirmeye zorlayan korkular da, bu sıcacık yakınlığın içinde erimişti hemen.

Burlap gene içini çekti. Hiç kıpırdamadan, keyfinden kendinden geçmişcesine, uyukluyor gibiydi.

Beatrice, hafif bir sesle fısıldadı: "Geçiyor mu?"

Burlap da bir fısıltıyla karşılık verdi: "Yan tarafı hâlâ ağrıyor epeyce. Tam kulağımın üstü."

Ağrıyan yere Beatrice'in daha kolay dokunabilmesi için, başını çevirdi. Öyle bir çevirişti ki bu, yüzü kadının karnına dayandı; soluk aldıkça canlı canlı kımıldayan, sıcaklığını ve teslimiyetini duyduğu o yumuşak karına dayandı.

Burlap'ın yüzü bedenine değince, Beatrice'in ürpertilerle dolu korku nöbetleri yeniden başladı ansızın. Tenlerinin böylesine yakından birbirine dokunması, Beatrice'in bedenini ürküttü. Ama Burlap kımıldamadığı, tehlikeli hiçbir şey yapmadığı, daha çok yaklaşmaya kalkmadığı için, Beatrice'in korkuları yavaş yavaş yokoldu. Bu korkuların verdiği heyecan sayesinde; şimdi duyduğu o sıcak, o eşsiz sevecenlik büsbütün arttı, büsbütün güçlendi. Burlap'ın saçını gene okşadı. Sıcak soluğunu karnında duyuyordu. Biraz ürperdi. Mutluydu ama; korkuyla beklemenin verdiği bir heyecanla titriyordu. Bedeni hem titriyordu, hem de sevinç içindeydi her nedense; hem korkuyor, hem de merak ediyordu; hem çekiniyor, hem de bu yakınlığa ısınıyordu; hatta korktuğu halde, çekine çekine istek de duyuyordu.

Gene fısıldadı: "İyileşti mi?"

Burlap başıyla küçük bir hareket yaptı; yüzünü kadının yumuşak etine daha da çok gömdü.

Beatrice sordu: "Artık bırakayım mı? Gideyim mi?"

Burlap başını kaldırdı, ona baktı: "Hayır, hayır" diye yalvardı. "Gitmeyin, daha gitmeyin. Büyüyü bozmayın. Bir dakika daha kalın. Bir dakika yatın yorganın altına. Yalnız bir dakika."

Beatrice, hiçbir şey söylemeden, onun yanına uzandı. Burlap Beatrice'in üstünü örttü, ışığı söndürdü.

Beatrice'in kolunu okşayan parmaklar, hafif hafif dokunuyordu. Bu parmaklar bir bedene bağlı değildi de, bir ru-

hun parmaklarıydı sanki. Bizi avutmak için, öteki dünyaya göçen sevgililerimizden bir sevgi mesajı getirip, karanlıkta yapılan ispiritizma oturumlarında yüzümüze titreyerek dokunan, içi havayla dolu lastik eldivenlerin dokunuşunu andırıyordu bu parmaklar. Hem okşamak, hem de ispiritizma yapılırken ruhların gönderdiği bir lastik eldiven olmak! Öteki dünyada yaşarcasına sevişmek! İşte buydu Burlap'ın marifeti! Yavaş yavaş, sabırla, sanki bedeni hiç yokmuş gibi, sonsuz bir yumuşaklıkla okşayıp durdu. Beatrice'in zırhı tamamiyle eriyip gitmişti. Öteki dünyadan gelen ruhların hafifçe dokunan parmaklarıyla, Beatrice'in özünü okşuyordu artık Burlap. Bir genç kızın titreyen yumuşak özünü okşuyordu. Beatrice'in zırhı erimişti. Denis Burlap'ın yanında, akıllara sığmaz bir güven içinde görüyordu kendini. Korkmuyordu artık. Korksa bile, el sürülmemiş bir çocuğun soluk soluğa ürpermeleriydi bunlar; duyduğu mutluluğu daha da yoğunlaştıran ürpermeler. Bilekten omuza, omuzdan bileğe sabırla gidip gelen, sonsuza dek sürecekmiş duygusunu veren tatlı okşamalardan sonra; ruhun eli Öteki Dünyadan uzanıp göğsüne dokununca bile, kendini akıllara sığmaz bir güven içinde sandı. Bu el, bir bedene nerdeyse bağlı değilmişcesine, havayla şişirilmiş bir lastik parçasıymış gibi, hafif hafif dokundu; yuvarlak etin üstünde bir ruhun dokunuşu gibi kaydı; melek parmakları, çıplak tene uzun uzun değdi. İlk dokunuşta, yuvarlak göğüs ürperdi. Beatrice'in her bir yanını saran mutluluk ve güven duygusu içinde, kendine özgü korkuları vardı o göğsün. Ama ruhun eli, sabırla, tatlı tatlı, korku uyandırmadan, okşayıp durdu hep. Tâ ki, yeniden güvenen ve sonunda istek duyan göğüs, bu elin dokunuşunu özledi; ve göğüste uyanan istekler, dal budak sararak titreye titreye yayıldı; Beatrice'in canlanan tüm gövdesini kapladı. Sonsuzluklar uzayıp gitti karanlıkta.

OTUZBEŞİNCİ BÖLÜM

Ertesi gün çocuk, ağrının her gelişiyle hafif hafif sızlanacağına, bağırmaya başladı. Arka arkaya, nerdeyse saatle ayarlanan bir düzenle, birbirinin peşi sıra yükseliyordu tiz çığlıklar. Elinor'a, sanki sonsuza dek sürecekmiş gibi geldi bu çığlıklar. Tuzağa düşen bir tavşanın bağrışına benziyordu bu. Ama bin kat beterdi; çünkü bağıran bir hayvan değil, bir çocuktu; Elinor'un çocuğuydu; tuzağa düşen, can çekişen çocuğuydu. Elinor da bir kapana düşmüştü sanki. Çocuğunun çektiği acıyı hafifletmeye hiç gücü yetmediği için, bir kapana düşmüştü. Neden olduğunu tam bilmeden, kendini suçlu bulduğu için de bir kapana düşmüştü. Böyle düşünmesi mantıksızdı ama, aklından bir türlü söküp atamıyordu bu düşünceyi. Bütün bunlar onun kabahatiydi her nedense; onun işlediği suç yüzünden, çocuğu haince cezalandırılıyordu. Elinor'u gittikçe eziyor, gittikçe boğuyordu bu düşünce. Kendi düştüğü kapanın içinde hapis kalan, ama oğlunun hapis olduğu kapana giremeyen Elinor; sanki aralarında gözle görülmeyen demir çubuklar varmış gibi, küçük eli tutmuş oturuyor, çocu-

ğunun imdadına yetişemiyordu. Çocuk ateşler içinde, soluk soluğa bir süre sessiz kaldıktan sonra, o korkunç çığlığın yeniden yükselmesini; yüzünün ansızın yeniden çarpılmasını; küçük gövdenin acıyla (her nedense Elinor'un ona verdiği bir acıyla) yeniden gerilmesini bekliyordu.

Doktor, uyuşturucu ilâçlarla gelebildi sonunda.

Philip, on iki yirmi treniyle Gattenden'e vardı. Acele edip erken uyanmamış, daha önce kalkan bir trene binmemişti. Kentten ayrılmak zorunda kaldığı için kızıyordu. Bir çeşit protestoydu geç gelişi. Çocuğun karnı biraz ağrıdı diye, böylesine telâş etmekten, vazgeçmeliydi Elinor. Saçma şeylerdi bunlar.

Elinor, otomobilden inen Philip'i kapıda karşıladı. Yüzü öyle solgun ve perişan, umutsuzluk dolu gözlerinin çevresi öyle morarmıştı ki, Philip onu görünce fena oldu.

Üzüntüyle, "ama asıl hasta olan sensin," dedi. "Ne oluyor?"

Elinor bir an sustu; yüzünü kocasının omuzuna dayadı, ona sıkı sıkı sarılıp durdu. "Dr. Crowther'e göre menenjit," diye fısıldadı sonunda.

Mrs. Bidlake'in sabahleyin telgrafla çağırdığı hastabakıcı, beş buçukta geldi. Gattenden'e aynı trenle akşam gazeteleri de ulaştı. Şoför bu gazetelerin bazılarını alıp getirdi. Everard Webley'nin cesedinin otomobilinde bulunduğu haberi ilk sayfadaydı. Gazeteler herkesten önce John Bidlake'e getirildi. O sırada kitaplıkta keyifsiz keyifsiz uyuklamakta olan yaşlı adam, haberi okudu. Başka birinin ölümünü duymak onu öyle bir heyecanlandırdı ki, kendi ölümünü tamamiyle unutuverdi. Birden gençleşerek ayağa fırladı gazeteyi havada sallaya sallaya hole koştu.

Haftalardır çıkarmadığı, çınlıyan gür bir sesle, "Philip!" diye bağırdı. "Philip! Hemen buraya gel!"

Hastanın odasından yeni çıkıp koridorda Mrs. Bidlake ile konuşan Philip, ne olduğunu merak etti; koşa koşa aşağı indi.

John Bidlake, nerdeyse zafer kazanan bir adam haliyle, çok önemli bir şey söylercesine, "şunu oku!" diye buyurdu.

Elinor haberi duyunca, baygınlık geçirecekti az kalsın.

"Bana kalırsa, çocuk bu sabah daha iyi, Dr. Crowther."

Dr. Crowther, doğru bağlanıp bağlanmadığını denetlemek için, kravatını yokladı. Ufak tefek, çevik bir adamdı. Nerdeyse aşırı sayılabilecek bir titizlik göze çarpıyordu kılığında kıyafetinde.

Bir telgraf çekercesine, sayılı sözcüklerle sordu: "Daha mı durgun, ha? Uyuyor mu?"

Dr. Crowther, bir kayanın temeli kadar sağlam olan sözlerini, elinden geldiğince az sayıya indirmişti. Sözleri ancak anlaşılır; ama başka anlamlara gelmezdi. Dr. Crowther, ağzından gereksiz sözcükler çıkararak, gücünü boşuna harcamazdı. Ford nasıl otomobil yapıyorsa, o da öyle konuşurdu. Elinor, Dr. Crowther'den hiç mi hiç hoşlanmazdı; adamın kendini beğenmiş becerikliliğinden, kendine güvenmesinden nefret ederdi; ama bu yüzden de inanırdı ona.

Elinor, "evet, uyuyor," dedi.

Dr. Crowther, her şeyi önceden bilircesine başını salladı: "Öyledir, uyur."

Gerçekten de önceden biliyordu her şeyi; çünkü hastalık değişmez seyrini izleyerek gelişmekteydi.

Elinor, doktorla birlikte yukarı çıktı.

Olumlu bir karşılık almak için yalvaran bir sesle, "bu iyi bir belirti mi?" diye sordu.

Dr. Crowther, dudaklarını öne doğru uzattı, başını hafifçe yana eğdi, sonra omuz silkti. Düşündüğünü açığa vurma-

dan, "eh..." dedi, sustu.

Menenjitte, hastanın heyecanlı ve hareketli olduğu ilk aşamadan sonra, bir durgunluk aşaması başladığını açıklamamakla, en azından beş librelik enerjiyi boşuna harcamamıştı.

Şimdi çocuk her gün, sersemlemiş gibi, uyuklayıp duruyordu. Artık acı çekmediği için annesi seviniyordu. Ne var ki, küçük Phil, sanki tamamiyle canlı değilmiş gibi, çevresinde olup bitenlere insanı korkutacak kadar kayıtsızdı. Gözlerini açınca, Elinor, gözbebeklerinin aklın alamayacağı kadar büyüdüğünü, gözbebeğini çevreleyen renkli halkaların nerdeyse yok olduğunu gördü. Küçük Phil'in mavi ve yaramaz gözlerinin yerinde, boş bir karanlık vardı şimdi. Hastalığın ilk günlerinde, çocuğa korkunç işkence eden ışık, onu tedirgin etmiyordu artık. Bir ses duyar duymaz, artık irkilip titremiyordu. Ona söylenilenleri bile duymuyor gibiydi aslında. Aradan iki gün geçti. Derken Elinor, akıl almaz bir korkuya kapılarak, çocuğun nerdeyse tamamiyle sağır olduğunu fark etti ansızın.

Bu korkunç şeyi Dr. Crowther'e söyleyince, adam, "sağır ha?" dedi. "Sıradan bir belirti."

"Ama bir şey yapılamaz mı?"

O yürekler acısı çığlıklar bitip de sessizlik başlayınca, Elinor kapandan kurtulduğunu sanmıştı; oysa kapanın içine yeniden düşmüştü şimdi.

Dr. Crowther, çevik bir hareketle başını salladı; ama ancak bir tek kez, bir sağa bir sola. Hiçbir şey söylemedi. Bir librelik enerjiyi boşuna harcamamakla, kazanmış sayılırdı bu enerjiyi.

Doktor gittikten sonra, bu felâkete inanmak istemeyen Elinor, kocasına dönüp yalvardı: "Ama onun sağır kalmasına katlanamayız."

Kocasının elinden hiçbir şey gelemeyeceğini biliyor, ama gene de bir şeyler umuyordu; felâketi anlıyor, ama gene de inanmak istemiyordu.

"Onun sağır kalmasına katlanamayız."

"Eğer doktor hiçbir şey yapılamayacağını söylediyse..."

Elinor üst üste soruyordu: "Ama sağır mı kalsın? Phil sağır mı kalsın? Sağır mı?"

Kocası, "belki de kendiliğinden geçer," dedi, onu avuturcasına.

Bunu söylerken merak etti: Acaba Elinor, çocuğun iyileşeceğini mi sanıyordu hâlâ?

Elinor ertesi sabah erkenden, sırtında sabahlığı, çocuğun geceyi nasıl geçirdiğini hastabakıcıdan öğrenmek için, ayak parmaklarının ucuna basa basa yukarı çıkınca, Phil'i uyanık buldu. Küçük Phil'in gözkapaklarından biri iyice açıktı. Ancak gözbebeğinden oluşan o tek göz, tavana dikiliydi. Öteki göz yarı kapalıydı, sürekli göz kırparcasına. Ve bu göz kırpma, bir deri bir kemik kalan, çökmüş küçük yüze, insanı dehşet içinde bırakan şakacı bir hava veriyordu.

Hastabakıcı, "o gözünü açamıyor," diye açıkladı; "felçli o gözü."

Elinor, oğlunun o uzun kıvırcık kirpiklerini birçok kez kıskanmıştı nerdeyse. Bu kirpiklerin arasındaki göz, kenara kaymıştı şimdi; görmeyen, kıpırdamayan bir bakışla, yana bakıyordu şaşı şaşı.

Cuthbert Arkwright, Philip Quarles'a içerlercesine, "Allah aşkına," dedi, "Allah aşkına, şu Quarles neden Londra'ya dönmez bir türlü?"

Herondas'ın *Mimes*'lerinin resimli yeni bir baskısını yayımlayacağı için, Philip Quarles'dan bir önsöz koparabileceğini umuyordu.

Willie Weaver, çok heceli uzun sözcükler kullanarak, bu köye çekilişin Philip Quarles'ın kendi isteğiyle olmadığını açıkladı. Kendi kendini alkışlarcasına hafif hafif öksürerek, şunu ekledi: "Çocuğu hasta, ve bu çocuk, Danimarka'da denildiği gibi, artık uzun süre dayanamazmış mutluluktan uzak kalmaya."*

Arkwright homurdandı: "Öyleyse o çocuk, bir an önce mutluluğa kavuşsun bari." Kaşlarını çattı: "Önsöz için başka birini enselemem fena olmaz belki."

Gattenden'de günler, aklın alamayacağı kadar korkunç bir karabasanın birbirini hızla izleyen aşamaları gibi geçmişti. Küçük Phil, bir iki gün sağır kaldıktan sonra, kör de olmuştu. Şaşılaşan gözleri, hiçbir şeyi göremiyordu. Bir hafta süren bir sessizlikten sonra, ilk günler çektiği acı, gene başladı ansızın. Çocuk bağırıyordu. Daha sonraları, küçük gövdesi, korkunç bir biçimde kıvranıp sarsılmaya başladı. Çocuğun içine bir ifrit girmiş de ona işkence ediyordu sanki. Derken, yüzünün ve bedeninin yarısı felce uğradı; ve içten gelen, görülmeyen bir ateşin sıcaklığıyla eriyen bir balmumu gibi, kemiklerinin üstündeki et, nerdeyse gözle görülürcesine eridi. Everard'ın ölüm haberiyle büsbütün yoğunlaşan o korkunç suçluluk duygusunun ve çaresizliğin kapanına düşen Elinor, çocuğunun yatağının başında oturdu; hastalığın birbirini izleyen aşamalarını seyretti. Hastalığın her yeni belirtisi, bir öncekinden daha beter, akıllara sığmayacak kadar korkunç görünüyordu ona. Evet, insan aklı alamazdı bunları. Böyle şeyler olamazdı, olmuyordu da. Olsa bile, onun başına gelemezdi bunlar. Kendi çocuğu gözünün önünde sakatlanamaz, boş yere işkence göremezdi. Elinor'u seven erkek, Elinor'un da (yanılarak, suç işleyerek, sonunda bir felâkete ne-

* Hamlet'in can çekişirken, kendini öldürmek isteyen arkadaşı Horatio'ya söylediği son sözlerden birine değinme: "Mutluluğa (yani ölüme) kavuşmayı bir süre geciktir."

den olarak) sevmeye nerdeyse karar verdiği erkek, böyle ne olup bittiği anlaşılmadan ansızın öldürülemezdi. Böyle şeyler olamazdı. Olası şeyler değildi bunlar. Değildi ama, Everard ölmüştü; ve her geçen gün, küçük Phil'e daha da çok acı çektiren yeni bir işkence hazırlıyordu. Tıpkı karabasanlarda gibi, olası olamayan şeyler gerçekleşmekteydi.

Elinor, çok serinkanlı, sessiz ve becerikliydi görünüşte. Hastabakıcı Butler, hasta odasına çıkarılan yemeklerin getirilirken yolda soğumasından yakınınca ve midesini bozan Çin çayı yerine Hint çayı isteyince; Elinor, Lipton çayı ısmarladı; ve Dobbs şiddetle karşı koyduğu halde, öğle ve akşam yemeklerinin, sıcak suyla ısıtılan özel kahvaltı tabaklarıyla yukarıya gönderilmesini sağladı. Dr. Crowther'in telgraflarda kullanılan dille buyurduklarının tümünü yapıyor hem de tam vaktinde yapıyordu. Ona emredildiği halde, yapmadığı bir tek şey vardı: Hiç dinlenmiyordu.... Hastabakıcı Butler bile, Elinor'un becerikli ve düzenli olduğunu kabul etmek zorunda kaldı ister istemez. Ama hem hasta odasında tek başına ve hiç kimse karışmadan saltanat sürebilmek için; hem de bu işte bir çıkarı olmadığı halde, Elinor'u düşündüğü için, doktordan yana çıkıyor, Elinor'un biraz dinlenmesini istiyordu o da. Elinor'un serinkanlılığının bir çaba sonucu olduğunu anlıyordu hastabakıcı. Son kertesine varan bir gerginliğin kasılmasıydı bu serinkanlılık. Philip ile Mrs. Bidlake de, Elinor'un dinlenmesi için direnip duruyorlardı. Ama Elinor'un hiç kimseye kulak astığı yoktu. Solgun yüzü, altı morarmış gözleri bitkinliğini açığa vurduğu halde, "ben çok iyiyim," diye dayatıyordu hep.

Hiç yememek, hiç uyumamak isterdi elinde olsaydı. Everard ölmüştü, çocuğuna gözleri önünde işkence ediliyordu; böyle bir durumda yemek ve uyumak duygusuzluktu nerdeyse. Ne çare ki, etimiz, kanımız; ruhla ve ruhun tutumuyla

duygusuzca alay eder. İstese de istemese de, bu duygusuzluğa boyun eğmek zorundadır ruh. Elinor, emirlere boyun eğiyor gece on birde yatağına yatıyor; yemek zamanları da alt kata iniyordu. Bunları yapması, başka işe yaramasa bile, gittikçe artan mutsuzluğuna dayanmak gücünü veriyordu ona. Elinden acı çekmekten başka bir şey gelmediği için, bu acının alabildiğine büyük, alabildiğine yoğun olmasını istiyordu Elinor.

Öyle yemeğinde buluştuklarında, babası tavuk suyunu içerken, kısaca "çocuk nasıl?" diye sorardı. Elinor, bellibelirsiz bir karşılık verdikten sonra, hemen başka bir konuya geçerdi yaşlı adam.

John Bidlake, torunu hastalanalı beri, çocuğun kapısının önünden geçmeye bile yanaşmamıştı. Acı çekenleri, hastaları görmekten ödü kopardı. Onu bekleyen acıları ve ölümü aklına getirecek her şeyden nefret etmişti öteden beri. Torununun hastalığından böylesine korkmasının, özel bir nedeni de vardı. Kendine özgü boş inançlar uydurmak açısından ayrıca marifetli olan John Bidlake, kendi alınyazısını çocuğunkine bağlamıştı gizlice: Çocuk iyileşirse, o da iyileşecekti; çocuk iyileşmezse... Böylesine kesin bir biçim aldıktan sonra, yabana atılamazdı bu boş inanç. John Bidlake, kendine güven vermeye çalışıyordu. "Saçma bir düşünce bu," diyordu, "tamamiyle anlamsız ve aptalca bir şey." Ama çocuğun odasından gelen her kötü haber, gene de ürpertiyordu onu. O odaya ayak basarsa, en tüyler ürpertici korkularının bile boşuna olmadığını anlayabilirdi durup dururken. Belki de (kim bilir böyle şeylerin içyüzünü?) çocuğun çektiği acılar, gizemli bir biçimde John Bidlake'e bulaşıverirdi. Torununun sözünü bile duymak istemiyordu. Öğle yemeklerinde sorduğu o kısacık spru dışında, çocuğun adını ağzına almaya yanaşmıyordu hiç. Başka biri torunundan söz edince de, ya lâfı değiştiriyor

(bunu yaparken de gizlice tahtaya vuruyordu) ya da hemen uzaklaşıyordu oradan. Evdekiler, çok geçmeden, John Bidlake'in bu illetini anladılar ve saygı gösterdiler onun korkularına. Ölüme mahkûm suçlulara karşı özellikle iyi davranmak gerektiğini düşünerek üst katta olup bitenlerden John Bidlake'in önünde hiç söz etmemeye dikkat ettiler.

Bu arada, içi içine sığmayan Philip, dolaşıp duruyordu evde. Arasıra çocuğun odasına çıkıyor; Elinor'u kandırıp oradan uzaklaştırmak için boşuna uğraşıyor, bir iki dakika sonra da yalnız başına aşağı iniyordu. Hasta odasında uzun uzun oturmaya dayanamıyordu. Elinor'un böyle boşu boşuna, eli kolu bağlı nöbet bekleyişi, dehşet içinde bırakıyordu Philip'i. Hiçbir şey yapamamak, öteden beri korkuturdu onu. Böyle durumlarda, kafasının başka işlerle oyalanmaması, bir işkence olabilirdi Philip için. Hasta odasına gidip gelmeleri arasında, kitap okuyor, yazmaya çalışıyordu. Bir de şu, Gladys Helmsley işiyle uğraşması gerekiyordu. Çocuğun hastalığı yüzünden Londra'ya gidemediği için, Gladys ile görüşmekten kurtulmuştu. Bu işi Willie Weaver'e devretti; çünkü Willie, hem hukukçuydu, hem de çok güvenilir bir dosttu. Philip, bu işi başından savınca, öyle bir rahatladı ki! Gladys ile karşılaşmaktan gerçekten ödü kopuyordu. Oysa Willie, bu işin keyfine varmış gibiydi.

Philip'e şöyle bir mektup yazdı: "Sevgili Philip, yaşlı pederiniz için elimden geleni yapmaktayım. Ama bu elimden gelen, size bir hayli pahalıya patlayacağa benzer gene de. Söz konusu bayanda, gençliğe özgü ve insanı baştan çıkaran o sevimli büyülerin tümü de var. (Ancak mesleksel görgüm ve ahlâkım, şaka olsun diye, onun döl yatağına bir küçük dölüt daha eklemek girişiminden alıkoydu beni!) Gelgelelim bu genç bayan, bir iş kadını aynı zamanda. Üstelik hainee duygular beslemekte yaşlı pederinize karşı. Genç bayanı din-

ledikten sonra, tamamiyle haksız olmadığını da açıklamam gerekiyor. Pederinizin mâşukalarını nerede beslediğini biliyor musunuz? Lyons lokantasında! Genç bayan bunu bana anlatınca, pederinizin Barmecide* gibi bir manyak olması gerektiğini söyledim. (Genç bayanın bu nükteyi anlamadığını belirtmeye gerek yok elbette. Onun için sözkonusu nükteyi herhangi bir yapıtınıza, ya da birkaç yapıtınıza birden koyarsanız diye telif hakkınızdan yüzde beş komisyon ücreti isteyerek, nükteyi size sunuyorum.) Yaşlı pederinize söyleyin, bundan sonraki gönül eğlenceleri için biraz daha fazla para harcasın mutlaka; çünkü o zaman, bu hovardalık ona herhalde daha ucuza gelir eninde sonunda. Yalnız cinsel tutkularını değil, biraz da midesel tutkularını gidermesini salık verin ona. Söyleyin ona, para işlerinde bu denli tutumlu olmasın. Yeme içme işlerinde bu denli tutumlu olmasın. Yarın yeniden saldırıya geçiyorum. Barış anlaşmasının koşullarını, açık seçik ve de yazılı olarak, ele geçirebileceğimi ummaktayım bu kez. Veledinizin sağlık durumunun bozuk oluşuna pek üzüldüm. Sevgilerimle, W. W."

Philip bu mektubu okurken gülümsedi. "Hele şükür, bu sorun çözümlendi," diye düşündü. Ama son tümce aklına gelince, Willie Weaver'in mektubu onu eğlendirdiği ve rahatlattığı için, kendinden utandı. "Bu ne uçsuz bucaksız bencillik!" diye çattı kendi kendine. Pişmanlığını göstermek istercesine, bir süre Elinor'un yanında oturmak üzere, topallaya topallaya çocuğun odasına çıktı. Küçük Phil, sersemlemiş gibi yatıyordu. Yüzü, tanınmayacak kadar erimişti, çökmüştü. Yüzün felce uğrayan yanı, çarpık çarpık sırıtıyordu sanki. Küçük elleri, yatak örtülerini didik didik ediyordu durup dinlenmeden. Kimi zaman hızlı hızlı, kimi zaman da öyle ya-

* Binbir Gece Masallarında Harun Reşid'in veziri. Bu adam dilencilere şölen verir, ama süslü sahanlara ve tabaklara hiçbir yiyecek koydurmazmış.

vaş yavaş nefes alıyordu ki, soluğu kesildi mi diye merak etmeye başlıyordu insan.

Gecelerini yarı yarıya uykusuz geçiren hastabakıcı Butler, biraz uyumaya gitmişti. Philip ile Elinor, hiç konuşmadan oturdular. Philip, karısının elini tuttu. Yataktan yükselen o hafif, düzensiz solukla ölçülen zaman, ağır ağır geçti.

Bahçede, Gattenden'e geleli beri ilk kez resim yapıyordu John Bidlake. Karısı, resim yapması için onu kandırabilmişti sonunda. John Bidlake, ilk kez kendini ve hastalığını unutmuş, mutlu olabilmişti. "Bu ne büyülü bir iş!" diye düşünüyordu. Bir insan gövdesinde olduğu gibi, yalnız kıvrımlar, çıkıntılar, yuvarlaklar, çukurlar vardı bu manzarada. Hey Tanrım! "Orbism" yani yuvarlak çizgilerle yapılmış bir resim denilebilirdi buna. Bulutlar, küçük meleklerin sırtlarına benziyordu. Şu pürüzsüz yüksek otlar, bir deniz perisinin maviye çalan yeşil karnını andırıyordu. Gattenden'in çevresini saran tepeler arasındaki derin çukur, koskocaman bir göbek çukuruydu. Pek uzaklarda olmayan şu karaağaçların herbiri, Jordaens'in tablolarından fırlamış göbekli birer dev Silenus idi. Ve ön planda her zaman yeşil kalan şu gövdesiz, yusyuvarlak, çılgın bitki kümeleri, Efeslilerin taptıkları ay tanrıçası yeşil Diana'nın sayısız memeleriydi. Yapraklar, buhar ve kabaran toprak, hep insan gövdesinden kopmuş koca koca parçaları andırıyordu. Görülmedik bir güzellik! Neler yapılmazdı böyle bir manzarayla! Gökyüzüne yansımış gibi çizmeliydi melek kıçlarını, Diana'nın memelerini. Çeşitlemeleri olan, bir tek yuvarlak tema! Meleklerin kıçları dışardan gelircesine, tabloyu yandan kaplayarak, resmin yüzeyine yükselmeli. Memeler ise, içten gelircesine, tabloya gene yandan yerleşmeli. Bu iki köşegen çizginin, çaprazlama ve yatay olarak birleştikleri nokta, deniz kızının pürüzsüz karnı olmalı. Silenus'lara benzeyen ve biraz kırık bir çizgiyi andıran

ağaçlar da, bunun önünde yer almalı. Büyük çam ağacının kenarı, bütün bu canlı çizgiler resmin dışına taşmasın diye, sol ön planda bir siluet olarak çizilecek. Sağda ise, yarısı aslan yarısı kartal taş heykelin görünmesi çok uygun olacak; çünkü dört yanı kapalı bir resim olmalıydı bu. Hayal gücünün bu küçük evrenin dışına çıkması engellenecekti böylece. Bu tabloya bakanın gözü, hayalimsi bir tünelin içinden bakarcasına, resmin odağı olan yerden, yani Gattenden'i çevreleyen tepelerin ortasındaki derin oyuğun meydana getirdiği göbek çukurundan uzaklaşmayacaktı. Tanrılara özgü bu bedenlerin öteki parçaları da, uyumlu bir biçimde, bu göbek çukurunun çevresinde toplanacaktı. John Bidlake, sevinçten coşarak, kendi kendine yüksek sesle söylendi: "Vay canına!" dedi, "vay canına!" Sonra hırsla resme başladı.

Yaban otlarına karşı açtığı sonu gelmez savaşı sürdürerek bahçede dolaşıp duran Mrs. Bidlake, bir an kocasının arkasında durdu, omuzu üstünden resme baktı.

Hem kocasının bir işle uğraştığını, hem de bu uğraşmanın sonucu olan resmi düşünerek, "çok güzel," dedi.

Mrs. Bidlake uzaklaşıp, bir kara hindiba çiçeğini kökünden kopardıktan sonra, durdu; gözleri kapalı, kendi adını üst üste söylemeye başladı: "Janet Bidlake, Janet Bidlake, Janet Bidlake." Bu adı üstüste o kadar çok söyledi ki, Mrs. Bidlake için, bu hecelerin hiçbir anlamı kalmadı sonunda. Kendi adı, bir sihirbazın büyü yaparken kullandığı sözler kadar anlamsız, gelişigüzel ve gizemli bir biçim aldı. Büyülü ve anlamsız bir söz, Janet Bidlake... Acaba Janet Bidlake kendi miydi? Hattâ var mıydı böyle biri? Ya ağaçlar? Ya insanlar? Bu an ve geçmiş? Her şey?.. Bunlar var mıydı?

O sırada, çocuğun odasında akıl almaz bir şey oldu. Küçük Phil, hiç beklenmedik bir anda, ansızın gözlerini açtı, çevresine bakındı. Annesiyle gözgöze geldi. O çarpılmış yü-

züyle gülümseyebileceği kadar gülümsedi.

Elinor, "görebiliyor!" diye bağırdı.

Yatağın yanında diz çöktü, çocuğu kucakladı, öpmeye başladı; oğluna sevgisi, heyecan dolu bir şükran duygusuyla büsbütün artmıştı. Günlerce şaşı ve kör yaşadıktan sonra; gözleri zekâyla bakabildiği için, zavallı ağzı çarpık çarpık gülümsemeye çalıştığı için, çocuğa minnettardı, derin bir şükran duyuyordu. Üstüste "yavrum! Yavrum!" dedi; ve günlerdir kendini tutmuşken, şimdi ağlamaya başladı. Gözyaşlarını çocuk görmesin diye, yüzünü çevirdi, ayağa kalktı, yatağın yanından uzaklaştı.

Gözlerini silerken, özür dilercesine, "biliyorum, çok saçma ama, elimde değil," dedi kocasına.

Küçük Phil birdenbire konuştu: "Karnım aç."

Elinor yatağın yanına hemen diz çöktü gene: "Ne yemek istersin, yavrum?"

Ama çocuk bu soruyu duymadı. "Karnım aç" dedi gene.

Philip, "hâlâ sağır," dedi.

"Ama görebiliyor, konuşabiliyor."

Sevinçten Elinor'un yüzü değişmişti. Ne olursa olsun, çocuğun iyileşeceğini öteden beri biliyordu. İyileşmemesinin yolu yoktu. Haklı olduğu da meydana çıkmıştı artık.

Kocasına, "sen burada kal," dedi.. "Ben hemen biraz süt getireyim."

Odadan hızla çıktı.

Philip, yatağın yanında kaldı. Çocuğun elini okşadı, gülümsedi. Küçük Phil de ona gülümsedi. Belki gerçekten birmucize olduğuna Philip de inanmaya başladı.

Çocuk emretti: "Bana bir resim yap."

Philip dolmakalemini çıkardı, eski bir mektubun arkasına; oğlunun özellikle hoşlandığı o manzaralardan birini çizdi, fillerle, kocaman uçaklarla, trenlerle, uçan domuzlarla,

vapurlarla dolu bir resimdi bu. Bir fil, bir trenle çarpıştı. Küçük Phil, hafif hafif, ama iyice eğlendiğini belli ederek gülmeye başladı. Babasının hiçbir kuşkusu yoktu artık; gerçekten bir mucize olmuştu.

Elinor, biraz süt ve bir tabak pelte ile geri döndü. Yüzüne renk gelmişti, gözleri ışıl ışıldı. Günlerdir kaskatı kesilen gergin yüzü, bir dakika içinde değişmiş, eskisi gibi anlamlı olmuştu. Sanki Elinor, yeniden yaşamaya başlamıştı ansızın.

Küçük Phil, "gel de fillere bak," dedi. "Öyle tuhaf ki!"

Çocuğun içtiği her yudum sütten, yediği her kaşık peltеden sonra, Philip, kalabalık resme eklediklerini gösteriyordu ona: Denizde balinalar, istakozların çimdikledikleri dalgıçlar, savaşan iki denizaltı, bir balona binmiş bir su aygırı, alev ve duman saçan bir yanardağ, toplar, bir deniz feneri, bütün bir domuz sürüsü.

Çocuk ansızın sordu: "Neden hiç konuşmuyorsunuz?"

Philip ile Elinor, birbirlerine baktılar.

Philip "bizi duymuyor," dedi.

Elinor'un mutlu yüzü, bir an karardı.

"Belki yarın," dedi. "Bugün körlüğü geçtiğine göre, yarın ne diye duymasın?"

Çocuk sordu: "Neden öyle fısıldıyorsun?

Elinor, bir şey diyemeden çocuğu öptü alnını okşadı.

Sonunda, "onu yormamalıyız," dedi. "Bana kalırsa, uyuması gerek." Küçük Phil'in yastığını, çarşaflarını düzeltti; üstüne eğildi. "Hoşça kal, benim küçük sevgilim," dedi.

Annesi gülümseyince, çocuk da ona gülümseyebiliyordu hiç olmazsa.

Elinor perdeleri çekti; ayak parmaklarının ucuna basa basa, Philip ile beraber odadan çıktı. Koridorda döndü, kocasının yaklaşmasını bekledi. Philip, Elinor'a sarıldı; Elinor, derin derin içini çekerek Philip'e sokuldu.

"Artık korkmaya başlamıştım," dedi; "bu karabasan hep böyle sürüp gidecek, sonuna kadar sürüp gidecek diye korkuyordum."

O gün öyle yemeği, yeniden hayata dönüşü kutlayan bir şölen, bir Paskalya töreni gibi bir şey oldu. Elinor'un buzları çözülmüştü artık. Taştan bir kadın değildi, etten kandan bir kadındı gene. Mutsuzluğu, yüzünde çıkan sivilcelerle ve kötü bir nezleyle beliren zavallı Miss Fulkes bile, insanca bir hal almıştı; dirilen John Bidlake'in şakalarını, tuhaf öykülerini dinlerken, gülmekten katılacaktı az kalsın.

Yaşlı adam, ellerini ovuştura ovuştura odaya girmişti. "O ne manzara!" demişti sofraya otururken. "Öyle tatlı, öyle lezzetli, öyle... Ne demek istediğimi bilmem anlayacak mısınız ama, başka türlü de söylenemez... Öyle etli canlı bir manzara ki! Baktıkça insanın ağzı sulanıyor. Belki de bu yüzden karnım böyle açıktı!"

Mrs. Bidlake, "işte çorban," dedi.

"Bütün sabah resim yaptıktan sonra, pis bir bulaşık suyu içmemi mi istiyorsun yoksa?"

Ve John Bidlake, ne denli karşı koyarlarsa koysunlar, pirzola yiyeceğim diye tutturdu.

Küçük Phil'in daha iyi olduğu haberi, onu büsbütün sevindirmişti. (Her iki eliyle birden, üç kez tahtaya vurdu.) Zaten torunundan çok hoşlanırdı aslında. Konuşmaya başladı, ve Gargantua'yı andıran eski Bidlake'di o sırada konuşan. Whistler ile ilgili tuhaf öykülerinden birini anlatınca, Miss Fulkes, öylesine katıla katıla güldü ki, lokmasını ters yuttu, yüzünü peçetesine gömmek zorunda kaldı. Mrs. Bidlake'in herkese belli belirsiz iyi niyet besleyen gülümseyişinde bile, taşkın bir sevinci andıran bir şeyler vardı.

Saat üçe doğru John Bidlake, midesinde ve karnında, gittikçe yoğunlaşan her zamanki rahatsızlığı duymaya başladı.

Gövdesi, hıçkırık nöbetleriyle sarsılıyordu. Resme devam etmeye çalıştı; ama tüm keyfi uçup gitmişti. Diana'nın memelerinin ve meleklerin kıçlarının hiçbir çekici yanı kalmamıştı onun gözünde. "Mide kapısında hafif bir tıkanıklık." Sir Herbert'in sözleri çınlayıp durdu kafasında: "Midenin içeriği... on iki parmak bağırsağına geçişte belirli bir güçlük."

Ayrıca şiddetli bir hıçkırıktan sonra, fırçaları bıraktı, yatağına uzanmak için eve girdi.

Çaya inince, Elinor, "babam nerede?" dedi.

Mrs. Bidlake, başını salladı: "Gene pek iyi değil."

"Vah, vah!"

Bir sessizlik oldu. Sanki ölüm, ansızın odaya gelmiş, aralarına girmişti. Elinor, "ama ne de olsa, yaşlıdır o," diye düşündü. Önüne geçilemezdi bunun. Babası fenalaşmış olabilirdi, ama küçük Phil iyileşiyordu; asıl önemli olan da buydu. Elinor, annesine bahçeden söz etmeye başladı. Philip bir sigara yaktı.

Kapıya vuruldu. Hastabakıcı Butler, hizmetçiyle haber göndermişti; hemen yukarı çıkmalarını istiyordu.

Çocuğun çırpınmaları çok şiddetli olmuştu; bitkin bedende dayanacak güç kalmamıştı. Odasına varınca, küçük Phil'i ölü buldular.

OTUZALTINCI BÖLÜM

Gazetelerin hemen "Webley Esrarı" diye adlandırdıkları cinayet, tüm gizini olduğu gibi korumuştu. Hiçbir ipucu yoktu. Britanyalı Hür Adamların bürolarından hiçbir şey bilinmiyordu. Webley dairesinden her zaman ayrıldığı saatte ayrılmış, her zaman kullandığı arabayla yola çıkmıştı. Emri altında çalışanlara özel işlerinden söz etmeye alışık değildi; nereye gideceğini hiç kimseye söylememişti. Webley'nin şoförünü savdığı saatle; St. James Square'deki polis memurunun gece yarısına doğru, bu arabanın orada daha ne kadar kalacağını merak etmeye başladığı saat arasında; arabayı sokakta gören de olmamıştı. Otomobilin park edildiğini, sürücünün arabadan çıktığını da gören yoktu. Otomobilin boyalı kısımlarında ve direksiyonda ölen adamın parmak izlerinden başka parmak izi bulunamadı. Cinayeti işledikten sonra, arabayı kullanan adamın, eldiven giydiği belliydi. Hayır hiçbir ipucu yoktu. Olayla doğrudan doğruya ilgili bir kanıtsa, hiç yoktu. Polis, olaya doğrudan doğruya bağlı olmayan kanıtlarla elinden geleni yaptı. Ölen adamdan hiçbir şeyin ça-

lınmayışı, cinayetin siyasal bir nedenden ötürü işlendiğini açıkça gösteriyordu. Britanyalı Hür Adamların bürolarında, yığın yığın tehdit mektubu vardı. Webley'e her hafta, iki üç tane gelirdi bunlardan. Webley de, "okuduğum şeyler arasında en çok bu mektuplardan hoşlanırım," derdi ikide birde. En ağır tehditleri savuranların, Houndsditch'li iki Rus Yahudisi, Nottingham'lı bir daktilo, Balliol Koleji'nden ateşli genç bir öğrenci olduğu anlaşıldı. Bunlar, tutuklandıktan hemen sonra bırakıldılar. Günler geçti. Katiller, ellerini kollarını sallaya sallaya hâlâ dolaşıyorlardı ortada. Herkesi meraklandıran bu cinayete karşı duyulan ilginin tavsamasına meydan verilmedi. Bazı tutucu gazetelerin açıkça ileri sürdüklerine göre, Liberal İşçi koalisyon hükümeti, bu işin fazla kurcalanmaması için emir vermişti polise. "Katiller korunuyor." "Sosyalistler, durumun aydınlatılmasından korkuyorlar." "Politika, Hıristiyanlığın ahlâk kurallarından daha ağır basıyor." Gazete başlıkları pek ateşliydi. Muhalefet için, beklenmedik bir fırsat olmuştu bu cinayet. *Daily Mail* gazetesi, Webley'nin katillerinin tutuklanmasını sağlayabilecek bilgiyi veren herhangi bir kişiye, ödül olarak on bin İngiliz Lirası sunacağını yazdı. Britanyalı Hür Adamların sayısı nerdeyse iki kat arttı bu arada. "Siz de cinayetten yana mısınız? Eğer değilseniz, Britanyalı Hür Adamlara katılın." Yapıların çevresine çekilen tüm tahta perdelerin üstüne yapıştırılan bu ilânlar, insanın gözüne batıyordu. Üniformalı ya da sivil kılıklı Hür Adamlar grupları, Londra'nın altını üstüne getirip, yeni üyeler kazanmaya çalışıyorlar, yurtsever gösterilerde bulunuyorlar, amatör polis hafiyeliği yapıyorlardı. Fırsat bu fırsat, görüşlerini paylaşmadıkları kişilere dayak atıyorlardı bu arada. Tottenham ve East Ham'de, kendilerine düşman bir yığın insanla meydan savaşları yaptılar. Hür Adamlar yüzünden birçok polis memuru kazaya uğradı. Everard Web-

ley'nin cenazesinde, üç milden uzun yeşil bir alay tabutun peşinden mezara kadar yürüdü.

Spandrell her sabah, gazetelerin hepsini okuyordu. Onu pek eğlendiriyordu şu gazeteler. Ne bayağı bir güldürüydü bu! Ne kaba saba, gürültülü bir soytarılık! Ne eşsiz bir ahmaklık! Lancashire'e, annesinin yanına giden Illidge'e, kır atına binmiş Everard'ın üniformalı bir kartpostalını gönderdi. Bütün dükkânlar bu kartpostallarla doluydu artık. Seyyar satıcılar, sokaklarda satıyordu bunları. Spandrell, kartpostalın arkasına şunu yazdı: "Ölü aslan, diri köpekten çok daha zararlı olacağa benziyor. Tanrı şaka yapmaktan öteden beri hoşlanır."

Spandrell için, Tanrının en güzel şakası, var olmayışıydı. Düpedüz var olmayışı. Ne Tanrı vardı ortada, ne de Şeytan. Zaten Şeytan olsaydı, Tanrı da olurdu o zaman. Ortada olan tek şey, önce pis ve iğrenç bir aptallığın anısı; sonra da koskoca bir soytarılıktı. Önce çöp tenekeleriyle ilgili bir iş, sonra da kaba saba bir güldürü. Ama belki de Şeytan gerçekte buydu: Çöp tenekelerine egemen olan bir ruhtu Şeytan. Ya Tanrı? Tanrı da, çöp tenekelerinin ortadan kalkmasından başka bir şey olamazdı o zaman.

"Tanrı ayrı bir yerde değildir; ne bizim üstümüzde, ne de dışımızdadır." Rampion'un vaktiyle söyledikleri aklına geldi. "Yani Tanrının bizi ilgilendiren, insanlar için önemi olan nitelikleri, ne üstümüzdedir, ne de dışımızda. Protestanların bu tümceyi kullandıkları anlamda, Tanrı içimizde de değil - yani hayal gücümüzün, duygularımızın, kafamızın, ruhumuzun içine sağ salim kapatılmış da değil- Tanrı, başka yerlerde bulunduğu gibi, oralarda da bulunabilir elbette. Ancak yediğimiz bir ekmek parçasının içimizde bulunduğu anlamda içimizdedir Tanrı. Gövdemizde, kanımızda, bağırsaklarımızda, yüreğimizde, derimizde, belimizdedir. Yaşamadan yana

olan, dünyayla canlı bir ilişki kurmaya yarayan herhangi bir düşüncenin ya da davranışın, hem maddesel hem de ruhsal toplu sonucudur Tanrı. Tanrı, davranışların ve bağların bir niteliğidir -duyulmuş, denenmiş bir nitelik- daha doğrusu, bizim güttüğümüz amaç, yani yaşama amacı açısından öyledir. Ama bilgi ve düşünce amaçları açısından, daha başka birçok şey de olabilir elbette. Yüzyılların Kayası olabilir; Kutsal Kitabın Yehova'sı olabilir; istediğiniz herhangi bir şey olabilir. Gelgelelim, bizlerin, bedensel canlı yaratıkların, ne ilgisi var bütün bunlarla? Hiç, hiçbir ilgisi yok, daha doğrusu, zararından başka hiçbir ilgisi yok bizimle bunların. Hayatta size yol göstermek üzere, içgüdülerinize dayanan, duygularınızla sezdiğiniz gerçek yerine, düşünceye dayanan gerçeği koyar koymaz, her şeyi yıktınız demektir."

Spandrell karşı çıkmıştı bu görüşlere: "İnsanlara kesin değerler gerek," demişti. "Kendi benliklerinin dışında kalan, kesinlikle saptanmış işaretlere göre yollarını bulmaları gerek." Sözünü şöyle tamamlamıştı: "Siz, müzikten anlamasanız bile, müzik diye bir şey vardır. Müzik dinlemek ve dinlediğinizden haz duymak yeteneğinizi hiç hesaba katmadan, müziğin varlığını mutlaka kabul etmeniz gerek."

"Düşünce açısından, kuramsal açıdan öyle. Bunu canınız istediği kadar kabul edin. Ama kuramsal bilginiz pratik yaşantınızı etkilemesin sakın. Soyut bir düşünce olarak, müziğin varolduğunu ve güzel olduğunu biliyorsunuz. Ama bunu biliyorsunuz diye, Mozart'ı dinleyince, gerçekte duymadığınız heyecanlara kapılmışcasına, ayılıp bayılmayın. Eğer öyle yaparsanız, Lady Edward Tantamount'un evinde görülen o ahmak müzik züppelerine dönersiniz sonra. Bach'ı Wagner'den ayıramazlar ama; kemanlar çalmaya başlar başlamaz da, kendilerinden geçmişcesine böğürürler. İşte Tanrı için de durum aynen böyledir. Gülünç Tanrı züppeleriyle doludur

dünya. Bunlar, gerçekte yaşamamış, ömürlerinde bir kez olsun canlılıklarını kanıtlayan bir davranışta bulunmamış, hiçbir şeyle canlı bir bağ kuramamış insanlardır. Tanrının ne olduğunu, ne kişisel açıdan, ne de gerçeklere dayanan bir bilgiyle, hiç mi hiç sezmemiş insanlardır. Ama kiliselerde böğürüp dururlar, dua ederken kumrular gibi öterler; akıllarına esip de Tanrı dedikleri, keyiflerine göre hayal ettikleri soyut bir varlığın isteğine boyun eğerek, o kasvetli yaşamlarını büsbütün yozlaştırıp yıkarlar. Bir sürü Tanrı züppesinden başka bir şey değildir onlar. Lady Edward'ın müzik züppeleri kadar gülünç, adam yerine konmayacak yaratıklardır. Ama hiç kimsede, bunu açığa vuracak akıl yok. Böylesine erdemli, dini bütün ve Hıristiyan oldukları için, bu Tanrı züppelerine herkes hayrandır. Oysa aslında, ölülerden hiçbir farkı yoktu onların. Dirilip oturmaları için, kıçlarına tekme atmalı, burunlarını çekmeli onların."

Spandrell, Illidge'e göndereceği kartpostalın adresini yazarken bunları düşündü: "Tanrı yoktu ortada, Şeytan yoktu. Ancak çöp tenekeleri arasında, pis bir soytarılığın anısı vardı; bokböceklerinin pisliğini karıştırmaya benzeyen iğrenç bir iş vardı ortada... Tanrı züppesi..." İşte Rampion böyle derdi Spandrell'e. Var olmayan bir Tanrıyı bulmak için pisliği karıştırıyor. Ama hayır, hayır! Tanrı vardı, dışardaydı, mutlaktı. Yoksa dualar tutar mıydı hiç? Çünkü dualar tutuyordu. Tanrı olmasa, tanrıbağışını, alınyazısını nasıl açıklayabiliriz? Tanrı vardı ama, saklanıyordu. Bile bile saklanıyordu. Tanrıyı ininden, o soyut ve mutlak ininden çıkarmaktı tüm sorun. Kişisel davranışlardan doğan, duyulan, deneyle bilinen bir varlığa dönüşmeye zorlamaktı onu. Bizim dışımızda ve üstümüzde olan Tanrıyı, zorla, sürükleye sürükleye çekip içimize almaktı bütün sorun. Ama ne çare ki, Tanrı şakadan hoşlanırdı. Spandrell, onun ortaya çıkması için, baskı-

ya başvurmuş, yalvarıp yakarmıştı. Oysa, Tanrıyı büyülerle zorlamak amacıyla kestiği kurbanın tüten kanından, çıka çıka bir çöp tenekesi çıkmıştı ancak. Gelgelelim, bu büyünün tutmayışı bile, Tanrının orada, bizim dışımızda var olduğunu kanıtlamıştı. Ancak kendi benliğine uygun düşen şeyler gelebilir bir insanın başına. Çöp tenekesinin karşısına, gene çöp tenekesi çıkar; pisliğin karşısına, gene pislik. Spandrell, kendi dışında olan Tanrıyı, zorla kendi içine alamamıştı. Ne var ki, çöp tenekesinin ortaya çıkışı, acıyan bir Tanrının, bağışlayan ya da bağışını esirgeyen bir Tanrının, insanların kaderine egemen olan bir Tanrının, insanların alınyazısını önceden çizerek, onları kurtaran ya da yıkıp yok eden bir Tanrının gerçekliğini kanıtlamıştı. Spandrell'in alınyazısı önceden çizilmiş, kısmetine çöp tenekeleri düşmüştü. Şakadan hoşlanan, bağışlayıcı Tanrı, ona gene çöp tenekelerini vermekle, tutarlı olduğunu gösteriyordu.

Günün birinde Spandrell, Londra Kitaplığı'nda, Philip Quarles ile karşılaştı.

"Küçük oğlunuz için çok üzüldüm," dedi.

Philip bir şeyler mırıldandı. Güç duruma düşen bir adam gibi, oldukça sıkıntılı bir hali vardı. Duyduğu mutsuzluğun yanına başkalarının yaklaşmasına dayanamıyordu. O mutsuzluk kendine özgüydü, gizliydi, kutsaldı. O mutsuzluğu açığa vurmak, Philip Quarles'a acı veriyordu, onu utandırıyordu.

Konuşmayı, belirli ve kişisel bir konudan uzaklaştırıp, genel bir konuya geçebilmek için, "ayrıca nedensiz ve anlamsız bir felâketti bu," dedi.

Spandrell, "korkunç felâketlerin tümü nedensiz ve anlamsızdır," diye karşılık verdi. "Elinor buna nasıl dayanıyor?"

Açık açık sorulan bu soruyu yanıtlamak gerekiyordu:

"Durumu kötü." Philip Quarles başını salladı: "Onu iyice yıktı bu."

Philip, kendi sesine şaştı. Neden böylesine garip, gerçek değilmiş gibi anlamsız anlamsız çıkıyordu sesi?

"Şimdi ne yapacaksınız?"

"Eğer Elinor yola çıkacak haldeyse, birkaç güne kadar gideceğiz. Sienna'ya gideriz diye düşünmüştüm. Belki de sonra, deniz kenarına, Maremma dolaylarında bir yerlere."

Coğrafyayla ilgili böyle ayrıntılar vermek, Philip Quarles'ı biraz rahatlattı.

Spandrell küçük bir duraklamadan sonra, "demek İngiltere'de huzurlu bir aile hayatı sürmekten vazgeçtiniz?" dedi.

"Böyle bir hayatı sürmemiz için bir neden kalmadı artık."

Spandrell ağır ağır başını salladı: "Illidge ve Walter Bidlake ile kulüpteki o konuşmamızı anımsıyor musunuz? Ancak kendine uygun şeyler gelebilir bir insanın başına. İngiltere'de bir köye yerleşip yaşamak, size hiç de uygun değildi. Olmadı da. Engel çıktı buna. Tanrı bunun önüne geçti sizlere hiç acımadan. Ne yapalım ki, tanrıbağışı, iyi çarelere başvurduğu gibi kötü çarelere de başvurur. Yolculuk etmek, hiçbir yere yerleşmemek, bir seyirci kalmak. Sizin alınyazınız buydu işte. Kendinize uygun olanı yapmak zorundasınız şimdi." Bir sessizlik oldu; sonra Spandrell sözünü sürdürdü: "Çöp yığını gibi bir şeyin içinde yaşamak da benim alınyazım. Ne yaparsam yapayım, kaçmak için nasıl çabalarsam çabalayayım, gene de çöp yığınının içinde kalıyorum. Herhalde hep kalacağım da."

Kendi kendine, "evet, her zaman kalacağım," diye düşündü. Son kozunu oynamış, yitirmişti. Hayır, son kozunu oynamamıştı; çünkü bir kozu daha vardı oynanacak. Sondan bir öncekini oynamıştı. Son kozu da yitirecek miydi acaba?

OTUZYEDİNCİ BÖLÜM

Spandrell, bir an önce gelsinler diye tutturmuştu. *Heilige Dankgesang eines Genesenen an die Gottheit, in der lydishcen Tonart*'ın* dinlenmesi gerekiyordu mutlaka.

"Bunu dinlemeden hiçbir şey anlayamazsınız," dedi. "Birçok şeyleri kanıtlıyor bu -Tanrıyı, ruhu, iyiliği- su götürmez bir biçimde kanıtlıyor. Gerçekten var olan tek kanıttır bu. Tek kanıt diyorum; çünkü Beethoven, bildiğini söyleyebilen tek insandı. Mutlaka gelmelisiniz."

Rampion, "çok isteriz ama..." dedi.

Spandrell, Rampion'un sözünü kesti: "La Minör Kuartet'in plağa alındığını, bir rastlantı sonucu dün duydum. Sokağa fırlayıp, gramafonu ve plakları sizin hatırınız için aldım."

"Benim hatırım için mi? Bu hovardalık nereden aklınıza esti böyle?"

Spandrell güldü: "Hovardalık değil. Bencillik düpedüz.

* Metinde Almanca: "Hastalıktan kurtulan bir kişinin, tatlı ve yumuşak bir uyum içinde, Tanrıya söylediği kutsal gönül borcu ezgisi."

Sizin o müziği dinleyip, benim görüşümü desteklemenizi istiyorum."

"Ama niçin?"

"Size inanıyorum da ondan. Eğer siz benim gibi düşünürseniz, kendime de inanacağım."

Rampion alay etti: "Şuna bakın hele! Katolik olup, günah çıkarmak için bir papaz bulsanıza kendinize."

Spandrell, çok ağırbaşlı konuştu: "Ama mutlaka gelmelisiniz."

Mary, "olur ama, şimdi değil," dedi.

Kocası da aynı şeyi söyledi: "Bugün olmaz."

Bunu söylerken, Spandrell'in bu garip ısrarının nedenini merak ediyordu. Acaba ne oluyordu bu adama? Davranışı, konuşuşu, gözlerindeki bakış... Öyle bir heyecan içindeydi ki!

Rampion, "bugün öğleden sonra yapacak bir yığın işim var," dedi.

"Öyleyse yarın olsun."

Rampion, "adamın sarhoş gibi bir hali var," diye düşündü.

Yüksek sesle, "niçin öbür gün olmasın?" dedi. "Benim için çok daha kolay olur. Gramofon öbür güne kadar uçmaz ya!"

Spandrell, o sessiz kahkahalarından birini attı: "Gramofon uçmaz ama, ben uçabilirim. Ben her halde gitmiş olurum öbür gün."

Mary, "bir yere gideceğinizi söylememiştiniz bize," dedi. "Nereye gidiyorsunuz?"

Spandrell gene güldü: "Kim bilir? Benim bildiğim bir tek şey var: Ben artık buralarda olmayacağım."

Spandrell'e merakla bakan Rampion, "peki," dedi, "yarın gelirim."

Kendi kendine, "acaba neden böyle rol kesiyor?" diye düşünüyordu.

Spandrell yanlarından ayrıldı.

Spandrell gittikten sonra, Rampion, "ne derdi vardı bunun?" diye sordu.

Mary, "ayrıca bir derdi olduğunu sanmam," dedi.

Rampion sabırsızlandığını göstererek, ters ters elini salladı: "Kıyamet kopsa, gene farkına varmazsın sen. Heyecanını tutmak için kendini zorladığını görmedin mi? Kaynayan bir tencerenin kapağını bastırır gibi bastırmaya çalışıyordu heyecanını. Sonra rol kesercesine gülüşler! Sahneye çıkmış da, kötü olan ve kötülüğünü bilen bir adamın rolünü oynuyordu sanki."

Mary, "gerçekten rol mu oynuyordu?" diye sordu. "Bizim önümüzde soytarılık mı yapıyordu?"

"Yok, yok, içtenlikle davranıyordu elbette. Ama bir melodramda, kötü olan ve kötülüğünü bilen bir adam durumuna düştünüz mü, istediğiniz kadar candan olun, gene de o kötü adam gibi tavırlar takınmak zorunda kalırsınız; ister istemez, rol yapmaya başlarsınız."

"Ama Spandrell niçin kötülüğünü bilen bir adam durumuna düşsün?"

Rampion sabırsızlandı: "Ne bileyim ben!"

Mary, gizemli ve büyülü bir sezme yeteneği sayesinde, Rampion'un her zaman her şeyi bildiğini sanıyordu. Mary'nin bu inancı, kimi zaman Rampion'un hoşuna gidiyor; kimi zaman da sinirine dokunuyordu.

"Sen beni, Spandrell'in günahlarını çıkaran papaz mı sandın?" dedi.

"Böylesine öfkelenecek bir şey yok ki ortada!"

Rampion, "tam tersi," dedi; "öfkelenecek çok şey var ortada. İnsan çoğu zaman gözleri kapalı, yarı uykuda yaşadığı için, öfkesini önleyebiliyor. Hey Tanrım! Hep uyanık olsaydım, kırılmadık çanak çömlek kalmazdı buralarda."

Rampion, sert adımlarla atölyesine gitti.

Spandrell, *Heilige Dankesang*'ın o yumuşak ve tatlı ezgisinin başlangıcını hiç durmadan ıslıkla çala çala, Chelsea'den doğuya doğru nehir boyunca ağır ağır yürüdü. Islıkla bu ezgiyi çalıyordu boyuna. Nehir, sıcak ve puslu havada, uzayıp gidiyordu. Sıcaktan kavrulmuş toprağa serpilen su gibiydi müzik. Yıllarca süren bir kuraklıktan sonra, fışkıran bir pınardı, bir çeşmeydi. Bir su arabası, deposunda biriken suları yola saçarak, gümbürdeye gümbürdeye geçti. Islanan toz, misk gibi koktu. Rampion'a söylemişti; bir kanıttı bu müzik. Kaldırımın kenarında, küçük bir sel, buruşuk bir sigara paketini ve bir portakal kabuğunu çabuk çabuk sürükleyerek, oluğa doğru akıyordu. Spandrell ıslığı kesti. O korkunç olay... Süprüntüleri çöp arabasına yüklemek gibi bir şeydi o. İşte öyle bir şey olmuştu o iş. Bir helâyı temizlemek gibi, tatsız ve pis bir iş. O kadar korkunç değil de, ahmakça bir iş olmuştu. Anlatılamayacak kadar ahmakça bir iş. Müzik bir şeyi kanıtlıyordu: Tanrı vardı. Ama kemanlar çaldıkça vardı Tanrı. Peki, yaylar tellerden kalkınca, ne oluyordu? Kala kala süprüntü, ahmaklık ve acımasız bir kuraklık kalıyordu ortada.

Spandrell, Vauxhall Bridge Road'da bir şilinglik mektup kâğıdıyla zarf aldı. Bir fincan kahvenin ve küçük bir çöreğin parasını verip, bir çayhanede bir masaya yerleşti. Küçük bir kalem parçasıyla yazmaya başladı: "Britanyalı Hür Adamlar Birliği Genel Sekreterliğine. Efendim, yarın, çarşamba günü öğleden sonra saat beşte. Everard Webley'nin katili, 37 Catskill Street (S.W.7) de bulunacaktır. Apartman dairesi ikinci kattadır. Zil çalınınca, kapıyı herhalde kendi açacaktır. Silâhlıdır ve her şeyi göze almış durumdadır."

Spandrell yazdığını okudu. Dokuz yaşındayken, ilkokulun temizlik ve yiyecek işlerine bakan Miss Veal'i şaşkına çe-

virmek, kadıncağızın ödünü koparmak için Pokinghorne Minor ile hazırladıkları mektuplar geldi aklına. Bu mektuplar, *Chums* ve *B.O.P.* çocuk dergilerinde tefrika edilen öykülerin etkisindeydi ve kan rengini anımsatsın diye kırmızı mürekkeple yazılmıştı. İkisinin de foyası meydana çıkmış, durum başöğretmene bildirilmişti. İhtiyar Kocaburun, her ikisinin de kıçına üç kez fena indirmişti sopasını. "Silâhlıdır ve her şeyi göze almış durumdadır." İşte tam Pokinghorne'un lâfıydı bu. Ama bunu yazmazsa, Britanyalı Hür Adamlar tabancasız geleceklerdi. O zaman da bu iş olamayacaktı. Hiçbir şey olamayacaktı o zaman. Varsın böyle gitsin şu mektup. Kâğıdı katladı, zarfa koydu. Aslında her şey pis ve aptalca olduğu gibi; bir de saçma yanı vardı her şeyin. Spandrell zarfın üstüne adresi yazdı.

Spandrell, ertesi gün öğleden sonra, onlara kapısını açınca, Rampion, "eh, işte geldik," dedi. "Beethoven nerede? Tanrının varlığını ve Hazreti İsâ'nın ahlak üstünlüğünü kanıtlayan o ünlü kanıt nerede?

"İçerde."

Spandrell önden yürüdü, Rampion ile karısını oturma odasına aldı. Gramofon masanın üstündeydi. Çevresinde dört beş plak vardı.

Spandrell, plaklardan birini aldı. "İşte, ağır kısmın başlangıcı" dedi. "Kuartet'in öteki bölümlerini size dinletmeyeceğim. Başından sonuna kadar güzel. Ama *Heilige Dankgesang* en can alıcı parçası."

Spandrell gramofonu kurdu; plak dönmeye başladı; iğneyi plağın yivli yüzeyine indirdi. Tek bir keman uzun bir nota çaldı, sonra daha yüksek altılı bir notaya yükseldi. O sırada ikinci keman, aynı temayı birincinin bitirdiği noktadan aldı; oktava fırlayıverdi ve uzun iki süre, o yüksek noktada asılı kaldı. Küp gibi sağır olan Beethoven'in, hayal gücü sayesin-

de, en derin düşünce ve duygularını söyleyen telli sazların sesini duyalı, yüzyılı geçmişti. Çizgili kâğıtlara mürekkeple işaretler yapmıştı. Bu karalamalar basılmış ve yüzyıl sonra dört Macar, Beethoven'in ancak hayalinde duyduğu parçayı çalmışlardı. Gomalakdan bir yüzey üzerine oyulan sarmal yivler, Macarların çaldığı notaları belleğine kazmıştı. Bu yapay bellek dönüyor, bir iğne yivlerde dolanıyor; Beethoven'in sağırlığı yüzünden işittiği gürültüleri andıran hafif bir cızırtı ve gümbürtü arasında, müzisyenin inanç ve heyecanlarının kulakla duyulan simgeleri titreşerek havada yükseliyordu. Ezgi ağır ağır gelişiyordu. Eski zaman havalarını andıran tatlı ve yumuşak uyumlarla havada yükseliyordu. Tutkusuz bir müzikti bu. Sıcak iklimlerin denizleri kadar, Alp dağlarında bir göl kadar saydam, berrak, billûr gibi bir müzikti. Sular suların üstüne dökülüyor, huzur üstüne huzur yığılıyordu. Düz ufuklarla dalgasız denizler birbirine karışıyor, çeşit çeşit huzurlar uyumla kaynaşıyordu. Her şey berrak ve parlaktı, sisler yoktu, belirsiz alacakaranlıklar yoktu. Uyuşukluğun ve uykunun verdiği iç rahatı değil; kendinden geçerek hiç kımıldamadan uzun uzun düşünmenin verdiği iç rahatıydı bu. Ateşler içinde yandıktan sonra kendine gelen; bir güzellik ülkesinde yeniden dünyaya geldiğini duyan, iyileşmeye yüztutmuş bir hastanın huzuruydu bu. Ama bu ateşli hastalık, "yaşamak dediğimiz hastalıktı*" ve yeniden doğan hasta, bu dünyaya açmıyordu gözünü. Çevresini saran güzelliğin bu dünyayla ilgisi yoktu; iyileşmeye yüztutan hastanın duyduğu rahatlık, Tanrının verdiği huzurdu. Tatlı ve yumuşak ezgilerin birbirleriyle kaynaşmaları bir cennet yaratmıştı.

Ağır ağır çalınan otuz nota cenneti yarattıktan sonra,

* Amerikalı şair Edgar Allan Poe'nun "For Annie" adlı şiirinden bir dizeye değinme.

müziğin havası birden değişti. Ta uzaklardan, eski çağlardan koptu, bugünün müziğine dönüştü. Tatlı ve yumuşak uyumların yerini, bunlara uygun, majör tonalitede notalar aldı. Tempo hızlandı. Yeni bir ezgi ortaya fışkırdı, ama cennet dağlarının üstünden değil, dünya dağlarının üstünden fışkırdı.

Spandrell, notada yazılı sözü tekrarlayarak, *"neue kraft fühlend,"* diye fısıldadı: "Yani kendini daha güçlü biliyor ama, artık cennetteymiş gibi değil."

Yeni ezgi, elli mezür daha fışkırdıktan sonra, cızırtılar arasında can verdi. Spandrell iğneyi kaldırdı, dönen plağı durdurdu.

Gramofonu kurarken, "plağın öteki yüzü de o tatlı ve yumuşak havayla başlıyor," diye açıkladı. "Sonra, gene A Majörde o canlı parça var; bundan sonra da tatlı hava, gittikçe daha güzelleşerek, sonuna kadar sürüyor. Eşsiz değil mi bu müzik?" Rampion'a döndü: "Bir kanıt sayılmaz mı bu?"

Rampion, başıyla "evet," dedi. "Eşsiz. Ama bunu dinlerken bir tek şey kanıtlandı: Hasta adamların çok güçsüz oldukları. Bedenini yitirmiş bir adamın sanatı bu."

"Öyle ama, ruhunu da bulmuş."

Rampion, "doğru," dedi, "hasta adamlar ruha çok değer verirler. Ama tam insan olmadıkları için. Aynı nedenden ötürü, haremağaları da ruha çok değer veren âşıklardır."

"Beethoven bir haremağası değil ki!"

"Biliyorum. Ama neden öyle olmaya kalktı? Cinsiyetsiz olmayı, bedensiz olmayı neden amaç etti kendine? Bu müziğin aslı ne? Haremağalığını göklere çıkaran bir ilâhiden başka bir şey değil bu. Çok güzel, tamam. Ama hadım etme konusunu seçeceğine, daha insanca bir konu seçemez miydi kendine?"

Spandrell içini çekti: "Benim için bu müzik, gökyüzünden

inen bir hayal, bir cennet hayali."

"Evet, yeryüzüyle ilgisi yok. İşte ben de bundan yakınıyorum ya!"

Mary, "ama insanın canı isterse gökyüzünü hayal edemez mi?" diye sordu.

"Eder elbette; ama tutup da bu hayali; gerçeğin, güzelliğin, aklın, erdemin ve buna benzer şeylerin özü saymaya da kalkmamalı. Oysa Spandrell, bedeni olmayan bir haremağalığın her şeyden üstün bir değer olduğuna inanıyor. Ben kabul edemem bunu. Kabul edemem işte."

"Yargılamadan önce bütün parçayı dinleyin."

Spandrell plağı çevirdi, iğneyi plağın üstüne koydu. Tatlı ve yumuşak müziğin ışıl ışıl cenneti, her bir yanı doldurdu.

Plak bitince, Rampion, "güzel, çok güzel," dedi. "Tamamiyle hakkınız var. Gerçekten bir cennet bu; gerçekten ruhun yaşantısı. Dünyadan uzaklaşıp, soyut bir ruh ülkesine çekilmenin, şimdiye değin gördüğüm en kusursuz örneği. Ama Beethoven niçin böyle çekilmek istedi? Bir insan olmakla yetineceğine, niçin soyut bir ruh olmaya kalktı? Niçin, niçin?" Rampion odada bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı. "O kahrolası ruh yok mu! O kahrolası soyut ruh! Bir çeşit kanser bu. Aslı olan, insanca olan, doğal olan gerçeği yiyip kemiriyor; gerçeği yok ederek gittikçe yayılıyor, yayıldıkça yayılıyor. Sizin şu koca aptal Beethoven'iniz niçin gerçekle yetinemiyor? Gerçek olan, sıcak olan, doğal olan bir şeyin yerine, niçin ruhun şu soyut kanserini koymak gereğini duyuyor? O kanserin biçimi pek güzel olabilir. Ama Allah kahretsin! Beden çok daha güzeldir ondan. Ruhtan gelen o kanserinizi istemiyorum ben."

"Sizinle tartışacak değilim," dedi Spandrell.

Çok yorgun, çok üzgündü ansızın. Bu işi başaramamıştı. Rampion'u kandıramamıştı bir türlü. Bir kanıt sandığı şey,

hiçbir şeyi kanıtlamıyor muydu yoksa? Kendi dışında ve onu yaratanın özellikleri dışında, hiçbir anlamı yok muydu bu müziğin? Saatine baktı. Beşe geliyordu.

"Hiç olmazsa şu parçanın sonunu dinleyin," dedi. "En güzel bölümü." Gramofonu kurdu. "Bu müzik anlamsız olsa bile, dinlendiği sürece çok güzel," diye düşünüyordu. Belki de bir anlamı vardı. Rampion hiç yanılmayan bir varlık değil ya!

"Dinleyin."

Müzik yeniden başladı. Ne var ki, o tatlı ve yumuşak seslerin cennetinde, yepyeni, akıl almaz bir şey olmuştu. Ağır ezgi iki kat hızlandı. Yapısı daha saydamlaştı, kesinleşti. Müziğin içinde bir yürek gibi çarpan ezgi, direnerek yeniden başladı. Sanki cennet ansızın, inanılmaz bir biçimde, daha da cennetleşmişti. Su katılmamış bir güzellikten, daha da derin, daha da kesin bir güzelliğe dönüşmüştü. O anlatılmaz huzur sürüp gidiyordu. Ama hastalıktan iyileşmenin rahatlığı, hiç kıpırdamamanın rahatlığı değildi artık. Canlı canlı titriyor, gittikçe büyüyor, gittikçe yoğunlaşıyor; devinen bir durgunluk, nerdeyse tutkulu bir huzura dönüşüyordu. Birbirine aykırı iki şey; yani ölümsüz bir yaşamla sonsuz bir huzur, müzik sayesinde gerçekleşmişti.

Soluk almaktan çekinerek dinliyorlardı. Spandrell, coşkun bir sevinçle konuğuna baktı. Kuşkuları yokoluvermişti. Açık seçik olan, varlığı besbelli olan bir şeye inanmamanın yolu var mıydı hiç?

Mark Rampion başını salladı. "Beni nerdeyse kandıracaksın," diye fısıldadı. "Ama bu fazla güzel."

"Bir şey nasıl fazla güzel olabilir?"

"İnsanca değil bu. Sürüp gitse, insan olmaktan çıkarsın; ölürsün."

Gene sustular. Müzik onları bir cennetten alıp başka bir

cennete, bir mutluluktan alıp, daha da derin bir mutluluğa sürüklüyordu. Spandrell içini çekti, gözlerini kapadı. Sanki uyku ya da ölüm tüm pürüzleri silmiş gibi, yüzü ağırbaşlı ve huzurluydu. Rampion ona baktı, "evet, ölmüş gibi," diye düşündü. "Bir insan olmaya katlanamıyor. İnsan olmayacak. Ya bir iblis ya da ölü bir melek olacak. Şimdi öldü artık." Tatlı ve yumuşak ezgiyle hafif bir uyumsuzluk, bu derin mutluluğu, nerdeyse dayanılamayacak kadar yoğunlaştırdı. Spandrell gene içini çekti. O sırada kapıya vuruldu. Spandrell başını kaldırdı. Yüzünde, ağzının kenarlarında alaycı çizgiler belirdi gene. Rampion, "işte bir iblis oldu yeniden," diye düşündü. "Dirildi ve bir iblis oldu."

Rampion, "işte geldiler," dedi.

"Gelenler kim?" diye soran Mary'ye bir şey söylemeden, odadan çıkıp gitti.

Rampion ile Mary, gramofonun yanında kaldılar. Gökyüzünden gelen açıklamayı dinlediler. Korkunç bir patlama, bir bağırma, arka arkaya iki patlama daha, bu müzik cennetini paramparça etti ansızın.

Ayağa fırlayıp kapıya koştular. Koridorda, Britanyalı Hür Adamların üniformasını giymiş üç kişi, yerde yatan Spandrell'e bakıyorlardı. Ellerinde tabanca vardı. Bir tabanca da yerde, can çekişen adamın yanındaydı. Spandrell'in başının yan tarafında bir delik gömleğinde bir kan lekesi vardı. Elleri açılıp kapanıyor, açılıp kapanıyor, parkenin tahtalarını tırnaklıyordu.

Rampion, "ne oldu? Ne...?" diye sormaya başladı.

Adamlardan biri sözünü kesti: "Önce o ateş etti."

Kısa bir sessizlik oldu. Açık kapıdan müziğin sesi geliyordu. Gökyüzünden inen ezgide heyecan sönmeye başlamıştı. Uzayan notalarda, gökyüzü yeniden tam bir huzura kavuşmuş; iyileşmeye yüztutan hastaların sessiz ve mutlu cenneti-

ne dönüşmüştü. Uzun sesler, yinelenen, sürüp giden bir akort, ışıklı ve berrak, havalarda asılı kalıyor, yüzüyor, rahat rahat gittikçe yükseliyor, yükseldikçe yükseliyordu. Sonra ansızın, müzik durdu; ancak iğnenin çıkardığı cızırtı geliyordu dönen plaktan.

Öğleden sonra hava güzeldi. Burlap eve yürüyerek gitti. Kendinden de, tüm dünyadan da hoşnuttu. "Evreni kabul ediyorum." Bir saat önce yazdığı ve gelecek hafta yayımlayacağı başmakalesi bu tümceyle bitiyordu: "Evreni kabul ediyorum." Evreni kabul etmesi için birçok nedenler vardı. Mrs. Betterton, onu güzel bir öğle yemeğine çağırmış ve iltifatlara boğmuştu. Chicago'da yayınlanan *Açık Görüşlü Hıristiyanların Aylık Dergisi,* Burlap'a, *San Francesco ve Çağdaş Ruh* adlı yapıtını tefrika etmek için, üç bin dolar önermişti. Burlap, bir telgraf çekmiş, üç bin beş yüz dolar istemişti. *Açık Görüşlü Hıristiyanların* yanıtını bugün öğleden sonra almıştı: İstediği parayı vereceklerdi. Bir de Kuzey İngiltere'nin Birleşik Ahlâk Dernekleri işi vardı. Her kentte dörder konuşma yapmak üzere; Manchester, Bradford, Leeds ve Sheffield'de çağrılmıştı. Konuşma başına on beş gini alacaktı; İngiltere için hiç de fena sayılmazdı bu. Üstelik insanı uğraştıracak bir iş de değildi. *Edebiyat Dünyası*'nda çıkan bir iki başmakalesini hafiftertip değiştiriverirse, olur biterdi bu iş. Üç bin beş yüz dolar; üstüne de iki yüz kırk gini... Bin İngiliz lirası kadar tutuyordu bu. Para işlerine bakan komisyoncusuyla lastik piyasasının durumu ve kazanç olanakları konusunda konuşması gerekecekti. Bir de şu para yatırma şirketleri vardı. Onların verdiği yüzde altı ya da yüzde yedi faize tamamiyle güvenilirdi. Burlap yürürken hafif hafif ıslık çalıyordu. Mendelssohn'un "Şarkının Kanatlarıyla" havasını tutturmuştu. Açık Görüşlü Hıristiyanlar ve Birleşik Ahlâk Der-

nekleri sayesinde, ruhu, müzik sevgisiyle coşmuştu. Bugün kazandığı başka bir zaferi de düşününce, daha da sevinçle ıslık çaldı. Ethel Cobbett'den temelli kurtulmuştu. Miss Cobbett izinli gittiği için tam sırasıydı harekete geçmenin. Böyle işleri mektupla çözümlemek, yüz yüze gelip çözümlemekten çok daha kolaydır. İdare müdürü Mr. Chivers, Ethel Cobbett'e bir iş mektubu yazmıştı: Parasal nedenlerden ötürü, *Edebiyat Dünyası*'nda çalışanların sayısını hemen azaltmak gerekiyordu. Ne yazık ki, falan filan... Durumu bir ay önceden bildirmek yasalar açısından her ne kadar yeterliyse de, müdürler heyeti, Miss Cobbett'in hizmetlerine ayrıca değer verdiğinden, ona ilişik olarak üç aylık ücreti tutarında bir çek gönderiyordu. Miss Cobbett'in isteyeceği herhangi bir tavsiye mektubunu, kendisine hemen postalamaya hazır olduklarını bildiriyor; saygılarını da sunuyordu. Mr. Chivers'in iş mektubunun olumsuz etkisini hafifletmek için, Miss Cobbett'e Burlap da bir mektup yazmıştı. Burlap'ın mektubu, üzüntülerle, dostluk duygularıyla, *Edebiyat Dünyası*'nı satın almaya yanaşmayan okuyuculara yöneltilen yakınmalarla; Mr. Chivers ile tüm öteki işadamlarının temsil ettikleri para ve servet tanrısının; edebiyatın ve Burlap'ın temsil ettikleri Tanrıyı yendiği konusunda, acıklı sızlanmalarla dolup taşıyordu. Burlap, *Wednesday Review*'yu çıkaran dostu Judd'a ve basın dünyasında daha birçok başka kişiye, Miss Cobbett'den sözetmişti; ona bir iş bulmak için elbette ki, elinden geleni yapacaktı. Burlap, "Şarkının Kanatlarıyla"yı tüm inceliklerıyle ıslıkla çalarak yolda yürürken, "Tanrıya şükür, Ethel Cobbett sorunu artık benim için bitti," diye düşünüyordu. Zaten bu sorun herkes için bitmişti artık. Çünkü Ethell Cobbett, bir iki gün sonra Burlap'a on iki sayfalık bir mektup yazdı. (Burlap, onu rezil eden ilk tümceyi okur okumaz, mektubu ateşe attı); sonra, başını mutfak fırının içine soktu ve

havagazını açtı. Ne var ki, Burlap, böyle bir şeyin olacağını önceden kestiremezdi. Islık çala çala eve dönerken, mutluluğunu bozacak hiçbir şey yoktu. O gece Burlap ile Beatrice, kendilerini iki küçük çocuk yerine koyarak, beraber banyo yaptılar. Eski biçim kocaman banyonun biri bir ucunda, öteki öbür ucunda oturan iki küçük çocuk! Öyle bir oynayıp eğlendiler ki! Banyo odası, her bir yana sıçrattıkları sularla sırılsaklam oldu. İşte böylelerinden oluşur Tanrının Cenneti!

SON

ALDOUS HUXLEY, dünya edebiyatında "düşünce edebiyatı" denen türün başlatıcılarındandır. Huxley, koyunların tiroid guddelerinden Kızılderililerin totemlerine, fosforun yeryüzünden eksilmesinden Mozart müziğinin en ince ayrıntılarına kadar birçok şeyi bilen bir yazardır. Böyle bir yazarın romanlarında, düşüncenin, romanın öteki ögelerinden daha ağır basacağı besbellidir. Huxley'nin yarattığı kişiler, kendi görüşlerinin ya da düşüncelerinin birer sözcüsü gibidir çoğu zaman. O, bir elinde neşter, bir elinde not defteri, bir yandan yarattığı kişiler üzerinde ustaca ameliyatlar yaparken bir yandan da bilimsel bir titizlikle notlar tutar. Bu arada yazarın büyük gözlem ve alay gücü de gözden kaçacak gibi değildir. *Ses Sese Karşı*'da bir müzik parçasında çeşitli ezgilerin kaynaşması gibi birbiriyle kaynaşan çeşitli kişiler, çeşitli durumlar, çeşitli görüşler yeralır. Huxley'nin belki de en ünlü romanı olan *Ses Sese Karşı*'nın gerçek yeniliği, geleneksel romanlar gibi, bir ya da iki kişi üstüne değil, birbirleriyle yakından veya uzaktan ilgili ve romancının gözünde hepsi aşağı yukarı aynı önemde on-beş-yirmi kişi üzerine kurulmuş olmasıdır. Bu kişilerin çoğu, can sıkıntısı içinde, neye inanacaklarını ve hangi değerlere göre kendilerine bir yön seçeceklerini bilmedikleri için bocalayıp duran, umudunu yitirmiş orta ya da yüksek sınıf aydınlarıdır. *Ses Sese Karşı*, düşünsel çerçevesi ve gözlem derinliğiyle, dünya edebiyatındaki toplumsal panorama romanlarının en ünlü ve önemli örneklerinden biridir.

İLETİŞİM 201 • ÇAĞDAŞ DÜNYA EDEBİYATI 33 • ISBN 975-470-176-8